virtual-project.eu

MARGARET

DRABBLE

Drumul strălucitor

RAO CONTEMPORAN

MARGARET DRABBLE

DRUMUL STRĂLUCITOR

Original: *The Radiant Way* (1987)

EDIȚIA I

Traducere din limba engleză:
MONICA PILLAT și NICOLAE SĂULESCU

virtual-project.eu

RAO International Publishing Company
1999

MARGARET DRABBLE (n. 1939) se numără printre cei mai talentați scriitori realiști contemporani din Anglia. Manifestând afinități elective atât cu Jane Austen, cât și cu Virginia Woolf și James Joyce, Margaret Drabble explorează adevărurile sociale ale vremii sale într-o manieră caleidoscopică, asamblând fragmente de destine individuale într-un întreg pitoresc profund uman. Autoare a mai multor romane care s-au bucurat de un mare succes, *O colivie de vară* (1963), *Piatra de moară* (1965), *Ierusalimul cel auriu* (1967), *Cascada* (1969), *Urechea acului* (1972), *Tărâmurile aurului* (1975), *Epoca de gheață* (1977), *Drumul strălucitor* (1987), *O curiozitate firească* (1989), *Porțile de fildeș* (1991), Margaret Drabble s-a făcut deosebit de apreciată și ca eseist și critic literar cu studii precum *Wordsworth* (1966), *Geniul lui Thomas Hardy* (1976), *Pentru regină și țară: Britania în epoca victoriană* (1978) și a lucrat la revizuirea celei de a cincea ediții a *Ghidului Oxford pentru literatura engleză* (1985).

Drumul strălucitor este primul volum din trilogia romanelor (alături de *O curiozitate firească* și *Porțile de fildeș)* care analizează societatea engleză din timpul premierului Margaret Thatcher. Fără să fie o feministă declarată, Margaret Drabble face o incursiune complexă în universul femeii contemporane, analizând lucid și cu nuanțare șansele și limitele emancipării eroinelor sale într-o societate dominată încă de prejudecăți patriarhale. *Drumul strălucitor* este un titlu ironic, sugerând condiția aspirațiilor și iluziilor pe care personajele le nutresc în peisajul confuz al sfârșitului de secol.

Ajunul Anului Nou și sfârșitul unui deceniu. Un moment prevestitor pentru aceia care acordă atenție semnelor prevestitoare. Musafirii au fost invitați la ora nouă. Unii dintre ei sunt deja pe drum, îndreptându-se spre strada Harley, din cartierele periferice, din Oxford și Tonbridge și Wantage, făcându-și deja griji pentru întorsul acasă cu mașina. Alții își iau cina, presupunând prevăzători că o petrecere la ora nouă s-ar putea să nu asigure mâncare îndestulătoare. Unii mănâncă șovăielnic câte un sandvici sau o felie de pâine prăjită. În fața oglinzilor femeile probează rochii, bărbații își aleg cravata. Deoarece este o noapte cu mai multe petreceri, cei mai mondeni, cei mai sociabili, cei mai solicitați dintre musafiri se întreabă dacă să meargă în Harley întâi sau dacă să ajungă acolo mai târziu, după ce au onorat alte invitații. Câțiva se întreabă dacă merită să se ducă, dacă sezonul festiv n-a fost la urma urmelor prea obositor, dacă o noapte în papuci, în fața televizorului, cu un bol de supă alături, n-ar fi o alegere mai înțeleaptă decât perspectiva incertă a unei camere înțesate de lume. Cei mai mulți se vor duce; sărbătoarea comună îi apropie, simt nevoia să se adune să-și ia împreună rămas-bun de la anii șaptezeci, au nevoie să-și reîntărească propriile speranțe, participând ca martori la speranțele altora, observând cine e înăuntru, cine e afară, cine a reușit, cine a eșuat. Au nevoie unii de alții. Liz și Charles Headleand i-au invitat și se vor duce supuși, plini de nădejde, târându-și picioarele obosite, durerile de cap, burțile prea pline, ficatul suferind, opiniile sleite, conversația mărunt plicticoasă, diformitățile lor profesionale și personale, îndoielile și dușmăniile, vederea împăienjenită și încheieturile care se îngroașă, în speranța unui miracol, în speranța unei transformări la miezul nopții, în speranța unui nou an, a unei noi vieți, a unui nou deceniu izbăvit.

Alix Bowen a știut de la început că va trebui să meargă la petrecere, pentru că este una dintre cele două prietene, cele mai apropiate, ale lui Liz Headleand și a făgăduit s-o ajute, cu ceea ce îi stătea în putință. I-a promis chiar să ajungă mai devreme, dar nu-l poate convinge pe soțul ei Brian să plece mai devreme cu ea. „Câteva ceasuri la orice petrecere sunt prea destule pentru mine, a spus Brian, și o să trebuiască să stăm până la miezul nopții, așa că sunt sigur că n-o să apar acolo înainte de zece.” „Foarte bine, o să mă duc singură”, a spus

Alix. Se gândea că era rezonabil din partea lui Brian să nu dorească să ajungă mai devreme. Ea crede despre ea însăși că nu e o persoană rezonabilă, părere confirmată în acea seară la baie, în vreme ce încearcă, din respect pentru petrecerea lui Liz, să-și aplice pe fața uscată de frigul iernii o substanță numită fond fluid de ten.

Așa se procedează înainte de a merge la o petrecere – a văzut ea la televizor; și într-adevăr asta făcea și ea când era tânără, când nu avea deloc nevoie de asemenea substanțe, înainte de a se întoarce atât de inexorabil la genul ei ancestral. Fondul fluid de ten se vinde într-un mic tub de plastic bej închis și are o etichetă cu litere aurii, *Teint Naturel.* L-a cumpărat acum un an și își aduce aminte că a costat-o o groază de bani. Îl folosește sporadic. Acum apasă prevăzătoare tubul. Nu se întâmplă nimic. S-a uscat? E gol? Cine poate ști? Apasă din nou și de data aceasta o pastă groasă de *Teint Naturel* iese prin deschizătura îngustă pe degetul ei mijlociu. Se uită la ea pe jumătate dezgustată. Lucește, maro-trandafiriu, ușor obscen, pe degetul ei. Bunul-simț, rațiunea îi spun să se spele, dar chibzuiala o oprește. Chibzuiala e una din trăsăturile lui Alix. Chibzuiala n-o părăsește decât rareori. Chibzuiala era s-o omoare de mai multe ori, din cauza unor cârnați vechi, a unor cauciucuri găurite, a lamelor ruginite. Chibzuiala o sfătuiește acum să-și aplice pe față ceea ce a rămas din această substanță vâscoasă, mai degrabă decât s-o irosească, aruncând-o la gunoi. Chibzuiala, deghizată în Rațiune, îi sugerează fățarnic că un exces de fond de ten aplicat pe obraz, spre deosebire de un cârnat otrăvit, n-o să-i facă niciun rău. Chibzuiala își cere iertare, tânguindu-se pentru cârnatul otrăvit, aducându-i aminte lui Alix că l-a mâncat acum douăzeci de ani, când nu avea bani deloc și avea nevoie de acel cârnat.

Alix șovăie, apoi își aplică restul de pastă pe față și începe s-o întindă pe obraz, supărată. Îi învinovățește pe fabricanți pentru modelul meschin al tubului: probabil e făcut așa deliberat, reflectează ea, probabil e astfel calculat ca să-i determine pe oameni să cheltuiască mai mult decât merită. Se consolează puțin la gândul că mică le-ar fi răsplata pentru necinstea lor, dacă toți consumatorii ar fi atât de cumpătați ca ea. (Se întreabă, în paranteză, cât anume din venitul națiunii se irosește pentru cosmetice și dacă statisticile vor oferi date în numărul de

Anul Nou al *Curentelor sociale.)* I se ridică și mai mult moralul, deși la început e surprinsă, pentru că, pe măsură ce își întinde pe piele excesul de *Tein Naturel*, înfățișarea ei începe să se amelioreze, în loc să devină roșie cărămizie sau trandafirie ca un cocktail de creveți, după cum se temea că o să i se întâmple, pielea ei capătă o nuanță plăcută de bej, un bej natural, începe să aibă aceeași culoare pe care o au cei din reclamele de la televizor. Un bej plăcut, mai, neted. E remarcabil. Deci asta e poate ceea ce fabricanții au avut întotdeauna în intenție. Îi cere iertare Chibzuielii pentru supărarea de mai înainte, apoi își aduce aminte că tot Chibzuiala a făcut-o să recurgă la zgârcenie și economie cu alte ocazii, și e nedumerită.

Se uită în oglindă cu uimire. Au dispărut obrajii ei sănătos îmbujorați, micul ei nas puțin înroșit de frigul iernii, alunița, micii ei pistrui și petele; e netedă, nouă. Își pudrează vârful nasului și se dă înapoi să admire efectul. E mulțumitor, hotărăște ea. Se întreabă cum va arăta la miezul nopții. Se va preschimba într-un clovn cu fața roșie, pătată, cu umflături? O soră urâtă? Lui Alix i-a fost întotdeauna milă de bietele, dezamăgitele Surori Urâte care se iau la întrecere. Într-adevăr îi e milă de aproape toată lumea. Asta e una din slăbiciunile ei. Dar nu-i e milă de prietena ei, Liz Headleand. În timp ce se zbate să intre în rochia albastră, se întreabă într-o doară dacă îi e atât de dragă Liz pentru că nu trebuie să-i fie milă de ea sau dacă nu trebuie să-i fie milă de ea pentru că îi este atât de dragă. Sau pot fi cele două gânduri separate unul de celălalt? Simte că e pe punctul de a descoperi ceva interesant aici, dar trebuie să părăsească firul, pentru a-l căuta pe Brian ca să-l roage să-i închidă rochia la spate: dacă nu pleacă repede, o să ajungă târziu unde a promis că va veni devreme, și pe deasupra a stabilit să se întâlnească cu Esther Breuer la opt și jumătate fix, la colțul străzii Harley cu Weymouth. Plănuiesc să-și facă apariția împreună.

Esther Breuer s-a hotărât să meargă pe jos până la intersecția străzilor Harley și Weymouth. Ea se plimbă adesea singură noaptea. Pleacă de la apartamentul ei, de la capătul vechi al străzii Ladbroke Grove, în lungul străzii Harrow Road, pe sub diverse ramificații ale autostrăzii, trece de Hotelul Metropole, unde vine de obicei să-și cumpere ceva de băut în Barul Cosmo-Cocktail (are o pasiune perversă pentru Hotelul Metropole), și apoi o ia pe niște străzi dosnice, din ce în ce mai frumoase, deși

întunecoase, până când ajunge la locul întâlnirii. Pe când se apropie, n-o vede la început pe Alix, dar crede că Alix va fi acolo și într-adevăr, într-o secundă, iat-o: se întâlnesc, Esther venind din vest, Alix din sud, și își potrivesc pasul (Esther accelerându-și-l ușor, Alix încetinindu-și-l puțin) astfel încât se întâlnesc chiar la colț. Amândouă sunt încântate de această mică reușită a coordonării lor, se felicită reciproc, în vreme ce se îndreaptă spre nord, către casa lui Liz din strada Harley, spre verdele nevăzut al Parcului Regent.

*

Liz Headleand stă la măsuța ei de toaletă în budoar. Ceasul ei de aur și ceasul digital din perete sunt de acord că este ora opt și nouăsprezece minute. La opt și jumătate va coborî să vadă cum stau lucrurile la bucătărie, să vadă dacă Charles este la locul lui, să vadă dacă vreunul din copiii ei proprii sau copiii ei vitregi a coborât, să se pregătească pentru a-și primi oaspeții. Până atunci mai are unsprezece minute la dispoziție. Știe că ar trebui să-i telefoneze mamei sale, că mai există încă o vagă posibilitate să îi telefoneze, dar că această posibilitate se stinge deja și, cum sclipirea roșie mustrătoare a ceasului digital marchează în tăcere 20.20, această posibilitate își pierde suflul și moare în ea. Nu va telefona mamei. Nu are timp.

În schimb stă acolo și pentru o clipă contemplă perspectiva petrecerii, adunarea musafirilor. Îi cunoaște, le cunoaște ezitările, necazurile, speranțele mai mari. Le poate auzi conversația în automobile, în dormitoare, la restaurante, la alte petreceri, pe măsură ce timpul îi apropie de ea, îi apropie unii de alții, de casa ei. Mănâncă un fistic și își încheie medalionul. Ajunul Anului Nou. O noapte semnificativă, cel puțin în termeni ziaristici, și vor fi ziariști aici în această noapte, fără îndoială, comparând analizele lor asupra trecuților ani șaptezeci, prognozele lor pentru anii optzeci. Semnificativă și pentru ea într-un alt mod, superstițios. Din copilărie, din primii ani de școală, Ajunul Anului Nou îi inspirase o spaimă funebră; îl alesese ca moment să reprezinte Nimicnicia care era propria sa viață, sărbătoarea trainică și voioasă care părea să fie viața altora. Ajunul Anului Nou în acei ani avea o sumbră strălucire religioasă, o sclipire plumburie, care, cu mult efort și șlefuire și dăruire, ar fi putut să-i aducă puțină lumină, puțină speranță, puțină perseverență; dar ea tânjea după focurile de artificii și

lumânări, după sticla șlefuită și după cântece. În mod disproporționat, tânjise după ele, în nesfârșitele irosiri ale adolescenței, în stepele monotone și cenușii, iar unele din doruri se agățaseră de această noapte, de această unică noapte a anului, când alții (știa de la colegele de școală, de la radio, din romane), când alții mergeau la petreceri și sărbătoreau ceea ce avea să fie. Tânjise să fie invitată la o petrecere, dorință care i se înfățișa atât ca o slăbiciune, cât și ca o imposibilitate. Se confruntase cu propria ei severitate. În cele din urmă, după mulți ani, ajunsese să fie nelipsită de la petreceri. Cum o umpleau de încântare acele cărți de vizită lunguiețe pe care era scris chiar numele ei! Îi plăceau la nebunie, într-un fel disproporționat. Și acum ea era cea care dădea petreceri, ca și cea care mergea la petreceri.

Măsuța ei de toaletă scânteiază și lucește, e festivă ca și noaptea. E albă și aurie, discret împodobită. Sub sticla protectoare se află captiv, turtit, un cerc de dantelă venețiană, complicată, gingașă, cu ornamente de trandafiri, crem, scumpă, lucrată de mână, frumoasă, inutilă; un cadou, deși nu din acest an. Pe masă se află o oglindă de mână cu spatele de argint, o perie cu dosul de argint, un cuțit de fildeș de tăiat hârtie, cu miner de argint. De un mic colț sculptat al oglinzii mari ovale, în care se uită absentă, nevăzându-se, atârnă coliere: chihlimbar, perle, plastic. Le poartă rar; poartă micul medalion, din superstiție. Cojile blonde de fistic, cu fisurile lor mici verzi, licărinde, se odihnesc pe o farfurioară de argint Sheffield cu suport, o farfurie ovală care repetă în ecou, în mod satisfăcător, elegant, forma fisticului; suprafața monturii e puțin zgâriată, ciupită și lustruită, aurie, învechită, mată, dar lucitoare. Sub farfurie, se află cadoul de Crăciun, de anul acesta, de la băiatul cel mare, vitreg, Jonathan: un vas micuț din sticlă șlefuită în formă de ghiocel, cu un buchet de ghiocei de seră, albi și verzi, gingași striați, fragili, plini de speranță, o promisiune pentru viitor. Se știe că lui Liz Headleand îi place sticla șlefuită, așa că lumea i-o face cadou în asemenea ocazii, mulțumită că poate rezolva atât de simplu problema darurilor.

Liz Headleand se uită fix în oglindă, de parcă ar fi în transă. Nu-și vede nici chipul, nici obiectele de pe toaletă. Limbile ceasornicului sar deodată la 20.21.

Ea și Charles n-au mai dat niciodată o petrecere de revelion. Au dat multe petreceri la vremea lor, dar în ajunul Anului Nou au mers întotdeauna la sindrofiile altora – uneori la mai multe în cursul unei seri, iar în alți ani au mers separat, adesea neîntâlnindu-se nici măcar pentru a prinde împreună bătăile magice ale ceasului de la miezul nopții. O căsătorie modernă, iar câțiva din cei douăzeci și unu de ani împreună au fost chiar mai moderni decât alții. Poate, cugetă Liz (pentru că asta contemplă ea prin oglinda ovală), poate din acest motiv s-au hotărât să aibă o petrecere, anul acesta, la sfârșitul acestui deceniu, ca semn că au rezistat atât de mult și că acum intrau într-o nouă fază? O fază de tihnă și cunoaștere, de acceptare și armonie, când geloziile și rivalitățile se puteau desprinde de ei asemeni unor frunze moarte? Ei bine, și de ce nu? După douăzeci și unu de ani li se cuvenea o sărbătorire. Charles are cincizeci de ani, ea – patruzeci și cinci. E ceva simetric în asta, în relația lor cu ceasornicul secolului, ceva care cere sărbătorirea. Și de aceea perechile arătăgoase se plâng în mașini, în drumul lor spre strada Harley, venind din cartierele unde locuiesc, și se roagă unii pe alții să nu se lase să bea prea mult; de aceea Esther și Alix se întâlnesc și râd la un colț de stradă, câteva sute de metri mai departe; de aceea se strâng laolaltă copiii vitregi și se adună părinții vitregi, de aceea mama lui Liz Headleand stă singură, întotdeauna singură, fără s-o sune nimeni, distantă, neînțelegând, neînțeleasă, captivă, retrasă, tăcută, redusă la tăcere, ascultând tăcerea casei sale.

Charles și Liz, desigur, nu-și construiesc noțiunea unei petreceri de revelion în acest spirit, ca prevestire, ca simbol, ca punct de cotitură în călătoria vieții lor. După cum își amintește Liz, ideea le-a venit mai degrabă întâmplător, într-o sâmbătă dimineață la începutul lui noiembrie, în timpul micului dejun. Charles și Liz iau rareori micul dejun împreună, amândoi sunt mult prea ocupați: Liz își vede adesea pacienții la opt dimineața, și orele de lucru ale lui Charles sunt extrem de neregulate. Dar la sfârșitul săptămânii, încearcă să se întâlnească să mănânce împreună marmelada Oxford și cu acea ocazie izbutiseră. Charles, mâncându-și pâinea prăjită, deschizându-și corespondența, exclamase deodată într-o parodie de furie:

— Doamne, iar familia Venable!

— Ce ți-au mai făcut acum? întrebase ea cu blândețe, ridicându-și ochii de pe o fotocopie a unui articol despre „Obligativitatea rugăciunii publice: un studiu al nevrozei religioase în societatea postcreștină”, pe care tocmai îl primise în corespondența ei, și Charles răspunsese:

— Ne-au invitat la o petrecere de revelion!

— Cum, acum, în noiembrie?

El îi întinsese invitația peste masă; ea se uitase cu un prefăcut dezgust:

— Are ca ilustrații pahare mici de cocktail și paiete, remarcase ea.

— Asta am putut să văd și singur, spusese Charles.

— Refuz să-i invit la cină, spusese ea.

— Bineînțeles că nu trebuie să-i invităm la cină. Un cuplu ridicol. Ridicol.

Liz zâmbise. Îi plăceau micile izbucniri de supărare ale lui Charles, mai ales atunci când îi împărtășea părerile – ca de obicei în privința familiei Venable. Un bun judecător al caracterului, Charles, constata ea uneori surprinsă.

— Cred că ar trebui să le plătim cu aceeași monedă, spusese ea, câteva minute mai târziu, după ce răsfoise rugăciunea publică și pagina cu scrisori din *The Times.* Cred că ar trebui să avem propria noastră petrecere de revelion. Asta o să le fie o lecție.

— Desigur o să le fie, fusese de acord Charles, da, desigur o să le fie o lecție.

Și își zâmbiseră unul altuia complice, captivați de acest vast nou concept de răzbunare publică, și începuseră să-și întocmească lista invitaților; erau îndatorați pentru ospitalitate unei jumătăți din Londra, erau de acord, venise timpul să dea o petrecere care ar fi împușcat mai mulți iepuri dintr-o dată. Priveliștea unor musafiri morți, neinteresanți, ferchezuiți le apăruse amândurora în minte, în vreme ce puneau la cale și făceau planuri.

Așa se întâmplaseră lucrurile, poate de acolo începuse totul, se gândi Liz, pe când se uita în trecut și în viitor, înainte să se arunce înapoi în prezentul, care acum arăta ora 20.22.

Ceasul roșu din dormitor se reflecta în oglinda din budoar, dintr-un unghi interesant, neobișnuit. Ochii ei se concentrară asupra propriei imagini. Arăta bine, trase concluzia, fără prea

mult interes. Își contemplă dinții în oglindă, fără noimă. Dinții ei erau destul de mari, dar nu putea să le facă mai nimic acum. Interesul ei pentru cosmetică era minim, ca și al prietenei ei Alix Bowen, dar, ca și Alix Bowen, hotărî că era la urma urmelor o ocazie festivă și începu, în acest moment târziu, să-și aplice puțin rimel. Tubul ei de rimel, ca și fondul fluid de ten al lui Alix, era rareori întrebuințat și părea că se uscase. Umezi cu buzele pensula îndoită și încercă din nou. Un nodul mare, uscat, granulos i se lipi antipatic de gene. Nerăbdătoare, aplică un șervețel și îl șterse. Rămase o mică pată neagră. Umezi șervețelul cu buzele și îndepărtă pata neagră, revenind la starea ei dinainte care fusese și încă era, după opinia ei, destul de satisfăcătoare.

20.23. În câteva minute o să coboare. Ar fi putut să împrumute rimel de la fata ei Sally, dar era târziu. Ar fi putut s-o sune pe mama ei în Northam, dar era prea târziu. Mai avea șapte minute de singurătate și apoi urma să coboare. Pe când stătea acolo, trăi senzația a ceva care părea o putere supranaturală. Îi convocase pe acești oameni, aceste fantome se vor materializa, chiar acum ei se îndreptau către ea, în hainele lor de gală, la semnul ei, fiecare din ei dornic să-și cedeze pentru o seară un eu aparte ca să mănânce, să bea, să vorbească, să se îmbrățișeze, să aștepte ora vrăjitoare. În curând, prezențele lor posibile vor deveni reale și aici, sub acest acoperiș, la ordinul ei, se vor închega și se vor dizolva și iar se vor închega alcătuirile, se vor juca drame, se vor spune vorbe grele și blânde, se vor înfiripa prietenii, se vor reînnoi cunoștințe. Dansul se va acorda cu melodia ei. Ce păcat, într-un fel, că dansul va fi doar metaforic; aceasta era o casă destul de mare pentru a se putea dansa în ea, dar prietenii lor nu erau amatori de dans, s-ar uita uluiți, alarmați, cuprinși de o complicată spaimă, ar condamna de pe poziții intelectuale dansul într-o casă particulară – va veni poate un alt an pentru dans. În acest an, în anul muribund, va fi suficient dansul monden.

O să fie multă lume; vreo două sute acceptaseră invitația și încă mulți alții pe deasupra. Ea îi încurajase pe copiii săi vitregi și pe fiica ei Sally să-și invite prietenii; aceștia vor adăuga culoare, amuzament, excentricitate, zgomot. Îi plăcea să amestece vârstele, îi plăcea chiar puțină divergență, și

divergență o să fie; numai Ivan Warner, singur, era de obicei suficient ca să crească temperatura oricărei reuniuni mondene, până la punctul de izbucnire a incendiului, iar Ivan împreună cu prietenii lui Charles din Fleet Street și cu ștabii de la televiziune, cu câțiva editori și poeți și romancieri, cu o actriță sau două, cu o mână de psihologi și psihoterapeuți și istorici de artă, și funcționari de stat și juriști și niște politicieni extrem de irascibili, să nu reușească, oare, să dea însuflețire locului? Desigur, în noaptea asta se va întâmpla neașteptatul, desigur, ea convocase neașteptatul. În ultima vreme se simțise în mod straniu capabilă să prevadă cuvântul următor, mișcarea următoare a oricărui dialog; putea auzi și înțelege trei conversații simultan; putea vedea de departe, ca printr-o oglindă dublă, viața personală a pacienților, uneori a prietenilor ei; simțise realitatea relevându-i-se câteodată în străfulgerări mai presus chiar de posibilitatea calculului rațional; simțise primejdia (de ce primejdie?) de a ști prea mult, a unui fel de lipsă de putere și tristețe care se naște din cunoaștere; din aceste motive, probabil, hotărâse ea să multiplice posibilitățile atât de necugetat, să construiască o situație care să-i depășească propria înțelegere? O situație al cărei rezultat să nu-l poată nici chiar ea prevedea? Dorise oare să-și pună în aplicare forțele, sau să piardă puțin controlul și să rămână deoparte? Să fie învinsă, onorabil, de multiplicitatea imprevizibilului, în loc să trăiască cu puterea științei ei? Cu limitele cunoscutului?

Se gândise în noiembrie că petrecerea era mai mult o sărbătorire, o sărbătorire a faptului că a supraviețuit atât de îndelung cu Charles; douăzeci și unu de ani, fapt unic în cercul cunoștințelor lor. Lăsaseră în urmă bătălii și vărsare de sânge și trădare, și acum se întâlneau în pace în această casă mare, dormeau în pace în camerele lor separate și se întâlneau la sfârșitul săptămânii la o marmeladă și urmau s-o facă până când noul serviciu avea să-l ia pe Charles, peste câteva luni, la New York. El avea să revină să o viziteze, ea avea să zboare să-l viziteze acolo, aveau să vorbească la telefon, nu avea să le fie dor unul de altul. Aceasta se subînțelege. Nimeni nu se aștepta ca Liz să se dezrădăcineze, ca femeie, ca soție, și să-și urmeze soțul în America; se subînțelege că avea să rămână unde era, urmându-și propria carieră și urmărindu-și propria viață interioară, oricare ar fi fost ea. O căsătorie modernă; Charles și

Liz Headleand. Liz știa cum sunt priviți în lume; ca un cuplu puternic care, încâlcind regulile, a devenit reprezentativ. Ei reprezentau o soliditate, o siguranță, o pecete a supraviețuirii pusă pe experiențele neliniștite a două decade, dovadă că două spirite deosebite se pot lua la trântă și se pot despărți, se pot amesteca și separa și pot rămâne distincte, fără a-și pierde strălucirea, fără a-și pierde personalitatea, fără a fi mutilate, îngenuncheate, supuse. Și imaginea, imaginea publică nu este total falsă, deși, desigur, contururile sale precise, de talisman, ascund o grămadă de durere și confuzie din trecut, de târguială murdară, de copilării ocazionale, de dezacorduri fățișe; și nici prezentul nu e total pașnic. Dacă ar fi, ar fi mort, își spune Liz. Conflictul dă vigoare, reînnoiește energiile. Așa își spune. Nu e de acord cu multe lucruri din viața lui Charles în ultima vreme; consideră ambițiile lui deplasate, scopurile lui suspecte, metodele lui periculoase, noile lui simpatii politice regretabile; dar îi este loială lui Charles, lui Charles însuși, omului pe care, după părerea ei, aceste manifestări nu îl reprezintă. Crede în Charles, în felul ei, și crede că și el crede în ea. Trecutul, cu toate secretele sale, stă solid în spatele lor și nu le poate fi luat. Unirea lor are farmecul unei înalte și crenelate fortărețe de idei; disensiunile dintre ei îi leagă. Ea crede că loialitatea ei înseamnă mult pentru Charles; îi dă credibilitate.

Sau este această linie de gândire pur și simplu o raționalizare a adevărului că în ultimul timp ea și Charles sunt în dezacord aproape în orice privință?

O sărbătorire, o petrecere de adio. Charles va fi plecat cel puțin un an. E bucuroasă că el pleacă, așa crede. Efortul de a trăi la nivelul conceptului nobil al căsătoriei pe care l-au inventat este obositor uneori, și ea este o femeie ocupată. Un an de întrerupere va prinde bine. Îi va da pace, intimitate.

Mănâncă încă o alună și, absentă, fără rost, își piaptănă părul. I se pare greu să se gândească limpede la Charles. Intervalul de timp necesar pentru gândire este prea lung și acesta face momentul prezent arbitrar, un punct pe un grafic care este el însuși lipsit de sens. Parcurge lista pe care și-a notat-o pe agendă pentru aducere aminte, pentru a găsi un punct de sprijin mai apropiat: *Apă minerală, Poinsettia, Prune, Amintește-i lui Deirdre de tabasco, Seminarul japonez, Hotelul Metropole, Să-l întreb pe Ivan despre R.P.* R.P.? Cine sau ce era R.P.? Trebuie să

fi știut aseară, când a făcut lista. Poate o să-și amintească atunci când îl va vedea pe Ivan. Presupune că Charles bănuiește că ea ar fi avut o aventură cu Ivan, dar desigur nu a avut, deși acceptă că Ivan este atât de antipatic încât numai o oarecare intimitate sexuală în trecut ar putea să explice satisfăcător tipul de relații pe care el și Liz le-au stabilit de-a lungul anilor. Charles nu dorise să-l invite pe Ivan la petrecere.

— Oriunde merge acest om iese scandal, zisese el.

— Dar acesta este șarmul lui, replicase Liz. Liz era mândră de ea pentru toleranța față de comportarea îngrozitoare a lui Ivan.

— Oricum, a spus, trebuie să-l invităm sau va fi și mai grosolan cu noi în articolul următor.

— Nu-mi pasă deloc de fițuica ridicolă a lui Ivan, a zis Charles, dar desigur îi păsa, îi păsa mult mai mult decât ei, și pe bună dreptate, căci Ivan reușea de obicei să-i strecoare ei câte un compliment fals, în timp ce Charles primea loviturile în față: HEADLEAND SE PRĂBUȘEȘTE CU CAPUL ÎNAINTE fusese titlul ultimei bârfe a lui Ivan, care consta într-o periculoasă relatare a comportării lui Charles la o întrunire a unui Consiliu directorial, relatare împodobită cu o insinuare nefondată, dar inventivă, despre o vilă la țară pe care se zicea că el și Liz ar cumpăra-o pentru a eluda taxele. Erau, de asemenea, observații jignitoare despre mușcătura fără dinți, venită cu vârsta. Liz putea să spună că Charles fusese deosebit de plictisit că-i lipseau dinții, deși încercase să o ascundă; de fapt fusese fără cei doi dinți din față în acea săptămână, pe când își înlocuia coroanele vechi de treizeci de ani, coroane care marcau un accident eroic petrecut cu mult timp în urmă într-o piscină la Sevenoaks. Se dovedise remarcabil (și pentru ea mișcător) de sensibil la absența lor temporară. Pierderea a doi dinți din față, chiar a unora falși, la vârsta de cincizeci de ani, chiar și numai pentru o săptămână, îl făcuse să sufere; stătea în fața ei la micul dejun cu un șervet la gură, și ea știa că îi trebuise un oarecare curaj să apară la Consiliul directorial. Fără îndoială, Charles a fost adânc ofensat de insultele lui Ivan, iar intuiția lui Ivan asupra punctelor slabe ale lui Charles a fost ciudat de precisă.

În ceea ce o privea, ea era de părere că nu este deloc sensibilă la insultele lui Ivan. Le considera ca emanații ale personalității lui chinuite, nevrotice, constipate, și ca neavând nimic de a face cu ea însăși. Era convinsă că în realitate el ținea

la amândoi. Mai ales la ea. Îi era recunoscător pentru puterea ei de a ierta, așa își închipuia ea, pentru indulgența pe care continua să i-o arate. Un asemenea omuleț urât, roșu, nu, mai rău, *albastru* la față. Mic, turtit, cârn, corpolent. Îl cunoștea de mulți ani. Ai fi putut să te gândești că principiul potrivit căruia cei care trăiesc în sere nu aruncă pietre ar fi trebuit să-l excludă pe Ivan din cariera de ziarist, monden și așa-numit satirist, dar se pare că lui nu i-a trecut prin minte că incita la o reacție care, fără îndoială, i-ar fi produs cea mai intimă suferință; dar, de fapt, atât de îngrozitoare erau trăsăturile și fizicul lui Ivan, încât comentariile asupra lor erau rare, chiar cei mai înverșunați dușmani (și avea sute) considerând că nu era fair-play să se refere la acestea. Comentariile despre comportamentul său teribil, în schimb, înfloreau. Poate, se întrebă ea într-o doară, pe când desena o margaretă roșie lângă Hotelul Metropole, poate el a ales să fie atât de ofensiv în vorbe pentru a distrage atenția de la aspectul său? O presupunere interesantă. Cu toate acestea Ivan pretindea că are succes la femei, în ciuda sau datorită handicapurilor sale naturale, și Liz însăși, deși nu se culcase cu el, se trezise într-o ocazie, în primii ani ai căsătoriei cu Charles, spre propria-i surpriză, stând pe o masă într-un apartament din Belsize Park Gardens, cu mâna lui Ivan înăuntrul sutienului. Putea să-și amintească incidentul destul de clar, deși împrejurările în care se întâmplase totul se șterseseră în uitare, dincolo de orice posibilitate de analiză; fusese după-amiaza devreme, deci clar nu un incident de petrecere – poate luaseră prânzul împreună? – și ea era preocupată să-și ia copiii de la școală. Îi tot repeta lui Ivan că trebuie să plece, și el îi repeta că este un amant de prima clasă, deși țepușa lui nu are decât cincisprezece centimetri lungime. Sau ceva în genul acesta. Și în tot acest timp mâna lui era înăuntrul sutienului ei. Își poate aminti sutienul, era un sutien destul de bun, cu dantelă neagră și sârmă, Kayser Bondor, de un tip care se pare că nu se mai face, căci de atunci n-a mai putut să găsească altul la fel. Dar de ce stătea pe o masă? Și în al cui apartament? Acestea erau mistere cunoscute acum doar de Dumnezeu.

Nu se culcase cu Ivan, și nici nu o va face vreodată, dar simțea o satisfacție secretă din cunoașterea faptului că la petrecerea din această noapte vor fi prezenți toți bărbații cu care se culcase vreodată; toți afară de unul, și acesta fusese

dintr-o alta țară, și nu știuse numele lui. Nu erau mulți; cinci, mai precis, și unul dintre ei era Charles, iar altul primul ei soț, Edgar Lintot, cu care a rămas măritată mai puțin de un an. Dintre ceilalți trei, unul a fost o răzbunare, unul o escapadă și unul o treabă pe jumătate serioasă, dar toți s-au contopit acum într-o perspectivă sentimentală, într-o prezență tandră. Ea pusese mare preț pe păstrarea și refacerea relațiilor sale cu acești bărbați și credea că știe de ce. După șocul dezgustător al deprecierii rapide a primei ei căsătorii copilărești, fusese atât de înfricoșată să nu mai fie vreodată năpădită de ură și violență, încât păstrase o amabilitate hotărâtă chiar în perioadele cele mai rele, chiar cu Charles, care era un om dificil. Calificase această amabilitate drept maturitate. Era hotărâtă să nu mai ajungă niciodată să ia parte la transformările hidoase care copleșesc pe partenerii unei căsătorii nereușite, cărora le cresc colți și coarne și le răsare păr negru monstruos de lup, care zgârie și agață și mușcă și sug. Nu va mai îngădui aceasta; va vedea omul așa cum este și îl va vedea constant, detașându-se, lăsându-și umbra lungă să cadă alături. Succesul în această acțiune o întărise în cariera ei de psihoterapeut, îi dăduse încredere în dreptul ei de a continua pe acest drum, în dreptatea pe care o avea să continue. Și-l recâștigase chiar pe primul soț din acel tărâm înspăimântător de mlaștini și mocirle și nori de furtună; și acum erau buni prieteni, ea și Edgar, la lumina soarelui, inofensiv prieteni, iar în unele privințe (Serviciul Medical Național, patologia criminalilor multipli, etica raportării crimelor violente) formaseră alianțe care-l excludeau, îl excludeau din ce în ce mai mult și mai dramatic pe soțul ei Charles.

Și așa, vor fi toți, prieteni, împreună. Edgar, Roy, Charles, Philip și Jules. Păcat de acel olandez; făcuseră dragoste într-o cabină îngustă pe Marea Nordului, traversând de la Haga la Harwich pe o furtună de gradul nouă și au omis să schimbe nume și adrese. S-ar fi bucurat el de petrecerea ei? Ar fi ridicat oare un pahar complice? Se rostogoliseră în cușeta îngustă pe un cearșaf neancorat, lunecând pe suprafața lucioasă, mult uzată, din imitație ieftină de piele a canapelei, împleticindu-se unul într-altul într-un fel hotărât, singurii pasageri de pe navă care nu erau paralizați de răul de mare. Selecția celor mai adaptați. Traversarea durase optsprezece ore în loc de opt. O

epopee. Și-a reamintit el, oare, unde era el, cine era? Prea târziu acum să îl recheme, era o stafie care nu mai putea asculta de ordinele ei.

Edgar, Roy, Charles, Philip și Jules. Terminase cu ei toți. Poate terminase cu relațiile sexuale pentru totdeauna, poate tocmai această posibilitate îi dădea convingerea ciudată de tărie, acest sentiment de invulnerabilitate, de certitudine, de putere. Ei nu o vor mai ataca, nu o vor mai slei. Închisese ușile. Asta nu era ortodox, dar, deși adeptă a lui Freud, nu era o freudiană ortodoxă și viziunea ei despre viitor nu excludea celibatul. Din interior va observa. Observatoare necombatantă. Copil fiind, citind colecția mamei de romane victoriene, romane edwardiene, se minunase cum pot femeile să suporte să renunțe la poziția lor din centrul scenei matrimoniale, arena sexuală, cum pot să ajungă să accepte să adopte rolul de supraveghetoare, să stea la marginea dansului, pe scăunele cu picioruțe aurite, bârfind și privind, spectatoare, la cei tineri care formau perechi nevinovate, la cei mai în vârstă care formau perechi nu așa de inocente, la figurile în continuă schimbare de pe ring. Cum poate cineva să rabde să fie pe margine? Să nu fie invitată la vals? Să nu mai fie niciodată invitată la vals? Dar acum poate să vadă farmecul, poate citi înțelesul rolului de observator, un înțeles inaccesibil cuiva de șaisprezece ani, de treizeci de ani – căci observatorul nu era, cum presupusese atunci cu avantajul și dezavantajul percepției infantile, încărcat de o răutate invidioasă și impotentă și consumat de teama morții iminente; nu, observatorul era plin și informat cu un interes iute și viu și bine stabilit pentru toți cei care trăiseră înainte, pentru toți cei care se mișcaseră, se învârtiseră și se rotiseră împrejur, era plin de legături intime și amintiri iubite și speranțe și griji și perspective. Nici impotent nu era observatorul, pentru că prin potența observatorului acești copii luaseră ființă și preluaseră ringul. Copii adevărați, copii ai inimii și ai imaginației, prieteni vechi, prieteni noi, copiii prietenilor, se învârt, țes, și modelul este în același timp al cuiva anume și al oricui, este al facerii generațiilor. Nu mai ești oaspetele plin de speranță sau de disperare; ești gazdă în propria ta casă.

Așa gândea Liz Headleand cum stătea la măsuța ei de toaletă în budoarul ei cu pereți galbeni, de un galben marmorat, mâncând fistic. Își puse ochelarii pentru a examina încă o dată

pata dispărută de rimel și se amuză văzându-și fața căpătând brusc un contur precis; un șiretlic nou, căci ochelarii ei sunt destul de noi. Își tamponă din nou fața cu șervetul. Ochelarii o amuzau. După cum o amuzau micuța-i cută nostimă a bărbiei duble incipiente, venele de pe obraji (pe care, spre deosebire de Alix, nu se gândește să le acopere cu fond de ten), începutul de gropiță durdulie și moale de pe antebraț, venele vizibile pe dosul mâinilor, lățimea șoldurilor, flexibilitatea descrescândă a încheieturilor. Aceste semne ale vârstei, ale procesului de îmbătrânire le salutase și le salută cu curiozitate, cu un hotărât bun venit. În definitiv, poți să le spui bun venit; nu are niciun rost să le respingi. Aceasta este intenția, totul face parte din plan. Există un țel al acestei călătorii, va fi o sosire, crede Liz Headleand. Numai refuzând să mergi mai departe mori cu adevărat. Ea crede într-adevăr că e așa. Are motive serioase să o creadă.

Mama ei stă la Northam, ascultând ce?

Liz se ridică, se privește, își inspectează tivul rochiei, își potrivește acul de siguranță care îi încheie cingătoarea de piele aurită, își admiră sandalele aurite, mângâie medalionul de argint și netezește bumbacul moale marocan, de culoare crem, țesut în ochiuri mari, tăiat în diagonală, peste șoldurile ei lățite. Își apreciază șoldurile lățite ca pe o afirmare a vieții. (Mama ei este ceva bătrân și costeliv, înfometat și slăbănog). Își suge burta, cu pricepere, cum își va aminti să o facă din când în când pe parcursul serii, când nu va fi prea mult furată de alte treburi.

Cât despre Charles, el este un caz diferit, recunoaște ea. Pentru el silueta nu mai este poate un lucru de neglijat. Ar trebui să aibă mai multă grijă. Devine corpolent, chiar gras, și acea nuanță roșcată pe fața lui stăruie tot mai mult și nu mai dispare. Prea multe prânzuri, prea multe dineuri, prea multe pahare de porto la club, se trădează pe tenul lui Charles, se umflă sub cămașa lui, iar părul îi cade. Se întreabă unde e Charles. Nu l-a văzut de la șase și jumătate când s-au întâlnit în bucătărie la un sandvici cu salam. Era preocupat și vorbea de necazuri cu Ministerul de Interne și despre un documentar asupra condițiilor din închisori. Cu cât Charles se îngrașă și chelește mai tare, cu atât mai formidabil arată. Ea bănuiește că e natural să fie așa. El e acum probabil jos, dând pe gât un gin tare cu tonic, înainte de a se supune unei ofrande mai blânde de șampanie.

20.35, spune micul ceas roșu. A pierdut cinci minute, undeva. E timpul să coboare, să vadă cum se descurcă Deirdre la bucătărie, să se asigure că majordomii nu beau prea mult.

Deci coboară scara largă, trece pe lângă scrinul de stejar de pe semipalierul cu vaze cu trandafiri albi, pe lângă portretul cu luciu mat al unei femei din secolul al optsprezecelea, cu pieptul mare, într-o rochie lungă stacojie, împodobită cu perle, pe care unii o iau drept o străbunică, deși de fapt aparține casei, trece prin holul îmbrăcat în negru și alb, cu masa de marmură și poleială, cu picioare în formă de gheare, presărată cu felicitări de Crăciun, mănuși și reviste de publicitate fără luciu și trece apoi în largul și înaltul salon de la etajul întâi unde stă Charles bând gin cu tonic, lucru la care se așteptase, discutând cu Esther și Alix, lucru la care ea nu se așteptase.

*

Trei etaje mai sus, la etajul superior al marii case, Sally Headleand stătea pe podeaua dormitorului ei, vopsindu-și unghiile de la picioare într-un verde-argintiu palid și ascultându-și fratele vitreg, Alan, care încearcă să-i explice ceva despre inflație și șomaj și finanțe și implicațiile economice ale noii retorici care laudă valorile victoriene ale vieții de familie. În fundal, Tom Robinson, pe o nouă casetă de Crăciun, cânta „Iama lui șaptezeci și nouă”. Lui Sally îi plăcea să-l asculte pe Alan, deși înțelegea numai un cuvânt dintr-o sută. El era credincios vechii Stângi, spre deosebire de tatăl lor renegat care în ultimii ani fusese curtat și se pare ajunsese la mariaj cu Dreapta radicală. Sindicatele l-au dus la infidelitate. Alan o liniștea. Tatăl ei o tulbura. Mama ei zicea că tulburarea te stimulează și poate că așa este, dar asta n-o împiedica să prefere mângâierea vechii înțelepciuni. Aceasta a consolat-o la școala particulară pe care a urmat-o, o consola încă la universitatea ei nouă și modernă, dar îi lipsea înțelegerea economică și era inconfortabil conștientă că pierduse, în ultima vreme, în câteva dispute cu necunoscuți, că fusese învinsă în discuții despre personalități. Era prea inteligentă să se bucure de această poziție și prea feministă ca să nu resimtă jenant implicațiile privind principiul egalității sexelor. Deci îi plăcea să îl vadă pe Alan culcat pe patul ei, cu pantofii lui demodați, enormi, nelustruiți și crăpați, cuibăriți confortabil în dezordinea încâlcită a cearșafurilor cenușii, a pufului de pernă risipit și a șosetelor

roșii aruncate ici și colo – fața lui de bufniță nerăbdătoare strălucea iluminată în timp ce vorbea abstract despre proiectele asupra cheltuielilor publice, despre Noua Tranzacție Americană și despre riguroasa politică fiscală. Nu se putea spune niciodată când și dacă Alan era întru totul serios, pentru că găsea ideile captivante prin ele însele, prea captivante poate, pentru a fi vreodată transpuse în practică; și stătea tolănit, fumând, gesticulând, trecându-și din când în când degetele prin părul negru des și cârlionțat și scuturând scrumul țigării prin orificiul unei vechi cutii de Coca-Cola. Vorbea despre stat ca despre o mamă, despre cei ce se agață de stat ca de o mamă, despre psihologia celor care doresc să devină orfani de mamă, despre noua ciudățenie de a avea o femeie prim-ministru, care este de fapt o mamă, dar din această cauză ea nu se poartă totuși ca o mamă. Sally asculta ca în transă. Nu se vedea destul cu Alan, de când el se mutase la Manchester. Avea nevoie de sprijinul lui Alan, ca să se asigure că lumea îi este încă familiară, posibil de stăpânit, supunându-se unor legi cunoscute.

*

Alan nu își cunoscuse niciodată mama. Mama lui murise într-un accident de automobil, când el avea trei luni. El și cei doi frați mai mari fuseseră crescuți de o doică până când, trei ani mai târziu, tatăl lor se căsătorise cu Liz. Și așa, Liz îi preluase pe Alan și pe frații săi. Cei trei băieți presupuseseră întotdeauna, de când ajunseseră la vârsta la care să facă asemenea presupuneri, că Charles se căsătorise cu Liz pentru a le asigura celor trei copii fără mamă o viață de familie corespunzătoare. Sally, desigur, nu presupusese niciodată așa ceva.

*

Charles cumpărase această casă mare puțin după nașterea lui Sally, în 1960. Păruse atunci un gest îndrăzneț. Plătise patruzeci de mii de lire pentru ea, o sumă care părea acum ridicol de mică, dar care în acele zile era mult pentru o casă de locuit, fie ea chiar și cu o poziție atât de bună. Fusese plătită cu bani pătați de sânge, bani de la părinții bogați ai soției decedate a lui Charles. Liz dorise mult această tranzacție. Casa era într-o stare jalnică, plină de vechituri și gunoaie, n-ai fi bănuit liniile ei elegante după ce ani de-a rândul se făcuseră adăugiri și demolări. Fusese folosită mulți ani drept cămin pentru personalul unui magazin de pe strada Oxford. O casă cu cinci

etaje, cu amploarea spațioasă a secolului al optsprezecelea. O provocare. Aveau nevoie de o casă mare, având deja patru copii, și poate alții în perspectivă, o menajeră și o fată în casă; le era imposibil să mai supraviețuiască în apartamentul lor înghesuit și îngust din Fulham. Să se mute din Fulham în strada Harley era ceva extravagant, neobișnuit în acele zile pentru o pereche tânără de intelectuali, dar ei, cuplul Headleand, ambițioși, plini de imaginație, dorind să fie deschizători de drumuri într-o direcție pe care nici ei nu o cunoșteau, făcuseră acest lucru cu mult aplomb. În 1980, casa va valora peste un milion, poate mai mult, murmurau cu invidie prietenii. E adevărat impozitele crescuseră, dar crescuseră și veniturile familiei. Casa adăpostea acum nu numai ceea ce rămăsese din familia Headleand, dar și cabinetul particular al lui Liz și cabinetele a două dintre colegele ei; o secretară comună luase în primire ceea ce fusese odată camera fetei de serviciu. O preocupare permanentă, o întreprindere prosperă.

Liz iubea casa, iubea cartierul. Simțea o imensă satisfacție să-i vadă pe copiii ei și pe cei ai lui Charles, aici, așa, în centru. Propria-i copilărie o trăise la periferie; dorea ca a lor să fie liniștită, ferită de jignirea războaielor teritoriale și sociale inutile. Vor avea astfel o mai mare libertate, susținea ea. Charles împărtășea aceeași convingere. Propria lui copilărie, deși considerabil mai puțin încordată, mai puțin dificilă ca a lui Liz, nu fusese lipsită de renunțări și umilințe. Îi plăcea centrul la fel de mult ca și lui Liz.

După atâția ani, Liz găsea încă o mare satisfacție în a-și da adresa. De fiecare dată când un vânzător sau un funcționar, sau un comerciant nota „Dr. E. Headleand, strada Harley”, simțea același fior al auto-afirmării sau auto-definirii. Liz Ablewhite, din Aleea Abercom, devenise Liz Headleand din strada Harley, Londra W1. Nimeni nu putea contesta asta, nimeni nu putea sa se îndoiască, așa era. Visele ei cele mai mărețe, fanteziile cele mai nebunești se întrupaseră din cărămizi și mortar și policioare, faianță și stucatură. Părea incredibil, dar așa era. Familia Headleand din strada Harley. Sună bine, exemplar. O infinitate de incertitudini și ezitări fuseseră îngropate sub această clădire solidă, fuseseră interzise prin invocarea numelui unei străzi. Dispăruse suburbia, dispăruse provincia, dispăruseră pentru totdeauna singurătatea și lipsa de importanță și frica socială. Nu

e de mirare că ea și Charles simțeau că duc o viață fermecată, că vremurile sunt de partea lor.

Banii nu le căzuseră miraculos din cer; e adevărat că prima doamnă Headleand murise, convenabil, la timp, dar după aceea Charles și Liz munciseră pentru a-și cuceri poziția. Studiaseră ore în șir, amândoi, îi apucase de atâtea ori miezul nopții deschizându-și drumul împreună prin tratate și examene, prin ore suplimentare și ședințe târzii. Își asumaseră riscuri profesionale, supraviețuiseră dezastrelor personale. Și acum locuiau în casa lor.

Restaurarea casei ceruse ceva muncă: o echipă de constructori lucrase luni de zile, doborând vechii pereți interiori de placaj adăugați în decursul timpului, demontând contoarele de gaz, încercând să salveze ce se mai putea din vechiul parchet, reparând ferestrele, cojind vopseaua de pe faianță. Descoperirile cele mai neplăcute fuseseră făcute în timpul curățeniei: dulapuri pline de oale de noapte în care se depusese o crustă de urină, medicamente cu mărci învechite, șoareci morți, haine infestate de molii, rămășițe fosilizate de hrană din secolul al nouăsprezecelea; relicve hogarthiene, dickensiene ale unui trecut mizer și sordid. Într-una dintre camere era un sac de plastic cu tampoane de vată folosite. Liz glumise atunci că sigur vor găsi în pod un copil mort și, într-adevăr, au găsit acolo o pisică mumificată, pe care un prieten patolog s-a hazardat să o dateze ca fiind veche de cel puțin o sută de ani. Nesigură, profund nesigură, și pe bună dreptate, de propriul ei gust, ea încredințase redecorarea casei unei profesioniste, pe atunci o cunoștință a lui Esther, acum prietenă cu Liz, care transformase verdele și maroul mohorât în alb și crem și galben și auriu. Adoptase această viziune, o cultivase și acum îi părea că îi aparține, deși ea singură n-ar fi putut-o concepe niciodată așa.

Și alții se gândeau la acest subiect. Albul și cremul și galbenul și auriul nu păreau tuturor nuanțele potrivite pentru a reprezenta familia Headleand, ale cărei culori naturale, ca într-un joc de societate, s-ar fi putut presupune a fi mai primare, mai violente, mai extreme, mai robuste.

Casa netransformată conținuse și comori, alături de orori, printre care portretul de pe scări și candelabrul restaurat care acuma atârna, sclipind și refractând lumina, din centrul plafonului ornamentat, deasupra capetelor lui Charles și Alix

(care stăteau bine dispuși, cu paharele în mână, fiecare la un capăt al canapelei lungi) și deasupra lui Esther, care stătea lângă șemineu citind invitațiile primite de familia Headleand la petreceri și prelegeri și întruniri publice.

— Esther, rosti Liz din pragul ușii, Alix. Nu știam că sunteți aici. Ar fi trebuit să mă chemați.

— Ai spus să venim devreme și am venit, spuse Alix. Nu se ridicase și nici Liz nu traversă camera să o salute; erau cele mai bune dintre vechile prietene și nu se sărutau când se întâlneau. Esther puse jos invitația de la Venable și se întoarse spre mijlocul camerei.

— Discutați cu Charles, spuse Liz pe un ton acuzator, în timp ce traversa camera spre bufet ca să-și toarne ceva de băut.

— Nu avem deseori norocul acesta, spuse Alix. Ocazia, voiam să zic.

Râseră toți patru, fără niciun motiv evident, iar Charles își mută greutatea pe canapea.

— Ziceam, spuse Charles, că trebuie să fie mai mult de un an de când am văzut-o ultima oară pe Esther. Și șase luni de când am văzut-o pe Alix.

— Și acum Charles pleacă la New York, spuse Esther, traversând camera pentru a se așeza pe un taburet la picioarele lui Alix. Peste vreo două luni. Sau poate mai puțin. Așa spune el.

— Așa spune, reluă Liz ca un ecou, cu o notă de ușoară surpriză. Vorbeau de Charles ca și cum el n-ar fi fost acolo, ca și cum ar fi aparținut unei alte lumi logice, diferită de a lor, ca și când ar fi aparținut aproape unei alte specii. Era un obicei care se formase de-a lungul anilor. Părea că Charles nu găsea în aceasta nimic jignitor.

— Bărbații, spuse Esther, sunt un soi de oameni imprevizibili. Nu poți ști cum le funcționează mintea.

— Dacă au minte de fel, zise Charles, care cunoștea regulile jocului.

— Ce credeți, spuse Esther, schimbând brusc subiectul, după cum avea obiceiul, ce credeți că vom gândi mai târziu despre anii optzeci? Eu cred că s-ar putea să mă mut la țară în anii optzeci. M-am săturat de oraș.

— Ai mai spus asta, zise Liz. Probabil ai spus-o la sfârșitul anilor șaizeci.

— Da. Probabil că am spus-o. Dar nu aveam atunci cu adevărat intenția să o fac și, cine știe, s-ar putea să am această intenție acum. Aș putea să plec să trăiesc la țară. Sau aș putea să plec să trăiesc în Italia.

— Ai putea, dar nu o vei face, spuse Liz pe un ton liniștit.

— Viața poate fi foarte ieftină în Italia, spuse Esther.

— Viața poate fi foarte ieftină și la Londra, răspunse Liz.

— Da, spuse Esther, pentru unii este. De exemplu, pentru mine. Și privi înjur, ostentativ, la holul spațios, la perdelele grele cu ciucuri, la pernele cu luciu pal, la cristale, la tăvile de argint, la picturi, la flori, la covorașele albe, groase. Ochii lui Alix îi urmăreau pe ai lui Esther. Se amuzau să o necăjească pe Liz pe seama pretențiilor ei, și aveau rareori ocazia să o necăjească în prezența lui Charles.

— În seara asta, spuse Liz, aplecându-se înainte, simulând că își dă aere, coborându-și vocea confidențial, peste spațiul larg care îi despărțea, avem *majordomi.* Și ceea ce cred că se numesc furnizori. Și șampanie dintr-un an bun, cred că așa se spune. Ce zici Charles, se poate să existe șampanie din an bun?

Esther râse. Charles, care pentru moment părea a nu fi atent, râse absent.

— De fapt, spuse Liz, ar fi mai bine să mă duc să văd ce fac majordomii. Sunt străini și se pare ca beau. Am senzația că ar putea fi aceiași pe care i-am văzut la petrecerea de la Geraldina, luna trecută. Unul dintre ei a căzut peste o măsuță cu cafele și a aruncat tot ce avea pe tavă pe hainele lui Carrie Donovan și Harry Pritchett. Salată de fructe și avocado. Destul de neplăcut. Nu aș vrea prea mult să se repete întâmplări de felul acesta. Sau nu chiar la începutul serii. Nu, voi stați amândouă aici, de vorbă cu Charles. Esther îi poate spune ce picturi să vadă la New York. Charles nu e atât de indiferent la pictură cum pretinde. Nu-i așa, Charles?

Și își făcu ieșirea spre bucătărie unde adevărata ei grijă era nu atât în privința majordomilor cât a bucătăresei, Deirdre Kavanagh, fosta prietenă a fiului ei vitreg, cel mai mare, Jonathan. Era o fată nebună, grozavă, talentată la pregătirea aluatului fraged și convinsă că e „femeia fatală”, o convingere susținută de frumusețea ei irlandeză autentică și de accentul ei irlandez seducător. Deirdre nu era numele ei adevărat, dar părul ei roșu-arămiu, revărsându-se valuri, era destul de adevărat,

după cum erau și pielea smeadă netedă, întinsă și pieptul ei pus în evidență cu generozitate. Avea treizeci și ceva de ani; Jonathan avea nouăsprezece când fusese sedus de ea. Ca familie nu mai puteau nicicum să scape de ea, căci acum se îndrăgostise de Liz și se posomora jalnic și periculos când era exclusă prea multă vreme din casa de pe strada Harley. Acum stătea acolo, cu o mână în șold și cu cealaltă ținând un cuțit ridicat dramatic deasupra unui platou oval cu ruladă ornată cu anșoa și ardei, privită de un public mediteranean în admirație. Purta o rochie de mătase verde de croială ieftină, acoperită parțial de o aberație de șorțuleț dintr-o broderie englezească albă, șarmantă, tipul de șorțuleț ce apare în filmele sexy. Într-adevăr, se gândi Liz, într-adevăr; Deirdre era exact tipul de neurotic pe care în profesia ei făcea tot posibilul să îl evite, era narcisistă, exhibiționistă, egoistă, manevrabilă, copilăroasă, nestatornică, nepunctuală, satisfăcută, chiar în adâncurile nemulțumirii de sine, și totuși, iată că reușise să ajungă să stea acum în mijlocul bucătăriei lui Liz, învârtind în aer un cuțit de tăiat plăcinte. Nu remarcase încă sosirea lui Liz.

— Unu, doi, trei, zise Deirdre, și cuțitul cobori. Straturile interioare erau perfecte. Unul alb, unul verde, unul roșu.

— Priviți la asta acum, exclama Deirdre triumfătoare, priviți aici, nu e o frumusețe?

Publicul aproba și Liz, din ușă, aprobă și ea, căci trebuia să accepte că, cel puțin pentru moment, totul părea să fie sub control; aperitivele împodobite cu frunze de pătrunjel așteptau să fie distribuite, sticlele de vin stăteau atent aliniate în front, paharele erau înșirate, șterse și lustruite, grămezi de șervețele albe, îngrijit împăturite, erau așezate gata de acțiune. Deirdre avea o rămurică de pătrunjel înfiptă vesel după ureche. Numele ei adevărat era Nora Molloy. Îi mărturisise asta lui Liz într-un moment lacrimogen, puțin după ce Jonathan o părăsise pentru fata lui Williams.

Acum, văzând-o pe Liz în pragul ușii, flutură cuțitul în semn de salut:

— Iată-te, dragă Liz, strigă ea, și „La mulți ani”, și am să-ți spun ceva despre 1980, ține minte cuvintele mele, țineți minte cuvintele mele, voi toți – o să treacă moda conopidei, asta o să se întâmple în 1980, fără doar și poate!

Și începu să o asalteze pe Liz cu diferite probe ale priceperii ei, dar Liz nu putea să mănânce, nervoasă, dorind să înceapă o dată, să se ridice cortina, să se umple casa și conversația să se ridice ca un fum gros prin aerul gol și rarefiat.

Când se întoarse în hol, îi găsi pe Charles, Alix și Esther discutând animat despre economia italiană. Nu se opriră la sosirea ei, deși Alix, întotdeauna politicoasă, îi făcu un semn oblic cu mâna de bun venit; privindu-i, lui Liz îi trecu prin minte că în toți acești ani de când se cunoscuseră, aceasta era una dintre foarte puținele ocazii în care se aflau cu toții în aceeași cameră. Ea, Esther și Alix se cunoșteau din zilele lor la Cambridge și se întâlneau deseori, dar o seară cu ele îl excludea neapărat pe Charles; Esther și Alix nu se prea prăpădeau după lumea pe care Charles o reprezenta, și prezența lui le inhiba pe toate trei. Disprețuiau ele oare lumea lui Charles? Nu știa. Dar bănuia că le făcea plăcere să arunce câte o privire către această lume, în ocazii ca cea prezentă. O lume masculină, o lume de costume și cravate și discursuri, o lume de întruniri și bani. Charles cucerise această lume. La început își bătuse joc de ea, apoi i se alăturase, iar acum o reprezenta. O evoluție normală. În timp ce Esther, intelectual mai dotată decât Charles, alesese să locuiască într-un apartament mic, dincolo de capătul vechi al lui Landbrok Grove, câștigând derizoriu din prelegeri ocazionale, din articole ocazionale și ceva lecții. Perversitate, puritate, lașitate, dăruire; nu, nimic din toate astea. Ea stătea acolo în cunoscutul ei costum de petreceri, o rochie chinezească brodată, excentrică, destul de uzată, cu părul ei negru îngrijit, tuns drept, unduit cu eleganță, impecabil ordonat, ca al unei păpuși, semănând poate puțin mai mult cu o chinezoaică decât cu o evreică, miniaturală cum era, cu acei pometi ridicați; tot acolo stătea și Alix, pusă și ea în inferioritate de statutul lui Charles, nu de al ei însăși, care era mai auster. Alix purta o rochie intens strălucitoare, albastră, cu modele hexagonale. Arăta excepțional de bine, iradiind de sănătate, ca și cum ar fi venit din vacanță, ceea ce Liz știa că nu era așa. Liz se întrebă dacă Brian urma să vină mai târziu.

Niciuna din noi, se gândi Liz, nu poartă rochii făcute în Anglia. Maroc, China, India. Mă întreb ce înseamnă asta, se gândi Liz. Era genul de gând pe care obișnuia să-l articuleze mai mult Alix.

De multe ori se surprindea gândind gândurile lui Alix. Pe ale lui Esther, mai rar.

Și Esther, acum, brusc obosită de conversația despre economia italiană, abandonă subiectul și pe Charles („Nu pari să-ți dai seama, Charles, că eu trăiesc sub nivelul economiei, de vreme ce ca unitate economică eu nu exist, pur și simplu”) și se întoarse hotărâtă spre Liz, cerându-i să-i dea detalii despre lista invitaților. Mintea lui Esther se mișca repede, în aparență la întâmplare. Avea obiceiul să lanseze subiecte de conversație și în câteva minute să-și piardă interesul pentru schimbul de replici pe care ea însăși îl provocase. Modul abrupt îi era cel mai caracteristic și Liz își închipuia uneori că îi făcea o deosebită plăcere să se exerseze cu Charles, ori de câte ori avea prilejul. Și Charles, obișnuit să fie ascultat cu respect, o lua în serios. Deși acum, pe când Liz recita numele invitaților, îl vedea pe Charles îndepărtându-se în ceea ce ea considera a fi domeniul personal al speculațiilor financiare și al dezbaterilor ursuze privind managementul; începuse să-și muște buza pe dinăuntru, așa cum făcea când era preocupat, și să bată cu degetele în brocartul galben-argintiu al canapelei. Aceste ticuri, aceste gesturi se accentuaseră de când se lăsase de fumat. Era oare o ciudățenie a fizionomiei că și în asemenea momente nepotrivite părea atât de combativ, atât de ferm? Forma pătrată a fălcii tipic britanice abia dacă era afectată de ticul nervos care îl făcea să mestece continuu. Un dar al naturii, o asemenea înfățișare. Exprima hotărârea. Ea nu o putea descifra: ce viață nouă plăsmuia, înăuntru, în ajunul petrecerii lor? Viața mondenă de la New York? Restricțiile asupra transmisiilor radio independente? Posibilitățile televiziunii prin cablu? Ori dacă să-și mai pună niște gin în tonic? Cine putea ști? Fețele lui Esther și Alix erau mobile, expresive, schimbătoare; păreau să reacționeze cel puțin superficial la orice modificare a vântului, erau receptive, chiar dacă motivațiile lor lăuntrice obscure rămâneau neclare. Și chipul ei era deschis, își imagina ea. Nu aveau fețe mondene, ele trei, nu făceau conversație mondena. Așa își imagina.

Era totuși imposibil, în ciuda acestei deschideri, să-și dea seama care erau părerile reale ale lui Alix și Esther în privința lui Charles. Îl agasau, îl tolerau, îl ocoleau. Femeile se lăsau ușor cucerite de Charles, când el catadicsea să depună vreun efort

pentru a le cuceri; zâmbeau cu umilință când el întorcea capul spre ele în semn că le acordă atenție. Dar nu Esther și Alix. Amândouă erau insensibile atât la farmecul cât și la agresivitatea lui; îl neutralizaseră. Așa că stătea acolo, un leu domesticit, bătând cu degetele în canapea, în vreme ce Esther și Alix și Liz, soția lui, sporovăiau mai departe despre scandaluri și legături amoroase, despre desfaceri de căsătorii și copii delincvenți, despre Ivan cel Groaznic, despre expoziția post-impresionistă de la Academia regală, despre Consiliul artelor, despre Beaubourg, despre modernismul în arhitectură, despre opiniile lui Brian Bowen asupra șefului lui reacționar de la Institutul pentru Educația Adulților, despre ceea ce s-ar putea spune că înseamnă cuvântul *quango,* despre ultimul articol al lui Kate Armstrong cu privire la familia cu un singur părinte și avantajele ei pentru copil; sporovăială, sporovăială, sporovăială de femei, fără alcătuire, scânteietoare, malițioasa, apreciativă, tăioasă, indulgentă, lunecândă, rapidă, fără punctuație, aruncând ocheade, susurul lucitor de suprafață al unui curent mai adânc, și Charles continua să stea acolo, mușcându-și pe dinăuntru buza.

— Doar nu vrei să spui că tipul ăsta, Edward Lazenby, despre care tot citim și auzim la radio, este același cu Teddy, tipul acela stăruitor care se strecurase peste tot și care publica revista *Focus* când eram la Cambridge? spunea Esther, revenind la lista invitaților, aducându-și aminte de socoteli neîncheiate de acum un sfert de secol:

— Ba da, chiar el, e ceva în Departamentul Educației și Științei, acum e un tip foarte important, ar trebui să discuți cu el, replică Liz, și în timp ce vorbea, sună soneria și iată-l pe primul musafir, fix la nouă și două minute, înalt, subțire, cenușiu, neliniștit, strângând în mână un buchet de trandafiri galbeni, Joseph O'Toole, fost preot, ajuns comentator, eșuat pe pardoseala cu plăci negre și albe de marmură, neștiind pe unde s-o ia, cum să-și scoată paltonul, cui să-i înmâneze trandafirii, un om pierdut, uitându-se blajin la majordomul ivit pe neașteptate, așteptând sosirea familiarei Liz Headleand care se îndreptă spre el, luă trandafirii, îl îmbrățișă, îl recuperă, și îl conduse înăuntru la Charles, Alix și Esther; cu un sfert de oră mai devreme ea prevăzuse cu o precizie de minut momentul venirii lui, și acum zâmbea triumfătoare, pe când făcea

prezentările, un zâmbet complice la care Joseph O'Toole, pe deplin conștient de propria lui punctualitate, era părtaș cu un sentiment plăcut de ușurare. Era acolo, în siguranță; petrecerea putea începe.

*

Pe la zece și jumătate, Deirdre (Molloy) Kavanagh se despărțise de toate micile ei triunghiuri de aluat tricolor, își scosese șorțul, băuse câteva pahare cu șampanie, spusese diverșilor musafiri că nu mai era la moda conopida și se adâncise într-o conversație cu un ziarist de la televiziune, care tocmai se întorsese din Iran unde făcuse o emisiune pentru Charles. Îi povestea despre Ayatollah, iar ea îi povestea despre zilele petrecute de ea la mânăstire. Cuvintele fluturau de la unul la altul ca niște turturele lascive. Alături de Deirdre stătea infidelul Jonathan Headleand, care încerca să-i explice lui Edgar, primul soț al mamei lui vitrege, de ce se hotărâse, după toate protestele lui, să meargă pe urmele tatălui. El căuta totodată să nu le piardă din ochi de Deirdre (pentru care se simțea răspunzător) și pe cealaltă prietenă a lui, Kate Williams, care asculta predica moralizatoare a unui fost magistrat conservator, despre pătrunderea marxismului în Universitatea Liberă. Universitatea Liberă constituia și obiectul polemicii dintre Alix Bowen și Teddy Lazenby de la Departamentul Educației și Științei; fața lui Alix exprima un amestec foarte delicat de neîncredere, dezaprobare și atenție politicoasă, în vreme ce Teddy, bazându-se pe faptul că se cunoșteau de mult, chiar dacă nu se văzuseră atâta vreme, îi împărtășea părerile proprii despre inoportunitatea irosirii banilor pentru educarea gospodinelor și a șoferilor de taxi. În alte colțuri, și în alte camere, zeci de alte subiecte de conversație pluteau vesele pe apele însuflețite, ușor variabile, fanioanele lor legănându-se și agitându-se la sfârșitul anului, într-o ultimă adiere; se vorbea despre apropiata grevă a oțelarilor, despre o nouă eră curajoasă care amenință privatizarea, despre exploatarea abuzivă a resurselor de petrol din Marea Nordului, despre situația din Afganistan, despre raportul Annan, despre perspectiva celui de al patrulea canal de televiziune, despre viabilitatea încercării lui Charles de a cuceri Statele Unite, despre Apostolii de la Cambridge, despre dezorganizarea Partidului Laburist, despre voga regretabilă a șampaniei Buck, ca băutură festivă, despre

Spintecătorul, ucigașul din Harrow Road, despre Prințul de Wales. În pragul unei uși, înghesuiți între un scriitor de frunte de la *Guardian* și un comentator din școala lui Klein, Alan Headleand și fostul lui îndrumător Otto Werner de la L.S.E. dezbăteau pe un ton abstract, rafinat și cu o nobilă nepăsare față de întreruperi, problema dacă un program de televiziune este un produs primar sau un serviciu și dacă, prin implicație sau deducție, compania de producție a lui Charles, Global Information Network (cu telexul GIN), este asociată în termeni ideologici cu manufactura sau cu industria serviciilor; cu aceeași ardoare Esther Breuer și Jules Griffin (coleg al lui Liz Headleand) discutau despre natura vocilor ancestrale la pacienții schizofrenici și în eposul homeric și cel biblic și despre pictarea Sfântului Duh în manuscrisele anglo-saxone.

Liz, mișcându-se de la un grup la altul, supraveghind de pe scară, angajându-se în discuții și dezangajându-se, alăturându-se și uneori năpustindu-se, era mulțumită de ce vedea. Musafirii ei se amestecau, se combinau; tinerii vorbeau cu bătrânii, bărbații vorbeau cu femeile, cei de Stânga vorbeau cu cei de Dreapta, arta cu știința, și numai câțiva prostănaci imposibili din lumea finanțelor se îngrămădiseră împreună să discute despre comparabilitatea plăților, despre împrumuturile în sectorul public și despre produsul național brut. Îi lăsă cu ale lor; oricât de intervenționistă ar fi fost, își cunoștea limitele. Nimic nu i-ar putea opri, nimic nu i-ar putea determina să se despartă și ea era mulțumită să îi aibă acolo, îi plăcea să considere că ea și Charles au relații dintre cele mai cuprinzătoare, că pot să adune într-o casă reprezentanți ai celor mai multe din cercurile intersectate care constituie societatea. Era nevoie de puțină obtuzitate pentru a pune în valoare vioiciunea, festivitatea, mișcarea.

Și iată-l, în sfârșit, pe Brian, soțul lui Alix; Liz era mulțumită că apăruse, că nu-i nesocotise petrecerea, că îi arătase această considerație. Brian era de fel din orașul ei natal, deși nu îl cunoscuse acolo; amândoi admiteau că aceasta avea o oarecare semnificație, deși Liz nu ar fi putut spune în ce consta ea. După cum spunea Alix, lui Brian nu-i plăceau petrecerile și își exprimase teama că nu va cunoaște pe nimeni la petrecerea dată de familia Headleand, dar nu era așa, căci el deja se angajase, cu obișnuita-i curtoazie, într-o discuție cu bătrânul Sir

Anthony. Îl văzu cum îl asculta atent pe Sir Anthony; îi întâlni privirea, îi făcu un semn peste marea de capete și îl abandonă în voia valurilor; Brian era vechi prieten cu Otto Werner, la care ar fi putut apela la nevoie. Potrivit părerii lui Charles, valurile înaintau către Dreapta; se putea oare simți aici, acum, mișcarea lor, forța lor? Liz se opri și se întrebă. Brian era un gentleman de Stânga; dar ce se întâmpla cu noua rasă a ne-gentlemenilor de Dreapta? Înaintă, prinzând din zbor discuții despre conopidă, despre moartea la Kabul, despre fenomenalul succes transatlantic al noului roman al lui Pett Petrie, și iată-l chiar pe Petrie, discutând cu acel mic monstru, Ivan, despre întâlnirea sa cu Norman Mailer, râzând în hohote convulsive și lovindu-și chelia cu o voioșie emfatică. Era și Charles, discutând cu noul proprietar al ziarului *Informer* (complotând fără îndoială) și era și fiica ei Sally braț la braț cu Nat Hegsby de la Tavistock; păreau că ar cânta un duet Se afla acolo și Roy Strangeways, care era acum, de necrezut și desigur prematur, judecător la Curtea Supremă, discutând cu... — nu, era imposibil, dar așa era. Liz amuți la mijlocul unui cuvânt de salut abia murmurat, ca să privească uimită. Da, era, ce extraordinar, era fosta ei pacientă Hilda Stark, dizeuză, comediană și cât pe-aci ucigașă de copii, a cărei cariera fusese violent întreruptă când într-un acces de nebunie (pentru a nu folosi un limbaj de specialitate) aproape își sugrumase copilul în leagăn; și iat-o, râzând și bând șampanie, ca musafir, ce nepotrivit, ce indiscret; era oare măritată cu cineva, venise în calitate de soție a cuiva? Ce curaj din partea ei, ce nerușinare din partea ei, poate chiar acum îi recita lui Roy interesantele detalii medicale și legale ale cazului ei? Stătea acolo, îmbrăcată într-o rochie de velur gri-albăstrui, înnodată și înzorzonată cu o duzină de coliere de ametist și cristal de stâncă și perle, cu părul ei bogat, negru-cenușiu, strâns într-un coc mare prins cu agrafe de argint, participând la o petrecere în chiar casa în care, ca pacient, pe vremuri, în multe ședințe de câte o oră, îi mărturisise lui Liz, la parter, secretele adânci ale inimii sale de mamă criminală. Cum putuse să vină aici, cine putuse să o aducă, și se va simți oare Roy obligat să îi divulge în schimb mai micile și mai duioasele secrete dintre el și Liz? Ar trebui oare să intervină, să îi despartă, sau ar trebui sa o ignore pe musafira neinvitată, să pretindă, profesional, că nu a văzut-o niciodată înainte? În timp ce ea se gândea ce trebuia să facă,

Hilda îi intercepta privirea, o salută și, voluptuos, demonstrativ, grațios și maiestuos îi trimise o sărutare, de-a curmezișul camerei; Liz îi înapoie răspunsul, mai puțin emfatic, dar cu același calm, căci în definitiv ce conta că Hilda Stark era aici, nu era acesta de fapt un omagiu pentru amândouă, pentru eficacitatea tratamentului? Hilda nu aducea nicio umbră cu ea, zâmbea inocent în griul ei albăstrui; zvonurile scandaloase fuseseră, după cum prezisese Liz, date uitării. Era meritul lor, al tuturor. Liz se întrebă ce-o mai face, unde o mai fi copilul aproape ucis, și se trezi numărându-și involuntar propriii copii și copiii vitregi; putea să-i vadă pe Jonathan, Alan și Sally; fata mai mică, Stella, era plecată la Florența să învețe italiana pentru examene, locuind respectabil și în siguranță în gazdă la niște prieteni ai lui Esther, istorici de artă; dar unde era fiul ei vitreg mijlociu, Aaron? Nu îl văzuse de o oră sau mai mult, fusese aici mai devreme, plecase oare într-un acces de plictiseală, se retrăsese îmbufnat în dormitorul lui, se întreba ea, și ca răspuns el apăru la colțul scării care conducea în hol, sub tabloul falsei strămoașe, făcându-i cu mâna și strigând-o:

— Liz, Liz, la telefon, e Stella, vrea să îți ureze un An Nou fericit, e la telefonul de sus.

Energia generată de fuga pe scară în sus și de râsul Stellei, din îndepărtata Florența, se revărsă în impulsul de a o suna, la rândul ei, pe propria mamă; o acțiune lipsită de sens, dar care, cu toate acestea, în context, părea pioasă, necesară, împăciuitoare, și un gest față de sora ei, care purta cu mult mai greu povara obligațiilor filiale și care s-ar bucura (cel puțin în teorie) să știe că Liz și-a amintit de ele. Când Liz reveni jos la petrecerea ei, după un ritual schimb de vorbe (cum putea sora ei să rabde o astfel de conviețuire? Cum putea să continue situația aceasta?), constată că și-a pierdut vioiciunea. Sprintenul avânt social care o purtase ușor de la un musafir la altul slăbise, domolit de contactul prin telefon cu liniștea subțire, fragilă, scârțâindă, a casei tăcute, amintindu-i de îndelungatul chin al copilăriei; se trezi potolită, pentru un interval posomorit de timp, discutând cu bătrânul Peter Binns, un flăcău trecut, încântător, dar plicticos, și care vorbea așa de rar, încât Liz abia se abținea să nu termine toate propozițiile lui greoaie. Când în sfârșit se scuturâ din această amorțeală, se trezi navigând în ape și mai stătute, căci acolo, chiar în calea ei, inevitabilă, zâmbind pasiv,

stingheritor, dar inevitabil, era Lady Henrietta, îndatoritoare, gata să schimbe câteva vorbe cu gazda ei. Lady Henrietta știa ce se cuvine; absolut totul la ea era cum se cuvine, de la părul negru bine strâns, la pantofii din saten albastru-închis. Vederea ei o umplu pe Liz de o panică supusă și tristă. Henrietta (Hetty pentru prietenii ei, dintre care Liz nu făcea parte) o făcea să se simtă stânjenită, nu ar fi putut să spună de ce; întruchipa durerea, eșecul, plictiseala, deși nu în propria-i persoană; într-un mod magic, ea reușea cumva să transfere aceste atribute celor cu care conversa, în timp ce ea însăși rămânea echilibrată și într-adevăr mulțumită de sine, sigură de admirația celorlalți. Liz nu o admirase niciodată, iar uneori își exprimase destul de liber (și după părerea ei, spiritual) lipsa de apreciere pentru stilul frigid și conversația insipidă a Henriettei, dar, cu toate acestea, se simțea, în prezența ei, devenind aproape la fel de plicticoasă ca și ea, și mai mult decât atâta, având conștiința neplăcută a faptului că în alte case, în alte medii, la distanță, în alte cercuri o văzuse pe Henrietta strălucind, râzând, înconjurată de viață – o viață stupidă, o măruntă bârfă febrilă, fără îndoială, totuși viață – o viață care îngheța în Liz pe când contempla rochia de seară de tafta albastră a musafirei sale (era fără îndoială o rochie de seară, nu o rochie obișnuită și nici măcar englezească, probabil franțuzească), pieptul ei alb expus, colierul de diamante (ei bine, probabil diamante, de ce nu?), fruntea albă înaltă, buzele subțiri roșu-închis. Fruntea Henriettei era înaltă și părul ei pieptănat pe spate și legat cu o complicată panglică de catifea într-un coc neted și savant; un cap de Bambi, un cap de schelet, un cap mult, mult prea subțire, un cap prea rasat, un cap dureros. Fruntea lui Liz era mizerabil de îngustă, vulgar de îngustă. Nu știa cum să i se adreseze Henriettei, simțea că e greșeala ei, se recunoștea dezavantajată. O întindere de apă înghețată le despărțea și în ea pluteau înecate cadavrele încercărilor trecute de a se apropia una de alta. Pe deasupra acesteia, impecabila Henrietta întinse politicos o mână și un obraz. Obraz atins de obraz. Fiecare murmură o frază convențională. Dar era nevoie de mai mult și Liz, jignită de stupiditatea situației la care era silită să facă față, se trezi spunând:

— Și ce îți dorești pentru anii optzeci?

— Oh, da, zise Henrietta, zâmbind fără rost, confirmând astfel convingerea lui Liz că niciodată nu asculta niciun cuvânt pe care i-l adresa ea. Se așternu tăcerea, în timpul căreia Liz inspectă rochia albastră a Henriettei; era croită îndrăzneț, chiar nerușinat, dintr-un material cu dungi, tare, strălucitor și neabsorbant, tipul de material pe care Liz îl evita, pentru că o făcea să transpire; de fapt transpira numai văzându-l. Era făcută să transpire; Henrietta, în mod clar, nu. Poate cei din clasa nobiliară nu transpirau? Liz era, biologic, o țărancă, dar rareori simțea că aceasta este ceva ciudat, așa cum simțea acuma. Privind la materialul acela albastru observă că Ivan, întotdeauna prezent când era dorit mai puțin, privea atent această neinteresantă întâlnire, dintr-o poziție aflată imediat în spatele și în josul umărului stâng al Henriettei. Înfățișarea lui sincer încântată o îmboldi pe Liz la un efort:

— Cât despre mine, se auzi spunând, abia aștept să merg în Japonia, pentru prima oară în viață. Ai fost vreodată în Japonia?

— Nu, zise Lady Henrietta, neajutorată.

Ivan râse.

— Voi participa, continuă Liz, la o conferință.

— Adevărat? zise Lady Henrietta. Și cât o să stai? Această întrebare aparent inofensivă acționă asupra lui Liz cu efectul unui anestezic instantaneu; cum începu să răspundă, își simți fălcile devenind rigide la mijlocul primului cuvânt.

— Două săptămâni, reuși totuși să articuleze și apoi rămase acolo, cu gura ferecată, picioarele înrădăcinate, ca și cum s-ar fi transformat într-o coloană de sare, ca și cum adâncul, foarte adâncul întuneric al copilăriei o rechemase, o lăsase fără ajutor, fără cuvânt, fără putere, copilul din podul casei, rugându-se să treacă timpul și să curgă sânge. Ceea ce, desigur, pentru un moment se și întâmplase.

— Două săptămâni, continua ea cu aplomb și strălucire, spărgând încremenirea de transă cu o mișcare zburdalnică a capului și a brațului drept încărcat de brățări, dar două săptămâni la Kyoto și Osaka trebuie să fie fascinant, e o ocazie de a vedea o cultura complet diferită, desigur, e în legătură cu lucrările noastre de la Institut, într-un mod foarte special, se pare că s-au făcut numeroase cercetări, la departamentul pe care îl vizităm, asupra problemelor adoptării și ale părinților adoptivi.

Și așa gânguri mai departe, privind cu oarecare satisfacție ușoara nerăbdare care încorda buzele lui Lady Henrietta și schimbarea în luciul ochilor ei albaștri ca de porțelan. Onoarea a fost satisfăcută, curtoazia a fost respectată, acum pot să zâmbească și să se despartă. Deși nu pot să-mi imaginez, se gândi Liz, pe când se îndepărta, frecându-și mâinile ca și cum într-adevăr ar fi mușcat-o frigul, ca și cum Regina de Gheață ar fi atins-o într-adevăr, de ce continuăm să o invitam? E oare doar pentru că toți ceilalți o fac, pentru că ea este tipul de persoană pe care lumea o invită la petreceri, pentru că numele ei se înscrie singur, automat, pe lista de oaspeți? Suntem oare Charles și cu mine într-adevăr așa de sensibili la regulile societății, la convențional? Ne place să avem musafiri cu titluri de noblețe la petrecerile noastre? Care este de fapt titlul ei? Cine e ea? Cât mister este în modul în care acționăm, se gândi Liz pe când trecea la gânduri mai plăcute; amintindu-și dintr-o dată de prietenia deseori afișată a unui psihiatru, refugiat austriac, cunoscut al ei, care se mândrea frecvent și fără rușine că a avut în casă, o dată, nu mai puțin de cinci laureați ai Premiului Nobel, o pretenție pe care ea o găsise întotdeauna adorabilă, ridicolă, nebunească, alarmantă, comică în naivitatea ei, în precizia ei, în cruzimea ei; amintindu-și panica și emoțiile propriilor întâlniri de demult cu cei faimoși, mari, nobili, bogați; amintindu-și vechea dorință arzătoare de a-și umple viața cu oameni, cu voci, cu telefoane, inovații, copii, prieteni ai copiilor; amintindu-și, pe scurt, groaza de singurătate, groaza de a trăi singurătatea nesfârșită, inexplicabilă, încă trainică, a mamei ei; și peste toate aceste amintiri fluturând într-o jumătate de secundă, pe când înainta în căutarea unei mici alinări către Kate Armstrong, reconfortanta Kate, se ivi întrebarea – de ce Henrietta Latchett, care trebuie să fi fost invitată la o sută de petreceri în această seară, care nu a putut cunoaște niciodată o seară de singurătate, de ce a ales să vină la *noi?* Liz își zâmbi triumfătoare și își croi mai departe drum către Kate.

*

Convențional, neconvențional; în ultima jumătate de oră a lui 1979 câțiva dintre oaspeții lui Liz și Charles Headleand încercaseră să formuleze ceea ce, după părerea lor, ar fi putut fi convențiile unei decade eclectice, fragmentate și fără țel; unii încercau să facă profeții pentru decada viitoare. Casa era plină

de adulmecători de tendințe, de la gazetarul de bârfă Ivan Warner și irascibila feministă Kate Armstrong la consilierul de finanțe Philip, îngrijorat de viitorul pensiilor într-o societate din ce în ce mai bătrână; de la vânzătorul de informații Charles Headleand la epidemiologul Teg Stennett, peste al cărui orizont boala științifico-fantastică SIDA proiecta deja o văpaie roșiatică de rău augur; de la psihiatrul legist Edgar Lintot (care nu auzise încă de SIDA, dar auzise zvonuri despre schimbarea părerilor în cercurile înalte privitor la condamnarea criminalilor bolnavi mintal) la Alix Bowen, îngrijorată, la un nivel monden, de finanțarea viitoare a meseriei sale și, la un nivel mai puțin egoist, de implicațiile reducerilor în această finanțare asupra reabilitării infractoarelor; de la directoarea de teatru Alison Peacock, neliniștită în privința subsidiilor sale de la Consiliul Artelor, la Figura Publică Reprezentativă, Sir Anthony Bland, cel pe drept numit Președinte (cel puțin așa pretindea Ivan) al Comisiei Regale pentru Comisiile Coroanei, care se gândea că pentru diferite motive s-ar putea să trebuiască să demisioneze, și nu numai dintr-o comisie, înainte ca atacurile și insinuările să îl împingă la o retragere nedemnă.

Nu toți erau neliniștiți, temători, stânjeniți. Mulți se felicitau pentru a fi găsit un nou sens al scopului, un nou realism; după ani de derivă, de flux și reflux leneș, părea că există un curent. Unii își înmuiau degetele, de probă, pentru a încerca apa. Alții se aruncaseră deja curajos cu speranța că ceilalți vor urma, că se va dovedi cuminte gestul lor de a fi fost văzuți plonjând primii în valuri. Vechile păreri se spulberaseră, flanelele și fularele vechi liberale, greoaie, lânoase și ponosite erau lăsate grămadă pe mal. Unii tremurau în briza rece a schimbării; alții se avântau cu îndrăzneală, cu sentimentul libertății, bucuroși să nu mai fie stânjeniți de haine și căptușeli demodate, bucuroși să se lepede de noțiuni care nu le păruseră niciodată nici inteligente, nici necesare; goi în torent, exuberanți, o nouă rasă în formare. Retezând, descojind, subțiind, reducând, raționând; așa înota spre larg noul om zvelt, dur, aerodinamic, în noile straie ale împăratului, lepădându-se de carapacea nisipoasă, de stingerea ascunsă sub mâl, omul eliberat de vechile obiceiuri care se târau, scufundându-se în propria lor neputință. Convențiile se schimbau, premisele se schimbau, deși nu oricui îi era dat sa se bucure de metamorfoză sau să-i supraviețuiască, să

supraviețuiască scufundării, saltului în apă sau în aer; schimbarea e dureroasă, tranziția e dureroasă, și lumea socială nu a ajuns încă la un stadiu care să poată fi salutat ca fiind convențional. De fapt, chiar la o petrecere de Revelion atât de amalgamată, de inteligentă, de cosmopolită și cu savoare gitană, se auzeau vocile excesiv ridicate a doi ziariști-istorici, care fuseseră odată prieteni și aliați și care contribuiseră împreuna la propășirea adevărului nemuritor și lucraseră la revista *New Statesman,* iar acum erau prinși fără scăpare într-o dispută amară asupra oribilului cadavru de albatros în descompunere al Stângii, al Proprietății Publice și al Punctului 4:

— Măi caraghiosule chior, măi caraghiosule perfid, renegat, mincinos, falsificator de statistici, striga Giles, omul de Stânga care părea că pierde disputa, ridicându-și vocea peste zarva mai prietenoasă a petrecerii într-un țipăt de disperare, un țipăt care o somă pe Liz să treacă de partea lui, cu Kate Armstrong și Ivan Warner gata să intervină. Părul galben-pai al lui Giles trona feroce deasupra feței lui roșii congestionate, ochii cenușii străluceau cu o barbară agresivitate izvorând dintr-o adâncă frustrare, furia a mii de beții prilejuite de angajamente ideologice, consumate în cârciumi murdare, izbucnea din pieptul plângăreț de sub cămașa de mătase.

— Giles, Giles, strigă Liz, nu țipa așa, e aproape Anul Nou, nu putem primi Anul Nou urlând ca lupii.

— Giles, Giles, urmă ca un ecou Kate, cuprinzându-l stăpânitor cu brațele.

— Lupi! strigă Giles amețit, lupi, asta sunt, toată haita lor, sunt trădători ai rasei umane, gunoieri, uitați-vă la ei, lup e un cuvânt prea bun pentru ei, șacali, hiene, asta sunt, hiene!

— Oh, nu fi ridicol, Giles, calmează-te, calmează-te, hai să bei frumos un pahar de apă minerală, zise Liz, luându-l de brațul celălalt și încercând, împreună cu Kate, să-l îndepărteze de locul sfadei, așa cum îndepărtezi un copil de cel care îl necăjește la joacă (căci rivalul lui Giles, Paul Hargreaves, palid, într-un costum închis, cu cravata gri-argintie, zâmbea calm, amuzându-se oribil pe seama acestei scene dezolante); dar disperatul Giles trecuse de punctul la care să mai poată fi condus și căzu greoi, încercând să se elibereze de cele două protectoare, se prăbuși peste o ferigă mare și niște ghivece cu bulbi, împroșcând pământ și stropi de șampanie pe covor.

— Așa trec anii șaptezeci, comentă Hargreaves, așa trec bețivii ani șaptezeci, comentariu care îi aduse o palmă peste ochi din partea prietenei lui Giles, Veneția:

— Bețiv ești tu, strigă ea, bețiv ești tu!

Drept pentru care Hargreaves se aruncă de gâtul Veneției și o sărută violent, oprindu-se să respire numai pentru a face unele observații despre Proprietatea Publică, în timp ce Giles se lăbărța pe podea. Ivan Warner era încântat. Arăta de parcă el pusese în scenă întregul incident. Liz Headleand privea scena cu o evidentă lipsă de panică, în timp ce Kate Armstrong îngenunchease și începuse să scuture pământul de pe Giles, uitându-se în sus ca să întrebe pe oricine ar fi fost interesat de micile biluțe de polistiren alb care păreau să fie întotdeauna amestecate cu pământul de flori:

— Ce este chestia asta? M-am întrebat adeseori, zise Kate, pe când cu o mână replanta în ghiveci o zambilă, în timp ce cu cealaltă mână îl bătea pe Giles pe umăr. Prietena lui Giles, Veneția, între timp, cuprinsă de brațele lui Hargreaves, începuse să râdă și Giles începu și el să râdă:

— Oh Doamne, îmi pare rău, Liz, îmi pare rău, Kate, declară el în timp ce se regrupa în poziție șezândă, cu brațele în jurul genunchilor. N-ar fi trebuit să beau cele două pahare de whisky la Venable.

— Respiră adânc, zise Liz, respiră adânc, relaxează-te și o să-ți aduc apă minerală să bei de Anul Nou.

— Calmează-te, calmează-te, zise Hargreaves. Calmează-te, tinere.

— Acum lasă-l în pace, replică Liz și Veneția în același timp, în vreme ce, în alt colț al camerei, Deirdre Molloy își ridică vocea într-un vaiet irlandez.

— Mamă, mai sunt zece minute până la miezul nopții! strigă Sally din pragul ușii, iar Liz, privind în juru-i la confuzia pe care ea o chemase la viață, la pământul împrăștiat, la oamenii împrăștiați, la murmurul, cântecul, înmănunchierea aceasta de oameni, gândi da, asta se cheamă o petrecere, da, asta înseamnă a trăi, față de a nu trăi, asta era permis, asta era dezordine planificată, asta era catharsis, asta era terapie, asta era o dezordine de admirat.

— Pianul, Aaron, pianul! strigă ea, și mezinul ei vitreg, cu fața lui mobilă, subțire și albă de clovn, apăru din mulțime și se

așează la instrument, în timp ce Liz îi chemă pe Deirdre și pe majordomi să umple paharele și apoi se alătură oaspeților pentru un toast; Jonathan dădu drumul la radio, ceasul încoronat cu un vultur de deasupra poliției de marmură bătu, unii își strânseră mâinile, alții nu, Aaron începu să cânte *Auld Lang Syne,* Big Ben-ul bătu miezul nopții, unii începură să cânte, alții nu, se ridicară voci răzlețe, pure și impure, puternice și slabe, muzicale și afone, se auziră strigăte, unii se îmbrățișară. Două sute de oameni, singurătate și risipire de sine. Liz, în momentul magic, se trezi pe neașteptate strângând mâna fierbinte a lui Ivan Warner, ceea ce părea ceva greșit, dar predestinat; se uită după Charles și văzu că bietul om reușise să nimerească în palma de gheață a lui Lady Henrietta. Acestea fuseseră hotărârile întâmplătoare ale sorții. Dar Alix și Brian se găsiseră unul pe altul, ca și Otto și Caroline Werner; Esther fusese prinsă între semețul Edgar și micuțul Pett Petrie, ea fiind cea mai mică dintre toți. Cântară cu toții, cu curaj, fără remușcări și fără muzicalitate „Să uităm vechile cunoștințe”, și când cântecul se termină, Ivan îi sărută mâna lui Liz.

— Liz, zise el, Liz, ți-am admirat întotdeauna stilul, dar asta este și mai și.

Sub candelabru, în acel moment, ea luă cuvintele lui drept un compliment.

*

Sub candelabru. Din el cădea lumina răsfrângându-se peste capete chele, peste capete rase, peste pene mohicane și peste perii zbârliți în sus dați cu fixativ, peste bucle tunse și periate cu grijă, peste neglijente smocuri de păr de vârstă mijlocie, peste pletele și buclele și valurile de trupuri stratificate. Pluralul, eclecticul deceniu șaptezeci. Costume închise, cămăși bleu-pal, rochii indiene purtate nu exclusiv de indiene, cămăși Vivella, pulovere în dungi lucrate de mama, pulovere cu monogramă de la casele de modă, rochii folclorice ieftine, rochii folclorice scumpe, fuste lungi, fuste scurte, rochii unicate franțuzești, rochii englezești brodate de mână, rochii Oxfam în moda anilor treizeci, gulere înalte de mandarin, decolteuri adânci, fuste despicate, jartiere abia zărite, pantaloni de clovn, salopete, curele cu ținte, curele suple de piele, curele zăngănitoare de metal, curele încolăcite în jurul taliei, șoldurilor, burților. Diversitate, incompatibilitate, o sută de păreri, o sută de

tendințe contradictorii în această sală georgiană blondă; ecouri ancestrale ale vechii filantropii victoriene a școlii Clepham, amestecate cu stafiile *louche* de la Bloomsbury, funcționari publici care au învățat în școli publice se țineau de mână cu hibrizi antreprenori fără cravată ai aristocrației televiziunii, noi feluri de brutalitate bazată pe bani se adresau vechii brutalități închircite, fii educați (eh, să nu exagerăm; un fiu educat) al unui muncitor calificat se întreținea cu un neurochirurg homosexual provenit din obosita feudalitate northumbriană, și accentele Londrei de Nord se ridicau melodios, fără deosebire de clasă, de neînțeles, din gâtlejurile tinerilor divers educați, tineri asemenea unor păsări cântătoare ale viitorului, cu penajul nehotărât, încă neidentificabil. Se adunaseră aici funcționarul fără funcție, preotul fără credință, investitorul pe cale de a se spânzura în așteptarea succesului, doctorița care nu va putea să se vindece pe ea însăși, directorul fără nicio direcție, istoricul care neagă existența istoriei, cercetătorul evreu al iconografiei creștine a Renașterii timpurii, surdul care aude voci, femeia pe cale să fie atrasă în adulter. Un fel de amestecătură în această cameră specială, eclectică, în această cameră plină de enigme.

*

— Nu pot să cred, îi spuse Sally lui Alan, la zece minute după miezul nopții, în bucătărie, în mijlocul sticlelor goale și șervețelelor mototolite. Cum ar putea? Nu pot să cred.

— Nu mă întreba pe mine, zise Alan bând curajos și calm un pahar de apă de la robinet. Niciodată n-am știut ce au de gând să facă. Și oricum, nu ne privește. Nu acum.

— Nu, nu cred că ne privește.

Dar panica umplu inima de douăzeci de ani a lui Sally, pentru că, se gândi, era totuși ceva care o privea. Acum și întotdeauna.

*

Aaron stătea pe acoperiș și privea cerul. La etajul cinci. Orizontul Londrei, Tumul Poștei, sunetele voioșiei îndepărtate. Își aprinse o țigară. Văzuse ceea ce nu ar fi trebuit să vadă. În plus, stătea unde i se spusese de multe ori să nu stea. Copii fiind, li se interzisese să urce pe acoperiș. Și acum le era interzis. Aaron medita. Avusese obiceiul să stea să mediteze aici când era mic. Asta o speriase pe Liz. Ușor de înțeles. Își aminti cum o dată ea a trebuit să-l implore să coboare. Putea să o vadă

și acum, în camera de jos, sub linia orizontului, privind în sus. Implorând.

— Dulceața mea, vino jos, implora ea într-un fel ridicol.

Simțise putere în disperarea lui. Se dăduse înapoi, stând periculos pe parapet. Fața ei se deformase, devenise urâtă, cu fruntea micșorată, toată numai dinți și gură. Fusese înspăimântat de el însuși, de ea, de înălțime, de cer, de nevoia de a îndrăzni. Meditase la mama lui moartă; Jonathan și Alan nu o pomeneau niciodată. El se gândea la ea, aici sus. Desigur, nu și-o putea aminti.

Străzile Londrei se întindeau jos, până departe. Când era mic, fusese dus să vadă Peter Pan. Decorul pictat, de modă veche, cu ferestrele sale clipitoare fusese remarcabil de asemănător cu această priveliște, priveliștea lui. Se gândise că ar fi putut să zboare, dacă ar fi dorit-o cu adevărat.

— Dulce Hamlet, leapădă-ți aceste straie întunecate

Și lasă-ți ochii să privească prietenește spre Danemarca.

— Dulceața mea, te rog vino jos. Vino să mâncăm cu toții. Mâncarea e pe masă. Se răcește. Vino jos, dulceața mea.

Săraca Liz. O necăjise. Ceilalți nu o necăjeau; erau buni, ascultători. Cineva trebuia să o necăjească, să stea pe muchii periculoase, să mimeze melancolia.

Noaptea întunecată îl înconjura. Văzuse ceea ce nu ar fi trebuit să vadă. Dar nu va vorbi. Și prin urmare, după ce cântase la pian pentru musafiri, stătea în întuneric.

*

La acele ore timpurii, în primele ore ale lui 1980, bârfa se răspândea. Unii nu voiau să asculte. Alix, care nu avea idee despre obiectul bârfei, dar care putea să simtă de la distanță vuietul ei amenințător, ar fi vrut să plece acasă, dar neobositul Brian, cel care ura petrecerile, reușise să-l găsească pe vechiul lui prieten Otto Werner și se cufundase într-o conversație despre clasele sociale engleze, intelectualii europeni, sistemul de educație german, școlile publice și numirea judecătorilor și magistraților, un filon bogat pe care ar fi putut să îl exploreze încă cel puțin o oră, dacă Alix nu ar fi fost acolo, în coasta lor, murmurând îndemnuri de plecare. În alte situații ar fi fost mai mult decât doritoare să se angajeze în această discuție ea

însăși, căci era un subiect care o încânta adesea; îi plăcea Otto, întotdeauna își imaginase vag că și el o plăcea, o amuzau complimentele continentale improvizate cu care își presăra el, cu gândul în altă parte, rigoarea argumentelor; dar în seara aceasta era obosită, i se închideau ochii, avea deja la activ patru ore de petrecere, nu îi plăcuse drama lui Hargreaves, nu îi plăcuseră discuțiile avute cu Ivan Warner și Teddy Lazenby, fusese politicoasă destul de multă vreme, și voia să plece acasă; așa încât stătea lângă Brian, plictisitoare, o soție plină de reproșuri, ușor enervată că niciunul dintre ei nu o lua în seamă, în timp ce Otto invoca numele lui Max Weber, un nume care nu însemna absolut nimic pentru ea, un nume care o excludea, o epuiza și o provoca să împungă din nou, dar de data aceasta cu succes, brațul lui Brian, murmurând ceva despre Sharon, fata pe care o lăsaseră să aibă grijă de copil și care avea numai șaisprezece ani.

Esther plecase și ea nu mult după miezul nopții. Esther știa ce știa, văzuse ceea ce văzuse, dar, ca și Aaron, alesese să nu spună nimic. Mai curând gândea că Charles știe ceea ce știe ea și această bănuială o făcuse să se hotărască să plece devreme. Plănuise să meargă acasă pe jos, dar acceptă, pe treptele casei, oferta de a fi condusă cu mașina de către Teddy Lazenby și soția lui Delia, care locuiau în Camden Square și puteau ușor să o lase acasă în drumul lor. Esther nu îi mai văzuse pe niciunul dintre ei din vremea zilelor petrecute la Cambridge, și asculta cu o ureche de cunoscător cum se plângea Delia de trecerea timpului, de schimbarea vremurilor, de cât e de greu să rămâi în legătură cu prietenii. Esther, pe care Delia o plictisise întotdeauna profund și nu avea nici cea mai mică dorință de a rămâne în legătură cu ea, stătea liniștită în marele Volvo lucios de culoare caramel, tapițat, confortabil, care mirosea a câine. Nu spunea nimic, cu excepția câtorva vorbe pentru a indica drumul. Ajunse acasă iute, comod, ușor, spuse „noapte bună” politicos și intră în casă închizând hotărâtă ușa.

În urma lor, petrecerea din Harley Street continua și zvonurile se îngroșau. Privind înapoi, Liz avea să încerce să-și amintească momentul în care aflase, i-ar fi plăcut să creadă că știuse dintotdeauna, că nu existase un moment de șoc, că în tot acest timp cunoașterea zăcuse în ea (atotștiutoarea), că nu fusese niciodată cu adevărat dezamăgită, că, în cel mai rău caz, fusese

complice la propria dezamăgire. Desigur, prima frază de Anul Nou a lui Ivan o pusese în gardă? (Deși aceasta ar fi fost târziu, târziu, târziu.) Desigur, o luase ca un semn de rău augur? Dar nu, o luase drept ceea ce părea; din partea lui Ivan care, dintre toți, era cel care își făcea o meserie din a răspândi răutăți. Se crezuse scutită de asemenea lucruri. Fusese înceată, insuportabil de înceată, ea care putea să urmărească mai multe fire de convorbiri dintr-o dată; fusese încrezătoare, ea care supsese la sânul îndoielii. Se considerase invulnerabilă. Fusese posedată de orgoliu.

Aluzii, priviri, cuvinte lunecoase, zâmbete oblice, trimiteri de neînțeles. De ce nu le receptase mai devreme? Fusese prea preocupată de majordomi, de prezentări, de orchestrare, de șampanie? Sau oaspeții așteptaseră până la miezul nopții, ora vrăjitoriilor, înainte de a se preface în porci? Ivan cel cu față de porc, cu nasul cârn, zbârlitul, fălcosul, râmând dezastrul. Acea prevestitoare expresie de simpatie din partea lui Jules, care i-a luat mâna și a întrebat-o, cu înțeles, cum se simte? Aluzia ciudată a lui Esther despre un cuib de viespi? Acea privire de sinceră aversiune și satisfacție din partea Antoniei Haycock? Acea necaracteristică anecdotă fără perdea spusă de Pett Petrie? Îmbrățișarea excesiv de teatrală, conspirativă, a Hildei Stark la plecare? Flecăreala ciudată, amară despre bărbați a lui Kate Armstrong? Privirea plină de panica a fiicei ei Sally? Toate aceste mesaje îi fuseseră transmise, și ea nu receptase niciunul, continuase să considere că ea controlează situația, că ea are prima mișcare. Până când, sub oglindă, după multe încercuiri și manevre, după multe retrageri în joacă și apropieri reînnoite, Ivan o încolți în sfârșit și, chiar înainte ca el să deschidă gura, ea își simți mirosul fricii; porii i se deschiseră brusc, stătea acolo gâfâind ușor, cu părul zbârlindu-i-se de spaimă pe ceafă, cu pielea înfierbântată acoperită cu o sudoare de gheață:

— Și când, întrebă Ivan amabil, aveți voi doi de gând să faceți anunțul? O să fie în seara asta sau mai așteptăm?

Cuvintele nu însemnau nimic, sau nu trebuiau să însemne nimic. Ea zâmbi nebunește. Mintea începu să-i salte. O lua la fugă, sărea, se zbătea să se ascundă. Se răsuci.

— Și de ce nu în seara asta? zise ea.

— Ți-ai ținut planurile foarte secrete, zise Ivan.

— Păi, mă cunoști, zise ea, neștiind nimic.

— Nu pot să zic că sunt surprins, zise Ivan. Cred că, având în vedere circumstanțele, ați reușit destul de bine să rămâneți împreuna. De când se întâmplă asta? De douăzeci de ani?

Ceea ce este cel mai de așteptat și ceea ce este cel mai neașteptat, pot oare să fie același lucru, se minună ea.

— Numele *tău,* continuă Ivan, a fost asociat cu cel al lui Gabriel Denham, dar nici măcar nu-l văd aici în seara asta.

Ea rămase nemișcată; el o privea scrutător. Ea nu putu să spună nimic. O coloană de sare. Depindea de el. Nu putea să se miște până când el nu o elibera.

— În timp ce Henrietta, după câte văd, continuă Ivan cu o milă necruțătoare, pare a fi aici ca acasă.

— Henrietta? îl îngână Liz. A fost momentul pe care urma să-l regrete cel mai mult. Trăda ignoranța. O ignoranță de o secundă, dar ignoranța. Observase Ivan? Disperată, își regăsi facultatea vorbirii, își auzi propria-i voce familiară, naturală, chiar puternică:

— Ah, da, Henrietta. Da, o vedem des pe Henrietta.

Nu avea nicio idee de ce însemnau cuvintele ei, dar sunau bine, o întăreau și continuă curajos.

— Cât despre Gabriel, al cui nume nu a fost asociat cu numele lui Gabriel? Cred că trebuie să găsești un candidat mai interesant decât Gabriel. Ce ai zice, de exemplu – și își aruncă ochii în jurul adunării, văzând o scăpare în forma lui Edgar Lintot, primul ei soț, care se apropia, – ce ai zice de Edgar? Asta ar fi într-adevăr o intrigă interesantă, cel puțin pentru noi. L-am văzut mult pe Edgar zilele acestea, știi. Luăm deseori prânzul împreună. Ei bine (și credibilitatea propriului ei ton o uimi pe moment), din când în când.

— Despre ce e vorba? zise înaltul, uscățivul, devotatul Edgar. Bârfă, nu-i așa? Am venit să-ți spun noapte bună, Lizzie. Am un drum lung de făcut mâine. Foarte plăcută petrecere, foarte plăcută. Ne vedem la întrunire.

— Da, bârfă, zise Ivan stăruitor. Discutam despre Charles și Henrietta. Mă întreb ce va deveni Henrietta în noul an.

Edgar nu asculta. Ivan nu îl interesa, bârfa nu îl interesa, renunțase la viața personală. O săruta pe Liz pe obraz.

— Cred că e pe treizeci, nu-i așa? Petrecere frumoasă cu japonezii mâine. Să nu zici că nu te-am prevenit.

— Sărutări mamei tale, zise Liz. Reuși să se strecoare din colțul ei, depărtându-se de Ivan, înapoi în curent. Îl urmă pe Edgar câțiva pași de-a curmezișul camerei. Ivan, în spatele ei, fu acostat de un coleg ziarist. Ar fi vrut să o rețină, să o păstreze, să o necăjească, să o îngrijoreze, să o ucidă, dar nu reuși; ea scăpă. Scăpă către o succesiune reconfortantă și indiferentă de mulțumiri și cuvinte de rămas bun, căci petrecerea începea să se destrame:

— Un An Nou fericit, răsuna repetat ca un ecou, pe când Liz îl căuta vag pe Charles, dar nu-l putea găsi, An Nou fericit, pe curând, la revedere, toate cele bune lui Charles din partea mea, la revedere. Și iat-o, într-un moment de liniște izbitoare, pe Lady Henrietta însăși, întinzând mâna și obrazul. Văzând-o pe Liz, văzu totul. Certitudinea o inspiră. Răsuflă adânc.

— Și când, întrebă ea politicos, când pleci *tu* la New York?

Henrietta privi înapoi cu un calm glacial, dedesubtul căruia era o ezitare.

— Ah, zise ea. Da. M-am gândit că în februarie.

— Da, zise Liz.

— Poate mai vorbim?... Pot să te sun? Am putea lua prânzul împreună.

— Da, spuse Liz. Câștigase pentru moment; reușise să-i dea impresia că știa. Deși ce anume știa, n-ar fi putut să spună în acel moment. Cele două femei se sărutară din nou și se despărțiră.

*

Urma să fie o noapte lungă. Nucleul de obișnuiți ai petrecerilor rămase până la ore mici, bând cafea, lăbărțându-se pe canapele, cufundându-se în invective morocănoase și în tristețe, ieșind la suprafață din când în când pentru a râde, a sporovăi, recidivând, ridicându-se, cufundându-se din nou. Joseph O'Toole (întotdeauna printre ultimii care părăseau orice petrecere) stătea într-un colț cu Anthony Keating, vorbind despre Dumnezeu. Kate Armstrong intră cu o altă tavă cu cafele. Tinerii urcaseră la etaj, să se culce sau să nu se culce; frânturi de muzică se scurgeau de sus, în note plângătoare. Charles reapăru, după o absență de o jumătate de oră, și se aruncă într-un fotoliu, unde zăcu câtăva vreme cu ochii închiși. Liz se gândi că el arată groaznic și se întreba de ce nu observase asta mai de mult. Umflat, gras, între două vârste. O

înspăimânta. Întotdeauna o înspăimântase. De aceea se îndrăgostise de el. Avea o putere asupra ei. Și acum va divorța de ea și se va căsători cu Lady Henrietta Latchett. Știa totul acum; ghicise totul. Prea târziu pentru a se mai respecta pe sine, dar nu prea târziu pentru a pretinde o mică răzbunare. Nu e de mirare că arăta așa mototolit. Era pe punctul de a începe o nouă viață la New York cu cea mai plictisitoare femeie din Anglia. Și ea, la vârsta ei, ce o să facă? O oboseală beată, teribilă o cuprinse și se așeză și închise ochii. Camera se învârtea, așa cum se întâmpla la petrecerile din tinerețea ei.

Vederea celor două gazde care păreau că dorm reînsufleți în cele din urmă pe întârziații care, cerându-și scuze, începură să se împleticească pe picioare. Liz și Charles se ridicară și ei. Se spuseră puține vorbe; era prea târziu. Numai un schimb de cuvinte și-a putut Liz aminti mai târziu;

— O petrecere foarte frumoasă, mai frumoasă ca oricând, zise nu de mult căzutul istoric Giles, acum complet refăcut, la care Liz se auzi replicând:

— Bine că te-ai bucurat din plin de ea, căci va fi ultima.

Anunțul a fost primit cu acceptare mută și gravă de musafirii care plecau. Aerul rece se strecura înăuntru pe ușa din față. Liz se înfioră. Ușa se închise. Ea și Charles se întoarseră în hol. Se așezară. Voit ceremonios, voit atent.

— Mă duc să mă culc, zise Charles, dar nu se mișcă.

Liz îl privi. Putea vedea că se teme de ea. Arăta jalnic, dezavantajat, slab. Ochii îi erau injectați.

— N-ai îndrăznit să-mi spui, zise Liz.

— Cred că ar trebui să divorțăm, zise Charles.

— De ce nu mi-ai spus? ai crezut că o să încerc să te opresc? Ai crezut că o să pledez să rămâi?

— Nu, zise Charles plictisit. Nu a fost asta. Deloc. Oricum, credeam că știi.

— Dacă ai crezut că știu, de ce nu mi-ai spus?

El râse scurt.

— A fost o șaradă foarte costisitoare, zise ea, continuându-și avantajul.

Începea să creadă că știe unde se găsește. El dădu din cap aprobator, bolborosind că a crezut că un final grandios ar fi în stilul ei; e mai bine să fie totul cu alt stil, spuse el, repetându-l ca un ecou pe Ivan. Și apoi rosti deodată, pe un ton mai natural,

în tonul de fiecare zi, pe care rareori îl auzise la el în ultimele zile:

— Și oricum, am crezut că nu va conta pentru nimeni, acum că și copiii au crescut.

— Ce?

Răbdător, el repetă, ca și cum s-ar fi putut ca ea să nu audă:

— Am crezut că nu va conta pentru nimeni, acum că și copiii au crescut.

— Și ce legătură ar avea asta cu copiii?

— Ei, bine… Știi… Nu se face să destrami familia.

Această banală observație o ului, deși nu știa de ce. Părea că vine dintr-o altă lume de referință, o lume veche, ordinară, de platitudini și clișee, de modele și legături banale de familie, o lume în care crezuse că ei nu intraseră niciodată, pentru o seamă de motive întemeiate nu intraseră niciodată; și acum iată-l pe Charles însuși, invocând termenii acestei lumi, ca și cum aceasta ar fi fost întotdeauna acolo, ca și cum locuiseră întotdeauna într-însa.

— Vrei să spui, se aventură ea, displăcându-i tăcerea, că, după părerea ta, am rămas împreună toți acești ani numai din cauza copiilor? Din cauza așa-numiților copii?

Charles ridică din umeri.

— Nu știu ce am crezut. Am crezut că asta gândești tu. Știam că ai fi preferat să-ți vezi de drumul tău, dacă nu ar fi fost copiii. Ai fost foarte bună cu copiii, nu pot să neg asta. Dar știam că îți pierzi răbdarea. Că vrei să fii liberă.

— Ce anume te-a făcut să crezi asta?

— Tu.

— Eu?

— Tu.

— Te-am făcut eu să crezi asta?

— Da, tu, zise el răbdător, iritant, pe același ton neînduplecat, de fiecare zi, ca și cum această întreagă discuție ar fi fost lucrul cel mai obișnuit, cel mai banal schimb de cuvinte.

— Nu o să începi acum să pretinzi că vrei să te muți la New York, nu-i așa? Întotdeauna ai spus-o destul de clar că rămâi aici și că, în ceea ce te privește, pot să mă culc cu cine o fi, oriunde în lume. Ești prea ocupată uneori ca să vorbim. Nici nu o să observi că am plecat.

Vorbea fără stinghereală.

— Nu e drept, spuse ea cu prudența. Ca și cum nu ai fi atât de ocupat tu însuți. Nu ai avut mult timp pentru viața domestica în ultima vreme, nu-i așa? Nu ai avut niciodată. Să vorbim despre asta.

— Nu suntem un cuplu domestic. Deși, trebuie să admit, ai făcut o treabă bună cu băieții. Având în vedere problemele.

Nota elegiacă suna amenințător, neadmițând răspuns, oferind calm și conivență; ca și cum și-ar fi dat seama de risc, Charles atacă dintr-o dată, înaintând în periculoasele ape albe, aplecându-se peste margini către ceva nou.

— Și oricum, zise Charles, era la mijloc Henrietta.

— Ah, zise Liz, simțind că începe să se aprindă, să trosnească, să scoată scântei, rupându-se de tristețe și regrete, da, desigur, asta e o problemă. Era Henrietta. *Când* a început să fie Henrietta? *Când?* Spune-mi, *când?* De câtă vreme se întâmplă asta, fără să știu?

Ceva nou, dar cuvintele erau și aici banale; cum le putea profera?

— Nu îți spun, răspunse el într-un mod pe care mai târziu ea îl sancționase pentru lașitate.

— Când? Luna asta? Anul ăsta? Anul trecut? Haide, nu sta așa, spune-mi, ceru ea, într-un mod pe care mai târziu îl sancționase pentru cicăleală.

El își acoperi ochii cu mâinile și gemu.

— Pentru Dumnezeu, dulceața mea. Hai să lăsăm asta pe mâine dimineață. Sunt distrus. Să o lăsam pe mâine.

Dar ea se auzi spunând, tot cicălitor, că dimpotrivă, nu o să aibă timp dimineața, că dimineața trebuie să meargă la o conferință despre psihanaliză la Hotelul Metropole cu o grămadă de japonezi, că vrea să discute acum, că nu se poate ca el să o anunțe pur și simplu că vrea să divorțeze și apoi să decidă că e prea obosit să discute despre asta. Și tot așa se auzi declamând în continuare (poate auzea ecourile propriului eu din trecut, reînviata stafie vorbitoare, declamândă, a acelei figuri efemere, Liz Lintot?) și auzi mormăielile și răspunsurile lui vagi, evazive; da, zicea, el și Henrietta se vor căsători cât de curând posibil, Henrietta a vrut să vină cu el la New York, ea avusese o viață neîmplinită în ultimul timp, el avea nevoie de ea la New York, Henrietta nu stătea bine cu sănătatea, avea nevoie să-și refacă viața… și pe când Liz vorbea și asculta, era simultan conștientă

de convingerea că aceasta era cea mai șocantă, cea mai dureroasă oră din întreaga ei viață și că era, în același timp, o oră profund stupidă, profund banală, profund irelevantă, un fel de rutină, lipsită de adevăr, lipsită de sens; un nimic.

— Sincer vorbind, spunea Charles, asediat, după mai mult de o oră de explicații sau semi-explicații, nu am crezut că o să o iei așa, bătrânica mea, am crezut că – ei bine, la drept vorbind, am crezut că o să te simți ușurată. Ușurată să scapi de mine. Mă știi. Nu fac doi bani, în felul meu. O să te poți desfășura mai în voie pe cont propriu.

— Mincinos, ipocrit, răspunse Liz, extenuată, fără ranchiună. Escroc anemic, vrednic de dispreț, laș, cu două fețe.

— Haide, haide, zise Charles.

— N-o să te iert niciodată, se auzi ea spunând.

— De ce nu? întrebă Charles cu o admirabilă nepăsare mortală. Eu te-am iertat întotdeauna.

— Ah, da, se pomeni ea strigând, dar eu nu am plecat niciodată de acasă, nu-i așa? Am stat, am stat cu tine. N-am plecat niciodată! Și, dintr-o dată, în mod uimitor, uimită ea însăși, începu să plângă, hohote adânci, cu șiroaie de lacrimi, cu un fel de urlet ieșindu-i din nas și gât și Charles se ridică și veni și se așeză lângă ea și o luă în brațe pe când ea urla ca un copil de șase ani.

— Haide, haide, repetă el, până când ea se liniști rezemată de umărul lui, calmă și îmbibată de lacrimi. Hai la culcare, zise el, și o ridică în picioare, o sprijini pe scări, pe lângă tablouri și trandafiri, până în dormitorul ei unde ea se întinse nemișcată în timp ce el începu să-i scoată sandalele, ciorapii, rochia. El găsi cămașa de noapte nouă, albă, cadou de Crăciun, atârnată de ușa camerei și o înfășură pe Liz în ea, apoi desfăcu așternutul și o împinse între cearșafuri. Găsi un narcotic, un pahar cu apă și le puse pe noptieră lângă ea. Apoi se dezbrăcă și se culcă lângă ea și o luă în brațe. Nu mai dormiseră în același pat de aproape doi ani.

— Haide, haide, zise el liniștitor, ține-te de mine, ține-te. Ea se agăță de el, fiindcă era acolo, fiindcă fusese acolo atâta timp. Era foarte solid. Se agăța de douăzeci de ani de el. Greoi, solid, liniștit, adult. Sigur. Bărbatul care nu fusese niciodată sigur devenise acum, când o părăsea, un țărm de siguranță. Așa era.

Moartea primejdiei. Răul nu va mai fi, nu va mai fi niciun rău. Țărm liniștit. El o legănă în brațe. Și adormiră.

*

Nopțile Londrei. Aaron stătea lungit, treaz, pe acoperișul casei. Supraveghease, prevăzuse, surprinsese. Noaptea era liniștită. Petrecerea se terminase. Londra, cartierul de vest. Începu să zboare deasupra capitalei. Străzi întunecate. Opriseră oare fântânile arteziene din Trafalgar Square? Bufnițele țipau în Highgate, în Wimbledon, în Dulwich. Bețivii de cuibăreau în ziare pe bănci, în gări, sub portaluri, sub Festival Hall. Aaron ascultă liniștea și plăpânda muzică a unei casete: Simfonia a cincea a lui Sibelius. Unde lebedele pluteau pe apa ce se întuneca. Simți că e în contact cu mama lui, o imploră să plutească alături de el. Era acolo, era oare ea cea care era cu el? Două etaje mai jos mama lui vitregă se culcase în brațele tatălui lui, pentru ultima oară. Dulce Hamlet, aruncă-ți straiele întunecate. Petrecerea se terminase. Unde să mai plutească acum? Curenții blânzi și reci de aer îl ridicau deasupra orașului adormit, îl răsuceau ușor. Muzica se întețea. Se lăsă în brațele ei. Era prima dimineață a anului 1980.

Între timp, sus, în Northam, în acel evocator oraș nordic, Anul Nou se apropiase de asemenea, ignorat de unii, salutat de alții, aducând surprize unora și o plictiseală mortală, continuă, altora. „Cealaltă Națiune”, la mai puțin de trei sute de kilometri depărtare, sărbătorea în stilul său propriu. Într-o casă cu terasă, din timpul regelui George, renovată, aflată la mai puțin de jumătate de kilometru de Centrul Civic, actori, actrițe, funcționari ai artei, funcționari ai timpului liber, artiști-la-domiciliu, dramaturgi-la-domiciliu și un vizitator, cântăreț de jazz, s-au adunat împreună să râdă, să cânte, să mănânce salată de spanac și salată de fasole verde și pate de macrou și pâine integrală și orez prăjit cu mirodenii; să joace jocuri de societate, jocuri de cuvinte, șarade, jocuri cu citate. Poetul Northam-ului stătea posac într-un colț cu o farfurie plină și o halbă și privea cu mânie tăcută, așa cum îi era obiceiul. În vecini, o femeie bătrână, la vreo șaptezeci de ani, citea cu voce tare mamei sale, la vreo nouăzeci de ani, așa cum îi citise cu voce tare în fiecare seară de decenii; casa lor nu fusese renovată, aparținea unor altor vremuri. Confort provincial solid, ușor ponosit acum, dar solid. Se agățaseră de această casă, când împrejurimile fuseseră măturate de furtună; își apăraseră locul, rezistând tuturor ofertelor de mutare, de dezrădăcinare. Vor muri în propriile lor paturi. Câinele lor puternic-mirositor stă tolănit pe preșul străvechi din fața focului fără fum.

După colț, o femeie bătrână lăbărțată, la vreo șaptezeci de ani, aștepta plecarea anului, ghemuită în pat ca să-i fie cald, înfofolită strat peste strat cu o veche cămașă de noapte de nylon, o vestă de lână tricotată și un halat gros de flanel, uitându-se la un televizor nesatisfăcător, alb-negru, care licărea către ea de pe un scaun așezat lângă pat. Nu vedea nimic, nu înțelegea nimic, dar era o alinare, îi ținea companie, auzea vocile care îi vorbeau, în apartamentul de jos o pereche adolescentă se certa dacă e prudent să lase copilul și să coboare la birt. Copilul plângea, așa cum plâng copiii. Și cu cât plângea mai mult, cu atât ei ar fi dorit mai mult să-l lase acasă și cu atât mai puțin prudent li se părea să o facă. Fata începu să plângă, așa cum plâng fetele și tăticul adolescent plecă de unul singur, trântind ușa după el. Fata strigă vorbe urâte în urma lui, apoi își luă copilul ca o alinare și se așeză să se uite la televizor cu ceea ce rămăsese dintr-o pungă de fulgi de cartofi cu ceapă.

Mai departe, în suburbia la modă Breasbrough, spiritele civice se încinseseră la o petrecere de Revelion unde consilieri de stânga, profesori de stânga, ziariști de stânga, activiști sociali de stânga și câțiva întreprinzători agnostici ridicau paharele și așteptau cu plăcere antrenanta confruntare pe care o va prilejui apropiata grevă a oțelarilor; se încinseseră din cauza ciudățeniei unor recente alegeri parțiale din vecinătate care răsturnaseră tendința națională către dreapta și dăduseră, după părerea lor, o binecuvântare populară reînnoită progresului lor sfidător și cutezător de cheltuieli sociale sporite. Socialismul începe acasă, își spuneau unii altora pe când își umpleau paharele cu vinul beaujolais, ofertă specială de Crăciun de la magazinul „Oake și nepoții”. Bătrânul istoric și ideolog onorific din Northam stătea posac într-un colț cu o farfurie plină și o halbă și privea cu mânie tăcută, așa cum îi era obiceiul. Nu credea în acest nou val de optimism. Văzuse prea multe valuri spărgându-se inofensiv la mal. Nu era de acord cu obiceiul de a bea vin. Asurzea; dinadins, gândea el uneori.

Cam la un kilometru în sus pe deal, spiritele se încălziseră de asemenea în casa lui Eddie Duckworth, acel rotofei, mult-iubit unchiaș administrator al firmei Pitts and Harley, președintele nou ales al Camerei de Comerț, care avea credința că în sfârșit fusese ales un guvern care va pune capăt inflației, dobânzilor ridicate, creșterii vertiginoase a chiriilor domestice și industriale, capitulării rușinoase în fața sindicatelor, planificării birocratice centralizate și decăderii care decurge din acestea pentru industriile manufacturiere; este evident că așa se va întâmpla, spunea el musafirilor, pe când paharele le erau umplute din nou cu vinul beaujolais de la magazinul „Oake și nepoții”. Eddie Duckworth zâmbea, sclipea, strălucea. Se râdea mult în amândouă casele din Breasbrough. Existau câteva persoane care fuseseră invitate la ambele petreceri din Breasbrough. Northam este un oraș mic, un oraș provincial. Doamna Eddie Duckworth nu râdea, deși încerca să zâmbească. Nu-i prea reușeau zâmbetele de câteva zile și stingherеala pe care o degaja efortul ei neconvingător îl făcu pe Eddie Duckworth să îi murmure într-un colț, cu un amestec de asprime și amărăciune, că poate ar fi mai bine să se ducă să se culce. Nu înțelegea ce s-a întâmplat cu ea în ultima vreme.

Shirley Harper, sora mai mică a lui Liz Headleand, nu era la niciuna din aceste petreceri și nu fusese invitată la niciuna dintre ele. Lumea se aștepta ca ea să invite pe alții. Aceasta era soarta ei acum, la patruzeci și trei de ani. Deși în zilele dinainte ea era aceea care, bravând dezaprobarea mamei ei, evada ca să se distreze, în timp ce sora sa rămânea îndârjit cufundată în cărțile ei, în îndatoririle ei și în planurile ei pentru un viitor îndepărtat. Shirley fusese rebela, independenta, neastâmpărata. Ea mințise și păcălise, ea își rujase buzele cu vopseaua roșie toxică dintr-o cutie de acuarele sau cu mai puțin toxica vopsea roșie a unor cosmetice de duzină, ea își înnegrise genele cu o cremă de ghete și se parfumase cu mostre de parfum ieftin solicitate printr-o lingușitoare corespondența de la fabrici de cosmetice. Ea fusese cu băieții la cafe-baruri. Ea fusese cu băieții la cinema. Ea părăsise școala împotriva dorinței mamei sale, se măritase împotriva dorinței mamei sale.

Și totuși, în timp ce Liz, fata cea bună, fata cea cuminte, făcea o baie fierbinte în ajunul Anului Nou înainte de a se schimba pentru petrecerea ei, Shirley cea rebelă servea o masă fierbinte mamei ei în vechea casă din Abercom Avenue, înainte de a se grăbi înapoi (fără să pară că se grăbește) să vadă ce se întâmplă în propriul cuptor de acasă, unde gătea o gâscă pentru soțul ei Cliff, fratele acestuia Steve și soția lui Dora, pentru propriul socru și propria soacră și pentru unchiul Dorei, Fred. În timp ce Liz rodea fistic, supraveghindu-și domeniile, Shirley, înfierbântată, înroșită la față și supărată (dar fără să pară a fi supărata), asculta încă o dată cum își descria soacra sa funcționarea aparatului digestiv și care fuseseră părerile doctorului despre faptul că i se umflaseră picioarele, comentarii urmate îndeaproape de nemulțumirea ei privitoare la absența celor doi nepoți mai mari, care o șterseseră (după părerea lui Shirley foarte înțelept) la discoteca Maid Marian.

— Pe vremea mea, zicea ea, Revelionul era o petrecere de familie, tinerii nu își aranjau pur și simplu să se distreze pe cont propriu. Obișnuiam să fim cu toții împreună de Revelion, nu-i așa, tată?

Soțul ei, căruia i se adresa astfel, nu răspunse; rareori o făcea. De când avusese cel de-al doilea atac de cord, ajunsese la concluzia că efortul conversației nu e nici pe departe răscumpărat. Orice spunea era întotdeauna ignorat; de ani de

zile, chiar când era sănătos, fusese întotdeauna folosit de nevasta lui drept o păpușă ventrilocă, sau ca suport al unei succesiuni fără sfârșit de banalități mutual contradictorii și, de câte ori riscase o remarca originală sau chiar împăciuitoare, fusese respins categoric. Așa încât acum stătea acolo, cu șervetul strâns sub bărbie, zâmbind blând; un bătrânel, blajin de la natură, slab, slăbit, credincios soției sale tiranice, mulțumit să fie inclus, mulțumit că Shirley nu găsise că-i e prea greu să-i invite, recunoscător să stea acolo la căldura plăcută pe care o dădea încălzirea centrală a anilor ’70. Era o schimbare. Ieșea rareori în lume.

Steve răspunse pentru el.

— Păi suntem toți împreună, nu-i așa? spuse fratele lui Cliff, Steve, cu o oarecare asprime; ar fi putut găsi modalități mai plăcute de a petrece seara, dacă ar fi putut alege.

— Sos de mere? întrebă Shirley, care, cu spatele la masă, umplea farfuriile, dintr-o tavă aflată pe un cărucior.

— Depinde ce înțelegi prin familie, spuse unchiul Dorei, Fred, care avea tendințe spre pedanterie. El privi împrejur, își mută furculița cu grija într-un unghi diferit pe fața de masă brodată. Eu nu fac parte din familie, strict vorbind. Sunt aici datorită amabilității Dorei. Și a încântătoarelor noastre gazde, desigur.

— Sos? întrebă Shirley și îi turnă fără să mai aștepte răspuns. Familie. Nu avusese familie cât fusese copil și îi simțise lipsa. Și acum o avea din plin, ca o răzbunare. Familia ca izvor de crimă, bătăi, violență. Totuși, era așa?

— Varză roșie? întrebă Shirley.

— Varză roșie? Varză roșie? Credeam că e varză de Bruxelles. Întotdeauna aveam varză de Bruxelles. O remarcă supărată din partea celei mai în vârstă doamnă Harper.

— Avem și varză de Bruxelles, spuse Shirley. M-am gândit să fac și niște varză roșie. Să mai schimbăm.

— El nu vrea. Nu vrea deloc. Îi place doar varza roșie murată, continuă doamna Harper.

Soțul ei zâmbi și dădu din cap.

— Da, cugetă unchiul Fred, familiile nu mai sunt ceea ce erau. E toată această mișcare prin țară. Mulțumesc, Shirley, e grozav. Apropo, Brian m-a chemat din nou la Londra, dar m-am gândit să aștept până se face vreme mai bună.

— Ce mișcare prin țară? întrebă Cliff, mai ales ca să evite alte discuții despre varza de Bruxelles și varza roșie, pe care le presimțea iminente din modul bănuitor în care mama lui răsucea legumele pe farfuria umplută până la refuz.

— Oh, toată această vânzoleală după locuri de muncă.

— Ce zici? spuse Steve. Nimeni nu se mișcă, aici. Parcă ar fi strâns legați, aici. Jumătate din cei de pe aici n-au fost niciodată mai la sud de Nottingham.

— Eu cred că e bine pentru tineri să plece, zise Fred. Eu l-am încurajat întotdeauna pe Brian al meu. N-am vrut să-i stau în cale.

Shirley zâmbi acru în sinea ei, pe când turna sos în farfurii. Cineva va trebui în curând să întrebe despre Brian, să întrebe cu ce se mai ocupă, cum se descurcă, dar nimeni nu voia să o facă. Nu-l puteau suferi pe Brian. El plecase. Nu aveau nici măcar satisfacția să știe că se purtase rău cu sărmanul lui tată, căci, de fapt, nu se purtase rău. Era probabil adevărat că îl chemase la el la Londra.

— Ăsta e usturoi? întrebă doamna Harper triumfătoare.

— Da, spuse Shirley.

— Varza e delicioasă, spuse Dora, repede. Ea și Shirley schimbară priviri complice.

— Și ce mai face mama ta, Shirley? întrebă doamna Harper, împingând cu grijă și ostentație usturoiul către marginea farfuriei și începând ofensiva.

— Ca de obicei, răspunse Shirley. Mulțumesc.

— Păcat că nu a putut să fie cu noi, zise doamna Harper, periculos; dar cum Shirley nu avea energia să răspundă atacului, își puse cu o lingură de tocătură de salvie și ceapă și se așeză să-și înceapă masa. Cei serviți mai devreme aproape terminaseră; nu credeau în ceremonia așteptării, în familie. Mâncau ce aveau în față. Cât era cald.

— Nu prea iese, spuse Shirley sec; o declarație totodată corectă și minunat, glorios de inducător în eroare; „Nu prea iese”, o propoziție acceptabilă, o mică monedă ordinară, o monedă de fiecare zi, sugerând o ușoară, obișnuită, comună reținere, căci în Northam „a ieși” era privit în multe cercuri drept ceva suspect, nepotrivit, care nu duce la nimic bun (cei care se veseleau în Breasbrough, de exemplu, nu făceau, fără îndoială, nimic bun) – un capriciu tolerat la cei tineri, deși cu multă

bodogăneală, dar considerat drept ceva dezmățat, năbădăios, împotriva naturii, la cei în vârstă. „Nu prea iese”, o propoziție pe care Shirley învățase să o folosească despre mama ei pentru a dejuca anchetele, impertinența, compasiunea; o propoziție de vârstă mijlocie pe care o auzea rostită de propria ei voce ca o parodie – într-adevăr observase că atunci când „familia” se aduna, toți vorbeau în parodii de clișee și unii dintre ei știau foarte bine că asta fac. Dora știa, Cliff știa, Fred știa. Și toți cei ce erau acolo la acea masă știau că în cazul mamei lui Shirley Harper, propoziția „nu prea iese” transmitea esența distilată a unei retrageri atât de extreme încât termenul de „agorafobie” ar fi fost prea blând.

— Nu, nu prea iese, repetă ea, aproape sfidător, întrebându-se dacă sora ei Liz se va obosi să o sune pe mama lor în această noapte și, dacă nu o va face, dacă are vreo importanță. Cum au supraviețuit ele nemaipomenitei lor copilării. Ciudat este faptul că amândouă au ieșit din ea aproape normale.

— Nu prea vede bine acum, continuă ea, ca și cum aceasta ar fi putut face comportarea mamei ei mai puțin ciudată, ca și cum prin simple cuvinte ea ar fi putut fi transformată într-o bătrânică obișnuită, inofensivă, care îmbătrânește, exact ca și mamele altora. Și într-adevăr, cu vârsta, Rita Ablewhite începea să pară ceva mai puțin anormală; comportarea stranie la o femeie sănătoasă de treizeci și cinci de ani era mai acceptabilă la șaptezeci de ani.

— A fost chiar de acord să se aboneze să i se aducă mesele acasă, continuă Shirley din proprie inițiativă, văzând că nimeni nu spune nimic.

— Asta îți va ușura puțin povara, spuse doamna Harper, aliniind un bob de piper lângă usturoi.

— O, da, desigur, spuse Shirley. E un serviciu minunat organizat, să știți.

Această remarcă inocentă, despre care Shirley crezuse greșit că e destul de neutră ca să treacă fără comentarii, îl stârni pe cumnatul ei Steve să vorbească; el se lansă într-un atac asupra Consiliului orășenesc și asupra taxelor ridicate, un atac de natură să-l supere pe unchiul Fred, să-l deranjeze pe mutul și blajinul său tată și să-l arunce pe fratele său Cliff în cea mai adâncă neliniște financiară. Fusese un an rău pentru Cliff și era atât de ușor să învinovățească pentru aceasta Consiliul. Astfel

încât continuară, bărbații, o conversație ca între bărbați despre impozite și despre amenințarea grevei oțelarilor și despre nebunii marxiști de la Primărie; despre închiderea fabricii Timperley, despre cei trei sute lăsați fără serviciu la Brook and Partridge, despre nebunia de a organiza conferințe pe cheltuială publică la Biblioteca Hartley, asupra Dezarmării nucleare și asupra Posibilităților de angajare a femeilor în guvernul local.

— E dezgustător, intervenea doamna Harper din când în când, prezentându-și mica replică searbădă, jalnică, de nimic, pur și simplu pentru că nu putea să rabde să rămână tăcută, să stea pe de lături în timp ce alții jucau, deși se recunoștea temporar depășită, „zic că e dezgustător”, iar Shirley, auzind această frază a milioana oară, avu viziunea gospodăriilor din toată Britania în care gogoși bătrâne ca soacră-sa, necruțătoare și ignorante, care nu făcuseră niciodată nimic pentru binele public, care nu aveau niciodată nimic pozitiv cu care să contribuie la vreo discuție, judecau pe alții în timp ce se îndopau cu gâscă și cartofi copți și varză de Bruxelles și sos de mere. Coloana vertebrală a națiunii, sarea pământului.

Iar săracul Fred lua apărarea ponegritului bloc ridicat de Consiliu, în care el, spre deosebire de toți ceilalți, locuia.

— Nu, nu era chiar așa de rău, e multă exagerare, interveni el blând, când Steve repetă afirmația de mult uzată că era periculos să treci pe sub pasarelele construite de același Consiliu, de teamă să nu ți se arunce în cap un televizor sau o saltea veche. Nu, nu e chiar așa de rău.

— Credeam că Brian al dumitale putea să-ți găsească undeva un loc mai confortabil, interveni doamna Harper, sesizând posibilitatea de a-l pune pe Brian într-o lumină defavorabilă, el trebuie să cunoască pe câte cineva, nu contează numai banii… și vocea ei se pierdu, în timp ce reușea să insinueze simultan că Brian avea Primăria în palmă și că avea și destui bani să-i cumpere tatălui lui o vilă confortabilă într-un cartier drăguț, oricând ar fi vrut. Shirley îl privi pe Fred răspunzând la privirea insistentă, unsuroasă, cu nasul roșu, a doamnei Harper; amabil, larg, răbdător, el se uită lung la ea și își șterse gura cu șervețelul de pe masă. Se putea vedea hotărârea lui de a nu-și bate capul să explice că Brian nu cunoștea practic pe nimeni la Primăria din Northam și că salariul lui Brian ca profesor de științe naturale umaniste la un colegiu pentru educația adulților

abia se ridica la nivelul necesar pentru plata ratelor propriei case, neputând fi vorba de cumpărarea unei case pentru tatăl său care îmbătrânea. Ea aplaudă această hotărâre. Nu merita să-i prezinți argumente raționale doamnei Harper. Când asemenea argumente îi apăreau în față, ea schimba subiectul cu o agilitate care uneori îi sugera lui Shirley că poate nu era chiar așa impenetrabil de proastă, ci, la un oarecare nivel jalnic, era destul de inteligentă.

— Nu, spuse Fred, îmi place unde stau, îmi convine unde stau, nu aș vrea să mă mut la vârstă mea. Am locuit în acel bloc de când a fost construit, îmi convine foarte bine. E o vedere grozavă, să știți. Se uită la nepoata lui, Dora. Mătușa ta adora locul. Obișnuiam să stăm serile și să privim luminile aprinzându-se. Se uită din nou la doamna Harper. Ar trebui să vii și tu să mă vizitezi într-o zi. Vei fi surprinsă.

Doamna Harper strâmbă din nas și mișcă usturoiul în farfurie cu un centimetru. Se putea vedea că Fred trișase menționând-o pe răposata lui soție; în orice moment acum, dacă nu va fi atentă, el va putea să o aducă în discuție și pe răposata fiică. Convențiile o împiedicau să emită orice alt atac asupra cartierului de locuințe Choy Bank, pe care îl criticase frecvent și cu voce tare, dar pe lângă care nu trecuse niciodată; precaritatea propriei poziții sociale o va împiedica pentru totdeauna să-l viziteze pe Fred Bowen, și această întâlnire rituală anuală pe teren neutru era tot ce-și permitea să riște.

— Vei fi surprinsă, insistă Fred insensibil, Alix a lui Brian al meu zice că e drăguț. Ea i-a invitat pe mămica și pe tăticul ei de la Leeds special să vadă apartamentul, ultima dată când au fost aici. A fost foarte plăcut să luăm ceaiul împreună.

Asta era aproape crud, se gândi Shirley, pe când își îndemna invitații să se servească a doua oară. Fred mersese prea departe, lărgise nesportiv discuția. Alix, cu care Brian se căsătorise pe neașteptate, reprezenta o lume dincolo de resentimente exprimabile, prea îndepărtată pentru a fi atacată. Pe Brian puteau să-l atingă, dar pe Alix nu. Nu o înțelegeau destul de bine. Nu o plăceau, dar nu știau de ce.

Celia Harper, copilul cel mai mic al lui Shirley și Cliff, prea mică să i se permită să evadeze la discotecă, a stat tăcută tot timpul mesei. Mâncase foarte puțin. Uneori buzele i se mișcau

ușor, ca și cum își repeta ei însăși ceva. Nimeni nu îi acorda niciun fel de atenție.

Shirley începu să strângă farfuriile. Nimeni nu mai voia să mănânce, ceea ce era foarte bine, căci nu mai rămăsese mult și ea nu putea suferi să curețe oalele.

Cliff nu tăia niciodată carnea. Tatăl lui nu tăiase carnea la vremea sa, așa că nici Cliff nu o tăia. Crescută fără tată, Shirley știa foarte bine că majoritatea bărbaților britanici tăiau ei carnea și că avusese puțin ghinion să intre într-o familie unde se obișnuia ca femeile să mânuiască cuțitul. Se întrebă dacă sora ei Liz tăia carnea. Probabil că nu. Acel îngrozitor Charles e, probabil, neîntrecut în treaba asta. Împinse căruciorul cu farfurii la bucătărie și luă tarta cu prune din cuptor. Ceasul cuptorului arăta doar opt fără cinci. Avea impresia că e miezul nopții, și vor trebui să stea până la miezul nopții. Oricum îi convinsese pe bătrâni să mănânce mult mai târziu ca de obicei și totuși era numai opt fără cinci. Se întrebă dacă e vreo șansă să-i facă să joace cărți după masă, în loc să se uite la televizor. Ea ar prefera mult mai mult să joace cărți. Pe vremuri întotdeauna jucau cărți. Le plăcea câte un joc de snap, sau whist sau rummy. Dar treptat, cu anii, dezertaseră, la fel de slabi ca și adolescenții pe care îi criticau atât de neîndurător; și au lăsat să decadă vechile obiceiuri ca să se devalorizeze ei înșiși, devenind niște manechine în fața unor îngrozitoare spectacole de șuetă și a unor servile imagini ale familiei regale cu cățelușii și bebelușii ei, ca să se holbeze la filme vechi și dansuri noi și să șadă sugând dulciuri, amuzându-se pe socoteala unor stele ale muzicii pop și a unor crainici care se fac de râs la petreceri televizate. Televizorul a fost o atracție prea puternică pentru ei, și au devenit dependenți de el ca aborigenii de băutură. Numai mama ei rezistase. Dar mama ei, desigur, era nebună.

Două ore mai târziu, pe când stăteau privind un comedian irlandez spunând glume, pe care ea personal le considera destul de nepotrivite pentru a fi ascultate în familie, glume care spera că sunt de neînțeles pentru Celia și pentru bunicii ei, sună telefonul; era mama ei ca să-i raporteze că Liz nu telefonase.

— Poate că așteaptă să sune mai târziu, zise Shirley slab, în timp ce un val de furie împotriva lui Liz, acolo unde era ea, departe, în depărtata Londră, o inundă; prea absorbită de

propria-i viață, prea egoistă ca să cheltuiască cinci minute vorbind cu propria-i mamă.

— Știe că nu stau târziu, spuse Rita Ablewhite.

— Poate o să sune mai târziu, repetă Shirley. Cum a fost puiul fript?

Urmă o scurtă tăcere.

— Ziceam, cum a fost puiul fript? repetă Shirley. Auzea zumzăitul televizorului în camera vecină, sforăitul socrului ei și tăcerea deliberată a mamei la celălalt capăt al firului. Ar fi vrut să-i ucidă pe toți laolaltă, inclusiv pe comedianul irlandez.

— Ascultă, trebuie să plec acum, am ibricul pentru cafea pe foc, spuse Shirley.

— Puiul a fost foarte bun, spuse mama ei.

O jumătate de oră mai târziu, telefonul sună din nou. Era pentru Fred, Brian al lui Fred.

— Salut Brian, spuse Shirley, care se simțea puțintel mai bine dispusă, după ce reușise să aducă masa pentru jocul de cărți, în mijlocul unei discuții despre relativa lipsă de merit a programelor oferite de BBC și ITV.

— Un An Nou fericit, când va veni.

— La fel și ție, Shirley, zise Brian. Nu sun prea târziu, nu-i așa? M-am gândit că nu v-ați culcat. Tata e acolo?

— Da, este, ți-l dau imediat. Auzea mult zgomot de fond, zgomotul vieții. Dați o petrecere?

— Nu, zise Brian, nu dăm o petrecere, dar sunt la o petrecere. Sunt la sora ta. Și râse cu râsul lui mare, rotund, confortabil, dar ciudat de înalt; râsul său inofensiv, fără nicio referire la Liz; plin de tact ca întotdeauna, Brian continuă:

— Sunt la petrecerea lui Liz. Alix a ținut să vină. Ciudată lume, nu-i așa? Ești foarte bună cu tatăl meu, Shirley.

— E o petrecere frumoasă?

— E o petrecere de foarte înalt nivel. Curge șampania.

— Ce mai face Alix?

— E bine. Și Cliff?

— Nu prea rău. Vrei să ți-l dau pe tatăl tău?

— Mulțumesc mult, Shirley. M-am gândit să-i spun câteva vorbe. Știi, bătrânul ticălos nu vrea să-și pună telefon. E puțin scrântit, asta e. Așa o să-i spun. Brian vorbea cu dragoste. Se auzea tonul autentic al afecțiunii. Brian putea să-și permită să fie afectuos, de la sute de kilometri distanță. Se duse să-l cheme

pe Fred, care era copleșit de emoție și plăcere. Ura telefonul, care îl înspăimânta.

— Tu ești, Brian? Ce mai faci, Brian? strigă el. Ce zici? Ce zici? Teama de tehnologie îl făcea să nu audă. Ce ziceai? Ai vorbit cu Barbara? Ce? Adevărat? Un An Nou fericit pentru tine, pentru Alix și Sammy. Da, o să-i spun Dorei. Ce ai zis? Ce ai zis? Ce?

Triumfător, se întoarse la masa de joc.

— A fost Brian al meu, anunță el inutil. Închipuiți-vă, a primit telefon de la Barbara noastră din Australia. Închipuiți-vă. Ea i-a spus să-i spună Dorei că i-a scris mătușii Flo ca să-i mulțumească pentru prăjitură și zice că de ce nu merg să-i fac o vizită. Și nu știu dacă nu o să mă duc. Ai înțeles, Dora? Barbara i-a scris mătușii Flo despre prăjitură.

Și își luă cărțile în mână, și le inspecta cu o satisfacție distrată și uluită.

— Al cui e rândul? zise el.

— Al dumitale, desigur, zise doamna Harper crunt; atât de crunt, încât replica ei păru o vorbă de duh.

— Cer scuze tuturor, zise Fred și aruncă o treflă.

— Eu una nu mă dau în vânt după Australia, spuse Dora. Cred ca am câștigat. Se spune că e greu în Australia. Strânse cărțile, le așează frumos, încrucișat, peste ultimul ei câștig.

— E o țară cu posibilități, zise Steve; și începură din nou, cu părerile lor, deja ponosite, ecouri din conversații auzite în trecut, cu frazele lor luate din reclame și ziare de duzină; și totuși pentru Shirley era ceva confortabil, orice s-ar spune, ceva liniștitor în cărțile de joc, în nasturii și chibriturile folosite în loc de bani, în postavul verde al mesei de joc, în glumele vechi, previzibile, în mucurile de țigări din scrumiera mare roșie; era un fel de siguranță în toate acestea, siguranță în repetiție, siguranță în fețele și frustrările familiare și un fel de căldură, un fel de căldură și de comuniune, un fel de societate; societatea pe care o descoperise ca adolescentă când se strecura pe furiș în liniștea de gheață din Abercom Avenue, unde ceasul ticăia implacabil pe peretele bucătăriei, unde mama ei stătea în camera din față ascultând radioul, decupând din ziare; ea ieșea atunci liniștit pe ușa din spate, se furișa pe potecuță, dincolo de toaleta de afară, prin poarta din spate, după colț, și apoi fugea de-a lungul aleii Hilldrop, în josul străzii The Grove, în sus pe Brindleford Drive, și traversând șoseaua principală la semafor

către Victoria Street, unde locuia Cliff și Steve și sora lor Marge. Cliff și Steve și Marge aveau voie să primească prieteni. Aveau chiar o cameră de joacă numai a lor, o mansardă sub acoperiș. Ceata lor se întâlnea acolo, absolvind treaptă după treaptă, de la jocuri mecanice și ferme de jucărie la jocurile riscante ale Aventurii, țigări ilicite și speculații despre sex. Shirley descoperise acolo că poate să se dezlănțuie și să fie în siguranță în același timp; o adoptaseră, o numeau Shirl. Era dezghețată în zilele acelea și juca băieții pe degete, tachinând, îndrăzneață, ambiguă, uneori extravagant lipsită de modestie, provocând, lăsând să-i atârne în jos o țigaretă dintre buzele ei mari și rele, lăsând să-i atârne bluze de pe umerii goi, jucând cărți pe gajuri, instigându-i să experimenteze spiritism, inventând mesaje șocante din lumea spiritelor. De unde știa toate aceste lucruri, ce modele copia din filme pe care nu le văzuse niciodată, ce spirit vorbea prin ea, informând-o despre trupul ei nerăbdător?

Siguranță și pericol, pericol și siguranță. „E o fată rea, această Shirley Ablewhite.” Nimeni n-a spus niciodată aceasta, dar, pe jumătate, ar fi vrut să se spună. Dorise să fie o fată rea în acei ani de după război, în acei ani de austeritate. Dar nu prea îi reușea; rămânea o fată bună, la limita cumințeniei. O fată bună. O mică prudență bănuitoare o reținea; o mică prudență îl hărțuise pe Cliff, îl hărțuia pe Steve, îi hărțuia pe prietenii ei, îi ținea atârnați, privind, așteptând să vadă cât de departe are ea curajul să meargă. Era amăgitoare Shirley; în camera de jos, cu domnul și doamna Harper, era o altă fată, atentă, liniștită, servilă, simplă în bluzele și fustele ei curate, absurd de demodate, cu părul legat strâns la spate în codițe. Îi plăcea și acest „eu” al ei din camera de jos, îi plăcea familiaritatea nefamiliară, certurile și reclamațiile, mărunțișurile vieții domestice.

Și Cliff și Steve o plăceau pe Shirley. O priveau cum se transformă din Shirley cea de la mansardă în Shirley cea din camera de jos, cu o admirație înspăimântată, subjugată. Inventivitatea ei îi uluia. Ea era spiritul subversiv. Domnul și doamna Harper o considerau o fată foarte bună.

Uneori, după ce în anul încoronării familia Harper își cumpărase televizor, se uitau împreună la programe. Lui Shirley îi plăcea asta. Domnul și doamna Harper stăteau în fotoliile lor, Marge stătea pe o pernă de piele roșie, iar ea, Steve și Cliff

ocupau canapeaua de două persoane a garniturii de trei piese. Lui Cliff îi plăcea să o înghesuie într-un colț, dar ei îi plăcea să stea la mijloc. Acolo, prin mici unduiri și prin exersarea voinței, ea îi încuraja pe amândoi să-și introducă mâinile în diferite părți ale veșmintelor ei, ale trupului ei, uneori simultan, mâna lui Steve îi cuprindea sânul pe sub bluză, în timp ce mâna lui Cliff îi explora jartierele, pantalonașii. Învățase să controleze aceste manevre cu mare dibăcie. Părinții Harper nu observau niciodată, ei continuau să privească programele: *Care e destinul meu, Hai la drum, Animal, Vegetal, Mineral? Douăzeci de întrebări, Revista științifică.* Shirley urmărea și ea programele, dar era câteodată distrasă de o intensitate a experienței care uneori aproape atingea orgasmul, un eveniment trăit în comun.

Și sora ei Liz stătea acasă, pierzând toată această distracție, surdă la chemarea cărnii, cu matematicile ei alternative, cu chimia ei și cu biologia ei, risipindu-și tinerețea, risipindu-și ocaziile, supunându-se voinței mamei lor, programată, docilă, castă, palidă. Într-o noapte de toamnă, când Liz se pregătea pentru admiterea la Oxford și Cambridge, Shirley venise acasă la zece de la familia Harper, îmbujorată de excitarea sexuală și fugitul pe străzile reci pe sub copacii suburbiilor îngălbeniți și mirosind a fum, cu trupul în flăcări, și o găsise pe Liz stând încă acolo unde o lăsase cu două ore mai devreme, la masa din bucătărie, privind fix la peretele verde deschis, ca în transă. Shirley tropăise zgomotos pe linoleum, pufăise și pufnise și trântise și în sfârșit zisese cu oarecare patimă;

— Ești sonată.

Și Liz întorsese încet capul și privise la ea ca de la o mare depărtare și spusese visătoare;

— Dacă vrei ceva cu tot dinadinsul, crezi că poți să-l câștigi?

— Habar n-am, a zis Shirley, scoțându-și pantofii de stradă și punându-i pe raft și, luându-și apoi papucii de casă și aplecându-se vinovat, întârziat, să șteargă urmele pantofilor de pe linoleum cu o batistă și scuipat. Presupunea că sora ei se referea la intrarea la Cambridge, pe care ea însăși o considera o fantezie otrăvitoare și urâtă și oricum ceva improbabil să se îndeplinească vreodată; numărul fetelor de la liceul de fete din Battersby care intraseră la Cambridge în ultimii zece ani putea fi socotit pe degetele de la o mână. Se așezase pe vine, așteptând să se usuce urmele.

— Nu știu, repetă ea mai solemn, nu știu dacă intensitatea dorinței are vreo legătură cu ceea ce câștigi.

— *Trebuie* să aibă, spusese Liz, care stătea acolo, arzând, arzând măcinată de dorul pentru lumi dincolo de ceea ce putea să ghicească sora ei; o efigie palidă, închisă în imaginație. Trebuie să aibă, oftase ea. Plăsmuirile imaginației erau atât de puternice, încât căpătaseră aripi și fremătau în jurul camerei, mici suflete înaripate, mici duhuri sfinte cu față de pasăre, emanații; întreaga încăpere fu dintr-o dată plină de vibrația freamătului lor, demodata faianță albă, cu marginile ei rotunjite, străluci de reflectarea lor, linoleumul sclipi, dulapul de bucătărie se scuturã, albul și verdele morbid al zugrăvelii vibrară, țevile tremurară și pocniră. Cele două fete își ținură răsuflarea. Liz stând acolo cu derizoriile ei teme pentru examen, Shirley ghemuită lângă raftul cu pantofi; bucătăria lor – închisoare, plină de prezențe. Asemenea momente se întâmplau, dar se întâmplau doar rareori.

— Cred, spuse Shirley încet, prinzând tonul jos, visător, ca drogat, al surorii sale, cred că are. Da, cred că are. Ceea ce vrem, câștigăm.

— Dacă vrem, de exemplu, eternitatea, o câștigăm, zise Liz.

— Da. Sau dacă vrem lumea aceasta, o câștigăm.

— Dar trebuie să suferim pentru dorința noastră, zise Liz.

— Ah, asta nu pot eu să suport, suferința, zise Shirley, sărind în picioare, vocea ei tânără, de cincisprezece ani, recăpătându-și, plăpând dar curajos, tonul de dinainte, de normalitate, de mazăre verde și bucătărioare modeme, de televizoare și mâini scotocind pe sub sutiene. Nu pot suporta suferința, nu vreau să sufăr, am suferit destul.

Liz o scrută rece.

— Atunci nu o să câștigi, zise ea. Tu nu o să câștigi.

În acel moment o auziră pe mama lor închizând radioul în camera cealaltă. Se priviră.

— Și ce se întâmplă dacă cineva suferă, și suferă, și suferă, zise Shirley, încet, răzbunător, și nu câștigă? Ce se întâmplă atunci?

Și Liz își scuturase capul cu durere, la misterul din camera alăturată.

Și totuși misterul din camera aceea a continuat, reflecta Shirley în ajunul Anului Nou, în 1979, pe când examina

trăsăturile frumoase ale periculoasei regine de pică și se întreba dacă regele ieșise deja. Era un pic surd și un pic orb, misterul, și singura lui prietenă, domnișoara Mynors, murise, dar misterul continua. Și tot continua. Fără salvare. În timp ce Liz, printr-un efort imens, vizionar, își inventase propria ei salvare, sub acoperământul supușeniei, desenase o hartă secretă a evadării și plecase și dădea acum, în acest moment, o petrecere pentru sute de musafiri, unde curgea șampanie. Cum s-a putut întâmplă aceasta? Cum s-a putut ca Liz, atât de tânără, să găsească drumul pentru a ieși din labirint? Era oare adevărat că mintea era mai înțeleaptă decât trupul? Shirley riscă și jucă regina, dar Cliff avea regele și ea pierdu.

Trebuie să o ierte pe Liz. Liz a avut dreptate să dispară, după cum băieții aveau dreptate să se strângă la discotecă și să-și evite bunicile. Ea însăși alesese să fie acum aici. Ea însăși alesese să se mărite cu Cliff și nu cu Steve; ea însăși îl sedusese pe Cliff, într-un câmp de pătrunjel, într-o seară de mai. Ea își ascultase trupul, își desfăcuse picioarele, îl trăsese în ea și îi spusese; Acum, vino, acum. Ce era, ce putuse fi greșit în asta? Crezuse că se eliberează, prin natură, prin violența naturii. Dar natura era vicleană și o atrăsese în capcană. De ce avea nevoie natura de ea? Ea se supusese sexului, avusese încredere în sex, iubise sexul și acesta o trădase, o înșelase, o lăsase să stea aici, gospodină între două vârste, mamă a trei copii, jucând cărți, având doar bătrânețea în față. Așa era? Putea să fie așa? Cum se întâmplase? O mai aștepta poate vreun alt eveniment, vreo altă metamorfoză? Sau asta era totul? Shirley stând aici cu blândețe, Shirley cea din camera de jos, gândind aceste gânduri, amintindu-și dorințele poruncitoare ale vechii Shirley, cea de la mansardă, simți tremurând în ea, adânc, adânc îngropată în trupul ei comod ca un salon cu încălzire centrală, o amintire sălbatică, nepotrivită, un ecou acceptabil, un foarte slab fior al tremurului dorinței reamintite; Shirley Ablewhite, fata cea rea-bună, o chema din adâncul trupului ei, iar Shirley Harper o auzea pe jumătate, își înclina capul și confirma, cu teamă amestecată cu ușurare, neliniștea, vibrația, pledoaria îmbufnată, amenințătoare, dulce, pe jumătate disperată.

*

Cliff câștiga. Grămada lui de bețe de chibrituri era considerabilă. Avusese o serie de cărți bune și câștigase mize de

două ori. Acum juca indiferent, sportiv, încercând să-i lase pe ceilalți în față, dar se părea că nu poate să nu câștige. Mintea nu îi era deloc la joc; era la bilanțurile financiare și la dobânzi și la taxele pe valoarea adăugată și la circulația banilor și la facilitățile de credit. Se întinseră prea mult, asta făcuseră, prea multe comenzi fără să aibă bani să cumpere. Împrumută, zicea partenerul lui, Jim, împrumută, dar fii atent la prețul împrumutului. Tot felul de sume îi zburau prin cap, în timp ce câștiga neașteptat o altă levată cu un valet nevaloros. Jim era cu totul pentru a continua, pentru a se extinde, pentru a înainta, în loc să se retragă, dar Cliff începea să creadă că, de fapt, nu are temperamentul potrivit pentru asta, nu putea să suporte nesiguranța, nu îi plăcea suspansul; tot ce dorea era siguranța, independența, eliberarea de grijă, să fie stăpân pe el însuși. Asta era tot. Nimic extravagant. Dar era adevărat ce zicea Jim, că în afaceri nu poți sta pe loc, sau urci sau cobori, nu poți să stai pur și simplu confortabil în casa ta nouă de director, cu patru dormitoare cu ferestre mari, cu încălzire centrală, cu covoare din perete în perete, echipată cu toate dispozitivele modeme, cu Rover-ul tău și mașina mini a soției în garajul pentru două automobile, și cu ghivecele tale cu plante în loggia, și cu mașina de tuns iarbă pusă la adăpost; nu poți să stai liniștit și să te bucuri, nu poți să-ți faci socotelile și să pui punct când posezi toate acestea și nu mai datorezi nimănui niciun ban, trebuie să continui mereu, neabătut înainte, să jonglezi cu sume din ce în ce mai mari, având datorii tot mai mari, plătind tot mai mult, până când, poate, la sfârșit, toată șandramaua se va nărui peste capul tău, ca un castel de cărți de joc. Jim avea dreptate; trebuie să continui. Riscurile fac parte din joc. Îi plăcuse să riște când era tânăr. „Întotdeauna dispus să accepte o provocare”, era scris în caracterizarea lui de școală. Nu se dădea în lături de la muncă, oricât ar fi fost ea de grea, îi plăcea să muncească, îi plăcea să lucreze până la ore târzii, nu voia să se menajeze; nu suporta însă nesiguranța. Când o să se termine toate astea? Inflația făcea ca alergarea să devină nemișcare. Dar ce se întâmplă dacă, alergând, lunecai înapoi? O lume de coșmar. Poate că totuși ar fi fost mai bine să facă precum tatăl lui, să învârtă liniștit hârtii într-un birou la Societatea de Gaze, nouă ore pe zi, timp de aproape cincizeci de ani. O moarte vie, i se păruse și lui și lui Jim, dar poate că nu ar fi fost atât de rău. Ar fi

fost sigur, cel puțin. Discutau încă despre Australia, țara tuturor posibilităților. Barbara a lui Fred plecase acolo cu soțul ei zidar și acum el avea o firmă de construcții și avea zece angajați. Cliff și Jim aveau douăzeci, fabricând dispozitive cu șurub pentru atașarea oglinzilor exterioare la mașini și asamblând seturi pentru picnic.

*

— Se apropie miezul nopții, zise Shirley, cu o oarecare ușurare, arătând la ceasul cu cuarț, în formă de caleașca, de pe polița sobei. Toți își consultară ceasurile și dădură din cap a aprobare.

— Cineva trebuie să se ducă afară și să vină înapoi cu o bucată de cărbune, spuse Dora. Nu se face așa de obicei?

— Nu am făcut asta anul trecut, zise doamna Harper. Am uitat. Ne uitam la comedianul acela scoțian din Trafalgar Square, la televizor.

— Trebuie să fie un bărbat cu părul roșu, zise Dora. Tu, Steve.

Cliff se uită la Steve, își trecu degetele prin păr și zise;

— Așa e, Steve. Mai am și eu încă ceva păr, dar nu e de culoarea potrivită. Al tău se ține încă bine. Îl vopsești, nu-i așa? Cu ce îți dai? Cu negru de fum?

Steve îl bătu pe umăr în joacă, dar destul de tare.

— Unde țineți cărbunele, Shirley?

— N-avem niciun cărbune. Avem încălzire cu motorină.

— Și, după cărbune, care-i următorul lucru potrivit?

— Unii, spuse Shirley, au cămine false cu gaz metan, știți, arată ca și cele cu cărbune, cu bucăți de ceva care arată ca și cărbunele adevărat și ca și cenușa adevărată. Totul e fals, dar arată destul de bine.

— Du-te, du-te odată, Steve, zise Dora. Ia ceva negru. E pentru noroc. Trebuie să-l aduci cu o lopată.

— Noi nu făceam asta când eram mică, zise doamna Harper. În familia voastră se făcea, tată?

Soțul ei dădu din cap și zâmbi, dar nimeni nu putea spune dacă auzise sau nu întrebarea.

— Și ce înțeles are obiceiul ăsta? întrebă Shirley.

— E pentru noroc, zise Dora. Ca să calci cu dreptul. E pentru noroc.

— Se obișnuiește în Newcastle, interveni din proprie inițiativă Fred. Am auzit spunându-se că e un obicei al localnicilor din

Tynesida. Du-te, Steve, toți am avea ce face cu puțin noroc. Hai, du-te!

Și Steve, ascultător, ieși afară, luând cu el o cratiță neagră într-un făraș de grădină, ca înlocuitor de cărbune într-o lopată, și stătu acolo afară la porticul din față, în frig, ascultând liniștea și privind stelele, așteptând ca ei să-l lase înăuntru la ultima bătaie a Big Ben-ului de la radio; un ecou slab, stins, a ceva care fusese odată un ritual semnificativ, deși ce semnificase, sau ar putea semnifica acum, nimeni din cei de aici nu știa și nu știuse vreodată. Și așa, în tot Northam-ul, în toată Britania, se oficiau vestigii de ritualuri obscure, confuze, prost amintite, ritualuri cu origini pierdute în Antichitate, ritualuri celtice, picte, romane, scandinave, anglo-saxone, normande, elisabetane, hanovriene, iudaice; vâscul se bălăbănea atârnat de pioneze sau galerii, stele de aur străluceau în brazii de Crăciun, gâște și caltaboși și șunci împovărau digestia unora, în timp ce alții se prăpădeau sau se prosteau de râs, bând rom și cola la superdiscoteca de Anul Nou de la Maid Marian. Steve Harper, contractant de transporturi, stătea afară singur pentru un reconfortant moment de liniște, friguros și fără fum, și, când i-au deschis ușa, o ciudată umbră a nopții se strecură împreună cu el înăuntru, din preistorie. Shirley Harper își atinse cu degetele medalionul de la gât, pentru noroc, o superstiție pe care o avusese din copilărie.

— Un An Nou fericit! își spuseră unul altuia, oarecum nepotrivit, înfiorându-se puțin.

Ceva lipsea și totuși ceva era prezent. Umbra umplea colțurile holului mare și luminat. Un abur vrednic de milă, o întunecime, o amintire. Un duh fără casă. Casa veche de opt ani, periculos cocoțată pe pământul aspru, între alte case izolate, periculos cocoțate și ele, separate, cu luminile lor sclipind pe întunecata coastă a dealului. Timp de nouăsprezece secole, pe acest deal nu locuise nimeni. Celții îl apăraseră odată împotriva romanilor, dar se retrăseseră apoi în munți, lăsându-l în stăpânirea rugilor și ferigilor. Și așa rămăsese până când excavatoarele și macaralele și buldozerele Omului Post-Industrial al anilor șaptezeci au venit să smulgă din rădăcini lăstărișul și să construiască suburbia cunoscută sub numele de Greystone Edge. Au fost scoase la suprafață din pământul întunecat câteva obiecte din Epoca bronzului, dar ele nu însemnau nimic pentru cei care le-au văzut, și au fost îngropate înapoi în pământ. Aici

Venutius, conducător al celților, se ghemuise în noapte lângă focul taberei sale, bântuit de trădarea necredincioasei sale regine Cartimandua, care își vânduse poporul romanilor. O temă tragică. Aici se adună acum clanul familiei Harper, un mic trib, plăpând, îmbătrânind, în pragul anilor optzeci, în prezența cerului; aici, Celia, la treisprezece ani, tânără, năzuind, rațională, reflectează la trecut, în timp ce, mult după ora ei obișnuită de culcare, se uită la stele și își plănuiește propriul viitor. În pragul Băncii Brock, familia Harper își urează unul altuia noapte bună, sub lumina lunii. Ce sânge obscur curge în venele lor? Cine ar fi putut să smulgă rădăcinile, ramurile, fibrele, cârceii care i-au hrănit și care i-au legat împreună? Voci ancestrale șoptesc din boschețiii tineri, uscați, din grădină, în timp ce Steve pornește mașina sa Ford Cortina. Shirley își ține degetele pe medalionul care se odihnește la gâtul ei, ca un stetoscop cald. Se gândește la mama ei. Se gândește la tatăl ei pe care nu l-a cunoscut niciodată, despre care nu știe nimic, aproape nimic, dar a cărui imagine, se pretinde, este în acel medalion; o imagine care, de asemenea, atârnă într-un medalion identic, în acest moment, la gâtul surorii sale. Un lucru de preț. Shirley e obosită, oboseala a copleșit neliniștea și dorința; speră că cei doi băieți ai săi vor veni acasă curând și vor merge la culcare fără zgomot. Își ia rămas bun.

*

Pe Abercom Avenue la numărul 8, Rita Ablewhite stă culcată în pat, în întuneric. Nu a adormit. Așteaptă ca orologiul din camera de jos să bată ora douăsprezece. Când va bate, va închide ochii. Pe când era fetiță, la miezul nopții, în noaptea de Anul Nou auzea fluieratul sărbătoresc al locomotivelor cu aburi, dincolo de răscruce, în josul șoselei gării. Acum nu aude nimic, în afara sunetelor propriei case. Pe când era fetiță, putea să stea culcată în pat și să-i audă pe mama și pe tatăl ei vorbind în camera de alături. Pe când era femeie tânără, auzea râsete depărtate, din lungul coridoarelor, stând culcată în pat. Acum nu aude nimic, în afara sunetelor propriei case. Și nu le mai aude așa de bine cum le auzea odată. Stă culcată în întuneric, cu ochii deschiși, veghind.

*

Când Liz Headland se trezi în prima zi a anului 1980 și se găsi în pat cu soțul ei, își aminti instantaneu scena din noaptea

precedentă și se întrebă cum de a putut să fie atât de supărată pentru asta. Gândindu-se acum, la ora șapte dimineața, dintr-o dată complet trezită, cum îi era felul, i se părea foarte evident că ea și Charles trebuie să divorțeze; era, desigur, de mult inevitabil, și dacă Charles voia să se căsătorească într-adevăr cu acea femeie (ori poate *glumise?* — nu, probabil că nu), atunci e treaba lui. Ea are o grămadă de lucruri de făcut între timp. De ce luase totul atât de în tragic? Își aduse aminte cu jenă că izbucnise în plâns, că ceruse să afle de câtă vreme dura legătura cu Henrietta.

Charles dormea încă, adânc. Spre deosebire de ea, nu era în apele lui diminețile. Dormea profund. Îl lăsă acolo și se duse să facă o baie; se îmbrăcă vioi, coborî să inspecteze stricăciunile, își făcu o cafea, își privi lista cu programul pentru ziua respectivă. Era ziua de Anul Nou, sărbătoare oficială, dar, bizar, pentru ea era o zi de lucru. Trebuia să participe la o conferință la Hotelul Metropole, organizată de un grup de psihanaliști și psihiatri japonezi. Aceștia nu respectau calendarul britanic sau, de fapt, după cum descoperise mai târziu, nu-și respectau nici propriul lor calendar; prima lor alegere cu privire la data conferinței fusese în Ziua Cadourilor (a doua zi de Crăciun), dar fuseseră convinși să amâne. Grupul era constituit din admiratori ai disidentului freudian englez Jay Spenser, care era inexplicabil de faimos în Japonia; ei o invitaseră pe Liz să prezinte o comunicare despre *Tezeu și Minotaurul; Versiunea lui Spenser asupra romanului familial.* Se întrebă ce o să înțeleagă ei din asta, în timp ce scoase aspiratorul și începu să îl treacă peste covorul din hol. Vor putea să o înțeleagă? Va putea să-i înțeleagă? Copii adoptivi, copii vitregi, copii din orfelinate. Nu avea nicio idee asupra modului în care erau înțelese aceste noțiuni în Japonia, nici de ce japonezii ar fi interesați de comunicarea ei, sau de cea a lui Karl Auerbach sau a Gertrudei Feinstein. Copii vitregi. Ce vor zice propriii ei copii vitregi despre divorțul de tatăl lor? Aspiratorul funcționa bine, eficient, peste covorul bogat, galben-închis, colectând scrum de țigară, firimituri de pâine prăjită, fibre din bulbii risipiți; mintea ei cânta cu un slab, dar clar zumzăit subțire, asemenea unui motor bine întreținut. Ea îl ascultă cu ureche de expert. Suna în regulă, dar era ceva ciudat în melodie, ceva nou, aproape imperceptibil încă, asemenea unui scâncet slab. Îl testă cu conceptul de

Henrietta și da, fără îndoială, răspunse schimbând frecvența la un bâzâit supărat înainte de a reveni la zumzăitul liniștit. Henrietta. Bâzz, bâzzz. Henrietta. Bâzzzz, bâzzzz. Ca atunci când apeși pe accelerator. Bâzâitul geloziei. Dar cum poate fi cineva gelos pe un băț, pe o statuie? Aspiratorul, simțindu-i lipsa de concentrare, profită ca să hăpăie, să înghită un fir lung din franjurii unui covoraș; se simți un miros de cauciuc ars. „Pe naiba”, zise Liz, și îngenunche să îl descurce. Învățase cuvinte urâte de la băieții ei vitregi. Se luptă cu firul din covoraș. Vor continua ei să fie copiii ei vitregi, dacă ea și Charles divorțează? Vor deveni ei copiii vitregi ai Henriettei? Sigur că da. O cuprinse turbarea și mintea îi urui furios, mirosind a cauciuc ars. Nu era preocupată de Sally și Stella; ele erau ale ei, sângele și trupul ei, pentru totdeauna. Dar Jonathan, dar Aaron, dar Alan. Băieții ei și totuși nu ai ei. Ce pretenții putea să aibă asupra lor acum? Ce drept subit avea Henrietta Latchett asupra celor trei copii ai ei? Calmează-te, calmează-te, își spuse, sunt toți mari acum, nu au nevoie de niciuna din voi, aceasta nu îi privește, ei nici nu o să observe. Dar furia continuă. Bâzâitul geloziei. Deci asta era. Știa, profesional, câte ceva despre acest sentiment și se considerase imună la el.

Nu simțise nicio gelozie față de predecesoarea ei, Naomi. Nu fusese cazul. Naomi Headleand, care murise atât de tragic, atât de tragic de tânără, conducând liniștit și corect către casă dinspre Glyndebourne, într-o noapte. Tânără, frumoasă, nevinovată, bogată, a murit instantaneu, se spune, când o mașină care depășea venind din sens opus și-a pierdut controlul și s-a ciocnit în plin de mașina ei. A murit pe loc de răni interne, invizibile. Când a sosit poliția, zece minute mai târziu, mașina ei cânta încă; de pe o casetă se revărsa cea de-a cincea simfonie a lui Sibelius, reprezentând eternitatea. Unde ar fi avut loc gelozia aici? O mamă tânără, frumoasă, din poveștile cu zâne, murind cu cea mai perfectă grație, în timp ce nemurirea se afirma și își pleda prezența în aerul nopții, la plecarea ei. Un mit copleșitor, dar unul prietenos. Liz se simțise apropiată de Naomi, îngrijindu-i pe copiii lui Naomi, culcându-se cu soțul lui Naomi, luând ceaiul sau o vișinată cu părinții lui Naomi, ajutând la pregătirea scrisorilor copilărești pe care copiii ei vitregi le scriau părinților lui Naomi pentru a le mulțumi pentru cadouri sau pentru plimbările făcute împreună. Nu o întâlnise niciodată pe Naomi în

viață, dar prin moarte ajunsese să o iubească; o absorbise în ea însăși, învățase ce lucruri îi plăceau ei, citise cărțile ei și încercase (deși nu era muzicală) să asculte muzica ei, vorbise mult despre ea copiilor, insistase în a o trata ca pe o aliată, ca pe o prietenă de dincolo de mormânt, o reinventase și o ținuse apropiată lor – oh, nu fără să-și dea seama de pericolele deformărilor și consolărilor necesare, dar toată viața e un pericol și Liz se îmbarcase de bună voie pe această maree puternică cu acei trei băieți, cu acel văduv ambițios și supărător și acel duh prietenos. O mare aventură, un proiect potrivit pentru cineva care știuse din copilărie că este sortită unui destin rar, pe care a considerat că l-a urmat curajos, cu succes, cu dragoste izbăvitoare, care-l salvase chiar și pe chinuitul, complexatul, ostilul Aaron din zborurile lui sălbatice. Ce magic crescuse iubirea ei pentru băieți înăuntrul pasiunii ei diferite, dar egal de puternice pentru fetele ei, contrastând cu aceasta, întărind-o; ce stranie, dar inevitabilă apăruse constelația cu cinci stele a eroicei lor familii.

Împlinită. Da, probabil asta era ideea. Strânse paharele pe o tavă. Culese o frunză muribundă de la o begonie ramificată, pestriță verde-roz. Răspunse la telefon, mulțumi familiei Martellis pentru că îi mulțumeau pentru petrecere. O să caute mânușile lor și o să-i sune dacă le găsește. Reîncărcă mașina de spălat vase. Întreaga casă dormea încă, deși era nouă și jumătate. Citi ziarul. Nu trebuia să ajungă la Metropole înainte de douăsprezece. O să meargă pe jos. Dimineața căsca, fără sfârșit. Aprinse radioul și îl stinse la loc. Îl auzi pe Charles trecând către camera lui și apoi spre baie. Desigur, trebuie să divorțeze. Se gândise adesea la aceasta ea însăși, o sugerase o dată sau de două ori în momente de deprimare sau tulburare. Dar era, cu toate acestea, furioasă, furioasă că sugestia a trebuit să vină de la Charles. Era aceasta adevărata lui intenție? Da, asta voia, fără nicio îndoială. Era rândul ei, repede, să-și făurească o manieră care să-i dea un avantaj în toate negocierile care vor fi să vină; și în momentul în care el coborî pentru micul dejun, ea își pregătise deja tactica. Îl primi cu o ceașcă de cafea și cu un zâmbet sprinten, ușor batjocoritor, nonșalant. Îl va trata ca pe un delincvent, un pierde-vară, un copil rău, ale cărui jigniri nu pot fi decât meschine. Va refuza să

admită că problema era serioasă sau că urmările ei ar putea să o afecteze profund. O neplăcere minoră. Da, aceasta era linia.

Dar, constată ea, nu-i reușea să fie naturală. Micul dejun nu a fost plăcut. Vorbeau despre lucruri indiferente, dar mintea ei, neputând suferi un control prea strâns, se tot îndepărta, scâncindu-și propriile întrebări. Ce se va întâmplă cu casa? A cui casă era de fapt? Din punct de vedere legal, din punct de vedere moral? Ce vor gândi copiii? Ce va gândi Edgar? Ce o să gândească lumea?

Cum era oare viața unei femei singure în anii optzeci? Cât de mult va suferi imaginea ei? Ce a putut un bărbat ca Charles să găsească la Henrietta? Ce anume îi lipsea ei, pe care să-l găsească el la Henrietta? Cu ce a greșit? Ar trebui să se simtă vinovată? Ar trebui să se simtă rușinată? Ce va spune avocatul ei? Era adevărat că îl neglijase pe Charles, după cum pretindea el uneori? Considerase întotdeauna că el glumea. Cum ar putea cineva să neglijeze un bărbat care nu era niciodată acolo? Ori el nu era niciodată acolo din cauză că ea îl neglijase?

Și aceste întrebări o urmăriră, bâzâind ca țânțarii, în timp ce urca pe Marylebone High Street cu servieta în mână, în timp ce traversa Edgware Road, în timp ce se alătura grupului conferinței pentru a bea un sherry la Westminster Suite, în timp ce descoperea că Edgar o avertizase corect că nu era ușor să conversezi cu japonezii, în timp ce mânca un prânz indiferent, cu pui de Maryland, în timp ce îl asculta pe profesorul Yamamoto vorbind despre reinterpretarea lui Spenser, despre interpretarea lui Freud a nebuniei în doi, în cazul clasic al orfanei Eva și al mamei sale, în timp ce își prezenta propria comunicare, în timp ce încerca cu disperare să urmărească discuția provocată de aceasta, din care putea prinde numai un cuvânt din zece; prin toată această harababură nebună de non-limbaj și înțelegere greșită, de erudiție și obscuritate impenetrabilă, de semne fără sens și neinterpretabile contacte de priviri, țânțarii bâzâiau și pișcau și sugeau sânge. Pe la șase, la sfârșitul sesiunii, era epuizată, demoralizată. Luă un taxi către casă. Simțea, sub înțepături și mușcături, că se îmbolnăvește. Charles o îmbolnăvise. Avea nevoie de o alinare, de sprijin. O va suna pe Alix. O să-i spună lui Alix. Știa că, vorbind cu Alix, vocea ei își va regăsi tonul normal, mintea ei va reveni la melodia normală. Putea să se bazeze pe Alix. Dar când ajunse acasă și formă

numărul lui Alix, Alix era plecată. Liz așeză receptorul la loc și încerca să rămână calmă, dar putea simți panica, febra, lacrimile apropiindu-se. Charles plecase. Ca să o vadă pe Henrietta, sau la clubul lui? Nu lăsase nicio vorbă. Se așeză în camera ei și privi telefonul. Dacă aș fi pacientul meu, se întrebă, mi-aș prescrie un calmant? Oare asta simt cei care cer calmante? O sună pe Esther. Și Esther era plecată. Se întoarse în hol și își turnă un pahar de whisky cu sifon. Dădu drumul la televizor.

*

Alix Bowen era plecată de acasă, deoarece pentru ea, de asemenea, ziua de Anul Nou era un fel de zi lucrătoare. Trebuia să meargă la Centrul Garfield, unde preda o zi pe săptămână, să le vadă pe pensionarele Centrului la spectacolul pe care îl dădeau pentru Crăciun. Promisese că vine. S-ar supăra pe ea dacă nu ar veni. Dar când se urcă în mașină, la ora cinci, gata pentru călătoria de douăzeci și doi de kilometri, de-a curmezișul Londrei, mașina nu porni. Acumulatorul părea mort. Se auzea un clic și atât. Niciun pic de viață în el. Nu fusese o noapte atât de rece, ce se întâmplase? Nu înțelegea mașinile. Stătea acolo, îmbufnată. Nu exista nicio modalitate de a ajunge de la Wandsworth la Wonley altfel decât cu mașina, sau niciuna care să nu implice cel puțin patru mijloace de transport public. Nu era ușor nici cu mașina. De fapt, era o călătorie ridicolă, o călătorie care o plictisea regulat, o dată pe săptămână. Mașina se comportase perfect în noaptea precedentă, când Brian o condusese înapoi de la petrecerea lui Liz. Întotdeauna se comporta bine pentru Brian. Încercă din nou. De data aceasta, o bolboroseală slabă, dar mai dătătoare de speranță. Întoarse repede cheia la loc. Va trebui să-l cheme pe Brian. Brian nu se va supăra să fie chemat, dar va râde. Picioarele îi înghețaseră. Poate își va pune încă o pereche de ciorapi. Dar era întotdeauna atât de cald la Centru.

Brian râse într-adevăr. O bătu pe umăr, apoi o strânse în brațe și râse.

— Arăți atât de nenorocită, spuse el. Nu-i nimic, e doar o mașină.

— Știu că e doar o mașină, spuse ea, morocănoasă, mutându-și greutatea de pe un picior pe altul, pe pavajul ud. Și nu vrea al dracului să pornească. Ce rost are o mașină dacă nu pornește?

Motorul pomi dintr-o dată pentru Brian. Îl ascultă. Suna perfect, pentru Brian.

— Iată, zise el, coborând și înconjurând-o cu brațele.

— Sunt o nebună, zise ea.

— Toți suntem nebuni, zise Brian. E o lume nebună.

— Tu nu ești nebun, zise Alix. Tu ești un sfânt.

— Nu, tu ești sfântul, zise el. Și arăți foarte bine cu noua ta pălărie de lână. Și acum pleacă, o să urle după tine.

— Nu uita de cartofii fierți.

— Am planuri mari cu acei cartofi.

— Planuri la tigaie?

— Cam așa ceva.

— Pe curând.

— Fii atentă cum conduci.

Și ea plecă, conducând atent, prin Londra de sud și est și pe sub râu, și spre nord și în susul șoselei A 113 către Centrul Garfield, gândindu-se la Brian cum gătea cartofii fierți pentru el și pentru fiul lor Sam, cum tăia mărunt pătrunjelul, cum prăjea ouă și șuncă, delicios; Brian mânuia tigaia cu aceeași pricepere ca și mașina, ouăle nu se spărgeau niciodată în mâinile lui Brian, avea o dominație fermă asupra lumii materiale, asupra mânerelor de tigăi, asupra manetelor de viteze, asupra trupului ei cald, asupra cazmalelor de grădină și asupra boilerelor capricioase, asupra cuțitelor de cioplit și asupra burghielor electrice și asupra ferăstraielor și foarfecilor și șuruburilor invizibile; el trata toate aceste lucruri ca pe aliații și prietenii săi, un Soț Ideal, cum îl necăjea ea uneori; și totuși, și totuși, el își cheltuia zilele și nopțile predând lucruri abstracte, își cheltuia timpul cu vorbe, vorbe, vorbe. Către aceasta aspirase. Cum putea fi altfel? Călătorim din paradox în paradox, înainte, îndepărtându-ne de noi înșine. Și de fapt, ce fel de joc juca ea, traversând gunoaiele orașului cu atâta regularitate, pentru a preda unei cete de fete delincvente, unei cete de criminale, pentru cincisprezece lire și șaizeci pe seară? Abia acoperea costul benzinei. Probabil că nici nu acoperea costul benzinei, dacă ar fi stat să socotească, ceea ce nu făcuse. Ce viață prost organizată, ca un ghiveci, asamblată la întâmplare, ce cârpăceală. Totul părea accidental, chiar lucrurile care durau. Munca ei la Garfield, cele trei zile pe săptămână la Whitehall, casa din Wandsworth, mobila ei, școala lui Sam, o serie de

întâmplări. Niciuna nu a fost plănuită. Ar fi putut să o facă. Dar fusese întotdeauna, se părea, prea ocupată pentru a se opri să prevadă, prea ocupată pentru a plănui, prea ocupata pentru a raționaliza. Și totuși, unii reușeau să se disciplineze, să se mențină pe aceeași linie suficient de mult timp pentru a câștiga controlul, pentru a ajunge în vârf, pentru a deveni șefi în loc să rămână subordonați. La petrecerea lui Liz, noaptea trecută, fuseseră mulți șefi; Charles însuși era arhetipul șefului și cine nu o cunoștea pe Liz destul de bine putea crede că și ea e același lucru. Acel tip, Lazenby, făcea impresia, oricât ar fi fost de improbabil, că este un șef, în ciuda defectelor lui evidente de caracter. Desigur, Brian însuși era un șef, dacă se putea considera a fi șef faptul că avea conducerea unei catedre de umanistică la un institut pentru educația adulților, prost finanțat și acum serios amenințat. Din punctul ei de vedere, el nu se putea considera astfel. El nu avea angajați, era angajat și angajat în condiții destul de proaste. Nici măcar așa-zișii lui studenți nu îl considerau o persoană autoritară. Dar cel puțin Brian avea o slujbă care suna bine. În timp ce eu gonesc fără țel, se gândi Alix, în vreme ce conducea prin seara întunecată; când se blochează o cărare, încerc alta și așa mereu, reflectă ea, ea care nu gândea de obicei așa și nici acum nu o gândea cu multă convingere. Cauza era mașina, care o enervase.

Dar mașina se dovedea acum ascultătoare și suburbiile din nord-estul Londrei o primiră liniștind-o, așa cum făceau de obicei, dar nu întotdeauna, cu monotonia lor elocventă și regularitățile lor repetitive, stradă după stradă, cu case pe jumătate lipite una de alta, cu luminile aprinse, cu perdelele lăsate, cu televizoarele pâlpâind, cu locuitorii lor în siguranță înăuntru. O viață ordonată pe ambele margini ale autostrăzii duble, iluzia unei vieți ordonate. La primăvară vor fi flori roz la intervale regulate. Plăcut, liniștit, sigur, monoton, de invidiat. Locuințe de invidiat. Ce se mai plânseseră proprietarii acestor locuințe de invidiat, în urmă cu zece ani, când aflaseră că se va construi Centrul Garfield în vecinătatea lor! Nimeni nu vrea să aibă pușcăriași sau nebuni în preajmă, și a existat o campanie bine condusă pentru a demonstra că femeile de la Garfield vor fi și pușcăriașe și nebune. Chiar o optimistă cum era Alix considera deprimant modul în care acești oameni se manifestaseră. Îi scuza, dar îi găsea deprimanți.

Kilometru după kilometru, panglici de drumuri. Ce se întâmpla îndărătul acestor perdele trase? Își prăjeau pașnic cartofii la tigaie sau își dădeau unul altuia cu tigăile în cap? Lui Alix îi plăcea să-și lase mintea să hoinărească peste harta Angliei, întrebându-se câte interioare ar putea vizualiza și câte nu. Aspira la o viziune cât mai cuprinzătoare. Aspira să facă legături. Ea și Liz, cinând împreună, vorbeau deseori despre asemenea lucruri. Propriile lor povești se împleteau straniu și uneori avea sentimentul că asemenea împletiri erau o parte dintr-o rețea mai vastă, că există un model, dacă ar fi putut fi înțeles, un model care lega aceste case, pe jumătate lipite una de alta din Wanley, de cele din Leeds și Northam, un model care lega uriașa casă a lui Liz din Harley Street cu Centrul Garfield, către care se îndrepta acum. Structura socială o interesa imens pe Alix. Se considerase cândva unică, fusese încurajată (cel puțin teoretic) prin educația și prin lecturile ei să creadă în eul individual, în sufletul individual, dar pe măsură ce îmbătrânea, se îndoia din ce în ce mai mult de aceste concepte; văzând oamenii mai mult ca pe niște temporare puncte pâlpâinde ale unor spații iradiind lumină, intersecții, fire ale unei vaste împletituri, ale unei vaste rețele, care era umanitatea însăși; o împletitură din care o mare parte rămânea întunecată, aparent, dar nu necesar nepopulată; populată de întuneric, de lumină, de spirite obscure, încă necunoscută, trecutul și viitorul, ceea ce e mort, ceea ce nu s-a născut; iar ea, și Brian, și Liz, și Charles, și Esther și Teddy Lazenby, și Otto și Caroline Werner și toți ceilalți la acea petrecere strălucitoare, și în aceste discrete, anonime străduțe și alei cu perdelele trase erau doar iluminări întâmplătoare, intermitente, întâlniri întâmplătoare, reprezentanți întâmplători și nealeși ai lucrului în sine. Suntem cu toții doar o parte a unui întreg care are un alt înțeles al lui propriu, distinct; nu suntem noi înșine, suntem răscruci, locuri de întâlnire, puncte pe o curbă, nu putem exista independent, pentru că nu suntem decât semne, îmbinări, acumulări.

Liz și Alix discutau uneori despre această viziune. Liz avea o noțiune mai solidă despre eu și privea altfel locul individului în structură. Fiecare o suspecta pe cealaltă (și pe sine însăși) de rațiuni personale, biografice pentru susținerea punctului de vedere pe care în general îl susținea; și diferența între ele era, ea însăși, ciudată, căci în marele grafic al timpului și spațiului

drumurile lor se încrucișaseră și coinciseseră ciudat. Ce straniu era, de fapt, că tocmai Alix, din întreaga Anglie, a trebuit să se mărite cu Brian Bowen al cărui tată era unchiul cumnatei surorii lui Liz. Sau poate nu era ciudat deloc? Alix nu era destul de tare la matematică pentru a fi în stare să calculeze probabilitatea unei asemenea relații improbabile, deși simțea clar că părțile componente, accidentale, fuseseră uimitor combinate. Exista oare, putea să existe calculator care să rezolve aceste probleme? Aceasta ar putea dovedi că era încă și mai ciudat că acea cumnată a surorii lui Liz nu s-a întâlnit și măritat, de exemplu, cu Teddy Lazenby? Trebuie să-l întrebe pe Otto Werner într-o zi; Otto avea o nouă pasiune pentru calculatoare și îi plăcea să facă speculații asupra posibilităților pe care acestea le ofereau.

Soția lui Otto, Caroline, de exemplu, se bănuia că este verișoara lui Edgar Lintot, deși acest lucru nu se știuse în zilele în care Liz Ablewhite fusese, pentru scurt timp, măritată cu Edgar Lintot. Când Caroline Werner îi apăru în gând, o mică umbră de neliniște trecu peste amintirile lui Alix despre petrecere; familia Werner venea la cină la familia Bowen săptămâna viitoare și ce ar trebui să le dea să mănânce? Lui Otto nu-i păsa, nici nu observa ce mânca, ceea ce era un fel de risipă, într-adevăr, căci Caroline Werner era o bucătăreasă de prima clasă, scria chiar cărți de bucate. Alix găsea aceasta descurajant, deși Caroline se silea din răsputeri să nu se descurajeze și era, în alte probleme, neculinare, o persoană perfect acceptabilă, necompetitivă. Dar faptul că știa cât de pricepută e Caroline o obseda uneori pe Alix; după cum o obseda și faptul că o știa pe Caroline atât de nepretențioasă și plăcută, în stare să fie fericită mâncând o farfurie de cartofi fierți și prăjiți în tigaie cu pătrunjel, șuncă și omletă.

Liz ocolise problema, noaptea trecuta, comandând mâncarea de la restaurant și apelând la Deirdre Kavanagh. Alix nu și-ar fi putut permite o asemenea soluție și chiar dacă ar fi putut să și-o permită, ar fi simțit că trișează, deși se disprețuia profund pentru aceste scrupule.

Roluri feminine, nepotriviri feminine, petreceri, viață socială. Candelabrul lui Liz strălucise curajos. Sindrofii, străluciri, un parfum discret. Cum reușise Liz această întrunire? Era împotriva legilor naturii, era nefiresc. Alix sosi la porți, la zidul înalt cu

sârmă ghimpată discret deghizată, la cabina portarului. Aici era Stanley, Stanley cel cu o singură mână, Stanley cel cu un cârlig în loc de mână, ascultând radioul în micul său adăpost. Stanley iubește muzica, se lăuda el deseori. Un vals vienez se revărsa în noaptea de ianuarie. Stanley o salută, îi ură un An Nou fericit, privi superficial permisul ei și îi dădu drumul înăuntru. Alix conduse mai departe până la parcajul rezervat pentru personal, în timp ce în mintea ei se învârteau figuri vieneze tehnicolor, în rochii lungi de bal, purtând pandantive de rubin și cingători de flori, într-o scenă care nu venea atât din Viena (unde nu fusese niciodată), cât din balurile descrise de Tolstoi în *Război și Pace.* Odată, demult, tatăl lui Otto Werner dansase cu mama lui Esther Breuer, de Revelion, la Viena, în 1925; dar niciunul din ei nu-și amintește întâmplarea și prin urmare, poate, că nici nu există? Ce calculator, ce analiză ar putea vreodată să-l recupereze? Bunica lui Alix, pe care o chema tot Alix, fusese și ea o dată la un bal la Viena. Alix însăși fusese o dată sau de două ori la Balul Lunii Mai, la Cambridge, în zilele când mergea la dans. Aceste zile au trecut, slavă Domnului, se gândește ea, în timp ce înaintează către poarta discret încuiată, discret supravegheată.

Atmosfera e fierbinte la Garfield, în ziua de joi 1 ianuarie 1980. E vremea petrecerii, și peste tot e strălucire. Alix simți căldura dintr-o dată, întrupată nu numai în baloanele roz și verzi, în ghirlande, în beteală. Dintre toate instituțiile în care lucrase vreodată, Garfield crea o stare sufletească și o atmosferă specifice; se schimba, se transforma de la o zi la alta, de la o săptămână la alta, căci avea, ca și umanitatea cea largă din închipuirea ei atotcuprinzătoare, propria substanță, propriul spirit întrupat, cu atât mai puternic cu cât era întemnițat, împrejmuit cu sârmă ghimpată și ziduri înalte. În unele seri, locul era posac, nesimțitor, sufocant, plin de plictiseală; în unele seri mormăia amenințător, cu violență, așteptând stingerea; în unele seri era studios, atent, solemn; și în alte seri, ca aceasta, cânta cu o înaltă, dulce, febrilă intensitate erotică, cu o fascinație claustrofobică, cu un fior emoțional. Era o seară dulce. Alix se trezi îmbrățișată, mângâiată, ținută de mână, atinsă pe păr, admirată extravagant pentru noua pălărie de lână cu dungi și ciucuri purpurii. Aceste libertăți erau permise. Regimul acestui centru era liberal, singurul regim de acest fel din țară. Uneori

Alix reacționa iritată la asemenea libertăți, dar în această seară se supuse, răspunzând la căldura feminină, intimă, alintătoare; săruta și era sărutată, le mulțumea pentru felicitările de Crăciun, le ura un An Nou fericit, strângea mâinile femeilor mai în vârstă, râdea și se simțea în siguranță cu prietenele ei, nu făcea niciun efort să respingă afecțiunea lor înfocată. (Nu era întotdeauna așa; uneori se supărau și o insultau, alteori o amenințau sau se amenințau între ele, uneori nu veneau la lecții.) Supraveghetorii, Eric și Hannah Glover, o salutară cu mai multă reținere, dar cu egală prietenie, și o prezentară unui bărbat de la Ministerul de Interne care venise să viziteze – de fapt, să inspecteze, dar starea de spirit era de sărbătoare, neprotocolară, și bărbatul de la Ministerul de Interne zâmbea alături de toți ceilalți. Se serveau sandviciuri și cafea. Spectacolul de o jumătate de oră trebuia să înceapă la opt și jumătate; câteva rude, așteptând acum răbdător în hol, fuseseră admise să vină, dar nu aveau voie să intre în culise, să se amestece. Libertate, dar nu prea multă libertate. Unele din cele care luau parte la spectacol erau deja costumate; Jilly Fox purta ceva care arăta ca un „chador” iranian, improvizat dintr-un cearșaf, Karen Gray era costumată în infirmiera și Bob Saxby, care preda olăritul, era împachetat într-un fel de costum spațial, asemenea celui din reclama firmei Michelin, care, susținea el, era un sac de dormit al exploratorilor Arcticei. „Îți imaginezi cum ar fi să încerci să dormi în așa ceva”, tot întreba el pe oricine era dispus să asculte, în timp ce demonstra inconvenientele veșmântului său. Inocente, inocente ca niște copii de școală, hoațe și criminale. Toni Hutchinson apucă brațul lui Alix, posesiv, afectuos, lingușind-o ca să obțină de la ea istorisirea petrecerii din noaptea trecută; „Deci ți-ai pus rochia albastră? Și te-ai pieptănat cu părul în sus? Și ți-a stat așa?” îi plăcea să o necăjească pe Alix al cărei păr cobora mai întotdeauna neted, într-o alunecare inexpresivă; părul lui Toni era buclat dibaci în cosițe angelice, vopsite blond, și uneori, la cerere, îi dăduse lui Alix lecții în arta aranjării părului, dar Alix nu putea, nu voia să învețe.

Spectacolul îi aminti lui Alix de pantomimele de la serbările de sfârșit de an din școală, un eveniment care se repeta cu regularitate în copilăria ei. Aceleași rânduri de scaune inconfortabile, aceleași cortine improvizate, aceleași efecte

primitive de lumină, aceleași versuri parodice ale unor cântece cunoscute, aceleași glume cu aluzii, aceleași încercări de actualizare, aceleași portretizări satirice ale unor persoane importante. O fată reuși o imitație mai mult decât acceptabilă a îmbrăcămintii și manierismelor doamnei Hannah Glover, într-o scenetă în care pseudo-Hannah dojenea o deținută plină de remușcări, pentru că fumase pe ascuns; jacheta de lână tricotată, fără nicio formă, peste bluza încheiată greșit, rochia de tweed șifonată, juponul gata să cadă, ochelarii mereu scoși și șterși de juponul gata să cadă și apoi puși la loc, pantofii practici, unul cu un șiret atârnând, des repetata povață „ajutați-ne să vă ajutăm”, zâmbetul convins și clipitul miop, accentul puternic din Midland. Puțin cam crud, dar nu sălbatic; Alix o văzu pe Hannah zâmbind curajos, luând partea bună a lucrurilor, și se întrebă dacă prinsese și aluziile destul de subtile din subtext la alte droguri decât nicotină. Nu puteai ști niciodată cât de miopi erau în realitate ochii miopi ai Hannei. Apoi veni rândul lui Eric; prezentatorul lui apăru într-un costum de jogging și cu barbă falsă și tot ce avea de făcut era să pufăie din greu în jurul scenei de câteva ori, intonând „nu, nu pe acoperiș, nu, nu pe acoperiș”, pentru a face sala să se tăvălească pe jos de râs, provocând chiar și râsul celor care nu știau că acestea fuseseră cuvintele misterioase pe care supraveghetorul le pronunțase într-un strigăt puternic când fusese brusc trezit din somn în timpul unei ședințe de terapie. Unul din cei doi psihiatri invitați fu adus pe scenă într-un cor psihiatric, cântând psiho-bâlbâieli; Bob Saxby fu prezentat pronunțând un discurs învățat asupra naturii oalei, insistând încurajator asupra unei fraze, care nu trebuia exagerată în niciun fel, atât de frecvent era auzită de la el în realitate; „câteva iregularități adaugă farmec unei oale”. Fu arătat un exemplu de oală plină de farmec, spre marea voioșie a celor prezenți. Alix nu fu imitată, sau cel puțin ea nu își dădu seama; nu știa dacă acesta era un semn de afecțiune, dispreț sau indiferență. Jilly Fox prezentă un cuplet feminist destul de bine informat, comparând atitudinile sexiste ale capelanului cu cele ale Ayatollahului; nu era foarte caraghios și capelanul nu se amuză, deși într-un mod înțelept se prefăcea că se amuză. Apoi Jilly își scoase pelerina iraniană și începu să cânte, o versiune plângătoare a cântecului *Iarna lui șaptezeci și nouă,* și dintr-o dată, cum se întâmplă în asemenea ocazii, starea sufletească de

dezmăț se schimbă, lumea încetă să râdă, lacrimi izvorâră în ochi, în timp ce vocea aspră, supărătoare și monotonă a lui Jilly deplângea anul și deplora viitorul, în timp ce fața ei albă, ascuțită, supărată, privea mândră către auditori, în timp ce energia întemnițată a atâtor luni își revărsa auto-compătimirea în încăpere, orchestrată de incantația lui Jilly;

Voi toți ce stați aici, eu vă spun vouă,

Atuncea să fi fost, în șapteș'nouă

Cânta Jilly,

În iarna grea din șaptezeci și nouă,

Când toți băieții veseli au fost, da, arestați,
Când puștii de culoare au fost crucificați,
Câțiva luptat-au crâncen și fost-au îngropați,
Da, dintre noi luptat-au și fost-au îngropați
În iarna grea din șaptezeci și nouă,
Așa a fost în șaptezeci și nouă

Cânta cu supărare, amenințător, Jilly Fox.

*

Jilly Fox fusese educată la o școală de lux cu internat. Își ispășea sentința pentru câteva delicte destul de serioase legate de droguri. Era mai mult decât prietenă cu Toni Hutchinson, cea cu cosițe blonde, care era fiica unui farmacist din Hendon. Jilly absolvise un curs de literatură engleză pentru avansați cu o vară în urmă, nereușind, de altfel, să aibă nicio diplomă, cu excepția uneia de la un curs introductiv de religie, la școala ei de lux. Acum spera să fie admisă la un curs la Universitatea populară. Odată, într-o seară tristă, Jilly Fox îi spusese sumbru lui Alix Bowen că eliberarea ar însemna pentru ea moartea. Alix se temea că s-ar putea să fie adevărat.

Îndreptându-se spre casă, Alix se gândi că Hannah Glover s-a simțit probabil destul de jignită, în ciuda impresiei de bună dispoziție pe care o lăsase. Era vulnerabilă încă, după ani de dezamăgiri inevitabile, ani de eșecuri. Ea spuse că îi place să creadă că femeile mai tinere o privesc ca pe o mamă, dar desigur nu era așa; o găseau ușor ridicola, demodată, credulă,

naivă. Nu ar fi fost niciodată în stare că conducă Centrul fără soțul ei Eric, care, în ciuda felului său vesel și glumeț de a fi, era de fapt un om dur, un om care nu admitea prostiile, care trimitea pe femeile care produceau necazuri înapoi de unde veniseră, în sistemul închisorilor obișnuite, fără nicio ezitare sau regret. Poate, se gândi Alix, acest mod de a fi al Hannei, blând, implicat, nu e decât o fațadă, conceputa de ei, conștient sau inconștient, în decursul anilor, pentru a media, a îndulci, a distrage atenția. Propriii ei părinți obișnuiau să joace un asemenea joc, dar în cazul lor, tatăl ei era cel care juca rolul blând, ridicol. Doamne, ce ridicol fusese, ce ridicol era. Chipul lui grotesc, colorat, pictat în culori vii, îi revenise de multe ori în minte seara trecută, cu toată stinghereala-i adunându-se și zăngănind în jurul lui, cu toate manierismele-i sărind în ochi proiectate în afară, îngroșate; nasul roșu, ascuțit, ochelarii bifocali, de obicei sparți, jiletcile de lână în dungi, stropite cu mâncare, fruntea cheală, lucitoare, pistruiată ca a profesorului Brainstorm, buzunarele pline cu sfori, ciorapii verzi și sandalele maro, micile pedanterii, citatele favorite, comentariile de anticar, contorul de apă, smocurile de păr din urechi, surâsul aiurit, țăcănit, tâmpit, rănit și persistent. Absurdul Doddridge, director adjunct, profesor de franceză. Ce bufon, ce cal de bătaie, ce caricatură. Cât suferise pentru ea, pentru sărmanul ei tată ridicol, vrednic de milă, cât le urâse pe crudele sale colege pentru batjocura lor neîndurătoare, ce groază avusese de fiecare spectacol de Crăciun, de fiecare serbare de sfârșit de an, de fiecare adunare pe care știa că tatăl ei trebuie să o conducă, de fiecare ocazie în care îl auzea deschizând gura în public. Gălăgia, șoaptele, chicotelile, disprețul nedisimulat. Și mama ei, în schimb, ca o răzbunare, răstită, caustică, neconvențională, incisivă, temută, temătoare și evitată, penibil detașată, respingător distantă. Remarcabile păpuși mari de lemn, Dotty și Dolly, și pitită în spatele genunchilor lor, micuța Alix Doddridge, furișându-se liniștit, zâmbind servil, încercând să rămână ștearsă, dorind să fie ca toată lumea, dorind cu atâta pasiune să nu fie observată, să fie acceptată, să facă parte din mulțime, să nu fie fata lui Dotty, cu tot ce implica aceasta.

Ei bine, părinții ei erau bătrâni acum și pensionați, și nimeni nu îi mai considera caraghioși; într-adevăr, numai lumea intens convențională a unui internat din Yorkshire îi făcuse să pară atât

de excentrici. Apăreau așa cum fuseseră întotdeauna, cu niște figuri caraghioase, nu niște extremiști politici de stânga, nu niște vegetarieni nebuni (deși erau vegetarieni), ci niște persoane educate, inofensive, blânde, care votează cu laburiștii, suporteri ai campaniei pentru dezarmare nucleară, cititori ai pamfletelor lui Fabian, dintr-o specie despre care Alix știa acum că e departe de dispariție. Ciudat, totuși, că păruseră odată atât de ciudați, atât de izolați, căci școala la care Dotty Doddridge se străduia în van să predea franceza fusese neconformistă, ușor progresistă, sigur egalitaristă în alcătuirea ei religioasă și socială; oferise un învățământ mixt, liberal, laicizat, sănătos și își propusese, de la înființarea în anii 1860, să atragă copiii vegetarienilor, quakerilor, liber-cugetătorilor, pacifiștilor, unitarienilor, reformatorilor.

Succesul ei academic fusese atât de mare încât devenise progresiv mai puțin progresistă, zelul său original fiind înecat de conservatorismul nordic, prosper, solid, contribuabil al părinților și progeniturilor, devenise un bastion al respectabilității, cu principiile de demult susținute de supraviețuitori răzleți ca Doddridge, care păreau că nu observă că în timpul alegerilor întreaga școală, cu una sau două excepții emfatice, urla de entuziasm pentru partidul conservator. O evoluție curioasă, gândea Alix adeseori, deși în vremea aceea nu păruse nimic straniu; ceea ce părea straniu, în vremea copilăriei ei, erau idealurile socialiste bizare ale părinților ei, care îi provocau atâta jenă și, parțial din cauza acelei jene, îi inspirau o loialitate fără cusur.

— Ascultă, tatăl tău votează de-adevăratelea cu laburiștii? era una din întrebările mai politicoase ce îi erau adresate în vremea alegerilor sau în alte perioade de interes politic deosebit.

— Tatăl meu e socialist, murmura Alix ca răspuns, la vârsta de unsprezece, doisprezece, treisprezece, paisprezece ani, gândind că acest cuvânt „socialist” suna cumva mai acceptabil, mai intelectual, decât groaznicul cuvânt „laburist”, cu conotațiile lui de muncă manuală și rutină a închisorilor. De la vârsta de cincisprezece ani încolo devenise mai sfidătoare și chiar încerca uneori o prezentare doar pe jumătate asimilată a unora din noțiunile pe care le auzise discutate acasă, în reședința directorului adjunct. Începuse să afișeze, la lecțiile de istorie, un interes pentru Uniunea Sovietică; climatul opiniilor în acest

internat progresist din nordul Angliei de la începutul anilor 1950, printre fiii și fiicele de comercianți și doctori, industriași și profesori universitari, dentiști și agenți imobiliari, avocați și fermieri, era de așa natură încât interesul ei era privit cu uimire și teamă alarmată sau cu sinceră neîncredere, de către cei care nu îl considerau o simplă simulare, ceea ce de fapt și era, în acea etapă. Nimeni, în timpul războiului rece, nu era interesat de Uniunea Sovietică, nici măcar Alix, nici măcar părinții ei, care nu menționau niciodată această țară. Era tabu. Într-adevăr, tatăl ei o șocase spărgând această tăcere și sfătuind-o, când a plecat la Cambridge, să nu se înscrie în partidul comunist; gluma e glumă, îi spuse el, dar nu ai nevoie să ai probleme cu vizele dacă vrei vrea vreodată să mergi în America. Un comentariu surprinzător de lumesc, din partea unui om atât de inocent, gândise ea atunci.

La Cambridge fusese altfel. Existau comuniști acolo. Existau oameni de toate felurile, sau așa părea; socialiști, comuniști, socializanți, conservatori înrăiți din Clubul Pitt în costume de gală, țigani, creștini, jucători de hochei și rugbi, boxeri, poeți, actori, adepți ai lui Leavis, mucaliți, plicticoși, excentrici, homosexuali; se îngrămădeau la Cambridge venind din școli primare străvechi, din școli primare parvenite, din școli progresiste, din școli publice, din școli particulare, chiar de la profesori particulari din sudul Franței. Grădina lui Dumnezeu. Privind înapoi din eclecticii ani șaptezeci, de fapt post-șaizeci, acei tineri ai anilor cincizeci pot părea profund convenționali, timizi, o ceată cu haine mițoase, cu mijloc de viespe, și baza îngustă, dar pentru Alix, abia ieșită din mult prea personala matrice sau „patrice” a căminului, ei păreau de o bogată diversitate. Propriul ei colegiu o izbi de la prima întâlnire, ca fiind vag conformist, cu lungi coridoare cafenii și cu o neașteptat de ridicată proporție de tinere fete aparent absorbite de triumfurile anului trecut de pe terenurile de hochei sau din cancelaria monitorilor, dar chiar acolo ea descoperise ceva din ceea ce căuta; descoperea aceasta în persoana lui Liz Ablewhite (acum Headleand) și în persoana lui Esther Breuer (încă Breuer) și o redescoperea de fiecare dată când le întâlnea, ceea ce se întâmplă, în acele zile, în medie de două ori pe lună. Găsise în ele acel ceva, poate mai sigur decât la prietenii pe care și-i făcuse în alte colegii, cu care relațiile fuseseră complicate de

sex. Se măritase cu una din aceste complicații, pentru că asta făceau tinerele fete în acele zile; tinerele fete educate se măritau imediat după terminarea colegiului, și așa au făcut și ea și Liz. Prima căsătorie a lui Liz durase cu totul zece luni; a lui Alix durase ceva mai mult și se terminase nu prin divorț, ci prin moarte.

Și acum e măritată cu Brian Bowen, către care se îndreaptă acasă prin noaptea de ianuarie. Este o căsătorie fericită. Au un fiu, Sam. Are unsprezece ani. Alix mai are un fiu de la primul soț. El are douăzeci și patru de ani și îl cheamă Nicholas. Liz Headleand bănuiește că Alix Bowen e îndrăgostită de Nicholas Manning, și se întreabă dacă ea își dă seama de asta. Brian Bowen bănuiește că Alix Bowen e îndrăgostită de Nicholas Manning și se întreabă dacă ea își dă seama de asta. Alix Bowen, la rândul ei, are serioase bănuieli cu privire la relațiile lui Liz cu cei trei fii vitregi ai ei, dar consideră propriile ei sentimente pentru Nicholas absolut naturale. Esther Breuer nu este interesată defel de deosebirea dintre natural și ne-natural. Și Alix și Liz sunt de părere că relația lui Esther cu nepoata ei, cu care împarte apartamentul, este într-adevăr foarte ciudată, dar nu este în avantajul lor să discute această problemă între ele sau cu Esther însăși, și deci nu o menționează niciodată.

Când Alix sosi acasă la Wandsworth, îi găsi pe Brian și pe Sam stând confortabil în fața televizorului, pe vechea sofa, cu picioarele în ciorapi, dar fără ghete, sprijinite pe măsuță, privind un film de Len Deighton. Îi spuse lui Sam, dar fără multă convingere, că era timpul de culcare. Se așeză alături de ei. Brian îi transmise că Esther telefonase și o rugase să o sune. Alix răspunse că era prea târziu. Începu să privească filmul.

*

Dimineața Alix era pe punctul de a se apuca să studieze o filă din statisticile Ministerului de Interne când sună telefonul. Era Esther, cu noutatea că prietena lor Liz o sunase seara trecută să-i spună că ea și Charles divorțează și că Charles intenționează să se însoare cu Henrietta Latchett. Mi s-a părut mie că se întâmplă ceva, spuse Esther, și se vede că am avut dreptate. Dumnezeule mare, spuse Alix. Nici nu mi-a trecut prin minte, spuse Alix, cum se face că ai ghicit? L-am văzut pe Charles cu Henrietta la un pre-vernisaj la Galeria Națională de Portrete, spuse Esther. Luna trecută. Asta nu e o dovadă, spuse

Alix. Păi, tu știi ce amator e Charles de pictură, spuse Esther. Și, dovadă sau nu, am avut dreptate, spuse Esther. Dumnezeule mare, spuse Alix, ce surpriză. A încercat să te sune, dar nu erai acasă, spuse Esther. Nici nu știu ce să zic, spuse Alix, credeam că fiind atâta vreme împreună, vor rămâne împreuna, tu nu ai crezut așa? Vreau să zic, Charles este o adevărată pacoste, dar a tot fost o pacoste de douăzeci de ani, de ce să se despartă de el acum? Esther sublinie că Charles era acela care dorea divorțul.

— Ca să se însoare cu *Henrietta?* întrebă Alix, cu un ton neîncrezător. Cum ar putea? Vreau să spun, el poate fi o pacoste, dar nu e neghiob.

Și continuară să discute câtăva vreme despre personalitatea lui Lady Henrietta, sau mai curând despre aparenta ei lipsă de personalitate, până când Alix, ca și cum și-ar fi adus într-un târziu aminte, reveni ca să întrebe cum reacționase Liz.

— Mi s-a părut că bine, spuse Esther.

— Desigur, e o curajoasă, spuse Alix. Dar de ce nu ne-a spus mai devreme?

— Se pare că nu a știut mai devreme. El i-a trântit-o pur și simplu în față ieri.

— Dumnezeule mare! Ce nenorocit. Cred că ar fi bine să o sun.

— Am invitat-o la cină vineri. Poți să vii?

— Sigur, spuse Alix. Atunci ne vedem vineri.

*

Rezolvându-și astfel obligațiile față de prietenele ei, Esther le uită pe amândouă imediat și își reîndreptă atenția asupra unui volum intitulat *Vegetația Europei Medievale* și asupra unei monografii germane despre Sodoma; lucrări pe care le citea și adnota folosind sistemul ei propriu cu foi intercalate, un sistem care evoluase din incapacitatea ei de a se concentra deplin asupra unui subiect mai mult de zece minute. De aici izvorâseră, de-a lungul timpului, unele conexiuni foarte incitante și în acest moment urmărea o conexiune între natura coloritului în pictura din *quattrocento* și lichenologie ca metodă de datare a vechimii peisajului; o abordare încântător de lipsită de sens și prin urmare pură, care îngăduia minții ei să rătăcească în direcția Italiei și să stăruie asupra abstracțiunii unei anumite nuanțe de verde-albastru pe care o remarcase la multe scene italiene

pictate ca și la lichenii vechilor păduri engleze. Un verde-albastru palid, delicat, tare, metalic, ceresc, șocant, sugestiv. El colora artisticii chiparoși uscați italieni și spatele frunzelor de viță, trăia pe scoarța umedă a stejarilor și mărăcinilor englezești. Exprima și distanța și prezența; era atât al fondului cât și al celei mai imediate apropieri. O culoare enigmatică, vorbind despre corespondențe metafizice. Neînsemnând nimic altceva decât căutarea de sine. Dar o nuanță esențială. Fermierii italieni susțineau că unele din manifestările ei moderne erau inspirate de pesticide, dar pesticidele nu ar explica culoarea specială a acelor seducători arbuști maritimi ramificați de pe dealurile Toscanei, din frescele de la Monte Oliveto. Sodoma și Signorelli. Bursuci și coțofene apăreau de asemenea în acele fresce și frecventau dealurile până în ziua de azi. Deci și acel albastru-vegetal trebuie să fi fost atunci ca și acum căminul lor natural? Esther Breuer își notă să comande monografia lui Oxenholme despre Signorelli și continuă să citească, așteptând ca o mică scânteie să sară de pe o pagină deschisă spre cealaltă, de la un lob al creierului la celălalt, și să aprindă un nou nerv al înțelesului, să umple o nouă mică celulă a magaziei erudiției sale. Era mulțumită de nervii și celulele ei, ori așa părea. Uneori, când era acuzată de excentricitate sau chiar de perversitate a viziunii, ea susținea că întreaga cunoaștere trebuie să fie întotdeauna omniprezentă și că poți fi uneori uimit văzând întregul, atunci când străpungi brusc un colțișor neașteptat al marelui văl. Alteori admitea că lucrurile de care se interesa erau inutile, dar și inofensive. Nu sunt ambițioasă, nu caut răspunsuri la marile întrebări, spunea ea. Aceasta îi încurca pe prietenii și pe studenții ei, care aveau impresia că era angajată într-un proiect care era vast, chiar dacă era imprecis. Nu, eu prefer precizia, spunea Esther. Și ei știau acum să o înțeleagă.

Jane Austen recomanda ca, atunci când plănuiești să scrii un roman, să studiezi trei sau patru familii dintr-un sat. Esther Breuer se număra printre cei care erau de acord cu acest sfat, cu implicațiile lui că adâncimea e mai importantă decât lărgimea și că o cunoaștere intimă a unui colțișor e mai prețioasă decât a face sumar cunoștință cu întregul glob. De fapt, paradoxal, Esther Breuer nu putea suferi singurul roman de Jane Austen pe care îl citise vreodată (care era, paradoxal,

Rațiune și simțire) și adeseori se lăuda cu incapacitatea ei de a le aborda pe celelalte.

„Sunt prea englezești pentru mine”, adăuga ea uneori, în engleza ei impecabila de intelectual aparținând clasei de mijloc.

Esther, Liz și Alix, care în vremea lui Jane Austen nu s-ar fi întâlnit defel, s-au întâlnit la Cambridge în 1952, puțin înaintea Crăciunului, când veniseră pentru înscrierea la cursurile respective. Alix se înscria la literatură engleză, Liz la științe naturale (cu orientare spre medicină) și Esther la limbi modeme. Aceasta ar fi putut foarte bine să împiedice orice raport între ele, dar nu a fost așa. Fuseseră, e adevărat, multe stângăcii în primele lor contacte, căci niciuna dintre ele nu avea obișnuința de a vorbi cu persoane străine, dar această lipsă de experiență fusese contrabalansată de o puternică dorință din partea lor de a intra într-o viață nouă în care era posibil să vorbești cu persoane străine. Altfel, fiecare recunoscuse separat că viitorul le-ar fi fost limitat. Cum necum, șovăitor, la cina de la Hall (pui, praz și spaghete din conservă, un amestec delicios pentru ele după anii de carne de balenă de după război și după mesele de la școală) s-au aventurat, ezitând, în conversație, după ce ajunseseră fără nicio rațiune să stea împreună; Liz și Alix au descoperit că amândouă veneau din Yorkshire, și că niciuna nu juca volei și nici nu văzuseră niciodată cum se joacă, și Esther s-a alăturat discuției oferind voluntar informația că ea reușise să evite să joace volei în ultimii trei ani, pentru că era prea scundă. „Am spus că sunt inechitabil dezavantajată de înălțime și m-au lăsat să fac, în schimb, latină suplimentar”, spusese ea. Faptul că și Liz și Alix păreau că acceptă că a face suplimentar latină ar fi preferabil jocului de volei arăta că schimbul de idei mai departe era posibil, și au continuat să vorbească, în timpul tartei de fructe și budincii, despre natura educației intelectuale și fizice, despre materie și spirit, despre Descartes (adus în discuție de Esther), despre T.S. Eliot (adus în discuție de Alix) și despre schizofrenie (adusă în discuție de Liz). Problemele erau abstracte, căci niciuna dintre ele nu știa altceva decât abstracțiuni, și tonul era elevat. Aceasta așteptaseră ele de la universitate, dar nu speraseră să găsească atât de curând. La sfârșitul mesei, Esther își exprimase satisfacția față de noile ei interlocutoare, invitându-le să meargă cu ea să viziteze o prietenă care urma deja cursurile colegiului, o absolventă mai

veche de la școala ei. Ele acceptaseră prompt perspectiva unei priviri aruncate spre lumea dinăuntru și toate trei merseră de-a lungul coridoarelor întunecoase cu portrete atârnate și în susul scărilor cu lambriuri, până la camera unei Flora Piercy, o studentă foarte sofisticată, în anul doi la istorie, care le oferise câte un pahar cu vin. Știau ce rar era un asemenea articol într-un colegiu pentru fete în acea vreme și ar fi putut să fie uimite, dar, într-un anume sens, privind în jurul camerei Florei, cu pernele viu colorate risipite și reproduceri după Picasso și afișe pentru piese jucate la Clubul amatorilor de teatru, cu invitațiile de pe polița sobei, cu focul de gaz și dezordinea pantofilor vechi, cu grămezile romantice a ceea ce arăta ca note de lectură și eseuri, cu lumânarea într-un suport de cositor și trandafirul uscat într-o vază, ele trecuseră dincolo de uimire. Paharul de vin li se urcă repede la cap, căci familia lui Alix era abstinentă, și consumul de alcool al lui Liz până la acea dată însuma poate trei pahare de lichior de ciocolată și unul de vin alb (la sărbătorirea absolvirii liceului, cu profesoara ei); Esther părea a fi avut mai multă legătură cu băutura ca și cu prietenia, dar chiar și ea deveni mai încrezătoare sub amicala influență a vinului. Își împărtășiseră visurile și aspirațiile, încurajate de spiritul tutelar binevoitor, povățuitor al Florei, cea mare și cu fața latră.

— Aș vrea, spuse Liz Ablewhite, după miezul nopții, privind lung la flăcările albe pâlpâind în jurul coloanelor de calcar crăpat și mâncat de vreme ale sobei de gaz, să pătrund sensul lucrurilor. Să înțeleg. Spunând lucruri, se referea la sine însăși. Sau credea că se referă la ea însăși.

— Ții prea sus, spusese Esther. Eu vreau să dobândesc informații interesante. Asta e tot.

În acea vreme, Liz era palidă și blondă și subțire, o creatură incoloră, nefardată, neglijentă și ușor gârbovită, cu o mină bolnăvicioasă, purtând o jachetă tricotată, neinteresantă, totuși strălucind de o paloare verzuie care impunea atenție. Alix era sfioasă, cu fața pătrată, cu înfățișare sănătoasă și, chiar și atunci, cu o expresie extraordinar de plăcută, cu un farmec care era uneori strălucitor și aproape întotdeauna incontestabil; purta, așa cum purtau fetele care se prezentau pentru înscriere la Oxbridge în zilele acelea, un deux-pièces cam bătrânesc dintr-un material pepit, cu umeri pătrați și o fustă dreaptă. Esther era scundă, îngrijită, smeadă, liniștită, aranjată, chiar (aproape)

elegantă, și totuși în același timp cu un aspect întrucâtva bătăios, subversiv, agresiv, autoritar, de manieră napoleoniană. Purta o uniformă școlară sobră, verde-oliv, de la o școală particulară costisitoare. Uniforma părea ironică, satirică, sugestivă pe trupul ei mic.

Flora Piercy purta pantaloni negri de catifea și un pulover mare alb tricotat din lână groasă. Pleoapele îi erau vopsite albastru, cu o pastă albastră unsuroasă numită fard pentru ochi. Alix cumpărase niște fard pentru ochi a doua zi, în jumătatea de zi liberă la Cambridge, înainte de a pomi pe șoseaua Bletchley spre examenul ei de la Oxford (căci Alix era o fată deșteaptă), dar nu îndrăznise să-l folosească niciodată, decât în intimitatea propriei camere, până când ajunsese la Cambridge ea însăși, cu adevărat, ca studentă, în toamna următoare.

Liz, Alix și Esther au reușit toate să intre, fiecare la colegiul pe care îl alesese la Cambridge, și acolo s-au reîntâlnit, să bârfească, acolo și în alte locuri, în următoarele decade, despre prietenia lor întâmplătoare. Câtăva vreme au pierdut contactul cu Flora, prima zeitate care le prezidase, dar chiar și ea urma să reapară într-un alt context, într-o altă viață.

Lui Liz Ablewhite i-a fost oferită, iar ea a acceptat grațios, Bursa Alethea Ward pentru Științe Naturale (o bursă special destinată de dr. Ward, 1853-1935, pentru studente la medicină provenite din ținutul Yorkshire, propriul ei ținut de baștină), acesta era obiectivul către care o îndreptase mama ei în ultimii zece ani. Marile speranțe. Există oare ceva mai deosebit, mai special, mai precis în aceste speranțe decât în cele ale lui Pip sau ale lui Dickens însuși de a deveni un gentleman? În anii ’50, una dintre cele mai sigure căi de reușită pentru o tânără intelectuală de provincie trecea prin Oxford sau prin Cambridge. Nu prin Manchester, sau Leeds, sau Durham, sau Bristol; ci prin Oxford sau Cambridge. Dr. Alethea Ward știuse acest lucru și de aceea își lăsase banii, dintre care o parte fusese moștenită în cele din urmă de Liz Ablewhite. Rita Ablewhite știa aceasta, deși cum de știa rămăsese pentru Liz un mister la care nu se gândea și pe care nu-și bătea capul să-l descifreze, cum nici Pip nu-și muncea mintea să cerceteze prea îndeaproape sursele veniturilor sale. Înțelese între ele, răposata dr. Alethea Ward și supraviețuitoarea Rita Ablewhite o îndreptaseră pe Liz Ablewhite

spre Cambridge, iar Liz la rândul ei înmânase aceeași informație mai departe fiilor ei vitregi și fiicelor ei.

Alix a reușit la ambele colegii la care candidase. De fapt, colegiul de la Oxford reprezenta o afacere mai bună (să nu intrăm în prea multe detalii tehnice de natură istorică), dar ea a ales Cambridge din cauza fardului pentru ochi al Florei Piercy și din cauza doctorului Leavis. La Cambridge, l-a întâlnit pe primul ei soț, Sebastian Manning, care a introdus-o într-o lume în care socialismul, departe de a fi ridicol, era natural, șic, plin de culoare, încrezător, artistic; părinții lui Sebastian erau artiști de un oarecare renume, unul pictor, celălalt ceramist și ei nu prea apreciau austeritatea doctorului Leavis. Bloomsbury și St. Ives erau mai mult în stilul lor. Acum Sebastian e mort, mort de mult, și Alix e măritată cu Brian Bowen, fiul unui ascuțitor de ferăstraie, nepotul unui furnalist, și adeseori stă cu el, desculță, doar cu ciorapi lungi în picioare, pe o canapea veche. Brian Bowen îl admiră pe doctorul Leavis cu unele rezerve respectuoase.

Esther a reușit și ea la ambele universități și a ales Cambridge deoarece îi oferea o bursă și deoarece fratele ei era la King's College și deoarece a auzit o bufniță țipând de trei ori în grădina colegiului când se retrăsese în patul îngust după paharul de vin cu Flora Piercy. Această ultimă explicație pentru alegerea ei era cea pe care o oferea cel mai adesea. La Cambridge și-a stabilit rapid reputația de adeptă a unui cult al revelațiilor misterioase; susținea că e îndrăgostită de fratele ei, pe care nimeni nu îl văzuse, și era pasionată de enunțurile aforistice și dezordinea barocă. Acum locuiește într-un mic apartament pe Ladbroke Grove, împreună cu o tânără despre care spune că e nepoata ei. Stă în camera ei dormitor-salon-birou, citind cărți. Pereții camerei sunt vopsiți în roșu aprins. Nu roșu pompeian, cum remarcă ea uneori; e mai puțin albastru, ușor mai aprins, mai portocaliu. Nu e sigură dacă ar putea fi descris corect prin termenul de roșu venețian. Este încă înconjurată de o dezordine barocă.

Aceste trei femei, după cum se va observa ușor și poate cu o oarecare iritare, făceau parte din *crème de la crème* a generației lor. Instituții de educație ilustre nu numai că le primeau, dar încercau să le ademenească. Întâlnirea lor inițială la cina de la Hall nu era cu totul întâmplătoare; prin natura sa,

localul îi aduna, parcă, pe toți candidații cu șanse serioase la bursă, dar ele, desigur, nu știau acest lucru, atunci.

Povestirile, în trecut, relatau aventurile celor faimoși și ale celor bogați. Regi, regine, împărați, războinici. În *Povestea lui Genji* care se pretinde a fi considerată primul roman al lumii, un împărat își plânge, în paginile introductive, dragostea pierdută. (Există pagini introductive în romanul japonez? Probabil că nu). La Jane Austen, pentru a ne apropia de casă, protagoniștii nu au, e adevărat, titluri de noblețe, dar ei sunt privilegiați. Prin tinerețe, prin inteligență, prin frumusețe și uneori prin bogăție. Prințesele satului.

Liz, Alix și Esther nu erau prințese. Nu erau frumoase, nu erau bogate. Dar erau tinere și aveau o inteligență remarcabilă. Soarta lor ar trebui, prin urmare, să fie, într-un oarecare sens cel puțin, exemplară; li se oferise ocazia, aveau a alege, la optsprezece ani lumea se deschisese pentru ele și își etala bogățiile, minunata lume nouă a burselor de stat și regionale, a egalității pentru femei, erau elita, erau cele alese, premiantele marelui vis social. Aventura și posibilitatea se așterneau în fața lor cum nu se așternuseră în fața surorii lui Liz, Shirley, care s-a măritat la nouăsprezece ani și stătea la Northam, sau în fața Dorei Sutcliffe care a părăsit școala la cincisprezece ani și a vândut dulciuri la magazinul Woolworth până când s-a măritat cu fratele soțului lui Shirley, Steve.

Sora lui Brian Bowen, Barbara, a plecat în Australia și s-a măritat cu un antreprenor de construcții, dar aceasta e o altă istorie. Cât despre Brian, dacă nu și-ar fi făcut serviciul militar, ar lucra poate, încă, lucru discutabil însă, la Pitts and Harley, sau ar fi putut continua să lucreze acolo până în 1981 când această veche, bine închegată firmă s-a închis, cu pierderea a șase sute de locuri de muncă. Dar aceasta este o altă parte a acestei istorii, care nu trebuie urmărită aici, căci Brian nu este femeie și reflecțiile asupra perspectivelor sau lipsei perspectivelor pentru el în 1952 ar tulbura în acest punct tendința narativă. Deci uitați că l-am menționat. Să ne întoarcem la Liz, Alix și Esther.

Liz, Alix și Esther s-au reîntâlnit la Cambridge, în toamna lui 1953. Își petrecuseră anul lor liber în condiții extrem de diferite. Esther făcuse prima ei vizită în Italia, unde petrecuse trei luni la Università per Stranieri la Perugia, învățase ceva italiană, băuse destul de mult, se împrietenise cu un istoric de artă american

între două vârste și începuse să privească tablourile. Alix petrecuse trei luni lucrând pentru casă și masă – lucrând din greu, fără plată – într-o suburbie a Parisului, plictisită la culme aproape tot timpul, dar consolată ciudat, surprinzător, de cel mai tânăr membru al numeroasei familii, un bebeluș, care, spre deosebire de frații lui mai mari, părea că o place. Își petrecuse puținele după-amieze libere vizitând punctele de atracție ale Parisului, sau stând pe iarbă în Grădina Luxembourg, singură, citindu-i pe Dostoievski și pe Sartre și pe Camus și trimițând mesaje contradictorii unor tineri fără ocupație care se întrebau dacă ar merita să o agațe.

Liz stătuse acasă în Northam, studiind. Mama ei (știa fără să întrebe, căci nu exista niciodată vreo posibilitate de a întreba) dorea ca ea să stea acasă. Liz avea un calendar, în care tăia zilele cu cerneală neagră. Citea romane victoriene și studia manuale de anatomie. Începuse să-l citească pe Freud *(Psihopatologia vieții de zi cu zi, Totem și tabu),* fără să înțeleagă, și totuși fără să înțeleagă greșit. Încerca să învețe *Cartea lui Iov* pe dinafară, dar niciodată nu reușea să depășească sfârșitul capitolului al doilea; primele două capitole erau partea plictisitoare, supraîncărcată cu jugul boilor și măgărițelor, cu Eliphaz Temanitul, Bildad Shuhitul și Zophar Naamathitul, consolatorii lui Iov. Liz voia să treacă mai departe la părțile captivante, în care Iov întreba de ce i se dă lumină celui care trăia în mizerie, și viață celui care avea amărăciune în suflet; în care Iov dorea să se înfrunte cu Dumnezeu; în care Dumnezeu îi răspundea lui Iov prin vârtejul vântului; dar ea știa că ar trișa dacă ar trece peste partea cu măgărițele și ar sări la părțile mai interesante, așa încât se trudea conștiincios în continuare cu povestea plicticoasă. O comportare obsesivă; hotărâse că într-o zi o să găsească o explicație pentru această îndârjire, dar, între timp, persevera.

Esther îi trimise lui Liz o ilustrată din Perugia. Liz o pusese pe policioara sobei în dormitor și o atingea în fiecare dimineață la sculare și în fiecare seară când se culca. Esther i-a trimis, de asemenea, o ilustrată și lui Alix, dar mama lui Alix a trimis-o accidental-dinadins la o adresă greșită, posibil pentru că nu îi plăcuse o aluzie destul de complicată din text la Lacrima Christi și nu-i plăcuse nici Madona modernă, lucitoare, colorată viu, reprezentată pe ilustrată. Mama lui Alix, deși avea vederi largi,

nu aproba catolicismul și nu avea cum să știe că Esther era evreică.

Ar fi greșit să dăm impresia că Liz, Alix și Esther au căzut fiecare în brațele celeilalte, cu strigăte de încântare, când s-au reîntâlnit în acel octombrie, sau să sugerăm că au devenit după aceea inseparabile. Dar, fără îndoială, au fost mulțumite să se redescopere una pe alta, să stea până târziu în prima lor seară în camera lui Esther, care începuse deja să cuprindă aluzii ale excentricităților de mai târziu. Au vorbit despre aventurile lor din vară, despre speranțele lor de viitor, dar mai ales despre propria lor proveniență. Liz a încercat atunci prima schiță a mamei sale, prima ei descriere pentru lumea din afară a stafiei domestice cu care trăise atâta timp; Alix a vorbit de ușurarea ei când a scăpat din lumea micului internat, în care părinții și contemporanii ei se cunoșteau unul pe altul prea bine; Esther a invocat viziuni ale lipsurilor și splendorilor propriului ei trecut. Nu știau atunci, și nu aveau să știe încă mulți ani, nu aveau să înțeleagă pe de-a-ntregul niciodată ce era acel ceva care le ținea împreună – sentimentul de a fi la periferia vieții englezești, poate, sentimentul de a fi nepoftit, privind din strada rece, printr-o fereastră luminată, într-o cameră cald luminoasa care odată ar putea deveni a lor? Faptul de a fi scos din curentul principal de către o mamă nebună, de o ideologie deviantă, de statutul de refugiat și de boala războiului din Europa Centrală? Nimic din toate acestea nu ar fi însemnat nimic pentru ele atunci, pe când beau nescafe, care în acele zile nu se vindea sub forma de granule în borcane, ci ca pulbere în cutii metalice cu etichete maro, crem și albe, cutii care costau două lire și șaizeci bucata. Credeau că se consideră una pe alta persoane interesante. Și așa au devenit prietene.

Bineînțeles, și-au făcut și alte prietenii, atât în interiorul cât și în afara propriului colegiu. Liz, ca o călugăriță palidă prea îndelung închisă în chilie, a înnebunit în primul ei an, descoperind lumea petrecerilor pe care o cunoscuse până atunci numai din citite și din auzite; în acele zile, era o asemenea lipsă de echilibru între sexe, femeile erau la mare căutare ca simboluri ale unei anumite situații sociale, ca partenere de pat, ca iubite, ca balast pentru petreceri și Liz ieșea mult în lume, înfățișarea ei îmbunătățindu-se spectaculos, pe măsură ce ieșirile se înmulțeau. Avea puțini bani pentru îmbrăcăminte, dar

asta nu conta; nu conta cine știe ce nici pentru ea, deși uneori ar fi dorit să aibă mai mult de două rochii, una roz și una gri. Își atârna cercei, lănțișoare și brățări ieftine. Ciorapii ei erau întotdeauna căzuți. Era invitată destul de mult. Bărbații o acostau pe poduri, la cursuri, la librării. Îi încerca pe toți. Dar niciodată nu a încălcat regulile petrecând vreo noapte, ilicit, în afara colegiului. Ca și Cenușăreasa, se întorcea la miezul nopții. Diminețile, în timpul lungilor vacanțe, lucra.

În al doilea an de studiu, l-a întâlnit pe Edgar Lintot. În acele zile, el era o figură proeminentă, remarcabilă, student la medicină și om de teatru, faimos pentru aparițiile în avanscenă și pentru umorul său spontan. Liz se ocupa și ea de teatru și jucase câteva roluri destul de bine – o inventivă Elena în *Visul unei nopți de vară* și un Bellario curios de bântuit și de subtil, în regia lui Edgar. Devotamentul rănit și patosul plin de demnitate erau destinul ei pe scenă, deși în afara scenei devenea din ce în ce mai plină de ea însăși. Lumea ei socială, la Cambridge, era în mare măsură cea a teatrului. După miezul nopții, la colegiu, discuta despre această lume cu Alix și Esther. Lumea socială a lui Alix era întrucâtva diferită. Fiindcă fusese la o școală mixtă, pentru ea bărbații nu erau o noutate și, în teorie, ar fi trebuit să fie în stare să distingă lucrurile mai bine decât Liz (care a îndurat unele seri experimentale destul de cumplite în căutarea unei distracții), dar amabilitatea ei naturală o făcea, aproape, să nu poată refuza nicio deschidere, oricât ar fi fost de ofensivă, oricât ar fi fost de *louche.* Un amestec de recunoștință și milă o ținea captivă în fața multor declarații lungi, politicoase, triste, plicticoase, admirative și își păstra zâmbetul în timpul multor nepoliticoase atacuri bețive la curelușele sutienului ei. „Ce o să se întâmple cu mine?” le întreba uneori pe Liz și pe Esther cu o ironică spaimă.

Ce s-a întâmplat cu ea a fost Sebastian Manning și prietenii și cunoștințele lui. L-a întâlnit pe Sebastian la o adunare politică. Alix continua să participe la asemenea evenimente din loialitate neclintită pentru educația ei. Sebastian era acolo tot din loialitate pentru educația lui. Ea știa cine era el, căci îl observase la cursuri și fusese informată din ce familie venea. Numele nu însemna nimic pentru ea, căci austeritatea propriei ei familii evita, într-o caracteristică nordică, profesională, orice interes pentru artele vizuale, dar ea prindea din zbor că aveau și

ele o însemnătate. De un mult mai mare interes pentru ea era înfățișarea lui Sebastian, care era încântătoare – ochii mari, părul roșu-auriu, însorit, cu un aer ușor surprins – și manierele lui, care, când au început să sporovăiască, au devenit și mai atrăgătoare. Niciodată nu întâlnise pe cineva care să aibă o asemenea blândețe, o asemenea liniște, o asemenea deschidere a inimii, o asemenea siguranță în a plăcea. Lui Sebastian îi plăcea toată lumea. Așa spunea. Sigur a plăcut-o pe Alix și după demonstrație a invitat-o să ia prânzul împreună la un mic local și apoi la o plimbare până în camera lui de la colegiul King, unde i-a arătat ceramica și picturile lui. I-a prăjit chiar o felie de pâine. Tot venea lume, așa că s-a mâncat multă pâine prăjită. Într-o clipită Alix a devenit prietena lui intimă. Sebastian părea să creadă că lumea e un loc plin de soare și bucurie. Fusese educat la o școală artistică progresistă din sud, cu o tradiție radicală foarte diferită (în ciuda similitudinilor aparente) de cea în care fusese crescută Alix. Ea s-a îndrăgostit de acest nou climat însorit. S-a încălzit la el, s-a dezbrăcat și s-a bronzat la lumina lui. Era așa de ușor să fii împreună cu Sebastian. Nu dădeau niciodată impresia că nu ar considera bine venit pe oricine. Nervoasa Alix, lingușitoarea Alix, rezervata Alix a găsit în liniștea lui modestă simplitatea paradisului. El avea, de fapt, ceva din educația pe care o propovăduia Rousseau, în mare parte făcută în Provence; părinții lui iubeau și ei soarele și îl părăsiseră pe St. Ives într-o etapă timpurie. Roșii coapte, ardei roșu, verde și galben, anghinare, măsline, dovlecei. Aceste legume nu făceau atunci, în anii ’50, parte din dieta de bază a englezilor. Ele erau simboluri strălucitoare ale belșugului, ale belșugului pe care unchiul lui Sebastian (care era nu mai puțin decât deputat laburist) credea și cumva se aștepta că ar putea și ar trebui să aparțină tuturor, indiferent de rigorile unui climat nord-european și de o economie schilodită de război. Aceste legume erau reprezentate în naturile moarte de pe pereții camerei lui Sebastian. Alix începea să creadă că poate, la urma urmelor, nu era greșit să fii fericit. În străfundul inimii, ea încă bănuia că este, dar grădina fermecată a lui Sebastian și a prietenilor lui s-a deschis pentru ea atât de ușor, atât de seducător, încât ce putea face altceva decât să pășească înăuntru? Nu părea să fie nimic greșit în ideile lui Sebastian. El

era un copil al naturii, un romantic, nu un elitist. Fericirea lui îi făcea pe alții fericiți. Ce putea fi greșit în asta?

Esther ducea o viață socială ceva mai puțin deschisă. O mare parte din aceasta se desfășura în propria-i cameră, care curând a căpătat o notorietate de sanctuar, atât din cauza felului cum era aranjată, cât și a celei care o locuia. Tineri și tinere, nu așa tineri și nu așa tinere, își îndreptau pașii prin Cambridge pentru a petrece o oră cu Esther Breuer, sorbind cafea, ceai sau, dacă erau dintre favoriți, vermut sau vin, în timp ce priveau pereții decorați în roșu, rafturile încărcate de cărți, suportul de umbrele, suportul de pălării, amestecătura de țesături cu diferite modele, micile figurine care mărșăluiau de-a lungul rafturilor prin fața cărților, banda de fotografii asamblate cu grijă, reprezentând o friză romană, micii porumbei de sticlă din fața micuței fântâni arteziene din mozaic. (Fântâna nu funcționa; Esther nu era magiciană și în camerele colegiului nu ajungea apa curentă nici pentru locatari, darămite pentru arteziene.) în afara colegiului viața lui Esther era eclectică, fragmentată, rezervată. Istoricul de artă american pe care îl întâlnise la Perugia reapăruse ca profesor vizitator, în an sabatic, de la universitatea sa de pe coasta de Est, fu văzut curând cu Esther la restaurante neaccesibile buzunarului unui student; Restaurantul Arts Theatre, Miller, sau Garden House. Mai ieșea și cu alți bărbați mai în vârstă, și chiar mai cu greutate. Dar avea alianțe, de asemenea, și cu lume mai apropiată de vârstă ei, mai ales cu un tânăr arhitect desfrânat, care urma un curs postuniversitar, un personaj nechibzuit, mare băutor, un neisprăvit, pe nume Colin Lindsey, care era deja în posesia unei soții și a unui copilaș, dar care, cu toate acestea, își ocupa, la rândul lui, locul pe covorașul cu mărgele al lui Esther. Printre toate acestea, Esther menținea vie legenda că era îndrăgostită de fratele ei mai mare Saul și o menținea atât de bine încât nici măcar Alix și Liz nu cunoșteau adevărul despre aceasta. Fratele exista, căci l-au văzut o dată; era un obiect improbabil pentru o pasiune incestuoasă, un avocat mic, negricios, cu un aer speriat, având un jenant defect de vorbire. Esther insinua că împrejurările sinistre ale copilăriei lor fuseseră acelea care îi legaseră unul de altul cu o iubire care nu îndrăznea să-și spună pe nume. Saul se născuse la Viena în 1931, Esther la Berlin, în 1935. Avuseră noroc că mai erau în

viață. Locuiseră împreună înghesuiți, mici exilați, refugiați, într-o pensiune din Manchester, în timp ce mama lor căuta de lucru, iar tatăl lor întârzia la Berlin, încercând să-și strângă documentele. A reușit să le strângă; a reușit să plece de acolo la timp, să se alăture soției și copiilor săi și s-a restabilit ca fabricant de aparate optice; dar acei ani au lăsat urme. Cel puțin așa spunea Esther.

I-au trebuit lui Liz peste două decenii ca să descifreze semnele camerei lui Esther și să recunoască afinitățile decorului acestei încăperi. În timpul anilor petrecuți la Cambridge și mult după aceea, le accepta pur și simplu ca pe o dovadă a excentricității și originalității lui Esther – nu era, la urma urmei, greu să fii original într-o perioadă în care majoritatea studentelor, abia ieșite din școală și departe de a fi înstărite, nu se aventurau, în privința aranjării camerei, dincolo de o pernă sau o sticlă de Chianti, de o fotografie sau un ursuleț de pluș, de un volănaș de pânză cadrilată în jurul unei cutiuțe portocalii sau un colaj de ilustrate pe perete, de un automobil modernist din hârtie sau un aranjament de pietre strânse de pe plaja. Dar mulți ani mai târziu, Liz a vizitat muzeul Freud, în Berggasse la Viena și, acolo, dintr-o dată, i s-au deschis ochii – pereții roșii, figurinele și, poate cel mai caracteristic, preponderența pernelor și carpetelor roșii, amestecul special de modele geometrice persane pe podea și pe pat – un amestec evreiesc, un amestec vienez, un amestec freudian? Liz nu știa și se îndoia că Esther știe. Observase desigur dinainte pasiunea deosebită a lui Esther pentru roșu. Pereții cabinetului de consultații al lui Freud erau și ei roșii. Aceasta paralelă i s-a părut lui Liz foarte interesantă, dar nu a comentat-o cu Esther. Esther susținea că nu o interesează Freud.

*

Și astfel au trecut acești ani formativi, denși, pregătindu-le pe cele trei tinere alese pentru carierele lor. Educația lui Liz urma să dureze mai mult de trei ani; hotărâse deja să se specializeze în psihiatrie și știa că are încă un drum lung în față. Aceasta n-a împiedicat-o să se logodească în 1956 cu Edgar Lintot, care era pe punctul să părăsească Cambridge-ul pentru a ocupa un post de stagiar la Spitalul St. Michael, la Levisham. Hotărâse să opteze pentru medicină și nu pentru teatru și se simțea virtuos, un pic sacrificat, mai plin de importanță făcând această alegere.

Respingerea de către el a ofertelor unui influent agent teatral, plăcut la față și la vorbă, a coincis cu oferta de căsătorie pe care i-a făcut-o lui Liz. Calea serioasă, devotată, morală. Au glumit pe tema aceasta, dar așa era. El i-a cumpărat un inel cu mici perle de cultură și un safir. Aveau lumea întreagă în față și, ceea ce era mai important din punctul de vedere al lui Liz, drumurile ei nu duceau înapoi la Northam. Nu se va întoarce acasă niciodată. (Și cine ar putea spune că nu-i purta puțină pică surorii ei Shirley care își plănuia deja căsătoria?)

În aceeași lună, în timpul ultimului semestru al facultății, Alix s-a logodit cu Sebastian Manning. Pare ciudat acum, dar așa era; asta făceau tinerii în vremea aceea. Sebastian nu era foarte lămurit asupra slujbei pe care urma să o aibă, dar nici nu trebuia să fie. Existau o grămada de slujbe. Familia lui nu lua în serios necesitatea unei slujbe. Niciunul dintre ei nu avusese niciodată slujbă, cu excepția unchiului care era membru al Parlamentului, care fusese odată ziarist. Sebastian se gândea și el că ar putea să fie ziarist. Sau să intre la BBC. Sau ceva în genul ăsta. Oricare din cei pe care îi cunoștea ar fi fost bucuros să-l angajeze. Pentru Alix, a se mărita cu Sebastian era o alternativă la a-și lua serviciu. Nu se simțea total liniștita la acest gând și a mers chiar să consulte un Consilier pentru alegerea carierei, la Cambridge, care i-a dat diferite broșuri, i-a povestit despre cursurile de pregătire de la BBC și a trimis-o pentru o vizită de două zile la Administrația de Stat. Alix, îmi pare rău că o spun, nu a luat în serios perspectiva de a lucra în Administrația de Stat. A privit, cuprinsă de panică, formularele cu teste și a ajuns la concluzia că era lamentabil de neștiutoare în privința modului cum funcționa lumea. Știa bine Wordsworth, Blake, Chaucer, George Eliot, dar nu știa numele Președintelui Ciadului, sau numărul membrilor din Parlament sponsorizați de sindicate. Nu-i păsa de tinerii serioși care vizitau împreună cu ea Ministerul de Interne și de Finanțe. Abia trecuți de douăzeci de ani, înainte de a-și susține examenul de diplomă erau deja preocupați de pensiile pe care urmau să le primească ei și soțiile lor. „Dar ai deja o soție?” voise Alix să-l întrebe pe un candidat cu o față deosebit de copilăroasă, prematur îngrijorat, ce medita asupra pensiei care ar urma să-i rămână soției lui, în cazul în care ar deceda înaintea ei, dar nu îndrăznise. Ar fi fost nepoliticos. „Trei greieri au plecat cu scripca”, fredona Alix pentru ea însăși, alergând

după autobuz pe Whitehall, legănându-și sacoșa sub soarele friguros, strălucitor, incert, al sfârșitului de aprilie. Era fericită. Se va mărita cu Sebastian, nu va trebui să se întoarcă niciodată la Leeds, orașul rece și murdar de funingine și la cartofii piure. Sebastian i-a cumpărat un inel cu o mică inimioară de aur și o inscripție „Pentru totdeauna”, scrisă cu caligrafie victoriană.

Esther alesese să studieze mai departe istoria artelor. Istoria artelor, ca specializare, nu exista încă la Cambridge; va trece, deci, la Institutul Courtauld. Existau destui bani disponibili pentru a finanța asemenea opțiuni. Esther a fost încurajată să-și continue studiile. Se va întoarce la Perugia în vară, să învețe mai multă italiană.

Atât Liz, cât și Esther s-au dus la nunta lui Alix și Sebastian, la începutul lui iulie, la Leeds. Era o zi însorită și petrecerea dată în grădina școlii a fost un succes, căci Deborah și Stephen Manning, preveniți de Sebastian și Alix, insistaseră să se servească cu șampanie (altfel n-o să vi se dea nimic de băut, fuseseră avertizați) și aceasta li se urcase repede la cap celor deloc obișnuiți cu băutura, în timp ce tinerii de seama lui Sebastian se cinstiseră preventiv la hotel, înainte de a veni. Râsete și miros de fân cosit se ridicau de pe peluze și în depărtare copiii jucau tenis. Seriozitatea cea mai înaltă se amesteca plăcutului spirit boem, provincialul vorbea cu cosmopolitul, fabianistul glumea cu hedonistul, și profesorii de matematică admirau pălăriile olarilor din Cornwall. Alix purta o rochie albă cumpărată de gata de la un supermagazin, sora ei mai mică era un fel de domnișoara de onoare, cu o rochie imprimată cu flori, și fratele ei cel mic purta un costum gri cu pantaloni scurți și o cravată albastru-pal, pe care și-a vărsat înghețată de zmeură.

Directorul școlii, care oferise pentru această ocazie propria lui porțiune de gradină, a fost neobișnuit de amabil. Ceremonia avusese loc la oficiul stării civile, căci ambele familii erau agnostice. S-au făcut fotografii. Toți au spus că Alix arăta minunat. Sebastian zâmbea tuturor și familia Doddridge și-a format părerea că e un băiat minunat. Niciun nor, niciun fior de aer rece, deși Liz, cel puțin, ștergându-și transpirația de pe frunte și visând umbra unui castan, ar fi preferat să fie mai puțin cald. Era rândul ei, îi spunea lumea cu un aer ușor amenințător, dar ea protesta spunând că ea și Edgar vor aștepta până vor

termina studiile. Ei erau perechea rațională, cei care plănuiau totul înainte; Alix și Sebastian erau copiii clipei.

Alix zâmbea și mulțumea tuturor pentru cratițe, suporturi pentru pâine prăjită și scânduri pentru călcat rufe. Ea și Sebastian urmau să plece într-o lungă lună de miere, să petreacă două luni în Toscana, la o veche fermă aparținând unor prieteni ai lui Deborah și Stephen; era acolo nevoie temporar de cineva care să aibă grija de casă. Nu aveau intenția să ia cu ei cratițele și măsuțele pentru călcat rufe. Esther plănuia să-i viziteze acolo, în drum spre Perugia. Gândul la vizita pe care urma să i-o facă Esther o încuraja puțin pe Alix, care se simțea, în ciuda zâmbetelor pe care le afișa, extrem de nefericită, extrem de neliniștită. În grădină, în rochia ei albă, știa că greșise. Nu ar fi trebuit să se mărite cu Sebastian. Se îndoia de Sebastian. S-a trădat pe sine însăși și l-a trădat și pe Sebastian, măritându-se cu el.

Deborah Manning o plăcea foarte mult pe Alix. Spera că ea va fi potrivită pentru Sebastian. Alix îi părea și practică și foarte inteligentă. Deborah se îndoia și ea de Sebastian, deși nu lăsa niciodată să se vadă aceasta, ori spera că nu lasă să se vadă.

Alix urcă în vechiul ei dormitor să-și scoată rochia albă și să-și pună rochia de stradă, albastru-deschis, de in. Rochia albă era așezată pe pat. Alix era fecioară. Încercase să se elibereze de feciorie și fusese sigură că începând să iasă mereu cu Sebastian, acest lucru se va întâmplă. Dar Sebastian nu păruse nerăbdător să facă pasul final. Ea îi sugerase, deși desigur nu cu vorbe, că ar fi o idee bună să-și schimbe modul lor de a face dragoste cu ceva mai pentru adulți, dar el se retrăsese; s-a strâns, s-a făcut mic și s-a îndepărtat. Și de la acea mișcare, acea respingere, Alix simțise propria-i dorință micșorându-se. Și iat-o acum, la douăzeci și unu de ani, măritată cu un bărbat pe care nu îl mai dorea.

Și-a pus rochia albastru-deschis, de in, și, mă credeți sau nu, o mică pălărioară. Da, o mică pălărioară. S-a privit lung în oglindă. Apoi a coborât să o caute pe Esther, să facă planuri, căci cel puțin, în aceste două îngrozitoare luni de miere care îi stăteau în față, va exista și Esther.

Când Esther i-a vizitat pe Alix și Sebastian, ei erau căsătoriți de trei săptămâni și căsătoria se consumase. Alix, deși nu știa încă, era însărcinată. Lui Esther nu i se păreau total fericiți, dar

și-a înăbușit bănuiala, atribuind-o geloziei. Dar au făcut-o să se simtă bine venită și au petrecut după-amieze plăcute lângă piscină și seri plăcute pe terasă, mâncând salam, brânză, cârnați și salată. Nu trebuia să gătești în Toscana. Întorși în Anglia, toamna, cratițele au revenit în actualitate când, Alix, într-un mic apartament de subsol din Islington, se lupta să învețe lucrurile elementare ale gospodăriei. Sebastian a obținut o slujbă, ușor, așa cum spusese că o va obține, la o revistă intelectuala de stânga. Alix a căutat serviciu până când și-a dat seama că e însărcinata, apoi a renunțat și a rămas acasă. Se simțea adânc deprimată și se simțea vinovată de deprimarea ei. Sebastian părea la fel de vesel ca întotdeauna, dar ea percepea acum firea lui bună drept inconștientă și lipsită de sens, ceea ce o irita aproape dincolo de limitele suportabilului. Se gândea la sinucidere. Își spunea că suferă de un dezechilibru hormonal, că se va face bine în curând. Nu dorea copilul. Nu mai voia să se culce cu Sebastian niciodată.

Se juca de-a gospodina, cu cratițele ei. Loialitatea îi sigila buzele, chiar față de Liz și Esther, pe care le vedea rar în această perioadă. Sebastian își arunca hainele pe podea, ea le strângea și le spăla. Făcea mâncăruri pe care le mâncau amândoi, deși adeseori nu erau foarte bune.

Copilul, Nicholas, s-a născut în aprilie. Alix s-a îndrăgostit de el nesăbuit, neajutorat, fără speranță. El era totul pentru ea. Când se uita la copilul culcat în cărucior, dormind în pătuțul lui, dând din picioruțe pe un covoraș lângă foc, nu mai știa dacă e fericită sau nefericită, veselă sau deprimată. Era obsedant îndrăgostită. Sebastian era mai mult plecat de acasă. Lui Alix nu îi păsa.

Au mers în Toscana, în aceeași casă din nou, vara următoare. Au invitat prieteni să stea cu ei, pentru a ușura singurătatea perechii lor. A venit Liz, pentru scurtă vreme, cu Edgar, cu care se măritase de curând; Esther a venit pentru o singură noapte, singură; apoi o pereche de canadieni, care au stat câteva săptămâni. Erau pictori, poate, sau poate poeți, cunoștințe întâmplătoare culese de prietenosul Sebastian la o petrecere a editorilor în Bedford Square. Aveau părul lung și spuneau că îl cunosc pe Jack Kerouac. Ei credeau că viața este sfântă. Și fumau droguri. Sebastian nu era obișnuit cu drogurile și într-o noapte s-a înecat în piscină. Nimeni nu a știut cu siguranță cum

s-a întâmplat, dar iată-l, dintr-o dată, mort. Alix dormea în dormitorul de la etaj în acel moment, cu Nicholas.

Toată lumea a compătimit-o pe Alix. Văduvă la douăzeci și doi de ani, cu un copilaș mic. Sebastian mort în plină glorie și promisiune a tinereții, cu tot viitorul înainte.

Natural, Alix a fost aproape (dar nu total) copleșită de vinovăție, că nu era destul de mâhnită, că nu fusese o soție perfectă, că încetase să-l iubească pe Sebastian. Poate iubirea ei l-ar fi ținut în viață. Poate ea l-a omorât. Simpatia celorlalți era greu de îndurat. În timp ce scrisorile de condoleanțe se revărsau asupra ei, ea se simțea că este parte a unei mari înșelătorii. Îl strângea pe Nicholas în brațe și îl legăna înainte și înapoi în leagănul cu spătar împletit, în subsolul umed din Islington, noapte după noapte, dimineață după dimineață, sprijinindu-se de copilul îmbrăcat cu micuța pijama crem și învelit cu plăpumioara albastră. Lacrimile îi curgeau deasupra lui. Era totul pentru ea. Micuța mamă, micuța văduvă. Toată lumea îl iubise pe Sebastian. Alix simțea că devine rea și dușmănoasă.

Mama lui Sebastian, Deborah, era singura persoană care părea că bănuiește haosul sentimentelor lui Alix. A încercat să se apropie prietenește de Alix, a invitat-o să stea în casa lor mare, călduroasă, pitorească, plină de culoare, dezordonată, din Sussex, i-a spus lui Alix să trăiască pentru ea însăși și să se gândească la viitor, s-a oferit să aibă grijă de copil, ori de câte ori Alix avea nevoie de o pauză. L-ar fi îngrijit cu plăcere pe copil. Alix bănuia aceasta și s-a agățat de el mai puternic, respingând sprijinul lui Deborah, respingând totul cu excepția unei mici sume de bani care „să o ajute să treacă peste momentele dificile”. Era prea fragilă pentru a accepta o alianță cu Deborah cea mare, puternică, împlinită. Trebuia să-și găsească propriul drum, în umezeală, în umbră, la lumina becurilor de patruzeci de wați, în serile singuratice. Nu își va vizita propria familie, decât ca o formalitate, și atunci pentru răstimpul cel mai scurt pe care îl permitea buna cuviință. Mila lor, grija lor pentru ea o jupuiau de vie.

Împingea căruciorul prin Islington, vorbind cu vânzătorii de la magazine și cu alte mame la colțuri de stradă și la locurile de joacă. Încercase să intre în lumea luminii, dar aceasta nu era pentru ea.

Le vedea și mai puțin pe Liz și pe Esther. Liz era în acest stadiu absorbită de dezastrul dramatic, orbitor, fumegând al propriei căsătorii, care după numai șase săptămâni reușise să o transforme pe ea însăși și pe Edgar în caricaturi ale fostelor lor euri, păpuși gălăgioase, proferând insulte pe un ireal câmp de bătălie. Mai târziu, abia își putea aminti motivele care îi aduceau până în pragul ocărilor reciproce. Incompetența ei domestică (într-adevăr extremă, dar ce așteptase Edgar de la o soție cu o educație ca a ei?), șovinismul masculin al lui Edgar (deși această expresie nu era curentă încă) și concepția lui că munca sa va fi întotdeauna mai importantă decât a ei – acestea erau, fără îndoială, aspecte ale nemulțumirii lor reciproce, deși amândoi vor recunoaște, decenii mai târziu, că Edgar plătea pe atunci un preț psihologic ridicat pentru că renunțase la ambițiile lui teatrale (vechii lui prieteni de la Cambridge aveau deja numele scrise cu litere luminoase în West End, în timp ce el era un funcționar oarecare) și că Liz suferea încă de trauma de a fi pus în fața mamei ei faptul plecării totale, definitive de acasă.

Nu era o căsătorie fericită și nici una care putea să-și asume povara suplimentară a unei prietene văduve înlăcrimate. Nu ar fi putut să suporte cercetarea deschisă a necazului altuia. Așa încât, Alix și Liz au rămas la distanță.

Esther, nemăritată, părea fericită. Își continua studiile. Plănuia o teză asupra operei lui Carlo Crivelli, atât de pe scurt menționat de Berenson în 1894 și atât de puțin menționat de atunci încoace. Nu se aștepta să le vadă des pe Liz și Alix, care se măritaseră și își aranjaseră astfel viața. Avea un apartament în Camden Town. Continua să iasă la restaurante cu universitari, să îl primească pe arhitectul bețiv. A început o nouă și încă mai enigmatică legătură cu un antropolog italian cu o reputație satanică, care, la momentul potrivit, s-a dovedit a fi – de fapt fusese de mai multă vreme, nerecunoscut de britanici – un structuralist. Și el era un bărbat însurat. Se spunea că interesul său în probleme de vrăjitorie era mai mult decât academic. El a instruit-o pe Esther în interpretarea iconografiei italiene medievale.

Căsătoria lui Liz s-a desfăcut după opt luni. Cavalerește, Edgar a plecat din apartamentul pe care îl închiriaseră în New Cross, deși nu prea își putea permite să o facă, mutându-se într-o casă mare părăginită din Greenwich pe care o împărțea cu

câțiva vechi prieteni de la Cambridge. Era mult mai fericit acolo. Îi plătea ei o mică pensie alimentară, căci, ca femeie măritată, ea nu mai putea primi bursa care o ținuse în universitate. Liz era mai mult umilită decât înfuriată de acest fapt, dar știa că trebuie să termine studiile pentru a putea fi vreodată liberă și a acceptat condițiile. Nu i-a spus mamei ei că divorțase. Și-a continuat pregătirea în clinică la St. Michael și a absolvit în 1959. În 1960, în timp ce își făcea cele șase luni de stagiu ca intern la St. Michael, l-a întâlnit pe Charles Headleand. Șapte luni mai târziu, după ce divorțase de Edgar, s-a măritat cu Charles, un văduv cu trei copii mici. Ea avea douăzeci și cinci, el treizeci de ani. Ea și-a informat mama după eveniment.

Cea de-a doua căsătorie i-a întrerupt întrucâtva cariera postuniversitară. Dar în același timp i-a reînnoit prietenia întreruptă cu Alix. A căutat-o pe Alix să-i povestească despre planurile ei de a se recăsători și au petrecut o seară lungă, cu spaghete și vin alb, vorbind despre ceea ce părea deja a fi un trecut îndepărtat. Alix a admis, ceea ce Liz știa deja, că ea și Sebastian fuseseră nu tocmai fericiți, că idila lor fusese mai puțin aurită decât părea. Liz a deplâns comportarea sa îngrozitoare față de Edgar și a mărturisit-o pe a lui față de ea. De ce oare ne-am măritat atât de tinere, s-au întrebat una pe alta. Și de ce o faci acum din nou, a întrebat Alix. Oh, asta e altceva, a spus Liz. La douăzeci și cinci de ani, se simțea matură. Văzuse oameni murind, văzuse oameni născându-se, îi tăiase în bucățele; mai semnificativ, cu Charles ajunsese la orgasm, ceea ce nu reușise niciodată cu Edgar. Știa că de data aceasta e totul în regulă. Așa i-a spus lui Alix. Eu nu o să mă recăsătoresc niciodată, a declarat Alix. Dar cum te descurci, a întrebat Liz. Oh, dau ceva lecții, corectez teze, mă descurc, a spus Alix. Liz intra într-o lume de bogăție, cu Charles Headleand. Părinții lui Naomi, cu durere și regret, fuseseră generoși cu nepoții lor. Liz, pe care o plăceau, pe care doreau să o placă, pe care erau obligați să o placă, va profita, deși va munci din greu pentru asta. Așa era calculat, așa era aranjat.

Își regrupase forțele pe frontul domestic, i-a spus Liz lui Alix, privind în jurul apartamentului acesteia, cu zăbrele la fereastră, părăginit, dezordonat, cu jucăriile de plastic aruncate pretutindeni, cu haine atârnate la uscat lângă un vechi cămin. Unele din lucrurile despre care Edgar spusese că le distruseseră

menajul. De data aceasta voi fi fericită, a spus ea. Dar trei copii, a spus Alix, e imposibil. Nu, nu e, a spus Liz, cu o sclipire obsedată în ochi. Și unul singur e obositor, a spus Alix. Voi apela la tine pentru sfaturi, a spus Liz.

Și așa s-a născut Liz Headleand, din vinovăție, din întâmplare, din împlinire sexuală și complicitate, din ambiție, iar Liz Lintot a dispărut, așa cum dispăruseră Sebastian Manning și Naomi Headleand.

Alix Bowen era mai înceată în a se construi. Își aduna încet cărămizile noului său eu. Își reconsidera, încet, privilegiile și dezavantajele copilăriei ei, ale celor trei ani la Cambridge, ale scurtului interludiu al căsătoriei ei, ale străzilor din Islington, pe unde își împingea căruciorul. Demola, reconstruia.

Pe străzile din Islington, ea observa sărăcia. O și experimenta. O familie înjumătățită, trăind din firimiturile lumii învățământului, prea mândră să-și caute refugiu și să-și încălzească mâinile la radiatoarele călduțe și abundent pictate de la Leeds, să-și lepede puloverele și ciorapii groși la încălzirea centrală iradiind o căldură plăcută în Sussex, să se întindă la soare, pe jumătate goală, în acea fermă blestemată din Toscana. Mândria anilor cincizeci o stăpânea. Îl citise pe Henry James. Nu apela la nimeni. Renunțase la rolul de văduvă tragică, cu o austeritate care îi irita pe potențialii ei salvatori. Hotărâse să nu iasă în lume, deși din când în când poza ca martiră, subliniind că nu-și putea permite să iasă din cauză că era prea scump să plătească pe cineva să stea cu copilul; numai până aici ajungea cu autocompătimirea.

Leeds, Sussex, Cambridge, Provence, Toscana, Islington. Exista o lecție de învățat în această enumerare, dacă ar avea ochi de văzut și urechi de auzit. Austeritatea pe jumătate aleasă; viață culturală bogată, pe pajiști verzi pline de fructe; viață pe jumătate grea impusă. Urâțenie; frumusețe; urâțenie. Alix întorcea aceste lucruri pe toate fețele în mintea ei. Lipsă de confort admirată; liniște cultivată; sărăcie semi-confortabilă.

Alix auzise despre sărăcie, când era la Leeds, la școală și acasă. (în capul ei școala și casa nu erau ușor de separat.) Croșetase șervețele de lână ca să strângă bani pentru forarea de fântâni în India (și le croșetase foarte prost). Donase mărunțiș din banii de buzunar pentru cumpărarea de tractoare în India. Asistase la expuneri ilustrate cu diapozitive despre

problemele agriculturii de pe continente enorme și îndepărtate. Sărăcia mai aproape de casă îi fusese prezentată mai puțin viu, și într-adevăr fusese mai puțin colorată, mai puțin spectaculoasă. Era cenușie, părăginită și întrucâtva infecțioasă; de evitat. Era, de asemenea, grosolană, zgomotoasă și lipsita de maniere. Locuia pe străzi dosnice, cu case lipite una de alta, și în cartierele de blocuri care se tot întindeau. Sărăcia cheltuia banii pe care îi avea pe băutură, și vorbea cu accent. Era ne eficace, nechibzuită, nespălată, violentă, cu gură mare și materialistă. Copiii sărăciei batjocoreau pe copilașii drăguți ai burgheziei, îmbrăcați în uniformă, care se rătăceau pe domeniile ei. Nu avea nevoie să i se foreze fântâni sau să i se achiziționeze tractoare. Sărăcia era un atribut al clasei muncitoare în Anglia. Cei care munceau erau săraci. Prin urmare, cei care nu munceau se descurcau mai bine? Nu, nu era chiar așa. Pentru mintea de școlăriță a lui Alix, ecuația se dovedise deja încurcată. Tatăl ei, de exemplu, muncea mult, dar nu era muncitor. Nici nu era sărac, sărac în înțelesul descris în diapozitivele colorate, unde copii de negri, cu abdomenul umflat de foame, se holbau la aparatul de fotografiat, unde leproșii stăteau chirciți lângă farfurioarele întinse pentru cerșit. Dar era sărac comparativ cu alți profesori. Sărăcia era, deci, comparativă. Se măsura ca un metru elastic. Puteai fi întotdeauna sărac, din punctul de vedere al celor care erau mai bogați.

Aceasta o nedumerea pe Alix. Era doritoare de absolut. Întrebării care o intrigase cel mai mult în copilărie – unde se termină spațiul? — i se alăturase o altă întrebare la care nu se putea răspunde. Ce se întâmplă dacă oamenii continuă să ceară creșterea salariilor și să o obțină? (Asta era în anii ’50 și începutul anilor ’60.) Devin ei mai bogați sau doar par să devină mai bogați? Devin alții mai săraci, daca unii devin mai bogați? Are bogatul nevoie de sărac? Vor exista întotdeauna săraci?

Și dacă e așa, se gândea Alix uneori, sunt și eu printre ei?

Alix era, în această etapă, poate din spirit de contradicție, poate natural, atrasă de sărăcie. I se părea mai puțin alarmantă decât le păruse părinților ei. Ajungea să se înțeleagă cu ea. Descoperea arta de a se scufunda. Și se scufunda. Nu foarte adânc, dar se scufunda. Ea și Nicholas, în parcul Clissold, mâncând cartofi prăjiți pe o bancă, hrănind rățuștele cu cartofi.

De nedeosebit de vecinele ei. De nerecunoscut pentru prietenii ei de la Cambridge. Mergea kilometri cu Nicholas prin Londra de nord, obosindu-se amândoi, ca să doarmă nopțile lungi.

Treptat, teama ei de grosolan și de lipsă de maniere s-a stins, speranțele ei în legătură cu lumea s-au schimbat. Copil fiind, avusese întotdeauna o dorință secretă de a intra în celălalt oraș, orașul necunoscut de dincolo și dinăuntrul suburbiilor, unde, după cum afirma folclorul burgheziei, nimeni nu citea cărți, nu spăla și nu gătea mese cum se cuvine. Chiar copil fiind, se întrebase uneori dacă acest oraș poate fi atât de groaznic cum îi era reputația. Nu-i plăcea să se teamă. În special nu-i plăcea să ajungă să-i fie teamă de semenii ei, bărbați sau femei. Acum, locuia alături de acești oameni și nu-i mai era frică de ei, căci erau asemenea ei în mai multe privințe decât se deosebeau de ea. Se pierdea printre ei. Neobservată, acceptată, își descoperea noi talente. A descoperit ca poate să predea. La început și-a luat câțiva elevi în particular, predându-le despre Gabbitas și Thring (în sfârșit îi folosea la ceva ceea ce învățase la Cambridge) și a descoperit că îi făcea plăcere să îi pregătească pentru examenele de engleză elementară sau avansată. Înțelegea așa de bine ce nu înțelegeau ei. Apoi a învățat pe niște analfabeți să scrie și să citească. Pe urmă a început să predea două ore pe săptămână la un colegiu pentru educație suplimentară; vânzători și mici proprietari cu ambiții, în ziua lor liberă. Vizitatori de la Cambridge, vizitatori extratereștri, vizitatori fără copii, o întrebau cum suporta să predea la asemenea oameni proști, obtuzi, fără ambiție, necitiți. Ea le răspundea că inteligența e relativă, ca și sărăcia. Nu considera că elevii ei sunt proști, ci doar diferiți. Ea însăși era o proastă. Fusese o proastă să se mărite cu Sebastian și să-l lase să se înece în piscină.

În timpul orelor în care Alix lucra, de micul Nicholas avea grijă o femeie pe care vizitatorii lui Alix nu o considerau acceptabilă; ei cunoșteau neajunsurile elvețiencelor, franțuzoaicelor sau al suedezelor care aveau grijă de copii, dar nu o puteau accepta pe doamna Parfitt, o bunicuță cu păr cărunt, cu papuci de casă, cu șorț înflorat, slabă, bârfitoare, cu obrajii scofâlciți, cu o tuse răgușită de fumător, cu picioare ca niște bețe și mintea ageră.

La capătul străzii pe care stătea Alix era un mic petic de iarbă, în colțul din fața spălătoriei publice de rufe și a bodegii.

Un petic de iarbă mirosind a excremente de câine, într-o zonă dens construită. Acolo era o bancă și pe bancă stăteau, când era vreme bună și uneori pe furtună, un șir de oameni cu înfățișare stranie, nu toți bătrâni, deși majoritatea arătau a fi, cu sticle de vin, cidru și bere, uneori cu sticle de jumătate de litru cu băuturi tari. Ei o acostau pe Alix când trecea, nu pentru bani – ea nu mai arăta ca și când ar fi avut bani –, ci pentru a le ține companie. „Vino și stai jos un minut, dragă”, o ademeneau ei. Și uneori Alix stătea cu ei, sub soarele plăpând al Londrei, să-i treacă ziua. Să-i treacă ziua. „E o zi grozavă”, ziceau ei, când era. Ea se declara de acord. Inutili, abandonați, obosiți, plini uneori de un adânc sentimentalism, de o stranie emoție deznădăjduit de optimistă, care se revărsa din ei în laude pentru micul Nicholas, în laude pentru Alix, în laude pentru bunătatea lui Dumnezeu, în laude pentru ciudata floare care reușise să înflorească pe mult călcatul în picioare strat de flori. Rareori îi păreau beți. Erau dincolo de beție, purtați de ape pe un țărm îndepărtat al ființei universale inofensive, erodați până la roca ființei, nemailuptând, necerând nimic, fără resentimente. Murdari, zdrențuiți, mirosind urât, comunicând cu Dumnezeu. Îi spuneau să nu-și facă griji, că ce e mai rău nu se va întâmplă niciodată.

Nu și-a făcut prieteni mai acceptabili printre colegii de la Colegiul pentru educație suplimentară.

A încercat o slujbă la o școală generală în Holloway, dar erau prea multe ore și a renunțat după un an. A început să predea un curs la o școală politehnică. Preda ore la seral. Preda ore la închisoarea pentru femei. După câțiva ani, a început să le vadă pe Liz și Esther din nou, regulat, și și-au reînceput conversațiile; vorbeau mult, în anii ’60, despre arta psihotică, un subiect care combina mai multe aspecte ale intereselor lor separate. Au discutat chiar să scrie o carte împreună, dar nu au făcut-o.

În 1968, Alix s-a măritat cu Brian Bowen, fost ascuțitor de ferăstraie circulare în Northam, acum lector la educația adulților și romancier. S-au întâlnit la o întrunire la Conway Hall. Alix s-a mutat să locuiască în Wandsworth. A continuat să le vadă pe Liz și Esther regulat, căci își dăduse seama de importanța prieteniei lor. Brian încuraja aceasta; nu i-ar fi trecut prin minte să facă altfel. Spre deosebire de Charles Headleand, Brian era un om bun și se vedea din primul moment că este.

Esther Breuer a continuat să rămână nemăritată. Și-a terminat teza. A scris catalogul pentru o expoziție a lucrărilor lui Crivelli, care a fost prezentată la Paris și New York. A refuzat să urmeze o carieră propriu-zis academică, pentru că aceasta ar fi însemnat, pentru început, să părăsească Londra, unde ea prefera să locuiască. În schimb, ca și Alix, culegea fărâme și bucățele. Preda un curs la Courtland și altul la City Lit. Scria câte o introducere, contribuia cu câte un capitol pe ici pe colo, recenza pentru reviste savante și chiar pentru periodice care plăteau. Îi plăcea să se joace cu diferite idei pentru diferite cărți originale pe care le-ar fi scris în întregime, dar nu se angaja la niciuna din ele. Ținea prelegeri la Galeria Națională, la Tate. Și-a câștigat o reputație în calitate de conferențiară, pentru conexiunile surprinzătoare și strălucitoare, pentru lumina proiectată în colțuri ciudate, pentru introducerea unor implauzibile citate erudite. Când era invitată să prezinte conferințe ceva mai importante, ceea ce se întâmpla din când în când, ea refuza și, astfel, cu trecerea anilor, nu mai fusese invitată. Trăia foarte modest, neluând niciodată un taxi, nemâncând niciodată o masă costisitoare în oraș, și totuși menținându-și aura unui privilegiu misterios, pe care o purtase și la universitate; spre deosebire de Alix, care s-a construit pe ea însăși ca o ființă obișnuită, muncind din greu, Esther, tot muncind din greu, s-a construit ca o ființă extraordinară, cu rezultatul că prietenii și studenții ei continuau să considere atenția ei drept o favoare care nu era acordată oricui. Antropologul satanic însurat și arhitectul însurat (devenit un și mai bețiv ziarist în domeniul arhitecturii) continuau să o curteze. Seri lungi de o mare intensitate erau petrecute cu fiecare din ei separat; cei doi admiratori nu se întâlneau niciodată. Esther le povestea despre ei lui Liz și Alix, chiar glumea pe socoteala lor, relatând momente savuroase de excentricitate și oroare din viețile lor domestice și profesionale; Liz și Alix au ajuns să o cunoască destul de bine din povestiri pe soția ipohondră a lui Claudio, Roberta, știau pe de rost despre obsesia lui Claudio privitoare la ușile lifturilor, grilaje, zăbrele și balustrade, și au petrecut multe ore încercând să analizeze obiceiurile și crizele de amnezie la beție ale lui Colin Lindsay, una din crize aducându-l într-o noapte, spre continua lui uimire, într-o celulă a poliției din Dorking, unde el susținea că nu fusese niciodată în

viața lui și unde nu avea niciun motiv să se ducă. Râdeau pe săturate, Esther, Liz și Alix, pe socoteala comportării ciudate a lui Claudio Volpe și a lui Colin Lindsay, și totuși, Liz și Alix simțeau că, dincolo de ciudățenie, se punea în scenă o dramă serioasă de la care erau excluse, eliminate, dar care, cu timpul, ar putea fi eventual jucată în public, și nu în această cameră roșie, îndărătul acelor perdele groase.

În 1978, nepoata lui Esther, Ursula, a sosit la Londra de la Manchester ca să studieze și s-a instalat în micuța cameră liberă, albastru-închis, a lui Esther. Esther a spus că nu are nevoie de chirie. Esther și Ursula au devenit cele mai bune prietene și petreceau mult timp mergând la expoziții, prin parcuri și la petreceri împreună, și discutând în camera roșie.

Liz, Alix, Esther. Nu, nu era o prietenie indestructibilă, ele nu au devenit inseparabile; aveau perioade de îndepărtare, perioade de înstrăinare care durau uneori ani de zile, când se întâlneau rar sau de departe. Alix și Esther nu țineau să-l vadă pe Charles și nici el pe ele, după cum am văzut, și erau perioade când alianța Liz-Charles era dominantă în viața lui Liz și excludea alte interese. Alix, uneori, se scufunda în munca ei, uneori devenea pur și simplu tăcută și răspundea la telefon într-un mod care interzicea orice continuare. Esther pleca în străinătate cu lunile, câteodată, sau recruta câte un nou acolit care îi absorbea atenția pentru o vreme. Dar, către sfârșitul anului 1979, când se deschide această relatare, ele se așezaseră în ceea ce părea un mod de viață semi-permanent. Se întâlneau pentru o masă de seară, o dată pe săptămână, o dată la două săptămâni, o dată pe lună – dacă apărea o întrerupere de o lună, fiecare simțea nevoia unei scuze, a unei explicații. Se întâlneau singure, fără bărbații lor, cum au făcut-o cel mai adesea de-a lungul anilor; un tip de relații care era considerat ușor excentric de către unii, ușor avangardist de către alții, dar pentru ele însele era natural.

Mâncau, beau și vorbeau. Schimbau idei. Uneori le schimbau cu atâta succes încât, după un an, Alix avansa o propunere pe care o respinsese energic când Liz o propusese cu un an în urmă; pentru a constata că Liz, influențată de Alix, și-a schimbat poziția și o respingea acum. Numai datorită lui Esther, Liz și Alix au început cât de cât să se intereseze de pictură, iar deasupra scărilor din Harley Street au fost atârnate tablouri. Unele din

noțiunile lor pluteau, nelocalizate, în spațiul dintre ele. Originile unora din glumele lor curente fuseseră de mult uitate.

Lumile lor profesionale se întrepătrundeau și, între ele, cadrul lor de referință era destul de larg, deși fuseseră educate la același colegiu al aceleiași universități.

Pacienții lui Liz aparțineau, în majoritate, clasei mijlocii sau părții superioare a clasei mijlocii (căci ea devenise la modă); ei includeau, după cum am văzut, avocați, preoți, politicieni. Dar ea consulta, de asemenea, pacienți care reprezentau o selecție întâmplătoare dintre bolnavii din sectorul public. Aceasta pentru a se ține la curent. (Era o explicație pe care o dădea pentru amestecul de consultații particulare și publice, dar Alix găsea această explicație suspectă. Lui Alix îi place să ridice pentru Liz problema conținutului de clasă al deranjamentelor psihice și al fanteziilor. Oare prințesele visează, de exemplu, că sunt prințese, sau că regina vine la ceai? Liz nu era interesată de această linie de gândire. Alix o acuză uneori pe Liz că nu mai crede în natura umană universală.)

Subiectele preocupării lui Alix sunt mai puțin favorizate de soartă, deci în general mai puțin nevrotice. Ele includ tinere asiatice supuse, în căutarea unei calificări; burgheze urmând cursuri serale pentru a scăpa de copiii și soții lor sau de singurătatea căminelor lor; autodidacți vârstnici de ambele sexe și din toate clasele; un manager din construcții, analfabet, chipeș, paranoic; un colector de deșeuri; și, în ultimul timp, pușcăriașele internate la Garfield – opiomane, hoațe, prostituate, bețive, infanticide, o pereche de falsificatoare – toate alese pentru că fuseseră considerate potrivite pentru modalitatea psihiatrică experimentală practicată la unitatea Garfield. Alix preda tuturor acestora limba și literatura engleză.

Esther, fie din cauza personalității ei, fie din cauza subiectelor pe care le abordează (quattrocento, arhitectură palladiană, istoria Renașterii italiene timpurii), atrage studenți de o clasă cu mult superioară celor ai lui Alix, studenți care vor să-și petreacă vacanțele la Florența sau la Siena sau Perugia sau Veneția. Lui Esther nu-i păsa de originea lor socială, de fapt n-o interesează studenții ei ca grup și rareori se ostenește să le învețe numele, deși din când în când se preocupă de un caz individual. Esther e interesată numai de subiectele ei de studiu și așteaptă de la studenți să îi urmeze exemplul. Relațiile profesionale ale lui

Esther includ, de asemenea, un straniu sortiment de intelectuali europeni, nu toți istorici de artă; unul din aceștia (pentru a crea o altă legătură în cerc) a apelat o dată la Liz pentru o consultație profesională în privința relațiilor sale cu pătimașa lui fiică vitregă, dar Esther nu a iertat această legătură; ea argumenta că imaginea ei asupra normalului era atât de vagă încât nu ar vedea ce deosebește pe cel bolnav de cel sănătos. Suntem toți foarte, foarte bolnavi, și asta nu are mare importanță, este principiul lui Esther.

Dar aceste trei femei nu pot fi, de fapt, diferențiate total. Trecute bine de patruzeci de ani, după o prietenie de mai mult de o jumătate din viață, au caracteristici, impresii, amintiri, chiar expresii în comun; au un stoc comun de cunoștințe, au intrat, una prin cealaltă, în lumi pe care altfel nu le-ar fi cunoscut. Și-au pus alături descoperirile, s-au întors din alte lumi cu probe de frunze, rămurele, fructe, pietre și le-au examinat împreuna. Au multe în comun. Barierele dintre ele sunt foarte joase, după părerea lor.

Dacă lumile lor profesionale se întrepătrund, atunci distracțiile lor, sau cel puțin una dintre ele, coincid de-a binelea. Împărtășesc, poate surprinzător, aceeași dragoste pentru excursii, pentru peisajul englezesc de țară. Aceasta se putea aștepta din partea lui Alix, ai cărei părinți patronaseră hanuri turistice pentru tineri, mult după ce tinerețea lor trecuse, și care se lăudau cu inițierea unor lungi excursii deschizătoare de drumuri prin anii treizeci. Dar și lui Esther, care este în fond o persoană de interior, îi place să umble. Peisajul de țară, spune ea apărându-se, este o experiență estetică. Știe multe despre flori, despre arbori și chiar despre ierburi. Liz, cea mai ezitantă în a se supune acestei sănătoase preocupări, a devenit adepta ei cea mai entuziastă și în ultimul timp începe să ia asupra ei rolul de organizator.

Au făcut câteva excursii frumoase, la timpul lor. De-a lungul potecii de coastă la Dorset, pe iarba pășunată scurt, reperând vechile modele ale câmpurilor, rarii maci galbeni și identificând, poate, fluturi rari. De-a lungul podișului Berkshire, în sus de Wantage, pe o ceață albă, lăptoasă-aurie, în vremea culesului de toamnă. Prin pădurile cu clopoței albaștri de pe plajele din Sussex, prin noroaiele din Norfolk și prin două zile de vitejie de-a lungul drumului Penninilor. Când nu au timp să meargă mai

departe, studiază harta topografică a regiunilor Dorking și Reigate, a împrejurimilor Londrei de vest și descoperă drumuri lăturalnice de țară, drumuri aproape uitate, prin câmpuri de pătrunjel în paragină. Au umblat pe poteca edecului la Barnes, au explorat mlaștinile Hackney.

Alcătuiau un trio ciudat pentru ochii unui observator. Refuzau să se îmbrace serios pentru expedițiile lor. Alix prefera o pereche de pantofi de gimnastică, ciorapi și o fustă; nu îi place să poarte pantaloni. Esther poartă pantaloni, dar nu de felul potrivit pentru plimbări; de catifea, de mătase sau de bumbac în dungi, cu o mică pereche elegantă de ghetuțe întrucâtva de casă. Liz poartă pantaloni potriviți, jeans sau pantaloni kaki pentru fete, de la magazinul de efecte militare excedentare din Laurence Corner, dar aproape strică efectul cu pălării de soare nepotrivite, baticuri indiene, eșarfe Liberty și bonete de schi cu care se apără de instabila vreme englezească și cu o pereche de saboți durabili Dr. Scholl, care ar trebui să fie nepotriviți pentru marșuri lungi, dar care, după părerea lui Liz, erau foarte buni. Și așa își târau picioarele, cu mâncare pentru picnic în rucsac, fericite, o dată sau de două ori pe an. Fericite cu inocență.

Alix are o sacoșă din sfoară, cumpărată de la un magazin din Oxfam, care îi permite să ducă harta. Uneori, ele fac speculații asupra numărului de kilometri pe care i-a parcurs sacoșa. Ca și saboții lui Liz, era indestructibilă.

De obicei, bărbații nu sunt invitați. Charles e un tip sportiv, sau a fost cândva un tip sportiv, dar nu este un plimbăreț. Prietenii lui Esther au fost rareori văzuți în aer liber, chiar de către Esther. Brian le-a însoțit o dată sau de două ori, căci lui Brian îi place să umble, dar femeile îl necăjesc pentru cizmele lui.

„Cum poți să-ți ridici picioarele încălțat cu chestiile alea mari?” se minunează ele batjocoritor. Nu vor să-l lase să care mâncarea în rucsacul lui. Așa încât Brian nu prea vine cu ele, deși este uneori invitat. Alix are o fotografie, făcută de Brian într-una din aceste expediții; le arată pe ele trei ghemuite sub un gard viu, la rădăcinile unui păducel, pe o ploaie dezlănțuită, mâncând câte un sandvici ud. Niciuna dintre ele nu se uită la aparat, ude, mizerabile, se uită în diferite direcții. Liz stă cu spatele la Alix; Esther stă la o oarecare depărtare privind în pământ. Le e dragă această fotografie jalnică; e în esența

peisajului englezesc, declară Esther. Esența faptului de a fi împreună.

Dar, Anglia fiind Anglia, ele se întâlnesc cel mai adesea sub un acoperiș, și așa se întâlnesc, vineri seara, în prima vineri a anului 1980, în apartamentul lui Esther Breuer în Landbroke Grove. Ursula nu e acolo; e încă la Manchester, în vacanță. Esther, Alix și Liz beau vin roșu și mănâncă roșii și *mozzarella,* în timp ce Alix descrie petrecerea de Anul Nou de la Farfield. Mai beau vin roșu și mănâncă ficat cu fasole verde, în timp ce Liz le spune despre japonezii de la Hotelul Metropole. Mănâncă salată verde și Esther le povestește despre o încercare ratată de a i se șterpeli poșeta pe când aștepta autobuzul în stația de pe Harrow Road. Discuta apoi despre crima de pe Harrow Road (numită în presa „Oroarea din Harrow Road") și despre etica prezentării în presă a proceselor criminale și despre înțelepciunea judecătorilor. Esther susține, nu pentru prima oară, că nu o interesează deloc Oroarea din Harrow Road. Alix relatează, nu pentru prima oară, povestea ei subtila despre un analfabet adult care a ajuns să-și recunoască neștiința de carte și să ceară ajutor, când a fost chemat la un proces și nu a putut citi jurământul.

Subiectul referitor la Charles Headleand și dezertarea lui nu apare până când nu au terminat cu toate subiectele celelalte. Dar, în sfârșit, Liz, așezată turcește pe un divan acoperit cu un covor turcesc, introduce tema. Fumând o țigaretă (ceea ce, nu face de obicei) se declară perplexă (ceea ce, de asemenea, nu face de obicei). Esther și Alix nu sunt foarte perplexe, au acceptat acum noua situație, dar, natural, nu vor să pară prost crescute prin faptul că nu sunt surprinse. Așa încât ascultă în tăcere cum Liz le mărturisește că nu avusese nicio bănuială, că nu prevăzuse deloc această evoluție. E curajos din partea ei să admită asta, se gândesc ele; își aruncă o privire una alteia, întrebându-se care din ele va lua inițiativa unui răspuns. Este Alix. Ea se aruncă îndrăzneț.

— Dar Liz, spuse ea, de fapt tu nu ai petrecut prea mult timp cu Charles, amândoi aveați întotdeauna de lucru. Și, oricum, ai zis că nu vei merge la New York când te-a întrebat, nu-i așa?

— Acesta este unul din lucrurile la care mă tot gândesc, spuse Liz scuturând cu grijă puțin scrum în micuța scrumieră de sticla venețiană verde, de pe podea. Nu pot să-mi amintesc acum

dacă m-a întrebat. Poate că, pur și simplu, am presupus că am avut o conversație pe care de fapt nu am avut-o deloc.

— Ce ai crezut că ți-a spus? întrebă Esther neutru, sincer curioasă, întinzând celorlalte un bol, albastru cu alb, plin cu caise uscate.

— *Am crezut* că am avut o conversație despre eventuala mea plecare cu el și că i-am spus că nu pot să las oamenii la mijlocul tratamentului și că, eventual peste un an, când Charles va vedea cum merg lucrurile la New York, o să mai vedem. Oricum am spus că poate se întoarce el până atunci.

— Asta mi se pare perfect plauzibil, spuse Alix.

— Da, spuse Liz, este perfect plauzibil. Dar s-a întâmplat așa? Când încerc să-mi amintesc ce a spus Charles, tot ce pot să-mi amintesc este ce am spus eu. Cred că Charles nu a vorbit defel. De fapt nu a fost o conversație, a fost un monolog, în care eu îi spuneam ce plănuiam să fac. Eu am vorbit tot timpul.

Și toate trei râseră, amintindu-și alte asemenea non-conversații și se abătură pentru puțin, rememorând non-cereri în căsătorie, non-discuții despre amanetări, non-înțelegeri despre hotelul la care să se rețină camere pentru vacanță, înainte de a reveni la subiectul despre Liz și Charles.

— De fapt, continuă Liz, după această digresiune, luând o caisă, de fapt, dacă aș fi spus că vreau să vin cu el sau aș fi dat cel mai mic semn că presupun că voi veni cu el, ar fi trebuit să-mi spună atunci despre Henrietta, nu-i așa? Eu i-am lăsat posibilitatea să nu spună nimic până în ultimul moment. Și acum că mă gândesc, el a spus ceva despre vânzarea casei. Părea o idee atât de stupidă, că n-am înțeles cum s-a putut gândi la asta. I-am spus că am fi nebuni să vindem casa. Părea că e de acord. Dar poate că pur și simplu nu mi-a răspuns.

A urmat o mică pauză. Camera era micuță, călduroasă, confortabilă, intimă; o flacără de gaz pâlpâia, luminile erau discrete, draperiile roșii erau trase în fața nopții. Se gândeau toate la camerele înalte cu crem-strălucitor și alb din Harley Street.

— A cui e casa? întrebă Alix, în cele din urmă. Liz oftă. Păru dintr-o dată mâniată, epuizată, bătrână.

— E a lui, bănuiesc. Niciodată nu m-am gândit la asta. Bănuiesc că e a lui.

Alix și Esther se priviră. Liz oftă din nou. Esther deschise o altă sticlă de vin.

— Am cumpărat-o, spuse Liz, într-un târziu, cu banii părinților lui Naomi. Și ceva bani împrumutați. Charles a împrumutat banii.

— Dar de atunci… o îndemnă Alix.

— O, de atunci, desigur, eu am plătit unele lucruri… da, desigur, am plătit. Decorația, modificările, acoperișul, baia băieților. Lucruri de genul ăsta.

— Nu sunteți atât de mulți în casă acum, spuse Esther.

— E o casă foarte mare, spuse Alix.

Se așternu din nou liniștea, tulburată numai de bâzâitul înăbușit și reconfortant al unui burghiu electric care se auzea de la tânărul liniștit de la etajul de deasupra. Liz își privea, cu o oarecare ostilitate, prietenele care stăteau să o judece. Apoi se învioră deodată, se ridică, își împinse încă o pernă la spate.

— Să vândă nenorocita de casă. Asta urmărește, spuse ea. Ca să poată cumpăra o altă casă pentru Henrietta. Ce neobrăzare mizerabilă! Și eu ce să fac? Să mă mut în nenorocitul de Kentish Town?

Alix și Esther se înviorară și ele.

— Kentish Town e foarte *drăguț,* spuse Alix.

— E minunat, spuse Esther, în Kentish Town.

Râseră câteștrele.

— Kentish Town pentru *mine,* bănuiesc, spuse Liz, și ei își vor cumpăra o casă – unde credeți? Henrietta locuiește în Kensington. Ce ziceți? Kensington.

— Și aici suntem în Kensington, spuse Esther. Kensington de nord.

— Ha, făcu Liz.

— Poate o să o instaleze la New York, sugeră Alix.

— Nu pot să mi-o imaginez pe Henrietta la New York. Se zice că cei de acolo sunt dinamici, nu-i așa? Liz aprinse o altă țigaretă.

— Cred că ceea ce te întoarce pe dos e fruntea ei, spuse Alix, căutând să fie de folos.

Și astfel, pentru zece minute sau mai mult, s-au apucat să o foarfece pe Lady Henrietta, până când, dintr-o dată, Liz le întrerupse cu:

— Dar dacă vindem casa, nu o să mai avem o casă a familiei. N-o să mai existe un cămin pentru băieți.

Alix și Esther se priviră din nou.

— Dar, spuse Alix, băieții nu mai sunt băieți. Sunt mari acum.

— Și ce se va întâmplă cu cabinetul meu de consultații? Ce se va întâmplă cu pacienții mei? Cum pot să mă mut în Kentish Town?

Era greu de spus dacă glumea sau nu, sau cât de mult era glumă în ceea ce spunea, dacă era vreo urmă de glumă. După cum nu puteau spune dacă glumea când continua să contureze și alte neliniști; despre bani, ziariști bârfitori, pensie, asigurare pe viață, procesul de divorț, gelozia sexuală, înstrăinarea copiilor, cota parte din averea familială, drepturile de proprietate asupra tablourilor de Albers și asupra tabloului faimoasei străbunici. Când Alix sublinie, într-o încercare de a o consola, că Liz era în posesia unui venit ridicat și era deci foarte capabilă să continue o viață confortabilă, Liz îi trânti un răspuns, destul de iritată;

— Da, da, știu că nu o să ajung chiar să mor de foame. Dar nu despre asta e vorba.

— Păi, parțial despre asta e vorba, spuse Alix, cu un ton care, din partea ei, era destul de agresiv. Liz se uită la Esther, căutând sprijin, dar Esther, subtilă, părea preocupată să examineze noul ei palmier dintr-o glastră.

— Bine, spuse Liz, după o scurtă tăcere. Eu știu că niciuna din voi nu l-a plăcut pe Charles. Sunteți amândouă încântate.

— N-aș putea spune asta, replică Esther. Mie îmi place casa din Harley Street. Mi-ar părea rău să nu mai fiu invitată acolo. Și cred că tablourile lui Albers și tabloul străbunicii sunt în mod cert ale tale. Charles ar fi aruncat-o pe străbunică afară, dacă nu l-ai fi oprit tu. În mod cert sunt ale tale.

— În ce mă privește, spuse Alix viguros, eu *sunt* încântată. Da, sunt încântată. Cred că e un lucru foarte bun și pariez că vei gândi la fel și tu, peste șase luni. Sau mai puțin. Și cred că nu e deloc necesar să-ți faci vreo grija în privința banilor. De fapt ar fi ridicol. Asta cred.

— Mulțumesc, spuse Liz.

— Și acum că am terminat cu *asta,* spuse Esther, aș putea să vă cer la amândouă părerea – mă întreb dacă e corect gramatical; ar trebui să spun „părerea amândurora”? — despre

ceva cu adevărat important? Se poate? Vedeți acest palmier pe care mi l-a dat Claudio? Sunt foarte îngrijorată de soarta lui. Palmierii sunt niște lucruri foarte delicate. Unde credeți că ar trebui să-l pun? Cât de des ar trebui să-l ud? Liz, tu te pricepi mai bine la plante decât Alix, spune-mi despre palmieri. Trebuie să-l mențin în viață. Claudio a telefonat deja de două ori să întrebe ce-i mai face palmierul. E bine unde e acum? E oare un palmier de deșert sau un palmier de oază? Ce credeți? Spuneți-mi amândouă ce credeți.

*

Vineri seara, prima vineri a anului 1980, Henrietta Latchett și Charles Headleand stăteau și se priveau lung peste farfuriile cu mezeluri fine, la restaurantul Chez André din Walton Street. Henrietta oftă. Luă cu furculița o bucățică mică, o introduse în gură, o mestecă, privi lung. Oftă din nou. Charles luă o bucată mai mare, o mestecă mai viguros și privi lung. Privea lung sprâncenele ei subțiri, arcuite, ochii ei întunecați, gâtul ei palid, perlele ei. Privea lung panglica din părul ei. Privea lung năsucul ei mic, grațios, alb. Privea lung dinții ei mici, egali, ascuțiți, bine îngrijiți, cum se înfigeau în carnea marmorată, răsucită, împănată cu condimente.

Spre propria-i surpriză era sclavul a ceea ce părea a fi o violentă pasiune sexuală. Din fericire, din nefericire, devenise suficient de introspectiv pentru a fi obligat să se minuneze de această evoluție a vieții lui fizice și sentimentale și o privea pe Henrietta nu numai cu dorință, dar și cu o anume curiozitate, incapabil să evite gândul că soția lui, Liz, ar fi putut să găsească o explicație, dacă el ar fi fost în situația să i-o ceară. Nu poți trăi douăzeci de ani cu o psihiatră fără să ajungi să-ți pui ție însuți niște întrebări, chiar în fața unei farfurii cu mezeluri.

Dar nici întrebările, nici explicațiile nu puteau să-i calmeze febra. Era o febră bună. Care îl va salva, o va salva pe Henrietta, îi va transporta în Lumea Nouă. Avea credința că Henrietta stătea acolo la fel de subjugată ca și el, în timp ce își ungea cu puțin muștar bucățica de mezel din furculiță. Henriettei, subțire cum era, îi plăcea să mănânce. Nu considera că a mânca e o ocupație minoră. Începea să fie o ocupație foarte la modă la începutul anilor ’80, și Henrietta era întotdeauna în avangarda modei.

Charles avea în buzunar un inel. Avea intenția să i-l ofere la desert. Nu știa dacă, în condițiile date, era de bun gust să o facă sau nu, dar banalitatea, romantismul, inocența gestului i se păruse irezistibilă. Andropauza, își spuse pe scurt în sinea lui, pe când stătea într-o încăpere micuță cu un bijutier bătrân, privind la diferite pietre prețioase. Prima lui soție, Naomi, primise de la el un inel victorian frumos dar ieftin, cumpărat de la Cameo Corner la sfatul unei prietene a mamei sale; un dar potrivit de la fiul ambițios, dar încă sărac, al unui judecător de țară pentru unica fiică a unui bancher evreu. Acel inel era acum în siguranță, ascuns într-o cutiuță de catifea albastră, căptușită cu satin, așteptând-o pe fata lui, Sally, care ar putea să-l primească în dar când va împlini douăzeci și unu de ani, dacă cineva își va aminti să i-l dea.

Naomi era pre-mama vitregă moartă a lui Sally. O relație curioasă, reflecta uneori Sally, mai ales când era supărată pe propria-i mamă.

Liz nu se logodise cu inel. Ea a păstrat inelul cu perle de crescătorie și safir pe care i-l dăduse Edgar, dar l-a mutat pe mâna dreaptă. S-a măritat cu Charles, cu același vechi inel de logodnă. Ea și Charles nu fuseseră niciodată logodiți. Fuseseră doar căsătoriți. Vremuri sălbatice, năvalnice. Anii ’60.

Și acum Charles era obosit de toate acestea, parcursese întregul cerc, voia să aibă o soție adevărată care să îi acorde atenție, o soție care să nu-și bată joc de el, să nu-l patroneze, să nu-l necăjească și să nu dispară. Cu trecerea anilor ajunsese să nu se mai teamă de Liz, de acea Liz Headleand la inventarea căreia contribuise. Ea devenise atoateștiutoare, prestiutoare. Vorbea pe neașteptate, ca și când ar fi cunoscut totul dinainte, despre gândurile lui, despre gândurile și acțiunile colegilor lui; îi trata pe ei și pe el cu insuficient respect, ca și cum lumea lui era minoră, superficială. Numai propria ei lume îi părea ei importantă, adâncă, serioasă; prea adesea l-a făcut să simtă că lumea lui e găunoasă, efemeră, tranzitorie, populată de băieței care se joacă de-a puterea, un joc pentru adulți, în timp ce ea era legată de perenitate, de maturitate. Ea îl exclusese de la cunoaștere, îl consola în trecere, cu firimituri. Îi storsese energia; simțea că forța lui pierea.

Henrietta îl restabilise, îi refăcuse viziunea asupra lui însuși ca om puternic, om de acțiune, un om care în ultimul deceniu

prosperase în luptă, în confruntare, în necaz, doborând pădurea moartă a bietei bătrâne Anglii, jefuind bătrâni blajini și tineri furioși aflați pe metereze. Acum ar putea să se destindă, ar putea culege răsplata zelului din trecut. Noul său post era aproape ambasadorial ca prestigiu și cu un potențial enorm (căci nu era numai un post nou pentru el, era un post nou creat); va fi în situația să cunoască din interior, să influențeze, să sugereze, să patroneze. Interese financiare enorme îi vor cerși aprobarea, noua tehnologie va face totul pentru a-i atrage atenția, va negocia între națiuni. Și va continua să supervizeze înregistrarea, vânzarea, crearea noutăților.

Una din problemele pe care le avea cu Liz era că ea părea să nu aibă nici cea mai mică idee despre ce înseamnă toate acestea. Ignoranța ei în privința sateliților, telegramelor, teletextelor, videourilor, calculatoarelor personale, serviciilor de informații personale era, după cum susținea ea cu mândrie, lamentabilă. Și totuși chiar această ignoranță era descurajantă. Inventează-mi un calculator care să decodifice visele, spunea ea, și el se întreba, pentru un moment, dacă așa ceva s-ar putea realiza. Dar tu cu ce o să te ocupi la New York, întreba apoi ea, și atunci el se trezea că răspunde ușor incoerent. Ah, zilele acelea când făceai programe pentru emisiunea „În obiectiv Britania”, declara ea uneori nostalgic, periculos, într-un moment ciudat de apropiere, noaptea târziu în fața televizorului; amintind de zilele lui radicale, de pionierat, de campanie, zilele în care lupta eroic cu I.B.A. pentru dreptul de a arăta un film cu bătrâne dezbrăcate într-un spital de geriatrie, de a arăta doctori apărând legalitatea marijuanei, de a arăta teroriști IRA și politicieni negri refugiați din Rhodesia, încălcind regulile decenței de exprimare.

Ei bine, toate acestea au trecut, au trecut pentru totdeauna, după revelațiile din noaptea de Revelion. Nu se va mai certa cu Liz în privința eticii emisiunilor publice și private, nu va mai trebui să audă glume prost-informate și descurajante despre cât de plictisitoare sunt știrile despre știri, nu o să mai asculte flecăreli despre efectul probabil al programelor de dimineață ale televiziunii, despre stilul de viață al psihanaliștilor care se scoală devreme. Bătălia s-a terminat, deși n-ar putea spune cine a câștigat-o. Copiii lui au crescut, soția lui poate să devină liberă, independentă, și el poate să înceapă o nouă viață cu Henrietta

Latchett. Henrietta se va ocupa de el și se va ocupa pentru el de musafiri. (Într-un mod foarte mărginit, Liz părea că nu se gândise niciodată că un bărbat în noua poziție a lui Charles avea nevoie de o soție.) Charles admira enorm stilul social al Henriettei. Ea înțelegea arta conversației, nu sărea de la un subiect la altul sau nu se agăța obsesiv de vreun subiect, nici nu acorda un interes prea mare, prea subit, prea social unei teme, înțelegea importanța unei maniere spirituale line, liniștite, de tranziție, a conversației, ea calma și flata nedeslușit, impresiona pe cei puternici.

Charles observase că Liz și Henrietta tindeau să aducă la suprafață fiecare ce era mai rău în cealaltă. Ele se diminuau una pe alta.

Trebuie admis că Charles se săturase de excentricitățile lui Liz. Pe măsură ce ea avansa în vârstă mijlocie, el observase la ea încăpățânări, ciudățenii, rezistențe care îl descurajau și se trezea uneori întrebându-se cine era ea. De fapt, cine era ea? De unde venise? Aceste întrebări nu îl tulburaseră când a întâlnit-o prima oară; era pur și simplu Liz Lintot, un fel de viitoare doctoriță, ex-soția perfect respectabilului și bine confirmatului Edgar Lintot, ex-frumoasa Cambridge-ului, absolventă a școlii elementare din Battersby. Știa că ea avusese o copilărie ciudată și nefericită, dar nu dăduse niciodată importanță faptului. Nici copilăria lui nu fusese grozavă. Perspectivele mai îndepărtate nu-l interesaseră. Dar acum, privind-o, privindu-le pe Sally și pe Stella, se întreba uneori. Cine erau ele? Mama lui Liz, desigur, era scrântită. Nebună, chiar nebună. De ce, cu ani în urmă, nu găsise nimic îngrijorător în asta? Crezuse oare cu adevărat că te poți construi pe tine însuți, că poți să-ți construiești propria viață, că poți ignora genetica, ignora istoria, porni totul de la capăt?

Dacă cineva întreba cine este Henrietta Latchett și de unde vine, existau răspunsuri absolut satisfăcătoare, chiar dacă erau complicate și lungi. În enciclopedii, referirile la ea erau pline de trimiteri bibliografice, erau pline de o țesătură încâlcită de titluri și de un labirint de nume de familie care se transformau misterios. Conți, baroni, marchize, duci, viconți, baroneți se amestecau în obârșia ei, fumizând fire conducătoare pentru creduli. Lady Henrietta însăși era fiica unei marchize; se măritase cu fiul cel mic al unui conte, creând astfel întrebarea

dacă se cuvenea ca plicurile să-i fie adresate „Către Onorabila Doamnă Peter Latchett”, „Către Lady Henrietta Latchett” sau folosind o altă formulă adecvată. Peter Latchett dispăruse din scenă de multă vreme, ceea ce a ușurat celor din jur găsirea unei formule potrivită de adresare. Fusese un amator de curse, un amator de băutură, fiul cel mic, de modă veche în stilul lui Trollope, sau așa fusese făcut Charles să creadă.

Nu l-am calomnia pe Charles dacă am spune că era foarte interesat de acest aspect al conglomeratului de calități care era Henrietta. Charles Headleand, care fusese președintele unui grup de discuții politice de stânga la Cambridge, care câștigase triumfal lupta pentru adoptarea în 1953 de către sindicatul din Cambridge a moțiunii „Această organizație crede că abolirea învățământului particular este necesară pentru supraviețuirea națiunii”, care părăsise serviciul militar plin de fraternitatea oamenilor și salvarea culturii de mase, care se căsătorise cu gingașa, cultivata, generoasa (deși bogată) Naomi cu voce dulce, care se căsătorise apoi cu strălucitoarea Liz Ablewhite, care nu era de familie bună și nu avea o educație bună, Charles care devenise faimos la sfârșitul anilor ’50 și în anii ’60 cu percutantele sale documentare de conștiință socială, care își continua triumfurile prin funcții de administrație și executive în anii ’70, care se pregătea acum să cucerească marea meritocrație democratică a New York-ului, se consola uneori pentru câteva momente în biroul său cu pereți de sticlă a la Hockney, răsfoind paginile revistei aristocratice *Debrett.* Sesiza el oare vreun paradox în aceasta? Își dădea seama oare că, în unele privințe, Lady Henrietta seamănă îndeaproape cu pădurea moartă pe care ca tânăr o doborâse? Își dădea oare seama că postul pe care îl acceptase, cu tot prestigiul respectiv, cu toate onorurile, era exact tipul de post conceput pentru a stopa activitățile tipului de tânăr care fusese el însuși?

Lady Henrietta se înțelegea foarte bine cu americanii și, mai mult decât atât, îi plăceau americanii și îi plăcea America. Iubea New York-ul. Spunea că găsește New York-ul foarte amuzant.

Lady Henrietta își așează cu dibăcie cuțitul și furculița alături pe farfurie așa cum fusese învățată să o facă, în urmă cu treizeci de ani, de către un balaur de bonă, care le terorizase pe ea și pe sora ei până la a le scoate din minți. Sentimentele ei față de Anglia erau amestecate. Sentimentele ei față de plecarea din

Anglia erau și ele amestecate. Sentimentele ei față de Charles erau amestecate. Dar el o ceruse în căsătorie și se va căsători cu el. Era un risc în asta, dar nu îi displăcea să rişte. Sorbi puțin vin. Orice i-ar face Charles Headleand nu poate fi mai rău decât a fost cu Onorabilul Peter Latchett. Și dacă o să iasă rău, poate oricând să-l lase. Între timp, va face tot ce poate ca să-l păstreze. Cea mai mare parte a educației ei fusese dedicată artei de a cuceri și de a păstra un bărbat. Îi displăcea aceasta. Și îi displăcea faptul că avusese un eșec atât de timpuriu cu Onorabilul Peter Latchett. Ar vrea să aibă un succes cu Charles. Așa gândea Lady Henrietta, cu dragoste, în timp ce privea cum dispare farfuria octogonală albă și cum se materializează în fața ei o farfurie hexagonală albastră, pe care se odihnea o mică bucată de pește roz într-o întinsă mare verde de măcriș.

— Nostim, spuse Henrietta despre pește.

— Da, spuse Charles.

Și începură să discute despre posibilitățile culinare ale New York-ului și despre ciudatele obiceiuri ale americanilor în privința mâncărurilor. Lady Henrietta nu gătea. Dar se pricepea să spună altora cum să o facă. Când era singură, Lady Henrietta fierbea un ou sau mânca o bucată de brânză sau uita cu totul să mănânce. Se simțea jenată să mănânce singură. Îi plăcea să fie înconjurată de lume. Charles o făcuse să creadă că o să fie înconjurată de lume la New York, o lume în parte deja familiară din incursiunile ei anterioare – vizitatori educați ai expozițiilor internaționale și entuziaști amatori de operă, diletanți bogați, obișnuiți ai petrecerilor și organizatori de petreceri, asemeni ei – și că tipurile mai puțin familiare vor fi, totuși, în cazul cel mai rău amuzante. Henrietta avea o capacitate deosebită de a se distra și era ea însăși, după propriile-i standarde, considerată spirituală. Și pe când ea și Charles vorbeau despre restaurante și recepții la New York, despre mania de a ține regim, despre diferite moduri de a bea, despre stiluri contrastante de ospitalitate, practicate la Palatul Buckingham, la Numărul 10 în Downing Street, la Ambasada Britanică de la Paris și la Casa Albă (unde, trebuie să ne reamintim, familia Reagan nu adusese încă Noul Stil), mintea Henriettei rătăcea cu plăcere de la mâncare la îmbrăcăminte, de la farfurii la țesături, de la paharele cu vin la bijuterii, oprindu-se să reflecteze leneș la strania, aparent neobișnuita (vulgara?) obsesie a lui Liz

Headleand pentru sticla șlefuită, și continuând pentru a plănui o rochie protocolară de seară verde-închis (da, verde-închis – poate cu o ușoară nuanță de albastru?); fusta așa, linia gâtului așa, cu un jupon albastru și poate cu o talie puțin mai joasă, o talie o idee sub talia adevărată... da, va vorbi cu Angela, va petrece o zi cu Angela plănuindu-și garderoba. Căci, contrar speculațiilor lui Liz Headleand, majoritatea rochiilor lui Lady Henrietta nu erau franțuzești, nu proveneau nici măcar de la o casă de modă englezească, erau create și croite de o tânără isteață pe nume Angela Bryant din Dorking. Angela și Henrietta se considerau cele mai bune prietene și râdeau și bârfeau o grămadă în timpul probelor Henriettei. Angela va fi uimită, încântată, amuzată de noutățile privind plecarea iminentă a Henriettei, de căsătoria ei în cele din urmă iminentă; noutăți care, după cum a lăsat Charles în seara aceea să se înțeleagă, nu mai trebuiau, nu mai puteau fi ținute semi-secrete. Charles spusese că Liz știa totul despre toate și considera că totul este absolut splendid. Absolut splendid. Nu e nicio problemă, sigur că nu, spuse Charles hotărât. Auzind aceasta, Henrietta își amintise cu o oarecare îndoială că se oferise să se întâlnească într-o zi cu Liz să ia prânzul împreuna. Dintr-o anumită rațiune nu era încântată de această perspectivă. Sau nu era nici pe departe așa de încântată cum era de perspectiva de a o vedea pe Angela cea cu degete sprintene, cea inventivă, cea bună la suflet, cea cu inimă ușoară, cea puțin pretențioasă, cea prost plătită. Angela, gândi Henrietta fericită, împingând un solz de pește în jurul sosului de măcriș, este într-adevăr foarte, foarte ieftină. O comoară. Da, un verde-închis iernatic, de brad de Crăciun, cu o nuanță de albastru. De albastru tandru. De albăstrele, de nu-mă-uita. O nălucă a grădinii ei din Gloucestershire îi pluti prin minte. Albăstrele, nu-mă-uita. O ceață de lacrimi tremură în ochii ei. Mâncă o bucățică de pește.

*

Liz se întoarse acasă târziu în acea noapte de vineri de la Esther. Parcă mașina în garajul din spatele curții, înconjură casa până la ușa din față și stătu acolo în stradă un moment. O lună aproape plină atârna deasupra Parcului Regent. Fațadele familiare urcau către colina verde, domoală. Case de oraș, cu acea stranie, himerică licărire feminină a ierbii la capăt. Turnul Poștei se ridica printre norii fugari. Acoperișuri olandeze,

frontoane Adam, ferestre Queen Anne, cornișe „Art nouveau”, plăci de marmură comemorând politicieni și poeți morți, plăci de alamă pentru doctori vii și instituții regale. Aceasta era Londra ei, se simțea acasă aici, fiecare părticică a orașului îi dădea curaj, o întărea. Cum va fi ea, dacă va fi, când va fi transplantată? Fu șocată de tăria atașamentului ei față de această casă. Desigur era un semn al vârstei și al fricii, era greșit, ridicol, nevrotic, să se agațe astfel de niște cărămizi și puțin mortar, chiar dacă această grămadă de cărămizi cu mortar este atât de frumoasă. Esther și Alix aveau, desigur, dreptate, era o casă prea mare, o casă extravagantă pentru o familie care se risipea. Privi în sus. Casa era întunecată, cu excepția ferestrei de la camera lui Sally, care strălucea galben, și a antreului. Lumina se revărsa prin frumosul semicerc cu modelul său ștanțat din fier forjat și cădea la picioarele ei pe pavaj. Nu o meritase niciodată. Țintise prea sus, mersese prea departe, din Abercom Avenue, din casa în care mama ei se zidise de vie; o casă lipită de altele, o casă din anii douăzeci, o casă înghețată, o casă prinsă într-o urzeală a timpului, ticsită de hainele și pantofii tatălui ei mort, ticsită cu reviste vechi și sticluțe de medicamente. Pentru ea și pentru Shirley, casa fusese o pupă, o crisalidă, dar pentru mama ei era un mormânt. Mama ei nu va mai ieși niciodată de acolo. Ar trebui să nu mă agăț de casa mea, își spuse Liz, dar se înfioră cum stătea acolo în noaptea rece. Și dacă nu voi supraviețui? se întrebă sub luna înclinată, descrescătoare. Îi era frică. Și cum stătea, aproape paralizată, încremenită și Furiile o înconjurau tot mai aproape, mirosind prada ce le era destinată, un taxi trase la scară. Era Charles. Stătu și așteptă ca el să deschidă ușa. El nu păru surprins să o găsească stând acolo, nehotărâtă. Murmurând un cuvânt de salut, intrară împreună și ar fi mers, poate, tăcuți către camerele lor separate, dacă nu ar fi fost chemați din zona bucătăriei; era Aaron care apăru într-un halat de casă negru, și păru, în ceea ce îl privea, extrem de surprins să-i vadă împreună în antreu, scoțându-și pălăriile, fularele, paltoanele.

— Bună seara, zise el, puțin pierdut. Nu credeam – nu știam – am mesaje pentru amândoi de fapt.

— La ora asta din noapte? spuse Charles. Liz, la rândul ei, se simți ciudat de vinovată, se simțise datoare să explice că nu fusese cu Charles, că fusese la Esther, că petrecuse seara cu

Alix și Esther, că ajunsese acasă cu propriul soț, din pură întâmplare. Charles nu oferi asemenea explicații, ascultă auto-încriminările ei greoaie și apoi comentă:

— A fost la o adunare de vrăjitoare. O seară între femei.

— Da, spuse Liz, am înfipt ace. Așa ne-am petrecut timpul. Înfigând ace până a curs sânge.

— Le-am notat pe toate, spuse Aaron. Mesajele. Tocmai îmi făceam un ceai. Vreți și voi o ceașca?

Supuși, îl urmară la bucătărie, citiră mesajele pe care le notase el în timpul serii; Sună Tvohy, Sună Bechoffer, Anulează Gaskel la 9. A urmat o scurtă discuție despre cine a întrerupt robotul de la telefon și de ce. Aaron a turnat ceaiul, s-au așezat să-l bea.

— Deci când va fi să fie? spuse Aaron.

— Ce? spuseră Charles și Liz, simultan.

— Știți ce vreau să zic, spuse Aaron.

Urmă o tăcere.

— Toate la timpul lor, fiule, spuse Charles în cele din urmă.

— De ce nu acum? spuse Aaron.

— De ce nu acum, ce? spuse Liz.

— O, Dumnezeule, spuse Charles ursuz.

— Știu deja totul, spuse Aaron, așa că puteți să-mi spuneți.

— Nu există niciun fel de resentiment între mama ta și mine, spuse Charles.

— Asta e o expresie pe care am considerat-o întotdeauna extrem de nefericită, spuse Liz.

— Ea nu e mama mea, spuse Aaron.

Râseră toți trei.

— De fapt, nu știu, spuse Liz. Nu știu de ce nu se mută Charles de aici, până va pleca la New York. Nu ar fi mai ortodox, Charles?

— Cred că mi-am pierdut interesul pentru ortodoxie. E prea târziu să mai fiu ortodox acum, spuse Charles, necrezând în propriile-i cuvinte.

— Henrietta are copii? întrebă Aaron. O să căpătăm noi frați și surori vitrege?

Curiozitatea lui părea sinceră. Charles răspunse neutru, fără pasiune;

— Henrietta are două fete din căsătoria precedentă, care au acum una douăzeci și cealaltă douăzeci și doi de ani.

— Foarte convenabil, spuse Aaron. Putem face cunoștință? Sunt drăguțe? Te plac? Îți plac? Pot să mă însor cu una din ele? Ar fi permis să mă însor cu una din ele?

— Una din ele e în Rhodesia, spuse Charles.

— Nu cred că ar exista vreun obstacol legal, spuse Aaron. Nu ca în cazul acelui cetățean care voia să se însoare cu soacra lui. El a trebuit să capete aprobare specială de la Camera Lorzilor.

— Trebuie să mă duc la culcare, spuse Charles, dar nu se mișcă.

— Și eu, spuse Liz.

Și nu se mișcă. Liz se uită de la unul la altul; dintre toți cei cinci copii ai lui Charles, Aaron îi semăna cel mai puțin, nu-i semăna fizic deloc, moștenise tenul palid și părul negru cârlionțat al mamei lui, zvelțețea ei, delicatețea ei, degetele ei lungi, trăsăturile ei expresive; fusese timp de șase luni, la șaptesprezece ani, de mare, dar efemeră frumusețe; și era acum, după ce trecuse de douăzeci, în curs de a deveni ceva diferit, ceva încă neclar, încă incomplet manifestat, dar care avea prea puțină legătura cu prezența solidă, pătrată, dominatoare a tatălui lui – o prezență dominatoare pe care atât Jonathan cât și Alan o moșteniseră în diferite variante, pe care Sally o cultivase bizar într-o manieră baroc feministă și pe care Stella, absenta Stella, amenința să o aducă la o aproape alarmantă împlinire ponderală (la șaptesprezece ani, Stella cântărea aproape șaptezeci de kilograme și fusese căpitanul echipei școlii ei la hochei și volei). Nu exista nimic dominator la Aaron; era un mucalit, un artist, un visător, un măscărici. Stătea acolo în halatul lui negru de casă, ținând în mână o cană cu ceai.

— Sau poate, zise Aaron, poate acum aș putea să mă însor cu Liz? Asta ar fi permis?

— Iată o remarcă foarte interesantă, spuse Liz iute, în strania vibrație care a urmat cuvintelor lui, în timp ce toți trei râseră iarăși, toți trei conștienți, deși niciunul nu ar fi putut să o exprime (căci Aaron vorbise fără să gândească înainte), de o cutremurare, de o schimbare, de o reașezare în relațiile, în modelul, în configurația care îi legau. O schimbare care o punea pe o necunoscută de douăzeci și doi de ani din Rhodesia într-o conexiune, care îi reașeza pe Aaron și Liz într-un unghi diferit unul față de celălalt, care îl obliga pe Aaron să își reconsidere

tatăl după încă o etapă. În adâncime, plăcile tectonice se deplasau, familiarele continente solide se dilatau și se fisurau, se încovoiau și se înălțau. Charles era răspunzător de această mișcare; stătea acolo vinovat. Nu am făcut eu asta, gândea Liz, invocând amintirea lui Aaron ca mic copil, aruncând miez de pâine pentru vrăbii în grădina trandafirilor din Parcul Regent. Aaron cel de douăzeci de ani privea la ea întunecat, peste cana de ceai.

— O remarcă foarte interesantă, spuse Liz, spiritual, repede, displăcându-i tăcerea, râsul, triunghiul pe care îl formau stând acolo; foarte interesantă continua ea, dezastruos, în timp ce gândurile îi alergau, în timp ce nu era în stare să-și controleze mișcările gândurilor. M-am întrebat întotdeauna despre Fedra și tot cazul care se face despre incest în Fedra, de fapt nu e ca și când ar exista o legătură de sânge între Fedra și Hippolytus, nu-i așa? Ray Spenser a scris un articol foarte straniu despre Fedra și Minotaur și calul lui Hippolytus... și continuă așa, dezastruos, periculos, pe când ochii lui Aaron se întunecau și se măreau spre ea, până când, prin pură străduință, ea ieși la adăpostul nevinovat al țărmului celălalt al cunoașterii, și râse și-l făcu pe Aaron să râdă și ajunseră din nou în siguranță în ciuda vinovăției lui Charles, a trădării lui Charles, a monstruoasei dezertări a lui Charles; însă Charles, monstrul, râse, și Liz se ridică și declară că de data aceasta chiar se va duce la culcare, era mult prea târziu să vorbească despre incest și despre tabele de consangvinitate și alte asemenea subiecte nebunești. Aaron se ridică și el, o îmbrățișă și o sărută pe frunte, cum îi era obiceiul; Charles o bătu vag pe umăr, așa cum îi era în ultima vreme obiceiul, și ca o familie normală, ca o familie normal iubitoare, își murmurară noapte buna unul altuia și se îndreptară către camerele lor separate. Liz, întinsă pe pat, urmări în continuare, timp de douăzeci de minute, soluția oferită, drumul fals, complotul anulat al pasiunii ilicite, al pasiunii ilicite suprimate; Fedra/Hippolytus, Oedip/Iocasta (negândindu-se, ciudat, la Gertrude/Hamlet, care fusese mai ales în mintea lui Aaron); și știu că nu va fi așa, pentru că Aaron avusese curajul să o rostească, că ea și fiii ei vitregi, cel puțin, vor continua să stea unul față de celălalt în lumina clară a propriilor lor euri, deși pământul s-ar putea mișca sub picioarele lor. Aaron era un băiat curajos, curajos și înțelept. Avea o mare admirație pentru el.

Rostise ceea ce nu se putea rosti și supraviețuise. El era copilașul ei, băiețașul ei, îl legănase în brațe, îi bandajase genunchii, îl ademenise de pe acoperiș. Și adormi gândindu-se la Aaron.

*

Pământ care se cutremură. Uneori, în următoarele câteva luni, în următorul an, Liz s-a întrebat dacă acest cutremur se va mai opri vreodată. Ironia poziției ei (sau lipsei unei poziții) nu îi scăpa; observase destule asemenea lucruri la alții pentru a nu fi surprinsă de propria-i reacție, dar lipsa surprizei nu era în sine chiar complet terapeutică. La urma urmelor, oricine știe că pierderea unui partener de viață, fie prin moarte fie prin infidelitate, este una dintre cele mai grele traume ale vieții modeme, dar cunoașterea în sine nu aduce pacea sufletului.

Ar fi greșit să sugerăm că Liz Headleand lăsa cât de cât să se observe, profesional sau în viața publică sau socială, vreun semn de îndoiala, de nesiguranța, de dezorientare. Își continua viața ei profesională cu obișnuita-i sârguință. Acceptase de mult că ea însăși, ca și mulți analiști și terapeuți, ca și mulți alții care lucrau în domeniul sănătății mentale, avusese la început ca motivație propriile-i nevoi, propriile-i probleme. Vindecătorul rănit. Faptul că ea însăși căpătase încă o rană recentă, neașteptată, nu trebuia să-i micșoreze competența profesională; putea chiar (privind partea bună a lucrurilor) să i-o mărească. Și astfel, tot ce își spunea ei însăși, totul o distanța de scrisorile primite de la avocatul ei, de telefoanele primite de la avocatul ei, de discuțiile despre bani, de discuțiile-i despre divorț. Distanțarea, reculul erau inevitabile, irelevante, instinctive, de neluat în seamă. Așa își spunea ea însăși. Și continua să își vadă pacienții, să participe la întruniri, să facă parte din comitete, nelipsind niciodată de la nicio întrevedere, acordând aproape întotdeauna întreaga ei atenție.

Din punct de vedere public și social, cei care nu o cunoșteau bine erau înclinați să creadă că își găsise un nou rost în viață, că arăta mai bine, mai sclipitoare decât înainte. Râdea mai mult și își tunsese părul, își cumpărase un pardesiu nou. Presupuneau (așa cum ea dorea să se presupună) că totul se desfășurase după un plan. Când știrile despre legătura Charles-Henrietta au devenit oficiale, zvonul susținea în general punctul de vedere că Liz ajutase să se închege această legătură și că petrecerea ei de

Revelion fusese intenționată ca o sărbătorire a reușitei acestei manevre. Liz încuraja Zvonul, când putea să o facă fără rea credință. Zvonul spunea că Liz și Henrietta au fost văzute luând masa împreună în acel nou restaurant din Marylebone High Street, bând apă minerală și pălăvrăgind civilizat despre una, despre alta. (Imaginația Zvonului șovăia puțin cu privire la conținutul conversației lor și Zvonul trebuia să admită că nu fusese în stare să tragă cu urechea.) Zvonul spunea că Charles, Liz și Henrietta au fost văzuți plecând de la o petrecere, toți împreună în aceeași mașină. Zvonul spunea (corect) că Liz face toate eforturile de a grăbi divorțul, astfel încât legătura dintre Charles și Henrietta să poată deveni legală cât mai curând posibil. Zvonul specula că Liz joacă un joc subtil pe care îl plănuise ea însăși; dar nu era foarte inventiv când venea vorba să sugereze în ce consta jocul.

Dar Liz, după cum cei ce o cunoșteau bine puteau să vadă foarte clar, nu juca niciun fel de joc. Chiar Charles recunoștea că ea fusese de fapt luată total prin surprindere de noul lui amor, iar propriii ei copii cât și copiii ei vitregi erau în diferite grade tulburați și șocați de evidenta ei vulnerabilitate (evidentă pentru ei), de uneori evidenta ei suferință. Cum niciunul dintre ei, cu excepția lui Sally, nu stătea mult pe acasă, nu trebuiau să facă nimic în legătură cu aceasta, și de cele mai multe ori nici nu se prea gândeau la aceasta, fiind prea preocupați cu propria lor viață. Sally, o fată sentimentală și luptătoare, a adoptat linia cea mai dură și a refuzat să-i mai vorbească tatălui ei; a consimțit să-l vadă o dată înainte ca el să plece la New York, dar i-a oferit ca dar de plecare o seară penibilă de o violentă pledoarie feministă. Trebuie spus că Liz, deși dezaproba intelectual o mare parte din conținutul atacului lui Sally, a fost ușor înduioșată de loialitatea ei.

Ar fi fost de așteptat ca, în această criză, Liz Headleand să primească mult sprijin din partea celor două cele mai vechi și mai apropiate prietene, Esther și Alix. Totuși, după cum corect a bănuit Liz de la început, ele observau evoluția crizei cu tot atâta interes pe cât de multă simpatie, cu o curiozitate critică deloc plăcută sau încurajatoare care nu o surprindea. Știa că în ciuda dragostei lor pentru ea, ele găseau ceva aproape mulțumitor în a o vedea scufundându-se, zbătându-se, încercând disperat să se ridice – o scufundare, zbatere, încercare disperată pe care

ochii lor ageri, informați, puteau să o perceapă clar, îndărătul evoluției publice sigure de sine, îndărătul iluziei unui țel, a unei direcții. Ele știau destul de bine că Liz își pierduse țelul (pentru moment, pentru totdeauna, cine ar putea spune?) și nu erau cu totul nemulțumite de asta. Ea fusese prea sigură de sine, prea atotcunoscătoare, prea bogată; își arogase privilegii, trăise în lumea ei fermecată, disprețuise pe cei care erau mai puțin infailibili, mai puțin în siguranță. Las-o să guste acum din îndoială. Nu fusese ceva ipocrit, fățarnic, înșelător în felul în care îl folosise pe Charles ca soț? Nu îl exploatase ea când i-a convenit, nu îl ignorase ea când i-a convenit, nu îl folosise arbitrar, egoist, ca scut, cal de bătaie, bancher, simbol al stării sociale, țap ispășitor, scuză? Și acum el se revoltase în sfârșit, se ridicase și își afirmase personalitatea, luase în serios manifestul ei de independență și plecase. Nu, ele nu puteau să-l acuze pe Charles, gândeau Esther și Alix, își spuneau Esther și Alix una alteia, în spatele lui Liz, uneori chiar în fața ei. Prietenii lui Iov. Aceasta e solidaritatea feminină. Când Liz o suna din când în când să se plângă de scrisorile avocatului lui Charles sau de banii pe care trebuia să-i plătească propriului ei avocat sau de stupiditatea legii sau de răutatea prietenilor și dușmanilor, Esther răspundea enigmatic, tangențial și dirija conversația, cât de repede putea, spre sănătatea palmierului ei din glastră. Interesul lui Esther pentru palmierul ei devenise, în primăvara anului 1980, o adevărată obsesie. Aproape nu discuta despre altceva. O asculta nerăbdătoare pe Liz vreo zece minute și apoi începea să descrie simptomele palmierului ei. O fragilitate a extremităților frunzelor superioare, o ușoară paloare a celor inferioare, un ritm neregulat în consumul apei; asemenea lucruri le descria Esther în modul cel mai detaliat cu putință. Liz era foarte mirată de această tactică, dar nu era mulțumită. Știa că intenția nu era ca ea sa fie mulțumită.

S-ar fi așteptat la o simpatie mai evidentă de la Alix, care avea, evident, o inimă mai bună, dar nu s-a întâmplat așa. Răspunsul lui Alix la noua situație a lui Liz era complex și Alix însăși se întrebase asupra rațiunilor acestui mod de a răspunde, ajungând la concluzia că era probabil determinat, în parte, de invidia ei pentru bogăția lui Liz și Charles. Ea trecuse prin vremuri grele, alesese poate să treacă prin vremuri grele și încă nu era tocmai înstărită; trebuia încă să numere mărunțișul, să

stea în ploaie așteptând autobuzul, să fie îngrijorată de ipoteci, de plata gazelor. Și, mai mult și mai important, din mai multele meserii care îi ocupau o parte din timp, cunoștea oameni și aflase despre oameni care aveau mult, mult mai puțin, oameni pentru care o ipotecă ar fi un lux. Astfel că nu era surprinzător faptul că, în unele ocazii, fusese uimită de extravagațele, de pretențiile lui Liz Headleand. Căci la urma urmelor, Liz Headleand nu era decât reîncarnarea lui Liz Ablewhite din Abercom Avenue, fata unei femei nebune și a unui mecanic dispărut, și ar trebui deci să-și aducă aminte; ar trebui să fie plină de tact și atentă cu grijile, cu economiile altora. Dar Liz nu fusese întotdeauna plină de tact, nu fusese întotdeauna atentă. Păruse uneori să creadă că doar cu puțin efort, cu puțină voință, cu puțin spirit de autoajutorare, orice femeie poate să dobândească o casă în Harley Street, un soț mare șef, o duzină de copii și o carieră strălucitoare. Îi va face bine să i se reamintească cum poate fi viața fără aceste puncte de sprijin. Să se expună la ceea ce simt cei obidiți.

Deși, de fapt, după cum Alix știa foarte bine, Liz era constant, zilnic, profesional expusă la ceea ce simt cei obidiți. Aceasta îi era meseria. Problema era, doar, pe care dintre obidiți să îi iei mai în serios. Acesta era un subiect pe care îl discutaseră deseori. Liz susținea că problemele de psihiatrie nu se supun unor frontiere de clasă sau economice, că cele mai multe forme de deranjamente mintale se manifestă în mod egal printre bogați și săraci, că statisticile privind abuzurile familiale, apariția demenței senile sau sindromului Down, distribuția consumatorilor de droguri sau schizofrenicilor nu arătau un efect clar al nivelului veniturilor, al mediului. Alix susținea că e o prostie. Amândouă erau destul de bine informate asupra subiectului și citeau mult, adunând peste ani argumente, fiecare tinzând să găsească, separat, ceea ce căuta, bucurându-se când descoperea o carte, o statistică, un articol într-o publicație de prestigiu, un coleg inteligent care să-i susțină propriul punct de vedere. Era un dialog util, stimulativ, continuu, rareori tăios. Și totuși, își spunea Alix, era o realitate că Liz Headleand locuia în Harley Street, într-o casă care valora un milion de lire și că, inevitabil, era înclinată să aibă pacienți, atât din sectorul public cât și particular, care corespundeau într-un fel sau altul acestei

simple realități geografice și economice. Liz avea rareori de a face cu sărăcia, cu mărginirea, cu sub-normalul.

În timp ce Alix Bowen le întâlnea din plin.

— Dacă vorbești de suferință, obișnuia să spună Liz când se deschidea subiectul, bogații suferă la fel de mult ca și cei săraci. Din punctul meu de vedere, din punctul de vedere al meseriei mele. Ei suferă de paranoia, de ipohondrie, de deprimare, de frigiditate, de halucinații, de claustrofobie. Suferă când le mor copiii sau când soțiile le sunt necredincioase. Mitologia, literatura sunt pline de exemple privind puterea egalizatoare a suferinței, privind puterea reductivă a pierderii, a morții, a fricii; regele doritor să schimbe toate bogățiile pământului pentru viața unui copil, pentru o oră de viață, pentru a se elibera de durere.

— Și totuși, și totuși, Alix insista cu încăpățânare. Alegi bolile fermecătoare. Cum a făcut și Freud.

— Și unii dintre criminalii tăi sunt destul de fermecători, răspundea Liz.

Replica era uneori luată în considerare, alteori nu.

Și acum Liz însăși suferea și găsea farmecul ei transformat în umilință, dacă nu în ochii lumii, atunci în propriii ei ochi. Și era adevărat că toate avuțiile ei, toate investițiile din trecut păreau să nu-i fie de folos acum; într-adevăr, se părea că unele din ele nu erau așa solide cum păruseră, și se puteau dovedi la fel de iluzorii ca și căsătoria ei. Amenințarea unei mici căsuțe în Kentish Town continua să planeze, deși Charles părea dispus să amâne decizia privind vânzarea casei pentru un an sau doi. Dar cine va plăti pentru întreținerea casei? Dacă Liz o va păstra, cine va plăti cheltuielile? În aceste condiții destul de neobișnuite, care erau drepturile lui Liz?

Când era consultată de Liz asupra acestui subiect, Alix era prea puțin folositoare. Nu știa nici măcar la ce ar trebui să se gândească. La rândul ei îl consulta pe Brian, care o apăra pe Liz mai bine decât putea să o facă ea însăși.

— Douăzeci de ani, spuse el, douăzeci de ani a stat alături de el, i-a crescut copiii, a avut doi copii de la el și tot în acest timp, după cum afirmă ea, a achitat notele de plată pentru mâncare. Sigur că el trebuie să îi ofere un aranjament corect. Ce se întâmplă dacă ea se îmbolnăvește? Ce se întâmplă dacă nu mai poate lucra?

— Presupun că își plătește taxele pentru asigurări sociale ca oricine, spuse Alix.

— Ești dură, spuse el.

— Nu, nu sunt, spuse Alix. Pur și simplu nu știu cum funcționează sistemul, asta e tot. De ce sperăm atât de mult? Și eu sper. O, da, sper, insistă ea, pe când el dădea din cap neîncrezător. Sper și voi obține. Și tu la fel. La o scară diferită, dar sperăm.

— E natural.

— Oare? Oare? Știa că el îi împărtășește îndoielile. Gândește-te la Nicholas.

Fiul ei Nicholas, în vârstă de douăzeci și cinci de ani, nu avea de lucru. Renunțase la școala de artă. Nu părea că dorește să muncească. Primea ajutor de șomaj. Locuia într-un apartament proprietate de stat, cu doi prieteni, și ei cu ajutor de șomaj. Nicholas avea o fire fermecătoare, deschisă, însorită. Zugrăvea tablouri și case. Nu părea că își dorește o slujbă în adevăratul sens al cuvântului.

— Și eu mă pot trezi curând fără serviciu, spuse Brian. Dacă mai fac reduceri. Atunci o să poți să mă întreții.

— Mulțumesc, spuse Alix. Dădu din cap, încruntându-se, agitându-se cu andrelele în mâini. Dar ceea ce mă îngrijorează cel mai mult, urmă ea, este că poate ei au dreptate. (Prin „ei”, într-o asemenea frază, în ultimul timp, de când intraseră în deceniul nouă, Alix tindea să înțeleagă Partidul Conservator). Nu mă refer la Serviciul medical, la Garfield sau la educația adulților, nici la Universitatea Liberă, ci la securitatea socială. Oameni care se obișnuiesc să nu muncească.

— Ei nu au nicio intenție să reducă șomajul, spuse Brian. Absolut niciuna. Nicholas servește națiunea fiind șomer. Lor le convine asta.

— Nu înțeleg, spuse Alix.

— Cine înțelege? replică Brian.

— Presupun, spuse Alix, că Liz ar putea să se simtă mai bine, acum când Charles și Henrietta au șters-o cu adevărat. Era destul de neplăcut când se întâlneau pe aici, încercând să fie politicoasă și civilizată cu toată lumea. Într-adevăr, înspăimântător.

Brian își drese vocea. Observă delicat:

— Liz pare a nu avea nicio… legătură, pentru moment?

Alix scoase un mic sforăit, dezaprobator.

— Da, nu are nicio legătură. Nu de mult ridica osanale vieții nelegate de nimeni. Echilibrul sexual și așa mai departe. Asta era înainte ca Charles să-i spună că e pe picior de plecare. Și arată cât de adâncă îi era convingerea.

— Am putea… să o invităm la noi la masă?

— Vrei să spui cu un bărbat? Liz cunoaște zeci de bărbați.

— Crezi?

— Zeci, repetă Alix, mai slab. Apoi, luminându-se, batjocoritor: Și oricum, de ce au nevoie femeile de bărbați? Toată povestea asta s-a demodat.

— Totuși, spuse Brian. Am putea să o invităm.

Alix rămase pe gânduri.

— Cred că nu cunoaștem niciun bărbat. Potrivit.

Brian așteptă destul ca să pară că ar fi schimbat subiectul.

— Nu l-am văzut de mult pe Stephen, specula el.

Alix puse jos andrelele și privi lung. Își scoase ochelarii și se uită. Încet, zâmbi. Brian îi zâmbi și el, mai larg.

— Credeam că Stephen e plecat. Nu era în America?

— S-a întors.

— Dar Liz trebuie să-l fi cunoscut pe Stephen.

— Da, dar asta a fost demult Ar putea să-l cunoască din nou.

— Îl suni?

— De ce nu-l suni tu? I-ar face plăcere să-l suni tu.

— Crezi? Ea își reluă lucrul. Crezi că i-ar face plăcere?

— Știi că da.

Alix oftă, dădu din cap, aprobând. Îl va suna pe Stephen chiar în seara asta, dacă Brian crede că trebuie să-l sune. Se gândi că ar putea fi adevărat că lui Stephen i-ar face plăcere să primească un telefon de la ea. De ani de zile fusese prudentă cu Stephen, unul din bărbații cei mai evazivi, cei mai scumpi la vedere, deși uneori era foarte sociabil; sfioasă, se temuse sa intervină în prietenia veche, intimă și reciproc modelatoare care îl lega de Brian, se ținuse deoparte din drumul lor, le lăsase timp să fie împreuna, fusese absentă de la conviețuirile lor, dispăruse de lângă ei. Știa că Stephen și Brian își modificaseră viețile unul altuia incalculabil de mult și pentru că prietenia lor era de o calitate unică, nu voia să o altereze ea sau să o dilueze. Uneori, de-a lungul anilor lor de căsătorie, Brian sugerase, pe jumătate glumind, că ar trebui să invite pe una sau alta din prietenele lor

pentru a face cunoștință cu Stephen, care era o partidă remarcabilă din multe puncte de vedere, și ea se supusese, de fiecare dată puțin surprinsă că Brian îl trata pe Stephen în termeni atât de lumești, atât de schematici, dar în același timp, de fiecare dată încântată să găsească un partener pentru una sau alta dintre prietenele lor care erau singure – căci Stephen era ireproșabil politicos, mai mult decât politicos, plăcut, atent, reconfortant, distractiv, un bun tovarăș, un prieten credincios la nevoie. Dar relațiile lui cu femeile fuseseră ciudate. Fragile, neconvingătoare. Părea să prefere fie femei foarte arătoase, dar foarte proaste, fie femei dezastruos nevrozate, bețive, exhibiționiste. Fusese văzut uneori cu câte o femeie care întrunea – de obicei într-un mod oribil – toate aceste calități. Dar niciuna din aceste legături – dacă acestea erau legături, iar Alix nu era sigură de asta – nu a durat mult. Iar în acest timp el rămânea, pentru Alix și Brian și pentru alții, un bun tovarăș, un prieten credincios, un tip foarte rațional și civilizat, ușor distins, foarte prezentabil. Nu poate ieși nimic rău din a-l invita o dată la masă cu Liz. Așa raționa Alix pentru sine însăși, numărând ochiurile la împletitura gri la care lucra.

*

Liz Headleand nu i-a spus mamei ei că urma, din nou, să divorțeze. Nu vedea de ce i-ar spune. Reușise să evite să ajungă la Northam vreme de doi ani, sub un pretext sau altul, și reușise să-și construiască pentru ea însăși o justificare a acestei absențe. Era, la urma urmelor, foarte ocupată. Vorbea cu mama ei la telefon, dar nu prea des. Adevărul era, după cum știa foarte bine, că nu suporta să-și vadă mama. Spera că mama ei o să moară curând. Încerca să o scoată din gândurile ei și aproape reușea.

I-a spus surorii sale Shirley în martie, dar i-a spus să nu-i spună mamei lor. „Charles și cu mine am hotărât să divorțăm”, i-a spus în treacăt, în mijlocul uneia din rarele lor conversații. „Așa”, a spus Shirley, ca răspuns. Shirley nu era prea interesată de viața lui Liz. Era mult prea preocupată de propria-i viață.

Dar când a pus jos telefonul după această convorbire, Liz a avut un moment de neliniște, de recunoaștere pe jumătate a ceva pe care nu dorea să-l afle, ceva ce trebuia să afle. Încercă să rețină acest gând și să-l privească în față, dar acesta se ferea. Era ceva în legătură cu mama ei. Dar ce era? Dispăruse.

Shirley îi spusese că mama ei era tot mai surdă și avea nevoie de o proteză auditivă ca să asculte radioul. Rita Ablewhite asculta radioul zi și noapte, dar nimeni n-ar fi putut să spună ce credea ea că aude.

*

— Și vocile astea, întrebă Liz pe pacientul care stătea în fața ei, cum sună? E o voce de bărbat sau de femeie? Sau de amândouă?

Liniște. Liz mâzgăli pe caietul ei; halucinații auditive, ochelari bifocali, dantură proastă (NB – trebuie să meargă la un dentist), zice că nu poate bea lapte sau mânca brânză, dar nu explică de ce, îi spun vocile ce și cum? Foarte insistent asupra acestui subiect. Față latră, plăcută. Îmi pare european, dar zice că e din Țara Galilor. Păr cărunt, pulover col-roulé, haină. Pare a nu avea serviciu.

— Uneori, îndrăzni în sfârșit pacientul să înceapă, aplecându-se confidențial înainte, vorbind cu o voce scăzută, moale, e muzică. Și zâmbi, ca și cum ar fi împărtășit ceva prețios.

— Ce fel de muzică?

— O muzică pe care am auzit-o când eram copil.

— Plăcută?

Liniște. Liz mâzgălește din nou. Schizofrenie, declanșată la patruzeci de ani, potrivit spuselor lui.

— Alteori, continuă pacientul, vocile vorbesc velșa.

— Ați crescut într-o familie care vorbea velșa?

Clătină din cap.

— Nu, nu, eu nu vorbesc velșa.

— Dar vocile vorbesc sigur velșa?

— Oh, da. Dar ceea ce mă îngrijorează este altceva.

Se aplecă înainte, stăruitor.

— Sfaturile pe care mi le dau. Trebuie să le urmez, dar e rău. Lucruri rele. Asta mă îngrijorează.

— Ce fel de lucruri rele?

El zâmbește misterios și nu răspunde. Tăcere.

— De asta v-ați dus la doctor, din cauza lucrurilor rele?

Din nou tăcere. Ea scrie pe caiet; de trimis la Heber?

— Faceți ceea ce vă spun vocile? Chiar când credeți că e rău?

O pauză.

— Vocile sunt bune. Eu sunt rău.

— Ce vă face să spuneți asta?

— Ele mă fac. Vocile mă fac să spun asta.

Ea mâzgălește din nou; de evaluat convingerile religioase?

— Mai spuneți-mi despre muzică, îi cere ea. Și continuă tot așa.

— Să vezi, spune pacienta, o veche pacientă, era totul scris pe biletul de autobuz. Era scris acolo, pe biletul de autobuz.

— Ce scria?

Pacienta se rușinează dintr-o dată, își așază volănașele în felul ei obișnuit, nu lipsit de un oarecare șarm, zâmbește și spune;

— Nu știu dacă trebuie să-ți spun.

— Oh, nu fi absurdă, spuse Liz, care de data aceasta nu are caietul în fața ei, ci doar ascultă.

— Păi, eu citesc întotdeauna numerele de pe biletele de autobuz, și pe acesta scria 6969.

Face o pauză, dramatic. Liz își permite să zâmbească. Pacienta râde.

— Am considerat că e o prevestire, spune ea.

— Desigur, spune Liz.

— Cum adică desigur? spune pacienta.

— Nu am fost de acord de atâtea ori, spune Liz, că suntem cu toții superstițioși? Nu am zis așa?

— Ba da, spune pacienta. Dar eu sunt cu adevărat superstițioasă.

— Și în ce consta prevestirea? întrebă Liz.

Și pacienta începe să relateze, cu multe detalii, ultima ei aventură sexuală, care avusese loc, după cum susținea ea, într-o cameră de baie a unui hotel din Warwickshire. Numărul șapte este de asemenea întrețesut în această povestire, cu o remarcabilă ingeniozitate. Tânăra pacientă se bucură de propria-i povestire. Când e cu Liz Headleand este fericită. Timp de o oră.

*

— Nu știu, nu știu ce să fac.

E o femeie între două vârste, și-a încrucișat brațele și se ține strâns pe ea însăși, legănându-se ușor, înapoi și înainte, înapoi și înainte.

— Nu știu, nu știu ce să fac. Acum e legal, știu că e legal.

— Da, spuse Liz, așa este.

— Dar cum să o fac? Cum să procedez?

Liz tace.

— Sau poate e mai bine să nu o fac? Mai bine să nu încerc? Sau asta e lașitate? Ce credeți?, Doamnă doctor Headleand, spuneți-mi ce credeți?

— Vreți să spuneți că s-ar putea să nu vă placă ceea ce ați putea descoperi?

Femeia se îndreaptă din spate, ca pentru a atrage atenția.

— Știu că s-ar putea să nu-mi placă. Probabil că n-o să-mi placă, nu-i așa? Cum ar putea să-mi placă? Cum ar putea să fie bine?

— Atunci de ce te gândești să încerci?

— V-am spus asta. Nesiguranța. Frica de mai rău.

Se uită la Liz aspru.

— Știu ce gândiți. Gândiți că poate fi mai rău. Poate cel mai rău. Incest. Viol. Asta e ceea ce poate fi mai rău?

— Nu sunt neobișnuite. Dar pot fi și alte lucruri. Lucruri bune. Lucruri rezonabile. Unele din poveștile acestea au sfârșit foarte bun.

— Ce înțelegi prin foarte bun? Din nou aspru.

— Sfârșindu-se cu reconciliere. Iertare. Prietenie. Cred că aș numi asta un sfârșit bun. Ce ați numi dumneavoastră bun?

— Nu știu, nu știu, nu știu. Începe să se legene din nou.

— Cunosc oameni, spune Liz, tatonând, care au aflat ceea ce numiți cel mai rău și care au fost perfect în stare să accepte situația. Cu tot ceea ce implica.

— Adevărat? Adevărat?

— Da, e adevărat. Liz ezită, apoi decide să continue. Îi place această femeie, o respecta, dorește să își împartă gândurile cu ea.

— Da, spune ea. De exemplu, cunosc un caz în care un bărbat cam de vârsta dumneavoastră – poate puțin mai în vârsta – a devenit preocupat, ca și dumneavoastră, de identificarea părinților lui naturali. Spre deosebire de dumneavoastră, nu a știut până târziu că fusese adoptat. De fapt până când s-a căsătorit. Părinții lui adoptivi nu i-au spus până când s-a însurat. Nu și-a făcut probleme un timp, dar apoi s-a descoperit că al treilea copil avea o boală de inimă. I-a intrat atunci în cap că era vina lui, că era o boală ereditară. Se învinovățea pentru asta. Și, ca și dumneavoastră, a devenit obsedat de ideea să-și găsească părinții adevărați. Asta era acum zece ani, imediat după

schimbarea legii. Toți l-au descurajat, dar el a perseverat. Și a descoperit ceea ce numiți cel mai rău lucru.

— Adică?

— Incest. Tată și fiică. Fata se sinucisese după ce născuse.

— Și ziceți că s-a împăcat cu asta?

— Da. S-a stabilit că nu existaseră în familie cazuri de boli de inimă sau anomalii congenitale de niciun fel.

— Deci era preocupat numai de propria-i vinovăție?

— Așa se pare.

— Și ce s-a întâmplat cu copilul care era bolnav de inimă?

— Asta nu face parte din istoria cazului. Dar pentru că m-ați întrebat, pot să vă spun că era bine ultima dată când am auzit de el. Nu era ceva grav.

— Uneori mă gândesc, spune doamna Hood, că totul e din cauză că propriii mei copii sunt mari acum și au plecat de acasă. Atunci am început să îmi fac probleme. Dintr-o dată am avut timp. Să îmi fac probleme.

— Timp?

Doamna Hood lucrează cu program întreg ca șefă a serviciului de personal la o mare firma multinațională în domeniul electricității. O vizitează pe Liz la opt și jumătate dimineața înainte de începerea orelor de serviciu. Cei doi copii ai ei sunt acum la facultate. E divorțată.

— Păi, știți ce vreau să spun. Mai mult timp.

Liz zâmbește. Știe ce vrea să spună doamna Hood.

— Problemele pe care vi le faceți umplu vidul?

— Da, se strecoară în minte. Dacă lași cinci minute libere, se strecoară. Chiar când credeai că meriți o seară de relaxare în fața televizorului.

— Nu e ceva neobișnuit ca oamenii la vârsta dumneavoastră să adopte acest tip de probleme, spune Liz, puțin vag, și apoi dintr-o dată devine atentă, interesată, surprinsă, amuzată, observând propria-i întorsătură curioasă a frazei. Adoptații adoptă probleme. Încep să-și pună întrebări.

— Când este prea târziu, spune doamna Hood.

— Prea târziu pentru ce? întreabă Liz.

Doamna Hood zâmbește, dă din cap. Este mai relaxată acum, a încetat să se legene.

— Prea târziu ca să nu mai aibă ei înșiși copii.

— S-ar fi pus problema asta?

— Nu, de fapt.

— Spuneți că ați dorit mult să aveți copii.

— Întotdeauna m-am imaginat ca o mică mamă. Obișnuisem să mă joc de-a mama și bebelușii. Visam ce mamă minunată aș fi. Răbdătoare, înțelegătoare. Am avut asemenea vise. Chiar când eram mică. Aveam păpuși. Mă jucam ore în șir.

— Visați să fiți o mamă de un tip diferit, deosebit de mama dumneavoastră adoptivă?

— Mama mea era repezită. Imprevizibilă. Cu toane. Uneori te lăsa să faci un lucru, alteori nu. Mama mea adevărată, îmi spuneam, nu ar fi fost deloc așa. Ar fi fost blândă. Constantă. Nu ar fi fost niciodată supărată. Ar fi știut întotdeauna că nu am vrut să fac ceva rău.

— Și n-ați vrut niciodată să faceți ceva rău?

— Nu cred că am vrut. Sincer, nu cred că am vrut. Încercam tot timpul să fac plăcere. Doream să fac plăcere. Nu puteam să înțeleg de ce nu înțelegea că era un accident. Când spărgeam ceva sau pierdeam ceva.

— Nu ați supărat-o niciodată înadins?

— Nu conștient. Atâta cât pot să-mi amintesc.

— Și copiii dumneavoastră? V-au supărat vreodată înadins?

— Sigur că da. Copiii fac asta, nu-i așa?

Tăcere. Se uită una la alta, cu subînțeles.

— Și mama dumneavoastră adoptivă cum se mai simte?

— La fel.

Brațele doamnei Hood se strâng din nou cuprinzându-se, începe să se legene din nou, o uimire adânc îndurerată îi brăzdează fața.

— Tot la fel. Uneori mă recunoaște, alteori nu. Când am văzut-o sâmbătă nu m-a recunoscut. Tot întreba de cineva pe nume Monica. Nu știu pe nimeni pe care să o cheme Monica. Surorile spun că e din ce în ce mai confuză. Nu cred că vrea să mă vadă.

— Dacă nu vă recunoaște, cum ar putea să nu vrea să vă vadă?

— Dacă nu mă recunoaște, cine sunt eu?

Liz nu răspunde. Nu știe să răspundă.

*

Problema nu este că nu îi găsesc la fel de interesanți cum i-am considerat întotdeauna, se gândește Liz, în timp ce mănâncă la prânz brânză de vaci, anticipând o masă mai bună seara, cu

Alix și Brian. Îi consider la fel de interesanți. Și nu cred că le spun lucruri greșite. Și nu cred că îi induc în eroare. Nu cred că s-a depreciat calitatea atenției mele. Cu alte cuvinte, sunt tot atât de utilă cum am fost întotdeauna. Dar cum pot fi utilă, când știu că nu-mi înțeleg nici problemele mele, când știu că nu știu, când am fost obligată să admit că nu stau pe un teren solid, când chiar ceea ce mi se întâmplă mie este obscur pentru mine?

Vindecătorul rânit. Dar acesta este un alt concept; este conceptul vindecătorului ale cărui cunoștințe despre boală izvorăsc din boala celuilalt, din boala diagnosticată a celuilalt.

Este, poate, o analogie cu preotul fără credință? Liz, copil al Angliei de nord și fiică a unei case fără religie, nu știe multe despre catolicism, dar l-a citit pe Graham Greene și își amintește vag ideea că și un potir nedemn, un potir al îndoielii poate fi instrumentul adevăratei împărtășanii. Persoana ei rațională acceptă această idee ca fiind rațională; natura vindecării, nu spiritul vindecătorului, este importantă atât pentru omul rațional, cât și pentru cel religios. Cuvintele adevărate pot fi rostite de un preot nedemn, nepotrivit. Și nu e ca și cum mi-aș fi pierdut credința în procesul vindecării. Nu este asta. E ceva mai subtil decât asta, această sâcâială, această neliniște, acest sentiment al falsului, al lipsei de credință. Este numai îngâmfare? Este numai o pierdere temporară, neînsemnată a respectului de sine, o minoră nevroză personală, nedemnă de atenția unui adult, o nevroză asemenea neliniștii cauzate de pierderea părului sau de apariția bărbiei duble sau de retragerea gingiilor? Bănuiește că așa privesc Alix și Esther nesiguranța ei actuală și, parțial, admiră refuzul lor viguros de a lua prea în serios panica, plângerile, spaimele ei.

Și totuși ceva continuă să o sâcâie, ceva nehotărât, neclar, nediagnosticat. Ceva supurează, ceva miroase urât pentru nările ei și nu pentru alții. Un miros al trupului spiritual. O agresează, dar nu poate să-i localizeze sursa. E un capriciu să vrei să-l identifici și să-l îndepărtezi? Nu știe. Într-adevăr, nu știe. Se gândește chiar să se reîntoarcă la psihanalistul ei de demult de la St. John’s Wood, dar nu se hotărăște. Știe că ar fi inutil. Karl nu-i poate spune nimic acum. L-a depășit pe Karl. Este prea abilă pentru Karl, poate să-l păcălească, poate să ghicească intonația întrebărilor lui Karl înainte chiar ca el să le formuleze,

poate să-i scape și să alerge mai iute ca el în spațiul deschis, fără sfârșit, e mult mai iute ca el.

Dar are vreo importanță ce face ea aici în acest spațiu, unde e singură? Pe acest platou înalt, solitar? Cui îi pasă? Ce rău face ea aicea sus? Cui îi pasă? Nu contaminează pe nimeni, nu amenință pe nimeni.

Gândurile i se întorc la doamna Hood. Cazul doamnei Hood o interesează din rațiuni evidente. Doamna Hood, după câte poate să-și dea Liz seama, nu și-a făcut niciodată vise despre tatăl ei adevărat. Nu a interesat-o deloc tatăl ei, până târziu, la vârsta adultă, și atunci interesul ei a fost se pare numai academic. Doamna Hood admite că s-a imaginat întotdeauna ca descendentă doar a mamei ei. Mama ei adevărată a preocupat-o, a bântuit-o, i-a stimulat imaginația, s-a țesut în visele ei încă din fragedă copilărie. Cu Liz fusese invers. Mama adevărată fusese acolo, temeinic absentă, o nefericire constantă și de nerezolvat, o ființă vătămată, o victimă, un mister. Prea dureros, prea inexplicabil pentru a fi contemplat. Așa că Liz, de copil, își contemplase în schimb tatăl absent. Nu putea să și-l amintească deloc, deși trebuie să fi avut aproape patru ani când el a dispărut. Fusese liberă să inventeze. Inventase minunății. Avere, trese de aur, uniforme, putere, măreție. Un comandant. Când se va termina războiul se va întoarce glorios, o va salva pe fiica lui Elizabeth (dar probabil nu și pe Shirley) și o va duce într-un loc potrivit, care, în imaginația ei, semăna întrucâtva cu cinematograful Alhambra de pe Jubilee Road. Marmură, covor roșu și un minaret. În acest punct mama ei va muri, convenabil. Poate mama ei se va dovedi, după moartea ei convenabilă, a fi fost o prințesă deghizată, vrăjită, sub un blestem. Sau se va dovedi că nu era defel mama lui Liz, ci o servitoare, căreia i se dăduse în grijă copilul regal, de către un hoț rău. Oricum va muri, și Elizabeth va fi liberă. Lady Elizabeth, Prințesa Elizabeth, vor striga supușii adoratori, când se vor întinde să îi atingă tivul rochiei, pentru a fi vindecați. Și-a compus sieși tot felul de variații ale acestei drame, până la o vârstă destul de avansată, mult după ce, căi mai realiste de evadare, începuseră să-i ocupe mai profitabil mintea activă, care se trezea. Învățase că asemenea vise sunt normale, parte a unui mod normal de a fi, și încetase de mult să le găsească jenante.

Și totuși, și totuși. În timpul teribilelor transformări ale pubertății se gândise mult la tatăl ei. Închipuiri rușinoase, închipuiri sexuale. Se masturbase gândind la tatăl ei, neștiind ce face, dar știind că e rău ce face. Își impunea pedepse, dar asta nu folosea la nimic. Un roi întunecat se aduna inexorabil în sufletul ei. Manifestările, dorințele ei deveneau din ce în ce mai masochiste. Andrele de oțel. Visa torturi, închisoare, cuțite, pumnale, turnuri întunecate. Răni, lovituri, penetrări. Chiar și acum îi displăcea să-și amintească. Aceste închipuiri continuă să o rușineze.

Mama ei fiind nebună și nebunește de dificilă, nu a fost nimeni care să o prevină despre începutul vieții adulte, despre schimbările trupului. Aflase despre menstruație de la prietene de școală, din reclamele din magazine, de pe etichetele puse pe pachetele discrete cu tampoane sanitare, citite pieziș în farmacii. Dar nimeni nu s-a gândit să o prevină despre schimbările care preced menstruația și se considerase bolnavă de o boală rară. Era convinsă, la unsprezece, doisprezece ani, că suferă de o boală venerică. Avea doar o foarte vagă idee despre ce însemna aceasta, noțiuni spicuite din afișe tipărite cu litere mici, lipite pe ușile de la toaletele publice, și din consultarea dicționarului și a enciclopediei, dar știa că era ceva rușinos, prea rușinos pentru a fi menționat unei alte ființe umane. Și credea că boala o atinsese ca o pedeapsă pentru închipuirile ei reale (deși, după ani, s-a minunat cum de reușise să facă o legătură atât de corectă între acele închipuiri și acea boală, căci închipuirile ei erau atunci de o extraordinară naivitate anatomică). Privise nenorocită petele de pe pantalonașii verde-închis ai uniformei de școală. Încerca să îi spele, pe furiș, înainte să-i pună în coșul de rufe, unde îi putea vedea mama ei. Se ghemuia să-i usuce la radiatorul electric, vinovată, îngrozită că Shirley ar putea să o surprindă, bravând straniul, tulburătorul miros sexual, umed, de lână pârlită. Știa că dacă mama ei ar fi știut că așa ceva venea din trupul fiicei ei, s-ar fi supărat. Și într-un sens, desigur, după cum va încerca, după ani, Liz să-i explice psihanalistului ei, mama ei era supărată. Nu din cauza stării lenjeriei fiicei ei (deși nici aceasta nu îi plăcea, cum nu îi plăcuseră nici șervețelele murdărite din timpul copilăriei), ci mai general, mai profund, era supărată de existența fiicei sale, de

faptul că ea creștea, de trupul fiicei ei care îmbobocea amenințător.

Vinovăție, clandestinitate, rușinos secret. După cum a descoperit mai târziu, Liz cunoscuse în copilăria ei mai mult din toate acestea decât putea fi considerat normal. Cunoscuse de timpuriu că sexul era rău, că schimbările din trupul ei anunțau delincvența, că satisfacerea dorințelor lui ar aduce dezastrul. Nu a putut să descopere niciodată rădăcinile acestei cunoașteri și a fost dezamăgită (pentru multă vreme) de Karl, psihanalistul ei, din cauză că el nu putuse să sugereze nicio explicație acceptabilă; aparent, el continua să creadă că Liz luptase numai împotriva unei stricte interdicții din partea părinților în privința masturbării în prima copilărie. Liz știa că fusese mai mult decât atât. Nu putea să-și amintească că a fost vreodată pomenită masturbarea (și oricât de răbdător îi explicase Karl lipsa de importanță a propriilor amintiri conștiente, acestea continuau să o intereseze) și uneori ar fi preferat să fi suferit într-adevăr de violența unei educații de mânăstire, de o doză de amenințări cu flăcările iadului, decât de nimicnicia pustie, întunecată, înapoiată a necunoașterii, de sinistrele legături ale propriei vinovății. O poruncă încălcată, fie ea venită de la un părinte, de la un profesor sau de la un preot, ar fi fost simplitatea absolută în comparație cu chinurile păcatului conștient, dar inexplicabil pe care le îndura uneori.

Își abandonase închipuirile și maltratarea de sine și cu ele chinurile ei, o dată cu adolescența, își impusese să renunțe la ele și apoi își dedicase întreaga energie succesului la școală, evadării prin intermediul universității, o supapă care căpătase întreaga aprobare a mamei ei. Toate dorințele ei sexuale au fost pervers revărsate în sistemul oficial de examinare și acest transfer a reușit atât de bine, încât, când a ajuns la Cambridge, uitase gândurile întunecate, devenise un animal de zi, plin de vanitate superficială și pofte lumești, epidermice. Imaginea tatălui ei fusese alungată, împreună cu durerea, sacrificiul și înjosirea pe care această imagine le atrăgea; în schimb primea tributul, mai inocent, al invitațiilor, bilețelelor dulci, sărutărilor, florilor, dorințelor, declarațiilor. Suprafața ei strălucea, atrăgea. Suprafața ei l-a atras pe Edgar Lintot și, superficial, s-au căsătorit și s-au certat și s-au despărțit, în timp ce adâncimile

lor întunecate rămâneau adormite, nescormonite, impenetrabile.

Dar Charles le-a scormonit. Liz, stând acum cu brânza de vaci în față, își aducea aminte. Charles chemase ceea ce era interzis în ea, demonii răspunseseră, de acolo de unde așteptau. Amestecul lui de brutalitate și dorință s-a potrivit cu ceva din ea însăși. El era crud, dar subjugant. Venise la ea ca un bărbat care cunoscuse durerea, un văduv de la care puteai aștepta să devină sălbatic, un bărbat excesiv căutând alinare în dizolvare, în disperare; o figură romantică. Se îndrăgostise de el. Iubire? Crezuse că e iubire, dar dorință ar fi putut fi un cuvânt mai potrivit pentru acel ceva care i-a legat împreună în acele prime zile – dacă dorință nu ar fi un cuvânt care sugerează mai curând ceva simplu și trecător, decât o obsesie. Dorința lor nu fusese în mod cert trecătoare, simplă sau ușor satisfăcută. Se hrănea din ușorul lui sadism, ușoara ei dorința de a fi pedepsită, dorință care nu reflecta deloc relațiile lor sociale. Prima oară când el i-a spus, într-un taxi, întorcându-se către apartamentul ei, că o va pedepsi în pat pentru că vorbise cu un alt bărbat la petrecerea la care tocmai participaseră, ea a fost într-atâta de copleșită de poftă sexuală, încât și-a simțit trupul în flăcări, iar el, auzind-o cum i se tăia răsuflarea și simțind-o cum își slăbește genunchii, s-a gândit că găsise pentru totdeauna cheia ei și i-a spus asta în acea noapte în pat, cu vorbe și fapte care au trezit în ea o intensitate, o violență care păruse să o curețe și să o purifice de toate. Și așa continuaseră; dacă nu pentru totdeauna, pentru o bună parte dintr-un deceniu. Ritualuri, repetiții. Demonii deveniseră buni, spaimele întunecimilor trupului ei deveniseră plăcere fizică, delicii, extaz. Ea și Charles pactizau unul cu altul în satisfacerea trupului, se înțelegeau bine unul pe altul. Părea o strunire a perversității, o exploatare permisă a sufletului și a cărnii, o odisee a anilor ’60. Căsătoria și copiii au adus legăturii lor o picanterie în plus. În pat, în călătorii lungi cu mașina, în restaurante respectabile, în colțuri la petreceri, în studiouri întunecate, privind materialul brut al primelor documentare ale lui Charles pe probleme sociale, își manifesta eul din umbră, eul sexual, iar ziua, ființa lor solidă, fortificată, conducea negocieri într-un alt stil, în cu totul alte probleme; câștiga bani, administra casa, se certa cu operatori și cu I.B.A., năștea și creștea copii,

concedia funcționari, angaja funcționari, distra prieteni, se certa cu colegi.

Anii șaptezeci fuseseră mai puțin euforici; infidelități, mici trădări, mici conflicte. Dar dedesubtul lor, Liz presupunea că exista o loialitate trainică, o unitate trainică; deasupra și dedesubtul a orice, un sentiment trainic al importanței profunde a cunoașterii și explorării lor mutuale, un sentiment ca nimeni altul în viață nu ar putea vreodată să știe asemenea lucruri despre celălalt, că nicio altă legătură nu ar putea depăși sau umbri cu adevărat ceea ce erau unul pentru altul. Învățase acum să nu mai creadă în înțelesul, în chiar existența trecutului lor comun? Asta nu putea încă să o afirme; aceasta era, probabil, piatra de încercare. Nu putea să creadă că Charles o înlocuise în imaginația lui, în imaginația lui sexuală cu Henrietta, și că o înlocuise atât de serios încât să vrea să se însoare cu Henrietta. Cum putea? Nu putea să ajungă să creadă asta, și această neputință dovedea că e sau nebună sau absurdă. Căci era așa. Deci de asta sufereau pacienții ei când vorbeau de gelozie sexuală. Nu ușoara iritare sau furia trecătoare care o cuprinsese când Charles avusese acea ridicolă aventură cu Nicole Stowell, sau pe care o avusese Charles când ea începuse să se culce cu Jules, ci acest ceva, ceva adevărat, ceva în sine; o negare, o tăgăduire, o desfacere a eului trecut, a cunoașterii trecute, a bucuriilor trecute, a certitudinilor trecutului, o deșirare completă și totală a țesăturii adevăratului eu.

Ei bine, nu, se gândi Liz, curățind cutia de brânză de vaci cu o linguriță și aprinzând o țigară; nu chiar așa, nu e chiar atât de rău. Eul încă merge înainte, își mănâncă prânzul, își vede pacienții, așteptând cu plăcere masa cu Alix și Brian. Numai eul sexual a fost desfăcut, iar eul sexual e numai o parte a întregului. Așa e oare? Oare? Ei bine, aceasta e întrebarea, admite Liz. Bănuiesc că trebuie să mă îndrept acum anume către aceasta întrebare, își spuse ea.

Lui Charles i-a plăcut întotdeauna să rănească și lui Liz i-a plăcut să fie rănită. În limite asupra cărora căzeau de acord. O vânătaie, o mușcătură, o amenințare din când în când. Dar, înainte, Charles nu depășise niciodată limitele pe care Liz însăși le stabilea. Printr-un strigăt, un geamăt, un gest, un murmur, o aluzie. Era oare o parte a aceluiași instinct care îl făcea pe el acum să îi producă această adevărată durere? Sau era și acum

angajat într-un contract serios și complicat de durere-plăcere cu Henrietta, atât de profund angajat încât uitase de identitatea lui Liz, uitase pretențiile ei asupra lui? Nu putea să știe.

Lui Charles i-a plăcut întotdeauna să concedieze. Aceasta fusese una din caracteristicile ridicării lui la putere în anii ’70. Când alții tremurau, el intra în scenă; și cu o deosebită plăcere, provoca la luptă ceea ce era vechi, slab, prăfuit. Curățase scena nu de murdărie și corupție ci de domni agreabili, confuzi, trecuți de cincizeci de ani, îmbătrânind, domni politicoși, gentlemeni, incompetenți. O făcuse o dată în numele progresului, o făcea acum în numele productivității, dar impulsul lui rămăsese același; perspectiva unei confruntări sau a unei concedieri, fie a unui coleg director, fie a o sută-două de angajați, îi întărise tendoanele și îi ridicase moralul. Și acum îi venise rândul propriei sale soții să fie scoasă pe tușă (o expresie groaznică, dar aparent curentă, pe care Liz o auzise, deși din fericire nu aplicată ei, de la una din pacientele mai tinere). Pentru prima dată îi trecu prin minte posibilitatea că el se bucurase de asta, că acea scenă oribilă din noaptea de Revelion fusese regizată de el ca un ritual întineritor, ca o demonstrație de putere, de reînnoire, a unui bărbat la cincizeci de ani.

Această posibilitate nu îi plăcea. Era atât de neplăcută încât se minună că nu se gândise la asta mai demult.

Nu că s-ar fi gândit înainte la vreo apropiere posibilă între comportarea recentă a lui Charles și cea a tatălui ei, deși își dăduse seama de mult că Charles înlocuise imaginea tatălui fantastic, justițiar din copilăria ei. Dar în viața adevărată, la urma urmelor, ce făcuse tatăl ei adevărat? Ce îi făcuse mamei ei? Murise sau o concediase înainte de a muri? Plecase, poate, cu o altă femeie? Era oare aceasta explicația retragerii mamei ei din lume? Atinse medalionul în care se pretindea că este închisă imaginea tatălui ei. Dar era oare el? Nici ea, nici Shirley (care purta o imagine identică într-un medalion identic) nu știau dacă cel care le privea solemn din rama ovală era sau nu tatăl lor, proaspăt ras, serios, încruntat, fără distincție, fără nimic caracteristic. Nicio altă imagine a lui nu împodobea casa din Abercom Avenue, o absență care o făcuse pe Shirley să declare provocator și lipsit de respect, într-o noapte târziu în bucătărie, că ea nu crede că fotografia din medalion este a lui, că e pur și simplu o fotografie veche și că ea și Liz n-au avut niciodată un

tată, ci s-au născut prin imaculată concepțiune. Liz fusese șocată și amuzată de această sugestie și încercase din răsputeri să-și amintească umbra adevărată a tatălui adevărat din anii copilăriei – putea sau nu putea să-și aducă aminte de ea însăși stând pe genunchii unui bărbat, de mirosul de tutun, de sunetul unei voci bărbătești? Nu era sigură. Nu putea fi sigură.

Și totuși ea, doctorița Liz Headleand, era considerată un expert în aceste probleme. A scris articole despre adopțiune și creșterea copiilor adoptivi, despre problemele psihiatrice ale celor adoptați, ale orfanilor, ale copiilor vitregi; apăruse ca martor expert la procese, prezentase argumente respectate comitetului care recomandase schimbările legale care făceau posibilă dezvăluirea identității părinților copiilor adoptați. Doctore, vindecă-te singur. Doctore, cunoaște-te pe tine însuți.

La acest punct, devine evident că Liz Headleand își ascunde ceva și că din această cauză stă acum perplexă în fața unei cutii goale de brânză de vaci și fumează o țigară. Este evident pentru Liz Headleand însăși, ca și pentru cititor, că ea ascunde ceva. Dar ce anume? Știe ea ce anume? Știți dumneavoastră ce anume? Știu eu ce anume? Știe cineva ce anume?

Liz Headleand se întreabă ce anume știa, dar nu știa și, natural, nu primi niciun răspuns. Își îndreptă spatele, își stinse țigara, privi la ceas. Unde să meargă de aici? Unde, decât înainte? Aproape voioasă, acceptă propria-i propoziție încăpățânată, propria-i propoziție îndelung menținută, că efortul va fi răsplătit. Așa s-a întâmplat înainte; așa se poate întâmplă din nou. Contemplarea continuă a ceea ce e neplăcut va genera iluminare, informație, cunoaștere; și cunoașterea va restaura sănătatea și viața. Așa a fost, așa va fi. Va continua. Se va întoarce înapoi ca să sară înainte. Va dezgropa din nou cadavrul tatălui ei, va explora încă o dată acele camere și coridoare labirintice și urât mirositoare. Se va ține strâns de fir, înaintând să întâlnească fiara. Zâmbi, gândindu-se la aceste imagini. A preferat întotdeauna cumplitul în fața plicticosului. Sau asta credea. Dar chiar cum stătea zâmbind, dreaptă, se îndoia de curajul ei. În inima ei, are îndoieli asupra ei înseși. Se întreabă dacă are curajul să sape. Îi e teamă.

*

Esther Breuer avea la prânz niște sfeclă roșie veche cu un gust ușor ofilit, ușor umed, ușor mucegăit și rece, garnisită cu

câteva bucăți tari de Roquefort violent mirositor și cu un cartof fiert, rece. A acoperit toate acestea cu ulei de măsline de la Lucca, un ulei de măsline de foarte bună calitate, livrat personal de către un prieten muzician care locuia în Toscana și scria o carte despre Guido d'Arezzo. Pe când mânca, privea niște fotografii color cu detalii din tablourile lui Crivelli „Fecioara și Pruncul" și „Viziunea lui Gabriel rănit", pe care le achiziționase recent pentru o conferință despre Crivelli pe care urma să o prezinte la Birmingham luna următoare. Ar fi putut să țină o conferință despre Crivelli, susținea ea uneori, chiar stând în cap, cu ochii închiși și cu spatele la ecran, dar îi plăcea să varieze conținutul conferinței, pentru propriul amuzament. Acordase în trecut multă atenție uimitoarei mulțimi de zarzavaturi și fructe – pere, mere, piersici, dovlecei – cu care lui Crivelli îi plăcea să-și orneze subiectele și s-a gândit ca de data aceasta să stăruie mai mult asupra simbolului falic și simbolului uterin. Simboluri reprezentate de către săgeți vesel colorate care perforează fericit și decorativ pe aprigul, zâmbitorul, androginul Sfânt Sebastian la stânga Fecioarei, și de către apariția Fecioarei în fața lui Gabriel dintr-o fantă vaginală din cer, căreia îi răspundea spiritual ca un ecou în care locuia văgăuna sfântului însuși asemenea unui uter săpat în stânca roșie. O să le placă asta la Birmingham. Esther Breuer era în toane bune. Primise dimineața o scrisoare care o invita la Bologna pentru a-și prezenta opinia asupra autenticității unui tablou pictat poate de Carlo Crivelli însuși, poate de fratele lui, Vittore, tablou achiziționat recent de la o mânăstire de lângă granița iugoslavo-albaneză. Îi plăcea ideea unei călătorii la Bologna. Voia să revadă friza lui Carracci la Palazzo Salem, Romulus și Remus crescuți de lupoaică. Un bun prilej de a face mai multe lucruri deodată, având călătoria plătită.

Șterse uleiul din farfurie cu miez de pâine. Noul Crivelli a fost descris ca un Botez, probabil parte dintr-un poliptic, cu figura lui Ioan Botezătorul foarte vătămată, dar cu apele Iordanului plăcut ornate cu o mulțime fermecătoare de pești și nuferi și, în colțul din dreapta în fund, un cuib de rățuște sălbatice. Abia aștepta să vadă rățuștele. Va merge acolo în martie sau aprilie, pentru o săptămână.

*

Shirley Harper avea la prânz un cârnat rece, o bucată de pâine prăjită, o bucată de brânză cheddar din Noua Zeelandă, o lingură de murături Branston și o felie mare de tort de lămâie cu umplutură de lămâie, unt și frișcă. Nu intenționase să mănânce tortul de lămâie, dar găsise justificarea că ar fi păcat să-l lase să se învechească. Era un tort destul de bun. Shirley gătea încă, din când în când, deși nimeni nu părea foarte interesat de ofrandele ei, în afară de Cliff, iar el începuse să se îngrașe și se cuvenea să nu le accepte. Învățase singură să gătească, din cărți. Una din amintirile cele mai vii, mai puternice și mai romantice din copilăria ei era dintr-o zi când o văzuse pe mama unei colege de școală gătind. Se oprise, venind de la școală, știind că va avea necazuri din pricina întârzierii, dar nu fusese în stare să reziste. Acolo era mama lui June, cu un șorțuleț și o masă de bucătărie, albă, de lemn, plină de castroane și tăvi și căni de apă și cuțite pentru aluat, borcane și pachete de stafide și sultanine. Mama lui June, cu mâinile pline de făină, mânuia o rozetă de tăiat aluat și mici bucățele încrețite de aluat cădeau pe marginea tăbliei. June a apucat una și a mâncat-o, apoi a oferit una lui Shirley. Shirley s-a uitat la mama lui June cu spaimă și teamă, dar mama lui June a zâmbit și a spus; „Haide, încearcă puțin, nu prea mult că o să te doară burta”, și ea a ciugulit din aluatul moale, sărat, crud. Au curățit de pe castron cu o lingură de lemn amestecul crud, galben, omogen, moale, pregătit pentru prăjitură. Au ciugulit apoi cireșe glasate. Dezmăț, siguranță. Un miros dulce și cald umplea bucătăria, venind de la întreaga gamă de produse ale bucătăriei de altădată. Tarte cu dulceață, chifle, un tort de lămâie, batoane cu nuci de cocos, biscuiți cu brânză. Era în zilele în care gospodinele găteau pentru o săptămână. Erau încă zilele rațiilor; înlocuitori, înlocuitori de proastă calitate din punctul de vedere al mamei lui June; praf de ouă, marmeladă lungită cu napi, margarina; dar pentru Shirley și June acesta era belșugul lui Dumnezeu.

Shirley a ajuns târziu acasă și a fost pedepsită, pusă să stea la colț, unde a meditat la aluatul ilicit. Mai târziu în noaptea aceea, în pat, i-a șoptit lui Liz; „De ce nu avem și noi prăjituri?” Liz îi aruncase; „Nu fi absurdă”. „Dar de ce?” insistase Shirley. Liz a cumpănit învinsă; „Din cauza războiului”, a spus, în sfârșit. Un răspuns care nu era răspuns.

Rita Ablewhite nu gătea, în parte din cauză că nu putea suferi senzația pe care i-o dădea făina pe degete, pe unghii, învelișul acela moale și umed pe mâini. Încercase să se țină departe de gătit. Își hrănea fetele cu alimente uscate, alimente crude, alimente din cutii de conserve. Este uimitor, gândea Shirley uneori, privind în trecut, că nu ne-am ales cu rahitism, scorbut sau carențe de vitamine.

Rita Ablewhite trăise ani de zile cu alimente dietetice și biscuiți, cu pachete de gelatină și cuburi de supă. Devenind scheletică, gârbovită, stafidită. La un moment dat, Shirley se revoltase, ignorase mânia mamei ei îmbătrânite și chemase un doctor. Mama ei nu fusese consultată de un doctor vreme de peste douăzeci de ani. Doctorul fusese îngrozit, dar neajutorat. Ea nu avea ceva care să poată fi diagnosticat, ce se putea face? Nu există o lege care să interzică să trăiești la limita sănătății psihice, să mănânci cuburi de gelatină, să porți aceleași haine treizeci de ani, să-ți lași dinții să putrezească. Doctorul recomandase ca ea să fie abonată la o casă de comenzi care aducea mesele acasă. Spre uimirea lui Shirley, mama ei acceptase sugestia. Spre marea ei uimire, mama ei a început să se bucure de mâncare și a început să devină destul de mofturoasă. Se plângea că a primit carne tocată două zile la rând, că puiul a fost doar călduț, că morcovii au fost prea fierți. Îi spunea lui Shirley că ar avea chef de puțin pește la cină. Shirley a început să îi aducă mesele de seară, nu întotdeauna, câteodată. Uneori, mama ei chiar îi spunea mulțumesc.

De fapt, își spuse Shirley, pe când punea hotărâtă tortul la loc, în cutia de tort, ideea era că mama lor nu era nici pe jumătate așa de nebună cum voia să pară, nu fusese niciodată nici pe jumătate așa de nebună cum ajunseseră fiicele ei să creadă. Excentrică, da, ciudată, desigur, dar nu dementă, nu periculoasă, nu chiar. Dacă ar fi fost cineva în preajmă să ia comanda, să intervină, să sfătuiască. Dar nu a fost nimeni. Numai domnișoara Mynors, vorbăreața, minuscula, diforma, inexplicabila domnișoară Mynors. Domnișoara Mynors, coafeza, care venea zilnic la ceai, să ciugulească un biscuit. Nu era cine știe ce refugiu, domnișoara Mynors.

Nu, Rita Ablewhite nu fusese nebună. Își menținuse fetele în viață, parase orice întrebări cu o deosebită șiretenie, alungase intrușii și își păstrase citadela ei. Rămăsese credincioasă legilor

pământului, își trimisese fetele la școală regulat, avusese grijă să fie vaccinate și imunizate, le îngrijise când fuseseră bolnave, le dăduse, conform regulilor, ulei de pește și suc de portocale, gros, lipicios, asigurat de guvern, le îmbrăcase și le dusese să se tundă. E adevărat, de îndată ce au putut să facă fără primejdii excursii pe cont propriu – și poate chiar puțin mai devreme – fuseseră obligate să o facă, pentru că Ritei nu îi plăcea să iasă. Dar nu fusese total absentă, știuse care e școala potrivită, încurajase ambițiile lui Liz, avusese chiar câte o aventură surprinzătoare în anexarea lumii exterioare. Plătise, de exemplu, pentru amândouă fetele, lecții de elocință. În acel moment, acest lucru păruse ciudat, dar nici pe departe atât de ciudat cum părea acum, în perspectiva timpului. E adevărat, profesoara de pronunție era o prietenă a domnișoarei Mynors, dar era o profesoară absolut adevărată, nu o fantezie. O femeie mare, cu față lată, cu bărbie dublă, o femeie dintr-o bucată, cu glas domol și dulce, o femeie din suburbii, care purta o cămașă strălucitoare și o cravată prinsă cu un ac cu cap de vulpe. Rita Ablewhite anunțase că ea nu vrea ca fetele ei să vorbească asemenea fetelor de școală obișnuite din Yorkshire (ceea ce de fapt ele erau și ceea ce Shirley dorea cel mai mult să fie, cu cât mai obișnuită, cu atât mai bine), să învețe să vorbească corect, să vorbească asemenea vocilor de la radio pe care Rita le asculta fără încetare. Vorbirea Ritei era ușor identificabilă ca fiind din Yorkshire.

Shirley și Liz s-au bucurat de lecții, fiecare în felul ei. Shirley se bucura că iese, pur și simplu că iese din obișnuit; o cameră diferită, un covor cu flori diferite, perne diferite pe canapea, un abajur diferit la lampă, un cal de porțelan pe policioară, un paravan brodat cu o pasăre liră, o vază cu felinare chinezești. Se bucura să examineze craniul din odaia domnișoarei Featherstone. Domnișoara Featherstone avea un craniu numit Horațiu, ale cărui sinusuri avea pereți detașabili, fixați cu mici cârlige aurii. Shirley încerca să o facă pe profesoară să îl scoată în fiecare săptămână, dar ea nu voia. Era o plăcere rațională. Totul era rațional în vremea aceea. Shirley se bucura și de parfumul de lavandă al domnișoarei Featherstone.

Lui Liz îi plăcea poezia. Îi plăcea să o asculte pe domnișoara Featherstone recitind poezii. *Splendoarea cade pe zidurile castelului, Piața spiridușilor,* Don Juan de Austria, Edith Sitwell,

A. E. Housman și chiar, îndrăzneț, puțin Dylan Thomas. Liz a învățat și ea să recite și își declama poezii, ore întregi, în pat, sub cearșafuri. Taci o dată din gură, striga Shirley, încercând să se concentreze asupra cărților lui Enid Blyton sau Richmal Crompton sau asupra exemplarelor din *Cristalul fetei* obținute pe furiș, dar Liz continua ore în șir, vrăjită, în transă, ca drogată, cu vocea unui spirit.

Rita Ablewhite era de acord cu cititul. Citea și ea cărți. Dickens, Trollope, Charlotte Brontë, cărți de felul acesta. Mereu și mereu aceleași cărți, deși când fetele au crescut destul ca să meargă la Biblioteca Boots le trimitea din partea ei să împrumute cărți noi. Cum căpătase acest obicei? Ca și multe alte lucruri despre ea, rămânea un mister.

Oftând, Shirley șterse faianța care imita marmura, șterse chiuveta de oțel inoxidabil, atârnă cârpa în cui. Era plictisită. Nu era destul de ocupată, se plictisea. Nu mai citea cărți. Cărțile îi păreau lipsite de importanță pentru viața ei. Cărțile descriau alți oameni, alte vieți, alte lumi. O plictiseau. Îi păru rău că a mâncat felia de tort. Deschise cutia să vadă cât a mai rămas și se trezi tăind încă o felie subțire. Îngrozită, o mâncă.

*

Cliff Harper avea la prânz o farfurie mare cu friptură de porc, șorici, suc de mere, piure de cartofi, cartofi prăjiți, sos, varză fiartă și mazăre verde congelată, urmate de tartă cu zahăr ars și frișcă și cafea cu lapte. Le mânca la birtul local care servea prânzul într-o cameră la etaj. Considera că acesta este un prânz ușor, în comparație cu prânzul mai special pe care va fi obligat să-l ofere unui client la Hotelul Poștei în ziua următoare. Se avea bine cu chelnerița care îl tachina întotdeauna pe el și pe partenerul lui, Jim, când le aducea frișcă. Întotdeauna aceleași glume. „Bănuiesc că nu doriți frișcă, sau poate doar un pic? Oo, îmi pare rău, a curs prea mult.” Lui Lilian îi plăcea să râdă.

Un număr destul de mare de clienți își luau încă prânzul, în primăvara lui 1980, la Old Forge, în Northam, pe Lower Valley Road. Dar afacerile erau mai proaste decât fuseseră; anunțuri „De vânzare” apăreau la localuri de mult familiare, la întreprinderi de mult cunoscute, și oamenii erau concediați cu sutele. Greva oțelarilor nu aducea nimănui nimic bun și Northam-ul, deși nu era exclusiv un oraș al oțelului, cunoștea valuri de zvonuri și panică, pe măsură ce în jurul ei se

prăbușeau mici afaceri, se ruinau furnizori, dădeau faliment distribuitori.

Lumea vorbea de „reacție în lanț”. Cererea se prăbușise; nu se mai mișca aproape nimic. Vechiul cartier industrial începuse să capete un aspect nou, sălbatic; nu fusese niciodată plăcut, dar avusese o oarecare demnitate, pentru unii o demnitate familiară, iar extraordinara harababură de stiluri arhitectonice – fabrici din secolul al nouăsprezecelea, coșuri înalte, ziduri enorme cu contraforturi, mici locuințe domestice și case publice din secolul al optsprezecelea îngrămădite, monotone, fabrici și birouri ieftine, ad-hoc, de după război, poduri de cale ferată, rezervoare de gaz, canale cu malurile înflorite de buruieni, ciudata cosmetizare din anii șaptezeci a fațadelor – ofereau o diversitate, o bogăție vizuală și umană, o istorie decolorată și roasă de timp a trecutului prosper al orașului. Dar acum se simțea o încetinire de rău augur a pulsului; vârsta clădirilor și a cartierului începea să se arate, un vânt de părăsire bătea rece pe străzile pustii, rugina rodea liniștit mașinile, praf de cărămizi cernea din pervazele năruite, ochiuri murdare de geam se spărgeau la ferestrele cu rame putrezinde. Poezia neglijenței. Se spuneau în acele zile, la Northam, glume despre așezarea industrială și despre muzeu, restaurate de curând și cu mari cheltuieli în apropiere; de ce să nu se transforme tot orașul, întregul East End, într-un imens muzeu înfloritor pentru turiștii japonezi? S-ar putea plăti niște bătrâni îmbrăcați în salopete să stea în preajmă și să animeze spectacolul. Și numărul lor s-ar scădea din cifra șomajului. S-ar da un sens existenței lor. Întoarcerea la zilele bune dinainte.

În această prăbușire tot mai rapidă, Cliff Harper și Jim Bakewell se găseau într-o poziție anormală, improbabilă, potențial îngrijorătoare. Cererea pentru produsul lor era prea mare. Le mergea prea bine. Oglinzile de montat pe aripile automobilelor se vindeau mai bine decât și-ar fi închipuit vreodată, parțial datorită unui zvon că s-ar pregăti o lege privind obligativitatea pentru toate vehiculele de a avea o oglindă exterioară. Instructorii de la școlile de conducere auto începuseră să le recomande, inspectorii de la Ministerul Transporturilor le recomandau, automobilele noi aveau oglinzi exterioare ca un accesoriu obligatoriu, nu facultativ. Pe Cliff și pe Jim nu îi interesa piața automobilelor noi; ei asamblau un

model, pe care îl puteai monta singur, pentru mașinile vechi și înlocuiau oglinzile avariate la mașini mai noi. Părțile componente veneau din Taiwan, ca și celălalt produs pe care îl vindeau, cu mai puțin succes; trusa pentru picnic compusă din cuțit, lingură, tirbușon și deschizător de sticle. Ce să facă? Să întrerupă vânzarea de truse pentru picnic pentru a se concentra asupra oglinzilor exterioare, să mai angajeze personal, să împrumute bani pentru a se extinde, să închirieze noi spații? Cliff era un spirit conservator, Jim era doritor să se extindă, dar adevărul era că niciunul din ei nu știa ce să facă, pe ce cale să o ia, în ce direcție să sară. Discutau cu competență despre poziția guvernului opusă intervenției statului (ce se va reflecta probabil, în cazul lor, într-o poziție opusă obligativității oglinzilor exterioare), despre dezvoltarea pieței produselor legate de petrecerea timpului liber (ceea ce era probabil un argument în favoarea picnicului), despre legile care reglau angajările în micile întreprinderi, despre avantajele angajării tinerilor prin YOPS; dar nu știau ce era mai bine să facă, nu puteau ghici viitorul, nu puteau să se încreadă în viitor. Și se consolau cu tarta cu zahăr ars și smântână.

*

Alix Bowen și-a petrecut cea mai mare parte a pauzei de prânz făcând cumpărături pentru cina pe care urma să o ofere lui Liz Headleand și lui Stephen Cox. Era una din zilele pe care le numea „de la Interne”, deși de fapt nu lucra chiar în clădirea Ministerului de Interne, ci într-un colț al unei clădiri prăfuite, elegante, aparent uitate, aflate pe Nightingale Terrace, lângă Pall Mall, o clădire peste care plana umbra demolării sau a renovării, aproape de magazinul de brânzeturi și mezeluri din Jermyn Street, unde vânzătorii, unii tineri și voinici și alții bătrânei demodați, erau uneori fermecători, alteori grosolan respingători, conform parcă unui plan, unui ritm pe care Alix nu fusese niciodată în stare să îl prezică. Astăzi era o zi în care erau fermecători și, după ce își făcuse cumpărăturile, i-au oferit, aproape cu forța, o probă dintr-o brânză necunoscută numită Vignotte. Fără entuziasm, a mâncat-o, apoi a cumpărat o bucată și a cumpărat și o bucată de plăcintă pe care să o mănânce la birou. A alergat după aceea înapoi prin vântul de martie și tocmai își devora plăcinta când a intrat șefa ei, Polly Piper. Alix o privi și continuă să-și devoreze plăcinta. Îi spuse „salut, Poll”.

Polly se așeză pe scaunul celălalt și își puse picioarele pe masă printre grămezile de fișe.

— Salut, răspunse.

— Dacă vrei o cafea, spuse Alix, mai e în ibric.

Polly Piper nu făcu nicio mișcare.

— De unde ai luat plăcinta? întrebă ea, cu poftă.

— De la Paxton și Whitfield. Foarte bună. Vrei o bucățică? Alix îi cedă câteva firimituri.

— M-am uitat la raportul acela de la Kendall, Illinois. Citind printre rânduri, cred că au probleme acolo.

— Hm.

— N-ai vrea să-i scrii guvernatorului, Alix, ca să afli ce se întâmplă de fapt acolo?

— N-ar fi mai bine să vină de la tine?

— Eu reușesc întotdeauna să îi enervez. Tu scrii așa de politicos.

— O să fac o ciornă și semnezi tu. Cred că ar fi mai bine să vină din partea ta.

— Nu, nu cred.

Polly Piper o fixă autoritar pe Alix, care spuse, indispusă;

— Oh, bine. Dacă insiști… Altceva?

Și Polly începu să îi prezinte ce altceva mai avea să îi spună, în modul ei ciudat, brusc, eliptic, admirându-și în același timp cizmele care stăteau întinse, încrucișate frumos, pe mapa de birou a lui Alix. Cizmele aveau tocuri înalte, erau perfect lustruite, de culoarea vinului roșu de Burgundia, cu catarame aurite. Vorbi despre un studiu provenind de la Universitatea Leicester despre corelația dintre accidente și tensiunea premenstruală. Vorbi despre corespondența dintre apărarea oferită la procese în cazurile de infanticid și apărarea care începe să fie folosită în cazurile de tulburare a ordinii publice, datorate tensiunii premenstruale. O întrebă pe Alix ce crede despre concluzia judecătorului în procesul menajerei care l-a ucis pe patronul ei văduv, în timpul unei pretinse crize de tensiune premenstruală. Mai tânără cu doi ani decât Alix, Polly studiase Științele Morale la Cambridge și se dedicase studiului lui Wittgenstein; lucrase apoi pentru o agenție de publicitate, ocupându-se de orice îi apăruse în cale, dar dovedind un fler deosebit pentru vânzarea de produse pentru femei; devenise apoi responsabilă pentru relațiile cu publicul, apoi șefă de

serviciu, la o firmă care producea tampoane. Apoi fusese recrutată la Ministerul de Interne, unde conducea acum o unitate de cercetare asupra îngrijirii și controlului femeilor delincvente. Unitatea consta în principal, dacă nu în întregime, din Alix. Alix nu știa în ce fel ar putea să utilizeze conceptul de tensiune premenstruală. Nu știa să fi suferit vreodată în viața ei de așa ceva. Însemna asta oare că așa ceva nu există, că era o scuză fantomatică, un demon medieval așteptând să fie alungat nu cu pilule ci cu bunul simț? Ori însemna că ea era pur și simplu norocoasă? Nu știa. Ea și Polly Piper vorbeau ore întregi despre aceste probleme. Polly Piper suferea de tensiune premenstruală, dar ea aparținea unei generații de femei puțin, dar semnificativ mai tinere, a cărei atenție era concentrată mai mult asupra drepturilor decât asupra posibilităților femeii. Demodată, Alix fusese, de-a lungul întregii ei cariere modeste, convențional de punctuală și conștiincioasă, nelipsind niciodată din motive de boală, neluând nicio zi liberă când Nicholas fusese bolnav, încercând să dovedească, de una singură, că femeile sunt tot atât de demne de încredere, chiar mai demne de încredere decât bărbații. Excentrică, puternică, manierată, Polly alesese un alt drum și era acum șefa lui Alix. Polly avea părul lung, negru, buclat, încărunțind, pe care îl scutura ca pe o coamă, un nas frumos acvilin și ochi strălucitori, adesea disprețuitori. Bărbații erau speriați de Polly, într-un fel excitant, care nu îi împiedicase ascensiunea. Ea și Alix se înțelegeau, în linii mari, foarte bine.

Alix era, aproape fără să vrea, interesată de problema tensiunii premenstruale. O discutase cu clasa ei de la Garfield, le citise poeme de Sylvia Plath, de Peter Redgrave și Penelope Shuttle. Luna și fluxul, echilibrul și nebunia. Era nerăbdătoare să inițieze o campanie pentru desființarea impozitului pe circulația mărfurilor aplicat la vânzarea tampoanelor menstruale. După cum era de așteptat, Polly a fost încântată de această propunere și plănuia să aducă problema în fața parlamentului. Alix și Polly erau amândouă de acord că slaba reprezentare a femeilor în Adunarea Deputaților în Anglia în ultimele decenii ale secolului douăzeci era o manifestare deplorabilă a… — ei bine, a cui? Acesta era un alt subiect de discuție.

În autobuz, în drum spre casă, cu sacoșa plină de cumpărături, Alix se întreba dacă să facă sos de ceapă sau de

spanac la șuncă și își citi horoscopul în *Evening Standard,* sperând să găsească ceva care să o ajute să se hotărască. Horoscopul o informa că ar trebui să-și părăsească intențiile romantice actuale, dar că acestea vor fi în curând înlocuite de noi perspective, mai bune. Ce era mai romantic, ceapa sau spanacul? Nu era clar. Răsfoi *Agenda Londonezului* și văzu într-o fotografie pe Lady Henrietta Latchett cu un tânăr membru al familiei regale la un bal de binefacere la Dorchester. Biletele costaseră cincizeci de lire pentru o persoană. S-a servit șampanie și delicatese din import, s-a dansat pe muzica oferită gratuit de formația „The Wanderers", totul pentru sprijinirea cercetărilor asupra unei boli nu-atât-de-rare, cercetări care, după părerea lui Alix, erau deja destul de bine finanțate de guvern. Se cheltuiau milioane în fiecare an pentru cercetări asupra acestei boli nu-atât-de-rare. Problema nu era lipsa fondurilor ci lipsa descoperirilor, lipsa oricărui progres. Această boală nu-atât-de-rară, în ciuda banilor pe care îi absorbea, refuza, ca și moartea, să dispară. Se hrănea cu bani. Și iat-o pe Lady Henrietta, patronând, cu un tânăr membru al familiei regale. Alix citise undeva, săptămâna trecută, că în fiecare an, în Anglia se strânge pentru acțiuni de binefacere o sumă egală cu jumătate din bugetul apărării. Ce statistică extraordinară, dacă ar fi adevărată. Ea nu o credea. Dar oricum, un sistem ciudat. Examină atent trăsăturile Henriettei din poza cenușie, micșorată, înghesuită, grăunțoasă, bijuteriile de la gâtul ei, rochia decoltată. Ce țară ciudată. Avea oare Lady Henrietta iluzia virtuții când îndeplinea asemenea funcții? Alix se gândi la prietena ei Liz Headleand și se indignă câteva minute în numele acesteia, pe când autobuzul se opri din cauza aglomerației orelor de vârf, pe podul Wabdsworth; dar poate era chiar vina lui Liz Headleand că a intrat în asemenea cercuri? Sosul de spanac va fi, poate, mai distractiv. Brian va trebui să se ducă la magazinul din colț să cumpere tonic, căci dacă autobuzul rămâne blocat aici încă puțin, precis că ea nu va mai avea timp să se ducă.

*

Charles Headleand, la New York, avea la prânz (ora șase după-amiaza) apă la gheață, un sandvici cu carne sărată de vită și pâine de secară, cu mărar murat și telefonul. Îi sună pe Bud Castellano la Los Angeles, pe Ricky Dupont la Detroit, pe Sir

William Salmon la Washington, Dickie Fisher la Bogota (unde secretara lui de nădejde îl informă că era tot ora șase după-amiaza) și apoi o trimise pe secretară să-i aducă o ceașcă cu cafea și o sună pe Henrietta Latchett la Londra, sperând să o prindă înainte să plece la vreo petrecere pe care a ales să o onoreze cu prezența ei în acea seară. Era în baie, îi spuse ea, pregătindu-se să meargă la familia Venable. El o compătimi. Și cum a fost balul noaptea trecută, o întrebă el. Prea, prea, prea, spuse ea. Într-adevăr prea. Vorbea cântând, ca să îl amuze. Și despre ce a vorbit El? se interesă Charles. Reni și elani, spuse Henrietta. Se ocupă de animalele sălbatice, știi. Păi, trebuie să se ocupe cu ceva, săracii, spuse Charles. Și cerbi, intonă ea melodios. A vorbit și despre cerbi. Henrietta deschise robinetul pentru apa caldă și ținu un moment receptorul telefonului aproape, ca el să audă sunetul apei care curgea. Te sun mâine, te văd săptămâna viitoare, spuse ea. A uitat să îl întrebe cum o duce sau ce face, dar el nu a observat. Ea se întinse în baia fierbinte. Charles îl sună pe Bill Ryan la Toronto.

*

„Delicios”, spuse Stephen Cox, întinzând farfuria pentru o a doua porție de șuncă în sos de ceapă. Alix zâmbi binevoitor. Stephen, el însuși un bun bucătar, mânca întotdeauna totul și mai cerea, și aceasta îi făcea plăcere întotdeauna lui Alix. Sosul de ceapă reușise destul de bine. Ca și conversația. Liz, care era uneori arogantă în societate, fusese blândă, atentă, sensibilă. Sosise în toane bune, devreme, aducând un cadou întârziat pentru ziua de naștere a lui Sam și o plantă într-un ghiveci pentru Alix. Cadoul pentru Sam era o cutie pătrata de plastic cu un labirint tubular argintiu, complicat înăuntru.

— Cred că e un joc pentru șefi, zise Liz, așezându-se cu Sam pe canapea să se joace cu el, dar nu trebuie să ne lăsăm impresionați de asta, principalul e că e amuzant, nu-i așa?

Sam încuviință că era amuzant. Stătură împreuna atenți, în timp ce Sam scutura jucăria pentru a-i descoperi secretele; Alix, tocând pătrunjel, privindu-i, era încântată. Liz își dădea mereu osteneală cu Sam, așa cum o făcuse, cu ani în urmă, cu Nicholas; îi mărturisise o dată lui Alix că nu îi e ușor să se apropie de copiii altora, că invidia căldura celor care puteau să-și deschidă brațele, încrezători, tuturor copiilor, că era încă surprinsă, privind în urmă, de ușurința cu care se atașase de cei

trei copii vitregi ai săi. „Bănuiesc că s-a întâmplat așa pentru că trebuia”, îi spusese o dată; „trebuia să mă apropii de ei. Și o dată ce am făcut-o, a fost simplu. Îmi aparțineau, trebuia să deschid brațele, nu aveam de ales. Dar e ciudat că am știut cum să o fac, nu-i așa?” Alix, care își explicase propria-i pasiune pentru Nicholas prin biologie, fusese de acord că era ciudat. Se îndoia că ea ar fi putut să se atașeze de copiii altuia așa de ușor. Era ciudat că Liz, care nu avusese niciodată parte, atâta cât se știa, de sărutările și îmbrățișările mamei ei, a putut să le dea asemenea sărutări și îmbrățișări copiilor săi vitregi, fetelor sale. Lui Alix îi plăceau copiii lui Liz, deși îi găsea mai accesibili acum când crescuseră. Și îi plăcea să-i vadă pe Sam și pe Liz stând împreună, jucându-se.

Planta din ghiveci era mică și verde, asemenea unui mușchi, și plină cu fructe mici, roșu-portocalii.

— Sper că nu o să îți dea bătaie de cap, spuse Liz, oferind-o. Sper că n-o să o lași să-ți domine viața. Și au început să discute, un timp, despre obsesia absurdă a lui Esther pentru palmierul ei.

— Nu vorbește decât despre el, a spus Liz, e bizar, m-a certat seara trecută când am vorbit cu ea la telefon, pentru că am uitat să o întreb ce mai face palmierul. Și au râs amândouă, căci niciuna din ele nu credea deloc că Esther e bizară sau chiar excentrică.

— Și ce mai făcea palmierul? a întrebat Alix.

— Spunea că a devenit puțin cenușiu și rigid la extremitățile de jos. I-am recomandat să îl umezească, ca pe o azalee, dar nu a vrut să accepte, mi-a spus ceva despre deșert. Atunci i-am spus că îl udă prea mult și atunci mi-a spus că eu nu am de unde să știu asta.

— Oh, dragă, ce problemă! a spus Alix.

De fapt, pe amândouă le interesa destul de mult palmierul lui Esther.

— Oricum, a spus Liz, dacă acest lucrușor moare, eu nu o să te acuz.

— Îmi place foarte mult, a spus Alix. Este o plăntuță foarte drăguță.

— M-am gândit că ți se potrivește, a spus Liz, dar acum începe să-mi pară rău că nu mi-am luat una și pentru mine. Am cumpărat-o de la stația de benzină, în drum către tine. E nostim, ce de lucruri se vând la stațiile de benzină acum, nu-i așa?

Pălăvrăgeală fără rost; liniștitoare, dătătoare de siguranță. Lucruri mici. Când a sosit Stephen, au continuat să discute fără rost, un timp, despre plante și excentricități; Stephen descrise o originală îngrămădire de plante tricotate pe care o crease mătușa lui – cum adică tricotate? Da, tricotate, frunze verzi, flori purpurii cu margini albe, un fel de begonii tricotate, puse în mici ghivece purpurii cu pământ adevărat, arătând destul de realist de la o oarecare distanța – iar Brian contribui povestind despre o ciclamă de plastic, care, dintr-un motiv sau altul, ocupa un loc de cinste în apartamentul tatălui său, deși tatăl său avea talent la grădinărit și o înconjurase cu plante adevărate, foarte frumoase. Trebuie să fi fost un cadou, au conchis ei. Ca și oribilul palmier, un dar de la acel vrăjitor straniu Claudio Volpe.

La masă, au trecut mai departe; Liz a ascultat cuminte, atentă, cum Stephen le relata despre vizita lui recentă în America, unde prezentase o conferință; și-a reamintit și de alte călătorii făcute pentru a prezenta conferințe, vorbindu-le despre autobuze roz cu urechi și cu coadă, la Dallas, despre zăpada groasă și mâncăruri din semințe de floarea soarelui, la Vermont, despre brioșele englezești de la Philadelphia, despre matroanele mistice din Albuquerque. Stilul narativ al lui Stephen era ezitant, oblic, ușor bâlbâit, capricios ironic; tânăr fiind, după cum Brian își amintea foarte bine, Stephen se bâlbâise îngrozitor, paralizant, dezarmant, dar învățase să-și transforme acest defect într-un avantaj, devenise un povestitor desăvârșit, în vorbire ca și în scris. Acum se lansa într-o anecdotă despre zborul său de întoarcere de la Boston, lângă un tânăr universitar american care urma să participe la o conferința la Monte Carlo asupra intertextualității în opera lui James Joyce. Începuseră conversația pentru că amândoi citeau un roman de David Lodge, o coincidență care în sine reprezenta o formă de intertextualitate. Acest tânăr scrisese o piesă pe care nimeni nu voia să o pună în scenă. Era despre intertextualitate? se întrebase politicos Stephen, deasupra norilor. Nu, răspunse tânărul (excitat de un pahar de gin cu tonic), era despre mama lui. Ea era o soprană irlandeză-americană. Și piesa era și despre tatăl lui, un țăran irlandez care practica hipnoza. Au fost menționați O'Neill și Du Maurier, ca un tribut adus intertextualității. Stephen fusese fascinat. Nu se trădase că este el însuși un scriitor publicat, simulase o simpatie ignorantă,

inocentă, dăduse din cap, zâmbise și determinase alte confesiuni.

Brian asculta acum vocea familiară a prietenului său, care îl împinsese chiar pe el să facă atâtea confesiuni în anii care au trecut, și se gândea la succesul lui Stephen ca scriitor, la propriul lui relativ eșec ca scriitor și la dilema unui universitar călător din Noua Anglie, sfâșiat între dorința unei poziții sociale și o dragoste excesivă, incomodă, nestăpânită pentru mama lui. Material neasimilabil, poate? Ca și al său?

Brian și Stephen se întâlniseră prima oară când aveau optsprezece ani, acum mai mult de douăzeci de ani, când își făceau serviciul militar. Băieții își băteau joc de Stephen în acele prime săptămâni de instrucție generală, pe seama vocii lui cultivate, pe seama bâlbâielii din acea voce cultivată. Brian luase partea lui Stephen. Brian avea ceva binevoitor, sigur, hotărât, care impunea respect; avea, de asemenea, un metru optzeci și cinci înălțime și era bine făcut. Băieții se potoleau când Brian era prin preajmă. Un mediator înnăscut. Binecuvântați să fie făcătorii de p-p-pace, bâlbâise Stephen într-o noapte pe când beau împreună câte o halbă, la o masă de lemn mirosind a bere, în aerul greu de fumul nenumăratelor țigări. Vorbiseră atunci despre multe lucruri, peste bariera de clasă. Tatăl lui Stephen era un doctor de țară și Stephen urmase cursurile unei școli publice mărunte. Crescuse în inima Angliei rurale, în țara de vest, în inima districtelor conservatoare. Un copil sensibil, delicat, al patrulea fiu al unui al treilea fiu, făcea alergie la fân, nu îi plăcea să călărească, îi era frică de boi, era devotat lui Jack Russell și îi plăcea grozav cricket-ul, deși nu juca. Un copil de la țară, un spectator, un singuratic.

Tatăl lui Brian lucrase toată viața la Pitts and Harley, bătând cu ciocanul ferăstraie circulare. Tatăl tatălui său fusese furnalist, ca și tatăl acestuia înaintea lui. Brian crescuse în inima Angliei urbane, în industrialul Yorkshire. Urmase școala locală, unde nici nu strălucise, nici nu se făcuse de râs. Când era mic, voia să se facă polițist. Un copil de la oraș, un participant, unul din băieți. Sau așa i se păruse lui Stephen, în timpul acelor prime săptămâni.

Dar lucrurile s-au dovedit a nu fi chiar așa. Stephen, deși delicat, suporta stoic rigorile vieții de soldat, care nu puteau rivaliza, declara el, cu incomparabila mizerie fizică și mentală a

internatului. Lăuda, cu perversitate, mâncarea, de care, de obicei, se plângeau toți; arpacașul și conservele cu roșii erau o adevărată tratație, bucățile prăjite de carne sărată de vită o delicatesă, după plăcinta de pește urât mirositoare de la Moxley Hall, spunea el. Lăuda dormitorul – cel puțin avem destule pături, la școală nu puteam să dorm de frig iarna, spunea el. Admira uniforma, care susținea că arată mult mai bine decât tricourile colorate și pantalonii de clovni care atrăgeau atenția nedorită a golanilor din cartier. Natura arbitrară a disciplinei și iraționalitatea regulamentelor îl făceau să se simtă aproape ca acasă, susținea el. Ideologic era înclinat să prefere armata, internatului din Moxley Hall; hotărâse deja să nu ceară o scutire, așa încât trebuia să îi placă aici. Petrecuse ultimul an de școală citind despre războiul civil din Spania și visând la frumusețea camaraderiei. Citise pe Auden, Spender, T. E. Lawrence. Capul lui era plin de noțiuni. Și Brian întrupa destul de bine acele noțiuni; unii dintre ceilalți băieți i le puneau oarecum la încercare (mai ales acel pueril Geordie, a cărui idee despre distracție era să pună la îndemâna băutorilor cutii de bere umplute cu detergent sau cu substanțe și mai rele), dar Brian îi dădea speranțe. Pentru Brian, dimpotrivă, armata fusese un șoc. În familia lui toți erau oameni serioși, respectabili, respectând legea, non-conformiști, ușor sfioși, domestici; farsa neagră, limbajul murdar, păcălelile, glumele proaste și uneori prostia rea a camarazilor lui îl jigneau și, spre deosebire de Stephen, nu le considera o provocare pentru bărbăția lui; era, pur și simplu, jignit. Nu mai dormise niciodată departe de casă, nu dormise niciodată într-un pat fără cearșafuri, nu era obișnuit cu lipsa intimității, cu neîncetata obscenitate; era îngrozit de obiceiurile dezgustătoare ale camarazilor lui, de apropierea lor fizică, de mirosul lor, de pârțurile și râgâielile lor.

Brian își făcuse deja ucenicia la Pitts and Harley și avea asigurat un loc de muncă la terminarea celor doi ani. Stephen obținuse un loc la Oxford unde urma să studieze istoria. (Lui Stephen nu îi trecuse prin minte să nu accepte acest loc. Lui Brian nu îi trecuse prin minte să nu se întoarcă la Pitts and Harley.)

La vârstă de doisprezece, treisprezece ani, Brian cunoscuse și el ce înseamnă să fii necăjit de alții. O vreme fusese scund și

gras. Îi ziceau Bowen cel rotund. Dar apoi crescuse mai înalt și nu l-au mai necăjit.

A durat un timp până ce Stephen și-a explicat, credea el, firea protectoare a lui Brian, bunătatea lui ciudată. A aflat că Brian avea o soră. De fapt avea două surori, una din ele era o ființă plină de viață, cu trei ani mai mică decât el, Barbara, care mai târziu a emigrat în Australia. Cealaltă, Kathie, era cu doi ani mai mare decât Brian și suferea de la șaisprezece ani de o scleroză multiplă care o condamnase să trăiască într-un scaun cu rotile. Brian avea grijă de ea. O purta în brațe dintr-o cameră în alta a casei lor modeste din Coalbright Estate, o așeza cu grijă în fotoliul de lângă foc, o ducea în sus și în jos pe scări să o culce, îi aducea lucrurile de care avea nevoie, îi împingea scaunul prin cartier. Încet, Kathie se ofilea sub privirile lui Brian. Ochii ei slăbeau și Brian îi citea *Lumea femeii,* îi găsea știri interesante din *Northam Star,* căuta emisiuni la radio pentru ea, îi citea din romanele lui Mills și Boon. Ei îi plăceau în special poveștile cu doctori și surori de caritate. El îi curăța portocalele și îi tăia pâinea. Acum că el era plecat pentru doi ani, ce o să se facă ea? Ce o să se facă mama lui? Deși Kathie era ușoară ca o pasăre, mama lui era prea mică să o poată ridica ușor. Ar fi trebuit oare ca el să ceară scutirea de serviciul militar pe motive umanitare? I s-ar fi acordat oare? Pe Brian îl frământau aceste întrebări, dar în acea perioadă nu-i vorbea despre asta lui Stephen. Toate acestea au reieșit, retrospectiv, după ani, când Stephen a vizitat familia Bowen; au reieșit când Bowen a așezat un pled gros pe genunchii subțiri ai surorii sale și i-a strâns mâna subțire și albă. Era mai multă intimitate, mai multă tandrețe în acele gesturi, decât avusese parte Stephen în întreaga lui copilărie; cel puțin așa îi părea lui Stephen.

Soarta a conspirat pentru întărirea prieteniei incipiente dintre Brian și Stephen Cox. La sfârșitul instrucției lor generale, pe când fiecare aștepta să fie trimis la câte o unitate, a apărut un obstacol în desfășurarea normală a lucrurilor. Brian, care așteptase să fie trimis cu ceilalți într-o direcție necunoscută – Egipt, Aldershot, Cipru sau Caterham – a fost încunoștințat că obținuse o notă neașteptat de bună la testul de inteligență și că trebuie să rămână să aștepte decizii importante de sus. S-a întrebat atunci dacă se consideră că e vinovat de înșelătorie, de trădare sau de amândouă. Lui Stephen i s-a spus că are o pată

suspectă la plămâni. Restul trupei a dispărut de la Staffordshire peste noapte, și n-a mai fost văzută niciodată.

Brian și Stephen au fost lăsați în cazarmă, așteptând să se întâmple ceva. Două săptămâni au pierdut timpul împreună. Singuri în baraca lor, care trebuia zugrăvită sau demolată (nimeni nu știa exact), lâncezeau. Celelalte paturi erau goale. Au sosit noi recruți, nervoși, naivi, palizi, dar au fost cazați în altă parte, unde s-au instalat, dincolo de un gard de sârmă, ca niște soldați necunoscuți dintr-o altă lume, parcurgând ritualurile pe care Brian și Stephen le cunoșteau atât de bine. Brian și Stephen aveau spațiul vechi în întregime la dispoziția lor. Un lepros fizic și un lepros intelectual, nerecunoscători; nimeni nu știa ce să facă cu ei. O pată pe creier, o pată pe plămâni. Se bucurau de izolarea lor. Sperau să o prelungească, trecând înadins, fără permisiune, dincolo de porți, strecurându-se apoi liniștiți pe câmp, unde se culcau în iarba groasă sub roșul aprins al măceșilor, vorbind și fumând. O lumină caldă, albă, lăptoasă se așternea peste Midland. O eternitate pastorală.

Stephen i-a mărturisit lui Brian că dorea să devină scriitor. Stătea culcat pe spate și privea cerul albastru. Se simțea exaltat. Stephen vorbea despre războiul civil din Spania și despre George Orwell. A reușit chiar să-l convingă pe Brian să-și croiască drum prin *Omagiu Cataloniei.* Stăteau întinși în iarbă și se încălzeau la soare.

Erau îngrijorați că deveneau neverosimil de bronzați, că bronzul pielii le va trăda trândăveala, că vor fi acuzați pentru asta. Dar nimeni nu îi lua în seamă. Un timp romantic, un timp idilic, un timp de intensă prosperitate fizică. Soldați în iarbă, sfios, își făgăduiau prietenia.

(Alix, ascultând istorisirile din această perioadă, o perioadă pe care, în ciuda repetatelor evocări, nu putea deloc să o vizualizeze, se gândea, desigur, că ar fi putut fi vorba și de sex; și atunci se întreba dacă și Brian s-a gândit vreodată în același fel la ea, Liz și Esther?)

După două săptămâni, Brian și Stephen au fost transferați, deodată, inexplicabil, la cazarma Serviciului din Sutton Champfleur în Dorset. S-a dovedit că nu era nimic în neregulă cu plămânii lui Stephen. Pata era doar umbra unei pete, o mică defecțiune pe negativ. Bucățica de inteligență deosebită

detectată la Brian s-a dovedit mai reală. Ea a atras atenția faimosului Cohen-Brill, angajat atunci într-o bizară cercetare asupra corelației dintre nivelul de educație, condițiile geografice și alfabet. În zadar a protestat Brian, când a sosit la Sutton Champfleur, spunând că nu are certificatele necesare pentru a deveni ofițer însărcinat cu educația. Documentele la dosar spuneau că le are. Este o greșeală, repetase Brian, cu răbdare, în timpul unei alte luni plăcut petrecute, în timpul căreia el și Stephen au reușit să viziteze locul unde s-a născut Thomas Hardy, locul unde a murit T. E. Lawrence și câteva ceainării. Peisajul sudic, lin, verde, calcaros, silicios, vechi, nefamiliar, bântuit de fluturi, uimea ochii lui Brian. Când în sfârșit s-a recunoscut că punctul de vedere al lui Brian asupra propriei educații era corect, i s-a ordonat să-și corecteze deficiențele. A fost înscris la diferite cursuri, cu diferite subiecte academice și neacademice. A obținut diplomă pentru educația elementară, a studiat întreținerea vehiculelor, a fost amăgit să participe la un curs seral la Blandford Forum, predat de un economist pensionar, de o mare distincție, unde a studiat, „Probleme curente”, alături de o mână de școlari din clasa a șasea a unei școli publice, de niște învățători, de o călugăriță și de un grădinar comerciant. Armata era pentru Brian clasa a șasea, pregătirea pentru universitate.

Stephen s-a dovedit și el un material necorespunzător pentru destinul care îi fusese plănuit, de Sergent cu Educația, în ciuda diplomelor lui impresionante. Bâlbâiala lui era prea puternică, nu putea deloc să vorbească în public, era incapabil să transmită chiar cea mai elementară informație. A fost făcut bibliotecar, apoi i s-a spus să se înscrie la un curs de limbi străine la Bodmin, să învețe rusa. Stephen a rezistat, din principiu, dar rezistența lui a cedat până la urmă și atunci a plecat, în calitate de intelectual nou identificat, să se alăture unui grup de studenți cu ambiții și de proaspeți absolvenți, proveniți ca și el din clasa de mijloc, trecuți prin școala publică și școlile elementare. Încercase să evite această clasificare, dar eșuase. (Mai târziu, comenta adesea ciudățenia unui sistem care era atât de paranoic încât îl interzicea pe Karl Marx și cartea lui Reed *Zece zile care au zguduit lumea* în biblioteca de la Sutton Champfleur, care îl obliga să-și învelească exemplarul lui George Orwell în hârtie maro, dar care îl trimitea să învețe,

dintre toate lucrurile, tocmai limba rusă.) La Bodmin, Stephen a rămas credincios prieteniei cu Brian, căruia îi scria scrisori lungi, pieziṣe, întortocheate, sentimentale. Aceste scrisori nu îl supărau pe Brian, care răspundea, deṣi mai concis.

Când a terminat armata, Brian plănuia ṣi el să devină scriitor, încurajat de Stephen, de nebunul de Cohen-Brill, de distinsul economist ṣi de o lectură pasionantă a lui *Jude neṣtiutul.* Lui Stephen nu-i plăcea Hardy, îl considera melodramatic, nefinisat, excesiv, ṣi i-a scris o scrisoare destul de aspră lui Brian despre defectele lui Hardy. Brian i-a răspuns îndrăzneț. În acel moment, Brian ṣtia că gândeṣte pe cont propriu. Brian s-a îndrăgostit de literatura engleză, pe care acum o predă ṣi o predă mult mai bine decât ar fi putut să o facă Stephen vreodată.

Dar până la urmă amândoi au devenit scriitori, potrivit planului. Brian a rezistat sugestiei lui Cohen-Brill de a se înrola în armata regulată, o sugestie repetată în diferite ocazii în faṭa câte unui pahar de băutură ṣi în cele din urmă la un dineu elegant la Dorchester Arms; avem nevoie de oameni ca dumneata, spusese Cohen-Brill cu totală sinceritate, cu faṭa împurpurată, inteligentă, exaltată, strălucind deasupra mielului fript cu sos de mentă. Brian, plin de regret ṣi admiraṭie pentru acest om singuratic căruia îi datora atât de mult, a refuzat cu toată eleganṭa de care era în stare ṣi a plecat acasă la Northam ṣi la sora lui Kathie ṣi la postul lui de la Pitts and Harley. Dar a continuat să urmeze cursurile serale ṣi cursuri ale Universităṭii populare, în cele din urmă s-a înscris la cursuri cu frecvenṭă ṣi în 1965 a obṭinut o diplomă în domeniul literaturii engleze. În acelaṣi an a murit Kathie. Brian a părăsit Northam-ul ṣi a obṭinut un post de profesor la Tynesdie. A publicat un roman despre viaṭa în fabrică în nord-est, ṣi un altul despre un fotbalist care s-a îmbolnăvit de poliomielită. Romanele lui au avut o primire respectuoasă, deṣi cu surdină, ṣi erau uneori citate ca exemplu de roman muncitoresc regional, alături de lucrările mai bine cunoscute ale lui Sillitoe, Storey, Braine ṣi Barstow. El însuṣi era departe de a fi satisfăcut de ele, căci în ultima vreme capacitatea lui critică se detaṣase destul de mult de impulsurile lui creatoare, dar nu îṣi făcea prea multe griji din această cauză. În 1968 (cu puṭin înainte de statuarea Universităṭii Deschise), Brian s-a mutat în sud, unde a întâlnit-o ṣi s-a însurat cu Alix. A abandonat acum, mai mult sau mai puṭin, speranṭa de a scrie

marea cronică a vieții clasei muncitoare, care îi bântuia imaginația. Știe că nu poate să o facă. Dar îl bântuie, nu îl lasă în pace. Îi place această bântuire. Acest eșec deja familiar nu îl acrește. Este, în linii mari, poate spune, un om fericit. Și un profesor excelent. El și Alix sunt fericiți. În linii mari. S-au realizat. Se pare.

Evoluția lui Stephen a fost mai dezordonată. După Oxford, a plecat la Paris, spre dezamăgirea tatălui său, unde și-a câștigat o viață modestă predând engleza și subtitrând filme, în timp ce încerca să-și scrie romanul. A avut o aventură cu o femeie măritată. Și-a terminat romanul, dar nimeni nu a vrut să i-l publice. A scris un altul. Dar nici pe acesta nu a vrut nimeni să i-l publice. A asistat la valul radical al anilor ’60, apoi s-a întors acasă; s-a stabilit la Londra într-o cămăruță deasupra unei spălătorii chimice în Stoke Newington, unde era să moară din cauza gazelor toxice. A scris un roman polițist pe care l-a publicat sub pseudonim. (Nu a spus despre asta nimănui, în afară de Brian.) în 1969 și-a publicat prima lucrare serioasă, un roman profund excentric, distins și original (după cum s-a pronunțat imediat critica) a cărui acțiune se petrecea, prin analogie, la Paris, în vremea Comunei. Romanul a făcut vâlvă și a câștigat un premiu și Stephen a început să fie căutat, atât în Anglia cât și în America. Era invitat să prezinte conferințe, să țină cursuri, să onoreze universitățile cu prezența lui. A publicat alte romane, la fel de excentrice, la fel de încununate de succes. A putut să se mute de deasupra spălătoriei. Tatăl și frații lui erau mândri de el, dar mama dorea ca el să-și rânduiască viața. Acum, că trecuse de patruzeci de ani, acest lucru părea puțin probabil. Dar el nu părea nefericit. Nici fericit, nici nefericit.

Pentru Stephen, perseverența adusese roade. Reușise să-și justifice, să-și permită, să ocupe poziția lui piezișă, rolul lui anormal. Este, din unele puncte de vedere, mai mult decât sperase. Acuma, stă la masă cu prietenii lui Alix și Brian Bowen și cu prietena lor Liz Headleand, răsucindu-și o țigară subțire cu degetele subțiri, în fața resturilor unor bucățele de măr, cu capul aplecat întrebător într-o parte, ascultând-o pe Liz cum își expune neliniștile privitoare la călătoria din toamnă în Japonia. Discută încă despre călătorii și mobilitate. Toți spun că anii optzeci vor fi deceniul global, spune Alix, dar daca e așa, de ce noi, Brian și cu mine, nu mergem nicăieri? Îmi petrec tot timpul

mergând cu mașina de la Wandsworth la Wanley, sau stând în autobuz între Wandsworth și Whitehall. Asta este mobilitate, dar nu globală, nu-i așa? În timp ce tu, Stephen, zbori peste tot ca un liliac.

— Nu se învață mult din vizitele pe care le fac eu, spune Stephen blând.

— Atunci de ce le faci? întrebă Liz.

— Bănuiesc că pentru că se învață mai mult decât nimic, spune Stephen. Puțintel mai mult decât nimic.

Vorbesc, inevitabil, despre Jane Austen și despre sat. Despre cunoașterea prin lărgime sau adâncime. Despre londonezii din partea de sud a orașului, care nu au trecut niciodată râul. Despre neastâmpărul lui Cobbett și despre felul cum a descris o pereche care nu s-a mișcat niciodată dincolo de o rază de cinci mile în jurul căminului lor. Brian sare în sus, încearcă să găsească un citat din *Plimbări la țară*, dar nu reușește. Vorbesc despre Kissinger și Lord Carrington, despre diplomația globală. Stephen le povestește despre bătrânul său îndrumător, Sir William Hestercombe de la Oxford, un istoric a cărui slăbiciune este colectarea de titluri onorifice. Ar merge oriunde, spune Stephen, are o vitalitate incredibila și se apropie de optzeci de ani. America, Israel, Canada, Noua Zeelandă, Ceylon, sunt o nimica pentru el. Are o grămadă de diplome onorifice, într-un colț al biroului lui, ca niște bastoane de cricket sau crose de hochei, pregătite pentru cine știe ce misterios joc pe covor. Tuburi roșii, tuburi albastre, tuburi verzi, imitații de piele cu litere aurite pe ele. Sau poate e piele adevărată? Zice că le acceptă numai pe cele care vin în tuburi frumoase, rotunde și cu taxa poștală plătită, par avion. Am observat în *The Times* zilele trecute că s-a întors de curând cu încă una din Argentina. Ați văzut vreodată prezentarea lui în *Who's Who?* E mai mult decât o glumă.

— Am văzut din noua ta prezentare în *Who's Who* că ai menționat că îndeletnicirea ta preferată e să stai în Russell Square? Ce te-a făcut să spui asta?

Stephen zâmbește, cu gingășie și explică. Alix îl privește. Are o gură delicată, cu buze subțiri, frumos arcuite. Alix se gândește la Charles Headleand, la dinții lui mari și la fălcile lui groase. Privește apoi la Brian, a cărui față îi e atât de familiară acum, încât îi pare a fi umanitatea însăși, arhetipul feței omenești, fața

naturală. Părul lui Brian e des, cărunt și ondulat. Al lui Stephen este alb, moale și drept. Brusc își aduce aminte, un moment, de primul ei soț, Sebastian. Un moment, Sebastian trăiește. Dacă ar fi trăit, ar fi albit sau i-ar fi căzut părul auriu? Încetează să mai asculte conversația. Părul fiului ei, Nicholas, a început să cadă. Acest lucru o umple de disperare. El e atât de frumos, atât de tânăr, cum poate fi deja supus procesului îmbătrânirii? Nu-i pasă deloc de ea, râde când își vede fața zbârcindu-se, se laudă că e lipsită de vanitate, dar suferă pentru Nicholas, suferă mai mult decât ar putea să spună. Sau, de fapt, suferă pentru ea însăși?

Se scutură și se întoarce la conversație. Aceasta își schimbase cursul complet, dar complet, și Liz, care mai înainte începuse să somnoleze, s-a aplecat dintr-o dată înainte, atentă, cu o expresie de intensă însufletire, în timp ce Stephen declară:

— Da, orice cuvânt care începe cu B sau P, acestea au fost întotdeauna consoanele mele cele mai rele. Dar niciodată în franceza. Sau în rusă. Sau când cânt.

— Fascinant, spune Liz, fascinant. Ți-a oferit vreodată cineva o explicație pentru aceasta?

— Pentru ce? Pentru selectivitate?

— Pentru selectivitate sau pentru cauză.

— Cred că mulți sunt selectivi. Majoritatea. Majoritatea oamenilor au consoanele lor rele. Și se descurcă mai bine în limbi străine. Oare există bâlbâiți în toate limbile?

— În japoneză, de exemplu? Habar n-am.

— Cineva trebuie să știe.

— Pot să întreb când o să ajung acolo.

— Te rog să întrebi.

Stephen ezită, apoi continuă.

— Consoanele mele cred că au de a face cu jena. Cuvintele jenante parcă încep întotdeauna cu P sau B. Bou, bastard, porc, puturos, pederast, penis, pipi.

Stephen recită lista, pronunțând politicos, delicat, cu grijă.

— Burtă, popou, spune Liz și râde.

— Foarte selectiv, spune Stephen. Desigur, celelalte cuvinte, cuvintele din Lady Chatterley, nu le-am învățat decât mult mai târziu, după perioada formativă. Am avut o copilărie foarte protejată.

— Care a fost perioada formativă?

— Mama spune că am început să mă bâlbâi după ce am căzut de pe un poney când aveam trei ani. Am căzut în cap. Sau așa s-a spus.

— Și te-ai ridicat bâlbâindu-te?

— Așa zice ea. Cred că nu e o poveste foarte verosimilă, Începe să-și răsucească o altă țigară. Dar e adevărat că mi-e frică de cai. Ar putea fi o legătură?

— Ți-a fost frică de tatăl tău?

— Nu-mi amintesc. De unde să știu?

— Și când ai reușit să scapi de bâlbâială? E adevărat că nu te-ai bâlbâit niciodată în franțuzește?

— Numai foarte rar. Și atunci numai când era un cuvânt pe care îl pregăteam de multă vreme. Ca de exemplu când ceream un bilet pentru Passy, sau Palais-Royal, sau Pigalle. Dacă asta se întâmplă pe neașteptate, puteam să o fac. Tensiunea nervoasa era cea care mă făcea să mă bâlbâi. Așa încât îmi spuneam ca voi cere bilet în cu totul altă direcție și apoi, în ultimul moment, îmi schimbam părerea și spuneam Passy, sau Palais-Royal, sau p-p-p-Pigalle. Ca un cal cu ochelari.

— Ce vrei să spui prin cal cu ochelari?

— Îmi era frică să nu refuz să sar, ca un cal în fața obstacolului. Și atunci preferam să nu văd obstacolul. Până în ultimul moment.

— Fascinant. Dar tu erai calul? Îți imaginezi eul în ipostaza unui cal?

Și continuară așa, într-un dialog angajat, rapid, înapoi și înainte, Liz citând articole, punând întrebări, promițând să examineze statistici, sugerând paralele; mintea ei zbârnâia, fredona și cânta, mașinăria mergea iute, lin, eficient, funcționând perfect, lunecând peste noțiuni, alert, excitant, câștigând avânt, navigând cu toate pânzele sus; și acel miros de cauciuc ars era oare indetectabil? Sau exista încă nota falsă în muzica motorului, spânzurând bântuitoare deasupra capului? Stephen era mai puțin rapid, mai enigmatic, mai nesigur, dar și el câștiga viteză sub influența accelerației lui Liz, iar Alix stătea și îi asculta cum aleargă împreună; vorbeau despre Freud și despre micul Hans și despre frica de cai, vorbeau de metafora lui Platon cu caii înhămați ai eului. Merge atât de bine această modestă cină, încât Alix este în același timp veselă și epuizată, geloasă și încântată. Este ora unu noaptea, e vremea de

culcare, dar ei galopează împreună în același pas. Liz și Stephen. Ei bine, s-a făcut, își vor aranja singuri viitoarea întâlnire, se gândește Alix. Se întreabă daca Brian e plictisit. Nu a știut niciodată prea bine ce gândește Brian despre Liz. Poate ca nu va fi nicio altă întâlnire. În Stephen nu poate avea încredere, dispare atât de des. Din toată lumea, este credincios, poate, numai lui Brian.

*

Se spune despre serviciul militar că oferă tinerilor o posibilitate de a întâlni oameni de pe alte drumuri ale vieții. Și este adevărat (femeilor nu li se oferă această posibilitate forțată). Majoritatea amintirilor din serviciul militar includ un omagiu adus avantajelor educative ale contactului cu alții. Puțini și-au păstrat prieteniile peste ani, așa cum au făcut-o Brian și Stephen; de fapt puțini și-au făcut ceea ce ar putea fi numit cât de cât prietenii. Dar unii și-au făcut cu adevărat prieteni. Și tinerii au învățat ceva despre realitățile altor clase, altor pături sociale. Unii privesc în urmă cu o adevărată nostalgie la aceste contacte. Unora nu le plac categorisirile care constituie ceea ce se numește societate, nu le plac suspiciunea reciprocă și teama care întărește aceste categorisiri, pretențiile arogante pentru privilegii, liniștea care ascunde murmurul nemulțumirii sau invidia simplificatoare, agresivă a sărăciei, menținerea constantă a deosebirilor. Unora le-ar plăcea să ajungă să-și cunoască semenii. Sunt prea înspăimântați să o facă. De ce le este frică? De ura de pe fața străină a celuilalt? Sau de ura reflectată de propria lor față? Sau de frică, de frica însăși?

Singura altă formă de serviciu public care aduce pe oameni – bărbați și femei, la fel de data aceasta – într-o asemenea apropiere forțată este serviciul juraților. Este un lucru obișnuit să auzi oameni din clasa de mijloc spunând că le place să facă serviciul de jurați, pentru că acesta le dă o imagine de cum gândesc și trăiesc alți oameni. Ca și cum nu ar exista nicio altă cale de a descoperi aceste lucruri. Ei se bucura de scurta iluzie a comunității, de sentimentul scopului comun.

S-a pretins că Alix Bowen este sentimentală atunci când este vorba de problema claselor. De aceea a ajuns să predea la copiii de muncitori din Newham și la prizonierele de la Garfield; de aceea vorbește cu bețivii de pe băncile parcurilor; de aceea s-a măritat cu Brian Bowen. Și Alix însăși ar fi prima care să admită

în sinea ei – deși nu poate găsi niciodată cuvintele potrivite pentru a explica aceasta – că atracția pe care Brian o exercitase asupra ei era solid, adânc legata de originea lui sociala. Brian reprezenta pentru ea – ei bine, ce? Nu tocmai clasa muncitoare, căci Brian, atunci când l-a întâlnit, era deja romancier publicat și profesor la un Colegiu pentru Educația Adulților; deloc reprezentativ pentru un muncitor obișnuit. Totuși el aducea cu sine – ei bine, ce? O senzație că nu îi este frică. Brian nu era nici bănuitor, nici temător. În brațele tale, îi spusese Alix o dată, nu foarte serios, lui Brian, îmi vindec și rănile trupului meu și ale societății.

Brian râsese, căci ea dorise să-l facă să râdă; dar ea vorbise serios.

Prima oară când Brian a îmbrățișat-o pe Alix într-o noapte, după o farfurie de spaghete bologneze la Trattoria Primavera, ea a simțit nu atât o atracție sexuală cât o adâncă revărsare de căldură care i-a umplut, fără vreun efect erotic deosebit, întregul trup. Era o senzație extraordinară, nemaiîntâlnită, revărsându-se de la el spre ea și prin ea, prin centrul ei, prin șira spinării și prin umeri și prin piept și împrăștiindu-se, radiind, către marginile, suprafețele și extremitățile diverse, dar mai puțin importante. Această senzație o umplea și o consuma, simțea că în sfârșit se topește, după ani, după o viață de izolare, de îngheț. Dragostea cu Brian părea să aibă o continuitate fundamentală, dătătoare de siguranță, reconfortantă, o căldură atemporală, atotcuprinzătoare, care făcea ca noțiunile modeme de stârnire, excitare, orgasm, să devină lipsite de sens. Greutatea lui o ancora. Observase, de la distanță, la cantină, la cancelarie, pe coridoare, delicatețea lui, familiaritatea lui naturală, senzația pe care o dădea că e acasă în propriul trup, modul în care comunica, într-un fel confortabil, cu trupurile altora. Iradia prezență, contact direct. Atingea cu ușurință pe alții – lua gentil de braț doamne bătrâne pe scări sau la colțuri, își punea brațul în semn de încurajare, felicitare sau comuniune pe umerii prietenilor de ambele sexe, îi atinsese mâna când vorbeau, pentru a sublinia o idee sau a-și exprima aprecierea, cu mult înainte de a fi devenit intimi. Oamenii îl iubeau pe Brian, se încălzeau la căldura lui. Sau își imagina ea asta, pentru că îl iubea? Nu, nu era imaginație, așa era. El era viu în trupul lui, și aceasta era un lucru rar.

Și ea lega această viața în sine de trecutul lui, de sora lui, Kathie, desigur, dar și de familiaritatea lui față de obiecte, de cunoașterea tensiunii ferăstraielor circulare. La un moment dat, privindu-l pe Brian cum transplanta un geranium, a înțeles că problema nu era atât ce este remarcabil la Brian, cât ce nu este în regulă cu toți ceilalți. Farmecul lui părea natural, normal. Dar, de fapt, era rar.

Brian era omul normal, dar era singurul. Privindu-l într-o seară cum înlocuia antena distrusă a automobilului cu un umeraș de haine îndoit, i s-a părut că Brian putea recepționa mesaje, putea să culeagă sunete din aer, ca și din pământ. Fantastic, fantastic. Când îl vedea în compania unor bărbați imenși, corecți, plicticoși, greoi, plini de ei, britanici, cu fețele cărnoase, îmbrăcați în costume închise la culoare, cu dungi – cum se întâmplă uneori la întruniri sau chiar la petreceri –, îi privea cămașa deschisă la gât, zâmbetul deschis, gâtul, mâinile, și se întreba cum de nu îl invidiază toată lumea. Poate că îl invidiau. Haine pe umerașe, țepene, îndesate și căptușite, pentru a amuți mesajele. Îl urau oare pentru că zâmbea?

Frica devenise normală, stângăcia de diferite feluri devenise normală. Bărbații purtau costume închise la culoare și cravate și erau solemni înăuntrul lor, sau strigau la pichetele de grevă. Nu mai făceau dragoste cu nevestele lor decât arareori, după cum se putea vedea de pe fețele nevestelor, dar și din anchetele sociologice. Femeilor le era frică să stea în stațiile de autobuz după căderea întunericului, să ia ultimul metrou spre casă, să treacă prin pasaje subterane. Fetele formau bande care terorizau alte fete, cu măciuci făcute din bile de biliard înfundate în vârful unor ciorapi vechi. Bărbații vorbeau despre automobile și despre video și despre aparate de fotografiat și despre asigurarea banilor și despre dobânzile la împrumuturi. Femeile vorbeau despre detergenți și despre prețul cărnii de vită și despre reclamele de la televiziune și despre operații la vezica biliară și despre familia regală.

Și Brian, care era așa de îndemânatic, preda ore de literatură engleză la gospodine burgheze, căci acesta era rostul educației pentru adulți. A încercat și să scrie marele roman realist al anilor ’ 70 și ’ 80 despre clasa muncitoare, dar s-a mutat la Londra, s-a însurat cu o burgheză și a căpătat o educație prea bună pentru a scrie ceea ce dorea, așa cum dorea.

Alix, stând în pat după petrecerea ei burgheză, petrecerea ei cea încununată de succes; caldă, trează, adăpostită de furtunile de frică, învelită, protejată, ascultând respirația regulată a lui Brian, simțind căldura brațului său adormit la sânul ei; Alix, stând acolo, se gândea la toate aceste lucruri. La toate. Le punea unul lângă altul, ca pe niște cărămizi; Serviciul militar, Serviciul juraților, Bărbați, Femei, Muncă manuală, Frică, Pichete de grevă, Familia regală, Clasa socială, Educația pentru Adulți. Cu răbdare, le așeza unul lângă altul. Spre deosebire de Liz, avea răbdare. Nu aveau niciun înțeles aceste cărămizi, nu formau o clădire, dar ea continua, cu răbdare, perseverent, să le alinieze și să se uite la ele. Să le rearanjeze. Le va sili să se supună. Dacă nu va reuși, nu se va putea spune că nu a încercat din răsputeri.

*

În noaptea aceea, în pat, Liz uitase de Stephen, părăsise gândurile despre Stephen, îl lăsase departe în urmă, și se gândea la mama ei care zăcea acolo în Abercom Avenue, blocată de o bâlbâială nu numai în vorbire, ci în miezul ei, în totul. O cădere de pe cal, o experiență sexuală nefericită, un soț mort, un soț necredincios. Un traumatism. Un șoc. Un șoc permanent. Ce se întâmplase cu tatăl ei? Unde era tatăl ei, cine era tatăl ei? O părăsise pe mama ei și dispăruse, așa cum bănuia ea uneori? Mama ei susținea că el este mort. Dar poate nu este mort. Poate e încă în viață. Poate că doar a părăsit-o pe mama ei, așa cum Charles a părăsit-o pe ea. Posibila paralelă o îngrozi. Nu o făcuse conștient până atunci. Se întreba cum putuse să nu o facă. Se sculă și își pregăti o ceașcă de ceai. Incapabilă să doarmă, gândindu-se la Charles și la tatăl ei și la soții abandonate. „Abbandonata, abbandonata”. Muzica îi suna în cap, femei lamentându-se în decoruri neoclasice. Se culcă în pat, dădu drumul la casetofon pentru a acoperi strigătele lor. Ascultă simfonia a cincea a lui Sibelius. S-a obișnuit să o asculte, ca și cum ar putea astfel să invoce, din trecut, ajutorul lui Naomi. Ca pe un duh binevoitor. Un fel de nebunie.

Știe că ar trebui să caute urmele tatălui absent. Așa hotărâse, la prânz, mâncând brânza de vaci. Poziția ei e falsă, falsă, falsă. Esențialmente falsă. Știe că nu are curajul. Știe că nu o va face. Contemplă această cunoaștere și, la acea oră târzie, este adânc, adânc, înfricoșată.

*

Câteva familii într-un sat. Câteva familii într-o țară mică, dens populată, provincială, nesigură. Mame, tați, mătuși, copii vitregi, veri. Unde începe și unde se termină povestea? Chiar și Charles Headleand are o mătușă, deși nu ai zice când te uiți la el cum prezidează la o masă de consiliu, cum stă la un birou editorial sau cum vorbește la o întrunire. Îi e rușine de mătușa lui. Ea e subșefă la poșta unui sătuc din Norfolk. Este o femeie de cea mai teribila și cea mai inconștientă excentricitate. Ține magazinul satului. Lui nu i-ar plăcea ca Lady Henrietta să-i cunoască mătușa. Mătușa lui însă speră să o cunoască pe Lady Henrietta. Mă întreb ce ar spune Jane Austen. Alix Bowen ar găsi interesantă existența mătușii lui Charles, dar ea nu știe nimic despre mătușă. Liz Headleand nu a considerat-o demnă de a fi menționată. Între timp, într-o altă parte a țării, Nicholas Manning, fiul lui Alix Bowen, s-a dus să-și viziteze bunica, Deborah, mama acum văduvă a tatălui său, în Sussex. Lui Nicholas îi place casa, îi place viața de acolo. Alix găsește această legătură neliniștitoare, dar nu prea știe de ce.

La un nivel mai public, anul 1980 continuă. Greva oțelarilor continuă, ca un preludiu amar la greva minerilor care va urma. Retorica de clasă înflorește. Ideile îndelung prețuite ale progresului sunt reexaminate, abandonate, lăsate să moară în frig. Supraviețuirea celui mai adaptat pare a fi noua veche doctrină. Șomajul crește constant, dar Partidului Conservator nu i se amintește încă prea des de manifestul electoral care arăta o coadă lungă la ajutorul de șomaj, cu textul „Laburismul nu funcționează”. Oamenii au memoria scurtă, mulți sunt purtați de valurile noului flux. Ei sunt cei adaptați. Cei mai puțin adaptați devin din ce în ce mai puțin adaptați și eșuează la mal. Unii din cei adaptați, e adevărat, încep să își cam piardă suflul, câteodată. Cliff Harper, de exemplu, are probleme. Afacerea lui Cliff Harper înflorește, cel puțin teoretic, dar greva oțelarilor lovește în cei care îi efectuează transporturile, în furnizorii lui, în cei care îi distribuie marfa, în loialitatea unora dintre muncitorii lui; marginile încep să se surpe. Votant conservator, mic afacerist, întreprinzător, caută ajutor, dar nu întrevede niciunul. Continuă să laude guvernul și să ia în derâdere Consiliul de stânga al orașului, care organizează transportul la domiciliu al meselor pentru soacra sa. El crede în fascinația, în logica liniei

dure. Este un om îngrijorat până la disperare. Copiii îl costă o avere, la școlile particulare. Uneori, în momente de întristare, Cliff se gândește că, la urma urmelor, s-ar putea ca el să nu fie dintre cei adaptați. Nu mai e tânăr cum a fost.

Îndoiala îl cuprinde și pe Charles Headleand din când în când. Nici el nu mai e tânăr cum a fost, și New York-ul este un oraș trepidant, gâfâitor. Observase că și el are neplăcuta tendință să gâfâie. Din fericire nu sunt multe scări la New York. A început să facă jogging și aleargă în jurul părții de sus a cartierului de vest, la șapte dimineața. Regimul este, din fericire, un subiect la modă și el a renunțat (ei bine, aproape a renunțat) la unt, sare, lapte, ouă și grăsimi; i se spune să mănânce pește crud. Peștele crud e la modă. Se gândește că îi place munca lui, noua sa importanță, puterea pe care o are, situația lui; e încântat de considerația ce i se acordă.

Este ambasadorul unei mari părți a Radioteleviziunii Independente, este o persoană publică, are un salariu imens, un apartament imens și luxos, negociază de pe o poziție semi-guvernamentală, viitorul este, în parte, în mâinile lui; el e un spion al țării sale, urmărind televiziunea prin cablu, sateliții, echipamentul video, sistemele teletext, diseminarea tot mai largă a imaginilor, a știrilor, a ororilor. Este aici pentru a citi scrisul de pe perete, scrisul care pâlpâie pe ecran. Este aici pentru a da câte un ghiont în dezbaterea, în lupta pentru putere dintre radioteleviziunea publică și cea independentă, pentru a avertiza asupra căderii imperiilor. Ei bine, așa vede el problema, căci se îndoiește prea puțin că imperiile vor cădea și că în douăzeci de ani de acum înainte vechile BBC și IBA vor dispărea. Ce ar trebui el să facă, să susțină vechiul regim, cum e plătit să facă, sau să spună adevărul despre viitor și astfel să grăbească prăbușirea? O dilemă morală.

Uneori se întreabă ce dracu' face el aici? Negocieri, convenții, congrese, comitete; decizii de politică, manevre diplomatice, previziuni bugetare, investigații legislative, anchete publice. Pe vremuri a făcut filme. Pe vremuri, în ultima parte a anilor cincizeci, la începutul anilor șaizeci, a făcut filme. Uneori își permite să-și amintească de acele zile; dar nu prea adesea, căci îi displace nostalgia. Dar, din când în când, fără să vrea, când stă în baie sau aleargă în Central Park, își aduce aminte de zilele de demult ale emisiunii „În obiectiv Britania". Era producător

asistent, apoi producător; făcea ce voia din această emisiune. Un program săptămânal; un cadru bun pentru activitatea unei săptămâni; un produs care, la sfârșit, putea fi sărbătorit. Ieșeau în oraș, la un restaurant chinezesc, întreaga echipă, colegi, împreună; se așezau fericiți, triumfători și comandau platouri imense cu came de porc, de pui și de rață, brutal condimentate, și cu moluște și clești de crab și cu fasole încolțită, transparentă și unsuroasă, cu orez prăjit și creveți și fidea moale și fragila; Ben Feather insista întotdeauna să ceară un ou ochi pe deasupra porției sale. Totul îmbibat cu sos de soia, anglicizat cu grijă, ieftin, delicios, spălat cu bere sau gin și tonic. Mâncau și mâncau, și vorbeau și vorbeau, în fiecare vineri seara, când emisiunea era terminată cu bine, pusă cu bine la adăpost. Discutau despre ce nu mersese bine, care din cei intervievați minți se sau mușamalizase problemele, care demonstrase curaj; ce imagini ieșiseră bine, care ar fi ieșit bine dacă ar fi avut mai mult timp sau mai mulți bani; râdeau, vorbeau și spuneau glume și plănuiau emisiunile viitoare. Erau tineri și pasionați și plini de idei. Charles avea idei și primea idei; făcea parte din echipă. Și și-a păstrat o parte din echipă când a trecut să-și facă serialul despre educație, serialul care i-a stabilit definitiv prestigiul; a fost prezentat în 1965, printr-un strălucit amestec de intuiție și calcul, exact când guvernul laburist a scos circulara 10/65, menită să desființeze selecția la intrarea în cursul mediu și să introducă învățământul obligatoriu. Emisiunea lui Charles a devenit un subiect de discuții, era citată în parlament, în studii academice, la întruniri pe probleme de educație în toată Europa. Un serial care demonstra, elocvent, impresionant, răul care decurge dintr-un sistem divizat în clase sociale, din selecția timpurie a elevilor, din moștenirea nefericită a școlilor publice și a filistinismului în Marea Britanie. *Drumul strălucitor* era titlul său ironic, luat din abecedarul pe care Charles învățase să citească la vârsta de patru ani, pe genunchii mamei sale. Națiunea plângea ascultând-o pe micuța Olive Peters, de doisprezece ani, din Barrow, mărturisind ce puțin aștepta ea de la viață; era impresionată ascultând cum a descoperit Johnny Maher, de șaptesprezece ani, din Liverpool, fiul unui instructor auto, că primise o bursă de stat; tresărea văzându-l pe Barry Furbank, la douăzeci și patru de ani, provenit dintr-o casă de copii din Londra, cum se grăbea nerăbdător la cursurile unei

școli serale, după o lungă zi de lucru ca șofer pe un autobuz. Națiunea zâmbea când camera de luat vederi sublinia cuvinte, accente, atitudini de o extraordinară, demodată bizarerie și condescendență ale profesorilor de la Oxford, ale cadrelor didactice și elevilor din școlile publice, ale unor copii de grădiniță cu pantaloni scurți; apoi se încrunta gânditoare când camera le arăta că aceste atitudini sunt adânc înrădăcinate în însuși sistemul de învățământ și în însăși structura societății britanice. Era o televiziune de înaltă clasă. Charles lăsa oamenii să vorbească singuri, ei se condamnau pe ei înșiși cu propriile cuvinte, din propria lor gură, câștigau simpatia din felul cum stăteau în stația de autobuz sau își hrăneau iepurii sau cumpărau o revistă de la magazinul din colț; sau, cel puțin, așa îi părea publicului britanic, care era încă inocent în reacția lui la documentul de televiziune. Charles a întărit impactul emisiunii lui, angajând articole care să declanșeze o campanie în același sens în suplimentul pentru învățământ al lui *The Times,* aranjând discuții la emisiunea de noapte a televiziunii BBC cu specialiști eminenți în probleme de învățământ și sociologi, convingând compania independentă de televiziune, la care lucra, să publice materialul documentar, cu grafice și statistici. Charles a pus tot ce avea în acest serial, a strâns împreuna tot ce cunoștea și pe toți cei pe care îi cunoștea; a filmat pe una din studentele lui Alix Manning de la Colegiul pentru Educația Suplimentară din Newham, o asiatică, povestind despre căsătoria aranjată a surorii sale, în timp ce încerca să învețe să folosească o mașină de cusut electrică; l-a filmat pe nepotul lui Ben Feather la școala primară dintr-un sat din Norfolk; l-a filmat pe fiul propriei sale surori alergând spre grădinița din Sevenoaks, îmbrăcat cu un tricou colorat și cu beretă (regretând că nuanța nefericită, cu totul specială, de roz-întunecat nu putea să fie redată de imaginile alb-negru); a filmat o nepoată a soției sale decedate Naomi, cum dădea examen de intrare la Cambridge; l-a filmat pe economistul acum bătrân, dar încă distins, care îi predase lui Brian Bowen la Blandford Forum, predând la aceleași cursuri serale (cu aceeași călugăriță urmând aceleași cursuri) și strecurând subtil, fermecător, aproape neobservat noțiunea de Universitate Deschisă. (Nici el și nici Alix nu îl întâlniseră la acea dată pe Brian Bowen, așa încât Charles nu l-a putut filma, deși ar fi fost un material foarte

corespunzător.) I-a filmat pe băieții lui Shirley, sora soției sale Liz, și a încercat să îi folosească pentru a comenta atitudinile față de învățământul preșcolar, dar dintr-un motiv sau altul, secvența nu a ieșit bine și nu a folosit-o niciodată; micii ștrengari, pur și simplu, nu arătau suficient de inocenți, suficient de puțin răsfățați, în timp ce se jucau, într-o doară, cu jucăriile lor, iar Shirley, deși convinsă susținătoare a educației organizate pentru copiii mici (atât de convinsă încât ea și un grup de alte mame înființaseră grupul lor propriu de copii care să se joace împreună), refuzase să coopereze în a lăsa echipa de filmare să îi mituiască pe copii cu dulciuri. Copilașii se îmbufnau înfierbântați sub lumina reflectoarelor. Adevăr și totuși neadevăr. Liz a râs când Charles i-a povestit această înfrângere și a spus că era greșeala lui Charles că nu a înțeles scrupulele sociale ale cercului lui Shirley și Cliff Harper. Ea refuzase să-și împrumute propriii copii pentru acest proiect, iar Charles acceptase că nu ar fi potrivit să îi folosească. Dar în toate celelalte privințe ea îl susținuse; îi admirase din toată inima filmele, vorbise despre ele fără încetare, încurajase, sugerase și ajutase cu un devotament exemplar. Zile năvalnice. Toți fuseseră încântați de ele. Toți crezuseră în ceea ce făceau, toți. Lucru de echipă. Ben Feather, Dirk Davis, Lindsay Potter, Sally Hewett, Peter Canning. Câștigaseră premii. Charles ținuse discursuri. Și în fața unor porții de *chop suey* cu dulce și acru, puseseră țara la cale; Charles Headleand, Ben Feather, Dirk Davis, Lindsay Potter...

Frumoasa Lume Nouă va veni și noul mijloc de comunicare, populist și popular, al televiziunii va ajuta ca ea să se întrupeze. Echipa însăși, cuprinzând diferite meserii, diferite origini sociale și camaraderie, toate pentru un scop comun, era un microcosmos a ceea ce va veni; o societate care privește înainte, care se mișcă înainte, dinamică, deschisă tuturor posibilităților, cooperantă, fără clase. Masa la restaurantul chinezesc era o masă fără deosebiri de clasă; nu aducea cu ea ecouri ale vechiului regim. În toată Britania, de la Berwick la Broadstairs, de la Peterhead la Penzance, se consumau mese chinezești, cu sau fără ouă ochiuri deasupra. Tehnicieni de sunet stăteau alături de producător, cel cu studii superioare alături de șoferul furgonetei, artistul alături de inginer. Națiunea va cere școli tot mai bune, o bunăstare tot mai mare, case mai bune,

spitale mai bune, concedii de maternitate mai lungi, mai multe creșe, mai multe teatre, mai multe bazine de înot, mai multe concedii de paternitate și totul va merge din ce în ce mai bine, mereu. Charles crezuse în această viziune; ca și Brian și Stephen, își făcuse serviciul militar, văzuse cum trăia restul națiunii, hotărâse chiar din acea perioadă (deși nu părăsise niciun moment gândul de a deveni ofițer) că va vorbi tuturor, întregii națiuni nedivizate, ca ziarist, ca reporter de radio. (Televiziunea aproape că nu exista în acele zile.) Armata îl radicalizase pe Charles mai mult decât pe Stephen; Stephen intrase în armată ca radical și o părăsise ca un singuratic, dar Charles – sănătos, viguros, bun camarad, ambițios – a intrat în armată ca un elev oarecare dintr-o școală publică, având vagi vederi de dreapta, și a părăsit-o mult schimbat. Și îi făcea plăcere să stea cu tehnicianul de sunet și cu cel cu luminile, cu șoferul furgonetei și cu fata de la machiaj; îi făcea plăcere să-i invite pe toți în casa lui din Harley Street și să stea cu ei până târziu, în timp ce Liz căsca și râdea și turna vin ieftin și aducea uneori platouri cu spaghete, alteori bebeluși plângând. O familie. Și filmele pe care le făcea erau expresia acestui spirit, acestei lipse de formalism, acestei camaraderii. Făceau filme. Puteau să se uite la ce făcuseră și să se simtă mulțumiți.

Și ce s-a întâmplat cu toate acestea? S-a întâmplat că au apărut regulile sindicatelor. Lucru peste program, personal peste schemă, dispute, greve, disensiuni. În timp ce societatea fără clase înainta, membrii echipei de filmare nu mai erau satisfăcuți de mesele la restaurantul chinezesc; nu se așezau la masă pentru mai puțin decât un platou cu cel mai bun somon afumat, urmat de o porție de mușchi de vită. Nu mai erau mulțumiți să aștepte lumina potrivită, imaginea potrivită. Au devenit sterili și nervoși, rușinoși și greu de mulțumit. Se considerau o elită; și-au format gusturi și pretenții pe măsură. E adevărat, Ben Feather a continuat să prefere *chop suey* cu un ou ochi deasupra, dar era în minoritate, demodat. Aparținea noului vechi regim.

(Diurna pentru hotel – pat și mic-dejun – pentru un membru al unei echipe de filmare a BBC în 1985 este, se zice, de treizeci și trei de lire și patruzeci și șapte pe noapte. Puteți să mă credeți sau nu.)

Charles privea acest proces cu o furie ce se acumula foarte, foarte încet. Ce dracu' i-a apucat să compare ce câștigă ei cu ce câștig eu sau cu ce câștigă directorul general al BBC, sau cu ce câștigă nenorocitul de prim-ministru, bolborosea el, noaptea târziu, lui Liz. Și ce dracu' i-a apucat să nu mai lucreze încă cinci minute? Dacă eu lucrez, de ce nu pot să lucreze și ei? Mai bine schimb eu însumi siguranțele alea nenorocite, urla Charles, decât să pierd două ore de lucru. Nu le pasă deloc? Le păsase pe vremuri. Charles voia să știe ce se întâmplase de nu le mai păsa, că erau interesați numai de bani, de timp suplimentar plătit, de diferențieri de salariu, de negocierea structurilor, de orice afară de film? Câtă trădare, câtă neloialitate, câtă corupție, cât materialism, cât vandalism față de cauza cea bună, câtă lăcomie reacționară, retrogradă, demodată, rău intenționată. Liz privea procesul deziluzionării lui Charles cu mai puțină furie decât interes, cu o curiozitate detașată (căci nu putea să creadă că el era atât de afectat cum, de fapt, era; ea însăși fusese întotdeauna mai cinica, mai bănuitoare cu privire la camarazi și colegi și angajați; își făurise mai puține iluzii despre stima de care se bucura sau nu); nu îl credea pe Charles vulnerabil, era surprinsă și destul de impresionată să îl vadă așa, în aceste lupte pentru putere ale ultimilor ani șaizeci și primilor ani șaptezeci, când sindicatele din televiziune își încordau mușchii, când profesorii și surorile medicale și alți oameni cumsecade priveau și se îngrijorau și învățau cum să facă grevă. Pentru Liz totul era o comedie îndepărtată; mai curând una din variantele și cu totul deplasatele manifestări ale aspirațiilor și conflictelor omenești. Nu o atingeau direct.

Dar pe Charles îl atingeau și curgea sânge. Într-o vineri noaptea, în noiembrie 1972, a curs sânge, la sfârșitul unei zile de dezastru, când cincizeci de oameni declaraseră grevă pentru că un tehnician condusese o camionetă de la un capăt al unui parcaj de mașini la celălalt, pentru a descărca niște echipament la cererea lui Charles; se oprise lucrul la câteva emisiuni, incriminările zumzăiseră furios la nivelul de sus ca și la cel de jos, s-au oferit și s-au respins și s-au renegociat și s-au acceptat în final soluții, și Charles se înfuriase, turbase și își dăduse demisia. Nu se va mai lăsa niciodată supus unui asemenea sabotaj răuvoitor, unei asemenea provocări deliberate, unei asemenea capitulări rușinoase, a declarat și a aruncat jos, cu un

gest brav, hârtiile de pe biroul său de director și a plecat afară, în noapte. Acolo afară, în noapte, într-un alt parcaj, a avut loc un schimb de cuvinte între Charles Headleand care înainta către BMW-ul lui și fostul său coleg Dirk Davis, care părea că îl așteaptă (dar de fapt nu îl aștepta). Rezultatul a fost un nas însângerat; Charles, protejându-și cei doi dinți din față cu proteza, a lovit mai violent decât avusese intenția, mai precis decât știa că știe să o facă, și Dirk Davis căzuse peste BMW cu un zgomot înspăimântător. Din fericire, remușcarea intrase instantaneu în pieptul ambelor părți și se scuturaseră de praf unul pe altul cu delicatețe, fiecare admițând o parte din vină, rezemându-se gâfâind de capota lucitoare albastru-închis, testându-și dinții, tamponându-și cu batista nasul, scuipând în praf, în timp ce departe în aerul curat, întunecat, fragil, cu miros de frunze uscate, se ridicau focuri de artificii; „La dracu'", spusese Dirk ștergând sânge de pe nas și de pe buza superioară crăpată, de pe fularul bej de cașmir, „să vă ia dracu' pe toți ai dracului, să ia dracu' toată țara asta nebună și a dracului, la dracu' aproape mi-ai rupt dracului nasul". „Ar trebui să înveți să-ți ții dracului gura", spusese Charles îmbufnat, liniștit că dinții falși erau încă la locul lor, dar tulburat de bătăile înfundate din pieptul lui și de usturătura acră a pielii. Și amândoi au stat, un moment, tăcuți, pe pietrișul neuniform al unui parcaj de automobile improvizat din East Acton; un moment de armistițiu și panică; de intimitate și zăpăceală; și deasupra lor s-a ridicat încet o imensa, îndepărtată etalare de flori verzi, stele de argint, fâșii roșii de flăcări, arcuri de ploaie aurie, explodând ușor și fără zgomot. Au privit, îmblânziți. „Le-am spus puștilor mei că mă întorc să aprindem focurile de artificii", a spus Dirk posac. „La dracu', e prea târziu acum." „Prea târziu", a repetat Charles ca un ecou. „Prea târziu, prea târziu." Un miros de praf de pușcă s-a revărsat în aerul de noapte. Înțepător, final, pur. Nu erau mofturi. „Unde ți-e mașina?" a întrebat Charles. Dirk a făcut un semn spre ea; stătea supusă, așteptând, stânjenită, mută. Tacit, fără niciun cuvânt, Charles și Dirk au fost de acord că nu mai trebuie spus nimic; că fiecare va uita incidentul; că fiecare va pleca în întuneric. Se vor evita pentru totdeauna unul pe altul, vor evita încă o asemenea confruntare personală, vor lupta mai departe cu arme diferite, în lupte diferite. Nu-și vor mai vorbi niciodată, nu-și vor mai amesteca sângele cu pământul, nici nu

vor mai mânca sare împreună și nici nu se vor mai privi unul pe altul în ochi.

Charles nu a mai făcut niciun alt film. Nu a terminat niciodată filmul la care lucra în acea noapte. S-a încăpățânat în a-și menține demisia, a plecat, a format o companie independentă producătoare de emisiuni (compania-mamă a lui Global Information Network), s-a ocupat în același timp de politica televiziunii; dar după optsprezece luni era din nou înapoi la vechiul lui consorțiu, cu un salariu mult mărit, ca director executiv. A urcat constant, agresiv, prin toată ierarhia, până când nu a mai rămas niciun loc în Marea Britanie unde ar fi putut să urce, și acum este la New York. Se gândește foarte rar acum la ambiția lui de pe vremuri de a vorbi întregii națiuni, într-un limbaj pe care să-l înțeleagă întreaga națiune: limbajul filmului. Acceptă acum că a greșit visând că aceasta ar fi fost posibil sau de dorit. Acum e un război deschis și el consideră că nu el l-a declarat. Dar uneori își amintește cu tristețe, subversiv, mesele chinezești, oul ochi de deasupra; uneori chiar se întreabă ce s-a întâmplat cu Ben Feather, cu Dirk Davis, cu Lindsay Potter...

Și câteodată, când aleargă în ritmul batjocoritor al târgului din Widdecombe, se gândește că anii ’80 au venit cam târziu pentru el; poate că e cu cinci ani mai tânăr decât primul ministru, dar înseamnă, oare, că e destul de tânăr? Îl cuprinde neliniștea. Viața îi e costisitoare. Salariul lui e mare, dar viața îi e costisitoare. Henrietta e o femeie costisitoare și o mare parte din banii pe care îi are par a fi legați de copiii ei. El are, la rândul lui, cinci copii. Nedeslușit, nedrept, culpabil, o învinovățește pe Liz. Îi spune avocatului său să îi spună lui Liz să vândă casa. Liz, prin avocatul ei, refuză sau cel puțin amână. Uneori îi telefonează lui Liz direct, la ore ciudate din zi sau din noapte, căci sunt încă în relații care permit acest lucru, dar ea refuză să vorbească serios, spunând că nu a găsit o căsuță corespunzătoare în Kentish Town și e prea ocupată să caute și că, oricum, nu e un semn de miopie din partea lui să se gândească să vândă o asemenea proprietate valoroasă? Are chiar obrazul să menționeze taxa pe câștigurile capitale. Charles este destul de sigur ca Liz nu știe ce înseamnă taxa pe câștigurile capitale, dar, cu toate acestea, este puțin șocat că ea s-a putut gândi la asta și se întreabă cine o sfătuiește, în afară

de avocat. El bănuiește, corect, că nu poate fi vorba de Esther sau Alix; poate că are un iubit? Un iubit mercenar? Liz însăși nu e deloc indiferentă la avere; atitudinea ei față de avere este puțin excentrică, puțin superioară, dar nu este o atitudine de indiferență. Un iubit mercenar. Bănuiește că este o posibilitate perfect verosimilă. Nu e deloc probabil ca Liz să rămână nemăritată multă vreme. Aleargă mai departe deprimat, hotărât ca iubitul să nu capete niciodată locuința din Harley Street.

Din partea ei, Liz intenționează să fie rezonabilă în privința casei, intenționează să fie rezonabilă în privința Henriettei, intenționează să se comporte ca un adult rațional, ca o femeie independentă, dar descoperă că nu e atât de ușor cum sperase. Se trezește reacționând meschin, emoțional. Nu capitulează; a observat și a examinat prea multe cazuri extreme pentru a-și permite să capituleze. Detectează de timpuriu simptomele, le verifică, le combate, dar ele continuă să reapară, într-o formă blândă dar persistenta, și ea continuă, tot atât de blând și persistent, să le îndepărteze. Este o muncă grea care absoarbe o parte din energia care este de obicei îndreptată către angajamentele ei profesionale. A reușit, raționând cu ea însăși, să suprime crizele de neliniște financiară care au cuprins-o când Charles a adus prima oară vorba de divorț; știe că în cazul ei neliniștea nu e necesară, că e mai mult un tic reflex, o frică reminiscență, o frică deplasată. (Cu toate acestea nu poate să nu se enerveze când Charles menționează veniturile ei sau vânzarea casei.) Știe că, printr-un amestec de instinct și bună gospodărire și noroc, are o situație extrem de bună pentru a face față anilor ’80; mai bună decât a lui Charles, cu tot salariul lui imens, căci este cu cinci ani mai tânără decât Charles și considerabil mai bine adaptată și este într-un domeniu unde nu-ți rupi așa de ușor gâtul. (Charles este îngrijorat; ea, care i-a fost soție douăzeci de ani, poate simți îngrijorarea lui de peste Atlantic.) Are o situație atât de bună încât aproape că bănuiește că are o iscusință extraordinară, că a știut dinainte că va ajunge aici, fără Charles, în 1980, să se descurce cu propria-i viață. Noul guvern, deși nu a votat pentru el și deși îl critică frecvent, îi convine foarte bine, mult mai bine decât îi convine lui Cliff Harper, cumnatul ei, care a votat pentru el. Ea nu e amenințată de reducerile cheltuielilor publice, de declinul Serviciului național, de noul șef și tot mai marele accent pe privatizare;

venitul ei provine dintr-un amestec judicios de clientelă publică și una particulară. Desigur, crede în Serviciul medical național, în asistența publică (nu e ea prietenă apropiată cu Alix Bowen?), dar recunoaște, în același timp, ceea ce Alix nu face, că sectorul particular trebuie să încurajeze, experimental, măiestria, diversitatea tratamentului; natural, unii din cei mai interesanți pacienți sunt din sectorul particular. Fiul unui ministru, fiica adoptivă a unui milionar, nepotul (presupus) al unui pictor, mare crai. Nu are sentimentul că trădează cauza publică atunci când îi tratează pe acești pacienți. Crede că oferă terapie celor care au nevoie de ea. Ceea ce, desigur, face. Este dificil să transpui aceasta în vederile lui Alix Bowen, dar Liz Headleand este, cel puțin din propriul ei punct de vedere, o persoană cinstită.

Și de aceea este obligată, în acest stadiu ciudat, de tranziție, din viața ei, să recheme amintiri pe care ar prefera să le ascundă. Și, prin urmare, asigurându-se că nu are neliniști financiare serioase, este obligată să își amintească unele detalii din copilăria ei; casa învechită, modestă, slab luminată, strâmtorată, lustruită a copilăriei. Casa din Abercom nu fusese confortabilă. Fusese întunecată și friguroasă; becurile slabe trebuiau stinse de câte ori se ieșea dintr-o cameră sau dintr-un coridor, nimic nu trebuia lăsat arzând. Dormitoarele erau neîncălzite; exista un singur radiator electric în sufragerie, pe care Shirley și Liz îl duceau în secret în camera lor, când era vremea mai rea. Trebuiau să doarmă cu ciorapi, cu jerseuri, înfofolite în capoate. Nimic din ce era în casă nu părea să aibă blândețe, căldură în el; cuverturile erau lucitoare, pernele erau lucitoare, hârtia igienică (care era strict raționalizată, atâtea bucăți pe zi) era și aspră și lucioasă. Totul era raționalizat, cu excepția apei de la robinet. Rita Ablewhite nu se gândise la asta.

Ritei Ablewhite îi plăcea ca totul să fie foarte lustruit. Una din îndatoririle bizare ale copilăriei lui Liz consta din lustruirea pantofilor tatălui ei mort. Pantofii stăteau pe raft, în bucătărie, și o dată pe săptămână trebuiau să fie lustruiți. Exista o perie pentru pus crema, o perie pentru întins crema și o perie de praf. Un ritual. Care lui Liz îi displăcea teribil. Shirley nu voia să-l facă. Shirley refuza. Dar Liz, care juca jocul așteptării, a continuat să lustruiască pantofii până la cincisprezece, șaisprezece ani și abia la această vârstă – cincisprezece, șaisprezece – a început să se gândească Liz Ablewhite că poate mama ei fusese cândva

servitoare. N-a avut niciodată curajul să întrebe, dar o asemenea poveste ar fi explicat desigur ceva din obiceiurile domestice ciudate ale mamei ei, obiceiurile stranii din camerele de jos, atât de nelalocul lor într-o casă cu trei dormitoare, cu firidă cu ferestre, o casă de periferie construită în 1920, lipită de casa vecină.

Ar fi explicat, de exemplu, curățirea argintăriei. Exista o singură piesă de argint în Abercom Avenue (afară de câteva linguriță și un polonic cenușiu); era un obiect misterios, rotund, care stătea în camera din față, pe o mică măsuță la perete. Avea cam cincisprezece centimetri înălțime, două mânere de argint rotunde ca niște cercei mari, care puteau fi rotite în suporturile lor, și două piese detașabile; un disc plat de argint și ceva ca o baricadă canelată și crestată, înaltă de vreo doi centimetri, care stătea înăuntrul discului plat. Baza rotundă a acestui obiect era din lemn vechi și crăpat. Pe una din părțile de argint era un desen, o gravură, de forma unui pumn în zale; pe cealaltă o monogramă pe care Liz, de-a lungul anilor, a descifrat-o treptat ca o întrețesere a literelor A, H și O. Mai era un marcaj din patru semne, reprezentând o minusculă ancoră, un minuscul leu, o literă Z și o scrijelitură ilizibilă care ar fi putut fi cândva o săgeata. La ce ar putea fi folosit acest obiect nu era deloc clar pentru Liz și Shirley Ablewhite, dar pe atunci nu se gândeau că ar fi putut avea vreo utilizare; era, clar, un simbol mai mult decât o ustensilă domestică. Din epoca victoriană târzie? Din epoca lui Edward? Asemenea întrebări s-au ridicat târziu, retrospectiv. Dar era argint, argint masiv, căci, le informase Rita Ablewhite, așa dovedea marcajul. Trebuia să fie desfăcut în bucăți și lustruit, cu o pastă roz de săpun, apoi spălat în apă fierbinte cu săpun, apoi uscat cu o cârpă specială galben-închis. Lui Liz îi plăcea lustruirea argintului mai mult decât a pantofilor. Oferea mai multe satisfacții. Ieșea ceva frumos. Dar ce era acest obiect? De unde venise? Cum a ajuns în Abercom Avenue? Acestea erau mistere fără răspuns și ridicau întrebări care nu puteau fi nici măcar puse.

Rita Ablewhite păstra orice, dar așa făceau cei mai mulți în zilele acelea. Pungi de hârtie, benzi de cauciuc, foiță argintată, borcane de gem, umile lucruri din timpul crizei și a războiului. A păstra nu era atunci un semn de nevroză, de obsesie, de excentricitate.

Ei bine, cineva cu mintea întreagă nu vrea să se întoarcă la asta. Frig, întuneric și miros de cremă de ghete. Nu, mai bine să strălucească luminile din Harley Street, încălzirea centrală să-și risipească binefacerile în camerele goale, sticlele goale să fie azvârlite în lada de sticle, gunoierii să colecteze gunoiul îmbelșugat al unei case îmbelșugate. Larghețe aristocratică; risipă *fin-de-siècle;* căldură, viață, lumină. Proiectele de economii nu o atrăgeau pe Liz Headleand, cum le atrăgeau, în feluri diferite, pe prietenele ei Alix și Esther. Ea nu vrea să se întoarcă înapoi, să economisească, să-și mutileze stilul de viață corespunzător statutului de femeie divorțată, deși recomandase încurajator altora acest procedeu. Ea vrea să țină luminile aprinse. Simte că, până la un punct, are dreptate să procedeze așa. Și are nevoie numai de confort, deși confortul este doar o parte din problemă. Se temea că dacă face un pas înapoi, toate bogățiile ei lumești se vor spulbera, ca și bogățiile Cenușăresei la miezul nopții, și că se va trezi din nou lustruind ghetele. Ei bine, sigur că se teme de asta, toți ne temem de asta, dacă avem cât de puțină imaginație. Dar ei îi este mai teamă de asta decât celorlalți. Ea știe că nu este o prințesă adevărată, ci o prințesă falsă, o spălătoreasă îmbrăcata în straie minunate de o bursă la Cambridge și de propria-i istețime și salvată de un prinț dubios. Henrietta Latchett este adevărata prințesă. În venele ei curge sânge albastru. Este stânjenitor că trebuie să admită aceasta, dar Liz Headleand, care știe că ar trebui să știe mai multe, s-a apucat să caute pedigree-ul Henriettei Latchett în *Who's Who.*

Charles Headleand, după cum am văzut, petrece și el un oarecare timp în același scop, dar folosește *Debrett,* din care se întâmplă să aibă un exemplar la birou pentru alte scopuri. Liz nu are un *Debrett* și, chiar dacă ar avea, nu ar ști cum să-l folosească. *Who's Who* nu e prea folositor, pentru că înregistrează realizările, nu pur și simplu existența. Charles însuși apare în *Who's Who* (și Liz nu e deosebit de nerăbdătoare să vadă acea completare care va apărea în biografia lui; „divorțat în 1980"), dar Henrietta Latchett nu. După cum nu apare nimeni din familia Latchett, căci niciunul dintre ei nu a făcut niciodată ceva important sau interesant. Dar unele dintre rudele Henriettei fuseseră mai disponibile, mai orientate către public și ele oferă puncte de referință, legături, bucățele de

urzeală. Liz îi împletește drumul de la comandori ai forțelor aeriene la adjuncți ai membrilor unor înalte comisii, de la președinți ai unor asociații științifice la guvernatori ai unor bănci comerciale, de la directori de trusturi la membri ai Societății Aeronautice Regale. Un unchi a scris o monografie; un văr îndepărtat a câștigat Premiul Nobel pentru chimie. Și înapoi, în spatele fiecăruia, în spatele fiecărui nume, se întinde un șir lung de strămoși. Dintre cei care sunt cunoscuți și care au un nume. Urmărește numele de familie Oxelholme și delicata lui întrețesere cu numele Hestercombe și Stocklinche. Dacă ar fi vrut să pătrundă mai adânc, ar fi putut găsi mai multe în *Debrett.* Propriul ei nume, trecut la prezentarea făcută lui Charles, apare palid, deprimant; soția, a doua, Elizabeth Ablewhite. Absolventă a facultății de medicina, specialitatea chirurgie, Doctorat, membru al societății regale. Când Charles va divorța de ea, o să fie tăiată și această măruntă informație? Verifică antecedente cunoscute. Pare să nu existe vreo regulă. Poate depinde de Charles? Această posibilitate o irită. De fapt, deși nu e o femeie vanitoasă, Liz a considerat uneori că ar merita să aibă o prezentare a ei însăși, pe dreptul ei, în *Who's Who;* dacă ar fi publicat mai mult, desigur că ar fi fost înregistrată până acum. La urma urmelor, a participat la anchete publice, a avut contribuții în meseria ei, este stimată de colegii ei…

E ridicol. Liz știe că e ridicol, dar are sentimentul că abandonarea ei de către Charles în favoarea unei ascendențe mai ilustre îi amenință soliditatea, supraviețuirea. El și-a retras protecția și ea a devenit un nimeni. Lumea va râde de ea, pe furiș, nu va mai vrea să vină la petrecerile ei, o să vrea toți să meargă să cineze cu Charles și Henrietta. Își rostește aceste gânduri absurde lui Esther și Alix, și râd împreună; dar gândurile nu se risipesc cu totul prin râs. La un anumit nivel, Liz e amuzată, interesată, fără pasiune, de aceste excentricități comice ale intelectului ei între două vârste. Cine s-ar fi gândit? Ce ciudați sunt oamenii. Ce griji ciudate își fac. Ce lucruri fără nicio importanță îi preocupă. Astfel gândește Liz Headleand, pentru ea însăși, în timp ce se felicită hotărât pentru poziția ei financiară sănătoasă, pentru poziția socială invincibilă – căci sigur, sigur, lumea va vrea încă să vină să cineze la ea, sau ar vrea. Dacă va avea vreodată timp să invite! Sigur?

*

Alix, Brian și Esther sunt mai puțin imuni la spiritul anului 1980, la politica noului guvern, pentru care niciunul dintre ei nu a votat. Nu le convine, așa cum îi convine lui Liz. Unitatea de cercetare unde lucrează Alix este exact genul de activitate care poate fi desființată fără nicio neplăcere sau protest, un mini-grupuleț cu un scop îndoielnic și absolut lipsit de productivitate. Ea și Polly Piper, care găsesc că munca lor este nu numai interesantă din punct de vedere intelectual, dar și profitabilă și care cred că ea este și folositoare din punct de vedere social, speră că sunt atât de puțin costisitoare, atât de nesemnificative, încât nimeni nu va observa că sunt acolo. Mai serios, centrul de la Garfield este și el într-o poziție riscantă. Funcționarea lui costă mult, are un personal numeros. Din fericire, puțini în afara Ministerului de Interne știu ceva despre Garfield, dar dacă ar ști, ar considera, desigur, că regimul lui este prea liberal, clădirile prea confortabile, credința în psihiatrie și psihoterapie absurdă. (O acuzație care nu era adusă de fiii de miniștri împotriva lui Liz Headleand.) Ar fi ușor de stârnit opinia publică împotriva centrului de la Garfield. Ar fi o țintă perfectă pentru orice campanie scurtă, incisivă, de șoc, pentru lege-și-ordine sau sentințe-de-detenție-mai-lungi. Femeile condamnate au fost tradițional tratate diferit de bărbații delincvenți, dar Alix poate să își imagineze posibilitatea unui acces de anti-feminism, a unei noi severități, a unei noi „egalități” la orizont. Garfield, mândria serviciului închisorilor, locul pentru vizite, ar putea să nu supraviețuiască. Îl așteaptă reduceri de personal, reduceri la cheltuielile medicale, la notele de plată pentru spălătorie, la aprovizionare. Directorul centrului își susține întotdeauna credința lui în influența civilizatoare a fețelor de masă și a meselor rezonabil de tihnite. Eric Glover, directorul centrului, fusese auzit declarând că fețele de masă fac mai mult pentru reabilitare decât medicamentele sau accesul la serviciile poștei. Fețele de masă de la Garfield sunt cu carouri roșu cu alb sau albastru cu alb. Alix, care ajunge rareori să folosească o față de masă în propria-i casă, care tinde să servească mâncarea pe o masă veche, goală, neșlefuită, însemnată cu urme rotunde de cratițe, cu litere din *Guardin* intrate în lemn și cu multă uzură, are încredere în fețele de masă de la Garfield. Dar ele vor dispărea, bănuiește ea, în următorii doi ani. Și ea însăși ar putea

să dispară o dată cu ele, căci efectul civilizator al lecțiilor de limbă și literatură engleză este de asemenea discutabil. Un lux. Alix își dă seama că dacă va pierde diferitele locuri de muncă, ce ocupă fiecare câte puțin din timpul ei, nu va avea dreptul la aproape nimic ca ajutor de șomaj, căci lucrase, așa cum lucrează femeile, sporadic, pe ici și colo, deși aproape tot timpul. Și unde ar putea găsi un alt serviciu, la vârsta ei?

Colegiul pentru Educația Adulților, unde lucra Brian, e atins și el de reduceri. Este forțat să se combine cu alte institute din Londra de sud. Șeful îl întreabă pe Brian dacă vrea să țină lecții de engleză comercială pentru studenții străini care urmează cursuri de economie. Brian spune că n-are cum să le facă. Îi place să predea D.H. Lawrence și Blake, Bunyan și George Eliot. Deocamdată începe să predea un curs la Universitatea populară, ca să aibă o posibilitate în plus. Dar cei de dreapta continuă să se plângă că Universitatea populară risipește banii contribuabililor pentru a face propagandă marxistă.

Între timp, firma Pitts and Harley, unde Brian bătuse pe vremuri cu ciocanul ferăstraie circulare, are la intrare pichete de grevă ale muncitorilor oțelari. Au loc scene urâte la aceste pichete, căci majoritatea oamenilor de la Pitts and Harley continuă să vină la lucru. Brian și tatăl lui îi sprijină pe greviști; cu vorba, desigur. Peste doi ani, firma Pitts and Harley, ca și fețele de masă de la Garfield, nu vor mai exista. O sută douăzeci de ani de tradiție industrială se vor prăpădi. Șase sute de oameni își vor pierde locul de muncă. Eddie Duckworth, administrator și președinte al Camerei de comerț, își va vinde casa. Soția lui, care a fost întotdeauna puțin dezechilibrată, se va sinucide.

Legăturile lui Esther Breuer cu forțele pieței fuseseră întotdeauna subțirele, dar chiar și ea este un pic afectată de schimbările care au loc. Seria de conferințe publice la una din marile noastre galerii de pictură, pe care a onorat-o din când în când cu erudiția ei, a fost întreruptă. Având în vedere că era plătită doar cu douăsprezece lire și cincizeci per conferință, această întrerupere nu ar trebui să îi producă cine știe ce gol în buget, dar cum bugetul ei este destul de mic, golul se produce. Cursul ei de la Institutul Feldman este și el amenințat. Studenții englezi nu mai primesc burse. Din fericire, se pare că există mulți tineri străini bogați cărora le place să-și petreacă un an

sau doi din viață studiind istoria artelor. Pentru moment, ei umplu locurile. Cum Esther nu are deloc o conștiință socială, după cum singură mărturisește, este foarte fericită să predea la americani și evrei și arabi, japonezi și italieni, germani și iranieni. Mulți dintre ei sunt foarte inteligenți, foarte rafinați, cu legături în înalta societate. O plac pe Esther. O consideră deșteaptă.

Cursurile ei serale de la Asociația pentru Educația Muncitorilor, dedicate artei din *quattrocento-al* italian, sunt condamnate. Cursanții, în majoritate între două vârste sau pensionari, care speraseră o vacanță în Italia, sunt supărați, protestează, se oferă să plătească mai mult. Li se spune că nu se poate face nimic. Li se ține un discurs (nu de către Esther) despre alocarea resurselor. Lui Esther îi pare rău de ei. După cum îi spune lui Alix, într-o seară, ce poate fi mai dulce, mai nevinovat, mai inofensiv decât să studiezi arta italiană? Nu poate să înțeleagă de ce nu ar trebui încurajate activitățile inofensive pentru timpul liber, într-o societate în care crește nivelul șomajului. Dar nu își bate foarte mult capul cu asta. Sunt atâția care își bat capul cu aceste probleme în locul ei. Este mai curioasă, după cum îi spune lui Alix, să-și analizeze propria reacție la articolele care apar acum frecvent în presă, care își bat joc de lipsa de realism a învățământului superior și a subiectelor alese pentru cercetări. De câte ori *Spectator* sau *Guardian* (spune Esther, cu o neutralitate politică studiată, știind că Alix, dintr-o profundă corectitudine, ar descalifica orice comentariu prea evident părtinitor) aleg un anumit subiect – sau poate că le inventează chiar, din câte îmi dau seama – ca de exemplu „Lesbianismul în Lesotho” sau „Tendințele electorale ale cârciumarilor în anii ’20”, mă gândesc întotdeauna că sună deosebit de fascinant și imediat aș vrea să aflu ceva despre acest subiect. Vreau să spun că, la urma urmelor, ce este cunoașterea decât o sumă a părților ei? De ce să nu știi ceva despre lesbianismul în Lesotho sau despre preferințele politice ale cârciumarilor? Cine știe unde te pot duce aceste cunoștințe?

Totul e legat de bani, spune Alix, vag. Se pare că nu sunt destui bani și că ar fi mai bine să pregătim oameni care să facă elemente pentru calculatoare.

O să greșim și o să avem mult prea mulți oameni care o să facă elemente pentru calculatoare și nu o să avem destui care

să facă garduri de sârmă, spune Esther și începe să îi descrie lui Alix noul ei proiect; plănuiește să organizeze o expoziție, preferabil la Hayward Gallery, o expoziție de sperietori de ciori. Nu cred că s-a făcut vreodată, spune Esther. Sperietori de ciori din toată lumea. Sperietorile de ciori în artă și mitologie. Am nevoie doar ca un antropolog să călătorească în jurul lumii colecționând sperietori de ciori. Sunt sigură că aș putea obține o subvenție de la Consiliul municipal al Londrei, sau crezi că e puțin cam prea folcloric pentru ei? Nu e destul de orășenesc? Sperietoarea globală de ciori. Ce crezi?

Alix crede că e o idee grozavă și oferă drept contribuție personală pasajele introductive din *Jude neștiutul* unde, după cum își amintește, Jude este angajat de un fermier local să sperie ciorile din porumbul lui, dar îi pare rău de bietele păsări și le încurajează să mănânce. Puțin cam livresc, spune Esther, descurajator. Este o expoziție, nu o antologie.

În vara lui 1985, un fermier din Midland, care trăiește nu departe de cazarma unde s-au întâlnit prima oară Brian și Stephen, va oferi absolvenților de școală care nu au serviciu o leafă de cincizeci de lire pe săptămână și cazare gratuită pentru a speria pasările din livada lui de cireși. Îmi pare rău de tinerii de azi, fără nicio speranță de a-și găsi un loc de muncă. Ei pot să se distreze puțin la ferma mea, va spune el. Sperietori umane pentru ciori, va suna titlul unui articol dintr-un ziar progresist.

Între timp, teoriile financiare nu au împiedicat-o pe Esther să plece la Bologna să vadă pe posibilul Crivelli. Bologna cea roșie. Politică roșie, arcade roșii. Esther a călătorit cu trenul. Prefera să folosească trenul. Avionul era mai scump și mai puțin distractiv. O călătorie cu trenul era plină de aventură, de calm; de tensiune, de pace; din momentul plecării din stația Bologna (care, câteva luni mai târziu în acest an, va fi scena exploziei îngrozitoare a unei bombe teroriste, care va omorî optzeci și cinci de persoane). Esther însă a avut o călătorie pașnică, o sosire pașnică. Și-a citit cărțile *(La Chartreuse de Parme* pe care o începuse de câteva ori, dar pe care nu reușise niciodată să o termine; cartea lui E.H. Carr *Ce este istoria?* pe care i-o recomandase insistent Alix ca urmare a unei dispute de terminologie, și ultimul roman al lui Pett Petrie, *Ziggurat)*; a studiat periodicele (recent înființata revistă londoneză a cărților, *Spectator* și *Clique)*; a rezolvat cuvinte încrucișate din *The*

Times; și a scris diferite liste de lucruri pe care ar vrea să le vadă la Bologna. A privit de asemenea pe geam și s-a bucurat de amintirile ei din călătoriile precedente, amintiri care se amestecau acum cu imaginile gardurilor verzi primăvăratice și ale uscătoarelor de hamei din Kent, cu marea cenușie, cu pescărușii ce o urmăreau, cu barul afumat, cu stewardesele și grupurile școlare ametite din Sealink, cu stejarii și vâscul din nordul Franței, cușetele aprig disputate la mijlocul Franței, cu imaginile fugare ale zăpezii nocturne a Alpilor și cu dimineața apărând superb peste căderea, împrăștierea, prăbușirea, revărsarea sudului. Erau încă acolo viile și boii, pantele abrupte coborâtoare, și apoi câmpia. Liniștită, a băut puțină cafea dintr-un pahar de plastic. La șaptesprezece ani, făcuse prima oară aceasta călătorie, în aceeași perioadă a anului, sau poate ceva mai târziu; era în drum spre Perugia, cu sufletul plin de așteptări, deși nu știa ce așteaptă, căci nu fusese niciodată în mod conștient peste hotare (deși era născută la Berlin), iar Berlin și Bologna, Veneția și Viena, München și Marsilia erau pentru ea simple nume. Cunoștea doar ploiosul Manchester, cu un internat pentru fete deștepte la Shropshire, cu casele prietenilor din Cheshire, cu Londra (puțin) și încă și mai în zbor Oxford și Cambridge, așa cum le cunoscuse cu ocazia examenelor de admitere. Italia fusese o revelație, o eliberare, o renaștere.

Se oprise, atunci, la Florența, unde părinții ei aranjaseră ca ea să petreacă noaptea, înainte de a lua trenul de dimineață spre Perugia. Fusese timidă, dar nechibzuită, însuflețită de libertate, incapabilă să creadă că poate să meargă oriunde vrea; că era, în sfârșit, nesupravegheată. Avea o cameră rezervată la un mic hotel, sigur și respectabil, pe malurile Amo-ului, cu vedere spre Ponte Vecchio. Își lăsase bagajul la hotel și pornise pe străzi. Hoinărise pe lângă fațade și ferestre, pe lângă magazine care vindeau hârtie marmorată și poșete de piele încrustată. A băut un păhărel cu o băutură verde la un bar și un păhărel cu o băutură roșie la un alt bar. A avut o conversație cu o călugăriță și a fost urmărită de un soldat. A stat pe un pod și a privit râul. A umblat pe străzile înguste și a văzut o femeie la o fereastra de sus aplecându-se peste un șir de mușcate și de ciorapi puși la uscat și strigând*, Mario! Mario! Ho buttato giu la pasta! Mario!”* și a știut că asculta limba îngerilor. A încheiat seara stând la o

cafenea în Piazza delia Signoria cu un student american din Iowa care spunea că și el e în drum spre Perugia, deși drumul lui nu era la fel de direct ca al ei. El citea un roman de Dostoievski și i-a scris din memorie un scurt poem de William Carlos Williams, despre care ea nu auzise niciodată. Aceste lucruri păreau o bună recomandare, deși Esther depășise faza prudenței. Au băut o sticlă de vin și au mâncat pizza. Nu mâncase și nici nu văzuse până atunci o pizza. S-au uitat la lume, la fântână, la statuia lui Cosimo I, făcută la Giambologna, la David al lui Michelangelo, la Loggia, la porumbei, la un bărbat care vindea păsări mecanice zburătoare, pictate. Americanul, care avea aspect sfrijit și livid, cu o față lungă, subțire, melancolică, de Don Quijote, i-a cumpărat o mică pasăre (pe care o are încă). Americanul a convins-o să-l însoțească la *pensione* a lui unde a încercat să o seducă, dar ea i-a spus, mobilizându-și cu afectare toate resursele, că are numai șaptesprezece ani și prin urmare nu are legal vârsta pentru a consimți. El a primit această informație solemn, cu o oarecare ușurare și a renunțat. Cu toate acestea, dimineața, după ce și-a luat geamantanul de la micul hotel care privea spre Amo, ea a fost de acord să-și modifice planurile și să facă autostopul cu el către Siena și Arezzo.

Și așa a făcut cunoștință cu Toscana, cu Umbria. Și acum era în drum spre Bologna, pe care o vizitase prima dată în compania istoricului de artă american, între două vârste, care îl înlocuise la Perugia pe inocentul student, în cercul interior al sentimentelor ei.

Bologna este vestită pentru mâncărurile ei, care îi plăceau istoricului de artă american, care (spre deosebire de Esther) lua mâncărurile în serios. Istoricul de artă american îi vorbise despre manierism și baroc, încercând să îi abată atenția de la evidentele, prea-mult-reprezentatele-pe-cărți-poștale, *trecento* și *quattrocento,* atât de la modă, de la ceea ce el numea extazele școlărițelor și pedagogelor produse de Botticelli și Giotto, Piero della Francesca și Fra Lippo Lippi. Esther, la șaptesprezece ani, fusese sfâșiată între dorința de a-i face plăcere cultivându-și gustul pentru măreția învolburată și lugubră, pentru asocieri improbabile de culori și pentru siluete alungite supra-rafinate și dorința de a-i spune că la șaptesprezece ani avea dreptul să se bucure, măcar câtăva vreme, de primele ei întâlniri cu ceea ce era evident.

În timp, ajunsese la un compromis, cu Crivelli, un artist din *quattrocento* care nu era la modă, puțin admirat de școlărițe și pedagoge, și uneori se întreba dacă de aceasta nu este răspunzător istoricul de artă american.

Pe istoricul de artă american îl chema – și de fapt îl cheamă – Hubert Swann. Hubert Swann, ca și studentul american din Iowa, a făcut numai o încercare pe jumătate convinsă de a o seduce pe Esther. Era, într-un fel anume, evident însă că nu acesta era rolul pe care și-l dorea Esther. Hubert s-a consolat prompt cu o pasiune platonică, care dura deja de mai bine de un sfert de veac. În 1969, când relația dintre ei s-a așezat în forma pe care fiecare din ei a considerat-o a fi cea definitivă și durabilă, au mers împreună la Urbino, în ceea ce, admiteau cu oarecare vinovăție, poate fi descris drept o vacanță; au vizitat împreună Palazzo Ducale, hoinărind din cameră în cameră, prin fața tablourilor și tapiseriilor și căminelor de marmură, printre scări în spirală, îngerași suflați cu aur, veverițe lucrate în mozaic din lemn, mandoline, admirând priveliștea înrămată a dealurilor verzi și discutând elegant și aluziv despre afecțiunea trainică dintre ei, și despre Castiglione și Isabella d'Erte. Niciunul dintre ei nu făcea nicio referire la nopțile mai nebunatice îndurate sau gustate cu plăcere în alte orașe, în altă companie. Esther nu știa nimic despre cealaltă viață a lui Hubert Swann; el nu știa nimic despre aventurile lui Esther. Un aranjament satisfăcător pentru amândoi. O legătură inocentă.

Esther stă în trenul care își croiește drumul prin câmpia largă. Pietriș alb, albiile uscate și albe ale râurilor, cu irișii purpurii pe maluri. Se gândește la zilele care s-au dus, întrebându-se ce s-o fi întâmplat cu tânărul care îi dăruise pasărea pictată, reflectând la numărul vagabonzilor americani care infestează acum Ponte Vecchio și gara din Florența cu rucsacurile și seringile lor, întrebându-se dacă și Bologna e la fel de infestată, amintindu-și punctul de vedere al lui Alix despre turism și despre paradoxul faptului că profiturile din turism devin tot mai mici atunci când prea mulți au banii și/sau educația și dorința de a călători (nu poți să-i acuzi, spune Alix, de ce să nu stea în gara Florența într-un sac de dormit dacă vor?); gândindu-se la studenții ei între două vârste sau în vârstă și la dorința lor de a petrece vacanțe frumoase; gândindu-se la Hubert Swann la Urbino, la Harold Acton lângă La Pietà; gândindu-se la antropologul ei satanic

Claudio, care este poate ceva mai puțin ușor de stăpânit decât Hubert Swann; întrebându-se cum o arăta sora lui Claudio și apartamentul ei și dacă a fost înțelept să accepte invitația de a dormi acolo. Nu o întâlnise niciodată pe sora lui Claudio și a fost măgulită să primească o ilustrată cu o invitație de la ea, dar era în același timp preocupată de faptul că aceasta ar putea însemna că într-un fel Claudio ar putea dori să devină, în sfârșit, mai, „real" pentru ea, orice ar însemna cuvintele „real" pentru o persoană atât de excentrică, de *outré,* cum este Claudio. „O să-ți placă", amenințase Claudio. Ce implica oare aceasta?

La un kilometru și jumătate de gară, tocmai când Esther își rânduise gândurile și așteptările, trenul se oprește scârțâind, lângă un mal cu irișI și o căsuță numită Jollybox. Stă acolo, la un kilometru și jumătate de gară, o oră și jumătate. Esther își amintește arcadele roșii. Roșul bolognez. Compară această culoare cu rozul din Toscana, cu ceea ce ea numește rozul de Bloomsbury. Se întreabă ce s-ar face dacă ar orbi. Și-ar bate capul să învețe alfabetul Braille? Ar fi capabilă să-și reamintească culorile? A fost oare orb de adevărat cel care a spus că roșul e ca sunetul de trompete, sau era doar o născocire filosofică? Se gândește la pământul roșu din Somerset, unde va merge să stea în curând într-un weekend cu prietenii ei Peggy și Humphrey, pictor și fierar. Este locul cel mai frumos din Anglia. Este la fel de frumos ca Italia. Peggy și Humphrey încearcă să o convingă pe Esther să locuiască într-o căsuță, pe domeniul acela. Uneori aproape se gândește că ar putea să fie pe punctul de a lua în considerare sugestia.

Londra a devenit dificila. Nu imposibila, dar dificilă. Chiar și Esther, căreia îi place viața la oraș, devine ușor abătută din cauza impactului vizual al unor porțiuni din Ladbroke Grove, al blocurilor de apartamente de pe Harrow Road, al straniului peisaj suprarealist de sub viaductele autostrăzii. Nepoatei sale Ursula, care are o predilecție pentru *louche,* îi place la nebunie acest peisaj, ea înnoadă prietenii teribile în localuri și la colțuri de stradă, stă și bea cutii cu bere cu oameni imposibili, la pensiuni improvizate, în maghernițe condamnate, împrejmuite de mormane de moloz, Hotelul „Apocalipsul" este locul ei preferat de întâlnire. Esther, căreia i-a plăcut și ei odată tot ceea ce era *louche,* se simte puțin cam bătrână pentru asemenea lucruri. Ar putea să-și subînchirieze Ursulei, pentru o bucată de

vreme, apartamentul închiriat și să încerce câteva luni să locuiască pe moșia din Somerset. S-ar plictisi oare la țară? I-ar fi dor de Alix și de Liz? Ar putea să trăiască la țară, fără să cheltuiască aproape nimic, o asigură Peggy și Humphrey. Ar putea să scrie cartea pentru care a primit avans vreo două sute cincizeci de lire acum cinci ani. Ar putea să locuiască, fără să plătească chirie, într-o căsuță care stă goală, ar avea doar grija urzicilor și a iederei.

Știe că acea căsuță prezintă grave inconveniente și știe că Peggy și Humphrey cred că ei nu îi pasă de asemenea lucruri. Confort, căldură. Nu e sigură dacă îi pasă sau nu de ele. Apartamentul din Ladbroke Grove e destul de umed uneori.

Căsuța e foarte frumoasă. De ce nu vrea nimeni altcineva să locuiască acolo? Pentru că cei mai mulți vor să o cumpere și nu este și nu va fi niciodată „De vânzare”. Așa spun Peggy și Humphrey, care nu sunt proprietarii propriei lor case mai mari, în care locuiesc trainic de douăzeci de ani. E ceva legat de spiritul de proprietate și de capitalism. Noi suntem artiști, vagabonzi, lăcuste, spun Peggy și Humphrey, liniștiți, așezați, adăpostiți; vino alături de noi în profunda lipsă de siguranță a naturii.

Zona Ladbroke Grove, la capătul ei cel rău, este într-adevăr remarcabil de urâtă, după orice standarde urbane normale. Regiunea Somerset este remarcabil de frumoasă. Ca și Bologna. Frumos, urât. Primejdios, sigur. Mă întreb, se gândește Esther, dacă de la Alix am prins aceasta concepție extraordinară, atât de străină de mine însămi, că există ceva imoral în a trăi într-un loc frumos? Dacă e așa, Liz va avea pentru ce să dea socoteală. Și totuși e adevărat, gândește Esther, că și eu cred că Liz e nebună să vrea să se agațe de acea casă imensă din Harley Street. În privința aceasta, Alix și cu mine suntem de acord.

Artiștii, vagabonzii, lăcustele. Esther cugetă asupra rațiunilor pentru care este atât de puțin atrasă de ideea de a poseda o proprietate, când e atât de interesată de aspectele vizuale ale lumii materiale, atât de atașată de detaliile mediului ei înconjurător imediat. Poate că e doar o aberație continentală, o moștenire vieneză, un spirit de refugiat care nu și-a găsit locul, un spirit neenglezesc. Alix și Brian, oricât ar încerca ei să fie buni socialiști, au în proprietate sau cel puțin plătesc rate pentru casa lor din Wandsworth. Este, desigur, o casă destul de oribilă,

ceea ce reprezintă o circumstanță atenuantă în favoarea lor, din punct de vedere moral.

Trenul se urnește în sfârșit din loc. Ea își pregătește bagajele.

Mai târziu, la cină, în apartamentul surorii lui Claudio, își va aduce doar din când în când aminte de aceste gânduri. Apartamentul surorii lui Caludio are o grandoare prăfuită, antică, măreață, aurită, cu tavane înalte, barocă; este un colț al unui palat baroc, dând spre Via Santo Stefano. Un canar țopăie și cântă într-o colivie albă, din împletitură de răchită. Statuete stau pe mese de marmură. Sora lui Claudio poartă o fustă cenușie cu o croială sobră și un set englezesc de lână gri; efectul este exotic. Ea e arheolog. Studiază perioada etruscă. Vorbesc împreună despre Perugia, despre Volterra, în timp ce răsucesc și înnoadă porțiile lor de *pasta al pesto.* Sora lui Claudio face, din când în când, săpături în Toscana, pe un mic versant înalt, încoronat de o veche pădure. Esther o întreabă despre licheni. Vorbesc despre pigmentație, despre posibilul Crivelli, despre tehnicile de datare, despre restaurare, despre subvențiile guvernamentale.

Sora lui Claudio este funcționar public, plătit de stat. Pasărea cântă. Beau *grappa* după masă, și Elena își pune picioarele pe șezlongul șubred și fumează o țigaretă. Are o voce joasă, răgușită, înecată, o voce seducătoare. Pielea ei e smeadă, dinții ușor proeminenți, ușor neregulați, sunt albi, solizi, preciși, are la gât un colier de mărgele roșii de sticlă. Ea și Esther nu se întâlniseră înainte. Se plac foarte mult. Vorbesc concis, familiar despre Caludio și excentricitățile lui. Elena râde cu un râs gutural, își ridică paharul și privește la lumina lămpii cu abajur roșu, reflectându-se prin auriul pal al băuturii. Oftează prevestitor. O invită pe Esther să viziteze săpăturile ei etrusce, să vadă broasca râioasă care trăiește în mormânt, vechea broască etruscă. Elena o întreabă ce se mai petrece în Anglia. Care Anglie? întreabă Esther.

Esther rămâne perplexă, a doua zi, văzând presupusul Crivelli. Se holbează la el, ore în șir, consultându-și din când în când notițele de la Londra, catalogul ei despre Crivelli. Proposta lui Pritojoli. Cântărește povestea despre descoperirea picturii. Nu este plauzibilă; dar toate poveștile de acest fel sunt la fel de puțin plauzibile. A fost găsită, i se spune, de un călugăr marxist excentric din Bologna în timpul unei excursii prin Dalmația. A

ochit-o în șopronul unei mici mânăstiri abandonate, pe când se adăpostea de ploaie, discutând cu un țăran despre cultivarea fasolei. Stătea proptită de o grămadă de lemne de foc și de niște mobilă ruptă. O salvase pe furiș și o strecurase sub veșmintele lui și o adusese acasă la Bologna.

Acum călugărul-hoț dispăruse în tăcere. Lui Esther nu i se permite să-l interogheze. Călugărul nu are voie să stea de vorbă cu femei. Sau cel puțin așa i se spune ei.

Totul este foarte suspect. Fără niciun motiv serios, ea bănuiește că este mâna lui Claudio Volpe. Claudio este născut în Bologna, deși acum e legat de Universitatea din Torino; este posibil să fi dorit să aducă printr-un miracol un Crivelli în orașul lui natal, să-i facă plăcere lui Esther, să le facă plăcere concetățenilor. Dar nici chiar Claudio n-ar fi putut falsifica acest mic tablou de *quattrocento.* Este el, cu siguranță, autentic din acea perioadă? Esther sperase, înainte de a-l vedea, că este o parte din dispărutul, dar renumitul poliptic de la Zara, cunoscut sub numele diferite de Madonna Della Pesca sau Madonna Del Pesce; o veche dilemă a tratatelor de istorie a artelor. Esther își dorise atât de mult o pradă mai spectaculoasă. Dar tot ce are în fața ei aici este cel mult, cel puțin, unul din tablourile din spatele altarului. Sfântul Ioan Botezătorul, treizeci și șapte de centimetri pe unsprezece. Un San Giovanni Battista alungit, stând pe o stâncă oarecare, ascuțită și crăpată, cu un strat subțire, albastru, de apă botezătoare spălându-i gleznele osoase. Pe stâncă stă și o rață, lângă un cuib de rămurele uscate. Ioan poartă una din acele decorative cămăși, cu două fețe, din păr de cămilă, cu care lui Crivelli îi plăcea să-l îmbrace pe sfântul pustiei; fața exterioară, delicat strânsă în cingătoare, lasă să se vadă mănunchiurile buclate de păr moale de pe fața interioară, sugerând mai mult delicatețe decât penitență, mai mult rafinament decât martiriu, mai mult stil decât ascetism. Și totuși, o vagă aluzie la vârcolac; acest profet mâncător de lăcuste ar fi putut să se metamorfozeze într-o clipită.

Modul de tratare a subiectului este al lui Crivelli, subiectul este al lui Crivelli, semnătura este a lui Crivelli. OPUS KAROLI CRIVELLI VENETI. Fără dată. Dacă e din perioada iugoslavă, atunci e din anii 1460? I se pare suspectă semnătura. Este ceva în neregulă cu semnătura. Pare cumva adăugată, post-datată.

Dacă nu ar fi fost nicio semnătură i s-ar fi părut totul mai puțin suspect.

Fratele lui Carlo Crivelli, Vittore, pictase și el în Dalmația.

Esther este perplexă, dar complet absorbită. Timpul trece fără ca ea să-și dea seama. I-ar plăcea să creadă că este într-adevăr o lucrare a lui Carlo, prietenul și aliatul ei, cel care i-a conferit de fapt doctoratul, căci aceasta ar justifica cheltuielile (foarte modeste) pe care le-a făcut cu această vizită, dar dacă este opera unei alte mâini, ei bine, asta e la fel de interesant. Și dacă este un fals teribil de subtil, un *jeu d'esprit* al unui călugăr nebun, ei bine, gândește ea, asta e încă și mai interesant, deși nu chiar în domeniul care o interesează de obicei.

Poate că misterele nu vor fi elucidate niciodată. Ce este istoria? Ce este de fapt istoria? Este bântuită de idealul, acum aparent, desconsiderat, al lui Ranke, de a spune lucrurile *wie es eigentlich gewesen.* A spune lucrurile așa cum au fost ele în realitate.

Dacă problema autentificării lui Crivelli s-ar tot prelungi, Esther ar putea beneficia de multe călătorii gratuite la Bologna. Dar mintea lui Esther nu gândește așa. Esther este un om de știință. Dacă există așa ceva. Esther se întreabă dacă există așa ceva, în timp ce se întoarce către Elena, sedusă, prin lumina blândă a serii de primăvară.

*

Copilul cel mai mic și singura fată a lui Shirley Harper, Celia, stă în dormitorul ei la masă și răsuflă din greu, trudind la tema pentru acasă. Are treisprezece ani, prâslea familiei, copilul născut pentru a umple timpul pustiu despre care Shirley știa că va veni când băieții vor crește mari; nu a fost planificată conștient, desigur, căci, conștient, Shirley a fost supărată văzându-se însărcinată din nou, după un interval de câțiva ani. A făcut-o pe Celia să-și dea seama de supărarea ei, mai mult decât de mulțumirea ei.

Tema Celiei este o lucrare despre briganți, grupul de triburi care dominau Britania de nord în vremea invaziei romane. A desenat o hartă a dealurilor fortificate din epoca de fier; există unul chiar în nordul orașului Northam, pe partea dreaptă a autostrăzii către Leeds. Acum desenează o secțiune transversală printr-o fortăreață tipică, copiată dintr-o carte pe care a găsit-o la biblioteca publică și pe care, din spirit de

competiție, speră că nu a mai descoperit-o altcineva. Folosește creioane roșii, verzi și maro, frumos ascuțite. E complet absorbită. Ține gura deschisă, căci are probleme cu sinusurile, doctorul spune că e din cauza unui septum deviat, dar nimeni nu știe ce înseamnă asta. El spune că e inoperabil.

Celia urmează o școală de zi, particulară, costisitoare, tradițională, foarte bine văzută, dintr-o suburbie din nordul Northam-ului. Majoritatea familiilor de intelectuali din oraș, care nu au preferat internatele, își trimit fetele aici. Se zice că are un nivel academic ridicat. Celia e fericită acolo și îi place să învețe, poate ceva mai mult decât ar trebui; e în pericol să devină favorita profesoarei. Profesoara este Miss Grigson, o tânără strălucitoare, interesată de istoria locală, interes pe care l-a transmis cu succes unora dintre fetele din turma ei drăguță, politicoasă, manierată, îmbrăcata în uniformă. Miss Grigson e o romantică. Este logodită și, uneori, întrerupe excentric o lecție despre rocile vulcanice sau despre structura plantelor fanerogama pentru a vorbi despre un bal al primăverii la care a participat împreună cu logodnicul ei, sau despre faptul că logodnicului ei nu îi plac vinetele.

Celia Harper este credincioasă domnișoarei Grigson și imaginația ei a fost cucerită de briganți. Împărtășește punctul de vedere al domnișoarei Grigson că majoritatea copiilor de școală știu despre Boadicea, dar foarte puțini știu despre Cartimandua, regina briganților, și că prin urmare a ști despre Cartimandua este ceva special. Cartimandua, spune Miss Grigson, pare să fi fost un fel de canalie, dar poate că au existat rațiuni pentru asta. De ce a trădat Cartimandua pe Caractacus romanilor? Ochii domnișoarei Grigson strălucesc când face asemenea speculații. A făcut asta din cauza unei dispute particulare cu consortul ei Venutius? Miss Grigson nu e feministă; locuiește prea la nord pentru aceasta; este pur și simplu tipul de femeie care ține partea femeilor. Este o romantică și ar vrea să o disculpe pe Cartimandua de reproșurile istoriei. Plănuiește să organizeze cu clasa ei, clasa a IV-a B, o excursie în timpul verii la săpăturile lui Ian Kettle din North Yorkshire. Celia e entuziasmată de acest proiect. Acum, elaborează secțiunea transversală. Și murmură pentru sine:

Mă cheamă Cartimandua, între regi regină,

Priviți voi cei puternici și plângeți a mea vină.

Shirley, alegând cearșafurile lângă uscătorul de rufe, aude acest murmur, se oprește din ales și ascultă. Celia își amintește numai aceste două versuri, așa că le recită la nesfârșit, cu intonări diferite, pe când colorează. Shirley o ascultă. Ce îi amintește aceasta psalmodiere? Desigur, îi amintește de sora ei Liz, ascunsă sub pătură, acum treizeci de ani. Shirley se înfioară, începe să împăturească cearșafurile, își canalizează iritarea către cearșafurile plic care nu se împăturesc bine. Fiecare îmbunătățire creează probleme, reflectează ea. Dar Liz, continuă să psalmodieze în adâncul minții ei. Este oare ciudat sau nemaipomenit felul în care se concentrează Celia? De ce să se neliniștească din cauza unei asemenea școlărițe model? Știe că și Cliff e îngrijorat din cauza ei, că folosește orice ocazie pentru a o încuraja să iasă să se joace, să-și invite prietene la ceai, să se alăture jocului de oină la Blackridge Green. Ea și Cliff sunt vinovați, sunt răspunzători de asta. Se gândesc uneori că ei au ales pentru fata lor această educație, aceste preocupări. Băieții nu excelează la învățătura, se revoltă, sunt nesuferiți într-un mod obișnuit cu frizurile lor și cu băutura, într-un fel pe care Cliff îl înțelege, deși se plânge, de formă. Dar cu Celia e altceva. Shirley își dă seama că soțul ei se gândește că Celia e doar o fetiță și deci nu e atât de important ce se întâmplă cu ea; și totuși îl preocupă. Această intensitate care se simte în tot ceea ce face ea îl deranjează. Dintr-un impuls, Shirley se repede la ușa fiicei ei, trântește ușa de perete intrând cu un prosop verde închis. Celia se uită împrejur, mirată, vede că e doar mama ei, își compune o privire absentă, dezamăgită, inexpresivă, așteptându-se la vreun reproș. Mama ei privește în jur în speranța de a găsi ceva să îi reproșeze, amână puțin, oferindu-i prosopul curat, apoi spune:

— Și ce e cu mormanul ăsta de rufe pe podea? Și arată spre o grămada de ciorapi, chiloți, pantalonași și cămăși de nylon.

— Tocmai voiam să le duc la coșul de rufe, spune Ceha, fără nicio pretenție de a fi plauzibilă.

— Văd, spune Shirley. O obosesc cuvintele pe care trebuie să le rostească. Și-a construit în jur acest zid de cuvinte, de minciuni, de fapte. O fortăreață. Tocmai am încărcat mașina de spălat, lucrurile tale vor trebui să aștepte până data viitoare.

— Da, spune Ceha, răbdătoare.

— La ce lucrezi? întrebă Shirley, potolindu-se.

— Lucrarea mea la istoria antică, spune Celia, șovăitor, parcă apărându-se. Nu vrea să vorbească despre asta cu mama ei. Mama ei, spre deosebire de Miss Grigson, nu e interesată de problemele acestea.

— Foarte frumos, spune Shirley, sec, privind fața închisă a fiicei sale, codițele ei brune îngrijite, nasul pistruiat, dinții prinși într-un aparat pentru îndreptat dantura. O elevă foarte promițătoare, spun toți profesorii ei. Promițătoare pentru ce? Shirley se apleacă și culege un bilet de autobuz și o bucată de hârtie de împachetat, de pe podea.

— Locul ăsta e o cocină, murmură ea, aproape politicos. Să-ți pui hainele deoparte înainte de a coborî, spune ea și se retrage, înainte ca Shirley să închidă ușa măcar, Celia răsuflă deja din greu trudind la lucrare.

Shirley coboară la bucătărie. Pune ibricul în priză, ca să facă ceva. Lustruiește câteva plăci de faianță. Cliff îi spune că ar trebui să aibă un ajutor la gospodărie, mai mult ajutor decât poate să îi dea doamna Rathbone, care vine de două ori pe săptămână, dar Shirley rezista. Se teme să fie ajutată la gospodărie și, oricum, ce ar face cu timpul rămas liber? Unele din așa numitele prietene ale sale au pe cineva să le ajute la gospodărie și își umplu timpul cu cafele, cu acțiuni de binefacere, cu grupuri de discuții, și chiar lucrând de-a binelea la un serviciu, câteva ore pe zi sau zile pe săptămână. Shirley ar fi dorit să poată să lucreze, dar lui Cliff nu i-ar plăcea asta, și, oricum, nu e bună la nimic, nu are nicio pregătire. Se gândește la sora ei Liz, la viața ei socială frenetică, super-activă, la copiii ei adoptivi și la copiii ei adevărați, la soții ei care tot dispar. Se gândește la Celia, concentrată acolo sus, sugându-și creionul, în camera ei luminoasă împodobită cu o frescă veche reprezentând Arca lui Noe, navigând încă de-a lungul pereților. Se gândește la mama ei. A considerat totdeauna că superioritatea intelectuală evidentă a lui Liz trebuie să fi fost moștenită de la necunoscutul tată, căci crede în ereditate, în genetică, dar în ultima vreme a început să o vadă pe mama ei într-o nouă lumină. Perseverența ei stranie, formidabilă, onestă, tristețea ei fanatică sunt poate un semn al inteligenței care a luat-o pe un drum greșit?

Și poate Celia a moștenit aceasta? Fetele lui Liz, Sally și Stella, nu par să sufere de această intensitate morbidă. Ele își împart energiile într-o sută de direcții, sunt întotdeauna în mișcare, alergând fără odihnă. Viața londoneză. Viața străzii anilor ’70 și ’80, cu predilecția ei exagerată pentru manierele și felul de a vorbi al clasei de jos, o viață aspră, colorată. Celia duce o viață protejată, liniștită, rafinată, la Northam. O viață provincială, o viață burgheză, o viață demodată. Shirley își face o ceașcă de ness, pe care nu o vrea și pe care de fapt nu ar vrea să o bea.

Cliff îi spune că ea ar trebui să meargă la Londra, să-și ia o săptămână liberă, să se ducă să stea cu Liz și să facă ceva cumpărături, să meargă la teatru, să se pună la curent cu noutățile. El nu poate să vină pentru că nu poate să-și lase afacerile, nu-i place să lase afacerile. Cliff știe că ea se plictisește, că nu are cu ce să-și ocupe timpul, că e ușor deprimată, că mama ei o calcă pe nervi, că are nevoie de o schimbare. E generos cu sugestiile; cu cât e mai îngrijorat din cauza banilor, cu atât mai provocator cheltuitoare devin sugestiile lui. Shirley spune că va merge, poate, la toamnă. Nu știe dacă vrea să stea cu Liz. Nu îi place rolul de șoarece de la țară. Dar crede că nu e bine să piardă legătura cu Liz, întrevede posibilitatea să piardă complet legătura cu Liz, să devină niște străine. Oare simte asta pentru că își vede propriii băieți crescând, înstrăinându-se de ea, considerându-i pe ea și pe Cliff plictisitori? Cliff e un tată destul de sever și lor le displace asta. Dacă nu o să aibă grijă, ei o să dispară cu totul.

Indiferentă, începe să evoce imagini cunoscute; Londra, Parcul Regent, Harrods, Shaftesbury Avenue, Bond Street, Teatrul Național. Ce scuză să găsească pentru mama ei? Mama ei pretinde că a fost la Londra în 1937 la încoronare, dar sincer vorbind Shirley nu-și poate imagina așa ceva. Nu și-o poate imagina pe mama ei în altă parte decât în Abercom Avenue, deși se știe că s-a aventurat până la magazinele din colțul străzii Victoria și o dată sau de două ori, de necrezut, chiar la supermagazinul Silcock în centrul orașului. Poate că ar fi mai bine să merg la Londra, să mă oblig să merg la Londra. Nu vreau să ajung ca mama.

Traversează bucătăria, până la chiuvetă, varsă jumătate din ceașca de ness pe care nu o dorise, spală ceașca, spală un

capac din folie de aluminiu de la o sticlă de lapte, pune piciorul pe pedala coșului de gunoi, deschide capacul, privește absentă un moment la o cutie de ouă goală, la o cutie de conserve de tomate goală, la resturile de spaghete de aseară, la niște coji de mere, la o foaie de salată înnegrită, la un cartuș de țigări, la o sticlă de tonic. Ar vrea ca ei să nu mai arunce sticle de tonic în coșul de gunoi; îi place să le ducă la cutiile speciale pentru colectarea sticlelor goale. Se gândește să o recupereze, dar nu o face. Nu vreau să ajung ca mama, își repetă pentru sine; dar chiar pe când repetă aceste cuvinte, un straniu, pervers respect pentru mama ei i se strecoară în suflet; cum s-a îndârjit mama ei să fie ceea ce este, cu câtă încăpățânare a refuzat să se lase distrasă de nimicuri, cu câtă tristețe și cu cât curaj a privit de-a lungul anilor la însuși miezul nimicniciei. Căci ce lipsite de importanță, ce nimicuri sunt toate, întâlnirile la o cafea dimineața, mesele, băutura, Teatrul Național, cumpărăturile în oraș, cititul cărților, brodatul, cursuri serale, excursiile la țară, lustruitul faianței, golirea coșurilor de hârtii, Bond Street, Parcul Regent, colectarea sticlelor în cutiile pentru sticle goale, grădinăritul, telefoanele, radioul, Terry Wogan, mersul la coafor, micile convorbiri cu cel care spală vitrinele, micile donații pentru Oxfam, aruncatul foliei de aluminiu, colectarea foliei de aluminiu, curățitul băii. Sunt nimicuri, toate sunt nimicuri. Sexul și copiii, copiii când erau mici, i-au dat pentru scurtă vreme un scop, energia pe care o generau a dat sens lumii pentru un răstimp, a creat un sistem, o comunitate; clinici, locuri de joacă, parcuri, grădinițe, mame așteptând la poarta școlii; și acum nimic. Zgomotul inutil al unui gunoi aruncat pe pavajul gol. Răceala, nimicnicia o copleșesc pe Shirley, rămasă nemișcată în bucătărie. Știe că biologic este deja moartă. Sufletul ei se înfioară; a avut viziunea resturilor inutile, a faptului că ceea ce urmează după viață nu are niciun sens, viziunea gunoiului, a descompunerii. O cutie de ouă și o cutie de conserve într-o cutie pentru gunoi, făcută din plastic albastru și alb, cu pedală. Asemenea lor poți fi aruncat pentru totdeauna. Își ridică piciorul de pe pedală. Capacul cade.

*

Liz regretă că a acceptat invitația lui Ivan Warner de a lua prânzul împreună. A prinzi era de obicei o greșeală; a-l întâlni pe Ivan era aproape invariabil o greșeală. Ivan prânzea întotdeauna

cu cineva; asta era meseria lui. Liz nu simțea nici cea mai mică dorință să-l întâlnească pe Ivan sau să mănânce un prânz undeva. Și totuși, iat-o, la ora unu, într-o zi de lucru, în Soho, într-o primăvară târzie, așezându-se pe o banchetă confortabilă, desfăcând un șervet mare, gros, de damasc, bine călcat, de un roz-închis, zâmbind politicos, mărturisind că e încântată să-l vadă pe Ivan și permițându-și să comande un Campari cu sifon. Acesta sosi cu un clinchet, aburit, într-un pahar alungit în formă de lalea, cu o felie de portocală. Ce se întâmplase oare? Cum reușise el acest lucru? Îi privi cu curiozitate fața neatrăgătoare, răuvoitoare, injectată, infatuată. Era aproape ca și cum Ivan ar fi avut asupra ei, asupra tuturor celor pe care îi subjuga, puterea unui anume șantaj; dar care putea fi secretul, când ea nu putea să găsească nimic dezonorabil pe care el ar fi putut să-l știe despre ea, când ea știa atâtea lucruri dezonorabile despre el? Și de ce oare simțea ea, în compania lui, o senzație de ilicit, de plăcere nepermisă, o senzație de conveniență, ușor coruptă? Era oare însuși faptul prezenței ei, aici, în acest restaurant, o crimă împărtășită? Cunoștea el dezgustul ei, împotrivirea ei, oare din cauza dezgustului ei, din cauza împotrivirii ei continua el să insiste, să o invite? Sau poate că de fapt ea era cea care voia să fie interogată de Ivan Warner despre divorțul ei, despre ce mai făcea Charles la New York, despre Henrietta Latchett, despre reacția copiilor la ceea ce făcuse Charles? Observase la urni dintre pacienții ei o plăcere vinovată în a-și destăinui secretele; era oare Ivan Warner psihiatrul ei, confesorul ei? Gânditoare, sorbi băutura rece și amară; gânditoare, îi zâmbi lui Ivan. Nu îl mai văzuse de luni de zile. De la petrecerea din noaptea de Revelion. Era atâta bârfă de recuperat.

Ivan își ridică paharul cu gin și tonic cu lămâie și i-l închină.

— Noroc, spuse el.

Liz zâmbi rece.

— Noroc cu carul, cât încape, spuse el din nou.

Ea zâmbi mai cald. Chelnerul zăbovi lângă masa lor și Ivan îi făcu semn să plece, ceea ce o făcu pe Liz să-și privească pe furiș ceasul; trebuie să se întoarcă până la trei și jumătate și ar putea deja să parieze că el o va face să întârzie. O înfruntare a voințelor.

— Ei bine, zise Ivan.

— Ei bine, zise Liz.

Ivan începu să o interogheze despre planurile ei, despre legăturile ei, despre gândurile ei asupra unei noi căsătorii, abordând o temă pe care încercase să o exploreze chiar la petrecere; atunci ea crezuse, împanicată, că el a adus vorba despre asta din răutate, dar acum, în liniștea prânzului, ciugulind o bucățică de țelină crudă, se gândi că poate el era sincer interesat, sincer curios, că încerca sincer să stoarcă informații de la ea. La urma urmelor, de unde ar fi putut el să știe că ea nu are nimic de mărturisit? Galant, Ivan oferea soluții pentru a-i popula viața particulară; aduse din nou, de exemplu, vorba despre Gabriel Denham, un vechi adversar al lui Charles. Un bărbat bine, admise Liz, dar un pic trecut; și nu e prost deloc – văzuse Ivan serialul lui despre Pakistan? Au discutat apoi despre Gabriel, despre prima lui soție, Phillipa (care după părerea lui Ivan era acum în declin), despre cea de a doua soție, Jessica, despre aventura lui cu o secretară. Au tras concluzia că e vorba de o oarecare decădere. Au trecut apoi la Anthony Keating (prea nebun pentru gustul meu, a spus Liz, ciugulind din acea *salade tiède,* admirând nuanțele verde-roșcat ale frunzelor atât de la modă; înțelegând prin asta că îi place de Anthony Keating și nu vrea să vorbească despre el cu Ivan). Atunci Humphrey Potter? Sau Jules Griffin? Nu? Liz zâmbi apreciativ. Ce zici de Otto Werner? Dar Otto Werner, zise Liz, are o soție. Și ce vrei să spui cu asta? întrebă Ivan. Are o soție în adevăratul sens al cuvântului, repetă Liz, cu un ton de reproș, care interzicea orice altă discuție.

Dar, insista Ivan, sigur, trebuie să fie cineva. Nu, spuse Liz. Nu e absolut nimeni. Am pierdut orice interes, spuse Liz, pentru plăcerea cărnii. Sorbi vinul alb de Burgundia și încercă prăjiturile. Erau excelente. Excelente, îi spuse lui Ivan, dând aprobator din cap, prețuind cum se cuvine realitatea. Ce plictisitor, spuse Ivan. Nu, e liniștitor, spuse Liz; și, în timp ce vorbea, își aminti dintr-o dată că primise în acea dimineață de la Stephen Cox copia unui articol pe care i-l pomenise el în acea seară, acum câteva săptămâni, la Alix, și cu el câteva rânduri spunând că voise să îi telefoneze, dar nu îndrăznise, știind cât e de ocupată întotdeauna; dacă ar putea ea să îi comunice dacă ar vrea să ia într-o seară cina împreună și să discute despre Japonia. El îi promisese să îi dea niște adrese în Japonia.

Se feri să aducă în discuție numele lui Stephen Cox, dar încercă să schimbe subiectul menționând Japonia. Pe Ivan nu îl interesa Japonia, nu fusese niciodată acolo. Îl interesau numai Afacerile Interne. Și manevră rapid conversația înapoi la frontul domestic; ce mai face Charles, cum se împăca ea, Liz, cu Henrietta, când urma să aibă loc căsătoria, dacă Liz l-a întâlnit vreodată pe Peter Latchett? Liz se legă de Peter Latchett, un subiect relativ inofensiv; nu, nu îl întâlnise, cum arăta? Ivan îi oferi un portret la minut. Neam rău, familia Latchett; băutură, jocuri de noroc, oameni de nimic. Nu că neamul Henriettei ar fi fost mult mai bun; noroc că era prea bătrână să mai aibă copii, altfel bietul Charles s-ar fi putut trezi cu câțiva micuți delincvenți. Nu auzise de teribilele secrete din familia Henriettei? Nu auzise niciodată despre povestea bătrânului marchiz, bunicul? Ivan continuă flecăreala, sigur de interesul auditoriului. Nebunie, violență, crimă; ca în toate familiile de neam. Exista chiar un candidat la rolul lui Jack Spintecătorul. Dar, protesta Liz fără multă convingere, în orice familie poți găsi astfel de orori. Nu în familia ta sau a mea, dragă, spuse Ivan, turnându-i încă un pahar de vin, ignorând slabul ei gest de protest; noi suntem de rasă burgheză sănătoasă, nu degenerați prin consangvinizare. Uită-te la minunații tăi copii, spuse Ivan.

Dar mintea lui Ivan hoinărea din nou; nu îl interesau minunații copii ai lui Liz, nu erau încă subiecte pentru știri de senzație, erau niște tineri obișnuiți, muncitori, sobri; și el sări din nou, după o discuție de curtoazie asupra lor, pe care o făcu pe cât posibil de scurtă, la subiectul care fascina întreaga Londră, sclipitoare sau nu, modernă sau nu; noua crimă comisă de ucigașul de pe Harrow Road, care își adăugase încă o victimă. Toată lumea pretindea că e îngrozită, toată lumea era incitată; cu excepția, probabil, a victimei înseși, care fusese găsită, spunea Ivan (ștergându-și delicat buzele cu șervețelul roz-închis), într-un cimitir de mașini, stând pe locul șoferului unei șalupe fără volan de la carnavalul din Notting Hill, decapitată, legată atent cu centura de siguranță, cu capul pus alături, pe scaunul pasagerului. Ivan îi povesti lui Liz mai multe detalii, pe care presa nu a considerat nimerit să le publice. Ea îl acuză că le inventează. El se arătă jignit și jură că nu, și ea trebui să admită că toate amănuntele se potriveau convingător; așa încât ori sunt adevărate, Ivan, spuse ea inspirată, ori ești chiar tu ucigașul din

Harrow Road, în fapt sau în imaginație. Ea ceru cafeaua și spuse că trebuie să plece.

Ivan nu voia să abandoneze discuția despre ucigaș atât de ușor. Voia (poate sincer) să îi cunoască părerile; erau crimele de natură rasială sau sexuală, era oare o întâmplare că majoritatea victimelor fuseseră de culoare, care era semnificația, din punct de vedere psihologic, a motivului capului retezat, era agresorul nebun, și ce înțelege Liz prin nebunie? Liz răspunse mai întâi vag, spunând că poate Esther Breuer ar trebui să renunțe să treacă pe Harrow Road singură noaptea târziu, dar apoi abordă mai generos subiectul nebuniei și psihopatologiei în general și al istoriei regulilor lui McNaghten în special. Liz și fostul ei soț Edgar Lintot împărtășesc punctul de vedere, după cum îi explica acum Liz lui Ivan, că nu se câștigă mult folosind cuvântul „nebun” pentru a descrie abateri de la normal atât de diferite ca acelea ale Virginiei Wolf, ale nefericitului ei văr F. K. Stephen (de asemenea, oricât ar fi de ciudat, un candidat la rolul lui Jack Spintecătorul) și ale presupusului ucigaș din Harrow Road, dar că respingerea termenului nu înseamnă că acești Jack Spintecătorul din întreaga lume nu suferă de o responsabilitate micșorată din cauza bolii; ei sunt bolnavi, ei nu sunt responsabili și e mai bine ca în acest context să uităm cuvântul „nebunie”, atât de încărcat de emoție. Dar, replică Ivan, înseamnă asta că ea și cu Edgar cred că *toți* criminalii sunt bolnavi și au o responsabilitate redusă? Liz ezită puțin, căci de fapt ea și cu Edgar sunt, într-un anume sens, de această părere, dar într-un sens care ar avea nevoie de o prezentare atentă în fața unui jurist, și ea nu dorea să se trezească citată în presă în legătură cu acest subiect; dar Ivan, pentru a-i face dreptate acolo unde se poate, nu era omul care să pledeze pentru spânzurătoare și biciuire, pentru condamnări la închisoare pe perioade interminabile și șocuri scurte și puternice, iar afacerea cu capetele retezate îi sugerase și lui, la fel de puternic ca și lui Liz și Edgar, că acel ucigaș din Harrow Road nu era probabil în toate mințile.

— Nu că asta ar avea vreo importanță pentru cadavru, spuse Ivan, în timp ce Liz privi din nou, de data aceasta ostentativ, la ceas.

— Ivan, eu trebuie să plec, spuse ea, am o consultație la trei și jumătate și nu pot să întârzii.

El se ridică în picioare, o escortă până la ușă, ieși cu ea până în strada sărăcăcioasă, însorită, plină de afișe sexy.

— A fost o plăcere să te văd, Liz, spuse el, ca întotdeauna – luându-i mâna, strângând-o, întinzându-se puțin să o sărute pe obraz – păcat că n-am avut timp, voiam să te întreb unde ai de gând să locuiești când vei scăpa de acea casă mare și mohorâtă a ta. Întotdeauna m-am gândit că e o stradă întunecoasă, deprimantă, burgheză în ultimul hal, nu crezi? Trebuie să fii așa de încântată să poți în sfârșit să pleci de acolo – te rog mai dă câte un semn de viață, spune-mi ce se mai întâmplă, vrei? Știi că îmi place să fiu la curent. Și ea plecă repede, clipind în lumina puternică, furioasă, amuzată, revoltată; modul cum își plasase el replicile la timpul potrivit, nu putea să nu recunoască, fusese inspirat.

*

Esther Breuer privea gânditoare la o ilustrată de la Galeria Națională de Portrete, reprezentând pe memorialistul John Evelyn, cu mâna lui lungă, subție, albă, odihnindu-se elegant, mângâietor pe un craniu galben-cafeniu. Tocmai compunea un mesaj palindromic pe care să-l trimită lui Claudio, care participa la o conferință la Grenoble. Esther prețuia în mod deosebit arta cărților poștale, noul gen epistolar al secolului al douăzecilea, și avea o excepțională colecție de exemplare, multe dintre ele chiar de la Claudio, care putea să facă jocuri de cuvinte în multe limbi, nu toate descifrabile de către Esther.

Se simțea inexplicabil de deprimată. Fusese bântuită toată ziua de un vis îngrozitor, un vis atât de urât încât s-a gândit că ar putea să o sune pe Liz în acea seară ca să i-l povestească. S-a gândit că visul era indirect legat de Crivelli și Ioan Botezătorul; în căutarea unor materiale în legătură cu posibilul tablou al lui Crivelli (pe care ea înclina să îl considere autentic), a avut motive să treacă în revista diferite colecții de reprezentări ale lui Ioan Botezătorul – predicând, botezând, denunțând și decapitat. Un cap retezat conducea către altul, și astfel și-a petrecut ore întregi meditând la Iudita și Holofern, la Perseu și Meduza, la David și Goliat, la Caravaggio și Artemesia, Gentileschi și Giordano. Așa încât, poate nu era surprinzător că visase că se plimba de-a lungul malului canalului, acolo unde trecea pe sub Ladborke Grove, la capătul dinspre Harrow Road al canalului – o plimbare pe care o făcea adesea, mai ales în această plăcută

perioadă a anului – și acolo văzuse, pe chei, un cap tăiat. Acesta îi vorbise. Îi ceruse, civilizat, amenințător, lingușitor, poruncitor – oh, într-un amestec de tonuri extraordinar de rece, de real, de neuitat – să îl ridice de jos, să aibă grijă de el. Era capul unui tânăr, un tânăr cu barbă, și stătea acolo pe chei, pe ciotul uscat, gălbui al gâtului tăiat și vorbea. „Dar nu pot”, răspunsese ea, apoi cu o voce slabă, cerându-și parcă iertare, adăugase „mi-ar fi frică să nu-ți fac rău”. Dar capul nu renunța atât de ușor. „O să-ți spun eu cum”, a spus el moale, rezonabil, fără nicio remușcare. „E ușor; o să-ți spun eu cum. Ridică-mă”. „Nu pot, nu pot, trebuie să înțelegi, îmi e puțin frică, frică să nu te doară”, a spus Esther, îngrozită, nedorind să-și arate panica și teama și repulsia; și atunci capul se ridicase pe un umăr însângerat, mișcând un braț sfâșiat și plin de sânge și înaintase spre ea și ea se trezise îngrozită, tremurând de frică, acoperită de o sudoare rece, cu brațul (prins într-un unghi ciudat sub pernă) încordat, dureros. Ei bine, se liniști ea, nu-i nimic. Prea mulți Ioan Botezătorul pe tipsie, prea multe imagini de groază din *seicento* și *settecento.* Un cârcel la mână și poate o amintire pe jumătate ștearsă a acelui om fără picioare care cerșea la poarta Girolamini din Neapole, care i-a vândut o ilustrată cu Botezătorul lui Reni. Acel ciot neplauzibil de om, rânjind din scaunul lui cu rotile. Dar visul nu putea fi îndepărtat prin rațiune, visul o bântuia, îi vorbea, își deschidea buzele către ea. Și ea începu să îl lege de Claudio; împotriva dorinței ei, împotrivindu-se. Trebuie spus că Esther îl iubea pe Claudio și că ea știa că el este un om mort. Satanismul lui, despre care ea crezuse odată că e doar o prefăcătorie elegantă, o glumă literară, era, după cum își dăduse seama prea târziu, o boală adevărată, o boală a spiritului. Nu vorbise niciodată nimănui despre aceste lucruri, căci ea și Claudio aveau o înțelegere de o tainică, împărtășită izolare; o înțelegere erotică, satanică. În ea era iubire, în el era boală. Sau cel puțin așa gândea ea acum. Și acest cap retezat care i-a vorbit de pe caldarâm, spunându-i ridică-mă, ia-mă, ai grijă de mine, nu era oare capul bolnav, capul bolnav al lui Claudio? Nu ar putea, nu ar putea. Ea nu ar putea îndura intimitatea fizică, intimitatea zilnică, intimitatea pervertită. Ea iubea, dar nu putea salva. Cum a putut el să-i vorbească astfel? Rătăcise prea departe în întunecime cu Claudio. Tânjea către vocea luminii, a rațiunii, a aerului proaspăt. Și de ce acum, de ce

acest vis acum? Era din cauza surorii lui Claudio, Elena, care îi spusese lui Esther, dintr-o dată, în lumina acelei strălucitoare dimineți bologneze, la o cafea cu pâine și unt; Esther, sunt îngrijorată pentru Claudio, sunt puțin îngrijorată pentru Claudio, sunt atât de bucuroasă că în sfârșit te-am întâlnit, că ești aici… și ochii ei negri se fixaseră asupra ochilor lui Esther, plini de o implorare mută. Și Esther se simțise neajutorată. Își lăsase ochii în jos, privise fără rost firimiturile nevinovate de pe farfuria ei verde cu marginea aurită.

Și acum de ce simțea nevoia să continue comunicarea aceasta tainică cu Claudio, de ce simțea nevoia să-i trimită un craniu și un palindrom? Privi în jos, de data aceasta la săracul John Evelyn, mort demult. Pentru că este prea târziu, iată de ce. Prea târziu, prea târziu, prea târziu. Comunicase cu el prea îndelung, intrase pentru totdeauna în lumea lui prăfoasă, neaerisită, vegheată de luminări. L-a iubit. Îl iubește.

Dar seara, a sunat-o pe Liz. A pălăvrăgit o vreme, Liz mărturisind vinovată prânzul ei cu Ivan, Esther oferind în schimb o flecăreală inducătoare în eroare, despre palmierul ei din ghiveci și despre reacția lui la cristalele Greengro; și atunci Esther a spus:

— Am avut acest vis, noaptea trecută, despre un cap retezat.

— Ei bine, a răspuns Liz, spre uimirea lui Esther, nu sunt deloc surprinsă. Și sper ca asta să te învețe minte să nu te mai plimbi singură, atât de târziu, în cartiere atât de insalubre. E anul 1980, știi doar.

— Ce vrei să spui? a întrebat Esther.

— Păi, știi, capetele retezate sunt destul de la modă, a spus Liz, gândind că Esther este doar evazivă din nou; ca să nu mai spun că, din punctul tău de vedere, îți sunt și apropiate, topografic.

— Ce vrei să spui? a repetat Esther, fără nimic evaziv în tonul ei, cu o sinceritate pe care Liz nu o mai auzise de la ea de multă vreme. Și astfel Liz fu obligată să îi reamintească povestea crimelor de pe Harrow Road, o poveste pe care, după părerea lui Liz, Esther o știa foarte bine; într-adevăr era sigură că discutaseră de multe ori despre aceasta. Esther a fost obligată să asculte, aparent, cu gura căscată.

— Dar *trebuie* să fi știut de asta, a reacționat Liz la uimirea evidentă a lui Esther; cum e posibil să nu fi știut?

— Nu citesc presa de scandal, răspunse Esther provocator.

— A fost în *The Times*, spuse Liz.

— Nu citesc *The Times,* spuse Esther. Nu citesc ziare deloc. Ascult radio. Selectiv.

— Atunci, spuse Liz, trebuie cel puțin să fi zărit, în treacăt, titlul din *Standard,* de aseară. Pe vreun afiș. Pe ziduri, la stația Ladbroke Grove. Sau pe Latimer Road. Pe drumul tău spre casă de la Warburg, sau Courtauld, sau Feldman, sau de oriunde ți-ai petrecut ziua studioasă.

Urmă o scurtă tăcere.

— Și ce spunea titlul din *Standard?* întrebă Esther, îngrijorată.

— FARSA FĂRĂ CAP A UCIGAȘULUI DIN HARROW, spuse Liz și fu ușurată să o audă pe Esther râzând.

— Mă întreb dacă autorul a consultat dicționarul de sinonime al lui Roget? Ori există vreun dicționar nou pentru titlurile de ziar? întreba Esther revenind la tactica palmierului din ghiveci, ceea ce, de data aceasta, o bucură pe Liz; părea, în acest context, un semn de normalitate. Dar imediat Esther se interesă la concret:

— Chiar așa era titlul, sau l-ai inventat tu? se interesă ea destul de serios.

— Cred că așa era. Și dacă nu era, ar trebui desigur să candidez pentru un post la *Standard*, nu crezi?

— Bănuiesc că s-ar putea să-l fi văzut. Nu-mi amintesc că l-am văzut, dar s-ar putea să-l fi văzut. Și, din nou, precaut:

— Și de când au loc aceste – aceste pretinse decapitări?

Liz își dădu seama că ignoranța ei era reală și prin urmare începu să o lămurească, relatându-i povestea înspăimântătoare, sau ceea ce putea să-și amintească din ea – cele opt (sau poate nouă) victime din ultimele optsprezece luni, toate în zona Harrow Road, toate de sex feminin, majoritatea de culoare, și ultimele trei ostentativ decapitate; una găsită în ascensorul de serviciu al blocului de apartamente Belleuden, una pe cheiul canalului, una în cimitirul Kensal Green, una într-o casă părăsită de sub viaductul autostrăzii, una într-o barcă de carnaval, una într-un automobil abandonat... un catalog deprimant, pe care Liz, povestind, încerca să-l atenueze, de dragul lui Esther, dar auzea tăcerea lui Esther intensificându-se și la sfârșit o auzi pe Esther ca un ecou aproape stins:

— Una pe cheiul canalului, spui? Mă plimb adesea pe cheiul canalului.

— Ei bine, pentru Dumnezeu, nu mai face asta, spuse Liz. Chiar azi la prânz îi spuneam lui Ivan că ar trebui să-ți spun asta. Și avertizeaz-o și pe nepoata aceea a ta, vrei?

— Ursula nu e aici, a plecat în Irlanda în vacanță. Cursurile s-au terminat de curând.

— Bine, cel puțin nu trebuie să-ți faci griji pentru ea. Dar Esther, serios vorbind, nu vrei doar să mă faci să cred că nu ai știut nimic despre toate acestea? Cum puteai să nu știi?

— Ușor, se pare, spuse Esther, care se întreba dacă să-i spună sau nu lui Liz mai multe despre visul ei, sau dacă ar fi cumva prevestitor de rău să îl evoce acum. Nu discutăm despre asemenea lucruri la Istoria Artelor. Ei bine, bănuiesc că știam că au fost niște crime, dar întotdeauna există crime, nu-i așa? Niciodată nu am considerat asemenea lucruri ca fiind interesante. Și nu citesc niciodată despre ele.

— Ai dreptate, fără îndoială, dar poate că de data aceasta ai avut prea multă dreptate. Visul tău a fost un avertisment subconștient, un avertisment instinctiv.

— Crezi asta? Esther se decise să divulge, la urma urmelor, detalii ale visului, dar fără să menționeze partea referitoare la Claudio din propria ei interpretare. La rândul ei, Liz fu satisfăcător de mirată.

— Pe chei? repetă ea. Pe malul canalului? Liz nu-și putea aminti dacă victima de pe chei fusese una dintre cele decapitate sau nu, dar, oricum, atrase atenția lui Esther, capul decapitat din vis fusese al unui tânăr cu barbă. De fapt, Ioan Botezătorul.

— Ei bine, cred că e foarte, foarte interesant, a spus Liz de câteva ori întărind cuvintele. Esther se simți destul de mulțumită de reacția ei entuziastă. Au fixat o dată pentru o cină împreună săptămâna următoare iar Esther a fost de acord să încerce să o prindă pe Alix pentru a o chema să vină și ea la Liz.

— Și, apropo, spuse Liz, ca din întâmplare, am hotărât că probabil ar fi cel mai bine dacă Charles și cu mine am vinde casa. Așa încât puteți veni înarmate cu adrese. De locuințe convenabile departe de Harrow Road.

Și râseră amândouă, liniștite.

Alix Bowen era plecată când Esther a sunat să o invite la cină la Liz. Era seara ei de Garfield, după cum îi reaminti Brian politicos. Lui Brian i se părea ușor curios că Esther și Liz păreau incapabile să-și amintească în care seară – seară care era mai mult sau mai puțin aceeași în fiecare săptămână – Alix lucra la Garfield, dar acest fapt părea că nu le mira pe niciuna dintre ele și nici nu o jignea pe Alix, așa încât se gândi că nu este treaba lui. Îi spuse că va transmite mesajul, schimbară câteva vorbe de mică bârfă blândă și se întoarse la corectarea unui teanc de teze despre *Timpuri grele,* în timp ce mintea îi hoinărea de la textele din fața lui la timpurile grele prin care trecea Northam în 1980 și la linia dură adoptată de sindicate. Bănuia că el scăpase de greu, dar nu se simțea bine să stea deoparte, când alții demonstrau și făceau greve. Prietenul lui, Otto Werner, tindea acum să acuze sindicatele de intransigență, de pretenții nerealiste, de faptul că nu reușeau să înțeleagă schimbarea economică reală și inevitabilă care ducea la decăderea industriilor manufacturiere, de faptul că agravau conflictul, dar Brian argumenta că Otto nu reușea să înțeleagă intențiile guvernului, care nu erau nici realiste și nici binevoitoare; guvernul dorește conflictul la fel de mult ca și sindicatele, replica el. Era o dispută între vechi tovarăși. Brian însuși avusese o confruntare neplăcută în acea dimineață cu șeful colegiului la care lucra, care îl convocase la biroul lui pentru a-i transmite că în semestrul următor Brian va fi solicitat să predea o oră în plus joi seara, o solicitare (dispoziție?) pe care Brian o găsea incomod de îndeplinit, căci joia era ziua în care Alix era la Garfield, și deci ziua în care el stătea cu copilul, cu Sam. Poți să anulezi orele de miercuri de la prânz, îi oferise ca soluție doctorul Streeter; Brian îi explicase că nu aceasta era problema, că nu avea nimic împotriva unei ore suplimentare, planificarea ei îi crea probleme. Îi spusese că se va mai gândi la asta. Dar se temea că va ceda. Era prea îndatoritor, Brian. Avea nevoie de un negociator ferm care să îi apere drepturile. Oftă și își întoarse atenția către lumea lui Gradgrind și Bounderby. Ce treabă proastă a făcut Dickens cu Stephen Blackpool, susținea Rosemary Lawson, una din studentele lui; meseriașul ireproșabil, naiv, neplauzibil. Brian dădu din cap pe când citea argumentarea, și făcu pe margine un semn roșu de aprobare,

neobservând că argumentarea pe care ea o reprodusese era chiar argumentarea lui însuși.

Alix, la Garfield, le prezenta elevelor ei câteva poeme de Blake, făcându-și griji asupra a ceea ce se va întâmpla când Brian (inevitabil) va capitula și va accepta să aibă ore joi seara (când va fi Sam destul de mare să poată rămâne singur acasă? La treisprezece ani? la paisprezece?), aducându-și aminte că trebuie să trimită fostei ei soacre Deborah o felicitare de ziua ei și încercând să-și mențină elevele departe de subiectul oferit de noua crimă de pe Harrow Road. Era o seară proastă și toată lumea era în toane rele. Începuse prost, cu o diatribă lungă, neprovocată, abuzivă, psihotică a Sandrei Parker despre condițiile de la închisoarea Holloway, unde ea fusese (așa pretindea) închisă într-o celulă ore întregi, săptămâni întregi, fără niciun cuvânt de explicație, fără dop la chiuveta de spălat, cu gândaci în saltea și urme de vomă pe cearșafuri, îndopată la refuz cu Valium.

— Aș fi și acum acolo, spunea Sandra, cu ochii strălucindu-i furioși pe fața ei pătrată, netedă, roșie, dacă nu aș fi făcut greva foamei și nu aș fi încercat să mă sinucid, asta i-a enervat și eu m-am plâns avocatului meu, am scris o scrisoare avocatului meu, dar ei nu voiau să o pună la poștă, nu mă lăsau să comunic cu avocatul meu, este ilegal, așa le-am spus, să nu pună la poștă acea scrisoare către avocatul meu... Și continuă tot așa. Aceasta ar trebui să fie o oră de engleză, repeta Alix, cu răbdare, blând, până când Sandra obosi, terminând într-un murmur; era periculos să o întrerupi pe Sandra prea brusc, era chiar în momentele ei cele mai bune la limitele unei comportări rezonabile, era bine să o lași să se descarce puțin, dar asta le plictisea pe celelalte care deveneau neliniștite, șoptind și căscând, pe punctul de a se revolta. Cu un gest brusc, bine calculat, Alix se ridică de pe scaun și distribui copiile xerox după *Un copac otrăvitor* și *Bulgărele și pietricica* și îi spuse lui Tony Hutchinson să o citească pe prima cu voce tare.

Ele ascultară; Blake era cel puțin o schimbare față de Sandra Parker.

Cu-al meu prieten m-am certat;

I-am spus mâniei du-te, și-a plecat.
M-a mâniat dușmanul meu;

Mânia a crescut fără să vreau.

Și au udat-o-n temeri grele
Noaptea, lacrimile mele
Iară ziua i-au fost soare
Zâmbete înșelătoare.
Nopți și zile a crescut
Și-un măr mare a făcut.

În multe ocazii anterioare, Alix găsise în Blake un poet folositor pentru a provoca schimburi de idei, pentru a-i face pe oameni să-și mărturisească inofensiv ceva din mâniile lor; se întreba acum dacă să atragă sau nu atenția asupra legăturii dintre izbucnirea Sandrei și poemul pe care îl citeau, dacă o să descopere aceasta singure, dacă ar fi periculos să o atâțe pe Sandra din nou. Sandra se cufundase într-o tăcere posomorită, apăsătoare; buzele ei se mișcau proferând parcă invective mute. Alix întrebă clasa ce credeau ele că reprezintă mărul. Nimeni nu răspunse. O rugă atunci pe Miriam Jarry să citească *Bulgărele și pietricica:* „Iubirea caută doar să se satisfacă pe ea însăși, să înlănțuie pe altul pentru propria-i mulțumire” – și le întrebă ce cred ele despre asta. Însemna același lucru ca și în celălalt poem? Ce reprezenta bulgărele și ce reprezenta pietricica? Erau ambele concepții despre iubire corecte, sau numai una din ele? Cu încăpățânare, obraznic, rămâneau tăcute, pedepsind-o pe Sandra, pedepsindu-se una pe alta. Frustrată, nerăbdătoare, Alix o întrebă pe Sandra dacă ea consideră că există vreo legătură între ceea ce spune Blake despre mânie și propriile ei sentimente privitoare la felul în care fusese tratată la Holloway? Sandra era la kilometri depărtare, închisă în închisoarea ei interioară, mestecând și murmurând mărul discordiei, nu asculta, nu era prezentă, dar noua venită Marilyn începu să vorbească;

— Da, spuse ea, dar poemul o spune mult mai repede, nu-i așa? Nu o tot lungește. Această Sandra nu se mai oprește, o ține așa toată seara, e o nenorocire, ar trebui să-i dea ceva… și Alix, sărind pe această mică barcă de salvare, reuși să cârmească spre cinci minute liniștite de discuție rațională despre dicție, despre cuvinte scurte și cuvinte lungi, despre cuvinte pe care ar putea să le numească „poetice” și cuvinte pe care nu s-ar

aștepta să le găsească într-o poezie. Dar atmosfera era prea proastă pentru ca acest calm fericit să prevaleze; conversația fu rapid transformată într-un schimb de cuvinte urâte și fraze care nu pot fi citate (Alix încercând curajos să pescuiască din amintirile ei exemple liniștitoare de folosire poetică a unor cuvinte urâte, și exemplificând cu un vers clasic al lui Philip Larkin, care a creat un scurt răgaz mai liniștit) și apoi se afundă inevitabil, inexorabil, așa cum se temuse că se va întâmplă, în subiectul ultimei crime de pe Harrow Road, subiect introdus într-un mod ingenios de către Jilly Fox, care a vrut să știe dacă Blake a fost acela care a spus că decât să nutrești dorințe neîndeplinite e mai bine să le ucizi ca pe un prunc în fașă, și în caz afirmativ, dacă Blake ar fi gândit că aceasta se aplică la dorințele pervertite ale ucigașului din Harrow Road? Alix, deși admiră sofisticarea intelectuală a acestei intervenții, ar fi trebuit să o pună la punct pe Jilly, căci chiar din acea clasă făcea parte, după cum Jilly știa foarte bine, o mamă care își ucisese propriul ei copil mai mărișor, o femeie care era extrem de puțin populară în restul clasei; din fericire nimeni nu păru că face vreo legătură (era ciudat cum unii dintre ei nu se gândeau niciodată că poezia ar putea spune ceva real, cum era cazul în acest context), dar subiectul crimei se dovedi, după cum Jilly știuse foarte bine că se va întâmplă, irezistibil și asta puse capăt oricărei discuții literare serioase pentru tot restul serii. Neliniștile răbufniră, flăcările de pasiune explodaseră, se schimbară insulte, se povestiră povești de groază, prejudecăți teribile ieșiră la iveală. Violența umplea aerul; violența împotriva bărbaților, împotriva femeilor, împotriva prostituției, împotriva poliției, împotriva presei și, cel mai periculos, împotriva negrilor; ce ar fi spus Blake despre această dezlănțuire? Acuzații de vrăjitorie, de sălbăticie, fură azvârlite cu dispreț celor două eleve de culoare din clasă, Miriam și Tessa; lui Miriam pentru că pretinsese că ucigașul era evident un rasist alb nebun, lui Tessa pentru că îndrăznise să nu spună absolut nimic. Domnea un vacarm teribil; Miriam stătea în colțul ei urlând cu o voce puternică, stăruitoare și monotonă; „Porci! Porci! Porci împuțiți, stupizi și ignoranți!”. Tessa se ghemuise fricos și strângea în mână foaia ei mototolită, Sandra Parker în coșmarul ei personal începu să plângă în hohote, o voce neidentificată strigă „Ar trebui să o auziți, toată noaptea e la fel, toată noaptea”.

— Oh, pentru numele lui Dumnezeu, tăceți odată, strigă Alix, deasupra zgomotului, lovind furioasă cu pumnul în catedră, tăceți, altfel mă duc și îl chem pe doctorul Glover – o amenințare destul de lipsită de conținut, la acest stadiu, dar din fericire ele păreau că se descărcaseră tot strigând, mânia lor începea să se sedimenteze, valul furiei se retrăgea. Sandra, spuse Alix, mai bine du-te și bea puțină apă – Tessa, vrei să o ajuți pe Sandra? — și furtuna încetă.

Mai erau numai cinci minute până la sfârșitul acestei așa-numite ore. Alix își privi elevele care stăteau prăbușite pe scaune. Le citi *Tigru! Tigru!* ca să umple timpul. Vedea că Jilly Fox își îngropase fața în palme, că Tony Hutchinson, cea cu cosițe blonde, îi șoptea ceva ostentativ, intim, lui Marilyn cea nou venită. Pasiuni de școlărițe? Nu, nu tocmai. Jilly Fox își ridică privirea la sfârșitul poeziei și, plictisit, batjocoritor, ca o școlăriță, ridică mâna.

— Da, Jilly? spuse Alix, rece, descurajator.

— De ce ne citiți numai poezii dedicate experienței? spuse Jilly. De ce nu ne încercați cu poezii dedicate inocenței?

— Pentru că sunt prea subtile pentru voi, răspunse Alix caustic, după puțină gândire. Jilly zâmbi, acru. Ora se terminase. Alix își strânse hârtiile, închise cărțile, le așeză în servietă. Jilly o aștepta în ușă.

— Ce ați vrut să spuneți prin „prea subtile”? o întrebă când Alix se îndreptă spre coridor.

— Oh, n-am vrut să spun nimic, spuse Alix, pur și simplu am încercat să spun ceva care să te facă să taci. Nu ar trebui să vii la orele astea, știi doar, Jilly, sunt mult prea elementare pentru tine. Nu e corect față de ceilalți. Nu e corect nici față de mine. Ar trebui să continui cu povestea aceea cu Universitatea populară.

— Îmi plac orele tale, răspunse Jilly, cu încăpățânare.

— Ei bine, atunci încearcă să păstrezi o temperatură mai coborâtă săptămână viitoare ori o să vă pun pe toate să citiți „Cranford”. Sau să faceți exerciții de punctuație.

Jilly râse. Luneca parcă pe coridor, alături de Alix.

— Alix, zise ea când Alix ajunse la ușa de ieșire, și se opri cu cheia în mână.

— Da.

— O s-o omor pe Tony Hutchinson. O să-i tai capul cu un cuțit electric.

— Oh, Jilly, Jilly, zise Alix, neajutorată. Impresionată, neajutorată. Își puse mâna pe brațul lui Jilly. Stătură acolo, nemișcate, un moment. Jilly ridică din umerii ei subțiri, își aranjă vesta lungă de lână, privi supărată la Alix.

— Alix, spuse Jilly, îți pui vreodată întrebări despre tine însăți? Te întrebi de ce vii aici?

— Desigur, spuse Alix.

— Și care este răspunsul?

— Nu știu. Nu este ceea ce crezi tu, nu cred asta. Ezită un moment. Cred că este pentru că mă simt acasă aici. La urma urmelor, am crescut într-un internat.

Jilly dădu din mână deznădăjduită.

— Nu-mi plac internatele, spuse ea. Și nu am cuțit electric. Și dacă aș avea, pariez că nu ar trece prin gâtul acela gros.

— Fiecare om ucide ceea ce iubește, spuse Alix. „Balada lui Reading Gaol”.

— Ai câte un citat pentru fiecare ocazie, spuse Jilly.

— Păi, asta e meseria mea, spuse Alix. Am petrecut trei ani întregi studiind literatura engleză, așa că e un lucru bun că s-a prins câte ceva de mine. Jilly, trebuie să plec, lasă-mă să plec.

Jilly se dădu la o parte.

— Îmi pare rău, spuse ea ironic, fără să-și ceară de fapt scuze.

— Ne vedem săptămâna viitoare, zise Alix.

— Da, oh da, spuse Jilly. Mă vei vedea săptămâna viitoare. O să fiu aici. Și râmase acolo privind, batjocoritor, acuzator, apreciativ cum Alix iese și reîncuie ușa din partea cealaltă.

Mergând către mașină, urcându-se în mașină, conducând către casă în seara luminoasă de vară, de-a lungul străzilor cu cireși ornamentali roz, de o înaltă respectabilitate suburbană, Alix își făcea griji, fără niciun sens, pentru Jilly, pentru propria ei intimitate cu Jilly, pentru simpatia ei ușor periculoasă, ușor în neregulă pe care i-o purta lui Jilly; bazată pe ce? Pe (poate) o origine de clasă comună? Fete din clasa mijlocie, din familii burgheze simpatice; inocență și experiență. Jilly Fox, favorita profesoarei. Era oare greșit, era nepotrivit pentru situația ei de profesoară să stea de vorbă subversiv pe coridor cu Jilly Fox? Jilly Fox spusese într-o seară la ore că adoră crima. Chiar așa spusese. Viața normală nu mă atrage, spusese Jilly. E

plicticoasă. Alix o făcuse imediat să tacă (nu era permis să discute asemenea subiecte), o dojenise mai târziu, în particular, îi spusese că e iresponsabilă, că e destul de inteligentă ca să-și dea seama de asta, că va fi exclusă din grup dacă nu respectă regulile; și Jilly o privise pe Alix cu o intensitate arzătoare, intimă, complice. Alix o înțelegea pe Jilly. Înțelegea ce găsea Jilly că e plicticos. Viața burgheză. Plicticoasă, plicticoasă, plicticoasă. Jilly se rupsese de ea prin violență, prin crimă, prin situații extreme; încercase astfel să se alăture rasei umane, urmând o scurtătură, făcând un scurtcircuit. Își găsise astfel o nouă societate căreia (așa cum tocmai remarcase foarte corect) Alix i se alăturase prin propria ei voință.

Tatăl lui Jilly era un avocat prosper. Jilly îl ura și, când Alix îi permitea, vorbea despre el cu o extremă ranchiună; afectat, mulțumit de sine, pompos, snob, plictisitor, ipocrit, întortocheat, anormal sau subnormal din punct de vedere sexual; un om imposibil. L-am făcut să sufere, spunea Jilly, cu o satisfacție amară. L-am învins, l-am făcut să plătească.

Da, Alix putea să înțeleagă aceasta. Știa că Jilly știe că ea înțelege, și că aici undeva, pentru o rațiune pe care nu putea să o înțeleagă, stătea pericolul.

*

— Esther?

— Alix?

— Salut, ce mai faci?

— Bine, și tu?

— Bine.

— Ne vedem mâine la Liz, nu-i așa?

— Păi da, dar tocmai de-aia te sun. Liz m-a rugat să te sun, ca să te previn.

— Să mă previi?

— Ei bine, cam așa ceva, deși ea a spus că nu vrea să spună chiar asta… dar s-a gândit că ar trebui să știi că sora ei Shirley stă acum la ea. N-a vrut să dai pur și simplu de Shirley acolo. Nu și-a putut aminti dacă ai cunoscut-o vreodată pe Shirley.

— Tu ai cunoscut-o?

— Oh, da, am cunoscut-o.

— Dar eu?

— Nu știu. De unde să știu?

— Nu cred că am cunoscut-o. Nu mi se pare că-mi amintesc de ea. Cum arată?

— Oh, un fel de – nu prea știu. Nu prea seamănă cu Liz. De fapt, seamănă destul de bine cu Liz în *anumite* privințe.

— E o descriere care mă ajută foarte mult.

— Oricum, o să vezi singură. Mâine.

— De ce stă la Liz?

— Bănuiesc că pentru că s-a invitat singură. Liz nu părea foarte bucuroasă, dar mi-a spus că e o întâmplare atât de neobișnuită încât trebuie să se resemneze. Se pare că a fost bolnavă, într-un spital, sau cam așa ceva. A venit să stea la Liz cât e în convalescență.

— În convalescență? La Liz?

— Păi, să se pună pe picioare, sau cam așa ceva. O pauză. Brian îl cunoaște pe soțul ei. Brian zice că ea e foarte cumsecade.

— Brian spune despre oricine că e foarte cumsecade. O altă pauză, în timp ce Alix îi transmite acest comentariu lui Brian. Apoi Alix spune:

— Brian zice să-ți spun că nu crede că doctorul Streeter e foarte cumsecade. Nici doamna Thatcher. Nici domnul McGregor.

— Dintre toți, îl iau în considerare doar pe doctorul Streeter, spune Esther. Brian nu-i cunoaște personal pe doamna Thatcher și pe domnul McGregor. Ar putea foarte bine să-i placă, dacă i-ar cunoaște.

O altă pauză.

— Brian spune că e corect ce spui, dar improbabil, spune Alix.

— Bine, spune Esther, abia aștept să o întâlnesc pe Shirley. Cu ce se ocupă?

— Nu cred că se ocupă cu ceva anume, spune Alix. E casnică și are doi copii. Sau sunt trei?

— Am înțeles, spune Esther.

— Ascultă, Est, știai că Liz și Charles au de gând de-adevărat să vândă casa? Credeam că e pornită împotriva ideii, dar și-a schimbat părerea. Se pare că a hotărât subit că e o monstruozitate mohorâtă. Nu e ciudat?

— Păi, este puțin mohorâtă, spune Esther, cu grijă.

— Dumnezeule mare, spune Alix perplexă. Ce vrei să spui cu asta? Explică-mi, explică-mi.

*

Shirley stătea într-un fotoliu galben-pal și le privea pe Liz, Alix și Esther. O lumină de seară de vară cădea pieziș pe măsuța de cafea, încrustată și lustruită, împrumutându-i o strălucire stranie, cu reflexe de luciu de apă; o ceașcă albă cu desene aurite plutea frumos pe lemnul cu fibre aparente, alături de un buchet de margarete într-o vază micuță de cristal. Liz, Esther și Alix vorbeau, cu multă animație și mult aparent *non sequitur,* despre cartierele Londrei, despre prețurile caselor, despre poliție, despre zone în care e mai bine să nu mergi, despre violoni, violență, crimă, jaf, Tennyson și Arthur Hallam, Leslie Stephen și Virginia Woolf. Shirley asculta. Exista, poate, un fir care lega această conversație incoerentă, dezlânată, aluzivă, greu accesibilă, neunitară topografic; vânzarea casei din Harley Street, casa în care se aflau ele acum. Shirley nu prea avea de ce să participe la această discuție, așa încât stătea liniștită, observând; era evident pentru ea că această casă trebuie vândută, dar, pe de altă parte, oamenii nu fac întotdeauna, ba nici măcar cel mai adesea, ceea ce este evident și putea să spună că atât Alix cât și Esther erau puțin surprinse de întorsătura evenimentelor.

O mai întâlnise de fapt pe Esther, nu numai o dată, deși vedea că Esther uitase întâlnirile lor; ea își amintea de Esther destul de bine, căci Esther era destul de memorabilă vizual, destul de deosebită și nu se schimbase mult cu anii. Era la fel de micuță, ordonată, cu pielea măslinie, cu părul ei negru și neted, tăiat scurt, ca o păpușă chinezească; la fel de ordonat îmbrăcată, în aceasta seară într-o combinație inteligentă, în afara timpului și a modei, cu pantaloni de catifea verde-închis și o bluză bleu-deschis de culoarea ouălor de rață; îngrijit, corect, fără vârstă, reținut; poate cu o foarte ușoară nuanță de uscat, de zbârcit, a unei conservări care va urma? Dar, într-adevăr, remarcabil de puțin schimbată față de eleva pe care Shirley o zărise prima oară acum peste douăzeci de ani la Cambridge, față de absolventa pe care o auzise, odată, prezentând o conferință la care asistase în secret la National Gallery, față de Esther cu care vorbise destul de îndelung în urmă cu cinci sau șase ani, la una din petrecerile de ziua de naștere a unuia din băieții lui Liz. Nu era surprinsă că Esther uitase aceste întâlniri.

În ochii lui Shirley, Alix se schimbase mai mult decât Esther; părul ei brun era spicat de fire cărunte, purta acum ochelari (pe care și-i scotea nerăbdător din când în când ca să scruteze furios fețele din jur, ca și cum ar fi fost indignat incapabilă să creadă că nu poate să vadă bine fără ei), era îmbrăcată cu mai mult stil (chiar dacă era mai mult în stil național) după părerea lui Shirley, decât fusese cu ani în urmă, și arăta cumva mai adultă, mai impunătoare decât ar fi crezut Shirley că va arăta vreodată; deși la fel de neobosit plăcută ca întotdeauna, docilitatea ei, aerul ei de umilință nerăbdătoare dispăruseră. Iar Liz – ei bine, Liz arăta și ea mai în vârstă, puțin mai corpolentă, umplând mai bine fotoliul ei, cu fața mai plină, cu gâtul mai îngroșat, cu vocea la fel de tare și opiniile la fel de puternice ca întotdeauna, cu părul vopsit? — sau doar puțin vopsit? — și arătând, se gândea Shirley, nu prea bine, oarecum într-o stare de tranziție, ca și cum încă nu s-ar fi decis cum să arate în următorii zece sau douăzeci de ani. Deși, teoretic, Shirley însăși era cea care nu arăta bine, Shirley care se afla aici la Londra pentru a se reface după o operație, necesitatea acestei operații provenind (potrivit părerii ginecologului de la spitalul Regel) din prea mulți ani de folosire a pilulei; atunci sterilizați-mă, ceruse Shirley și ginecologul făcuse asta și acum Shirley, teoretic, se refăcea după acest șoc asupra sistemului ei emoțional și reproductiv. Deși, de fapt, nu era deloc aici pentru așa ceva; era aici pentru a o forța pe Liz să privească în față problema mamei lor. Și știa deja, după cinci zile la Londra, după câteva cine, după o seară la o piesă de Tom Stoppard, după o expoziție la Royal Academy, după ce se plimbase mai devreme seara cu Liz pe sub roșul adânc, cu miros de miere, al castanilor din Parcul Regent, că nu reușise. Liz refuzase fără drept de apel, temeinic, profesional să permită ca subiectul să fie adus în discuție. Liz nu va face nimic; absolut nimic. Privind la ea, cum stătea în salonul ei elegant de primire, îmbrăcată mai puțin elegant, cu o fustă indiană înfășurată împrejur și un tricou de bumbac cu o lozincă imprimată (nu începuse Liz să se îmbrace puțin ciudat în ultimii ani?), Shirley gândi: Dumnezeule, începe să arate ca mama noastră, Dumnezeu s-o ajute, așa începe să arate.

Alix, spre deosebire de Esther, își amintea bine de Shirley. Era, observă Alix, extrem de bine îmbrăcată. Era subțire, palidă, machiată îngrijit, și foarte elegantă. Pantofii ei maro se

potriveau cu poșeta maro. Costumul era bine croit, la modă, ceea ce se purta în acest an; bluza de mătase era legată cu una din acele funde complicate pe care Alix le remarca întotdeauna ca un semn de șic deosebit și considerabilă îndemânare manuală; ea făcuse o dată greșeala să cumpere o bluză cu un ornament asemănător la gât și nu reușise niciodată să-l facă să arate altfel decât ca o harababură informă, neglijentă și mototolită. De fapt, Alix observa, examinând atent, punându-și ochelarii ca să examineze mai atent, că detaliile toaletei lui Shirley erau remarcabile; nasturii și butonierele, batista din buzunar, bijuteriile ieftine bine alese (ei bine, Alix bănuia că erau bijuterii ieftine, căci dacă nu erau, ce puteau fi? — nu-i fusese niciodată clar), micii butoni frumoși auriți apărând din manșetele bluzei, Shirley era elegantă; era fără îndoială toaleta ei de vizită, toaleta ei nou-cumpărată-pentru Londra, Alix își dădea seama de aceasta, dar cu toate acestea, lui Alix îi vădea o încredere de zi cu zi în sine, o cunoaștere, o abilitate de orășean. Alix știa că ea nu s-ar fi îmbrăcat cu aceleași veșminte (sau cu ceva similar); atât de curate, atât de nepractice! Acasă Alix își sufleca mânecile la fiecare cinci minute și chiar aici, la Liz, unde vasele de spălat mergeau la mașina de spălat vase, observa că își suflecase mânecile largi ale bluzei ei Monsoon, ca pentru a se apuca de lucru, pentru a nu le vârî prin mâncare, gata pregătită pentru orice urgență domestică ce ar putea să apară.

Și Alix uitase că Shirley era așa de frumoasă, își menținuse bine silueta, iar paloarea de după operație era ușor subliniată cu ruj. Se întrebă ce ocupație are Cliff Harper; probabil că el câștiga o avere? Nu reușea niciodată să-și amintească ce făcea firma lui. Shirley nu părea fericită, dar nefericirea îi stătea bine. Fericirea mă transformă într-un haplea, se gândi Alix leneș; apoi alungă gândul, un gând care aduce ghinion, și își descrise casa în care locuise psihanalistul ei de pe vremuri; o casă foarte tainică, retrasă, aproape o casă cehoviană, cu o grădină cu bănci și un gard înalt de lemn, vopsit în verde-închis, de jur împrejur, și copaci mari și obloane la ferestre – aproape ca o casă dintr-un tablou, dar nu sunt sigură din ce tablou, un fel de pictură de psihopat, sau e doar o asociere pe care o fac? Munch? sugeră Esther. E o casă bună, spuse Liz; de ce nu o cumperi, spuse Alix; nu e de vânzare, spuse Liz; ar putea să fie,

dacă faci o ofertă, spuse Alix; ce ciudat ar fi, ar fi sinistru, sigur, să locuiești în casa fostului tău psihanalist? spuse Esther. E o casă cu secrete, dar cu secrete bune, spuse Liz. Părea destul de împăcată cu ideea de a căuta o locuință nouă. Grădina aceea din St. John's Wood arată de parcă ar avea bufnițe, spuse Liz. Vă amintiți de bufnițele de la Cambridge?

Și dintr-o dată, tardiv, lansându-se în amintiri de la Cambridge, își dădură seama ce necivilizat se purtau față de Shirley; și dintr-o dată își reveniră, printr-un salt colectiv; dintr-o dată începură să discute despre vacanțele de vară – un subiect universal, banal, relativ inofensiv; Shirley vorbi despre planuri de a merge în Spania, Alix și Brian închiriau o căsuță la Dovedale, Esther era sfâșiată între Somerset și Toscana, Liz a spus că nu știe ce o să facă pentru că nu știa dacă vreunul dintre copii sau câți dintre ei vor să facă ceva anume în vacanță, dar ea însăși se gândea la Franța, dacă vreunul dintre ei o să vrea să vină cu ea; și hoinăriră confortabil, schimbând între ele anecdote despre bucurii și dezastre ale vacanțelor trecute, până când Esther și Alix spuseră că trebuie să plece. Alix insistă să o conducă pe Esther acasă cu mașina; nu mai trebuie mers pe jos acasă noaptea târziu până nu va fi prins ucigașul, subliniară și ea și Liz. Bine, bine, răspunse Esther care observase în diferite ocazii că, în mod paradoxal, cu cât protesta mai mult, invocând că îi place să meargă pe jos, cu atât mai cert își asigura un transport cu mașina până la poarta casei ei.

Liz spera că în această situație Shirley va merge să se culce. Dar când s-a întors de la ușă, Shirley era încă acolo în fotoliul mare. Inevitabil, Liz căscă, sugestiv. Versiunea londoneză a lui Shirley arăta foarte straniu în ochii lui Liz; de ce oare purta această toaletă de supermagazin și acea ciudată bluză cu model ca de curea de ceas și cu acea fundă mare? Nu era deloc potrivit pentru o seară cu vechi prieteni, se gândi Liz. Se îmbrăcase așa pentru a-și păstra distanța, pentru a se separa de ceilalți? Și dacă a fost așa, de ce? Liz căscă din nou. Observă că Shirley purta, pe lângă niște coliere aurii grosolane și ieftine, medalionul fin de argint, geamăn cu al ei, care se pretindea că ar conține fotografia tatălui lor. Se întrebă dacă ea, ca și Liz însăși, îl poartă aproape întotdeauna. Era destul de neliniștitor să îl vadă acolo; ca un ecou, un comentariu, o reflectare batjocoritoare. Era neplăcut să o vadă pe Shirley aici, așa, într-o

asemenea înstrăinare intimă. Liz nu se bucura de vizita lui Shirley și îi era rușine de ea însăși pentru aceasta, pentru faptul că se simțea atât de încurcată. Nu știa ce gândea Shirley despre asta în ultima vreme, și credea că nici nu vrea să știe. Prăpastia dintre ele se lărgise cu trecerea anilor; era prea târziu acuma să-și bată capul să o traverseze. Dar Shirley vorbi.

— Am uitat să-i spun lui Alix despre mătușa lui Brian, spuse ea. Fără nicio explicație.

— Mătușa lui Brian?

— Da, mătușa lui Brian. Sora mamei lui Brian. Mătușa lui Brian, Yvonne. Dora e foarte îngrijorată din cauza ei.

— Cine e Dora?

— Dora este cumnata mea. Soția lui Steve. Soția lui Steve care e fratele lui Cliff. Ea e nepoata mătușii lui Brian. Adică prin căsătorie. Nu e nepoată de-adevărat.

— Dumnezeule. Ce încurcătură! Liz vorbea fără entuziasm, războinic, neîncrezătoare față de tendința conversației. Uit întotdeauna că ești un fel de rudă cu Brian. Pare un lucru atât de ciudat că s-a întâmplat așa.

— Nu e chiar așa de ciudat. Ciudat este ce se întâmplă cu noi. Că nu avem nicio rudă. Niciuna despre care să știm ceva.

— Spune-mi despre mătușa lui Brian, spuse Liz iute.

— Tanti Yvonne? Pur și simplu nu e bine și nimeni nu știe ce să facă pentru ea. Sau, mai cinstit, ce pot să-și permită să facă pentru ea. Voiam pur și simplu să amintesc despre asta în fața lui Alix. Deși bănuiesc că nici Brian nu poate să facă nimic.

— În ce fel nu e bine?

— Bătrânețea. Bolile. Lucrurile obișnuite. Shirley vorbea cu o oarecare indiferență. Probleme cu picioarele, probleme cu dantura, zgomote în cap, singurătate. Înnebunește, după părerea mea. Apoi continuă, pe un ton mai de conversație; De fapt, e groaznic la tanti Yvonne. Am fost acolo doar de două ori și am fost șocată. E murdar. Nu spală niciodată nimic. Așternuturile, cârpele de bucătărie, propria-i îmbrăcăminte, toate put. Și și-a scos pantofii și ciorapii să-mi arate picioarele, nu am văzut niciodată așa ceva. Nu poți să-ți imaginezi. Teribil. Unghiile. Bătăturile.

— Serviciile sociale nu pot să o ajute?

— Nu se împacă deloc cu serviciile sociale. Este bănuitoare. De fapt ar vrea să locuiască cu Dora, așa spune Dora. Dar desigur Dora nu poate să o ia la ea.

— Și nu mai e altcineva?

— Nu prea. Ei bine, este Brian. Și Alix.

Se așternu liniștea. Liz își simțea energia, energia ei care clădea în juru-i ziduri de piatră și care bloca orice intimitate, ofilindu-se; era târziu și simțea că se năruie, și știa că Shirley știe asta. Nu duc o viață ușoară, se gândi Liz, lamentându-se; mă ocup de atâtea lucruri, muncesc din greu, trebuie să mă scol la șapte dimineața, am gătit cina pe care ea tocmai a mâncat-o. O umplu mila de ea însăși; o simțea picurându-i în suflet; îngrozita, amuzată; lumea e groaznică, gândea Liz (gândindu-se la ea însăși), chiar așa, groaznică. Îi era rușine de ea însăși; dar era hotărâtă să nu cedeze.

— Din fericire, spuse Shirley, cu o voce clară, cu un ton ridicat, un ton public, care trăda, poate, o anumită teamă, din fericire, mama noastră pare să nu vrea să locuiască împreună cu cineva. Își menține convingerea că preferă să trăiască singură. Nu că aș fi întrebat-o vreodată. Dar ea o spune, indiferent dacă o întreb sau nu.

— Așa a spus întotdeauna, spuse Liz.

— Poate chiar asta vrea, spuse Shirley.

— Sunt sigură că asta vrea, spuse Liz, cu îndoială.

Camera vibra de conflict, de durere. Liz înțelegea că e încercuită; de data asta, nu mai avea nicio întrebare de pus, nicio direcție pe care să o imprime conversației, niciun fir, niciun imbold, nicio idee. Orice ar fi spus putea fi folosit ca mărturie împotriva ei. Trebuia să aștepte inițiativa lui Shirley; Shirley câștigase.

— N-ai mai văzut-o, cred, de o bucată de vreme? întrebă Shirley, aproape cu milă, ca și cum ar fi regretat vulgaritatea întrebării.

— Mă tem că n-am mai văzut-o de un an sau doi, spuse Liz.

Amândouă știau, exact, de câtă vreme; trecuseră trei ani de când Liz fusese la Northam, trei ani și o lună. Dar am vorbit cu ea la telefon săptămâna trecută, spuse Liz, cu vitejie.

— Da, spuse Shirley. Mi-a spus asta.

O altă tăcere îndelungată. Liz suferea. Se simțea vrednică de plâns. Acceptase poziția lui Shirley. Desigur era greșit, era

incorect, era un scandal ca Shirley să facă totul, iar ea nimic; ca Shirley să gătească, să facă toate comisioanele și să suporte criticile, în timp ce Liz rămânea cea favorită, cea scutită, cea îndreptățită. Oricine putea să vadă că e o situație incorectă. Liz știa că în chiar poziția ei se putea citi vinovăția; încercă să-și îndrepte spatele stând pe scăunelul scund.

— Nu știu ce o să se întâmple cu ea, spuse Shirley. Știi că abia mai poate urca singură scările?

— Nu, nu știam, șopti Liz, umilă. Nu-mi spune niciodată lucruri de felul acesta.

— Este foarte greoaie, spuse Shirley.

— Greoaie? întrebă Liz, sincer surprinsă.

— S-a îngrășat mult în ultimii ani. Ai fi uimită. Aproape n-ai recunoaște-o dacă ai vedea-o. Știi, de fapt voiam să te întreb și asta, vreau să spun, e un lucru obișnuit să te îngrași așa la vârstă ei? Ce poate să însemne asta?

— S-a îngrășat? repetă Liz, năucită; observând totuși că balanța s-a înclinat puțin, că Shirley își exprimase mila, pusese o întrebare, încetase să îi reproșeze mereu. Chiar s-a îngrășat? A fost întotdeauna ca un băț.

— Ei bine, acum nu mai e. Trebuie să aibă vreo optzeci de kilograme. Nu că ar putea cineva să o facă să se apropie măcar de un cântar.

— Optzeci de kilograme?

— M-am gândit că o să te uimească. M-am gândit că trebuie să-ți spun.

— Care a putut să fie cauza?

— Asta am vrut să te întreb eu pe tine. Shirley făcu o pauză, dramatic, apoi continuă. Dar după părerea mea, e din cauza mâncatului.

Amândouă surorile izbucniră în râs.

— Dar știi ce vreau să spun, spuse Shirley. De ce mănâncă atât?

— Pentru că o hrănești tu? sugeră Liz, dând la o parte, pentru un moment, orice gând despre avantaj, orice luptă pentru poziție, într-o dorință de a urmări adevărul, din curiozitate pentru adevăr.

Shirley se gândi.

— Da, fu ea de acord, o hrănesc și primește și mesele de la casa de comenzi. Dar de ce mănâncă ceea ce îi dăm? E ciudat,

nu-i așa? După atâția ani când s-a hrănit numai cu proteine artificiale și cuburi de supă?

— O a doua copilărie, poate, spuse Liz.

— Uneori pare să fie ceva de genul ăsta. E ca un bebeluș mare și gras așteptând să i se dea următoarea lingură.

— Dumnezeule, spuse Liz, îți amintești de acele cine groaznice, groaznice. Pâine uscată și pastă de pește. Îți amintești?

— Pâine și untură. Pâine și margarină. Și îți amintești acea tratație minunată pe care ne-o făceam singure, cu pâine și margarină și zahăr și puțin praf de cacao?

— Și acum ce îi dai să mănânce?

— Pui. Pește. Ciorbă. Plăcintă cu carne. Uneori tocană. Știi, mâncăruri ca lumea. A devenit destul de mofturoasă. Se plânge dacă nu e chiar cum trebuie. E ciudat, nu-i așa? Credeam că bătrânii mănâncă din ce în ce mai puțin, nu din ce în ce mai mult.

— Păi, ea nu a fost niciodată prea normală, nu-i așa? Liz începu să râdă, puțin prea tare, de această afirmație modestă. Nu a fost niciodată un model de comportare normală. Bănuiesc că trebuia să ne așteptăm la asemenea curiozități, dar trebuie să spun că m-ai luat prin surprindere. Optzeci de kilograme? Nu-mi vine să cred. Mai încape în haine?

— Nu prea. Hainele crapă pe ea. Dar ea nu pare să observe, le lasă pur și simplu descheiate și pune deasupra încă un strat. Shirley începu și ea să râdă, tot puțin prea tare. Oferă o imagine uimitoare, ar trebui să vii, să te uiți la ea, din pură curiozitate, asta e, o curiozitate. Shirley sughiță și își șterse nasul cu batista ei imaculată, și își șterse și o lacrimă.

— Știi, spuse Liz care își revenise, își reamintise, în sfârșit, poziția pe care credea că o ocupă, nu trebuia să-i duci de mâncare. Nu trebuie nici să o vezi. Ai dreptul să te retragi. Ea nu are dreptul să te oblige. Trebuie să o faci numai pentru că ai ales tu să o faci. Dacă asta e alegerea ta.

— Nu pare să mai fie vorba de drepturi, spuse Shirley. Este pur și simplu vorba de ceea ce fac. Nu știu de ce o fac. Știu că nu sunt obligată să o fac și totuși trebuie să o fac. Nu știu cum reușești să-ți păstrezi tu distanța. Eu mă simt trasă înapoi, de fiecare dată.

— Pentru că locuiești așa de aproape, spuse Liz. Ar fi trebuit să te muți. Nu e natural să stai legat. Toată viața.

— Spui că nu e natural? spuse Shirley, dar multă lume crede că este natural. Ai uitat cum e lumea la Northam? Probabil că ai uitat. Dar crede-mă, e normal să rămâi aproape, e natural să rămâi legat. Tu și Brian și Alix sunteți excepțiile. Și oricum, m-am mutat. Din Abercom Avenue în Greyston Edge. Mobilitate socială ascendentă, cred că așa se numește.

— Doar nu vrei să-mi spui că Abercom Avenue este un loc normal, din vreun punct de vedere, spuse Liz. Sau că a fost vreodată. În fine, spuse ea, abordând un ton mai discursiv, nu, poate nu e chiar așa, poate a existat un foarte scurt interval de timp, în anii treizeci, când era un loc normal. Când mama noastră se comporta ca toți oamenii, și mânca ceea ce mâncau și alții și se îmbrăca așa cum se îmbrăcau și alții și avea scaune asemenea scaunelor altora și păreri asemenea părerilor altora. Uneori cred asta. Dar nu știu, nu pot să știu, pentru că nu eram destul de mare ca să fac comparații. Dar de atunci – oricum din 1939 – a fost un loc total, total anormal. Înghețat. Fosilizat. Blocat. Nu crezi?

— Nu știu, spuse Shirley. Cum aș putea să știu? Nu mă gândesc la asta, pur și simplu m-am obișnuit așa. Și ca să-ți spun adevărul, vorbind de anormalitate, nu sunt atât de sigură că mama noastră e chiar atât de anormală față de oricare altul. Ar trebui să o cunoști pe mătușa lui Brian, Yvonne care a lucrat la tramvaie. Este nebună. Și mama lui Cliff e destul de nebună, dacă stau să mă gândesc. Dar nu știu de ce îți spun ție toate astea, tu ești cea specializată în nebunie, nu-i așa? Vezi tot felul de nebuni, tot timpul.

— Da, spuse Liz, fără să se gândească, imprudentă, dar e vorba de o clasă diferită de nebuni. Din fericire Alix Bowen nu era de față ca să se agațe de o asemenea afirmație, dar Liz, care fusese antrenată în acest sens de Alix, se agăță singură de propria-i afirmație în tăcere și o puse deoparte pentru a se putea referi la ea cu o altă ocazie. Shirley însă nu observă terminologia și reveni, după câteva comentarii, la proporția ridicată de vârstnici în Northam și la creșterea inevitabilă a acestei proporții, la obiceiurile mamei lor în privința mâncării și la problema creșterii ei în greutate, și la problema încă mai dezgustătoare și uluitoare a modului în care mama lor părea

acum să dorească să discute cu Shirley despre mișcările intestinelor sale și despre scursorile trupului în niște detalii cu totul jenante și inutile.

— Am ajuns până acolo încât să-mi ceară să-i privesc chiloții, spuse Shirley. Mai departe nu se poate. Vreau să spun, cine știe ce poate să mai urmeze?

Și într-adevăr, într-adevăr, cine știa ce ar mai putea să urmeze; înainte de a merge în sfârșit la culcare, Liz îi repetă punctul ei de vedere că Shirley nu ar trebui să simtă nicio obligație, că și-a creat singură acest sentiment al obligației și că ar putea să dea totul la o parte fără să audă niciun cuvânt de reproș de la Liz, niciodată; Shirley îi răspunse din nou că acesta nu era un sfat practic, în situația care exista de fapt, și că, deși ea, la rândul ei, nu îi reproșa lui Liz că își păstrează distanța, ar fi dorit ca ea să-i telefoneze mamei lor ceva mai regulat, și ar aprecia mult dacă ar găsi o posibilitate de a veni în Nord să o viziteze, înainte de a trece prea multă vreme.

— La urma urmelor ești doctor, spuse Shirley, pe un ton ușor agresiv, când se opriră amândouă în drumul lor pe scară, pe palier, sub portretul falsei străbunici. Ar trebui să poți să îi stabilești un diagnostic profesional.

— Se știe foarte bine cât de dificil este să pui un diagnostic de boală cuiva din propria-ți familie, răspunse Liz, apărându-se, dar promise, cu toate acestea, că în curând, cândva, când va avea un moment liber, își va face drum spre Nord și își va înfrunta mama, mama ei cea grasă, umflându-se și îmbătrânind în bârlogul ei traumatizant.

Dar au trecut trei ani și jumătate până ca Liz Headleand să-și găsească un moment liber pentru a-și face drum spre Northam. Timpul nu a trecut degeaba; a reușit să viziteze, în acești trei ani și jumătate, Japonia, Dordogne, New York, Bruxelles, Hull, Stuttgart, Inverness și Newcastle-upon-Tyne, pentru a menționa numai câteva din locurile care i-au solicitat prezența sau i-au atras atenția; toate aflându-se întrucâtva mai departe decât Northam, unele chiar mult mai departe. De asemenea, în acești ani, a fost părtașă la vânzarea casei din Harley Street, a devenit cumpărătoarea independentă a unei case în St. John’s Wood, a purtat corespondență și a luat cina de câteva ori cu Stephen Cox, și-a sucit glezna pe când se dădea cu sania împreună cu fiul ei vitreg Aaron pe dealul Parlamentului, a participat la cununia lui Charles Headleand cu Henrietta Latchett, s-a lăsat de fumat, a contribuit cu un capitol la o carte despre problema familiei lărgite, a demisionat dintr-un comitet și a aderat la altul, a luat prânzul cu Ivan Warner, s-a apucat din nou de fumat, a petrecut un număr de seri cu Esther și Alix, a contribuit la Fondul de Construcții al vechiului lor colegiu cu o subvenție, a fost mulțumită, mai mult decât ar fi fost rațional să fie, când fata ei Stella a intrat la același colegiu să studieze limbile moderne, a scris (îndemnată de Alix) o scrisoare la *The Times* despre condițiile din secția de psihiatrie a unei bine cunoscute închisori pentru femei și, poate cel mai neașteptat lucru, a achiziționat o pisicuță vărgată, care urma să se dovedească un rival, ca subiect de conversație, al palmierului din ghiveci al lui Esther și care era, după părerea lui Liz, mult mai distractivă.

Palmierul din ghiveci a continuat să supraviețuiască în toți acești ani. Nu arăta foarte bine, dar supraviețuia, devenind încrețit, insuportabil de bej la extremitățile ascuțite, dar păstrându-și mijlocul verde închis, vârful lui de creștere.

Aceștia au fost ani de tulburări interne în orașe, de tulburări rasiale la Brixton și Toxteth, de șomaj crescând și de tristețe netulburată; au fost anii unui mic război în Falklands (unde au murit destul de mulți oameni) și ai Factorului Falklands în politică; anii când un nou partid politic a declarat cu îndrăzneală că va încerca să găsească o ieșire din impasul conflictului de clasă; ani când creaturi stranii, false, de plastic, zdrențăroase, asemănătoare unor vulturi gri și negri au început să se cocoațe și să se adune în copacii din Anglia și când ambalaje cu o

singură întrebuințare, de la alimente gata preparate, de o textură și dintr-o substanță nedeterminată, au proliferat pe străzi și în grădinile din față și în pasajele subterane și în gardurile vii din Anglia. Unii au început să susțină că substanțele toxice conținute de alimentele gata preparate duceau națiunea la nebunie; alții blamau gunoiul care rezulta de la aceleași alimente. O epidemie potențial mai serioasă, numită SIDA, a umplut națiunea de panică, paranoia și *timor mortis.* Televiziunea, ca și vulturii gri, alimentele gata preparate și SIDA, s-a răspândit și ea inexorabil. A început să funcționeze un al patrulea program de televiziune, cu o dramă puternică și elocventă, descriind cu curaj Anglia (cel puțin în amintirile unora) ca un spital de nebuni populat de pitici răuvoitori, porumbei răpitori, cadavre acoperite de excremente, pacienți de geriatrie, paznici incapabili și lunatici inocenți. A fost lansată televiziunea la vremea micului dejun, cu o desfășurare de broaște și șobolani și astrologi și acrobați și femei drăguțe, cu ochi mari, cu tenul luminos, mereu puse pe ceartă.

Alix Bowen nu reușise încă să vadă nicio emisiune de televiziune din timpul micului dejun, niciodată, sau cel puțin așa spune ea. Pur și simplu nu putea să creadă că există așa ceva. O dată, dând dovadă de o mare cutezanță, cu sentimentul că se prăbușesc imperii culturale, că asistă la confruntarea mileniului, s-a apropiat de televizorul din camera din față, în timp ce strângea paharele și ceștile de cafea rămase din noaptea precedentă; era ora opt și cincisprezece minute, după ceasul ei și după ceasul de la cuptorul din bucătărie; să cuteze să apese butonul? Ar fi trecut cu asta Rubiconul? Se va prăbuși oare, devenită instantaneu gaga, incapabilă să mai muncească vreodată? A apăsat butonul și, spre marea ei uimire, spre groaza ei, pe ecran, făcând pe grozavul pe o canapea mare, confortabilă, viu colorată, purtând un pulover viu colorat, tricotat-de-mămica, cu o pasăre ca blazon, apăru vechiul ei prieten de la Cambridge, neastâmpăratul, chelul Pett Petrie, vorbind despre păsări; l-a lăsat să scoată doar două cuvinte – „parcul Wimbledon”, a apucat să spună Pett, inofensiv, și Alix l-a întrerupt – dar era prea târziu, inocența ei fusese distrusă, trebuia de acum încolo să creadă incredibilul, să accepte că de-a lungul și de-a latul Angliei oamenii se uitau la televizor la ora *opt și cincisprezece minute dimineața* și că oameni ca Pett,

normali, civilizați, educați, inofensivi, erau gata să se scoale la ore mici pentru a apărea pe ecran. Când i-a povestit lui Liz această alarmantă experiență, Liz i-a răspuns cu diferite anecdote despre Pett Petrie și despre o pacientă a ei care s-a rănit încercând să urmărească emisiunea specială de gimnastică aerobică de la ora șapte dimineața a lui Janice Jackson; și apoi a devenit dintr-o dată serioasă și i-a spus că ultimele vești de la Charles sunt că se gândește să-și părăsească postul de la New York și să-și facă din nou o companie proprie pentru producerea de emisiuni și a întrebat-o ce înseamnă aceasta, ce ar putea să însemne? Demisiona sau era dat afară? Va reveni acasă și dacă da, ce va însemna asta pentru Liz?

În timpul acestor ani, războiul a continuat între Irak și Iran, dar Vestul nu i-a acordat multă atenție (Mujid, care i-a fost într-un timp chiriaș lui Kate Armstrong, a fost rănit de o schijă, dar nu grav). În fiecare săptămână vedeai un titlu de ziar de tipul *AU IZBUCNIT DIN NOU LUPTE VIOLENTE LA BEIRUT.* Foametea a bântuit în Sahel. S-au prăbușit avioane. Supraputerile s-au înfruntat mocnit. Soldați în Afganistan au omorât gherile în Afganistan și gherile în Afganistan au omorât soldați în Afganistan. Un bătrân star de cinema a devenit președinte al Statelor Unite ale Americii și soția lui și-a cumpărat o mulțime de toalete noi. Moștenitorul tronului Angliei s-a căsătorit cu o educatoare de la o grădiniță de copii și ea și-a cumpărat o mulțime de toalete noi. S-a acordat multă atenție acestor noi toalete de către presa din lumea vestică, spre batjocura, uluirea, invidia sau ignoranța diferitelor națiuni non-vestice. S-a afirmat, într-o emisiune destul de mediocră a postului de radio BBC, că soția Președintelui Statelor Unite „trebuie să fie o persoană importantă dacă i-a apărut fotografia pe coperta revistei *Time”.*

Între timp, pe plan intern, noul partid politic, care se numește Partidul Social Democrat, a încheiat o alianță cu Partidul Liberal și a petrecut o grămadă de timp studiind sondajele de opinie. De asemenea, acest partid și-a atras suportul multora dintre personajele și dintre potențialii cititori ai acestui roman, care s-au îndepărtat de Noua Dreaptă, dar poate și mai mult de Noua Veche Stângă. Blestemate fie casele voastre amândouă, au spus ei și au încercat să-și construiască o casă a lor, înconjurați de acuzații de Ipocrizie și Trădare strigate în cor de aleșii din Camera Comunelor, acuzații care acum, poate neînțelept, au

ajuns la urechile alegătorilor ascultători prin intermediul posturilor de radio BBC.

Otto Werner, într-o vreme tutore al lui Alan Headleand și vechi prieten al lui Brian Bowen, era unul din membrii fondatori ai noului partid politic. Alan Headleand, care făcea încă cercetări și preda la Manchester, a fost șocat de această declarație de intenții din partea lui Otto, căci nu de la Otto se îmbibase el cu mult din ceea ce constituia acum propria lui teorie politică de stânga-față-de-centru? Dar șocul a fost numai intelectual și s-a dovedit de fapt sursa a numeroase discuții politice interesante. Otto îi trimitea lui Alan fotocopii ale unor articole din *Economist, Financial Times, Alliance, Social Democrat,* chiar din *The Times,* uneori Alan răspundea cu tăieturi din *New Society, New Statesman, New Socialist, Aylesbury Anarchist* și din publicația reformistă, neo-cobbetiană, anti-Piața Comună, curiozitatea agricolă. Red *Rag to a Bull* („Zdreanță roșie pentru un taur").

Amândoi citeau *The Guardian,* așa încât nu se oboseau să ciopârțească și acest periodic.

Descifrau fiecare notele mâzgălite de celălalt, apoi dădeau telefon pentru lămuriri suplimentare; Otto s-a dus la Manchester o dată sau de două ori pentru a ține conferințe și a stat ore întregi în apartamentul sărăcăcios al lui Alan. Alan a luat prânzul cu Otto la Londra de câteva ori la London School of Economics. Și discutau, și discutau. Dezbaterea consolida respectul lor reciproc. Alan continua să-l considere pe Otto un trădător, dar, cel puțin, nu un trădător necinstit și oricum îl ierta pe motive de vârstă; Otto continua să-l considere pe Alan un om care se înșală pe el însuși, dar, cel puțin, nu unul cinic sau interesat și oricum îl ierta pe motive de vârstă.

Cu Brian Bowen diferența de opinii nu era la fel de comodă. Otto îl cunoștea pe Brian prea bine ca să se aștepte ca Brian să-i împărtășească propriile-i speranțe modeste de viitor și simțea că Brian ar considera noua lui orientare politică deprimantă; prin urmare, Otto încerca să se țină departe de subiectele politice când îl întâlnea pe Brian, dar desigur era imposibil. Politica nu putea fi evitată. Brian era, și fusese vreme de mulți ani, un membru destul de inert al Partidului Laburist; se înviora în perioada alegerilor și făcea câteva sondaje de opinie publică și strângea fonduri. Alix (ai cărei părinți, trebuie spus, se alăturaseră, ca și Otto, Partidului Social Democrat) ocupa o

poziție similară, deși cu mai multe îndoieli. Brian era dezamăgit de unele tactici ale stângii militante, care duceau la pierderea de voturi, dar considera că stânga militantă este ideologic corectă și prin urmare trebuie să o sprijine. Brian dorea să apuce să vadă socialismul aplicat în timpul vieții sale. Și Alix la fel. Așa spuneau și credeau sincer că asta doresc. Faptul că Otto descoperise în ultimul timp Centrul îi deranja și îi dezamăgea pe amândoi; îi dezamăgea mai mult decât excesele deplorabile ale guvernului, care erau tot atât de ușor de condamnat. Niciun om cu mintea întreagă, erau de acord cu toții, Brian, Alix și Otto, nu putea să-l asculte, fără să se revolte, pe primul ministru spunând „Bucurați-vă de moartea a sute de oameni”, sau să audă, fără să protesteze, un secretar de stat la Ministerul Muncii spunându-le oamenilor să se urce pe biciclete; da, toți erau de acord cu asta. Dar când ajungeau la cifrele privind șomajul, la cheltuielile publice, la sindicate, la votul prin poștă, la greva oțelarilor, la declinul industriilor manufacturiere, la privatizare, era altă situație.

Otto se simțea dezavantajat când discuta în contradictoriu cu Brian. Cum Otto era mult mai interesat de idei decât de personalități, de teoria decât de istoria psihologică, de gândirea mare decât de gândirea locală, el nu putea de fapt să identifice cauzele acestui sentiment de inferioritate, deși acestea erau destul de evidente pentru Alix, care, din când în când, asista sau participa la discuțiile lor, la cină în fața unui pahar de vin. Pentru Alix era clar că Otto se simțea stingherit de faptul că Brian cunoscuse direct (chiar dacă asta s-a întâmplat cam demult) unele din subiectele dezbaterilor lor. Istoria personală a lui Otto era aceea a unei discipline intelectuale riguroase, nediluate; cadru didactic de când părăsise școala, nu lucrase niciodată în afara unei instituții de stat și nu era în întregime sigur, după cum remarca soția sa Caroline, de multe din faptele obișnuite ale vieții de zi cu zi. Clasic prin excelență, nu se pricepea nici să fiarbă un ou și adeseori uita unde își parcase mașina; rareori își amintea vârsta copiilor lui și putea fi adesea observat purtând șosete ciudate, o problemă căreia îi acorda puțină importanță. Exista ceva în ușurința cu care Brian mânuia un cuțit de tăiat came, care îl complexa pe Otto. Otto era pasionat de noua tehnologie; îi plăceau jocurile pe calculator, procesoarele de cuvinte, mașinile de calcul. Brian, pe de altă parte, nu se simțea

în largul lui cu aceste lucruri. Lumea veche se schimbă, lăsând locul celei noi. Reprezenta Brian lumea veche? Simțea Otto vinovăția, când discuta cu Brian despre închiderea vechii firme unde lucrase Brian, Pitts and Harley, care a dus la pierderea a șase sute de locuri de muncă? Dacă o simțea, o simțea fără să știe, bănuia Alix; dar între ei era întotdeauna o oarecare jenă.

Iar Alix, la rândul ei, nu voia să se gândească la Brian ca făcând parte din lumea veche. Prefera să îl considere un simbol al noii societăți fără clase, la care visase. Dar era așa? Putea fi așa? Brian avea acum părul cărunt, iar iarna suferea de artrită; era prea bătrân pentru noile zori de zi. Nu era oare mai curând un refugiat, un refugiat îmbătrânind, scăpat în ultimul moment din străzile care se prăbușeau ale Northam-ului? Cartierul Consiliului Coolbright, unde Brian își petrecuse copilăria, era acum într-o stare jalnică; șirurile ordonate de case, lipite câte două una de alta, construite între cele două războaie erau acum lăsate în paragină, grădinițele din fața lor erau neglijate, magazinele din colț erau oropsite, în încercarea lor ciudată de a se transforma în supermagazine cu autoservire. Nesigur, demodat, decăzând liniștit, ca și bătrâna doamnă Orme, care fusese cândva vecina familiei lui Brian; ea supraviețuia încă în casa ei, proprietate a consiliului municipal în vechiul cartier, scârțâind, înceată la mers, prea bătrână acum ca să mai pregătească prăjiturile minunate cu care-i tratase pe vremuri pe Kathie, Brian și Barbara (și acum, singură, văduvă, ce rost mai avea să facă prăjituri? se întreba ea și îi întreba și pe alții), trăind, după cum bănuiau Brian și Alix, cu pâine albă cumpărată cu felia și cu bucățele de brânză și biscuiți și cu un ceai groaznic; o relicvă a timpurilor trecute; casa ei era atât de curată cât putea să o mențină, dar ea nu mai vedea bine și nici nu se mai mișca ușor și atmosfera plăcută, de tihnă, pe care Brian și-o amintea din copilărie și pe care încerca să i-o evoce lui Alix prin descrierile sale – cum stătea la masa ei de bucătărie, și avea voie să se joace cu panerul cu ouă pictate de pe etajeră, cum o ajuta să taie bucățele de cireșe glasate pentru prăjitură, cum ungea cu unt peștișorii pentru a fi prăjiți, cum privea o colecție de poze din alte țări sau poze ale aviatorilor celebri, care se găseau în pachetele cu ceai Brooke Bond, cum admira cu respect modelul unui vapor de pe Mississippi și cel al unui car vechi pentru fân, făcute din chibrituri de către bunicul ei, cum

stabilea cât trebuie fiert un ou, cu ajutorul unei clepsidre pictate de mână, cu nisipul ei curgând liniștit și moale – toată această căldură, toată această tihnă se ofilise, se pierduse în melancolia unei seri pierdute, într-un declin rece, ireversibil, obscur. Nisipul din clepsidră se scursese și doamna Orme nu mai avea timp pentru asemenea distracții, acum că timpul tot se întindea în urmă. Acum când veneau în vizita lor anuală, Brian și Alix îi cumpărau peștișori de la piață și îi prăjeau și îi ungeau cu unt și stăteau și ascultau amintirile ei dintr-un trecut încărcat; despre Blitz; despre Kathie („ei, era o fată drăguță, Kathie a ta”); despre Lucky, câinele ei mort de mult, despre nepoatele și nepoții ei, despre pantomimele de la liceu; despre declinul peștelui cu cartofi prăjiți; despre epidemiile de difterie; obositoare, repetitive, îndoliate, nostalgice, uneori răuvoitoare când își amintea de vechi dușmănii, mai adesea sentimentale; și Alix, plictisită fără să vrea, plictisită în ciuda bunelor intenții, plictisită deși o asculta pe doamna Orme numai o după-amiază pe an, îi privea fața lui Brian cum asculta, atent, încurcat, curtenitor, sensibil și putea să vadă că el încerca să prindă de la doamna Orme esența trecutului, distilarea copilăriei, imaginile unui fel de a trăi care dispăreau pentru totdeauna. Prețios, fără preț, un cărbune delicat, micuț, licărind, mistuindu-se. Brian cerea să vadă ceasul cu nisip și doamna Orme râdea când Brian îl întorcea în micul lui suport de lemn; „Nu înțeleg de ce face atâta caz de el, îi spunea ea lui Alix, nu-l mai folosesc deloc acum.”

„Nu-l mai folosesc deloc acum”. Și alte imagini care îl năpădeau pe Brian erau evocate uneori, cu o anumită disperare, doamnei Orme și lui Alix; o minge rotundă de lemn, o maimuță pe un băț. Doamna Orme nu știa unde dispăruseră, nu le mai văzuse de o grămadă de ani, spunea ea, copiilor nu le mai pasă de asemenea lucruri în ziua de azi, toți vor jocuri pe calculator. Cu ocazia vizitei din primăvara lui ’82, ea a descoperit, triumfătoare, în fundul unui sertar al etajerei din salon, ghergheful alb de lemn pe care Kathie învățase să brodeze; avea patru cuișoare mici bătute în el și o codiță misterioasă și inutilă de lână roșie împletită ce se proiecta din mijlocul gol…

— Îl consideram magic, a spus Brian fixând copleșit această relicvă, dar nu ai vrut să mă înveți și pe mine, ai spus că băieții nu fac broderii.

— N-am spus niciodată așa ceva. Niciodată, sunt sigură de asta.

— Ba da, ai spus, a răspuns Brian și s-au certat prietenos pe această temă.

— Probabil că am vrut să te necăjesc, a conchis doamna Orme. Capace de la sticle de lapte, rotunde, perforate, capace de carton, ceruite, de la sticlele de lapte, apăreau în alte amintiri; Brian ajutase să se facă ciucuri de lână pentru căruciorul de copil al Barbarei, deșirând lâna din pulovere vechi mâncate de molii, înfășurând-o în gheme mici încrețite, răsucind-o de jur împrejurul discului de carton, apoi tăind marginile – și iată, ca prin minune, un pompon pufos multicolor.

Distracțiile celor săraci. Chibrituri, gherghefuri, capace de sticle de lapte, pachete de țigări, lână deșirată, cârpăceală, bucăți de covorașe. Un stil de viață, o cultură. Nici Brian și nici chiar Alix nu au înțeles imediat că aceste obiecte reprezentau sărăcia, într-atât de bogată era încărcătura lor emoțională, într-atât de puternică legătura pe care războiul o făurise între clasa muncitoare și burghezie – căci și Alix deșirase jerseuri și cârpise covorașe – dar într-un an pe când călătoreau cu mașina către sud pe autostrada M1 pe culoarul din mijloc, cu o viteză constantă și adormitoare de o sută de kilometri pe oră, pe la începutul deceniului nouă, cu Sam dormind pe scaunele din spate, Alix, pentru a-l ține pe Brian treaz la volan, a început o conversație despre aceste obiecte, despre natura acestor jucării și artefacte, despre lemn și plastic și plastilină; și pe când vorbea a înțeles poate pentru prima oară ce jalnic de modestă, din punct de vedere al standardelor modeme, fusese colecția doamnei Orme, ce bogată în modestia ei, ce elocventă.

— Da, a răspuns Brian, simt că aș putea privi aceste lucruri mult timp – nu știu de ce, simt că istoria ar vorbi din leagănul ei și mi-ar spune de unde vin. Înțelegi ce vreau să spun? Vaporul de pe Mississippi, carul de fân, eclectismul, ciudățenia, excentricitatea, caii de porțelan cu micile lor alămuri adevărate, ori șaretele lor adevărate, cu hamurile lor adevărate din piele, așezați la ferestrele camerelor din față în acest Nord, comemorând Arcadia pe străzile dosnice ale zonei industriale. Un dor adânc, adânc rătăcind de-a lungul șirului de case lipite câte două una de alta, de-a lungul aleilor mai vechi cu case înecate în vegetație, și găsindu-și refugiu, cine știe, pe pervazul

semeț, nevăzut și nevizitat al unei ferestre de la etajul paisprezece al unui bloc nou, deja în ruină, care se ridică spre cer.

— Oh, da, a spus Brian, vorbind despre aceste lucruri pe când treceau de la Watford Gop spre sud către Wandsworth, da, aceasta e viața mea, știi doar, acestea sunt imaginile care reprezintă viața mea, nu am cunoscut altceva.

Sentimentalism? Să vizitezi o bătrână rămasă aproape fără prieteni, să privești îndelung la mânere tocite de lemn, în căutarea trecutului?

Otto Werner nu a venerat niciodată un gherghef vechi de lemn; nu era hipnotizat de trecut. Era un refugiat. Credea în viitor. Credea că mișcarea laburistă în general, și mai ales cea din Nordul industrial și vechiul său prieten Brian Bowen personal, erau toți pândiți de pericolul de a venera un vechi gherghef de lemn. Unii numeau aceasta solidaritate de clasă. Otto nu-i putea vedea deloc farmecul. O dată, Otto, după ce stătuse mai multă vreme cu Brian, în camera acestuia din Wandsworth, privindu-l pe Brian cum dactilografia o scrisoare de recomandare pentru un student matur, se apucase să comenteze pe socoteala mașinii de scris a lui Brian, o mașină manuală veche, grea, solidă, pe care Brian o ataca folosind patru degete, o mașină care căpătase diferite idiosincrazii și care producea un răpăit de mitralieră puternic, înăbușit, bâlbâit, care zguduia camera și, după părerea lui Alix, și camera de dedesubt.

— Brian, a spus Otto, mașina asta e preistorică, nu am mai auzit o asemenea gălăgie, de ce dracu' nu-ți cumperi o mașină electrică, dacă nu vrei să iei în considerație un procesor de cuvinte?

— Ce vrei să spui prin „gălăgie"? a răspuns Brian, întorcându-se indignat, așezându-și mâinile lui mari cu blândețe, apărător pe claviatura mașinii; face un zgomot plăcut, un zgomot plăcut și prietenos, nici nu-mi trece prin minte să-mi procur o mașină care să nu facă zgomot, nici n-aș ști să lucrez, nu-i așa?

După ce au coborât în salon, la un pahar de whisky, Otto continuase să îl necăjească pe Brian, încercând să le atragă și pe soția sa Caroline și pe Alix în discuție.

— Sună ca o industrie grea, a spus Otto, e absurd, nu ești de aceeași părere, Alix?

— Oh, nu știu, a spus Alix, m-am obișnuit cu asta, chiar îmi place să-l aud lucrând.

— Sună ca și cum cineva ar sparge asfaltul cu un ciocan pneumatic, a spus Otto.

— *A scrie* este ca și cum ai sparge asfaltul, a răspuns Brian. Și îmi place să știu că asta fac.

Ei bine, cineva ar putea descifra o mulțime de lucruri din această discuție, s-a gândit Alix mai târziu; și pe bună dreptate; pentru că totul era acolo pentru a fi descifrat. Brian, încărunțit, aplecat blajin asupra mașinii lui de scris cenușie ca un vas de război, semi-portabilă, semi-imuabilă, ciocănind, alinându-și sufletul exilat cu moștenitul răpăit de mașinărie; Otto, iute în mișcări, iute la minte, neliniștit, stând în fața ecranului lucitor apăsând clapele moi, silențioase, netede, elegante, care nu cereau niciun efort, privind jocul semnelor, zborul mesajelor luminoase în verde-sintetic și alb-strălucitor, acompaniat de un bâzâit electronic incomprehensibil, de la sud de Watford. La discreția prizelor electrice, a copiilor care s-ar fi putut nimeri în preajmă sau a unor întreruperi de electricitate de la distanță, dar modern, modern în ciuda a orice altceva; în timp ce Brian ciocănea în trecut.

Alienare. Ei bine, toți suntem alienați; unii ne gândim mult la asta, dar Alix și Brian Bowen se gândeau și Otto Werner se gândea și Alan Headleand la fel, în felurile lor diferite și înăuntrul lor se confruntau cu confruntarea. Ei observau cuvintele „Acum e vremea luptei de clasă” care apăreau sporadic scrise cu litere mari albe pe zidurile joase din suburbii sau pe podurile înalte de cale ferată, le observau cum se furișau mai puțin agresiv, mai insidios, mai arhaic, printre rânduri, în presa de scandal și chiar printre rânduri în presa respectabilă, care devenea din ce în ce mai de dreapta. Observau că puterea, din ignoranță, din prostie sau din propriu interes, continua afabil să încerce să nege existența în continuare a sistemului bazat pe clase sociale, continua să pretindă că lucrurile stau din ce în ce mai bine, când de fapt stăteau din ce în ce mai rău.

— Desigur, clasele sociale domină felul de a gândi al oamenilor, spunea Otto, aceasta este societatea cea mai divizată pe bază de clase din Europa, toți știm asta, dar este vorba de a decide să înaintăm de unde suntem, căci dacă nu o facem, s-a terminat cu noi. Dar cum?

— Propunerile voastre, îi spunea Brian lui Otto, referindu-se la noul partid politic pe care Otto îl sprijinea, propunerile voastre, spunea el (puțin pompos, dar cu sentiment), ar conduce la o privare permanentă de drepturi a clasei muncitoare.

— Prostii, răspundea Otto, propunerile noastre vor duce la transformarea, la integrarea clasei muncitoare; ceea ce ne ține pe loc este tocmai faptul că privim clasa muncitoare așa cum o privești tu, într-un mod demodat. Otto aducea unele argumente ingenioase despre schimbarea bazei economice a clasei muncitoare, dar Brian nu le accepta. El rămânea neclintit la vechiul lui gherghef de lemn. Într-un fel, Alix îl admira pentru asta și expresii ca „privare permanenta de drepturi a clasei muncitoare" continuau să aibă efect asupra loialității ei emoționale, să-i aducă lacrimi în ochi; dar în același timp ea observa în ea însăși, de-a lungul anilor, ascultând demagogi la radio și privind reportaje TV cu muncitori confruntându-se cu pichete de grevă, și pichete de grevă confruntându-se cu poliția și cu ziariști îndemnând ambele tabere ale oricărei dispute – ei bine, simțea, după cum spuneam, o anume stânjeneală, un sentiment că Otto ar putea avea dreptate în analiza lui și Brian – ei bine, ar putea greși? Nu erau oare, în aceste zile, atât între cei de Stânga cât și între cei de Dreapta, oameni profund necinstiți? Ei nu-i plăcea să aibă asemenea gânduri, nici chiar în intimitatea inimii sale; simțea o agitație incomoda, nesănătoasă, dar uneori însuflețitoare când îi auzea pe Otto și pe Brian discutând aceste probleme. Ea și soția lui Otto, Caroline, schimbau uneori taberele, Caroline (care era de fapt apolitică și puțin preocupată de asemenea probleme) luând partea lui Brian, iar Alix luând partea lui Otto; și uneori lui Alix i se părea că Otto aștepta de la ea mai mult decât un sprijin de formă. El părea să creadă că ea știe despre ce vorbește el; și adevărul era că ea știa.

În timp ce Brian și Alix erau inutil preocupați de aceste probleme importante și încărunțeau, minunatul băiat cu părul de aur al lui Alix, Nicholas, devenea din ce în ce mai fericit. Nu acorda nicio atenție politicii; trăia în afara sistemului, pictându-și tablourile, mergând la filme, stând de vorbă cu prietenii, câștigând câteodată bani, angajându-se uneori într-un serviciu, fumând marijuana, bând bere sau vin ieftin și mâncând pizza din cutii pătrate imense, de carton. Chiar era fericit. Nu avea niciun

motiv să fie, dar era. Ajunsese pe la mijlocul celui de-al treilea deceniu de viața, deja mai în vârstă decât fusese tatăl lui când murise, și, spre marea ușurare a lui Alix, încetase să chelească. Și Nicholas era ușurat, căci recunoștea că era îngrijorat de perspectiva de a fi chel. Era singura teamă pe care admitea că ar avea-o. Susținea că învinsese chelia incipientă cu ajutorul unui medicament homeopatic cumpărat de la un farmacist indian din colț, dar când a fost luat la întrebări de către Alix, a recunoscut că utilizase acest medicament doar de două ori și apoi uitase să continue tratamentul.

„Trebuie să fie puterea voinței, mămico”, a susținut el atunci; un articol pe care Alix considera că el nu prea îl posedă. Acum începea să nu mai fie sigură. Căci exista ceva ciudat de persistent în modul lui de viață, în râvna cu care se ocupa de lucrul lui; ceva foarte diferit de tatăl său. E adevărat, părăsise școala de artă după vreo doi ani, și refuzase să ia în considerare orice altă formă de educație. În primăvara anului 1980 își găsise o prietenă care picta; și se îndemnau unul pe altul la pictat.

Prietena lui avea și ea părul de aur. O chema Ilse și familia ei venea dintr-o țară din Europa Centrală, deși ea se născuse în Anglia; era puțin mai înaltă și puțin mai în vârstă decât Nicholas. Își purta părul aspru argintiu-auriu lăsat liber, dezordonat, țepos, uneori aranjat în codițe ondulate ca de purcel și punea un accent folcloric în felul în care se îmbrăca; bluze brodate, fuste colorate, mărgele de lemn, baticuri în culori tari. Avea un deget în plus la mâna stângă și pretindea că e o vrăjitoare bună. Părea că trăiește la o scară supradimensionată; era îndrăzneață, emfatică, gesticula larg. Prima oară când Nicholas a adus-o la cină la Wandsworth, Alix fusese puțin alarmată, puțin indispusă de ușurința cu care îl fermecase pe micul Sam, puțin șocată de râsul ei mare, zgomotos, de modul cum își dădea capul pe spate, de vocea ei răgușită, rostogolită, de felul cum hăpăia mâncarea; de teamă să nu se lase pradă geloziei, Alix repetase invitațiile, încercase să se apropie de ea și să o domesticească, iar Ilse și Nicholas acceptaseră entuziast, reveniseră destul de frecvent să înfulece farfurii pline de plăcinte cu brânză și plăcinte cu pește și friptură înăbușită și mâncare de fasole, să bea pocale de vin ieftin. Alix a presupus că o duc greu, că se bucurau să aibă o masă gratis, căci nu-i era clar din ce trăiau; Nicholas se mutase din cămăruța lui și locuia împreună cu Ilse

într-un apartament dintr-un imobil evacuat pentru demolare din Stockwall. Alix presupunea că erau bucuroși să fie scoși din această ambianță și a fost surprinsă când, într-o seară, Ilse i-a invitat protocolar pe Alix, Brian și Sam să le întoarcă vizita.

„Veniți la cină”, a spus Ilse, aplecându-se nerăbdătoare înainte, peste masă, sprijinindu-se pe coate, dând din cap emfatic, zâmbind larg; „Vă rog veniți, vă rog”. Alix îi aruncă o privire lui Nicholas, dar acesta dădu din cap aprobator și răspunse ca un ecou „Vă rog veniți”.

Astfel că într-o seară din 1982, Alix și Brian și Sam Bowen au sosit în vizită la Nicholas Manning și Ilse Nemorova. Alix venea cu un fel de teamă: Cum o să fie, o să fie cald, era oare locuința locuibilă, o să fie mâncarea mâncabilă, o să fie ceva de mâncare? Se aștepta la podele goale, perdele rupte, geamuri sparte, saltele pe podea; mizeria scorojindu-se, crăpându-se, scârțâind, mizeria orașului secret. Și exteriorul casei în care locuiau nu era deloc promițător; stătea singură, la capătul unei fundături murdare, cu ferestrele bătute în scânduri, așteptând demolarea, o casă mai răsărită, pe vremuri mai bună decât casele învecinate (casa doctorului, casa parohială?), dar acum în faza finală a decăderii; înaltă, de o formă ciudată, sinistră în noaptea vijelioasă de toamnă târzie, cu ferestrele de sus luminate, cu ferestrele de jos întunecate și amenințătoare.

— Ajutor, spuse Alix, curajos și apăsă pe sonerie. Și Nicholas cobori ca un înger și îi conduse sus, dincolo de parterul în ruină, pe scările fără covoare, în paradis.

— Dumnezeule mare! spuse Alix, privind în jurul ei, căscând gura, uimită. Ce frumos, ce minunat de frumos! Cei doi îngeri zâmbeau mândri, în timp ce luau pardesiurile, eșarfele și mănușile musafirilor.

— Ilse, spuse Alix, cum ați făcut toate acestea? Brian, nu e minunat? Minunat!

Și era minunat ca într-o poveste, o poveste boemă cu zâne. Micuța cameră era luminată cu lumânări, de o lampă cu parafină, de surcele de la lăzi de ambalaj trosnind într-un foc adevărat într-un șemineu victorian adevărat; pereții erau vopsiți într-un albastru-închis de miez de noapte, podeaua era vopsită într-un roșu-intens cu o margine albastru-intens și verde, scaune de lemn vopsit stăteau lângă o masă acoperită cu o față de masă albă, brodată și cu castroane și farfurii pictate, perne

imense stăteau grămezi într-un colț, existau două scaune confortabile îmbrăcate (Alix a recunoscut materialul) cu vechile perdele de catifea pe care mama ei le adusese de la Leeds cu mulți ani în urmă și pe care nu se hotărâse niciodată să le folosească.

— Luați loc, luați loc, spuse Nicholas, iar Alix și Brian se așezară în scaunele confortabile, în timp ce îngerii parcă pluteau în jur, cu pahare de vin roșu sclipind ca o lumină de foc, cu măsline pe un platou alb, cu nuci pe un platou albastru.

— Trebuie pur și simplu să mă uit la toate, spuse Alix, direct, în timp ce sorbea, fără glas și privea de jur împrejur: la picturile ce atârnau pe pereți, la bufetul pictat cu rândurile de farfurii de pe el, la plantele de pe o măsuță din împletitură de răchită, la o sculptură de lemn, la florile și ierburile uscate, vopsite, la un castron îndesat cu tigve, ceapă și ardei, la un cap zâmbitor făcut dintr-un dovleac cu o luminare aprinsă înăuntru. Un gherghef mare de lemn stătea într-un colț, cu un taburet în fața lui; o țesătură în roșu și auriu era în curs de a fi lucrată.

— Dar cum faceți toate astea? repetă Alix, și Ilse zâmbi și răspunse;

— Desigur, facem totul singuri, facem toate aceste lucruri singuri. Prin magie, în noaptea întunecoasă.

Și râse, și își pocni palmele și plecă în bucătărie trecând pe sub arcadă să pregătească supa, în timp ce Nicholas continua povestea lor; mobilierul era de la vechituri, o parte îl strânseseră ei înșiși de la demolări, îl pictaseră ei înșiși, pictaseră totul, căpătaseră pasiunea de a picta pe lemn; strângeau lemn de foc de la demolări, de pe terenul unde se depozitau gunoaiele, din casele goale de pe strada pe jumătate demolată; vindeau farfurii și scaune pictate unui om din Peckham; căutau prin gunoaie, șterpeleau, transformau; și mai sus, în pod, își aveau atelierul, puteau să meargă să-l vadă după cină, dacă vor. Și Alix, ascultând toate acestea, își aminti că Ilse și Nicholas menționaseră aceste lucruri și înainte, dar că ea nu ascultase, convinsă cum fusese că vorbeau despre modul cel mai nenorocit și incompetent de a se preface că fac ceva și de a se descurca din greu; cum putuse să-i judece atât de greșit? Inima îi era inundată de căință, de admirație; e de douăzeci de ori mai plăcut decât la noi, le-a spus ea, în timp ce ei dădeau din cap și zâmbeau fericiți, în timp ce serveau cu polonicul supa de orz,

urmată de varză umplută; de douăzeci de ori mai gustos decât cum gătesc eu, strigă ea! Nu, nicidecum, protestară ei și Ilse spuse, strălucind, cu părul sclipind în scântei strălucitoare la lumina luminărilor, „dar abia am reușit să fim gata cu toate pentru voi, am lucrat la asta luni întregi” – și Alix își dădea seama că așa era, că munca fusese imensă, că această insulă de culoare și lumină fusese salvată din întuneric prin ore îndelungi, eforturi mari și o mare ingeniozitate. O impresionau aproape insuportabil frumusețea, căldura acestui colț în noaptea înconjurătoare. Nu a avut curajul să întrebe pe ce durată au în folosință apartamentul, s-a simțit ușurată când Brian a abordat subiectul, s-a simțit pe jumătate ușurată să audă că această casă nu a putut fi demolată căci proprietarul ei, care nu a putut fi găsit încă, trăiește în Sarawak și agenția care închiriase anterior casa era fericită ca Ilse și Nicholas să rămână în apartament atâta cât vor dura interminabilele căutări.

— Suntem un capriciu, o anomalie și asta ne convine spuse Nicholas.

— Dar ceea ce ați investit voi aici puteți să pierdeți în orice moment, spuse Brian, îngrijorat, ca un tată vitreg.

— Putem oricând să o luăm de la capăt, răspunse Ilse, alungind teama cu o scuturătură a capului și cu o înghițitură de salată de sfeclă roșie, putem oricând să ne mutăm într-un alt loc.

— Uite unde era țiganul nomad curajos, spuse Brian admirativ; și lumina focului ilicit licări în șemineu, trimițând un steguleț de fum disident peste Zona fără fum din cartierul numărul nouă sud-vest unde Nicholas Manning și Ilse Nemorova își instalaseră tabăra în inima dezolării urbane.

Sam Bowen considera casa nemaipomenită, dar totul până la salata de sfeclă. Nu putea suferi salata de sfeclă. Își exprimă părerea că Ilse și Nicholas ar trebui să-și ia o pisicuță și îi informă că pisica lui Liz Headleand e însărcinată. O pisicuță s-ar potrivi nemaipomenit de bine lângă focul acela, spuse Sam, care pleda de mult și ineficace pentru a căpăta un cățel spaniol. Adevărul grăit prin gura copiilor, se gândi Alix, căci pentru ea era clar că Nicholas și Ilse ar trebui să aibă nu o pisicuță ci un bebeluș; un bebeluș într-un mic leagăn de lemn pictat, un bebeluș cu părul de aur. Se întreba dacă ei se gândiseră la asta vreodată. Păreau pregătiți să ia în considerare adoptarea uneia

din pisicuțele încă nenăscute de pisica lui Liz. Și îi spuseră, spre marea ei surpriză, că vor petrece weekendul cu bunica lui Nicholas, Deborah, care nu se prea simțea bine; o informație care trezi în ea un junghi de gelozie și totodată de tristețe, căci ea nu reușise să rămână în legătură cu Deborah, cum s-ar fi cuvenit, și se simțea oarecum vinovată.

După cină au mers în atelierul din pod. Era prea întuneric ca să vadă picturile cum ar fi trebuit și prea rece ca să zăbovească; la lumina lanternei inspectară lucrările lui Ilse (peisaje mici, ca niște icoane împodobite, miniaturi bogate) și ale lui Nicholas (mult mai mari, mai reci, mai spațioase, mai abstracte, cu sugestii de siluete în perspective geometrice îndepărtate; foarte diferite de faza lui anterioară a interioarelor domestice sub-Bonnardiene), dar nu putură să le vadă foarte bine și au găsit puține de spus, fiind analfabeți în vocabularul artelor vizuale; „Foarte frumos”, au murmurat, banal politicos, Alix fiind conștientă că atâta cât știa, atâta cât putea să-și dea seama, puteau fi lucrări fie de un potențial comercial sau artistic considerabil, fie fără absolut nicio valoare. Învățase puțin din scurtul ei mariaj cu Arta, din lunga ei prietenie cu Esther Breuer, Istoricul de Artă; și într-adevăr îi trecu prin minte un gând despre Esther în timp ce cobora cu grijă scara neluminată către ușa din față, căci Esther își tăgăduise adesea în modul cel mai clar, emfatic și nu în întregime credibil, orice interes și orice cunoștințe despre arta oricărei perioade ulterioare Renașterii târzii, și totuși Esther ar fi reacționat, desigur, la fel de puternic ca și ea la acel interior strălucitor, incandescent, colorat, luminat de lumânări, la acel cuib împodobit cu bijuterii? Artă domestică, artă de șevalet; se gândi la aceste contraste și la Virginia Woolf și la Wanessa Bell, în timp ce cobora scările; casa ei era meschină, ei nu-i păsa cum trăiește, era confortabilă, dar meschină, nu lucrase la ea, nu avea o concepție a ei; și Nicholas avea acest farmec, acest dar, această moștenire, această Ilse. Pe caldarâmul rece se opriră și priviră în sus, la ferestrele luminate în noaptea întunecată, vântoasă, înnorată, în paragina din jur.

— O arcă, a spus Brian, plutind peste dărâmături.

— Ah, răspunse Ilse, într-o zi o vom dezlega, vom ridica ancora și vom începe să navigăm în furtună, și se întoarse spre Alix, cu șalul ei mare roșu, abia înnodat, fluturând în vânt, până

și părul vibrându-i, și o cuprinse pe Alix în brațe. Alix o îmbrățișă și ea; o căldură imensă o cuprinse, o emoție adâncă. Și cele două femei au stat acolo, pe caldarâm, împreună, îmbrățișate. Nicholas, îngerul, zâmbea senin.

— Minunată, spuse Alix, o seară minunată.

— Minunată, o îngână Brian.

— Foarte plăcută, spuse Sam, și nu uitați de pisicuță!

Norii întunecați, tiviți cu argint, alergau și se învârteau în mănunchiuri și în șiraguri pline de înțelesuri trecând pe lângă luna argintie; o noapte plină de splendoare în care Cei Frumoși le făceau cu mâna în semn de la revedere.

Brian o strânse ușor de mână pe Alix când se instalară în mașină;

— E bine, spuse el.

— Da, spuse Alix și porniră înapoi prin micile străduțe mohorâte și înghesuite, pe șoseaua principală de legătură cu șase culoare, de-a lungul unei porțiuni de autostradă, printr-un tunel și peste un tunel, la lumina galbenă, urâtă și nemiloasă a lămpilor cu neon, și de-a lungul altor străzi dosnice până la casa lor, în fața căreia, în ceea ce ei considerau spațiul lor de parcare, stătea o mașină părăsită.

— Aș vrea ca cineva să ia lucrul ăsta de aici, spuse Brian, răbdător, fără iritare, așa cum spusese de zeci de ori în ultimele săptămâni.

— O să sun la Primărie, spuse Alix, așa cum spusese de zeci de ori. Dar amândoi știau că nu o va face; era prea deprimată de faptul că știa dinainte că nu se va întâmpla nimic, chiar dacă Primăria va răspunde în cele din urmă la telefon.

*

În timpul acestor ani, în toamna lui 1980, a fost descoperită încă o presupusă victimă a ucigașului din Harrow Road, într-o camionetă abandonată pe o străduță care lega Harrow Road de Kilburn Lane; o străduță mizeră, fără pretenții, numită Fifth Avenue. Victima era o femeie albă, decapitată. Capul nu a fost descoperit niciodată, iar identitatea asasinului, ca și cea a lui Jack Spintecătorul, nu a fost stabilită.

Închisorile erau din ce în ce mai aglomerate, în timp ce judecătorii și magistrații refuzau să asculte argumentele în favoarea unor pedepse mai scurte și continuau să pronunțe cele mai lungi încarcerări din Europa, iar miniștrii din guvern nu

reușeau să răspundă la pledoariile nu-foarte-populare, nu-foarte-avantajoase-electoral, care veneau atât din interiorul cât și din afara Ministerului de Interne, în favoarea unor cheltuieli mai mari pentru construirea de închisori. Dar ucigașul nu îngroșa rândurile celor închiși. S-au făcut reduceri în unele domenii ale cheltuielilor pentru închisori și de la Garfield au dispărut fețele de masă, ceea ce Alix prevăzuse, dar încălzirea centrală continua inexorabil să le supraîncălzească pe deținute în ciuda frecventelor cereri de a coborî temperatura. Alix continua cu serviciul ei, deși existau zvonuri că se vor desființa serviciile de educație; Hannah și Eric Glover urmau să iasă în curând la pensie, o perspectivă pe care Alix o privea cu teamă, Jilly Fox urma, în sfârșit, să fie eliberată, o perspectivă pe care Jilly Fox o privea cu teamă.

Pe măsură ce crimele din Harrow Road se ștergeau puțin câte puțin din memoria populară, Esther Breuer își relua patrularea străzilor din Londra de vest și nord-vest, reflectând, cum făcea din când în când, la frumusețile pastorale din Somerset și la orașele de pe colinele Toscanei, și întrebându-se de ce rămânea acolo unde era. Pentru prieteni, din obișnuință sau dintr-o obligație misterioasă? Stătea la barul Hotelului Metropolitan, sorbind o strega, privind clientela internațională, curios de lipsită de un țel, încercând să-și aducă aminte cum arăta decorul înainte de a fi suferit această stranie operație cosmetică bazată pe împletituri de plastic verde-pal și perne de creton, observând că hortensiile de un albastru-blând erau dintr-un plastic destul de plauzibil dar că, pe de altă parte, crinii tigrați, cu petalele lor elegant curbate pe spate și cu staminele pudrate erau adevărați; trecea pe sub picioarele mari de beton și pe sub pântecele curbat și segmentat al viaductului Westwag, unde o mică herghelie de cai stătea tristă într-un cerc de nisip uscat, ca într-un circ abandonat; hoinărea peste iarba inutilă de lângă Wormwood Scrubs unde a găsit o mănușă de damă și o pereche de pantofi; privea îndelung la fațada bizară, suprarealistă, de pe care se prelingea vopseaua clădirii condamnate care se autointitula Hotelul Apocalips; cumpăra creveți de la vânzători ambulanți și examina șantierele de construcții strecurându-și privirea prin gardurile de tablă ondulată. O dată a văzut, atârnând sus de o macara, deasupra unei curți cu fiare vechi aruncate, un spânzurat; ca o păpușă în mărime naturală,

îmbrăcată într-o salopetă verde, bălăbănindu-se proiectată pe cer. Câinii fără stăpân hoinăreau, pisicile cotrobăiau, arbuști cu flori galbene creșteau pe acoperișurile caselor abandonate. Se plimba pe lângă Galeria de artă denumită „Automobile uzate”, pe lângă o construcție care se prezenta prin firma „Cărți interesante”, pe lângă cafeneaua „Ambasador”. O dată un copilaș a trecut pe lângă ea conducând o camionetă, nebunește, cu părul roșu vâlvoi, palid la față, abia în stare să ajungă la volan, dar conducând; a trecut zgâriind un șir de vehicule parcate, sfâșiind de pe ele luciul elegant și scump, ciocnind, izbind, pocnind, și a dispărut după colțul din tablă ondulată al fundăturii Bard Road, într-un zăngănit de revoltă pitică. Inscripții imense mărșăluiau și se lățeau, mașinăriile rugineau, porți pe care scria „Recepție” și „Bine ați venit” nu duceau nicăieri și, în mijlocul tuturor acestor lucruri, un om vindea coase pentru gazon în fața unui mic cort și două fete jucau tenis în ploaie.

Esther stătea pe malul canalului, citind *Purgatoriul* lui Dante, gândindu-se la Hugo Capet, care a devenit rege al Franței; *Figlio fu'io d-un beccaio di Parigi.* Fiu am fost al unui măcelar din Paris. Un om bun, tatăl răului. Din bine a izvorât răul. Stătea în cimitirul verde din Kensal și citea *La Bête Humaine* a lui Zola. A visat încă de două ori capete retezate. *Io fui radice della mala pianta.* Am fost rădăcina arborelui răului. North Pole Road (Drumul Polului Nord), Little Wormwood Scrubs (Tufișurile Pădurii Viermilor), Droop Street (Strada Ofilirii), Warlock Road (Drumul Vrăjitorului), Fifth Avenue (Bulevardul al cincilea). Sixth Avenue (Bulevardul al șaselea). A descoperit o nouă cafenea în colțul făcut de Lykawaka Gardens (Grădinile Priveghiului) cu Mortuary Road (Drumul Mortuar), lângă stația de benzină, isteț denumita „Noul Capriciu”, unde stătea la o ceașcă de ceai și un sandvici cu brânză, cocoțată pe un scaun înalt, inconfortabil, la o tejghea îngustă, pătrată, privind cum trece lumea, în compania a unu, doi bătrâni, clienți obișnuiți, și a unor clienți ocazionali dintre constructorii și șoferii din zonele de demolare învecinate. Într-o zi or să reconstruiască, dar când? Era foarte mult de dărâmat mai întâi. Prin pahar privea lung la bătrâne cărunte, zdrențăroase, cu cărucioarele pline de cumpărături sau de lucruri strânse de la gunoi, și la tineri negri îmbrăcați după ultima modă, cu tranzistoare imense, purtând pălării elegante de lână, la căruța trasă de un ponei mânat de un vizitiu palid cu

nasul jupuit și părul lins, care trecea din când în când, încărcat cu nimicuri. Un peisaj de coșmar, o parodie extremă, de sfârșit de lume, a unei Nemesis urbane.

Într-o duminică în primăvara târzie a lui 1983 a îmbiat-o pe Liz să iasă la o plimbare de după-amiază; au prânzit împreună în apartamentul lui Esther, un prânz cu crevete și picioare de crab cumpărate de la un cărucior de pe stradă, cu pâine neagră și unt și un pic de maioneză, apoi au pornit-o în josul potecii edecului de-a lungul canalului, în partea opusă cimitirului verde. Buruienile creșteau înalte din crăpăturile dintre cărămizi și dale de beton; la dreapta lor se înălțau obeliscuri, în față se zărea un gazometru. Bătrâni și băiețași plimbau câini, dar, ciudat, nimeni nu pescuia și după un timp au văzut de ce; apa verde, stătută, era plină de pești morți, mii de peștișori morți, cu burta în sus, la soare. S-au oprit, au privit îndelung, au cugetat; un dezastru chimic, au conchis, poluare, o deversare de la o fabrică, o catastrofă în amonte? Poate e un semn al sfârșitului lumii, spuse Liz, privind la bieții pești inocenți în după-amiaza fierbinte; iată unde se va anunța apocalipsul. Așa m-am gândit întotdeauna, spuse Esther. Poate de asta locuiesc aici. Ca să fiu de față. *Il trionfo della morte.* Scena finală.

Au plecat mai departe, sporovăind leneș, apoi s-au oprit văzând în depărtare, apropiindu-se de ele, un grup neliniștitor; doi bărbați și între ei, zbătându-se și (abia puteau auzi vag), gemând, o femeie tinerică. Se poticnea, protesta, ținută strâns de fiecare braț de câte un bărbat. Liz și Esther încetiniră pasul, care era deja încet; poteca era îngustă, erau chiar în fața lor, vor trebui să treacă la numai câțiva pași, se părea că sunt forțate să intervină. Picioarele femeii se îndoiau și se îndepărtau, înclinate în unghiuri ciudate, și încerca fără succes să se elibereze. Cristoase, spuse Esther. Nu mai era nimeni în jur, cât se putea vedea. Cei trei înaintau. Esther și Liz ezitară, apoi porniră înainte și, pe măsură ce cele trei personaje deveneau mai clare, mica poveste a vieții lor se închega – un tată, un frate, ducând la plimbare, cu dragoste, familiar, o tânără handicapată mintal și fizic, care lupta împotriva bunăvoinței lor, vrând să se plimbe liber, vrând să se întoarcă, vrând, ce nu știa nici ea, vrând să îngenuncheze lângă apă să prindă pești morți; când trecură pe lângă Liz și Esther ea încercă din nou să sară spre apă, murmurând ceva despre pești; cei doi bărbați o țineau cu

răbdare și o linișteau cum ar fi făcut cu un cal speriat, calmând-o. Lasă acum, Nelly, spuneau, hai, hai, Nelly, încetișor, Nelly. Își agita întruna mâinile, din când în când genunchii îi slăbeau și se lăsa în jos protestând cu mânie; hotărât, nu foarte delicat, ei o ridicau iarăși și o trăgeau mai departe. Bărbații păreau epuizați; fețele le erau roșii și asudate. Nu s-au uitat la Liz și la Esther când au trecut pe lângă ele, și au continuat drumul lor dureros disperat, luptând.

Liz și Esther și-au continuat plimbarea.

— Ar fi trebuit să le spunem bună ziua, fu de părere Liz.

— Da, ar fi trebuit, spuse Esther.

— Probabil că ea stă în casă toată săptămână, cu mama ei, oftă Liz. Asta este după-amiaza liberă pentru mamă.

Sumbre, abătute, au hoinărit mai departe, ajungând după un timp la sursa apei otrăvite; un vechi spital murdar, întunecat, de cărămidă, din care erupea un abur teribil și un lichid alb, primejdios. Se așezară pe o bancă și se întrebară dacă nu ar trebui să raporteze cazul.

— Alix ar face-o, spuse Esther.

— Nu, nu ar face-o, spuse Liz. Alix a pierdut speranța că ar putea determina pe cineva să facă ceva. Crede că nu e nicio speranță. Alix mi-a spus că ea însăși a aruncat o pungă în care fuseseră cartofi prăjiți, pe fereastra automobilului în drum spre Wanley, într-o seară. Murdărind autostrada A 10. Frumoasa, pitoreasca A 10. Mi-a spus că n-ar fi crezut să ajungă vreodată să facă așa ceva.

Au vorbit despre Alix și Brian, despre Nicholas și Ilse; Nicholas și Ilse erau bine, au căpătat o pisicuță vărgată de la Liz și în toamnă o galerie sponsorizată de Consiliul Artelor va prezenta câteva din lucrările lor, dar Alix și Brian, credeau ele, nu o duceau așa bine. Colegiul pentru Educația Adulților, unde lucra Brian urma să se închidă. Urma să fie contopit cu o altă instituție și Brian nu era sigur dacă va fi păstrat sau dacă i se va da un preaviz. Devenise militant și vorbea despre o implicare mai activă în politică.

— O idee dezastruoasa la această vârstă, a spus Liz, și dezastruoasă în acest climat politic, nu ești de aceeași părere?

Esther era de aceeași părere. Afacerea Falklands îl întorsese pe dos pe Brian; devenise violent, nerațional, antiguvernamental, după părerea lui Alix, era obsedat, gândind

toate cele rele despre guvern și toate cele bune despre opoziția militantă. Un om răbdător, rezonabil, drăguț, devenit puțin cam sălbatic. Și Alix, ca rezultat al acestui fapt și al altora, era deprimată.

S-au ridicat de pe bancă și au hoinărit mai departe.

— Bărbații sunt o specie stranie, spuse Esther meditativ; sunt atât de inflexibili. Atât de extremiști. Trebuie să fie de o parte sau de alta a baricadei. Uită-te la mine, eu nu știu ce părere am despre nicio problemă publică pe care ai numi-o. Dar bărbații trebuie să aibă o părere. Eu am păreri numai despre lucrurile pe care le cunosc. Bărbații nu sunt deloc așa. Ei au păreri. Și apropo de bărbați, Liz, ce mai face ex-soțul tău rătăcitor, dragul Charles? Întotdeauna l-am considerat pe Charles arhetipul bărbatului. Mi-e dor de Charles.

— Charles? spuse Liz. Da, Charles. Ei bine, ca să-ți spun adevărul, nu cred că lucrurile merg prea bine pentru Charles și nu știu dacă să mă bucur sau să-mi pară rău. Cred că e vorba de o greșeală nebunească. Un fel de gafă atotputernică. Cred că s-a certat cu compania din pricina a ceva referitor la televiziunea prin cablu, ce-o mai fi și asta, și că e pe punctul de a fi sacrificat. Ultima oară când am vorbit cu el perora ceva despre receptori, el știe ce înseamnă asta, despre slăbiciunile companiei și despre oficialitățile ei cu intenții obscure și despre afacerile murdare ale diferiților directori și despre Comisia monopolurilor și despre legea americană și cea engleză și despre faptul că vrea să ceară părerea unui avocat. Toate acestea m-au făcut să cred că e pe punctul de a pleca, fie pentru că așa vrea, fie pentru că s-au săturat de el. Și cred că el s-a săturat de New York. Nu i-a iertat niciodată pe americani pentru ceea ce numește atitudinea lor ambiguă cu privire la Falklands. Charles crede că afacerea Falklands a fost momentul de glorie al Angliei.

— Deci va veni acasă?

— Așa cred. Se opri și privi îndelung în apă; în amonte nu era niciun pește mort, ci o spumă verde plăcută, sănătoasă, care adăpostea viața. Mă întreb dacă Londra e destul de mare pentru Henrietta, Charles și cu mine, spuse Liz.

— Ce mai știi de Henrietta?

— Nimic, direct. Nu vorbesc cu ea. Aud vorbe, uneori. Care se infiltrează.

Au pornit-o înapoi, pe urmele lăsate la venire.

— Am auzit niște vorbe despre Henrietta, zilele acestea, spuse Esther.

— Adevărat? Spune-mi, spuse Liz, într-o doară, încercând să ascundă, chiar lui Esther, interesul ei disproporționat, nesănătos față de acest subiect, un interes pe care încerca din răsputeri să-l controleze; era ușor surprinsă să-l constate, la fel de insistent, după atâția ani.

— Am întrebat pe un tip numit Oxenholme, spuse Esther. Pretinde că e un fel de văr cu ea. Un tip tinerel. Un fel de lord sau viconte, sau cam așa ceva.

Liz nu voia să dezvăluie cunoașterea intimă, excesivă a genealogiei familiei Oxenholme, așa încât răspunse doar:

— Ei și?

— Robert. Robert Oxenholme. Așa îl chema.

— Și de ce a adus vorba de Lady Henrietta?

— Pentru că stăteam în fața unui portret al ei ca fetiță. „Uite, a zis el, iat-o pe Hetty, o știi; toată lumea o știe pe Hetty. I-am spus că o știu”.

— Unde era portretul?

— La expoziția Caspar la Galeria Națională de Portrete. Amuzant, dacă stai să te gândești. Prima oară i-am văzut pe Charles și Henrietta împreună la Galeria Națională de Portrete. La o altă expoziție. Nu-mi mai amintesc care. Sunt ani de atunci.

— Și ce a avut de spus despre Henrietta?

— Nu prea mult. Că obișnuia să joace tenis cu ea. Că mama ei s-a sinucis. Lucruri de genul ăsta. Pur și simplu bârfă. Trebuie să fi fost unul din ultimele pictate de Caspar. Ea stătea pe un scăunel lângă fereastră, pe fondul perdelelor de catifea roșie, ținând în mână o păpușă veche. Portretul nu este foarte bun. Am fost amândoi de acord că nu este foarte bun. Cam obosit. Era unul mult mai bun al tatălui ei, pictat în anii douăzeci. Foarte sălbatic. Un om groaznic, dar genial, a spus vicontele. Nu-mi pot aminti de ce a zis că era genial.

— Și cu ce se ocupă vicontele însuși?

Esther începu să râdă.

— O, Doamne, spuse ea, e într-adevăr prea absurd. Mi-a povestit despre asta. Este un fel de director pentru Coordonarea Sponsorizărilor pentru Arte. Sau cam așa ceva.

— Și ce înseamnă asta?

— Înseamnă că merge de la unul la altul ca să convingă Industria să sponsorizeze Arta. Cavalerii Artelor și Industriei. Își petrece toată viața convingând pe alții să se despartă de banii lor. Pentru a-i da la Covent Garden și la Hayward și la Royal Shakespeare Company și pentru premii literare și așa mai departe. Mi-a spus că știe o bancă italiană care ar fi încântată să sponsorizeze capodopera mea nescrisă despre Crivelli. Spunea că în Italia toate cărțile de artă sunt sponsorizate de bănci.

— Ți-a plăcut de el, spuse Liz, acuzator.

— M-am gândit că este absurd și este absurd. Dar, da, mi-a plăcut de el. E un tip bine. Și are părul creț.

Au trecut pe lângă un bătrân care stătea pe un pilon, cu o corcitură de câine. Peștii morți pluteau sinistru.

— E absurd, spuse Esther. Vorbea despre stimularea prin impozite. Dar știa destul de multe despre Crivelli. Aerul fierbinte și liniștit parcă râdea de ea. A scris o carte despre Signorelli, se apără Esther.

UCIDEȚI MOZARTUL, declara o inscripție lăbărțată pe podul de peste canal.

— E o reclamă? Sau un anunț? Sau antielitism al Primăriei Londrei? Sau ce? întrebă Liz, când se opriră să privească. Nu o observaseră la venire.

— Intrigă folosirea articolului hotărât, spuse Esther în timp ce înaintau. Se apropiau de scena capului retezat din visul lui Esther, de locul unde (după cum stabilise în ascuns, cu oarecare jenă) fusese găsit cadavrul real, din viață, dar evident mort, în 1979. Esther Breuer încerca să-și adune curajul de a o întreba pe prietena ei Liz Headleand despre ultimele ei probleme cu Claudio, a cărui moarte-în-viață îi era puternic sugerată de aceste vecinătăți; de fapt plănuise acest prânz, această plimbare pentru a o întreba pe Liz despre Claudio. Îi venea greu să vorbească. Ocolea subiectul, divaga, câștiga timp.

— Cuvântul *monomanie,* spuse brusc (atât de cufundată în propria-i înșiruire a gândurilor încât nu observă gestul vinovat de recunoaștere făcut de Liz), cuvântul *monomanie* este încă folosit? De când datează?

Și discutară, ocolind subiectul, despre mode în limbajul psihiatric, despre schimbări în înțelesul cuvintelor din terminologia psihiatrică; Liz avansă presupunerea că termenul „monomanie” era desigur pre-Freudian, poate de la sfârșitul

secolului al nouăsprezecelea, apoi își aminti că fusese folosit de Dickens, apropo de ideile fixe ale lui Mr. Dick despre capul regelui Charles, în *David Copperfield* – prin urmare, pe la mijlocul secolului al nouăsprezecelea sau mai devreme? Vorbiră despre nevrozele obsesive în artă și în viață, despre punctul de vedere al lui Freud potrivit căruia capul Gorgonei reprezenta viziunea castratoare a organelor genitale femeiești; vorbiră de conceptul din secolul al optsprezecelea al „Pasiunii Dominante", despre teoria umorilor a lui Johnson, despre extraordinar de persistenta supraviețuire a astrologiei și horoscoapelor într-o eră post-superstițioasă și post-creștină; vorbiră despre francmasoni și rosacrucieni; și în cele din urmă, totuși, în timp ce urcau treptele de pe cheiul canalului către trotuarul capătului rău famat al străzii Landbroke Grove, Esther vorbi despre Claudio. Ca din întâmplare, într-o doară, plăcut.

— Ai văzut cumva, din întâmplare, în *The Times,* notița aceea despre Claudio? Spuse asta cu un ton atât de lejer, atât de într-o doară, atât de plăcut, încât Liz îngheță pe loc.

— Nu, ce? spuse ea, oprindu-se la jumătatea drumului pe trepte, cu mâna pe balustradă.

— Atât de stupid, puse Esther cu un ton critic; o asemenea absurditate. Despre conferința Montano di Salvo. La Institut. Un moment nepotrivit și un loc nepotrivit. Pentru ceea ce – vocea i se unduia, întrebătoare – putea să fi fost doar o glumă? De un anumit fel? Un fel de glumă?

— Povestește-mi, povestește-mi, spuse Liz; și Esther, pe când mergeau îndărăt către apartamentul ei, povesti. Povestea bine; o mică poveste interesantă. Claudio, îi reaminti ea lui Liz, cercetase vreme de mai mulți ani superstițiile și ereziile medievale într-o mică regiune muntoasă de la granița greco-bulgară, și, într-adevăr, publicase recent o carte despre acest subiect, carte care (deși nu fusese încă tradusă în engleză) fusese remarcată de presa academică engleză; da, a intervenit Liz în acest moment, își amintea de un articol lung în *London Review of Books,* asupra căruia îi atrăsese atenția Alix și pe care încercase să-l pătrundă, dar pe care îl găsise de o obscuritate strălucitoare, de o profundă și orbitoare întunecime intelectuală și renunțase epuizată; imposibil să-ți fi dat seama din această recenzie, la nivelul cel mai simplu, dacă Claudio descria doar puterile șamaniste miraculoase pe care vrăjitoarele lui

medievale (cu rădăcini, după cum susținea Claudio, încă în antichitate) credeau că le posedă, sau dacă el însuși împărtășea această credință în asemenea puteri sau dacă (în acest transfer intelectual îndepărtat, de aproape o mie de ani) exista vreo diferență între aceste două poziții.

— Da, exact, spuse Esther, exact așa. Nu că, se grăbi ea să adauge, loial, apărător, această carte însăși ar fi *încurcată,* știi, este scrisă foarte savant și foarte elegant – dar e *dificilă* și cititorii tind să se piardă în argumentări... oricum, continuă Esther, deschizând ușa din față, punând ceainicul pe foc (era perioada în care prefera ceaiul de măceșe), oricum, Claudio fusese invitat să prezinte conferința Montano di Salva, la Institut (o onoare, chiar pentru cineva atât de onorabil cum era Claudio) și i se sugerase, desigur, că ar trebui să vorbească despre vrăjitoarele lui.

— Nu era ceva despre Maria Magdalena și Sfântul Graal? interveni Liz, la acest punct.

— Sigur *că nu,* spuse Esther aspru. Te gândești la cartea aceea ridicolă publicată de Cape despre rosacrucieni sau despre catehari și președintele Kennedy, sau era generalul De Gaulle – nu, nu, Liz, este o carte savantă, serioasă, nu nimicuri de popularizare. Sau așa era până când Claudio și-a prezentat conferința la Institut.

— Și ce s-a întâmplat la Institut?

— Știu numai din ziare, din ziarele italiene, spuse Esther, și din ce mi-a spus sora lui Claudio, Elena, la telefon.

Se pare că s-a întâmplat cam așa. Imaginează-ți sala de conferințe a distinsului, anticului, onorabilului Institut din inima Romei; plafoanele ei înalte pictate în stilul Renașterii, coloanele de marmură, micile fotolii aurite, candelabrele. Imaginează-ți auditoriul adunat, în costume sobre de seară, purtând decorații și panglici discrete la butoniere; fețe distinse, ascetice, zbârcite; fețe pline, expansive, atente; aristocrații îmbătrâniți ai lumii academice. Imaginează-ți murmurul așteptării (căci Claudio era cunoscut ca un conferențiar cu panaș, un provocator). Imaginează-ți venirea lui pe podium, cu o mantie întunecată peste costumul de culoare închisă, o sugestie de mare agitată de un suspans dramatic, chiar teatral. Claudio, deși mic de statură și purtând ochelari, era un bărbat cu prezența scenică. Ascultase prezentarea laudativă, zâmbind tainic la titlurile

propriilor lucrări, la lista realizărilor sale; se ridicase din scaunul aurit și înaintase tacticos la pupitru; își aranjase hârtiile pe pupitru; sorbise o înghițitură de apă din paharul pus la dispoziție, umpluse din nou paharul din carafa pusă la dispoziție; potrivise microfonul cu pricepere profesională; și se lansase în abordarea temei.

Cam douăzeci de minute vorbise îngrijit, precis, sobru, despre surse și documente, despre controversele savante și neînțelegerile din anul care a trecut, despre realizările colegilor lui de profesie, despre natura neexplorată a micii porțiuni pe care și-o alesese pentru studiu, despre descoperirile lui neașteptate, descoperiri atât de neașteptate încât preferase să nu le publice, de teama de a nu pune sub semnul întrebării credibilitatea lui ca antropolog, ca istoric. Dar aici, onorați colegi, a continuat el, aici, în sanctuarul propriului nostru mister, aici, pentru dumneavoastră, în aceasta seară, pot să dezvălui câteva dintre revelațiile mai ciudate, mai puțin explicabile ale acestor ultimi cinci ani. În acest moment, povestea Elena, toți se trăseseră înainte, către marginile scaunelor lor, atenți până la a-și ține răsuflarea, pe când Claudio își coborâse vocea, conspirativ.

— Și atunci ce s-a întâmplat, ce s-a întâmplat? întrebă Liz.

— Ei bine, atunci, Claudio a început să descrie, într-un fel narativ neprotocolar, detaliat, la persoana întâi, propriile lui aventuri în lumea supranaturalului. Conducea automobilul, pretindea el, singur, prin sudul Bulgariei, nu departe de frontiera greacă (unde stătuse cu prietenii la Universitatea din Salonic); era una din acele excursii sentimentale la sfârșitul unui proiect de cercetare, își asigurase el ascultătorii, una din acele călătorii blând relaxante pe care le face cineva pe un teren mai mult decât familiar în urma studiilor, pentru a simți din nou parfumul aerului de munte, formele dealurilor, întunecimea pădurilor, pentru a invoca acel mic duh numit inspirație, care însuflețește documentele și transcrierile, lunile de documentare în biblioteci și anii de la masa noastră de lucru... pe scurt, călătorea în căutarea a puțină culoare locală, printre peisaje unde trăiau încă descendenți ai personajelor „lui”, și, mai mult decât atâta, trăiau într-un stil primitiv, prea puțin schimbat de învârtirea marii roți a timpului (la acest punct, Elena începuse să se simtă profund neliniștită, dar putea să vadă că restul auditoriului, în care

predominau oamenii în vârstă ca și un grup de copii, încă nu bănuia nimic) și, pe când conducea mașina pe un drum îndepărtat și singuratic de munte împădurit, la asfințit, a văzut un vârcolac. (Un „frison” a străbătut auditoriul; poate că stilul conferinței lui Claudio era, totuși, puțin prea colorat pentru această ocazie? Dar era eficace, trebuiau să accepte; și ascultau fermecați.) Vârcolacul stătea pe marginea drumului – sau poate se ghemuia, ar fi un termen mai potrivit – da, stătea ghemuit, lângă o grămadă de bușteni. Partea superioară a corpului era de om, partea de jos de animal. E adevărat, partea omenească era excesiv de păroasă, dar, cu certitudine, era umană; trăsături umane se ghiceau din capul împodobit de o barbă încâlcită, sălbatică. Și era o față inteligentă; o față întrebătoare. Natural, am oprit imediat, a spus Claudio, și am coborât încetișor geamul automobilului pentru a încerca să stabilesc un contact. Nu pot să vă povestesc, a spus Claudio, ce uimit am fost la vederea acestui vârcolac, căci, după cum cei care mi-au citit ultima publicație știu, vârcolacii, în mod cert, nu sunt o caracteristică evidentă a ereziilor și superstițiilor specifice acestei regiuni. (În acest punct se petrecu o anumită schimbare a atmosferei, o ușoară mișcare a trupurilor și dregere a glasurilor; dar ar fi putut totuși să fie o fabulă, speculau unii, o fabulă pentru a arunca o lumină asupra naturii cercetărilor istorice și antropologice? Și au ascultat mai departe.)

Nu era, se pare, o parabolă. Claudio reușise să se înțeleagă cu vârcolacul, într-un fel de limbaj al semnelor combinat cu cuvinte ciudate din greacă și fusese de acord să îl urmeze în satul lui. Vârcolacul înaintase în salturi de-a lungul drumului, oprindu-se ca să se asigure că era urmat de Claudio și cotise pe o potecă prin pădure. Intențiile lui, Claudio era sigur, erau binevoitoare, își înăbușise dorința de a se opri să îl fotografieze – din fericire avea aparatul de fotografiat cu el – (această paranteză provocă un fior dureros unora din membrii auditoriului) – intenționând să mențină fragila punte de legătură care se stabilise. „Imaginați-vă aceasta priveliște stranie”, a spus Claudio, zâmbind malefic; „omul-fiară în amurg, urmat de profesor în micul său Fiat 125 portocaliu. O mașinuță bună, căci m-a dus chiar până la marginea locului unde locuia vârcolacul.”

Și în ce consta locul? a povestit Claudio. Un grup de săteni; săteni obișnuiți, oameni, cu două picioare, primitivi, desigur, dar

ușor de recunoscut ca oameni. Au ieșit din colibele lor să îl privească. Vârcolacul s-a ghemuit la marginea exterioară a cercului iar o tânără l-a mângâiat pe brațul lățos. I-au oferit de mâncare și băutură; diplomatic, a acceptat. Un pumn de măsline, o bucată de pâine turtită, nedospită, niște ierburi amărui, o cană de tablă cu un vin aspru. După ce a mâncat, i-au arătat prin semne și cuvinte ale unei limbi necunoscute că trebuie să îi urmeze către o colibă care se ridica, ușor izolată, puțin mai sus, în punctul cel mai înalt al luminișului; a ascultat și în curând s-a aflat în prezența a două femei, una în vârstă, cealaltă tânără, stând una lângă alta pe o laviță joasă lângă un foc care făcea cam mult fum.

„Acum, vă închipuiți, desigur, a spus Claudio, interesul mi-a fost stârnit în cel mai înalt grad, căci această combinație între o femeie mai tânără și una mai bătrână este, după cum vă amintiți, una din cele mai importante trăsături ale vieții magice la Perelikesi; și imaginați-vă emoția mea când femeia mai tânără (care, în paranteză fie zis, era dezbrăcată de la brâu în sus, etalând o pereche de sâni și două seturi de sfârcuri supranumerare) mi-a vorbit într-o limbă pe care puteam să o înțeleg!”

În acest moment, a relatat Elena, unul dintre academicienii mai în vârstă a trimis un bilețel profesorului care oficiase ritualul prezentării; profesorul a fost văzut dând din cap, fără îndoială arătând că nu are curajul de a întrerupe povestea cu stafii a lui Claudio, și că ar fi mai înțelept, mai puțin senzațional, să-l lase să-și spună povestea. Cele cincizeci de minute erau pe sfârșite; să-l lăsăm să termine. Toate acestea s-au transmis, fără cuvinte, întregii adunări, prin acel bilețel trimis, acel dat din cap, și s-a transmis, de asemenea, lui Claudio care a zâmbit sardonic și și-a continuat povestea. A susținut că femeia mai tânără îl informase, într-un limbaj simplu, dar nicidecum de neînțeles, că ea ghicise intenția lui pe drum și trimisese omul-lup să-i atragă atenția și să-l călăuzească spre ea.

Din acest moment încolo, interesul narativ a început să se micșoreze. Claudio a declarat că își dă bine seama că mai are numai patru minute din timpul ce i-a fost alocat și că ultimul lucru pe care l-ar dori ar fi să-și plictisească ascultătorii prelungind durata primirii binevoitoare pe care atât de generos i-au acordat-o. Restul vizitei, trebuia să mărturisească, se

dovedise frustrantă și dezamăgitoare. Căci, deși putea înțelege unele din mesajele verbale ale femeii mai tinere, ea părea că nu îl înțelege deloc; era o comunicare într-un singur sens. După câteva ore de neînțelegeri obositoare, fuseseră de acord să-și abandoneze eforturile de a comunica și fusese dus la o colibă de dormit, unde petrecuse o noapte confortabilă, tulburat numai de vise vag halucinante, în stare de semi-trezie, produse fără îndoială de straniul situației și poate de mestecarea ierburilor amărui. Dimineața, i s-a indicat că ar fi timpul să plece; din fericire putuse obține consimțământul celor două femei de a le fotografia, dar, ghinion, vârcolacul dispăruse. Așa cum dispar vârcolacii. Și, să-mi fie permis să conchid (a spus Claudio, serios, respectuos) remarcând că eu cred că mica mea aventură în acest domeniu (sau poate ar trebui să spun în acea pădure și acel luminiș) a adăugat într-adevăr o dimensiune nouă de interiorizare și simpatie explorărilor mele studioase în structurile gândirii și puterile mentale, astăzi profund străine nouă tuturor.

— Și apoi a plecat, tălăzuind, de pe podium, în aplauzele înăbușite, nedumerite, neliniștite, intermitente, ezitante ale celor prezenți.

— Dumnezeule mare, spuse Liz, deci asta a fost tot, nu-i așa? Nu a existat timp pentru întrebări?

— Nu a existat timp pentru întrebări, confirmă Esther. Claudio a dispărut, ca vârcolacul. A coborât de pe podium și a dispărut. Lăsându-i pe toți destul de încurcați la început. Cei mai mulți au hotărât că a fost un fel de atac deconstructivist la adresa metodologiei diacronice și după vreo jumătate de oră s-au convins singuri că a fost foarte interesant și stimulativ și incitant și așa mai departe. Elena spunea că era minunat să auzi explicațiile raționale pe care reușiseră să le găsească. Desigur, știind că el era fratele ei, trebuiau să fie politicoși în fața ei și probabil că ea nu a reușit să surprindă niciunul din comentariile mai furioase. Totul s-a terminat destul de pașnic, ca și cum ar fi fost cea mai normală conferință prezentată vreodată. Deși, bineînțeles, totul s-a schimbat oarecum când presa s-a repezit la Claudio dimineața următoare și el le-a dat fotografiile doamnei cu sfârcurile.

Liz râse. Și Esther la fel.

— Da, continuă Esther, o doamnă adevărata și șase sfârcuri adevărate. De fapt, doi sâni normali și apoi două perechi de

sfârcuri plate, mai jos. Presei i-au plăcut. Chiar și *The Times* le-a găsit demne de un comentariu.

— Dar, spuse Liz, multe persoane au vestigii de sfârcuri. E destul de comun. Nu înseamnă nimic.

— Chiar așa, spuse Esther.

— Și adevărata întrebare, spuse Liz, terminându-și cea de a doua ceașcă de ceai de măceșe, este ce crede Claudio că face. Ce fel de joc crede el că joacă. Aceasta e problema? întrebă ea delicat, privind oblic, în timp ce vorbea, la palmierul din ghiveci, care încă își mai târa zilele, zbârlindu-se întunecat în ghiveciul său, proiectat pe peretele roșu.

— Da, spuse Esther, și încercă să-i descrie lui Liz ciudățenia stării mentale a lui Claudio. Realitate și imaginație, vârcolacul fals și vârcolacul adevărat, fotografia contrafăcută, documentul istoric contrafăcut, interpretarea falsă.

— Uite, spuse Esther, nu știu cum să explic asta, eu știu foarte bine că el știe că nu a văzut un vârcolac și că nu a vorbit cu o vrăjitoare, dar că puterea lui de… — ei bine, de ce?… de auto-halucinație e atât de mare încât se poate convinge pe el însuși că s-ar fi putut ca toate acestea să se fi întâmplat? Nu, nici măcar atâta. El știe că nu s-a întâmplat nimic. Dar – și Esther o privi pe Liz cu teamă, încurcată, căci niciodată în toți anii lor de prietenie apropiată nu îi făcuse asemenea mărturisiri – problema e că, atunci când sunt cu Claudio, mă trezesc crezând eu însămi aceste lucruri. E ca și cum aș ști că e mai bine să le cred. Că, atunci când sunt cu el, e mai sănătos să le cred. Ți se pare că asta are vreun sens?

— Da, spuse Liz, încet. Vorbești de un fel de *folie-à-deux.* O halucinație mutuală, voită. Așa e?

— Da, bănuiesc că așa e, spuse Esther.

— Mintea are puteri pe care nu le cunoaștem, spuse Liz. Și ți-e frică să deranjezi nebunia lui Claudio, pentru că deranjând-o s-ar putea să îl înnebunești.

— Da, spuse Esther. Eu pot să-l țin sănătos la minte prin conivență. Bănuiesc că asta e. Dar e un efort teribil. Și, sincer vorbind… (o oarecare robustețe intră dintr-o dată în vocea ei), cred că de data asta a mers prea departe. M-am săturat. Nu m-am priceput niciodată foarte bine la lumea reală, știu asta, dar știu să fac diferența între un vârcolac și un tăietor de lemne bulgar. Sau, cel puțin… (vocea ei slăbi puțin), *cred* că știu.

— Mi-a plăcut pasajul cu Fiatul portocaliu, spuse Liz.

— Da, al dracului de bun, nu-i așa?

Ședința de terapie se terminase. Liz spuse că trebuie să plece acasă, avea pe cineva invitat la cină.

— Liz, spuse Esther, stând în pragul ușii, în soarele de după-amiază târzie, îți mulțumesc că m-ai ascultat, mi-ai salvat viața.

*

Liz îl aștepta pe Stephen Cox la cină. El fusese în Japonia, se întorsese cu anecdote pentru care Liz, o asigurase el, va fi un auditoriu potrivit. Lui Liz îi plăcea Stephen Cox. Avea încredere în Stephen Cox. Nu-i dădea bătaie de cap. Nu se impunea niciodată. Se putea risca un *tete-à-tete* cu Stephen fără teamă de plictiseală sau de neplăceri.

În ultimii trei ani, prietenia lor înflorise blând. Alix Bowen, care îi adusese împreună la o cină cu șuncă și sos de spanac (sau era de ceapă?), era blând mulțumită. Plănuise sau sperase ea mai mult decât această prietenie blândă? Alix nu știa.

Liz admira stilul evaziv al lui Stephen, discreția lui, impersonalitatea lui. Stephen prefera să comunice prin poștă, nu prin telefon, așa cum prefera majoritatea celor care au sau au avut probleme de vorbire. După ce cinaseră împreună la Alix, îi scrisese adăugind o fotocopie a unei pagini de Schiller pe care o menționase, despre vise, și câteva adrese din Japonia; ea răspunsese cu o broșură despre bâlbâială de Tim Newark, asupra căreia îi atrăsese atenția o pacientă. Stephen continuase corespondența cu o carte poștală din Dublin; ea răspunsese cu o carte poștală din Oxford. Cinaseră împreună, pentru a discuta planurile ei privitoare la vizita în Japonia; ea îi trimisese o carte poștală din Japonia. Cinaseră împreună din nou, la întoarcerea ei. Și așa, de-a lungul anilor, intermitent, se întâlniseră și corespondaseră. Liz îl găsea un însoțitor plăcut; și avea nevoie, câteodată, de un însoțitor. Temerile ei că năruirea căsătoriei cu Charles ar fi putut prevesti o viață de divorțată solitară, neinvitată, ostracizată, neglijată, desigur, nu se adeveriseră, dar nici nu se putea spune că fuseseră total nefondate. Unele din cunoștințele ei o părăsiseră într-adevăr; familia Venable, de exemplu, față de care avusese întotdeauna o anumită antipatie, părea că uitase, de la plecarea lui Charles, că ea există, un fapt care ar fi trebuit să-i facă plăcere, dar, natural, nu îi făcea. Viața ei nu era deloc vidă – încă îi vedea pe cei mai mulți din vechii

prieteni, prietenii adevărați – dar nu mai făcea parte din circuitul social al perechilor căsătorite din domeniul televiziunii și jurnalisticii, așa cum făcuse parte înainte, și nu mai avea energia să dea ea însăși petreceri, lipsită cum era de sprijinul discutabil al lui Charles. Micile mese pentru Alix și Esther au continuat; orice altceva mai mare era peste puterile ei, deși ocazional făcea efortul de a invita pe un Prett Petrie sau un Jules Groffin, în amintirea timpurilor trecute. În această situație, Stephen se dovedise un aliat util. O scosese chiar la teatru pentru a o vedea pe Hilda Stark jucând în Hedda Gabler; o seară foarte amuzantă, fuseseră amândoi de acord. Râseseră din tot sufletul.

Și acuma, venea la cină, în ceea ce ea numea noua ei casă, în St. John's Wood, deși locuia aici de aproape doi ani. Îi plăcea noua ei casă și privea în urmă la reședința masivă din Harley Street cu un ușor fior de silă. Noua ei casă era asimetrică și aerisită; și ciudată, și avea o grădină, spre deosebire de casa din Harley Street, o grădină de care se atașase foarte mult. Era o casă cu caracter; avea una din acele bolți de sticlă edwardiene de la ușa din față până în stradă și mici și drăguțe ferestre romantice, cu bucățele de sticlă vopsite închis în stilul *art-nouveau.* Părea că hoinărește, excentric, în camerele sale de forme stranii și cu firide. Fusese, cândva, casa unui eminent zoolog. Avea farmec. Toată lumea era de acord că avea farmec. Esther îi dăduse girul aprobării ei estetice; bolta de sticlă o fermecase în mod deosebit. Și Alix o acceptase. Liz și Esther susțineau că Alix a acceptat-o din cauză că atracțiile incontestabile ale casei și exclusivitatea vecinătăților erau de două ori modificate, parțial de către o clinică de planificare familială, care ocupa ceea ce fusese odată o casă particulară la fel de atrăgătoare, în imediata vecinătate, și parțial de către un bloc extrem de urât cu apartamente de lux, vizavi, construit în anii șaizeci dintr-o piatră roz oribilă, și cunoscut vulgar în district sub numele de Imobilul Menopauzei, o referire atât la culoarea sa cât și la vârsta medie a locuitorilor. Înconjurată astfel, susțineau Esther și Liz că susține Alix, Liz nu va putea să-și tragă obloanele și să se retragă într-un paradis al nebunilor.

De fapt, Alix nu spusese nimic în acest sens; i-a plăcut casa, desigur – cui nu i-ar fi plăcut – dar a fost mai ales surprinsă că

Liz reușea să țină grădina într-o oarecare ordine. Cum găsea timp să se ocupe de asta? Avea angajați grădinari secreți?

Imobilul Menopauzei. Liz, așezând paharele și un vas cu gheață pe o tavă în camera din față, pregătindu-se pentru sosirea lui Stephen (sau era destul de cald ca să servească aperitivul în grădină? Ezita.), privi peste drum la acest bloc ofensator, care îi amintea din când în când că ea însăși nu avusese până acum niciun semn al unei apropiate schimbări a vieții sale. De când renunțase la sex și la contraceptive, existența ei trupească fusese de un calm și o regularitate exemplară. Ciudat să se mai gândească, aproape imposibil să-și mai amintească temerile chinuitoare ale acelor decenii dinainte; dacă era sau nu însărcinată, dacă avea herpes sau tricomonază (Charles avusese o infecție foarte urâtă și se îmbolnăvise mai rău insistând să bea alcool tot timpul celor zece zile în care a luat pilulele prescrise), dacă avea sau nu ciclul regulat, dacă pilula contraceptivă masca vreo boală reală, dacă partenerul își pierdea sau nu interesul sau era prea interesat, sau era nepotrivit, sau era infidel. Vremuri furtunoase. Atât de multă neliniște din cauza sistemului reproducător. Abcese, infecții, noduli, inflamații, scurgeri, supurări.

Desigur, se gândi Liz (hotărându-se că ar putea totuși să servească aperitivul în grădină, luând tava, deschizând ușa cu piciorul), desigur a sosit vremea pentru alte mici tulburări? Puseuri de febră, de exemplu? E un calm nenatural cel pe care îl trăiește acum.

Pisica ei vărgată o urmă în grădină și sări, cu un mic strigăt înăbușit, un mic mieunat de plăcere, pe lemnul cald al mesei din grădină, și începu să se unduiască înapoi și înainte, frecându-se de brațul lui Liz, de vasul cu gheață și (fără prea mult succes) de instabila cană de apă.

— Prostuțo, spuse Liz cu drag. Era extrem de atașată de pisica ei și foarte amuzată de propriul ei atașament. Simțea pentru pisică aproape ceea ce simțise odată pentru copiii ei – că erau fără îndoială cei mai drăguți, cei mai inteligenți, cei mai demni de iubire copii din lume și că ea era fără îndoială o nebună să îi considere astfel, dar o nebună înțeleaptă, înțelept nechibzuită. Mica licărire stranie de emoție reflectată, transmisă, care plutea în jurul pisicii vărgate ca un halo cu dungi, o amuza. Părea un răsfăț inofensiv, inocent, să-ți fie drag

de o pisică. O exagerare, dar o exagerare nedăunătoare. Pisica torcea tare, bucuros, prietenos. Liz visa uneori că pisica ei putea să vorbească; după un asemenea vis, în care pisica îi spusese, când Liz și-a exprimat surpriza la puterea nou descoperită a acesteia, că fusese întotdeauna capabilă să vorbească, dar pur și simplu preferase să nu o facă, Liz se trezise de propriul ei hohot de râs. Râzând de una singură, în întuneric.

Zâmbi acum, amintindu-și de asta, și dădu un bobârnac delicat în nasul pisicii pentru a o îndepărta de cana cu apă. Culorile grădinii se adânceau în lumina serii; parfumuri de trandafiri și regina-nopții și caprifoi se îngemănau. Masa și scaunele din grădină stăteau pe o mică terasă pavată; dincolo de ea se întindea o mică peluză și, așezat în peluză, neașteptat poate, un mic bazin pătrat, înconjurat de lespezi de piatră albăstrie, lespezi netede albastru-galben-cenușii de piatră; se putea păși în mijlocul bazinului și sta, ca în mijlocul unei table de șah, la întretăierea unui joc de ape. Aranjamentul, deși de cea mai perfectă simplitate, era deosebit de plăcut; puțini musafiri rezistau tentației de a ajunge în mijlocul apei. Stephen Cox, la sosire, își făcu drum acolo aproape imediat, cu un pahar de vin portughez galben-închis în mână, și stătu privind în jos la apa puțin adâncă, unde înotau câțiva peștișori argintii. Liz, tolănită pe unul din scaune, cu picioarele rezemate de altul, pisica pe genunchi, îl privea. O mierlă cântă și un prihor se așeză pe o vază. Irișii creșteau în jurul bazinului; frunzele lor netede verde-albăstrui, inflorescențele cu nuanțe intime de albastru, cenușiu și mov, își armonizau culorile cu lespezile de piatră încrustate cu licheni, sugerând antichitate, eternitate, armonie eternă, o fuziune tremurătoare de lumină și umbră și forme. Stephen se opri în centru, privi îndărăt la Liz și zâmbi.

Întorcându-se la scaunul lui, se așeză și sorbi din vin;

— Prefer bazinul tău bazinelor din Japonia, spuse, prefer micile tale poduri netede.

— Dar erau frumoase acele bazine japoneze, acele poduri amintind de niște sălcii, spuse Liz. Nu crezi?

Și se lansară, după cum plănuiseră, în conversația lor japoneză; dificultățile, enigmele, neclaritățile lingvistice, dezorientările, invincibilitatea culturală a Japoniei; pachețelele de mătase, paravanele, înfășurările, tăiatul în felii, așezatul în modele; rafinamentele și cruzimile Japoniei. Stephen se

obișnuise cu peștele crud, mai bine decât reușise Liz în timpul vizitei ei, dar mărturisi că într-o seară evadase de sub atenția gazdei sale și se strecurase în noaptea Narei ca să-și cumpere un hamburgher și cartofi prăjiți. Îi povesti, de asemenea, despre o seară la un restaurant unde întrebase politicos, într-o doară (după ce mâncase meduze, frunze de crizantemă, stranii secțiuni microscopic de subțiri dintr-o formă necunoscută de ridiche, căluți de mare și niște creaturi minuscule plutitoare cu ochi mari), dacă decorul floral de pe masă este comestibil; spre spaima lui unul dintre însoțitori se întinsese peste masă cu bețișoarele și, într-o doară, elegant, cu dispreț, fără comentarii, extrăsese floare după floare și le clefăise și le rontăise până nu mai rămăsese nimic.

— Dar ce fel de flori erau? întreba Liz.

— Oh, tot felul, spuse Stephen, crizanteme, garoafe, anemone… destul de variat.

— Absurd, spuse Liz. Nu cred niciun cuvânt din tot ce spui. Dar aproape credea. Liz însăși ajunsese la capătul răbdării în Japonia, deși nu ar fi dezvăluit scena aceasta, nici măcar lui Stephen; amintirea acestui fapt o neliniștea încă, și acesta era unul din motivele pentru care găsea că e plăcut să vorbească despre Japonia cu Stephen, domesticind astfel o spaimă a trecutului. Au intrat în casă, vorbind încă, la supa de la gheață și salata de pește; au vorbit despre Yukio Mishima și eroul lui bâlbâit (bâlbâit însemna aici homosexual?), despre Somerset Maugham și eroul lui cu picioare strâmbe (picioare strâmbe însemna aici și bâlbâit și homosexual?) și despre alte asemenea transpoziții, în timp ce priveau prin fereastra sufrageriei la cerul care se întuneca și la nuanțele acum intens, intens albastru-purpurii ale micului bazin. Jocul delicat al rațiunii și conversației, peste spaimele incognoscibilului, ale necunoscutului. Așa delicat vorbea Stephen, atât de lucid, atât de blând; un bărbat subțire, limpede, rațional, simțitor. Sau așa părea, sau așa voia să pară. Un bărbat fără nimic rău în el, sau un bărbat care, viclean ca un șarpe, se sustrăsese propriei puteri de a face răul; cu prețul singurătății? se întreba uneori Liz. Ajunsese el vreodată la capătul răbdării? Cine ar fi putut spune?

Stephen i-a descris o stranie întâlnire, într-un hotel din Osaka. Cinând singur acolo, la restaurantul panoramic în stil vestic de la etajul douăzeci al unui hotel modern, copleșitor de luxos, fericit

de cartea lui și de friptura bine făcută și de sticla lui de vin roșu și de priveliștea nopții străbătută de luminile strălucitoare, fericit să fie singur o seară, fericit să fie scutit pentru o vreme de proba continuă a zâmbetelor și de incertitudinea semnificației acestor zâmbete, atenția i-a fost subit furată de la povestea despre Lon Noi și Pol Pot, de către un ușor freamăt; un musafir american în vârstă, ridicat în picioare pradă unei oarecare agitații, arăta cu degetul la podea și la imensa masă-bufet cu autoservire, în stil suedez, acoperită cu o față de masă, așezată central, colorată, abundentă, și Stephen a mai apucat să zărească, dispărând, coada unui șobolan imens, strecurându-se pe sub fața de masă.

„Un șobolan, un șobolan!" a exclamat bătrânul american, nu chiar *à haute voix;* mai curând cu suferința înăbușită a unui protest neîncrezător; chelnerii se adunaseră, pretinzând că nu înțeleg, evitând de fapt să repete cuvântul ofensator, liniștit, hotărât, forțând colectiv pe bătrânul domn să se așeze pe scaunul lui, unde prăbușit, cu sticla de bere în mână, a murmurat încet pentru el însuși „Dar am văzut un șobolan, am văzut un șobolan".

Stephen privise împrejur la meseni, să vadă cum reacționau, să vadă dacă vreunul din ceilalți fusese destul de bine plasat ca să zărească șobolanul (un șobolan? La etajul douăzeci?); dar, înțelept, și ei pretindeau că nu văzuseră nimic, că nu observaseră nimic – de fapt toți afară de un alt domn solitar și în vârstă, în care Stephen, spre uimirea sa, rapid stăpânită, a recunoscut pe fostul său tutore de la Oxford, istoricul de optzeci de ani, pe atunci pur și simplu Sir William Hestercombe, acum Lord Filey de Foley. Lordul Filey – cu nasul roșu și părul argintiu, elegant îmbrăcat, micuț, privea cu interes potolirea undei de emoție, peste ochelarii lui bifocali, cu cartea lui Paul Hargreaves răsunător intitulată *Renașterea Dreptei,* momentan lăsată să se odihnească pe farfuria goală. În mod clar, observase prezența lui Stephen; l-a salutat cu un gest modest, imediat ce Stephen i-a recunoscut identitatea.

— Am avut sentimentul neplăcut, spuse Stephen, că mă privise toată seara. Pe mine și pe șobolan.

Urmase un moment de ezitare; apoi Lord Filey îi indicase prin semne, de la vreo trei mese depărtare că, după ce Stephen își va termina friptura, va fi bine venit să i se alăture tutorelui său

la cafea. Stephen, umil, dăduse din cap a aprobare; și apoi, mestecând ceva mai repede decât ar fi dorit și dând pe gât vinul roșu mai fără atenția cuvenită, reflectase la recentele excentricități ale Lordului Filey, care, probabil, urma să îi ofere o jumătate de oră ciudată. Lordul Filey, îi aminti el lui Liz, care își amintea doar vag scandalul, insistase în timpul războiului din Falkland să înapoieze titlul onorific de la Universitatea argentiniană din San Lazaro, și anume să-l înapoieze cu maximum de publicitate, scrisori către presă, interviuri, și diferite diatribe împotriva unei uimitoare diversități de incriminați, incluzând Poșta, care încasase de la el opt lire și nouăzeci și cinci taxe poștale și refuzase să garanteze că titlul respectiv va fi înmânat prompt destinatarului, din cauza ostilităților. Atacurile lui l-au făcut, la rându-i, țința multor critici violente din partea unor colegi academici, care au protestat în numele comunității științifice internaționale, al liberei circulații a ideilor, al respectului mutual și al demnității oamenilor de litere independenți; Filey răspunsese cu niște povești scandaloase despre escrocherii, favoritism și corupție la departamentul de istorie al Universității din San Lazaro; ceilalți au lovit la rândul lor cu afirmații despre procedee dezgustătoare folosite chiar de colegiul lui Filey în 1952; și așa se continuase, spre amuzamentul unora, spre disperarea altora și spre încurcătura momentană a lui Stephen Cox care stătea savurând ultimul pahar de vin, întrebându-se dacă va fi necesar să vorbească despre Falkland și Argentina. Dar bătrânelul făcuse ca totul să fie foarte ușor, cu un zâmbet fermecător, dând la o parte paharele, comandând cafeaua, îi făcuse semn lui Stephen să ia loc și deschise discuția cu informația că se află aici la Osaka pentru a primi un titlu onorific de la un mic colegiu independent pentru fete – nimica toată, nimica toată, dar într-un ambalaj foarte frumos și oricum mai sporește colecția după acea mică greșeală cu Argentina, la care, dacă vrei, nu ne vom referi. Așa încât nu s-au referit; au vorbit, pe scurt, despre șobolan; „un tip măreț cu favoriți, un adevărat bunicuț”, a spus Filey, cu încântare; despre sutele de fete uniforme, în uniforme curate, drăguțe, micuțe, care se aliniaseră să asiste la ceremonia acordării titlului său onorific; despre Yukio Mishima și Angus Wilson și Edmnund Blunden; despre peștele crud și crizanteme; despre romanul lui Stephen, recent tradus în japoneză.

— Și apoi, spuse Stephen, m-am întors în camera mea și m-am gândit la șobolan. La etajul douăzeci. Și știi cum arată aceste hoteluri – atât de imaculat de curate, atât de igienice, totul atât de bine spălat, prosoapele, pasta de dinți, papucii, chimonoul întins pe pat – și un șobolan? Într-un fel, l-am admirat pe acel șobolan.

— Cred că în Japonia aș fi considerat acel șobolan ca o prezență foarte prietenoasă, spuse Liz. Niciodată nu m-am simțit atât de (respinse cuvântul singură) atât de izolată.

— Și acum, spuse Stephen, ai o pisicuță. E mai drăguță decât un șobolan, ascultă-mă pe mine.

Pisica începu să toarcă, mândră, când a fost menționată; stătea, ca de obicei, pe genunchii lui Liz.

Se așternu o scurtă liniște, în timp ce Stephen și Liz, separat și în cunoștință de cauză, se gândeau la natura singurătății. Mai era ceva de spus? Probabil nu. Și nu a mai fost, căci în acel moment a sunat telefonul; era Stella, de la Cambridge, cerându-i, pentru un oarecare motiv, adresa lui Deirdre Kavanagh. Deirdre Kavanagh dispăruse, din fericire, din viața lui Liz; spera că Stella nu era pe punctul de a o reintroduce. Stephen nu o întâlnise niciodată pe Deirdre cea cu părul roșu, cea plină de pitoresc, cea care făcea prăjituri grozave; Liz i-o descrise, apoi se lăsă convinsă să continue cu o dare de seamă asupra situației prezente a diferiților urmași și urmași-vitregi – „sunt atât de mulți că durează prea mult”, se împotrivea ea în timp ce parcurgea lista. Jonathan, călcând oarecum pe urmele tatălui său, lucra pentru postul de televiziune din Anglia, Aaron, șomer, scria o piesă, Alan, studios și conștiincios și implicat în politică la Manchester, Sally, scăpată din frâu, nechibzuită, era pentru șase luni în India, Stella, pe jumătate scăpată din frâu și pe jumătate studioasă, urma limbi modeme la Cambridge; Jonathan, credea ea, s-ar putea să se căsătorească. Așa spera.

— Un nepot, spuse ea, ar fi bine venit. Nu mi-ar plăcea să cred, spuse ea, că faptul că au crescut într-o familie atât de mare i-a făcut să nu-și dorească să aibă copiii lor. Dar acesta este, bănuiesc, un gând foarte egoist.

Stephen spuse că Alix îi spusese că speră că Ilse și Nicholas vor avea un copil.

— Un copil? spuse Liz. De ce ar avea nevoie de un copil? Au unul din pisoii pisicii mele.

Pisica reîncepu să toarcă, feroce, în semn că e de acord și își puse lăbuța pe pieptul lui Liz.

Și Stephen trecu mai departe la Alix și Brian. Ca și Otto, Stephen era preocupat de soarta lui Brian. Brian, prietenul lui cel mai vechi, părea că e în impas.

— Din cauza politicii, spuse Liz.

— Da, spuse Stephen. Pe scurt, din cauza politicii. Ai auzit că e în grevă? Că majoritatea personalului de la colegiu e în grevă?

— Credeam că se desființează colegiul.

— Da. De asta sunt în grevă.

— E groaznic, spuse Liz.

— Da, spuse Stephen, e groaznic.

— Ce ai face tu, Stephen? întrebă Liz, aplecându-și scaunul pe spate, rezemându-și riscant genunchii de masa circulară, alungind pisica, aplecându-și capul într-o parte întrebător. Ce ai face dacă ai fi în fruntea acestei țări nenorocite? Întotdeauna m-am gândit că tu ai soluția acestor probleme. Ce ai face?

— Ah, eu, spuse Stephen, evaziv, ca și cum s-ar fi întrebat cine e el.

— Da, tu.

Stephen se servi cu încă un pahar de vin gălbui și începu să-și răsucească o țigară subțire.

— Eu? Ei bine, aș începe prin abolirea familiei regale. Și după aceasta a tuturor privilegiilor, tuturor titlurilor, tuturor onorurilor, tuturor gradelor. Aș retrage toate gradele și aș da o șansă celeilalte posibilități. Aș stabili egalitatea veniturilor și aș vedea ce se întâmplă. Asta aș face.

— Ei, nu mai spune!

— Ce vrei să spui cu asta? Cred că programul meu este cel puțin la fel de practic ca al lui Brian. Ori ca al lui Otto. Sau ca programul actualului guvern.

— Ce vrei să spui prin „practic”?

— Mai probabil că, dacă ar fi aplicat, să aibă un efect benefic asupra comunității și a indivizilor care o compun. Mai probabil să promoveze sănătatea și bogăția și fericirea…

— Cred că e foarte trist ca Brian să fie concediat, spuse Liz. Pariez că e un profesor al naibii de bun.

— Sigur că este, spuse Stephen.

— Dar punctul tău de vedere e încă mai extremist decât al lui Brian, spuse Liz.

— Punctul meu de vedere, spuse Stephen, aparține unei alte scări a timpului, e trasat pe cu totul alte coordonate decât cele reale. Tragedia lui Brian este că el trăiește acum, în acest timp, în aceste vremuri. Aceste vremuri nu sunt bune pentru oameni ca Brian, care au intenții bune. Eu nu am intenții bune. Nu personal. Așa încât, pentru mine nu contează prea mult. Și nu contează nici pentru tine, din alte motive. Dar pentru Brian și, prin urmare, pentru Alix – dacă îmi permiți să vorbesc despre Alix care e prietena ta, nu a mea – pentru Brian și Alix, acestea sunt vremuri g-g-grele.

— Eu cred că sunt vremuri nebune, spuse Liz. Dar iată că noi stăm aici, deloc nebuni, sau cel puțin eu nu cred că suntem nebuni, nu-i așa? Și ne bucurăm de cina noastră. Sau, cel puțin, eu m-am bucurat. Stăm aici și ne bucurăm de o cină. E ceva greșit în asta?

— Brian și Alix cred că este greșit, spuse Stephen, dar e atât de mare disperarea în inima mea, și atât de mare speranța în inima ta, draga mea Elizabeth, încât noi nu credem așa.

— Asta este pur și simplu o frază goală.

— Da, spuse Stephen. Asta e ceea ce se cheamă arta muribundă a conversației.

*

Era noaptea cea mai întunecată și cea mai lungă a anului și ploaia curgea pe parbriz, violent, fără încetare; bătrânul automobil se lupta, și nu numai cu ploaia. Avea niște probleme interne; slăbea la fiecare urcuș, puterea murea în el. Alix, venind din Sussex către casa din Wandsworth, se temea că nu va reuși să ajungă. Nu avea idee ce era în neregulă cu mașina; mersese prost de câteva zile, dar nu putuse să-l consulte pe Brian, căci el era la Northam cu tatăl lui muribund, și nu voise să-l deranjeze. Ea fusese în vizită la ex-soacra ei, Deborah Manning, care era și ea pe moarte. Ștergătoarele de parbriz se luptau frenetic, nebunește cu straturile de apă mișcătoare; apa compactă curgea întunecat pe geam și prin geam abia putea vedea vag, apropiindu-se locurile unde se repara șoseaua, indicatoarele vărgate, indicatoarele suflate de la locul lor de vântul puternic și umed. O noapte în care nu era bine să fii afară. După părerea lui Alix era noaptea Sfintei Lucia, 21 decembrie, și își recită ce își mai aducea minte din *Oda* lui Donne; „E miezul nopții anului și miezul nopții zilei”; și într-adevăr era aproape miezul nopții, era

unsprezece și douăzeci și cinci. Fusese o zi lungă, o lungă zi scurtă. Potrivit *Ghidului Oxford pentru Literatura Engleză* al lui Harvey, Ziua Sfintei Lucia nu era pe 21, în ziua cea mai scurtă, ci pe 13 decembrie. Alix nu crede asta, dar nu găsise pe nimeni să îi sprijine părerea. Își întrebase elevele de la Garfield dacă au auzit vreodată de Ziua Sfintei Lucia și una din ele, o catolică păcătoasă, susținuse că această zi e sărbătorită pe 20 decembrie. Prietena lui Alix, Lucy Hattersley, când a fost consultată, complicase problema vorbind despre solstițiul de iarnă. Esther, care se pricepea la iconografie și sfinți, nu răspunsese la telefon, iar Alix nu fusese în stare să găsească vechea ei ediție jerpelită a cărții lui Donne, care ar fi putut să-i furnizeze răspunsul. Dacă Ziua Sfintei Lucia era într-adevăr pe 13, așa cum susținea Harvey, avea oare Donne impresia că ziua de 13 era cea mai scurtă zi a anului, când de fapt nu era așa? Sau se schimbase calendarul? Sau se mutase solstițiul?

Cu asemenea speculații, Alix Bowen încerca să-și dea curaj în timp ce motorul se chinuia din greu. Era aproape de sfârșitul ultimei porțiuni a autostrăzii, aproape de periferiile mai sigure și mai bine luminate ale Londrei Mari; „Haide, sărmană mașină” spunea ea tare, în timp ce amintiri ciudate ale orelor de datare a textelor, de la Cambridge, îi reveneau în minte; îi plăcuseră acele jocuri de datare, le așteptase întotdeauna cu plăcere, emoția unui poem necunoscut scris pe o bucată de hârtie și trebuia să ghicești când a fost scris, și să sugerezi, dacă era posibil, de către cine. Ca un concurs „Cine știe câștigă” la televiziune; ce ar fi zis doctorul Leavis despre infiltrarea foștilor lui studenți la televiziune? Transformând în joc, ceea ce este mai serios. Unele din elevele ei de la Garfield (într-un mod ciudat, după părerea lui Alix) erau pasionate de jocurile de punctuație; inserând virgule, ghilimele, două puncte, litere mari, în fragmente de proză, altfel nediferențiate, lipsite de sens. „Ceea ce este mai serios.” Un ecou din Shakespeare, dar din ce piesă? Alix o căuta prin memorie, în timp ce mașina urca ultima curbă a ultimului viaduct. Și acolo, chiar înainte de vârf, tuși jalnic și se opri.

Primul sentiment al lui Alix a fost de milă. „Sărmană mașină, sărmană mașină”, spuse ea cu voce tare. Cum să nu o identifici cu sărmana Deborah Manning, vitează și veștejită, proptită în scaunul ei de la fereastră cu multe perne, privind peste peluza

întunecată, măturată de vânt, noroioasă, tragică, la copacii gemând fără frunze; sau cu sărmanul Fred Bowen, la etajul al paisprezecelea al Infirmeriei Regale, cu plămânii plini de apă, luptând să respire, privind peste dealurile abrupte ale orașului său muribund? Aberație tragică. Citatul îi veni brusc în minte. „Nu te juca în vorbe curtezane cu ceea ce este mai serios.” Cymbeline, bănuia ea. Cuvinte curtezane. Respingea aceasta întreg limbajul, întreaga poezie? Își ataca Shakespeare, în aceste ultime piese, propria lui artă, cu inteligența lui sardonică, elegiacă, eliberată de vrajă? Întotdeauna se gândise la asta.

Ploaia cădea torențial, zgomotos, bătând în acoperiș și în capota mașinii. Alix stătea și asculta. Ploaia parcă bătea o tobă, parcă dansa. Slavă Domnului, se gândi ea, că Sam s-a hotărât să rămână peste noapte la prietenul lui, Willy Beecher. Altfel ar fi fost îngrijorat.

Bănuia că va începe să se îngrijoreze ea însăși, în cele din urmă. Dar nu încă. Avea multe alte lucruri care o îngrijorau mai mult decât a sta pe marginea unui viaduct de autostradă într-un vechi Renault 4 defect, în torentul de ploaie. Începu cu cel mai recent, cel mai evident, cu Deborah Manning, la ferma ei din Sussex, murind de cancer, asistată de nepotul ei Nicholas, de soția acestuia Ilse Nemorova, și de pisicuța vărgată, fiica pisicii vărgate a lui Liz Headleand. Nicholas și Ilse se mutaseră la ea; casa lor fusese demolată. Proprietarul din Serawak fusese, în fine, găsit, și casa, cu pereții și podelele ei pictate cu flori, cu micul șemineu și micile ferestre strălucind ca un far, dispăruse, fusese pusă la pământ, se înclinase și se prăbușise sub mângâierea insistentă, grea, jucăușă, inexorabilă a unei mari bile de metal legănându-se susținută de brațul unei macarale. Dispăruseră gențianele și macii pictați, dispăruse bufetul cu șirul de farfurii, dispăruse lampa făcută din dovleac. Nicholas și Ilse se mutaseră în Sussex și acum locuiau cu Deborah. Când Deborah va muri, ei vor moșteni casa, picturile, proprietatea. Alix nu se așteptase la asta, nu știa de ce nu se așteptase la asta. Deborah i-a dat această informație ea însăși, ținând-o strâns de mână, cu degetele ei osoase, emaciate, galbene; „Nu exista altcineva”, murmurase ea, aproape cerându-și iertare, privind-o intens în timp ce Alix încerca să reacționeze la informație cu o emoție potrivită.

Și într-adevăr, așa era. Nu exista altcineva. Soțul lui Deborah, tatăl lui Sebastian, murise cu cinci ani în urmă; Sebastian fusese singurul copil. „Am lăsat câteva moșteniri altora”, șopti Deborah; „O pictură, două nepoților și nepoatelor. Și ceva pentru doamna Clayton. Dar restul e pentru Nicholas și Ilse”. Atunci, Alix privise împrejur la tablouri; chiar și numai cele din acea cameră erau o valoare. Până și Alix, care nu se pricepea la asta, putea recunoaște tablouri de Ben Nicholas, Gwen John, Matthew Smith, Ivon Hitchens, David Jones, Rigby Saunders; iar în sufragerie atârnau două tablouri destul de întunecate ale lui Modigliani, dăruite de artist bunicului lui Sebastian. Familia Manning nu cheltuise mulți bani pe tablouri; primiseră cadouri ca recunoștință pentru mici împrumuturi sau pentru pui trimiși cadou. Cheltuiseră mici sume pentru a-și ajuta prietenii. Nu investiseră; colaboraseră cu colegii lor artiști, în timpul sărăciei din tinerețe, în timpul maturității confortabile. „N-a fost nimic rău în asta”, părea că vrea să spună Deborah, strângând mâna lui Alix. „M-am gândit, dragă, continuă Deborah, că n-ar fi bine să-ți las altceva decât ceva simbolic. Știu că nu ai fi dorit altceva, ai fost întotdeauna atât de independentă” – și aici lacrimile începură să-i curgă pe obrajii trași, pentru a fi imediat șterse nervos. „Plâng atât de ușor acum, atât de ușor, e bătrânețea, e ridicol. Deschid ziarul și citesc o poveste tristă despre un accident de circulație al cuiva complet străin, și plâng”.

Alix plângea și ea; pentru Sebastian, pentru ea însăși, pentru Deborah, pentru ce? „N-am dorit niciodată să mă amestec, mărturisi Deborah, dar aș vrea să-ți mulțumesc că nu l-ai ținut pe Nicholas departe de mine. A fost o mare bucurie pentru mine, Nicholas”.

„Nu spune asta, nu spune asta”, spuse Alix, plângând acum copios, stânjenită, îngrozită, ușurată, cu remușcare, incapabilă să-și ceară iertare acum, în acest moment târziu, pentru încercările ei de a-l ține pe Nicholas departe, încercările ei nereușite, făcute cu inima îndoită. „Dar trebuie să o spun, replică Deborah, căci acesta e adevărul, orice ai crede tu. Este adevărat. Și totul a ieșit bine pentru Nicholas. Este talentat. Nu-și va risipi talentul. Știi asta. La un moment dat m-am temut...” și aici s-a întrerupt și a privit brusc, neașteptat, peste peluza care se întuneca, la cedri și castani, la sfârșitul anului, la

sfârșitul vieții ei, amurg trist, umed, prevestitor de ploaie. „Sebastian”, „Sebastian”. Îl chema din grădină. Vântul gemea la geamurile duble. Pe pereți, peisaje pustii de toamnă eternă pâlpâiau, fețe palide de fete palide priveau cu tristețe. Alix plângea în hohote, cu fața în batistă. „E atât de întuneric”, remarcă Deborah Manning, supărată, iritată. „Am urât întotdeauna această parte a anului. Tranșeea întunecată al anului. Și acum o să fie 1984. Bănuiesc că o să ne obișnuim cu faptul că o să fie 1984. Pare improbabil. Aprinde lumina, Alix, vrei? Hai să avem puțin soare în casă.”

Și Alix aprinsese lumina și peisajele de toamnă și fetele palide păliseră, și picturile cu flori și fructe strălucitoare străluciseră și Ilse venise cu ceai și prăjituri pe o tavă și cu un teanc de felicitări întârziate de Crăciun. Alix stătea acolo, o musafiră, o vizitatoare, sorbind ceaiul, în timp ce Nicholas aprindea focul de bușteni, iar Deborah deschidea felicitările, exclamând din când în când cu plăcere, amuzament și uimire batjocoritoare. „Uite una de la Horace Ewing-Instalator, Servicii rapide”, anunță ea mândru, arătând un poștalion frumos care traversa un munte înzăpezit, „și asta, cred, este de la acel tânăr șarmant, Robert Oxenholme, un tip absolut condamnabil. Mă întreb ce vrea? Crezi că ăsta e blazonul familiei? Sau un fel de afiș de caritate? Spune-mi, Nicholas, e adevărat că acum la școala de artă se pot petrece trei ani întregi învățând cum se fac afișe și holograme pentru bilete bancare?” A examinat apoi, mai atent, felicitarea. „Cred că e blazonul familiei. Un S, un H și un O. Cu o rămurică de merișor. Acestui tânăr ar trebui să-i fie rușine de el însuși. L-am văzut la televizor seara trecută, vorbind despre așa-numita politică a așa-numitului Consiliu al Artelor. Rușinos.” Și după ce a ciugulit o bucățică de prăjitură; „S-a zis că e destul de bună cartea lui despre Signorelli, dar n-am citit-o.”

„Nu știu cine e”, spuse Ilse, examinând felicitarea cu blazon, cu o blândă curiozitate.

„Este fiul acelui monstru bătrân, Johnny Heastercombe. Au fost la noi la masă acum câțiva ani, la Saint-Ballerin. Nu erai și tu acolo, Alix? Îți amintești de ei?”.

„Nu, răspunse Alix, nu eram acolo.” Cum ar fi putut fi acolo, reflectase ea, apucând o firimitura cu vârful degetelor; cum ar fi putut fi acolo, când nu fusese niciodată la Saint-Ballerin? Și își dăduse seama că Deborah nu-și amintea că ea nu fusese

niciodată acolo, nu-și amintea că ea fusese măritată cu Sebastian doar ceva mai mult un an de zile; că Deborah, la vârsta ei înaintată, amestecase timpul și amintirile, extinsese scurta ei căsătorie până la a cuprinde întâlniri imposibile, o plasase pe Alix însăși în scene, peisaje, case pe care ea nu le vizitase niciodată, o țesătură a unei căsătorii imaginare, o noră imaginară, un fiu care continuase să trăiască și se contopise cu anii din urmă; și de ce nu? de ce nu? A privit la Nicholas, care era îngenuncheat lângă foc și răscolea jăratecul cu cleștele. „Fir-ar să fie”, a spus Nicholas, când un buștean s-a mișcat și a căzut în șemineu împrăștiind scântei. Deci asta era casa lui, șemineul lui, căminul lui.

Ploaia bătea în parbriz. Lui Alix începea să-i fie frig.

În curând va trebui să plece după ajutor, ploaia nu dădea niciun semn că se va opri. Mașinile treceau pe lângă ea, fără să o observe. Și cine era ea să o deranjeze moștenirea lui Nicholas? De fapt, nu o deranja, își spuse. Lasă să trăiască el confortabil, cu geamurile lui duble, cu focul lui de bușteni, cu cei doi Modigliani ai lui și cu Ilse a lui și cu pisicuța lui vărgată. Nu a făcut nimic rău; și-a iubit bunicii, asta a fost tot. Dovediseră ce puteau, Nicholas și Ilse, cu căsuța lor din Stockwell, cu expoziția lor la Serpentine. Trecuseră examenul. Și acum, aveau grijă de Deborah, cu afecțiune, cu tandrețe, cu grație; îngerii casei. Ce era rău în asta? O vor invita la ei, primăvara va sta în grădină pe un șezlong și va privi spre văile îndepărtate, ascultând cântecul mierlelor. Îi dădură din nou lacrimile. Fusese o zi îngrozitoare, o zi de tensiune teribilă.

— Fir-ar să fie, spuse Alix, înfuriindu-se, și încercă să pornească motorul, să vadă dacă și-a revenit; nu se întâmplă nimic. Absolut nimic. Un țăcănit mort, umed, deprimant. Și apoi nimic.

— Fir-ar să fie, repetă Alix, cu voce tare. Nu pot să stau aici toată noaptea.

Ce ar fi trebuit să facă? Să facă semne unui automobilist care trecea? Să caute un telefon? Nu va veni nimeni să o salveze într-o asemenea noapte. Cotrobăi în despărțitura pentru mănuși căutând o lanternă și fu destul de surprinsă să o găsească acolo. Descoperi, de asemenea, un pachet de ciocolată cu fructe și nuci, cum îi place lui Brian. Începu să mănânce, deși mâncase o cină bogată la masa lungă, luminată de luminări de la fermă.

Brian. Tatăl lui era pe moarte. Colegiul lui se închidea. A avut o primă întrevedere pentru un post pe 18 ianuarie la Gloseley Polytechnic din Leicestershire. Făcuse cereri pentru mai multe posturi; aceasta era prima întrevedere la care se prezentase, deși probabil vor urma și altele. Gloseley nu o atrăgea prea mult pe Alix, dar nu spusese nimic despre neliniștea ei la gândul mutării în acest ne-oraș din mijlocul unui niciunde (27 procente șomaj, două oțelării închise recent, amenințarea unei greve a minerilor făcând perspectiva și mai întunecată) și lăudase în schimb politica educațională curajoasă a ținutului Leicestershire. Mai bine ca Brian să aibă un serviciu, oriunde, decât să cutreiere pichetele de grevă, fără rost, cu noii săi tovarăși militanți. Pichetele de grevă nu aveau nimic de a face cu el. Putea să înțeleagă furia lui la slăbiciunea evazivă, nedecisă a doctorului Streeter, față de Institutul pentru Educația Adulților; avea dreptul să protesteze la perspectiva desființării postului lui și al colegilor săi, căci înțelegea problemele și ea însăși cunoștea destule pentru a fi de acord cu faptul că el critica talentele de conducător ale lui Streeter. Streeter era un neghiob pompos, un servitor al timpului, plin de el, dar fricos, care întotdeauna îi intimidase pe cei slabi și se lăsase intimidat de cei de deasupra lui. Lăsase ca resursele colegiului să se scurgă în van; cei mai buni din personalul tânăr plecaseră iar pe cei mai în vârstă care rămăseseră loiali îi brutalizase aducându-i pe punctul de a se revolta. Totul era într-o încurcătură teribilă. Brian avea dreptate, în principiu; dar la ce îi vor servi principiile când a ajuns, la vârsta lui, să caute un alt serviciu? Cum vor arăta, acum, referințele de la Streeter? Ei bine, Alix bănuia că ar putea trăi la Gloseley. Dar va putea vreodată să găsească ea însăși un serviciu acolo?

Rămăsese agățată cu câte o zi pe săptămână la Garfield, cu trei zile pe săptămână cu Polly Piper, în clădirea de pe Nightingale Terrace, lângă Pall Mall. Dar familia Glover, prietenii ei Eric și Hannah, părăsiseră Garfieldul, demisionaseră, ieșiseră la pensie înainte de vreme și acum venise o nouă directoare, care o privea pe Alix și lecțiile de engleză, și de fapt educația în întregime, cu suspiciune. Părea că era în favoarea unui regim mai sever, despre care susținea că îi este impus de austeritatea guvernamentală. Lui Alix nu-i plăcea Miss Higden. Nu era la fel de evident incapabilă cum era Streeter; nu te întrebai imediat

cum de a căpătat postul. Într-adevăr, făcea impresie de femeie capabilă și biografia ei te intimida. Dar îi plăcea să închidă fetele în dormitoare solitare, să încuie ușile la sala de artă sau la sala de olărit în intervalul dintre ore, să încuie mica bucătărie între orele aprobate pentru ceai și cafea. Avea o pasiune pentru chei, din principiu. Îi plăcea să știe, în fiecare moment, unde este fiecare. Se certa cu psihiatrii consultanți în privința tratamentului, ceea ce nu era treaba ei, și i-a tăiat indemnizația pentru cărți a lui Alix cu două treimi; Alix trebuia să folosească acum copiatorul de la Ministerul de Interne din Nightingale Terrace. Atmosfera devenea din ce în ce mai acră, din ce în ce mai puțin terapeutică. Dacă va trebui să se mute cu Brian la Gloseley, Alix nu va regreta, gândea ea, că părăsește această atmosferă. Dar va avea un sentiment al eșecului. Al unui eșec prelungit.

Jilly Fox fusese în sfârșit eliberată. Încercase să rămână în contact cu Alix, dar Alix o descurajase, căci nu era considerat etic, profesional, ca profesorii să mențină relații personale, în afara instituției, cu persoane care fuseseră internate. Familia Glover îi vorbise adesea despre aceasta lui Alix, discutaseră problemele pe care le creează asemenea relații, o avertizase în special în legătură cu Jilly Fox; dar deși respectaseră spiritul legii, ca buni creștini, din când în când încălcaseră litera ei și de fapt numărau printre prietenii personali o bătrână, fostă supraveghetoare de WC public, care își ucisese mama de optzeci de ani și făcuse din fiul ei un handicapat, într-un acces de disperare. Venea duminicile la ei la ceai, o dată la două săptămâni; nu era nimic rău în asta, nu era nimic rău în ea. Dar exista ceva rău în Jilly Fox. Un rău disperat care creștea, care tălăzuia. Alix îl știa, putea să îl simtă, putea să îl respire în aer. Ultimele săptămâni ale lui Jilly la Garfield fuseseră teribile. Cutreierase coridoarele, pășind fără zgomot cu papucii ei moi și plați, cu fața albă și limba ascuțită, profețind sfârșitul lumii. Toni Hutchinson, cea cu plete blonde, fusese eliberată de mult; în ziua plecării ei, Jilly o atacase pe Marilyn, înlocuitoarea ei în inima lui Toni, o atacase cu nimic mai periculos decât un castron de supă și un torent de injurii, dar o atacase totuși, căpătând astfel (intenționat? neintenționat?) o prelungire de o lună a detenției. Dar trebuise totuși, în cele din urmă, să plece; Eric și Hannah nu au vrut să o elibereze, dar nu au mai putut găsi nicio

scuză pentru a o mai reține, pe cheltuiala considerabilă a statului. Nu era considerată un pericol pentru alții; dar era un pericol pentru ea însăși și va rămâne așa. Eric, Hannah și Alix au vorbit despre asta. Jilly a refuzat să se întoarcă acasă la părinții ei, fuseseră cu toții de acord că era de înțeles. La urma urmelor, aproape că reușise să-și ucidă tatăl, pe care l-a iertat și care nu a iertat-o.

„Ar avea nevoie de un fel de casă provizorie, la jumătatea drumului”, spusese Eric, sugându-și pipa. „Dar unde? Nu există așa ceva. Și nu putem să o mai ținem aici. Și asta e.”

Știau cu toții că nu există nicăieri un loc pentru ea. Nu exista nimic pentru Jilly între Garfield și stradă, care în 1983 era încă mai sumbră decât fusese. În 1979 când Jilly fusese condamnată. Legea și ordinea nu se impuseseră deloc în acești ani; Jilly va rătăci singură în Bâlciul Deșertăciunilor, în Sodoma și Gomora, în Orașul Păcatului, înspre brațele vânzătorilor de droguri și paraziților, peștilor și pornografilor. Pe hârtie, se va avea grijă de ea; serviciile sociale o vor urmări, va fi ajutată să-și găsească o locuință, va fi încurajată să-și caute de lucru. Pe hârtie. Dar în realitate, nu va găsi de lucru; în realitate va fi alungată în decurs de o săptămână de către proprietăreasă sau se va alunga singură; în realitate va fugi de funcționara de la serviciile sociale și își va găsi alți prieteni. Toți știau asta. Și Jilly știa. Îi spusese lui Alix, la ultima lor întâlnire oficială; „Alix, lasă-mă să vin să locuiesc cu tine, lasă-mă, o să fac orice pentru tine, lasă-mă.” Și Alix se împietrise și scuturase capul și spusese; „Nu, Jilly, nu, știi că nu pot face asta.”

— O să vin noaptea, i-a spus Jilly. O să vin noaptea și o să-ți tai capul cu un ferăstrău electric, dacă nu mă iei.

— Oh, Jilly, nu te chinui pe tine însăți, ai grijă de tine. Te rog mult, ai grijă de tine, de dragul meu.

— Nu am puterea să o fac. Nu-mi pasă de mine. De ce ar trebui să am grijă de mine?

— Nu pot să-ți dau niciun motiv, îi răspunse Alix.

— La revedere, i-a spus Jilly Fox.

— La revedere, i-a spus Alix.

Și așa s-au despărțit. Dar, la câteva zile de la eliberare, Jilly o suna pe Alix la telefon, pledând; era în stația de autobuz pledând, stătea pe treptele din fața casei din Wandsworth, pledând și amenințând alternativ. Disperată, Alix îi consultase

pe Eric și Hannah, o consultase pe Liz Headleand; ei îi dăduseră un sfat calm, calculat, profesional. Nu o lăsa niciodată, niciodată să-ți treacă pragul, spuseseră toți profesioniștii. Nu vorbi cu ea niciodată mai mult de două minute. Sună pe funcționara de la serviciile sociale. Schimbă-ți numărul de telefon. Pune-l pe Brian să o alunge. Schimbă-ți traseul către Whithall. Contactează poliția.

Sfaturi care păreau irelevante, dar Alix, conștiincioasă, încercase să le urmeze. Își împietrise inima, evitase cuvintele drăguțe. Dacă cedezi acum, i-a spus Liz (și Alix știa că e adevărat), va rămâne pe capul tău pentru totdeauna, nu poate fi vindecată. Știi că nu poate fi vindecată, va apela la tine numai atunci când știe că nu poți să o ajuți de-adevărat. Nu-i vei face ei niciun bine și îți vei face ție mult rău. Trebuie să te salvezi.

Și astfel, Alix își schimbase numărul de telefon, spre deranjul considerabil al întregii familii și provocând bănuieli grave doctorului Streeter, care a fost convins că Brian își schimbase numărul de telefon pentru că avea motive – motive întemeiate – să creadă că telefonul lui era urmărit de poliție. Alix se trezise pentru o bucată de vreme, câteodată, prizonieră în propria-i casă, ascunzându-se de la fereastră când o zărea pe Jilly jos pe stradă, aplecându-se ca să nu fie zărită prin geamurile ușii din față când soneria suna și suna; o dată se ascunsese în parcajul de mașini de la British Council și Spring Gardens când a văzut-o pe Jilly așteptând într-un colț întunecat de la Cockspur Court, pe când se îndrepta de la serviciu spre stația de autobuz. Ghemuită acolo, ascunsă în spatele unui Triumph roșu, jos la nivelul al șaptelea al parcajului, cu inima bătându-i de teamă, umilință și amărăciune, fusese martoră la scene stranii, scene stranii dintr-un parcaj subteran de mașini; un funcționar spilcuit mâncând un hamburger dintr-o cutie pătrată, cu o viteză lihnită, hămesită și cu o expresie dementă, de om hărțuit; o femeie care și-a scos tricoul, și-a mirosit subsuoara, a rămas acolo doar în sutien dându-și cu deodorant, apoi s-a îmbrăcat cu o bluză și o jachetă și, calm, s-a fardat, zâmbindu-și seducător, servil, în oglinda retrovizoare; un dialog straniu, tainic, lângă un portbagaj deschis între un polițist și un tânăr cu un sac de sport portocaliu și rachetă de tenis; o bătrână plângând lângă un bărbat tânăr, supărat. Jumătate de oră stătuse ghemuită, ascunsă, așteptând ca Jilly să plece, așteptând ca Jilly să renunțe, să se plictisească

și să plece. Greu i-a fost să-și împietrească inima, dar în cele din urmă, după câteva săptămâni, a obținut efectul așteptat; Jilly a încetat să o bântuie, a renunțat la speranța de a-i fi aproape, s-a mutat altundeva. Alix s-a simțit ca o criminală. Unde plecase Jilly? Îi plăcuse Jilly, o iubise pe Jilly, iubise agerimea ei disperată, tăria ei de stâncă, îndărătnicia ei posacă. Când a dispărut, i-a simțit lipsa.

Jilly îi scrisese o scrisoare de Crăciun. Nu foarte liniștitoare, nu ceea ce se cheamă, în termeni convenționali cel puțin, o scrisoare în spiritul Crăciunului. Suna așa;

Dragă Alix, scumpă Alix,

Te iert. Vreau să știi că te iert, căci nu o s-o mai duc multă vreme. În curând vei crede că auzi ultimele vești despre mine. Dar nu vor fi ultimele vești, căci voi fi cu tine pentru totdeauna. Nu există moarte. Există doar moartea trupului. Am învățat aceasta. Zbor, zbor în văzduhul înalt și privesc în jos și văd mica lume învârtindu-se. Zonele înalte sunt pline de spirite. Viață perpetuă. Strigătul cocoșului cu coadă de șarpe se transformă în muzica sferelor. Nu există rău; răul și binele sunt una. Ne întâlnim în extreme. Nu există crimă; nu există păcat; nu există rău; totul e bun, totul e sfânt. Este solstițiul de iarnă și pentru totdeauna, și niciodată, căci lumina strălucește pentru totdeauna, în glorie eternă și suntem mistuiți și nemistuiți în focul etern. Dragă Alix, nu mai am nevoie de numărul tău de telefon, căci vorbesc cu tine magic, în gândurile mele, oricând doresc.
La revedere, la revedere și Crăciun fericit.

Această scrisoare fusese scrisă cu un scris perfect normal pe o hârtie perfect obișnuită. Ștampila era W 10. Nu exista nicio adresă, iar data pe care Jilly o pusese nu era ziua din decembrie când evident fusese scrisă, ci ziua de naștere a lui Jilly: 7 iulie 1958. Alix nu a arătat scrisoarea lui Eric și Hannah; simțea că, în acest context, le arătase poate prea multă ascultare, poate prea mult respect. Nici nu s-a gândit să o arate noii directoare, Miss Higden. Nu era treaba acesteia și nici nu va fi niciodată. Dar i-a arătat-o lui Liz. Liz a citit-o cu curiozitate și a spus imediat;

— Droguri. Evident. A reînceput să ia droguri. Ce lua înainte?

Alix a enumerat, atât cât a putut, drogurile pe care credea că le folosea Jilly înainte de condamnare.

— Da, a spus Liz, da, asta ar explica lucrurile. E destul de ușor de găsit acum.

Liz nu părea să fie surprinsă. Alix bănuia că nu e nici ea surprinsă. Totuși, spusese, din loialitate pentru Jilly, cea pe care o cunoscuse;

— Dar e așa de trist, Jilly era o persoană atât de, atât de rezonabilă. Într-adevăr, o persoană atât de rezonabilă. Și acum acest-acest nonsens?

— Ei bine, a spus Liz, oarecum neașteptat, nu este chiar un nonsens. Și este destul de bine scris, de fapt. Poate să nu fie deloc ultimul semn de la ea.

— Vrei să spui că ar putea să treacă peste asta? Să-și revină?

— Unii reușesc. Este foarte obișnuit, când treci prin ce a trecut ea, să tragi un chef, nu-i așa? Cu băutură, cu droguri, cu orice ai obiceiul. Sunt sigură că și eu aș face la fel, tu nu?

— Și unii reușesc să treacă peste asta?

— Unii, da. Liz examinase din nou scrisoarea. Povestea cu cocoșul cu coadă de șarpe e puțin ciudată, nu-i așa? Ce e asta? E ceva biblic?

Și deviase conversația de la Jilly, cu pricepere, dar îi lăsase lui Alix o fărâmă de speranță. Alix se ruga pentru Jilly, acum, la solstițiul de iarnă, stând în mașina ei, sub ploaia torențială. Apăruse o scurgere și începuse să pice apă pe scaunul din spate. Miezul nopții. Cotitura anului. E *ridicol,* se gândi Alix, dintr-o dată, nu pot să stau așa aici, trebuie să ajung la un telefon. Există telefoane pe autostradă. O să sun la Asociația Automobiliștilor. Haide, mișcă-te, își spuse ea, și mâncă încă un pătrățel de ciocolată cu fructe și nuci.

Era greu să mergi, de-a lungul marginii șoselei, în ploaia nemiloasă, portocaliu-fluorescentă, în lumina udă a farurilor altor automobiliști, mai norocoși, mai mobili. Niciun bun samaritean nu s-a oprit pentru Alix și Alix, încă meditând la cruzimea cu care se purtase cu Jilly, simțea că nici nu ar merita așa ceva. Ar trebui să primească ajutor, pentru că ea și Brian plătiseră, de la Asociația Automobiliștilor. Din fericire avea carnetul de membru la ea; din fericire avea hanoracul cu glugă al lui Sam ca să nu se ude. Spera că merge spre cel mai apropiat telefon; i se spusese (dar poate era doar folclor?) că

telefoanele de pe autostradă nu sunt niciodată mai departe de o jumătate de milă. Ploaia îi înceţoşa ochelarii, deşi ţinea capul plecat în faţa ploii; îi scoase şi îi puse în buzunarul lui Sam, unde găsi un capăt de tub cu bomboane de mentă, o batistă fără îndoială murdară, o bucată de hârtie mototolită, moale, încâlcită, în descompunere, şi briceagul de soldat elveţian al lui Sam. Briceagul o făcu să zâmbească, îi dădu curaj. Era un băiat adevărat, Sam; un băiat adevărat, cum Nicholas nu fusese niciodată. Un băiat care avea tată. Brian îl dorise pe Sam; poate ar fi trebuit să aibă mai mulţi copii, dar fuseseră de acord, prin consimţământ tacit, să păstreze un echilibru, să se oprească aici, să nu-şi forţeze norocul. Norocul lor. Ei bine, da, avuseseră noroc până acum, dar perspectivele pentru 1984 erau poate într-adevăr sumbre. Lui Brian i se ceruse să ţină o lecţie, în cadrul întrevederii pentru angajarea la Politehnica din Gloseley; o lecţie cu o clasă de elevi necunoscuţi, în faţa unei comisii de examinare. Era o insultă la vârsta lui, simţea ea în locul lui, deşi el nu spusese aşa ceva. Uneori Alix nu putea să îşi adune minţile pentru a se gândi la Brian.

Unde era oare telefonul? Se târî mai departe. Un automobil încetini ca să o examineze şi ea îi făcu semn cu mâna pentru ajutor, dar automobilul trecu mai departe; agăţatul de pe trotuar părea o ocupaţie improbabilă într-o noapte ca asta, gândiţi-vă cât ar fi de incomod, dar nu puteai şti, unii sunt atât de disperaţi. Poate că părea o nebună formidabilă, cum mergea singură în întuneric cu un hanorac galben, cu şuviţe de păr cărunt scăpând de sub glugă şi fluturând în rafalele de vânt? Violurile pe autostradă erau un fenomen relativ nou; femei de la volan, forţate să părăsească şoseaua, răpite, violentate, aruncate departe pe câmp sau lăsate legate în magazii. Alix atinse cu degetele briceagul închis, butucănos, neted, greu. Refuza să îi fie frică de concetăţenii ei. Refuza. Sfidător, făcu semn următoarei maşini care trecea (care o ignoră sau nu o văzu), dar, un moment mai târziu, zări mult doritul telefon. Desigur, când a ajuns la el nu a ştiut cum să procedeze, nemaifiind niciodată până acum într-o stare de urgenţă; nu părea să aibă un disc cu care să formeze numărul. Se uită după instrucţiuni, dar nu reuşi să le găsească.

În cele din urmă ridică receptorul şi după o vreme o voce normală, reconfortantă spuse;

— Da? Cu ce vă pot fi de folos?

Alix explică. Polițistul de la capătul celălalt al firului îi spuse să se întoarcă la mașină și să aștepte mașina de intervenție.

— Bine, spuse Alix supusă. Și porni din nou, înapoi către mașină, pe o distanță care trebuie să fi fost de cel puțin opt sute de metri; cu mai mult curaj, făcu semn la toate vehiculele care treceau, gândindu-se că ar putea măcar să ajungă înapoi într-o mașină relativ uscată, cât mai repede posibil. Dar nimeni nu opri. Nimeni. Era puțin șocată. Într-o asemenea noapte, câinele dușmanului meu, deși m-a mușcat, ar fi stat la focul meu, cită ea din memorie, corect? greșit?, în timp ce înainta, mai ușor cu vântul în spate, către Renault-ul care o aștepta.

Și acolo, părăsită, așteptă. Un sfert de oră, o jumătate de oră, trei sferturi de oră.

Poliția nu putuse să îi dea nicio idee cam cât va avea de așteptat. Ora unu dimineața, unu și un sfert. Gândurile i se întorceau, inevitabil, din plictiseală, la Jilly Fox. Jilly îi vorbise foarte elocvent despre plictiseală și Alix fusese obligată să asculte. Plictiseala o împinsese la droguri și infracțiune; și, în cazul ei, infracțiunea nu fusese în întregime pentru a dobândi droguri, fusese făcută pentru plăcerea de a o face. Pentru emoție, pentru freamăt, pentru sentimentul de a trăi, pentru un moment de libertate din tirania timpului. „Toată copilăria, îi spusese Jilly lui Alix, am stat cu ochii la ceas, așteptând să se termine anumite lucruri. Așteptând timpul să treacă. Plictiseală? Aș fi vrut să mor. Aș fi vrut să mor de plictiseală. Efectiv să mor. M-am gândit pur și simplu să nu mai respir, la masa de seară, în fața televizorului, la rugăciunea de la școală, la ore. Obișnuiam să joc cu mine însămi niște jocuri – că nu trebuie să mă uit la ceas sau la orologiu până nu am numărat de la trei sute de-a-ndărătelea, până când tata nu își va drege vocea de trei ori, până când un nor nu va traversa un anumit ochi al geamului, până când profesoara de istorie nu-și va sufla nasul – și atunci mă uitam și trecuseră abia niște amărâte de cinci minute. Cinci minute mizerabile dintr-o viață. Și părea pur și simplu stupid – greșit și stupid – să-mi petrec restul vieții așteptând să treacă timpul. Eram mulțumită la terminarea fiecărei zile. Îmi părea rău când mă sculam în fiecare dimineață. Eram ușurată de câte ori trecea câte un minut, fără ca eu să-l fi socotit, secundă cu secundă. Ce se întâmpla cu mine? Nu știu. Când mă drogăm

timpul zbura. Și era și mai bine când făceam o spargere la farmacie sau la magazinul din colț. Emoția. Să plănuiești ce să iei. Să te ascunzi în întuneric. Să tragi cu urechea. Să-ți auzi inima bătând. Înțelegi ce vreau să spun?”

Garfield, admisese Jilly, dăduse în cele din urmă un sens orelor, zilelor, săptămânilor. Regimul de acolo parcelase timpul, îl tăiase bucăți, făcuse din el mici porțiuni. Mai bine decât la internat, căci erau mai puține minciuni, a spus Jilly.

— Trebuie să înveți să-ți împărți timpul. Să îi dai singură o formă, i-a răspuns Alix, pios.

— Oh, cunosc teoria, admise Jilly. Dar cum? Cum? Cum? Și de ce? Cui îi pasă de asta? Pentru ce?

Unu și jumătate. În sfârșit ploaia s-a domolit. Unde era Jilly acum, pe care podea goală, pe ce saltea umedă, sub ce acoperiș găurit?

Alix se gândi la Esther, care dăduse un sens timpului sau așa părea. Gândul la Esther o reconforta. Principiul estetic. Principiul organizator. Esther era interesată de lucruri durabile, nesupuse timpului. Solitare.

Dimpotrivă, axolotlul dispăruse. Sam studiase axolotlul (un fel de triton din lacurile Mexicului), la școală, la zoologie. Fusese captivat de morfologia lui neobișnuită, de excentricitatea lui, de faptul că era inofensiv. Făcuse un proiect despre axolotl. Întotdeauna îi plăcuseră creaturile subacvatice, cerșise un acvariu pe care îl ținea plin cu melci și larve efemere, dafnii de apă și gândaci; era prea milos ca să țină pești. Îl întrista să îi vadă înotând în cercuri. Dorea să locuiască într-o casă la țară, cu un eleșteu sau un bazin. Își dorea un copoi spaniol. Exista un bazin destul de măricel în curtea casei lui Deborah din Sussex. După ce Deborah va muri, el va putea să meargă să stea cu fratele lui vitreg Nicholas, vara, și să studieze viața acvatică. Viața socială a luciului de apă, minusculii peștișori de sub el, reptilele din adânc. La Wandsworth, nu era loc pentru un bazin sau pentru un câine. La Gloseley, se îndoia foarte mult că va fi loc pentru un bazin sau pentru un câine, deși poate chiriile vor fi mai mici acolo în Leicestershire? Gândul la Gloseley o deprimă groaznic. Chiar și numele (deși, desigur, bietul loc nu era vinovat de numele său) făcea să-i treacă un junghi prin inimă, iar descrierea din *Almanahul Politicii Britanice* al lui Robert Waller nu era încurajatoare; un oraș nou în pericol de a deveni

un oraș fantomă, o anomalie a Midlandului, un oraș manufacturier flancat la nord și est de vânători de vulpi, Conservatori, și către sud și vest de cazarme militare și arme nucleare. Gloseley fusese desemnat în 1981 ca una din primele zone de dezvoltare ale Angliei; o distincție dubioasă. Existau perspective de noi locuri de muncă în industria alimentelor congelate și a fulgilor de cartofi. Dar aspectul cel mai deprimant al perspectivei acestui Gloseley neted, înconjurat de sârmă ghimpată și noroios, era că Brian nu va obține postul. Acesta va fi dat unuia mai tânăr. Un tânăr cu referințe mai bune.

Brian, rămas fără slujbă, va avea timp să-și scrie romanul, marele roman-cronică a clasei muncitoare din nord. Brian va fi forțat, rămânând fără slujbă, să se confrunte cu recunoașterea faptului că nu timpul îi lipsea. Brian va deveni acru. Deja devenise nerezonabil; mai târziu, va deveni acru, ca toți ceilalți.

Alix îi sugerase lui Jilly Fox să încerce să scrie. Jilly o privise pe Alix cu dispreț și spusese; „Cum, eu? Să înmulțesc și eu acest rahat? Cum am fost amanta unui gangster? Cum m-am lăsat de droguri? Cum am încercat să-mi ucid tatăl? Porcării de felul ăsta? Nu, mulțumesc.”

Jilly Fox, ca și Shakespeare, nu aproba să te joci cu cuvinte curtezane, cu ceea ce este mai serios. Deși, când era constrânsă, când era forțată de lipsa altor opțiuni, îi plăcea să citească, la ore, pentru Alix; învățase bine, trecuse examenele, avea entuziasm. Dar nu va continua niciodată, din propria ei voință. Știa asta. Și Alix știa asta. De ce?

Nu am putut să o ajut pe Jilly, se gândi Alix; expedie din minte, ca fiind prea dureros, prea de nesuportat, prea crud, gândul că acum, chiar acum, mai profund, era pe cale de a nu-l ajuta pe Brian. Se concentra asupra lui Jilly Fox. Mâncă o bomboană cu mentă. Îi era frig.

Asociația Automobiliștilor a apărut în cele din urmă sub forma unei camionete cu macara și a unui tânăr cu mustață. A ciocănit și a ezitat și a mormăit pe lângă capota ridicată, s-a învârtit de câteva ori în jurul mașinii și a pronunțat verdictul; era de la eșapament. Nu putea fi reparat aici și acum; va duce Renault-ul la un atelier din Croydon și o va duce pe Alix acasă să se culce.

— Noroc că aveți plătit și pentru remorcare, spuse el.

— Da, spuse Alix, supusă, și supusă rămase pe tot drumul către Wandsworth, pe când el o întreținea cu diferite anecdote

ușor sexiste despre șoferițe în încurcătură; era cavalerismul întruchipat, comparativ cu fostul ei instructor de la care învățase să șofeze, care o făcuse să conducă în Leicester Square și Piccadilly Circus, cu semnele de începător la mașină, în timp ce îi descria ce ar face el tuturor vagabonzilor, golanilor și drogaților care se înghesuiau nefericiți acolo pe trepte și balustrade; „Aș face o gaură mare, declarase acel tip, i-aș băga înăuntru și i-aș împroșca pe toți cu petrol și le-aș da foc!” Mecanicul de la Asociație se limita la povești despre femei care au apelat la el pentru a le prinde postul preferat la radioul mașinii sau pentru a-l întreba de ce s-a oprit motorul când de fapt li se terminase benzina; unele femei, spuse mecanicul, credeți-mă, nu știu nici măcar ce este o jojă de ulei.

— Uimitor, murmură Alix politicos. Nu mai avea nicio putere să riposteze și, oricum, ceea ce spunea el era, fără îndoială, adevărat.

O lăsă la poarta casei ei.

— E în regulă, aici? întrebă el, privind în sus la clădirea îngustă și întunecată.

— Oh, da, îl asigură ea, mulțumindu-i expansiv; dacă ar fi fost tânără, sălbatică, sexy, l-ar fi invitat sus, la ea? Era el uneori invitat? Era ora trei dimineața. El plecă, făcând un semn cu mâna; ea aprinse lumina din hol și încuie ușa în urma ei și, în timp ce o încuia, începu să sune telefonul.

Ezită. Brian, cu noutăți despre tatăl lui? Sam, bolnav? Nicholas și Ilse, cu noutăți despre Deborah? Oricare dintre ei ar fi putut suna toată seara, ar fi putut continua să sune, neliniștiți, negăsind-o nici acasă nici la Sussex. Ridică receptorul.

— Alo, spuse, pregătită cu explicațiile. Dar era, după cum pe jumătate bănuise, Jilly Fox.

— Alix? spuse Jilly, Alix, tu ești?

— Jilly, spuse Alix. Tu ești? Era, curios, ușurată să îi audă vocea.

— Am sunat să-ți urez un Crăciun fericit, spuse Jilly.

— Cum, la ora asta? spuse Alix, cu tonul vechi de profesor de școală.

— Cât e ceasul?

— E ora trei dimineața, spuse Alix.

— Și unde ai fost până acum? Am sunat ore întregi. Ore și ore și ore. Acuzator.

— Am stat în ploaie pe autostradă, spuse Alix. Abia am sosit, explică ea pe scurt.

— Săraca de tine, spuse Jilly. Nu părea drogată, sau nebună, sau disperată; avea același ton ironic de demult. Alix, spuse Jilly, lasă-mă să vin să te văd. Ultima oară. Am lucruri să-ți povestesc.

— Știi că nu pot, spuse Alix.

— O ultimă dată. Apoi nu o să te mai necăjesc niciodată. Promit. Promit solemn. Te rog, Alix. Alix temporiza.

— O să vin să te văd eu, oferi ea. Spune-mi unde ești?

— Adevărat? O să vii de-adevărat? Jilly părea încântată, inocent încântată. O să vii curând?

— O să vin după Crăciun, spuse Alix. Trebuie să merg în nord mâine să-mi văd familia. Vin la tine când mă întorc. Spune-mi unde te găsesc.

Jilly îi spuse. Locuia într-o magherniță, în Lykewake Gardens, lângă Harrow Road. Alix putea să o găsească acolo, dar trebuie să vină după-amiaza; diminețile sunt imposibile, a spus Jilly, iar seara e și mai rău. Au căzut de acord asupra unei după-amieze; luni, 9 ianuarie 1984.

— O să vin, spuse Alix. Ora patru. Fix. Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte, întrebă de unde o suna Jilly.

— De la o prietenă, spuse Jilly.

— Și cum ai aflat numărul meu de telefon? întrebă Alix.

O scurtă tăcere.

— De la Otto Werner, spuse Jilly și râse.

— De la Otto Werner? îngână Alix. Dar tu nu-l cunoști pe Otto Werner.

— Nu. Dar știu că tu și cu soțul tău îl cunoașteți. Mi-ai dat o dată să citesc un articol al lui, îți amintești? Așa încât l-am sunat. E în cartea de telefon. L-am sunat. Și mi-a spus. O prostie din partea lui, nu-i așa?

— Într-adevăr a făcut o prostie, spuse Alix. Dar nu contează.

— Adevărat, nu contează?

— Adevărat.

Și spălându-se pe dinți, cățărându-se în pat, Alix gândi că nu contează prea mult; trebuie să o vadă pe Jilly, desigur, pentru ultima oară; „Am înaintat prin sânge atât de departe încât a da înapoi ar fi la fel de greu ca și a continua”, recită ea închizând ochii, sperând să adoarmă imediat.

*

Dar somnul nu venea. Era prea obosită ca să adoarmă. Și cum stătea culcată acolo, agitată, obosită, iritabilă, se supuse unei versiuni a următorului chestionar, provocat poate de introducerea neașteptată, surprinzătoare a numelui lui Otto Werner, la ora cea mai întunecată a nopții celei mai lungi și întunecate a anului. Astfel apărură întrebările:

Întrebare: Considera ea, Alix Bowen, în decembrie 1983, că Londra e un loc mai primejdios, mai infestat de droguri decât fusese când Jilly Fox a fost condamnată pentru diferite infracțiuni în 1979?

Răspuns: Da.

Întrebare: Acuza ea guvernul conservator pentru această deteriorare a legii și ordinii publice?

Răspuns: Nu. Nu tocmai.

Întrebare: Da sau nu?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Credea ea că guvernul laburist, pentru care votase ar fi oprit acest proces de deteriorare?

Răspuns: Nu. Nu tocmai. Nu.

Întrebare: Ar fi răspuns la fel acum cinci ani?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Credea Brian că guvernul laburist ar fi oprit acest proces de deteriorare?

Răspuns: Da.

Întrebare: Credea Brian că Poliția Metropolitană este coruptă și rasistă și că folosirea drogurilor și violența sunt cauzate de decăderea orașului interior și de nivelurile din ce în ce mai ridicate ale șomajului?

Răspuns: Da.

Întrebare: Era Alix de acord cu aceasta?

Răspuns: Da. Parțial. Da.

Întrebare: Și totuși Alix credea că un guvern laburist nu ar fi putut opri procesul?

Răspuns: Da.

Întrebare: Deci Alix credea că procesul este inevitabil și că șomajul va continua să se răspândească, violența să crească, folosirea drogurilor să se extindă?

Răspuns: Da. Cam așa. Da.

Întrebare: Credea Brian că este așa?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Credea Brian că un guvern radical de stânga ar putea salva Marea Britanie de chinurile mortale ale capitalismului?

Răspuns: Da.

Întrebare: Dar ea credea?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Credea Brian că va fi ales un guvern radical de stânga?

Răspuns: Depinde ce înțelegi prin a crede.

Întrebare: Răspunde da sau nu.

Răspuns: Ei bine, atunci nu.

Întrebare: Spune Brian că el crede că va fi ales un guvern radical de stânga?

Răspuns: Da.

Întrebare: Atunci Brian minte?

Răspuns: De fapt, nu. Într-un fel. Nu.

Întrebare: Crezi că va fi ales un guvern radical de stânga?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Crezi că grupul militant căruia Brian i s-a alăturat diminuează șansele alegerii unui guvern laburist de orice orientare?

Răspuns: Da.

Întrebare: Este aceasta intenția lor?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Crezi că este posibil ca grupul lui Brian și alte asemenea grupuri, ca Arthur Scargill și Consiliul orașului Liverpool și intelectualii politehniști de stânga din Northam să asigure de fapt continuarea guvernării de dreapta, să contribuie la creșterea popularității guvernării de dreapta, și să încurajeze în fapt adâncirea inechității în societatea a cărei renaștere susțin că o doresc?

Răspuns: Da.

Întrebare: Crezi că unii cred că aceasta este intenția lor?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Deci crezi că se înșală?

Răspuns: Da.

Întrebare: Și crezi că Brian se înșală?

Răspuns: Da.

Întrebare: Poți să discuți cu Brian despre asta?

Răspuns: Nu.

Întrebare: De ce nu?

Răspuns: Credeam că am voie să răspund doar prin da sau nu. Te rog reformulează întrebarea.

Întrebare.? R.? Î.? R.? Nu.

Întrebare.? R.? Î.? R.? Cred că nu știi cum să reformulezi acea întrebare, pentru că nu ai gândit-o corect, pentru că nu știi cum să o gândești. Este corect diagnosticul?

Răspuns: Da.

Întrebare: Ai încercat să sugerezi că răspunsurile mele la întrebările tale mă pun într-un fel de poziție reprezentativă a unei confuzii reprezentative?

Răspuns: Da.

Întrebare: Crezi că există milioane de oameni ca mine?

Răspuns: Da. Ei bine, să zicem sute de mii.

Întrebare: Crezi că ar trebui să mă hotărăsc?

Răspuns: Nu neapărat.

Întrebare: Da sau nu, așa e regula.

Răspuns: Atunci nu. Nu.

Întrebare: Aceasta pentru că a te hotărî implică asimilarea unor minciuni?

Răspuns: Da.

Întrebare: Ai fi putut să concepi, acum zece ani, că vei avea această poziție? Această lipsă a unei poziții?

Răspuns: Nu.

Întrebare: Ce s-a întâmplat?

Răspuns. Î. R. Î. Te rog reformulează întrebarea.

Răspuns. Î. R. Î. R. Î… Da, nu, da, nu, da, nu.

Dialogul cu sine însăși. Tot așa mai departe și mai departe și mai departe. Sine cu sine, sine cu sine. Alix și Brian nu mai puteau vorbi, cum vorbeau odată.

Întrebare: O ultimă întrebare. Dumneata, Alix Bowen, te mai consideri socialistă?

Răspuns: Da.

Aș fi foarte interesată, în acest caz, să aud definiția pe care o dai termenului de socialism. Sunt sigură că și Brian ar fi.

Ei bine, va trebui să aștepți.

Ce să aștept?

O să găsesc o definiție. În cele din urmă. Așteaptă.

Și până atunci, ești gata să continui să trăiești fals, într-o poziție falsă, cu premise nedefinite.

Da. Cam așa ceva. Da.

*

Dimineața a sunat Brian. Tatăl lui murise în timpul nopții. Au discutat tulburați, triști despre înmormântare, despre Crăciun, despre mașina blocată în Croydon, despre aranjamente. Abia a lăsat receptorul jos și a sunat din nou, imediat. Era Nicholas să o întrebe de ce a venit așa târziu acasă, încercaseră să o sune să-i spună să nu-și facă griji, când nu-și va găsi ochelarii de citit, îi găsise el în baie. Am renunțat să sunăm pe la miezul nopții, i-a spus el. Ea i-a spus de moartea tatălui lui Brian. Au vorbit despre Crăciun, despre planuri schimbate. A lăsat receptorul și din nou a sunat, imediat; și de data aceasta era Otto Werner, un Otto Werner îngrijorat.

— Alix, spuse el, am fost atât de îngrijorat. Mă tem că am fost un mare prost, o să te superi așa rău pe mine, și pe drept cuvânt – am fost un mare prost, am dat numărul tău nou de telefon unei femei care a sunat seara trecută și apoi mi-am dat seama că probabil l-am dat exact cui nu trebuia, acelei persoane pe care încercai să o eviți? Mi-a spus că este sora ta, dar abia mai târziu m-am gândit, sigur că i-ai fi dat numărul tău nou surorii tale. Spune-mi că nu era femeia aceea de la Garfield. A sunat?

Săracul Otto avea un ton foarte vinovat. Era vinovat.

— Nu contează, spuse Alix. Nu contează deloc. Probabil că e mai bine așa.

— Pur și simplu nu m-am gândit, spuse Otto la această confirmare a greșelii lui.

Ea îl liniști. Îi povesti de moartea tatălui lui Brian. Îi povesti despre noaptea ei pe marginea autostrăzii.

— Sărmana Alix, spuse Otto, cu căldură, o să fie un Crăciun trist, după cum văd. Și eu sunasem și ca să vă invit la o petrecere de „A douăsprezecea noapte” a lui 1984, dar pare cam lipsit de tact, poate, în aceste împrejurări?

Alix spuse că din contră, s-ar putea să dorească, indiferent de toate cele întâmplate, să vină la o petrecere de „A douăsprezecea noapte”. Își notă detaliile; vineri șase, după ora opt după-amiază. Otto continua să se scuze că îi invita, ea continua să-l convingă că s-ar putea să vină.

— I-ar face bine lui Brian, spuse ea, dar bănuiesc că depinde de aranjamentele privind înmormântarea.

— Încercați să veniți, insistă Otto. Și, după un moment de gândire; a trecut atâta timp de când n-ai văzut-o pe Caroline. Caroline ar vrea atât de mult să vă vadă pe amândoi.

— O să facem tot ce putem, spuse Alix. Sărut-o pe Caroline din partea mea.

— Și din partea noastră sărutări, spuse Otto vag. Și din partea ei.

*

Liz Headleand a fost și ea invitată la petrecerea organizată de Otto și Caroline Werner pentru „A douăsprezecea noapte” și a acceptat prompt. A spus că avea nevoie de perspectiva unei petreceri:

— Am avut o săptămână înfiorătoare, i-a spus ea lui Otto la telefon, urăsc Crăciunul, atâta agitație și toată familia se supără și Charles o să fie în Anglia și vrea să vină în seara de Crăciun cu băieții, îți poți imagina, și colac peste pupăză am avut acest dezastru cu un pacient, care avea ideea fixă că are SIDA – înainte a crezut că are cancer, dar apoi hotărâse că era de fapt SIDA. Nu i-am dat importanță și a continuat terapia în grup ca de obicei, și acum se descoperă că într-adevăr avea SIDA și tot grupul e furios pe noi și și-a pierdut complet încrederea în capacitatea noastră de a pune un diagnostic, și trebuie să spun că nu pot să-i acuz, dar cum am fi putut ști? Era un ipohondru depresiv clasic, săracul om, și acum să aflăm că are această boală îngrozitoare. Dumnezeu știe de unde a luat-o. Tot institutul e acum într-o stare de ipohondrie depresivă. Toți credem că suntem bolnavi.

— Oh, dragă, n-are importanță, a spus Otto, care nu ascultase. Vă așteptăm cu plăcere pe doisprezece.

— Nu pe doisprezece, a spus Liz, vrei să spui pe șase, nu-i așa? Așa ai spus prima dată. A douăsprezecea noapte este pe șase.

— Oh, Dumnezeule, a spus Otto, ce complicat, și fără să spună la revedere, cu mintea aiurea, a închis telefonul, gândindu-se nu la Liz ci la Alix Bowen și la propria lui zăpăceală și vinovăție. În ultimele zile, Otto Werner se trezea destul de des gândindu-se la Alix Bowen. Mai mult decât de obicei. Nu știa de ce. Poate era grija pentru Brian, transferată asupra ei? Ultimul

lucru pe care l-ar fi dorit ar fi fost să-i facă necazuri lui Alix. Avea ea destule necazuri, se temea el, cu Brian, în ultima vreme.

Liz a pus receptorul jos, întrebându-se câtă lume o fi reușit Otto să invite la o dată greșită și s-a întors la împodobitul pomului de Crăciun. Teoretic, Sally și Aaron o ajutau, dar de fapt se ascunseseră în bucătărie să mănânce câte un sandvici cu pâine prăjită înainte de a pleca acolo unde urmau să se distreze fiecare. Aaron pleca la teatru să-l vadă pe Alan Ayckbourn, Sally la o petrecere în Kentish Town. Liz privi o serpentină de beteală și agăța în pom o pasăre argintie. Pomul era împodobit anul acesta cu auriu și argintiu; nu era permisă nicio altă culoare. Liz nu avusese intenția să cumpere un brad, dar Sally și Stella insistaseră. Și acum iată-l.

— Frumos, spuse Aaron, reintrând în cameră cu gura plină cu pâine prăjită, e chiar mai bine decât în Harley Street, nu crezi?

Aaron era într-o formă bună, în ultimul timp. Piesa lui urma să fie prezentată anul viitor, la unul din cele mai cunoscute teatre mărginașe. Era, a informat-o el pe Liz, o dramă jucată în travesti, intitulată *Cleopatra pițigăiată,* cu acțiunea petrecându-se în două planuri temporale, unul în culisele primei reprezentări a tragediei lui Shakespeare în 1607, celălalt în culisele unei reprezentări a aceleiași piese în 1984 de către una din marile companii de teatru din Londra subvenționate de stat. Este o dramă politică despre Consiliul Artelor. Așa le-a spus el, dar Liz și Sally credeau că glumește. Nici uneia din ele nu i s-a permis să citească scenariul.

Bradul strălucea, ca de gheață. Trebuie să o șterg, spuse Aaron, ne vedem de Ajun. Petrecere frumoasă, spuse Liz. Aaron locuia într-un apartament în Highbury, cu niște prieteni. Până la urmă, se descurcase bine. Și Sally se descurca; se întorsese din India, nu avea serviciu, dar o ducea bine, căutând onorabil de lucru. Avusese deja o întrevedere cu un editor, chiar a doua săptămână după ce sosise. Dar cum va reacționa ea la reîntâlnirea cu Charles? Liz simți un fior de neliniște, în timp ce potrivea luminările albe. Dintre toți copiii, Sally luase cel mai în tragic faptul că Charles se recăsătorise; refuzase să-l mai vadă, să vorbească cu el la telefon, să răspundă la scrisorile lui, refuzase chiar, amenințător, să încaseze cecurile trimise de el în încercarea de a mijloci o împăcare. O acuzase pe Liz că e prea slabă, prea femeie, prea supusă, prea doritoare să placă,

acceptând dezertarea lui Charles, iar acum reîntoarcerea lui Charles.

— Tu vrei pur și simplu ca toți să te iubească, mamă, o acuza ea pe Liz, vrei ca toți să te considere minunată. Trebuie să te aperi.

— Dar mă apăr, a spus Liz. În felul meu. Dar nu-mi place să mă cert, asta e tot.

— Nu, a spus Sally, sumbru. Tu preferi să manipulezi. Ca pe vremuri. Pe sub mână.

— E adevărat, a spus Liz.

Și va crede Sally acum că manipularea a reușit? Acum când Charles se târa înapoi la Londra și cerșea cina din seara de Crăciun? Va crede ea că asta este ceea ce dorea Liz? Asta dorea Liz? Și ce oare se întâmplase cu Henrietta? Liz fredona încet și moale un colind, în timp ce împodobea bradul și se gândea la toate casele, din toată Londra, din toată țara, unde familiile se sileau să se reunească, să se certe, să se lupte, să se învrăjbească, să zâmbească, să plângă, să se plângă, să mănânce prea mult, să se înghesuie, să se adune și să se risipească pustiiți. Când erau copii, ea și Shirley urau Crăciunul, căci acesta le făcea să se simtă asemeni unor leproși; proscrise, fără brad, fără rude, fără confort, fără daruri, fără trecut. Prefera lumea dens populată pe care o crease, cu toate problemele ei. Nu se temea de Charles, își spuse ea; nu, deloc, nu se temea deloc. Dar mâna îi tremura ușor când s-a întins să așeze steaua din vârf; dobândise liniștea, după patru ani de bătălii; venea el să o tulbure iarăși?

*

Esther Breuer hotărâse că e mai bine să-și petreacă sărbătorile Crăciunului la Bologna, cu sora lui Claudio, Elena, decât să rămână la Manchester cu părinții ei și cu familia fratelui ei, sau singură în Ladbroke Grove. Claudio era la New York, într-o călătorie de studii, cu soția lui. Îl văzuse doar o dată, după conferința din vară despre vârcolac; fusese la Londra timp de o săptămână în octombrie și petrecuse tot timpul său liber cu ea. Stătuseră ore întregi împreună în camera roșie, ca în zilele de demult, vorbind, bând, vorbind, vorbind. Dar Esther îl înșelase, jucase fals; nu se mai lăsase cuprinsă de vrajă în timpul acestor lungi sesiuni, rămăsese detașată, conștientă, rațională. Și el nu observase diferența. Acest fapt o șocase. Stând acum la

Heathrow (căci hotărâse că, în 1983, în acest anotimp și la vârsta ei trebuie să meargă cu avionul), se gândea că acesta a fost lucrul care a șocat-o cel mai mult – mai mult decât paloarea lui gălbuie, decât tremurul mâinilor, decât lipsa poftei de mâncare, decât starea evident precară a sănătății lui. El nu a putut să-și dea seama dacă ea era cu el, însoțindu-l în divagațiile lui, sau nu. Poate că nu-și dăduse niciodată seama, poate ea s-a înșelat crezând în marea lor, unica lor, imateriala lor intimitate mistică? Cât de ușor ar fi fost să cadă încă o dată sub vrajă, să creadă, împreună cu Claudio, că negrul e alb și albul e negru, să se lase, ca înainte, sedusă și hipnotizată în penumbră de părerile și iluziile lui care se autocreau, se autoperpetuau, se autovalidau. Dar se silise să se abțină (amintindu-și de Liz pe malul canalului, amintindu-și de capul tăiat); stătuse trădătoare, necredincioasă, vidă, rece lângă el, prefăcându-se că îi răspunde cu murmure ciudate când monologul lui se oprea. Își retrăsese credința, își retrăsese dragostea și el se îmbolnăvise din cauza refuzului ei, dar el nu știa asta. Ar vrea să vorbească despre aceste lucruri cu Elena, noua ei prietenă, noua ei aliată.

Palmierul ei din ghiveci, în mod uimitor, supraviețuia. Claudio făcuse comentarii despre perseverența lui. Este o moarte pe termen lung, spusese.

Mergând să ia metroul către Heathrow, Esther trecuse pe lângă Jilly Fox pe stradă, dar fără să știe, căci, deși cunoștea povestea lui Jilly Fox, aproape până la ultimul episod, nu o văzuse niciodată. Jilly Fox privea fix la un afiș al ziarului *Standard,* pe care se putea citi titlul: „Noutăți despre ucigaș; o victimă care scapă îl descrie pe atacator”. Esther s-a oprit și ea puțin să privească, înainte de a se grăbi mai departe. Nu a cumpărat ziarul.

Și cum stătea în aglomeratul Heathrow, în după-amiaza lui 23 decembrie, așteptând să fie anunțat zborul ei și răsfoind literatura pe care o luase să o citească pe drum, tocmai începuse să se uite la un extras al articolului „Câțiva monetari florentini și reflecții asupra organizării monetăriei italiene în secolele al paisprezecelea și al cincisprezecelea” din *Cronica numismatică,* când a simțit că cineva încerca să-i atragă atenția, a privit în sus și l-a văzut în fața ei, elegant, îmbrăcat ușor, zâmbind întrebător și salutând, pe Stephen Cox.

— Esther, spuse el, cu vorbirea lui tărăgănată, răgușită, politicoasă, ezitantă. Și tu îți proclami libertatea? Lăsând Crăciunul în urmă?

— Acesta e planul, spuse Esther, mutându-se pe canapeaua tapisată pentru a-i face și lui loc. Tu încotro ai pornit-o? întrebă ea.

Pleca la Istanbul. Zborul lui avea întârziere. Ca și al meu, a spus Esther. Au pălăvrăgit, schimbând vești. Nu se cunoșteau bine, dar le făcea plăcere că s-au întâlnit pentru un timp scurt; călători singuratici, fugind de Anglia, de familie, de festivități. Pentru că nu se cunoșteau bine unul pe altul, au vorbit despre prieteni comuni; despre Alix, despre Brian, despre Liz Headleand. Stephen nu auzise de moartea tatălui lui Brian, dar știa mai multe decât Esther despre sosirea lui Charles Headleand; potrivit informațiilor de la Liz, Charles se certase deja cu fiul lui, Jonathan, dar, cel puțin temporar, se împăcase cu Sally; și se părea că temuta Henrietta plecase ambiguu, nedecis, să-și petreacă sărbătorile Crăciunului în Zambia la fiica ei, care era măritată cu un fermier acolo și tocmai făcuse un bebeluș. Și așa au stat la o bârfă în Salonul european, până când Stephen a fost chemat la Poarta 36. Crăciun fericit, un An Nou fericit, fericire în 1984, și-au urat politicos unul altuia. Profeția mea este că va fi un an cumplit, a spus Stephen, dar nu chiar cum a prezis Orwell. Și va fi în regulă pentru tine și pentru mine, dacă vom continua să ne ținem deoparte.

Și zâmbind s-a îndepărtat și a dispărut, ca un miraj, din fața ochilor ei.

Esther așteptase, de fapt sperase, să-și petreacă restul călătoriei în liniște cu *Cronica numismatică* și cu autobiografia lui Cellini, dar nu a fost să fie așa. Se trezise așezată pe scaunul de la fereastră lângă un bărbat destul de înalt, nici tânăr, nici între două vârste, pe care îl remarcase vag și indiferent ca fiind izbitor de frumos, frumos într-un mod plin de sine, neglijent, abătut; frumusețea lui pătrundea prin ecranul pe care și-l făcuse ea din monetarii florentini, deși el nu făcea niciun efort să și-o proiecteze, și nici ea să o recepteze. Într-adevăr, el părea, la început, a avea admirabila intenție de a-și vedea de treburile lui, puțin dezavantajat, poate, de faptul că își lovise destul de tare capul de etajera pentru bagaje, în timp ce încerca să se ferească din calea unei furtunoase doamne cu haină de blană și cu doi fii

adolescenți de mari dimensiuni și cu o grămadă de bagaje de mână de forme ciudate; se chircise în scaunul prea mic și stătea acolo supus, privind în gol, aplecându-se după exemplarul său din *Revista omului de afaceri înaripat,* punându-l la loc în buzunarul scaunului cu un gest de plictiseală, închizând apoi ochii, totul în cea mai bună manieră a unui om de lume obișnuit cu toate, trecut prin multe, călătorit peste tot. Dar când avionul a decolat, lui Esther i s-a părut că detectează la el o mică tresărire de alarmă, o tensiune nenaturală; aceasta a scăzut apoi și el a închis din nou ochii, dar ea a simțit tensiunea acumulându-se în el din nou după vreo douăzeci de minute, când s-a auzit zăngănitul care vestea apropierea căruciorului cu băuturi. Se gândea cu plăcere la o băutură festivă și analiza încântată în minte posibilitățile; o votcă martini? Două pahare de whisky? Un whisky și un sfert de șampanie? — căci era, totuși, Crăciun – când a observat că vecinul ei apucase strâns brațul scaunului și gâfâia scurt, repezit. Se pregătea oare să scoată o grenadă? s-a întrebat ea, inevitabil în 1983. Era un terorist internațional? Era un neofascist italian, un marxist italian, un membru al O.L.P? Nu părea italian; părea mai degrabă nordic. Esther nu credea că e englez; zărise un pașaport care părea străin, când el își căutase țigările în buzunar. El fuma acum, oarecum frenetic; poate că încerca doar, fără succes, să se lase de fumat și suferea de simptomele renunțării la nicotină?

Căruciorul cu băuturi zdrăngănea și hodorogea, înaintând încet, chinuitor. Esther se stabilise la o votcă martini și un vin alb mic și era pe punctul de a-și plasa comanda stewardesei, când vecinul ei, nepoliticos, autoritar, i-o luă înainte și ceru trei whisky-uri. Stewardesa îl servi imediat; căci era un bărbat foarte arătos. Esther așteptă și primi la rândul ei, sau mai degrabă după rândul ei, un mic disc nostim de hârtie, un minipachet de alune, paharul cu bucăți de gheață și micile ei sticluțe; și le aranjă în față ca pentru o petrecere de păpuși. Se relaxase complet după ce diagnosticase problema companionului pe care nu și-l alesese. Era un alcoolic, care avea nevoie de băutura lui. El își turnă în pahar conținutul uneia din sticluțe și îl dădu peste cap dintr-o dată, nediluat (își exprimase, cu un accent străin aproape imperceptibil, o mare nemulțumire la gândul de a bea whisky cu gheață); apoi își turnă a doua sticluță și se rezemă de

speteaza scaunului arătând, după cum presupunea Esther, ca un om mai fericit. Dar se pare că ea înțelesese lucrurile puțin, numai puțin greșit, căci după cinci minute el sări brusc în picioare, dând din mâini și strigând ceva într-o limbă necunoscută. Își lovi din nou capul de etajera pentru bagaje, dar reuși să rămână pe picioare, gesticulând și strigând.

Pasagerii și echipajul reacționară instantaneu cu panică și consternare. Unii au făcut gestul de a se feri și și-au acoperit capetele; stewardesa a căzut pe culoar, în spatele cărucior ului, țipând; o femeie a început să strige că stewardesa fusese împușcată. Cum, cu încetul, a devenit clar că nimeni nu fusese împușcat și că bărbatul nu era înarmat, lumea a început să-și revină, rușinată de modul în care își manifestase instantaneu frica; o stewardesă se apropie, în timp ce bărbatul, agățat cu o mână de etajera pentru bagaje, perora. Esther înțelesese deja despre ce era vorba. Noul ei prieten nu era nici nebun, nici dement, nici violent, era pur și simplu foarte, foarte beat. Comportarea lui liniștită de la începutul zborului fusese calmul grijuliu al unui om care știa că deja băuse prea mult; irezistibilul whisky miniatural fusese picătura care îl proiectase pe un alt tărâm.

Întâmplător, Esther era foarte familiarizată cu acel tărâm și era din plin obișnuită să converseze cu locuitorii lui, deși, poate, nu în limba pe care o folosea el acum; îl trase de mânecă în timp ce el se legăna deasupra ei și, în timp ce se apropia de ei un blond și nervos membru al echipajului, îi șopti;

— Hei, stai jos, haide, stai jos, o să-mi verși băutura pe care am așteptat-o ore întregi.

El privi în jos, o măsură cu privirea, măsură cu privirea mica ei petrecere pentru păpuși, schimbă direcția, zâmbi, își îndoi genunchii și se așeză. Membrul echipajului era acum lângă el.

— Ce se întâmplă, domnule, zise el mieros, ce se întâmplă?

Domnul trăgea deja de vârful celei de a treia sticle. Esther se gândi că era mult mai bine să fie lăsat să o bea; experiența îi spunea că următoarea fază ar putea fi mai curând sentimentală, înclinată spre conversație, liniștită decât gălăgioasă. Calm, ea își turnă propria ei băuturică. Însoțitorul de zbor, așezat pe vine lângă ei privea mica ei ceremonie.

— Sunteți împreună cu acest domn, doamnă? întreba el. Esther ezită, se eschivă, sorbi o înghițitură din pahar.

— Ei bine, nu tocmai, spuse ea, dar eram pe cale de a face cunoștință. Nu-i așa?

Și își puse o mână, care spera că e liniștitoare, pe brațul bărbatului, care tocmai reușise să deșurubeze dopul celei de-a treia sticle și să toarne conținutul, cu o mână impresionant de sigură, în paharul lui. Bărbatul dădu din cap și murmură ceva nedeslușit.

— Totul e în regulă, mulțumesc, spuse ea cu un ton hotărât și însoți această declarație cu diferite semne cu capul, clipiri din ochi și grimase prin care intenționa să-i arate însoțitorului de zbor că ea crede că lucrurile sunt sub control și e mai bine probabil să rămână așa dacă el se va retrage. Însoțitorul de zbor răspunse cu o avalanșă similară de semne și clipiri și arătând discret cu degetul butonul cu care putea fi chemat. Se ridică în picioare, spuse;

— Vom veni curând să luăm comanda pentru masa de seară, doamnă – adică domnule și doamnă – și plecă.

Interesant, se gândi Esther, și sorbi încă o înghițitură. Nu se poate face mare lucru pentru a calma pe cineva la această altitudine deasupra mării, în acest spațiu îngust. Se întrebă dacă există în avioane cămăși de forță. Bărbatul își bea acum whisky-ul, pe îndelete, meditativ ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Cu grijă, prudent, Esther scoase de sub tăviță *Revista numismatică.* Însă vederea acestei inocente publicații îl stârni pe vecinul ei, așa cum se temuse pe jumătate că s-ar putea întâmpla, își lăsă paharul și își îndreptă atenția în întregime către ea.

Civilizat, galant, curtenitor, în engleza lui aproape perfectă, în engleza lui prea atent pronunțată, o întrebă asupra destinației călătoriei ei. Cum ea călătorea spre Bologna și cum fusese destul de greu să găsească această singură companie aeriană care avea un zbor direct spre Bologna în acea săptămână, simți că trebuie să răspundă adevărat:

— Bologna, spuse ea, cu o intonație ușor severă, care ar fi putut implica „desigur, prostule”. El sesiză imediat subtextul, cu instinctul și subtilitatea unei persoane pe care alcoolul o eliberase de toate politețurile consumatoare de timp;

— Nu se subînțelege deloc că mergeți la Bologna, spuse el. Eu, de exemplu, nu merg la Bologna. Merg la Ferrara. Dar cum nu există aeroport la Ferrara, am fost obligat să folosesc acest zbor la Bologna. Puteam, bineînțeles, să fi călătorit de la

Veneția, căci există zboruri directe la Veneția, de fapt există mai multe zboruri directe, regulate către Veneția decât către Bologna, așa că mi-a luat ceva timp să ajung la concluzia că e mai înțelept să călătoresc via Bologna, așa că nu cred deloc că era necesar să sugerați că ar fi trebuit să presupun că mergeți la Bologna.

— Vreți să spuneți că aș fi putut merge la Ferrara, spuse Esther, curios încântată de această întorsătură a discuției; și continuă să fie încântată, pe durata discuției prelungite încă un sfert de oră despre aeroporturi, orare de zbor, limite admise la scutirea de vamă și alte asemenea subiecte. El era, după cum spunea, olandez. Îi arătă chiar pașaportul; ea îl inspectă, căci el părea dornic ca ea să-i inspecteze pașaportul, și observă că omul părea să aibă o ocupație legată de obiecte de anticariat și că locuia la Amsterdam. Ea îi arătă pașaportul ei. Conversară puțin despre artă, ceea ce a fost, poate, un lucru nechibzuit, căci la întrebarea ei dacă îi e familiară sau nu Madonna lui Jacopo della Quercia de la Museo del Duomo din Ferrara (căci observațiile lui anterioare asupra școlii sieneze o făcuseră să creadă că s-ar putea să o cunoască) el izbucni subit violent împotriva sărmanului della Quercia, al cărui simplu nume părea să îi inspire o furie abia controlabilă, căci îl repetă de douăzeci sau treizeci de ori, experimentând diferite pronunțări, într-o diatribă întreruptă de sosirea mesei (ceai?, cină? cine putea spune ce era la acea oră a zilei?) – și de întrebările neliniștite ale însoțitorului de zbor dacă domnul și doamna găsesc călătoria agreabilă.

Da, spuse Esther hotărât, dar prietenul ei (al cărui nume, aflase, era Leo Steen) sări din nou, dezastruos, în picioare, împingând măsuța rabatabilă și turtind tăvița de plastic cu mâncare, și dând din mâini.

— Oh, stai odată jos, spuse Esther tăios, destul; dacă o să continui așa o să ne trimiți pe toți în picaj chiar în Alpi.

Cuvântul „Alpi” făcu minuni. El se așeză imediat, murmurându-și sie însuși ceva despre Alpii Zillertaler și Julijske și despre o călătorie pe care a făcut-o acolo acum mulți ani cu o femeie, primăvara, și despre trenuri și vapoare și automobile, despre o minunată pasiune fulgerătoare pe un bac noaptea și despre inferioritatea călătoriilor aeriene. „Da, da, desigur”, spuse Esther, înfulecând flămând tocana neidentificabilă, porția

ei de salată, chifla, biscuiții și brânza Bel Paese (dar punând punct înaintea tartei cu fructe); da, era de acord, trenurile și vapoarele erau mult mai plăcute; dar existau din ce în ce mai puține; ești obligat să călătorești cu avionul, iar călătoria cu avionul este în același timp plictisitoare, lipsită de romantism, înspăimântătoare, anostă; da, erau de acord, da; însoțitorul aduse o nouă tavă cu mâncare, pacificatoare dar, ca un adevărat băutor, el nici nu o atinse, așa că Esther, pe neobservate, îi fură brânza. Era lihnită de foame; nu apucase deloc să mănânce toată ziua. Marea Nordului, spunea el. Haga, Felixstowe, Harwich, Hook. Da, da, spunea ea.

Pentru urechile ei, era ca o muzică această conversație, din care el nu-și va aminti, a doua zi, niciun cuvânt (ea cunoștea prea bine simptomele). A doua zi, va fi ca și când această conversație nici nu a existat vreodată. El îi povestea despre amanta lui care era măritată cu un negustor de artă. Da, da, spunea Esther.

După ce avionul a aterizat, ea a fost întrucâtva îngrozită când anunțul obișnuit, care spunea tuturor să rămână pe scaune până când se va stinge textul luminos privitor la centurile de siguranță, a fost urmat de sosirea însoțitorului de zbor și a unui alt bărbat mai mare, mai solid, mai feroce, în uniformă, care i-au indicat noului ei prieten că trebuie să se ridice și să îi urmeze. Lașii, fanfaronii, n-au avut curajul să-l ia în timpul zborului, și-a spus ea, în timp ce Leo se împleticea pe culoar către ieșire, după ce murmurase câteva cuvinte de adio și își declarase devotamentul etern și dorința ferventă de a o revedea cu ocazia zborului de întoarcere. Ar fi trebuit ea să protesteze? Ce putea să facă? Cel puțin se va interesa de el, hotărî ea, în timp ce trecea prin ușa avionului, dar însoțitorul de zbor o aștepta deja cu explicații, cu mulțumiri oficiale din partea companiei aeriene. „Ați evitat un incident neplăcut”, „foarte recunoscători pentru intervenția dumneavoastră”, „ați procedat cu foarte mult tact”, spuneau însoțitorul și un nou apărut băgător de seamă din personalul de la sol, în timp ce ea stătea într-un coridor telescopic, în plin curent, la trei metri deasupra solului, strângându-și în mână sacoșa de pânză. Când Esther, simțind că devine agresivă, simțindu-și calmul la limite, i-a întrebat ce au făcut cu companionul ei, ei au asigurat-o că va fi înaintat autorităților. Pentru ce? a spus Esther, nu a făcut rău nimănui,

nu-i așa? Și ei, simțind că dăduseră un răspuns greșit, au început imediat să o asigure că au vrut să zică de fapt că *nu* va fi înaintat autorităților, că nu se va face nimic, că au vrut numai să-l coboare din avion întâi pentru comoditatea celorlalți pasageri și pentru siguranța lui însuși și că el este probabil deja în drum spre destinația lui. Esther privi la ei cu dezgust.

— Sunteți niște ipocriți, nu-i așa? spuse ea, cât îndrăzni de obraznic, și își ridică sacoșa de pânză și plecă, hotărât, înainte ca ei să o aresteze și pe ea, pentru complicitate și colaborare și incitare la dezordine în ceruri.

*

Ziua de Crăciun în casa din strada St. John's Wood. Un tămbălău cumplit. Hârtii de ambalaj erau presărate pe covor, coșurile de hârtii debordau, pungi negre crăpau de pline, pahare și farfurii murdare stăteau pe etajerele de cărți, pe birouri, pe cămin, pe scări, și mașina de spălat vase își făcea datoria, încărcătură după încărcătură, fără niciun efect vizibil.

Infrastructura domestică nu putea suporta încărcătura suplimentară, și Liz, obișnuită cu ajutorul bine plătit și priceput al unei tinere și energice menajere poloneze, care venea de trei ori pe săptămână, era depășită de dezordine, de indiferența celorlalți față de această dezordine. Se adunaseră toți tinerii familiei Headleand; Jonathan de la Bury St. Edmunds, cu prietena lui; Aaron din Highbury; Alan de la Manchester, Sally și Stella, care amândouă locuiau încă oficial cu Liz. Se întindeau pe canapele și se certau pe coridoare. Și era acolo și Charles, trădătorul Charles, stând și sforăind într-un fotoliu, ghiftuit cu friptură de curcan și cu cremă cu brandy și cu budinca de Crăciun. Bucură-te de pace atât cât mai este, își spuse Liz, adăpostindu-se în spatele foilor ziarului *The Times,* în timp ce întunericul serii se îngroșa. Își mângâia reconfortant pisica, și ea ghiftuită cu friptură de curcan. Pisica strănuta și tușea. În curând, la ora șase, o va suna pe Alix, la Leeds; săraca Alix, Crăciunul ei fusese ruinat de funeraliile tatălui lui Brian, sau mai curând de incapacitatea lui Brian de a organiza o înmormântare. Aceasta plana asupra lor în timp ce tatăl lui Brian zăcea la morga spitalului.

De ani de zile, ea și Alix și-au vorbit în ziua de Crăciun la ora șase; era o tradiție. Nu o încălcaseră niciodată, de câți ani – cincisprezece, șaisprezece? Aceasta le dădea siguranța că

există undeva o lume, departe de casă, departe de conflictele vieții de familie.

Esther, dezertoarea, mânca acum spaghete și prosciutto la Bologna. Înțeleaptă Esther.

Conflictul izbucnise de data aceasta unde era de așteptat mai puțin; nu între Sally și Charles, care păreau că îngropaseră securea războiului cu ajutorul unui colier de chihlimbar și al unui „g-and-t". (Sally denumise astfel ginul cu tonic, inițial poate ca să-l enerveze pe Charles, dar nu reușise, și acum denumirea rămăsese o glumă conspirativă, mutuală), ci între Jonathan și Alan, între Jonathan și Charles, un conflict în triunghi, un triunghi Oedipo-fratem. Jonathan și Charles se înțeleseseră întotdeauna bine, înainte; acum se provocau unul pe altul înadins, și Alan, de obicei rezervat, se implicase în conflict. Conflictul era în legătură cu televiziunea; și Liz, aruncându-și ochii pe ceas, își simți moralul prăbușindu-se când ușa se deschise, Charles se trezi brusc iar Jonathan năvăli înăuntru cu un teanc proaspăt de videocasete.

Și începură din nou; discuții despre televiziune.

— Ia uită-te, tată, spunea Jonathan, ghemuit pe podea și jucându-se cu telecomanda aparatului video, uită-te, hai uită-te la secvența asta, și începu să pună din nou un fragment din recentul său film despre viața într-o școală publică oarecare, scumpă și pretențioasă.

Liz căscă, nemulțumită; ce ridicoli erau amândoi; ciorovăindu-se copilărește, cu gelozie, și totul din cauză că emisiunea lui Jonathan fusese bine primită, câștigase un premiu, fusese un *succès d'estime.* Aceasta era o provocare directă pentru tatăl lui; îi arătase lui Charles prima oară filmul imediat după ce acesta sosise, cu trei seri în urmă, și Charles se întorsese direct la camera lui de hotel și petrecuse o oră la telefon pentru a procura câteva copii vechi ale propriului său film clasic despre educația în anii șaizeci, *Drumul strălucitor,* și li-l arătase necruțător, competitiv, trist, supărat, nostalgic, în seara de Ajun. Acum reveniseră la același subiect în ziua de Crăciun. Alan, pleoștit pe canapea, deschise ochii și strigă la Jonathan;

— Închide drăcia aia, John, nu rezist să mai văd porcăria aia încă o dată.

— Ține-ți gura, fiule, spuse Charles, aplecându-se înainte, râgâind, fascinat fără să vrea de tehnica de filmare a lui

Jonathan; și continuară din nou și din nou, cu aceleași vechi insulte, aceleași vechi argumente. Alan ura filmul din cauză că prezenta o mulțime de indivizi din burghezia înstărită făcându-se de râs spre distracția națiunii, instigați, după părerea lui, de Jonathan; Jonathan pretindea că filmul lui e o satiră socială, sau cel puțin că Alan ar trebui să-l priceapă ca atare; Alan replica atunci că poziția lui Jonathan nu era nici obiectivă nici satirică, ci pur și simplu stupidă, conformistă, frivolă; și ce ai împotriva frivolității, a strigat atunci Aaron, spre iritarea amândurora; filmul tău nu are un centru de greutate moral, uită-te la diferența față de *Drumul strălucitor.* Acela era un film angajat, argumenta Alan; da, și uite ce poziție are Charles acum, răspundea Jonathan, uite unde te duce angajarea; ce e greșit în poziția mea, replică Charles; și o țineau așa, învârtindu-se în jurul aceleiași roate de moară, fiecare împins de ceilalți de pe poziția lui naturală. Alan forțat să ocupe rolul lui Thersites cel veșnic nemulțumit, Aaron rolul lui Oscar Wilde, și Charles – cel mai ciudat dintre toți – forțat până la urmă să-și asume rolul pacificatorului, în timp ce băieții lui se atacau unul pe altul și îl atacau pe el. Totul era din vina lui Jonathan, care făcuse o tentativă atât de directă de a-și afirma puterea, lansase o provocare atât de naivă și amenințătoare față de respectul cuvenit tatălui și, totuși, dintre toți Jonathan părea cel mai liniștit, cel mai stăpânit, cel mai puțin angajat în dispută. Liz își aminti de ei mici, luptându-se, rostogolindu-se pe covor. Și acum Jonathan are un salariu frumos, o prietenă numai a lui pe nume Xanthe (Liz nu o prea are la inimă, căci vorbește prea mult despre mâncare, dar speră că Jonathan s-a fixat în sfârșit) și, parcată în față, stă noua lui mașină elegantă, un competitiv GTI roșu, decapotabil. Liz era impresionată de reproșurile lui Alan la filmul de succes al lui Jonathan, reproșuri pe care nu ar fi fost în stare să le formuleze atât de bine ea însăși. Impresionată era, după cum putea vedea, și Sally, deși ea încerca să nu se implice. Filmul lui Jonathan avea, după cum spusese Alan, intențiile, dacă nu imaginile, curios de lipsite de focalizare, evocările batjocoritoare, ironice ale privilegiilor și prejudecăților, fiind curios de măgulitoare și pentru privitor și pentru subiect; filmul părea să spună „Numai pentru amuzament”. Și, totuși, și totuși – era fluent, perspicace, revelator, și Jonathan avea dreptate să se bucure de succesul său. Era răutăcios din partea

lui Alan să încerce să-i strice bucuria, meschin să-l invidieze; nu anula prin aceasta fundamentul moral al propriilor lui obiecții? Liz căscă din nou, privind un apatic tânăr de șaptesprezece ani, îmbrăcat de seară, vorbind despre plăcerea de a sparge porți și de a fura butoiașe cu bere; și descriind deliciile distracției de a umple poșetele de seară ale unor tinere prostuțe, când acestea nu observă, cu Camembert; pretinzând că se culcase când avea numai cincisprezece ani cu directoarea școlii la care învățase.

— Ca document social, începea Alan din nou să argumenteze, secvența aceasta este absolut nulă. Sunt sigur că tata e de acord, este evident că băiatul minte, ce rost are să filmezi așa ceva?

Jonathan spuse ceva despre faptul că fanteziile oamenilor sunt revelatoare și încercă să ceară sprijinul lui Liz, dar Alan nu putea fi oprit;

— Fantezii, repetă el, numai cu fantezii suntem hrăniți acum, nu mai putem distinge între fapte și fantezii, privim gunoi, seară de seară, ni s-a înmuiat creierul tuturor.

— Și ce faci tu, apropo de asta, acolo la Manchester, predând teoria politică? Pur și simplu stârnești un alt fel de fantezie; fantezia progresului social, visul discreditat al Utopiei. E mai bine să arăți oamenii așa cum sunt, decât să-i faci să viseze că pot să aibă ceea ce nu pot să aibă.

— Eu nu cred că tipul mințea, spuse Stella, care tricotase pașnic tot timpul acesta, știu o mulțime de tipi la Cambridge care sunt exact așa.

— Ei bine, asta e problema ta, spuse Alan, dar nu foarte răutăcios, căci ea era, la urma urmelor, doar sora lui vitregă și în plus era mai mică decât el.

— Nu, nu este, spuse Sally, există într-adevăr o mulțime de oameni de acest fel, pur și simplu tu treci prin viață ignorându-i; trăiești într-o lume încă mai auto-selectată decât Jonathan.

— Oh, Dumnezeule, spuse Charles, luându-se cu mâinile de cap, ați putea să încetați să vă certați sau să dați televizorul mai încet, sau amândouă? Dumnezeule, e prea cald aici.

Și atunci pisicii i se făcu rău.

*

— E un iad aici, îi suspină Liz lui Alix la telefon. Un adevărat iad. Se ceartă întruna și se uită la televizor. Amândoi deodată.

— E aproape același lucru și aici, dar mai sumbru, cu mai puțin entuziasm, spuse Alix, din vila părinților ei din Leeds.

*

Esther și Elena își zâmbeau una alteia, plăcut, liniștit, în fața unui coniac italian de Crăciun, în perfecta armonie, în pace profundă.

Renault-ul familiei Bowen stătea într-un atelier din Croydon. Defecțiunea fusese diagnosticată; un vandal isteț din Wandsworth înfundase în eșapament un cuib de pasăre.

*

Era încă ziua de Crăciun în casa din St. John's Wood. Lui Liz nu-i venea să creadă că a durat așa mult. Și, neașteptat, după ce mâncaseră un prânz copios la ora două, toată lumea părea, pe la ora opt, că vrea să mănânce din nou. Nu mult, doar o gustare, au strigat cu toții și Liz stătea în bucătărie, făcând sandviciuri cu somon afumat când a sunat telefonul. Era sora ei Shirley.

— Dar am vorbit cu ea azi dimineață, începu Liz, ca răspuns la propoziția de început a lui Shirley, „E vorba de mama"; și apoi, în tăcerea care a urmat, rememoră rapid, re-citi acea propoziție, acea intonație și pentru un moment glorios speră că mama ei a murit.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea, căci Shirley nu spunea nimic. Shirley?

Și Shirley îi povesti că mama lor a făcut o comoție cerebrală. Îi dădu detalii. O comoție destul de gravă, dar, spuse Shirley feroce, nu destul de gravă. Au dus-o la spital.

— Ar trebui să vii să o vezi, spuse Shirley. Pentru că, să fiu a dracului dacă pot să fac față singură. Vocea ei începu dintr-o dată să tremure de furie. Cinci ani blestemați am așteptat și tu nu ai ridicat un deget, nici nu te-ai apropiat, n-ai făcut absolut nimic, spuse Shirley. Ei bine, m-am săturat. N-o să mai continuu așa, auzi, n-o să mai continuu. Poți să vii aici și să preiei comanda. Eu nu mai pot. Ești femeia cea mai egoistă de pe pământ, Liz Ablewhite, și te urăsc. Te urăsc. Mă auzi? Te urăsc.

Spiritul Crăciunului.

— Sigur că o să vin, spuse Liz. Liniștește-te, Shirley, ai suferit un șoc oribil. O să stabilesc cum o să ajung acolo și o să te sun. Ești acasă?

— Sigur că sunt acasă. Unde dracu’ crezi că aș putea fi? Pot fi vreodată altundeva? Niciodată, niciodată! țipă Shirley.

— Liniștește-te, liniștește-te, spuse Liz și puse jos receptorul. Mecanic, continuă să taie sandviciuri, în timp ce lacrimi de șoc și indignare și auto-justificare și oboseală îi izvorau din ochi. Ajungeau la ea voci ridicate din camera de alături; strigau ceva despre antene parabolice, despre ruperea țesăturii societății, despre banda sonoră a unui vechi film american cu gangsteri din Los Angeles.

*

Știrea despre comoția Ritei Ablewhite a fost întâmpinată, în fața sandviciurilor, cu o tăcere încurcată. Deci se întâmplase în sfârșit ceva în această non-poveste, în această non-secvență de non-evenimente. Nimeni nu a reușit să găsească o reacție potrivită. Era Liz Headleand judecată, în acest moment, pentru faptul că își neglijase mama, pentru faptul că nu răspunsese la apelurile anterioare? Se judeca ea însăși? Nu era clar. Ea nu le dădea niciun indiciu. Trecu platoul cu sandviciuri pe la toți în tăcere și oftă de câteva ori. Apoi, cum tăcerea se prelungea incomod, spuse:

— Am vorbit cu ea de dimineață. Părea că se simte bine de dimineață. La fel ca întotdeauna, de fapt.

Tinerii se uitau în jos, la farfuriile lor.

— I-am trimis o felicitare de Crăciun, îndrăzni să spună Stella.

— Da, spuse Liz. Da, mi-a spus că a primit-o. A fost drăguț din partea ta, Stella.

Vorbea monoton, liniștită. Ceilalți nepoți și nepoți vitregi ai Ritei Ablewhite își aruncară unul altuia priviri furișe, vinovate; ei nu trimiseseră felicitări, nu o văzuseră pe bătrână de mulți ani, nu-și puteau imagina ce îi venise Stellei.

— Va trebui să merg la Northam, bănuiesc, spuse Liz. Nu pot să las totul pe seama lui Shirley. Fără emoție, plat. Ce coșmar, spuse Liz.

— O să te duc eu cu mașina, spuse Charles. De dimineață. Nu poți face nimic acum. O să trec să te iau mâine dimineață.

— Adevărat? spuse Liz, fără o mare schimbare de ton, ca și cum ar fi fost absolut nesurprinsă de această ofertă întrucâtva surprinzătoare. Ar fi drăguț din partea ta.

Copiii lui Charles și copiii lui Liz, răspândiți prin salon, se uitau unul la altul. Alan luă încă un sandvici din tava de la picioarele lui.

— Hei, pasează-le încoace, spuse Aaron. Sandvicurile au fost pasate. S-a turnat cafea. Sally privi la ceas. Jonathan aruncă o privire către televizor. Liz privea în gol. Bradul de Crăciun scânteia. Charles căscă. Jonathan își drese vocea.

— Liz, spuse el, te-ar deranja foarte mult dacă ne-am uita câteva minute la emisiunea lui Martin? O să înceapă în câteva minute.

Se uitară toți la Liz.

— Nu, nu, sigur că nu, spuse ea absentă, uitați-vă, chiar vă rog.

— A fost o zi minunată, mămico, spuse Sally; neliniștit, întrebător, ironic; în timp ce Jonathan se întindea pe jos să dea drumul la televizor. Era, încă o dată, sfârșitul cuvântării reginei.

— Oh, Dumnezeule, spuse Alan; Jonathan schimbă canalul repede; Aaron începu să râdă; și începură toți să râdă, fără entuziasm, complice, în timp ce viața începea să curgă din nou, în timp ce mama lor se dezgheță și zâmbi și începu ea însăși să râdă.

— Da, da, spuse Liz, din nou ea însăși, pur și simplu o zi minunată.

*

Conducând spre Nord, pe autostrada M 1, în a doua zi de Crăciun, Charles încerca să o pună la curent pe Liz cu noutăți despre antene parabolice, păsări, amprente și NTVRO. Compania lui plănuise de mult să-și dezvolte filiala denumită orgolios „Rețeaua Internațională Globală”, și care lupta din greu pentru supraviețuire, într-o agenție de știri cu adevărat globală, internațională, cu transmisii prin satelit și recepție cu antene parabolice. Planurile au ieșit prost din cauză, că la New York, Charles a susținut o tehnologie nepotrivită. Charles era în dizgrație. Paradoxal, păcătuise prin insuficient patriotism; cu creierul spălat de ani de reclamă americană încrezătoare, subapreciase decisiv o mică descoperire domestică britanică și se trezise păcălit. Charles îi explica unele din aceste lucruri lui Liz, în timp ce mintea îi zbura asupra relațiilor anglo-americane în general și asupra încurcăturii lui în particular. Îl asculta ea oare, putea să-l urmărească? Cine putea spune? Nu știi

niciodată, cu Liz. Când îi convenea, juca rolul de Mică Femeie, incapabilă să urmărească un manual de utilizare a radioului din mașină, căscând de plictiseală de câte ori e menționat ceva electronic, chiar protestând (implauzibil, desigur) că nu o interesează știrile; dar în diferite ocazii, în timpul zilelor de Crăciun, o auzise aruncând niște comentarii bine informate despre tehnologia informatică, „videotex” și „videodata”, când discuta cu Jonathan și Alan implicațiile filosofice ale acestei lumi a tehnologiei noi. Acuma ea stătea, ascultând sau nu; vocea lui Charles descria un peisaj acoperit de farfurii albe stând la pândă, întorcându-se ca floarea-soarelui, ca floarea-lumii, către cerul vorbitor. De ce, se întreba el, o duce el acum cu mașina, tot acest drum? Ca să fugă de acei copii mari de la Londra, amenințători, uimitori, crescuți peste măsură. Ca o răzbunare față de Henrietta? Ca un act de amabilitate? Nu știa. Albele fețe vizionare priveau în sus implorator, pe când peisaje fără formă, murdare, cenușii se desfășurau în mersul mașinii; ieșiri și intrări. Minerii vor face grevă în noul an. Țara veche. Șoferi englezi! se gândi Charles pe culoarul rapid al autostrăzii, apăsând pentru a-l speria pe ticălosul din spatele său, pe frâna Fordului Sierra închiriat. Cei mai agresivi șoferi din lume. Uitase, după anii petrecuți în America cea politicoasă, cât de ai dracului erau englezii.

Liz stătea tăcută, distantă, neatentă. Încerca să reconstituie ceea ce s-ar putea dovedi a fi fost ultima conversație cu mama sa; ultima ocazie de a pune întrebări, de a primi răspunsuri. Despre ce au vorbit în dimineața de Crăciun? Ca de obicei, despre nimic „Ce mai faci mamă?” „Nu prea rău, nu mă plâng.” „Un Crăciun fericit.” „Cum să fie fericit?” „Suntem toți aici, toată familia și toți îți transmitem dragostea noastră.” „Stella mi-a trimis o felicitare.” „Ah, bine. Ce face Shirley?” „Nu prea rău.” „Cum e vremea acolo?” „Plouă.” „A plouat și aici, dar parcă s-a mai oprit.” „Cum îi place Stellei la Cambridge?” „Zice că îi place foarte mult.” „Sally și-a găsit de lucru?” „Nu, nu încă, dar caută.” „Ai auzit de acel accident la Pontefract? Am auzit la radio” „Nu, spune-mi, ce a fost?” Și așa mai departe, și așa mai departe. Discutaseră despre emisiunea postului de radio 4, *O carte la ora de culcare* (un roman care Ritei Ablewhite nu-i plăcuse și de care Liz nu auzise, deși pretindea că da) și despre aspirațiile intelectuale ale Celiei Harper (de care bunica ei se

interesa foarte mult, după părerea lui Liz inexplicabil) și apoi, cu datoria îndeplinită, își luaseră rămas bun. S-ar putea să se dovedească un rămas bun pentru foarte multă vreme. Și, pentru Liz, cea mai mare enigmă rămânea cunoașterea faptului că această conversație (una din multe mii), dacă ar fi fost analizată, dacă ar fi fost înregistrată și reprodusă, nu ar fi trădat, nici chiar pentru propria ei ureche expertă în detectarea devierilor, nicio urmă de anormalitate, de excentricitate; pete și raze, pete și raze. Care era denumirea latină a acelor mici particule plutitoare care trec, transparent, ca niște amoebe, de-a curmezișul globului ocular?

Charles, ieșind de pe autostradă, urmărind indicatoarele, murmura că locul se schimbase până la a fi de nerecunoscut. Liz, de asemenea, îl găsea schimbat și putu, doar cu mare dificultate să îl ghideze către Infirmeria Regală; e din cauza sistemului de circulație cu sens unic, spuse ea, în timp ce se învârteau a treia oară pe aceeași porțiune a șoselei circulare interioare a orașului. Î parcajul spitalului, se despărțiră. Charles ca să cerceteze hotelurile, Liz ca să-și caute mama.

— Curaj, băbuțo, curaj, dulceațo, spuse el, bătând-o cu palma pe spate, a îmbrățișare. O să se termine totul în curând. Mă întorc peste o oră.

— Mulțumesc, spuse ea slab, și porni spre ușile automate, lin alunecătoare.

Dar se putea ca lucrurile să nu se termine curând. Rita Ablewhite zăcea semi-conștientă și putea să zacă așa luni sau ani. Liz privi îndelung la grămada de carne care era mama ei. Shirley avea dreptate, se îngrășase, se făcuse ca un munte. Douăzeci și cinci de kilograme în ultimii șase ani. Monstruos. Nu părea să o recunoască pe Liz, nu părea să recunoască nimic. Liz stătea la capul patului și privea. Carnea avea spasme. O parte a feței era paralizată; atârna, strâmbă. Toate acestea nu au nimic de a face cu mine, se gândi Liz, și totuși face parte din mine însămi. Privea cu ochii uscați. Personalul spitalului era politicos, dar sever și rigid. Liz își simți propria față cuprinsă de spasme, când răspundea întrebărilor lor; pielea ei era uscată și înmuiată de vârstă la vederea mamei ei. Mirosul de spital îi făcea greață. Podoabe obscene de Crăciun se bălăbăneau în salon. Un puf prăfos zăcea pe sub paturi în mici rotocoale și smocuri. Părul Ritei Ablewhite era rar și alb și smocuit iar pielea capului apărea

pistruiată. Liz Ablewhite își simți pielea capului furnicând. O bătrână dindărătul unui paravan, în capătul celălalt al salonului gemea și striga „Mămico! Mămico!”

Nu pot să suport multă vreme așa ceva, își spuse Liz, în timp ce o urma pe una dintre surori către un birou pentru a aranja o întâlnire ca să vorbească, a doua zi, cu un specialist. Shirley, i-a spus sora, fusese de dimineață și va reveni seara. Da, a spus Liz.

Charles o aștepta în hol lângă o petrecere de păpuși, o adunătură de ursuleți și o tarabă pentru tombola de Crăciun; privea cu oarecare dezgust la un om de zăpadă din ipsos, rău turnat și rău vopsit. Liz fu încântată să îl vadă.

— Vino, să plecăm de aici, spuse Charles, luând-o de braț și strângându-i-l. E prea destul pentru o zi.

Și o conduse, în ciuda protestelor ei, cu jumătate de gură, că vrea să o vadă pe Shirley, la Hotelul Open Hearth, pe Bresbrough Road.

— Este totul nou, spuse Liz, la început slab, apoi cu mai mult interes, când au lăsat în urmă centrul orașului și suburbiile victoriene cu blocuri ca niște imitații de castele imense din granit, și au cotit către noua zonă prosperă a anilor șaptezeci, din metal și sticlă. Northam-ul strălucea dedesubtul lor în lumina după-amiezii care se întuneca, în timp ce urcau în serpentine. Și acolo, licărind a bun venit, era Hotelul Open Hearth; lung, scund, luminos, modern, plin de palmieri și bambuși și baruri, cu o piscină sclipind dintr-o junglă de foliaj tropical, din partea opusă recepției.

— Dumnezeule mare, spuse Liz, ce e locul asta?

Charles zâmbi, mândru, în timp ce se înregistra la recepție; Liz privea uimită la reclamele pentru saună, pentru sălile de gimnastică, pentru saloanele de frumusețe, pentru sălile de conferințe. Exista chiar, se părea, un loc amenajat pentru aterizarea elicopterelor. Liz, ținând în mână sacoșa cu lucrurile pentru noapte, inspecta secvența de fotografii și inscripții care împodobeau pereții; ele spuneau povestea procedeului Open Hearth („Vatră deschisă”) de fabricare a oțelului, cu ajutorul unor desene de fierării și oțelării idealizate din secolul al nouăsprezecelea, cu coșuri înalte fumegând vitejește, al unor fotografii istorice de la începutul secolului al douăzecilea cu furnaliști întreținând focul și oțelari turnând oțelul în forme. Un

perete era ocupat de o enormă reproducere, făcut dintr-un material straniu luminat și lustruit, a unei perspective a Northam-ului, văzut de pe Chay Bank, după un tablou în ulei de la mijlocul secolului al nouăsprezecelea; în prim-planul rustic și semeț, un grup de băieți de la țară jucau leapșa, priviți de un câine atent, în timp ce un bătrân își fuma pipa, sprijinindu-se de o grămadă de pietre de moară sub un copac; în valea din colțul îndepărtat al pânzei fumegau coșuri; și dincolo de ele se ridicau din nou dealuri deșerte. Un peisaj curios de evocator, se gândea Liz când Charles apăru lângă ea și o conduse la un ascensor cu pereții tapetați.

— Charles, repetă Liz, la o ceașcă de ceai în dormitorul pe care îl alesese dintre două camere identice, fiecare cu pat dublu; Charles, ce înseamnă asta? Credeam că nordul Angliei e în declin?

— Trebuie să spun, spuse Charles, că e o oarecare surpriză. O speculație greșită, aș zice. Este probabil frecventat mai ales de ziariști și echipe de televiziune care fac programe despre declinul nordului Angliei. Dar poate se descurcă și prin servicii. Nunți, conferințe, lucruri de genul acesta. Există încă mulți bani, chiar și aici.

— Ar fi fost bine să-mi fi luat costumul de baie, spuse Liz. Și cum ai găsit locul ăsta?

— Oh, am sunat la un prieten, aseară, spuse Charles, vag. Un tip care a fost la Pernine Television. El mi-a recomandat localul. De fapt, el e proprietarul.

Liz râse scurt.

— Trebuie să o sun pe Shirley, spuse Liz, dar nu cred că pot face față acum. Cred că o să o sun pe Alix, în schimb.

*

— Un loc extraordinar, îi spunea Liz lui Brian Bowen, în camera de zi a lui Shirley Harper, mâncând un sandvici cu friptură rece de curcan și bând un pahar de vin.

Lucruri pregătite înainte de înmormântare. Brian nu fusese încă în stare să-și îngroape tatăl; tatăl lui era la morgă la Infirmeria Regală, unsprezece etaje dedesubtul salonului unde era internată Rita Ablewhite.

— Are chiar un loc pentru elicoptere. Vreau să întreb dacă a fost utilizat vreodată, dar nu îndrăznesc, spunea Liz.

— E paralizată în jos pe partea dreaptă, îi spunea Shirley lui Alix Bowen. Se pare că asta înseamnă că e vorba de partea stângă a creierului. Dar ei spun că inima îi poate ceda în orice moment.

— Au aranjat comitetul pentru locuințe și comitetul pentru educație, îi spunea Cliff Harper lui Charles Headleand, și acum încearcă să aranjeze comitetul bibliotecilor, comandând cărți despre Marx și Lenin. E un tip pe nume Blinkhom, Perry Blinkhom; și-a pierdut locul în Consiliu la ultimele alegeri, dar este cooptat în toate subcomitetele. E scandalos, e ilegal, dar ce poți face? O să ruineze acest oraș. O să-l ruineze.

Alix Bowen asculta, nu descrierea făcută de Shirley bolii Ritei Ablewhite ci acuzațiile lui Cliff Harper; spera că Brian nu le aude și el, căci dacă Cliff și Brian începeau să se contrazică, ar fi ieșit scandal. Din fericire, Brian părea să fie cu totul captivat de evocarea pe care o făcea Liz hotelului Open Hearth; bunicul lui lucrase ca furnalist cu un furnal Open Hearth, îi spunea el lui Liz.

— Are nevoie de schimburi și nu pot să-i găsesc cealaltă pereche de chei, spunea Shirley.

Celia Harper, de șaisprezece ani, stătea cocoțată pe brațul unei canapele și asculta. Celia Harper nu ieșea niciodată în oraș seara. Frații ei părăsiseră casa, plecaseră fiecare pe dramul lui, dar ea rămăsese și stătea și aștepta să vină timpul ei. Învăța pentru examene. Alte fete, chiar de la Școala superioară de fete din Northam, cunoscută ca o școală unde primează munca și disciplina, își găseau, mai ales în clasele mari, timp liber, dar nu Celia Harper. Ea își cultiva fanteziile, își cultiva ranchiunele, își tensiona arcurile. Și acum își bălăbănea piciorul și răsucea un biscuit cu brânză (era foarte subțirică, nenatural de subțirică) și își observa rudele (rudele ei rareori, în mod excepțional reunite) cu ochi reci, cenușii, inexpresivi. Acest Crăciun produsese surprize. Charles și Liz Headleand, Alix și Brian Bowen, convocați de Moarte, convocați de cadavrul micului, uscățivului, tristului unchi Fred Bowen, de voința puternică a acelei bătrâne grase și inerte. În ultima vreme, Celia își vizitase destul de frecvent bunica; luase cunoștință de secretele acelei case închise în timp. Știa lucruri pe care nu le știa nimeni. Și le păstra în ea.

— Acel boiler marca Ideal nu a fost oprit niciodată în treizeci de ani, îi spunea mama ei lui Alix Bowen.

Celia privea și asculta. Atmosfera era stranie, fierbinte, searbădă și febrilă în același timp; sfârșitul unei ere părea să fie la un braț distanță, barierele erau joase, improbabilul, nefirescul pluteau în aer. Cliff deschisese, indiferent, încă o sticlă de vin; Liz aprinse o țigaretă; Shirley, făcându-și griji pentru casa din Abercom Avenue, se juca nervos cu medalionul ei de argint.

— E nostalgia, îi spunea Brian lui Liz, nostalgia. Librăriile sunt pline de asemenea lucruri. Vechiul Northam, Zilele Bune de Odinioară, zilele minunate de pe vremea furnalelor și a canalului. Poți cumpăra tot felul de nimicuri. Scrumiere, prespapiere, calendare, chiar borcane de marmeladă cu imagini ale Vechii Forje din vremurile victoriene și cu niște stupide capace false, de celofan, legate deasupra capacelor de metal înșurubate, pentru a le face să arate ca și cum ar fi fost pregătite de mama mare. Dar poți cumpăra de undeva o forfecuță de unghii? Am încercat săptămâna trecută să cumpăr o forfecuță de unghii ca lumea și n-am găsit nicăieri. Era doar o mizerie din Taiwan, ceva micuț pentru fetițe de școală, cu mânere de plastic roz, numită Judy și Belinda. O mizerie. Nicăieri o forfecuță adevărată. Până la urmă am găsit una. Era fabricată în Finlanda.

— Piesele pentru oglinzile retrovizoare ale lui Cliff vin din Taiwan, spuse Liz întinzând paharul către Cliff care se apropia cu sticla, nu-i așa Cliff?

— Ai putea să iei și o bucățică de plăcintă, îi spuse Shirley ex-cumnatului ei, Charles Headleand. E făcută în casă.

Charles hăpăi zgomotos o bucată de plăcintă.

— Excelentă, spuse Charles.

*

Alix și Brian nu se întorceau la Leeds în seara aceea, la părinții lui Alix; petreceau noaptea în apartamentul care fusese al lui Fred, în Chay Bank. Să sorteze lucruri. Să arunce lucruri. Să împartă lucruri. Incinerarea era aranjată pentru a doua zi.

— Pot să-ți dau câteva din ghivecele cu flori? o întrebă Alix pe Shirley, privind în jurul holului lung, măsurând cu privirea o ciclamă albă de seră, o azalee roz de seră, o poinsettia stacojie, toate nou primite de Crăciun; și, mai promițător, o begonie căreia îi mergea bine și o viță agățătoare.

— Ar fi drăguț să le găsim un cămin bun.

— Nu ar vrea să le ia cei din bloc? spuse Shirley. Avea o grămadă de prieteni în bloc.

— Trebuie să plecăm, spuse Liz a treia oară. Ne vedem mâine dimineață, Shirley, la casa din Abercom Avenue. Haide Alix, haide Brian.

Îi duceau pe Alix și Brian Bowen cu mașina până la Chay Bank; familia Bowen era fără mașină, Renault-ul lor era încă la atelierul din Croydon. Cliff, Shirley și Celia Harper le-au făcut politicoși semn cu mâna, de lângă gardul viu.

— Nu e în drumul vostru, spuse Alix, cerându-și scuze, în timp ce Charles conducea către centrul orașului.

— Nu are importanță, spuse Liz prompt, din partea lui Charles.

Chay Bank se contura iluminat, vizibil de la kilometri distanță, pe dealul opus. Ca un vapor, acostat în noapte.

— Fred obișnuia să spună că e ca un vapor, spuse Alix.

— Cristoase, spuse Charles, în timp ce conducea pe panta abruptă a drumului de acces, ce sălbăticie!

— Dar cred că e frumos, spuse Alix.

— Alix, tu ești puțin scrântită, spuse Charles, cu căldură.

— Isuse, spuse Charles, când urcară toți patru în liftul rece, zgâriat cu inscripții, mirosind a urină, în drumul lor spre apartamentul lui Fred. Și zici că a vrut el să se mute aici?

— Uite, spuse Liz, arătând spre un mesaj scris cu galben pe peretele gri-albastru, de o mână de copil. „Vreau să mă culc cu domnul Lamb”, era apelul blând, inocent al unei fete de școală.

Înaintară de-a lungul pasarelei înalte către numărul 412. Charles privi în jos la Fordul Sierra închiriat, parcat singuratic și bătător la ochi.

— O să îl zgârie, spuse el, o să-i scoată benzina, o să-i înțepe cauciucurile.

— Prostii, spuse Alix încurajator. Aici e Northam, nu e Harrow Road. Aici nu au învățat încă obiceiurile urâte.

— Ah, spuse Charles, deci admiți că lucrurile stau rău pe Harrow Road?

— Cam așa, spuse Alix în timp ce Brian deschidea ușa apartamentului tatălui său mort.

— Dar e foarte drăguț, spuse Liz, privind împrejur apreciativ, admirând ghivecele cu plante și etajerele cu cărți, o garnitură de

trei fotolii îmbrăcate în catifea maro, o masă pliantă, o vază Doulton, un butoiaș de porțelan. Și uitați-vă ce priveliște!

Brian turnă whisky, Charles putea încă să vadă Fordul Sierra, singur, departe, departe, jos.

— De ce nu sunt și alte mașini? întrebă el, cu un ton paranoic nu tocmai prefăcut. Nu-mi place această sinistră absență a mașinilor.

— Vrei un răspuns optimist sau unul pesimist? întreba Brian. Răspunsul optimist este că lumea nu are nevoie de mașină pentru că transportul public este atât de ieftin în Northam. Răspunsul pesimist este că șomajul în rândul locuitorilor acestor apartamente este de circa optzeci și cinci la sută. Tatăl meu ți-ar fi dat răspunsul optimist, Cliff ți l-ar fi dat pe cel pesimist. Poți să alegi ce-ți place. Statisticile ne informează că numai opt la sută din locuitorii acestui bloc au mașină. De asta nu vezi nicio mașină.

— Nu le-a mai plăcut să stea în vechea locuință după ce a murit Kathie, spuse Alix, așezându-se și strângându-și un picior sub ea. De aceea au cerut să se mute. Fred făcea parte din comitetul pentru locuințe. Le-a plăcut aici sus, nu-i așa Brian?

— Sunt sigură că există locuri mai rele decât ăsta la New York, spuse Liz, doar că tu nu le vizitezi, Charles. Ce e asta aici pe perete, Brian?

— E un ferăstrău circular. De fapt, e un fals ferăstrău circular. De argint. A fost cadoul pe care l-a primit când a ieșit la pensie. În loc de un ceas de aur. Are numele lui înscris pe el și anii de serviciu.

— Vremurile Bune de Odinioară, spuse Liz.

— Ei bine, spuse Brian, cel puțin el și-a lucrat toți anii de serviciu. Nu a fost pus pe liber.

— Prea mică mulțumire, spuse Charles, care tocmai fusese pus pe liber, dar cu o strângere de mână și un plic care valora mai mult decât câștigase Fred Bowen în întreaga lui viață de muncă.

— Da, spuse Brian, care nu era deloc lămurit asupra drepturilor lui la pensie și care, din când în când, se trezea cu gânduri sumbre despre Gloseley.

— Nu cred că se va găsi cineva să-mi dăruiască un ceas de aur pentru ani mulți de serviciu, spuse Alix. Sau un ferăstrău de

argint. Dar, dacă Poly și cu mine suntem date afară, am căzut de acord să ne oferim un prânz la Langan.

Liz căscă.

— În meseria mea, spuse ea, nu cred că trebuie să ieși la pensie. Devii din ce în ce mai înțelept cu trecerea timpului. Până mori. Mori în plină putere a cunoașterii.

— Așa o să fie? întrebă Alix.

— Nu văd cum altfel, spuse Liz.

*

Când Liz și Charles au coborât, au descoperit că oglinda exterioară fusese smulsă de la Fordul Sierra.

— Ți-am spus că așa o să fie, spuse Charles, în drum spre Open Hearth Hotel.

Amândoi erau amuzați, amuzați împreună, vechi camarazi din nou, la veselie și necaz.

— Dar Cliff are mii și mii de oglinzi retrovizoare, spuse Liz. Mii și mii, o întreagă fabrică plină de oglinzi retrovizoare, mâine putem să mergem să ne alegem una.

Au șovăit prin holul animat, epuizați de eforturile zilei, de emoțiile zilei, încălziți de whisky-ul tatălui lui Brian.

— Plastic, spuse Charles, în timp ce aștepta să li se dea cheile, rupând discret o bucățică din împletitura de bambus de la biroul de Recepție. Liftul podit cu un covor gros i-a dus iute sus. Fără cuvinte, au fost de acord să petreacă noaptea împreună; Liz și-a deschis brațele către Charles, în patul îngust. Nu a fost începutul a nimic, nu a fost sfârșitul a nimic; a fost o noapte în afara timpului, într-o ordine diferită, în ordinea trecutului, în ordinea eternității. Nu a însemnat nimic. Nu a avut nicio semnificație. Charles a intrat în trupul ei, a ajuns numaidecât la apogeu, iar ea i-a venit în întâmpinare și amândoi au adormit imediat.

*

Henrietta Headleand stă culcată sub o plasă care o apără de țânțari. Nu-i vine că creadă că familia Frenches nu are aer condiționat. Zambia nu este ceea ce se aștepta, nici ceea ce își amintea dintr-o vizită, acum douăzeci de ani, cu niște prieteni mari vânători albi și cu fostul ei soț Peter Latchett. Așteptase cu nerăbdare să plece din Anglia de Crăciun, căci îi displace Crăciunul, dar aici la Lusaka, la familia Frenches, e mai mult Crăciun englezesc decât oriunde, o parodie de Crăciun

englezesc, cu un brad de Crăciun și bomboane și cocktailuri și un Moș Crăciun beat, cu fața roșie, asudând groaznic, și o mulțime de mutre negre cu zâmbete prostești, stând la coadă pentru a primi cadouri stupide. Familia Frenches își răsfață muncitorii. Henrietta nu e de acord cu asta.

Cel puțin vremea e prea călduroasă și prea umedă pentru polo. Acesta e un mic noroc. Pe Henrietta o plictisește profund jocul de polo. Familia Frenches joacă polo cu mare plăcere.

O plictisește și noul ei nepot. Nu îi plac copiii mici. O fac să se simtă bătrână.

O plictisește și gândul la Charles Headleand. Și el o face să se simtă bătrână. Charles nu este ceea ce s-a așteptat ea.

Henrietta Latchett stă culcată sub plasa care o apără de țânțari și încearcă să-și amintească voiajul ei în junglă cu atâția ani în urmă, cu Peter Latchett și Guy Hestercombe și Wally Lansdowne. A pierdut ceva, câteva amintiri, o parte din ea însăși; ce anume? unde a dispărut? Acum, în casa familiei Frenches, îl aude pe seriosul său ginere vorbind despre reducerea populației elefanților, despre masacrarea rinocerilor. Toți vânătorii s-au transformat în protectori ai vânatului, sau cel puțin așa este în cercul în care s-a trezit amestecată. Vorbesc cu toții foarte critic despre vânătoare, despre braconaj.

Nu fusese așa cu Peter, Guy și Wally, în zilele de odinioară. Stăteau serile, la flăcările focului, bând whisky și ascultând urletele hienelor, povestind de primejdii trăite, de riscuri asumate, de trofee smulse naturii. Se sculau devreme, în zorile exuberante, strălucitor luminoase. Henrietta își ținea răsuflarea în ascunzătoare, în vreme ce sfioasa antilopă sărea și păștea, nepăsătoare, în iarba udă.

Henrietta încercă să-și amintească. Creaturile sălbatice au dispărut, au părăsit-o, nu mai poate să le cheme înapoi.

Și în vreme ce stă culcată sub plasa care o apără de țânțari, departe, turme, turme de antilope pasc, mii și mii, până unde ochiul n-ar mai putea cuprinde, dacă ar fi vreun ochi să le privească. Zebra azvârle elegant din picioare, elefanți pășesc încet în șir indian, impala sare și aleargă, iar porumbelul de pădure cu pete de smarald își strigă strigătul melancolic, care-ți rupe inima.

Mi-am pierdut mama, mi-am pierdut tatăl și sunt si-ingur, si-ingur, si-ingur, fluieră porumbelul, se tânguie porumbelul, într-

un cotlon întunecat al memoriei Henriettei, în vreme ce mica impala elegantă și indiferentă sare și zvâcnește și se joacă.

*

Nimic nu s-a schimbat în bucătăria din Abercom Avenue, acolo unde stătuseră odată Liz și Shirley, la masa de bucătărie, de lemn, albă, făcându-și lecțiile, și unde stăteau acum femei între două vârste, cu căni de nes în mână. Boilerul Ideal era cald încă; „Dar ce pot să fac?" întrebase Shirley. „Nu pot să-l las să ardă, doar așa, pentru orice eventualitate. Ce pot să fac?"

Cei de la spital fuseseră vagi în prognozele lor. Nu le place niciodată să se angajeze, a spus Liz. Poate să mai dureze luni de zile. S-ar putea chiar să se facă bine.

Exista vreun testament? Shirley bănuia că există, bănuia că e în biroul din camera din față. Dar biroul era încuiat și nu putea găsi cheile. Avea numai cheile de la casă. „Trebuie să fie pe undeva", spunea ea, vag, din când în când, privind împrejur ca și cum s-ar fi putut ca ele să apară pe o etajeră sau atârnând de mânerul unui dulap.

Niciuna din ele nu voia să meargă să se uite în camera din față. Acolo, undeva, în acea cameră din față, sau în sertarul unui șifonier la etaj, ar fi putut găsi cunoașterea a ceva ce nu voiau să cunoască. Amândouă știau asta. Nu spuneau nimic; nu era nevoie să vorbească.

— Cum de a păstrat totul așa curat? întrebă Liz, privind împrejur la faianța albă demodată, la țevile aparente, la bufetul bine șters de praf, la dulăpiorul cu ghetele lustruite ale tatălui lor, la ochiurile de geam înghețate, împodobite cu modele în moda anilor '20, la care privise atât de răbdător atâția ani; un model cu stele sau cu fulgi de zăpadă? se întrebase copilă fiind și se întreba și acum, fără rost.

— Sigur că nu a putut să țină singură așa curat.

Exista o femeie de serviciu, a spus Shirley. O femeie cumsecade. Trei dimineți pe săptămână.

— Cred că trebuie să opresc boilerul, spuse Shirley. Dar am senzația că dacă o fac, n-o să mai pornească niciodată.

Liz se sculă, traversă camera până la boiler, dădu la o parte capacul, ridică placa de metal cu mânerul de metal, privi în pâlnia incandescentă pâlpâind slab.

— A fost întotdeauna un boiler al dracului de bun, spuse ea, trebuie să fii de acord. Toți anii aceștia. Crezi că se mai fac

lucruri așa bune? Puteai arde orice înăuntru, nu-i așa? Oase, coji de banane, coji de cartofi, orice gunoi vechi? Uimitor.

Aruncă înăuntru țigareta și închise capacul.

— Tampoane de vată, spuse Shirley, surprinzător, cu o notă de elegie provocatoare.

— Da, îi spuse Liz lui Shirley, va trebui să-l oprești.

Au rămas tăcute, o vreme. Copleșite.

— Dacă ar fi murit, spuse Shirley, ar fi fost altfel. Dacă ar fi murit, am fi putut să rezolvăm totul.

Să vinzi, să scapi de tot, să întrerupi.

— Mai bine să mă mai uit o dată după chei, spuse Shirley ridicându-se greoi în picioare. Liz o urmă, încet, în holul îngust, în sufrageria din spate; aerul era greu de ezitarea lor. Se uitară superficial în vaze, sub covorașe, sub ceasul tăcut. De fapt nu aveai unde să te uiți. Obiectele erau ca niște obiecte funerare, moarte de zeci de ani, însoțitoare ale morților. Liz o urmă pe Shirley în camera din față. Se opriră în prag pe covorașul bej cu trandafiri, cu sentimentul că încalcă un teritoriu interzis. În colț stătea biroul încuiat. Pe polița căminului de ceramică, cu modele de ciuperci, stăteau două felicitări de Crăciun; Shirley se duse până acolo, se uită la ele, le trecu, tăcută, lui Liz. Una de la Stella, una de la Celia. Lui mama mare, cu dragoste.

Dragoste. Cuvântul trosnea, sfârâia, se stingea.

— Nu pot să suport, spuse Liz, rătăcind în jurul camerei, atingând suprafețele, pipăind perdelele, lovind spătarul canapelei. Nu, nu pot să suport.

Shirley căută sub perne, își vârî mâna pe lângă mânerele fotoliului, scoase de acolo un degetar.

Liz se opri din patrulat, lângă ciudatul obiect de argint și lemn pe care îl lustruise atâția ani în urmă. Stătea cu acel desen în formă de pumn înzăuat ridicat, cu monograma îngemănând un S, un H și un O. Își trecu degetul pe marginea lui.

— Dar, sigur, spuse ea, sigur că da. E pentru răcit vinul. E pentru pus vinul la răcit. Nu ești de aceeași părere, Shirley?

Shirley, ciocănindu-și în dinții din față cu degetarul pus pe degetul mijlociu, contemplă obiectul.

— Poate că da, spuse ea. Da, cred că așa e. Nu m-am gândit niciodată până acum că e ceva anume. Dar cred că ai dreptate, cred că aste e.

*

Liz s-a oferit să rămână, dar, într-adevăr, nu avea niciun rost. A stat douăzeci de minute lângă patul mamei ei, dar mama ei nu a recunoscut-o. Pleacă, i-a spus Shirley. O să te sun când o să am nevoie de tine. Și Liz a plecat, pe autostrada M 1, cu înstrăinatul ei soț Charles; o pace grea, solidă îi stăpânea pe amândoi, ca și cum ceva foarte serios fusese stabilit între ei. O legătură; o legătură nesexuală? O legătură transexuală? Reafirmată prin sex? Liz își punea aceste întrebări, în timp ce mașina gonea spre sud. Se terminase acum; renunțase la Charles, de bună voie, în favoarea Henriettei. Ghicise totul, din murmure, din ejaculări; ghicise situația delicată a jocului cu Henrietta; nu dorea să se amestece. Nu mai avea nevoie de Charles. Va continua așa cum a fost, singură. Cu pisica ei vărgată. Un zâmbet de nestăpânit îi veni pe buze, gândindu-se la pisica vărgată. Pisica va fi acolo, pândind întoarcerea ei, din locul ei de pe pervazul ferestrei, postul ei de observație; va alerga cu nerăbdare la ușă. Charles, bănuiesc, a fost iubirea vieții mele, se gândea Liz, și asta e. Iubire, sexualitate, orgasm. Sunt monogamă în străfundurile inimii, se gândea Liz Headleand. Rămân măritată cu Charles. Și, frapată de ciudățenia acestei idei, își reaminti, dintr-o dată, de frumosul și sălbaticul olandez, cu care a petrecut o noapte de pasiune sexuală pe un feribot pe Marea Nordului, pe o furtună de gradul nouă; unde era el, își mai amintea el oare de traversarea furtunoasă?

— De ce zâmbești? o întrebă Charles, în timp ce depășea un GTI Golf roșu decapotabil.

— Mă gândesc la tine, spuse Liz. La tine și la pisica mea vărgată.

— Mulțumesc, spuse Charles.

*

În cea de a Unsprezecea Noapte, Otto a sunat-o pe Alix Bowen, care se întorsese de la înmormântarea tatălui lui Brian, ca să-i ceară ajutor.

— Ajutor, Alix, a spus Otto. Ajutor, sunt în cea mai teribilă dandana.

Otto, străin aclimatizat, folosea adesea cuvinte ca „dandana”, care sunau straniu, bizar (după părerea lui Alix, fermecător), pe buzele lui.

— Cel fel de dandana?

— E vorba de mama lui Caroline. A căzut, și-a fracturat șoldul. Caroline a trebuit să se ducă la Wolverhampton. Mi-a lăsat o listă de cumpărături de făcut. Și nu înțeleg despre ce e vorba.

— Dar nu se poate să mai faceți petrecerea, dacă e plecată Caroline!

— A zis că o să se întoarcă. S-ar putea să se întoarcă. Nu putem să-i contramandăm pe toți, am uitat pe cine am invitat. Mi-a lăsat lista asta de cumpărături.

— Săracul de tine, spuse Alix.

— Da, săracul de mine, spuse Otto, plângăreț.

— E în regulă, spuse Alix.

*

Otto și Alix stăteau cu un cărucior la autoservirea de la Waitrose, vorbind despre George Orwell, despre 1984 și despre statul totalitar. Valuri de cumpărători îi înconjurau, se izbeau de ei, se împiedicau de ei. Otto și Alix continuau să vorbească absorbiți, în vreme ce șerpuiau, cu lista de cumpărături în mână, către rafturile cu conserve, apoi către cele cu băuturi răcoritoare; cărucior se umplea în timp ce ei vorbeau despre profeții care se autoîmplinesc sau se autodistrug, despre conceptul de „libertate”, despre definiția pe care o dă Noua Dreaptă, libertății, despre diferența între libertate și posibilitatea de a alege. Alix ezită în fața unei varietăți amețitoare de tipuri de suc de portocale; ce marcă prefera Caroline? îl întreba ea pe Otto, dar el o luă pe cea mai apropiată, nu știa sigur, toate erau la fel, spuse el. Otto, noul Otto, susținea acum, în teorie, avantajele competiției într-o economie de piață (cel puțin pentru mărfurile și serviciile neesențiale). Dar el însuși nu era, după cum remarcă Alix, o reclamă convingătoare pentru această convingere.

— Tu ai fi foarte fericit, îi spuse ea, sever, dacă sucul de portocale s-ar vinde în ambalaje pe care ar scrie doar „Suc de portocale” și sarea în pachete pe care ar scrie simplu „Sare” și cafeaua în borcane cu inscripția „Cafea”. N-ai fi în stare să sesizezi nicio diferență.

— Produs al mai multor ținuturi, scrie aici, spuse Otto citind, la acest îndemn, eticheta scrisă mărunt. Ce poate să însemne asta?

— Azi dimineață, pe sticlele mele de lapte, spuse Alix, în timp ce își croiau drum spre fata de la casă, era scrisă o reclamă

pentru săptămânalul *Sunday Post.* Cu litere roșii, pe sticlele mele de lapte. Ce poate să însemne asta? Oare lăptăria aparține consorțiului de presă? Sau consorțiul de presă aparține lăptăriei? Sau amândouă aparțin altcuiva? Sau nu e nimic din toate astea?

— Acesta e un purgatoriu, spuse Otto, când cineva grăbit, enervat de conversația lor, ciocni supărat căruciorul lor. Întotdeauna e așa?

Tăind castraveții felii, amestecând iaurtul și maioneza, Alix descria incinerarea tatălui lui Brian.

— Am cântat „Ziua pe care ne-ai dat-o, Doamne, s-a sfârșit”, spuse Alix, dar era unsprezece jumătate dimineața. Nu știu dacă fac bine așa, Otto, sunt sigură că nu arată așa când o face Caroline.

Otto examină bolul de budincă galbenă.

— Mie mi se pare în regulă, spuse el.

— Am emoții când sunt în bucătăria altcuiva, spuse Alix, storcind niște lămâi; o generalizare politicoasă, care exprima doar o parte din adevăr, căci desigur avea emoții mai ales în bucătăria lui Caroline, care era plină de aparate pe care Alix nu știa să le folosească.

O va mustra Caroline, când va veni acasă, că a făcut totul greșit? Nu, sigur că nu, îi va fi recunoscătoare; și totuși, Alix se simțea ca un uzurpator incompetent.

— Te descurci minunat, spuse Otto, absent, în vreme ce ștergea de praf paharele și le aranja pe o tavă.

— Nu știi unde ține Caroline răzătoarea? întrebă Alix.

— Problema este, spuse Otto, că dacă privatizează întreprinderea de gaz metan și telefoanele, nu există nicio rațiune logică să nu privatizeze totul. Apa. Trenurile. Spitalele.

— Închisorile, spuse Alix, cocoțată pe un scaun, deschizând un dulăpior așezat sus, deasupra chiuvetei.

— Exact, spuse Otto. Închisorile. Judecătoriile, forțele de poliție. Salubritatea. Poșta. Școlile primare. Armata. Monarhia. De ce nu?

— Ajutor, spuse Alix. Ajutor. O stivă dezlănțuită de tigăi, forme de prăjituri, cutii de plastic și teluri se balansau riscant sprijinindu-se de brațul ei ridicat; un polonic de supă căzu cu zgomot pe podea. Ea încerca să împingă stiva înapoi la loc, se

bălăbănea, se agăța cu cealaltă mână de ușa dulapului. Ajutor, repetă ea, nu pot să mă mișc de aici.

— Stai așa, spuse Otto; se cățără cu grijă pe scaunul de lângă ea, împinse stiva, închise ușa dulapului, sări jos, o apucă de mâini, o ajută să sară jos.

Rămaseră aproape, fața în față. El o ținea de mâini.

— Alix, spuse Otto, „La mulți ani! Un 1984 fericit”.

O sărută pe gură.

Știa el oare ce face? Ea rămase nemișcată. El o sărută din nou, mai puțin ambiguu și apoi o lăsă. Ea se îndepărtă, ștergându-și mâinile de șorțul lui Caroline.

Nu rostiră niciun cuvânt. Ea tăie în două încă o lămâie, o lămâie de care nu era nevoie, și o stoarse. El șterse încă un pahar, un pahar deja șters. Nu s-a întâmplat nimic, își spuse Alix în gând. Nu era nimic de spus.

Dar ea știa că e prea târziu să se desfacă ceea ce se făcuse deja. Era făcut pentru totdeauna, chiar dacă el nu o va mai atinge niciodată, chiar dacă el nu o va mai privi în ochi niciodată. El fusese prins pe picior greșit, în propria lui bucătărie. Ea fusese prinsă pe picior greșit, dezechilibrată, cocoțată pe un scaun de lemn. Știuse el dinainte ceea ce știa acum? Va ști vreodată ceea ce știe acum? Erau doi oameni serioși, serios căsătoriți. Buzele o ardeau acolo unde o atinsese. Ridicol, se gândi Alix; o femeie cu părul cărunt, între două vârste, încinsă cu un șorț. Dar știa că nu a fost ridicolă, că nu a fost nimic ridicol; știa că era extraordinar de frumoasă cum stătea acolo cu șorțul albastru vărgat al lui Caroline.

— Da, spuse ea. Asta cântau; „Ziua pe care ne-ai dat-o, Doamne, s-a sfârșit. Întunericul cade la porunca Ta”, cânta ea ironic, trist. Când o să mor, spuse ea, luminându-se puțin, înadins, știi ce vreau să cântați? Să ții minte asta, Otto. Aș vrea să cântați imnul lui Arthur Hugh Clough „Nu spune că lupta este în zadar”. Este imnul numărul 637 din Cântece de Laudă. O să ții minte, Otto?

— Cum aș putea, spuse Otto, privind departe, împăturind ștergarul cu harta metroului, cum aș putea să uit vreodată?

*

Esther Breuer continua să stea la Bologna. În cea de a Douăsprezecea Noapte ea și Elena au luat cina cu sora soției lui Claudio. S-au întors la apartamentul Elenei la unsprezece, la

timp să desfacă micul brad argintiu. La picioarele lui stătea cadoul de Crăciun al lui Esther pentru Elena; o mică broască de argint vechi cenușiu, cu ochi de diamant. Ceremonios, Elena a împăturit ramurile micului brad artificial. Apoi, ceremonios, s-a întors spre Esther și a sărutat-o pe frunte. Liniștit, în acea noapte, s-au culcat una lângă alta, în cămășile lor de noapte albe ca niște efigii, în patul dublu, larg, cu așternutul alb. Liniștit, au adormit. Timpul era de partea lor.

*

A Douăsprezecea Noapte. Otto Werner așteptând sosirea târzie a lui Alix Bowen, întrebându-se unde e ea, ce s-a întâmplat cu ea, privind fețele prietenilor ca și cum ar fi fost fețele unor străini, uitând nume, murmurând scuze, știa că fusese îndrăgostit de Alix Bowen, de ani de zile – doi ani, trei ani? — și că asta era un dezastru. Era un dezastru minunat. De ce se întâmplase asta? Pentru ce? Unde era ea? Plecase acasă să se schimbe; se va mai întoarce vreodată, vreodată, vreodată? Dispăruse pentru totdeauna? O îndepărtase înspăimântând-o pentru totdeauna. Plecase în noapte cu micul ei Renault albastru. „Imaginează-ți, Otto, spusese ea la plecare, cu ceea ce putea fi o nouă și durabilă galanterie, imaginează-ți, era un cuib de pasare în eșapamentul mașinii! Unde a putut să găsească cineva un cuib de pasăre în Wandsworth?”

— Întoarce-te repede, Alix, spusese el, deja arzând de febră că o pierde, bolnav, înțelegând că s-ar putea ca ea să nu se mai întoarcă. Și ea lăsase jos geamul mașinii ca să îi facă un semn de adio cu mâna și apoi dispăruse. Era zece și jumătate. Hello, spuse Otto, vag, unui fost student, ia-ți ceva de băut, îl îndemnă pe un coleg. Cine erau toți acești oameni, cine îi invitase? Trăgea cu urechea la soneria de la ușă, aștepta sunetul vocii ei.

Liz Headleand, într-un colț al salonului mare, pătrat, vorbea cu Caroline Werner despre bătrânețe. Vorbeau despre mamele lor, despre spitale, despre infirmități. „Bănuiesc, spunea Caroline, că trebuie să învățăm cum să fim bătrâni buni. Pacienți buni. Pacienți răbdători. Pacienți cu pacientă. Așa încât copiii noștri să nu ne reproșeze că supraviețuim”.

Copiii lui Caroline erau încă tineri; copii mijlocii, copii la jumătate de drum, circulau politicos și precaut printre adulți, oferind gustări, ascultând conversațiile. Cel mai mic îi oferi mamei lui un morcov curățat și sos; ea gustă (poate are prea

multă lămâie? Apoi, amintindu-și că nu l-a pregătit ea însăși; nu, nu, e delicios) și îi puse lui Liz o întrebare medicală despre șolduri. Copilul trecu mai departe, la un grup de lângă pian unde Pett Petrie îi explica unui tânăr economist misterele succesului literar; tocmai publicase o colecție de eseuri și cronici intitulată *Răzuind butoiul* – nimicuri, se lăuda Pett, voios, absolut nimicuri, articole despre cârtițe și păsărici mici din reviste ecologiste, o cronică despre *Ce înseamnă să fii onest,* din 1968, din Taunton, opinii despre Dreptul Public la împrumut din anii șaptezeci – și le-au publicat, de necrezut, le-au publicat în ediție cartonată. Și se vând? se interesă economistul. Nu cred, spuse Pett, dar cui îi pasă? Am primit avansul.

— Luați puțină țelină, îi spuse copilul solemn lui Alan Headleand, care vorbea despre filmul fratelui său Jonathan, referitor la învățământul particular, unei tinere juriste fermecătoare, care purta un colier din monede de argint și ciorapi negri și spunea că lucrează la Consiliul Municipal.

— Mulțumesc, colega, spuse Alan, și se servi cu țelină. Tânăra juristă spunea că este nepoata prin alianță a verișoarei lui Alan, Julia Rothenstein, care apăruse, dându-și examenele de intrare la universitate, în *Drumul strălucitor.*

— Dumnezeule, spuse Alan, atunci trebuie să fim un fel de veri noi înșine, nu-i așa? Am revăzut fragmente din *Drumul strălucitor* de Crăciun. Cu ce se mai ocupă Julia acum?

Copilul trecu mai departe, la politicieni și funcționari publici, la prezentatori de televiziune și avocați. Liz, vorbind despre șolduri artificiale, urmărea traiectoria lui sinuoasă, amintindu-și vag, în timp ce vorbea, de petrecerile pe care le dăduse ea însăși, simțindu-se poate puțin bătrână (copilul care servea era atât de tânăr, Caroline era cu aproape zece ani mai tânără ca ea); întrebându-se dacă va mai da vreodată o petrecere, o petrecere mare, în casa ei din St. John’s Wood? Se gândea la Esther, care era încă la Bologna; la Stephen Cox, revenit de curând (el îi telefonase să îi spună asta) de la Istanbul. Caroline – Caroline cea practică, cea bine-organizată, cea manierată, cea hotărâtă – era acum în centru; stăpâna, gazda; îmbrăcată elegant, cu pieptul plin și tare apărând din rochia strimtă, moale, de lână verde-oliv; în jurul ei se învârtea întreaga odaie și Liz era pe circumferință, pe margine? De ce nu o îngrijora aceasta? De ce era mai curând intrigată? Sunt oare nebună? se întreba Liz, în

timp ce observa că atenția îi era redirecționată, fluent, calm, către un istoric militar care se apropia de ea; și, fără niciun efort, schimbă murmurele preliminare și continuă să converseze.

— Uită-te împrejur, la cei din camera aceasta, îi spuse tânără cu colierul de țechini lui Alan Headleand, în care găsise un suflet apropiat, uită-te la cei din camera aceasta și vezi dacă poți găsi măcar o singură persoană angajată în producție primară sau secundară?

Întrebarea ei nu era cu totul retorică; priviră împreună.

— Bizar, nu-i așa? spuse Alan, în timp ce ochii lor căutau.

— Aceștia sunt experții, spuse tânără juristă de la Consiliul Municipal.

— Și noi facem parte din aceeași categorie, spuse Alan Headleand, căci acesta era subiectul discuției lor; anomalia convingerilor lor, a propriilor lor vieți. Terțiari. Toți. Ramificația terțiară, terminală.

— Da, spuse tânără. Privirea i se opri la Pett Petrie. Dar a scrie cărți, spuse ea, este producție terțiară? Sau e producție neproductivă?

*

— Stephen Cox, îi spuse Liz istoricului militar, spune că scrie o piesă despre Pol Pot.

*

— E o mare stagnare în economie, îi spune tânărul economist lui Pett Petrie.

— Stagnare în economie, repetă Pett Petrie, puțin beat, e un titlu bun.

*

Un expert în criminologie îi vorbea lui Otto Werner despre creșterea vandalismului, despre psihologia vandalilor, despre responsabilitatea (care exista) arhitecților și politicienilor utopici din anii șaizeci pentru creșterea criminalității, despre domeniul Harrow Road, despre statutul sociologiei ca disciplină. Otto nu asculta, dar asculta în schimb soția istoricului militar; ce s-a întâmplat, a vrut ea să știe, îndepărtându-se de subiectul lipsei de confort a locuințelor, cu recentul ultragiu de la Ferrara. Se pare că cineva acoperise Madona lui Jacopo delia Quercia cu vopsea aurie.

Inima lui Otto era grea. Ea nu va veni. Unde era Brian, unde era Alix? Observase Caroline că ei nu erau aici? Ce se întâmplase, ce putea fi altceva decât moarte, boală, accident, dezastru? Brusc, ascultând doar pe jumătate povestea Madonei aurite, Otto fu convins că Alix fusese asasinată de acea femeie nebună de la Garfield, cum o chema, Fox, Jilly Fox; și că asta era din vina lui. A curs sânge, nevinovatul Brian, îngenuncheat, încearcă să oprească șuvoiul îngrozitor de sânge vinovat. O găsise și o pierduse. El, Otto, a ucis-o el însuși.

Pe neașteptate, Otto își părăsi musafirul la jumătatea unei propoziții și traversă rapid camera către Caroline; Caroline trebuie să o sune pe Alix, hotărâse el, trebuie să sune și să afle; dar nu mai era nevoie, căci ușa se deschise și ea apăru.

Ah, iat-o pe Alix, se gândi Liz, plictisită de descrierea pe care o făcea istoricul militar inexactităților unui film recent despre atrocitățile din Cambodgia; iat-o pe Alix, arătând extraordinar de radioasă; de ce? O rochie nouă? Alix intră în cameră, strălucind, înaintând cu pași mari, făcând să se întoarcă după ea capete, ținându-și capul sus. În jurul ei se răspândeau unde, săreau scântei. Ah, gândi Liz, asta era; o agrafă în părul ei, o agrafă cu un diamant. Ca o coroană sălbatică și incandescentă, emițând puncte de lumină.

— Alix, strigă Caroline, traversând camera, îmbrățișând-o, Alix, ești un înger, atâtea cumpărături, atâta treabă, ce ne-am fi făcut fără tine…

— Salut, spuse Alix, oprindu-se să sărute copilul cel solemn. Din cealaltă parte a camerei, Otto privea orbit. Alix strălucea.

Ea luă un pahar, mâncă o măslină, își înclină grav capul ca să vorbească despre mama lui Caroline, ca să se scuze de întârziere – Brian fusese ținut la telefon de vărul lui din Northam, ceva despre un certificat de deces greșit datat.

— Dar iată-ne, spuse Alix, da, iată-ne, în sfârșit. Vii și nevătămați. Cuvintele lipsite de sens, inutile, străluceau ca niște bijuterii, împrăștiind scântei incandescente. Și iată-l și pe Brian, cărunt, cu părul creț, afabil, obosit, zâmbind; da, era de acord cu Caroline, slavă Domnului că se terminase totul; făcându-i semn cu mâna lui Liz, o nouă Liz mai prietenoasă, care simțea o intimitate cu Brian, acum că văzuse fotoliul tatălui lui și micul ferăstrău circular de argint al tatălui lui.

Otto aștepta. A așteptat o jumătate de oră, cât Alix s-a învârtit, a râs și a strălucit. El nu detectase diamantele din părul ei – care nu erau diamante, după cum îi explica ea lui Liz, când în sfârșit s-a apropiat și el, ci imitație, desigur o imitație, primită de la nașa ei Alix, care murise cu un an în urmă.

— Dar sunt minunate, spunea Liz în timp ce Alix spunea că nu îndrăznise să le poarte până acum, dar se gândise că în noaptea aceasta, în această a Douăsprezecea Noapte, de ce nu? Într-adevăr, de ce nu? spuse Otto, sărutându-i mâna; ea se întoarse spre el în timp ce el o ținea încă de mână și îl privi cu ochii mari. Da, se gândi Alix, da, e așa cum m-am gândit. Și Liz, observând un ciudat tremur în buna dispoziție a lui Alix, își ceru scuze și se retrase, cu tact, murmurând ceva.

— Alix, spuse Otto. Am crezut că ai murit.

— Că am murit?

— A durat așa de mult până ai venit, că m-am gândit că n-o să mai vii niciodată.

Ea făcu un gest, neajutorat, cu mâna care îi era liberă.

— Telefonul… spuse ea, scuzându-se.

— Am crezut că ai murit, repetă el. Femeia aceea, femeia aceea care te-a sunat chiar înainte de Crăciun, am greșit, trebuie să ai grijă, trebuie să te ferești de ea.

— Nu fi absurd, Otto, spuse Alix, e inofensivă, cel puțin e inofensivă pentru mine, nu face parte deloc din ceea ce-mi este scris, te asigur.

— Atunci ce face parte? întrebă Otto, încordat. O ținea încă de mână.

— De unde să știm, până nu se va întâmplă? întrebă ea.

— Alix, dragă Alix.

El o privi, ca și cum ar fi privit-o prima oară, pe cea care îi era prietenă de mai bine de cincisprezece ani și care era soția unui prieten și mai vechi.

Ea simți că o ustură nasul. Simți că i se ridică părul de pe ceafă, că o pâlpâire de lacrimi îi trece prin ochi și își întoarse privirea.

Încet, își retrase mâna, îi atinse brațul; zâmbi; se retrase.

— O să am grijă, spuse ea. Și tu să ai grijă de tine.

Se întoarse și plecă.

*

Conducând mașina către Jilly Fox și către Harrow Road, trei zile mai târziu, Alix își amintea de Otto și de avertismentele lui. De fapt, nu-l uitase nicio clipă, deși nu se gândise mult la avertismentele lui. Ce o adusese aici? O atingere, o sărutare, o privire? Sau ar trebui să învinovățească scăderea entuziasmului ei pentru Partidul Laburist, dezaprobarea ei pentru faptul că Brian cocheta cu militanții, și reacția ei confuză la trecerea lui Otto la PSD, Partidul Social Democrat? *Galeotto fu il libro e chi lo scrisse,* își spuse sieși cu voce tare; era întotdeauna unul din citatele ei favorite. Paolo și Francesca, seduși de o carte, seduși de lectura pasiunii adultere a lui Lancelot și a Guenevrei *La bocca mi bacio.* „Mijlocitor dragostei noastre a fost cartea și cel ce a scris-o” *Galeotto fu il PSD e chi lo...? e chi lo...* ce? *a fundato?* Nu știa destulă italiană ca să completeze versul; deși studiase Cântul V din *Infernul* la Cambridge în italiană, ca text opțional, și fusese foarte impresionată atunci, cu atâția ani în urmă, de dragostea dintre Paolo și Francesca, la fel de impresionată cum fusese și Dante de aceste spirite ostenite, în perpetuă derivă. Într-adevăr, ridicol; la vârsta ei. Și totuși nu chiar ridicol. O febră uscată, o ardere. Ce trebuia făcut? Nimic. Nimic. Era ea încă nevinovată? Nu, păcătuise cu gândul, dacă nu cu vorba sau cu fapta. Păcătuise? Ce noțiune era asta, în 1984, pentru fiica unor atei convinși?

Așteptând răbdătoare în traficul lent la sensul giratoriu de la Lords, Alix învinovățea examenele de licență la engleză de la Universitatea din Cambridge pentru extazul neobosit și neliniștea nedumerită a stării ei actuale de spirit, și se întreba ce ar fi spus despre asta doctorul Leavis. E sigur că nu asta intenționase el.

Își luase după-amiaza liberă de la serviciu. Polly Piper o încurajase. Polly Piper nu avea nicio îndoială că Alix trebuie să încerce să o ajute pe Jilly Fox. Polly Piper avea o fire subversivă. Mai mult decât atât, chiar în acea dimineață îi dezvăluise lui Alix că își depusese cererea de demisie, că era pe punctul de a pleca. I se oferise un nou loc de muncă, un post de conducere bine plătit la o firmă care fabrica lenjerie de damă și mobilier; firma își crea o filială care se va ocupa de editarea de literatură romantică. Nu știu ce se va întâmpla cu tine, îi spusese ea lui Alix cu un amestec de agresivitate și dorința de justificare. Poți să candidezi pentru postul meu, dar are rost? Nimeni nu ține

cont de recomandările noastre. Nimeni nu ascultă măcar. Nu știu ce se întâmplă cu tine, Alix, spusese ea. La vârsta ta, cu talentele tale, cu experiența ta, ar trebui să fii Guvernatoare la Holloway sau Directoare la Girton. Dar cum nu ești, de ce nu candidezi la postul anunțat de Liga Howard pentru Reforma Penală? Nu e foarte bine plătit, dar nu e un post prost. Ți-aș face o recomandare excelentă.

Îți mulțumesc mult, spusese Alix, fără foarte multă ironie. Se gândise și ea să candideze pentru acel post; dar ce ar face dacă l-ar obține, iar Brian ar trebui să se mute la Gloseley?

Traficul se scurgea prin Maida Vale. *Amor che al cor gentil rotto s'apprende...* Canalul era plin ochi, umplut parcă de lacrimi de iarnă, licărind în întunericul după-amiezei. Ora ceaiului e o oră mai sigură, spusese Jilly. După Jilly, Alix avea întâlnire cu Esther. Își luase precauția de a-i da lui Esther adresa unde locuia Jilly în Lykewake Gardens; îi spusese că va ajunge pe la șase. Așa că dacă nu va mai reapărea, bănuia că Esther ar putea cel puțin să-l informeze pe Brian. Esther tocmai se întorsese de la Bologna; vor putea să vorbească despre Dante și Crivelli, despre Elena și despre etrusci. *Amor, che a nullo amato amar perdona.* Iubirea, care pe nicio ființă iubită n-o iartă să iubească...

Ce scrisese Jilly – „Solstițiul de iarnă e acum și totdeauna și niciodată". Foarte frumos spus. Și ce voise să spună zicând că ora ceaiului e o oră mai sigură? Cum Dumnezeu era restul zilei și nopții la Lykewake Gardens, lângă Harrow Road? O adresă despre care, probabil, puțini știau cât este de îngrozitoare. Prima porțiune din Harrow Road este un tunel. Pe marginea acestuia Alix văzu culcat, mort, un animal care arăta, la lumina farurilor, ca o vulpe. Un câine sau o pisică, probabil, dar arăta ca o vulpe. O vulpe portocalie sub pântecele tare al autostrăzii Westway.

Lykewake Gardens (Grădinile priveghiului) se ramifica din Mortuary Road (Drumul mortuar). În timp ce parca mașina, Alix se gândea că asta fusese probabil ideea cuiva care voise să glumească. În spate, se ridicau blocurile și aleile domeniului Mozart, dar Lykewake Gardens era o străduță obișnuită, părăginită, de la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea, cu case cu două nivele, case de meșteșugari. Unele erau cu ferestrele bătute în scânduri, ca și cum urmau să fie demolate. Jilly indicase numărul 43 ca loc de întâlnire. Alix a parcat în josul

străzii, după colț, și s-a apropiat pe jos. Numărul 43 de pe Lykewake Gardens avea un aspect neprimitor. Perdelele, care nu se potriveau, erau trase la ferestrele camerei din față, iar o parte a ușii de la intrare nu mai avea geam și era acoperită cu o foaie de tablă zincată perforată, bătută în cuie și cu niște cartoane. Era vreo lumină înăuntru? Era greu de ghicit. Se auzea vibrația unei muzici lente, înăbușite, ca pulsul sângelui, dar s-ar fi putut să vină de la numărul 41. Alix își adună tot curajul și bătu la ușă.

Nu răspunse nimeni. Bătu din nou, mai tare. O perdea se mișcă la fereastra casei vecine; o față privi afară. Alix bătu a treia oară și i se păru că aude sunete înăuntru; un târșâit, un ciocănit, un zdrăngănit de metal ca de bicicletă căzând. Încercă mânerul ușii, dar acesta nu se mișcă. Târșâitul se apropie, zăvorul fu ridicat cu grijă, ușa deschise o crăpătură.

— Am venit să o văd pe Jilly, spuse Alix. Tu ești, Jilly? Ușa se deschise.

În ușă apăru Jilly Fox, într-un halat de prosop ponosit, vopsit în gri, ținând în mână un candelabru de alamă cu o lumânare. Fața îi era albă, ochii priveau fix, părul îi atârna nepieptănat, picioarele păreau butucănoase și fără formă sub straturile de ciorapi.

Alix se holbă la această apariție. Apariția se holbă la Alix.

— Jilly, spuse Alix. Sunt eu. M-ai rugat să vin.

Tăcută, mohorâtă, Jilly dădu din cap. Alix urmări mica lumină a luminării în josul unui coridor îngust, mirosind a umezeală, a clei vechi, a tencuială udă, a var, a șoarece; dușumeaua era moale și neregulată din cauza unor straturi de resturi de ziare și cartoane și bucăți de căptușeală de pălărie. Jilly intră într-o cameră din spate, o cămăruță nemobilată, cu excepția a două saltele pe podea, a unei măsuțe și a unor cutii și îi arătă lui Alix, prin semne, că ar trebui să se așeze pe una din saltele, în lumina obscură, Alix le examină bănuitoare. Era imposibil să-și dea seama cât erau de murdare. Dar ce putea face? Se așeză. Era rece. O sobă cu gaz stătea într-un colț, dar nu era aprinsă. Alix se înfioră și privi întrebător la Jilly, care continua să stea în picioare, cu fața lipsită de expresie, ținând în mână luminarea.

— Jilly, spuse Alix, m-ai invitat la ceai. Tu ai ceai?

— Uită-te, spuse Jilly. Uită-te la astea. Și cu luminarea încercă să lumineze pereții camerei; pereții erau acoperiți de picturi

groaznice, picturi de psihopat. Pumnale, inimi străpunse, capete tăiate, sânge picurând, răni deschise, mădulare retezate, ochi plutind. Alix le putea vedea, nu foarte clar, dar mult mai clar decât ar fi dorit. Un șobolan rodea un picior de om. O maimuță bea un borcan de sânge. Un sân plutea pe o farfurie. Un dinte era ținut în sus de niște clești. O meduză ardea pe cer. Erau desenate grosolan, vopsite grosolan, întrucâtva în stilul artei populare murale a Londrei din anii șaptezeci, și erau pline de viață, prea pline de viață, descriptive. Alix se înfioră din nou și se ridică în picioare să se uite mai îndeaproape la detalii.

— Cine a făcut toate astea? întreba ea, cu o voce pe care o voia cât mai normală.

Jilly clătină din cap.

— Le-am moștenit, spuse ea răgușit.

— Vrei să spui că erau aici când te-ai mutat?

— Într-un fel, spuse Jilly. Întinse degetul către colțul din stânga-jos. Dar bucățica asta e mea. Eu am adăugat asta. E cocoșul meu cu coadă de șarpe.

Și în colț, într-adevăr, stătea un mic monstru straniu, pe jumătate ieșit dintr-un ou; un șarpe încolăcit cu un cap de cocoș, cu cioc și cu creastă roșie. Alix privi cu ochi critic.

— Și tu locuiești aici? întrebă Alix. Nu cred că e foarte vesel să trăiești zi de zi cu așa ceva pe pereți. Și e al dracului de frig, Jilly, nu ai niciun fel de încălzire? Nu ai gaz pentru sobă?

— E tăiată legătura electrică, spuse Jilly. Și oricum, ce contează. Aștept doar sfârșitul.

— Aș vrea o ceașcă de ceai, spuse Alix nenorocită. Apoi continuă; Ce înseamnă asta – aștept sfârșitul?

— Sfârșitul, spuse Jilly. Dacă aștept aici, va veni curând. Nu-ți dai seama?

Alix își dădea într-adevăr seama, dar, cu toate acestea, încercă să discute și să raționeze cu Jilly. Trebuie să ia legătura cu funcționara de la ajutorul social, să i se dea o altă locuință, să-și găsească de lucru, poate chiar să ia legătura cu mama ei?

— Fă ceva să ieși din acest – din acest gunoi macabru, spuse Alix, gesticulând larg către acel dans al morții de pe pereți.

— Nu, nu, spuse Jilly, e nimerit, acum, să aștept sfârșitul, sfârșitul predestinat.

Limbajul ei căpătase un colorit biblic, pe care în mod cert nu-l avusese la Garfield; de unde provenea oare? Din niște lecții de

religie din copilărie, din amintiri populare, din vreo demență în masă de anul trecut? Cum dăinuiește în minte vorbăria fără conținut, se gândea Alix, în timp ce vocea ei încerca să o facă pe Jilly să fie rațională, în timp ce încerca să își dea seama de ce o chemase Jilly.

— Am vrut să am un martor, a fost răspunsul lui Jilly la această nedumerire.

— Un martor la ce? La faptul că stai în acest gunoi, atrăgând asupra ta nenorocirea? Căci asta faci, nu-i așa? Atragi nenorocirea.

Jilly dădu din cap, în timp ce lumânarea pâlpâia.

— Oh, da, spuse ea.

— Ascultă, spuse Alix, schimbând brusc tactica, privind brusc lucrurile într-o nouă lumină, amintindu-și părerea lui Liz că acesta nu era neapărat un caz incurabil, ascultă, de ce nu te duci la un doctor? Un doctor bun? Cineva cu care să te poți înțelege? Mai ești în legătură cu cineva de la Garfield?

Se părea că nu. Alix se întrebă dacă Liz ar consulta-o pe Jilly, dacă ar putea să o ducă pe Jilly la Liz; acest gând îi dădu ceva speranțe, îi dădu energia să spună că ea, Alix, trebuie să plece, trebuie să o lase, trebuie să-și vadă de drum. Jilly acceptă plecarea ei; e mai bine să pleci, spuse ea, înainte să vină ceilalți aici. Lor nu le place ca eu să văd lume din afară.

— Care ceilalți?

Jilly era vagă. Ceilalți, repetă ea.

— Cred că ai nevoie de un doctor bun, inteligent, care să te privească cu simpatie, să fie interesat de tine, spuse Alix. Nu e bine să te lași așa. Îți mergea așa de bine la Garfield.

Jilly aprinse o altă luminare, de la mucul celei care se stingea. O ridică și privi lung la Alix în această lumină pâlpâind din cauza curentului.

— Alix, spuse ea sumbru, nu mai e nicio speranță pentru mine. M-am îmbarcat spre noaptea eternă. Tu știi asta foarte bine și o înțelegi foarte bine. Te-am rugat să vii aici pentru că tu înțelegi. Să depui mărturie.

— Toate astea sunt fleacuri retorice, melodramatice, ca să-ți dai importanță, spuse Alix, și ești și inconsecventă, pe deasupra, căci în acea scrisoare de Crăciun pe care mi-ai scris-o vorbeai despre lumina care strălucește pentru totdeauna spre gloria eternă, nu despre noaptea eternă. Și, de asemenea, cred,

amesteci metaforele. Mi-am pierdut timpul cu tine, încercând să te învăț limba și literatura engleză și tehnicile criticii practice?

Jilly continua să privească lung la Alix, acum cu un zâmbet adunându-i-se în jurul buzelor.

— Bănuiesc că te gândești că nu sunt în toate mințile, spuse Jilly.

Alix dădu din cap, răbdător, plăcut.

— Ei bine, eu cred că tu nu ești în toate mințile, spuse Jilly. Cred că ești nebună. În primul rând, ești nebună că ai venit aici.

— De fapt, spuse Alix, bănuiesc că se poate vorbi despre îmbarcarea spre noaptea eternă, e destul de rezonabil. Imaginea ar fi a unei mici bărci pe râul morții? Sau îți imaginezi asta mai mult ca o mare? O călătorie pe mare?

— Vezi? spuse Jilly. Ești nebună, chiar nebună.

— Și acum îmi amintesc, ai spus că răul și binele sunt una, așa că bănuiesc că lumina și întunericul ar putea și ele să fie una. Așa încât retractez ce am spus despre inconsecvență. Dar cred totuși că toate astea sunt fleacuri melodramatice.

— Cred că e mai bine să pleci, spuse Jilly. N-ar fi trebuit să te las să vii aici. Și oricum, după cum vezi, îmi e destul de bine.

— Oh, da, spuse Alix, dibuindu-și drumul cu grijă în lungul coridorului întunecat către ușa din față. Da, minunat, n-am văzut până acum pe cineva instalat mai confortabil ca tine.

Jilly râse.

— Alix, spuse ea, ești nebună, dar ești minunată.

Descuie ușa, o deschise. Lumina lămpilor de pe stradă le ilumina fețele. Și Alix avu impresia că alte fețe apărură la ferestrele de sus de la numărul 43. Pulsul înăbușit al sângelui părea că se aude mai tare în aer liber.

— Adio, spuse Jilly. Adio, pentru totdeauna.

— Nu-mi place acest ton final, spuse Alix. Cred că e foarte teatral.

— Suntem într-un loc destul de teatral, spuse Jilly, privind în josul străzii dezolante. E bine ales, nu crezi?

— Da, e bine ales. Te felicit.

— Să-ți aduci aminte de mine, spuse Jilly, punându-și mâna subțire pe brațul lui Alix. O rafală de vânt stinse luminarea.

Cele două femei se îmbrățișară. Pielea lui Jilly avea un miros înțepător, acru. Era uscată ca o frunză.

Alix se întoarse și se îndreptă către colț, dincolo de care aștepta mașina ei. Jilly o privea plecând, și la fel priveau și alții. Coti după colț și văzu Renault-ul; avu impresia că vede pe cineva fugind de lângă el, în noapte, simți că aude pe jumătate sunetul unui hohot de râs. O fugă, o șoaptă, o batjocură. Oameni cu fețe de șobolani, oameni cu fețe de vulpoi. Strânse în mână cheile, adânc în buzunar; metalul se strângea în degetele ei, reconfortant. Cheile evadării ei. Știa că e privită din toate părțile. Ajunse la portiera mașinii, o deschise și se prăbuși în siguranța scaunului de la volan. Dar se prăbuși prea jos, prea strâmb; ceva nu era în regulă. Ieși din mașină să se uite; cele două roți din față erau dezumflate, erau pe jantă, la fel ca la vechiul automobil părăsit care stătea de atâtea luni în fața casei din Wandsworth.

— La naiba, spuse Alix, cu voce tare, aproape strigând. Știa fără să se uite că fuseseră tăiate cauciucurile.

Auzi râsete, râsete de fețe în umbră, în spatele unui zid.

— Foarte nostim, strigă Alix, cu o voce firavă, provocator, în aerul pustiu. Cuvintele îi dispărură în spațiu. Alix era furioasă, înspăimântată, disperată. Calm, își scoase servieta, sacoșa de cumpărături (cârnați Cumberland pentru cină, cumpărați din Jermyn Street), încuie mașina și începu să meargă, calm, cu grijă, indiferentă, în josul străzii, apoi mai repede când ajunse la Mortuary Road și încă și mai repede când a ajuns dincolo de unde o mai puteau atinge acele priviri batjocoritoare, până când se izbi ușor de un parapet pe ultima porțiune a străzii. Iată și strada principală, Harrow Road. Mai erau doar cinci minute de aici până la locuința lui Esther; în noaptea întunecată, Alix Bowen fugea, fără să privească în urmă, neîndrăznind să privească în urmă.

*

— Inimi străpunse și capete retezate și ochi plutind? întrebă Esther, turnându-i lui Alix încă un whisky mare.

— Da, spuse Alix. Și un sân plutind.

— Asta e Sfânta Agatha, spuse Esther. Mă întreb dacă aceasta a fost intenția?

— Ei bine, ce e cu Sfânta Agatha, dacă ai adus vorba? întrebă Alix.

— Bună întrebare, spuse Esther. Trebuie să spun că, din punct de vedere istoric, un punct de vedere pe care îl folosesc doar

rareori, conținutul sado-masochist al iconografiei creștine e într-adevăr destul de surprinzător. Uite, privește asta… și începu să cotrobăie într-o stivă de cărți de artă de unde apăru cu un album *Picturi la Napoli; de la Caravaggio la Giordano,* pe care i-l întinse lui Alix, deschis la Sfânta Agatha a lui Guarino. Sfânta strângea sugestiv la pieptul ei ascuns, dar vizibil mutilat, o pânză albă pătată de sânge, și fața ei avea o expresie intens extatică, vag erotică.

— Nu-mi amintesc dacă ai fost la expoziția aceea? spuse Esther. Știu că ți-am tot spus să te duci, dar pariez că nu ai ajuns. Ai fost? Mi-am închipuit că nu. Liz a fost. Liz a spus că pictura era menstruală. Nu prea înțeleg ce voia să spună cu asta, tu înțelegi?

— Roșul și albul? sugeră Alix, întrebător, privind la voluptosul neglijé al Sfintei Agatha. Trebuie să mărturisesc, spuse Alix, că picturile din Lykewake Gardens erau mult mai puțin aluzive. Semănau mai mult cu picturile acelui tip din Broadmoor care și-a ucis mama.

— Uite, spuse Esther, distrasă pentru moment, întorcând paginile. Uită-te la această minunată Sfânta Maria din Egipt. Pâinea și craniul. Cafenii, cafenii. Uită-te la textură. E minunată.

— Erau cu toții psihopați, napolitanii?

— Nu știu. Nu sunt specialitatea mea, de fapt. Am întrebat-o pe Liz ce semnificație are această afacere cu capete retezate și mi-a spus doar că e ceva în legătură cu frica de castrare. Sau, ca să fiu dreaptă cu ea, a spus că asta crede ea că ar spune un adevărat freudian.

— Nu pot să mai sun o dată la Asociația Automobiliștilor, spuse Alix. Nu de două ori într-o lună. O să creadă că sunt țicnită.

— Și ziceai că erau răni care pluteau? Asta picta tipul acela din Broadmoor. Răni mari sângerând, plutind peste tot de unele singure.

— Crivelli n-a pictat răni?

— Toată arta sacră e plină de răni. Dar – da, a pictat. Ai dreptate. Unele foarte stranii. Esther răscoli prin alte volume mari și extrase propriul ei catalog despre Crivelli. La asta te refereai?

Îi arătă *o Pietá* unde incizia din pieptul lui Christ semăna cu o mică gură deschisă, cu buze; o mică gură gata să vorbească.

Sau un vagin. Da, hotărî Alix, semăna mai mult cu un vagin. Un vagin rănit, gata să vorbească. *Vagine implorans.*

— Da, spuse Alix. Destul de ciudat, nu-i așa?

— Cred că da, spuse Esther.

Alix trase o duș că de whisky.

— Oricum, nu pot să sun acum la Asociația Automobiliștilor, spuse ea. Am băut prea mult. Va trebui să las mașina acolo până dimineața. Mă întreb dacă Brian voia să meargă la Milton Keynes cu mașina mâine? Are o întâlnire acolo.

— Sună-l, spuse Esther.

— Și o să trebuiască să cumpăr încă o roată de rezervă, Oh, Dumnezeule, spuse Alix. („Patruzeci de lire”, se gândi Alix.)

— Spune-mi mai mult despre cocoșul cu coadă de șarpe, spuse Esther, întorcând paginile albumului cu Crivelli, oprindu-se la o Madonă a Patimilor, unde un cocoș arătos cânta mândru, din înaltul unei coloane de marmură.

— Bănuiesc că acest monstru e un simbol masculin-feminin, nu-i așa? spuse Alix. Dar aș fi presupus că e un simbol mort. Mort și dispărut. Sunt uimită de modul în care oamenii se cramponează de aceleași vestigii. Care mor greu.

— Te-ai fi așteptat să mărșăluim deja înainte spre noua lumină? Lumina strălucitoare a rațiunii? întrebă Esther.

— Ei bine, da, m-aș fi așteptat, spuse Alix. Tu nu?

— Bănuiesc că și eu m-aș fi așteptat la ceva mai bun, spuse Esther. La măcar puțin mai multă lumină. Oftă.

— Povestește-mi despre Bologna, spuse Alix.

— Ah, Bologna, spuse Esther. Ei bine, era strălucitoare în felul ei. Dar am plătit prețul. Uită-te, uită-te la palmierul meu. Bietul meu palmier. I-a fost dor de mine.

— Nu o duce prea bine, nu-i așa?

— Nu prea. Nu i-a plăcut că am fost departe. Mă va părăsi curând. Tot mai speram că ar putea să producă, cu ultima suflare, o exotică floare finală. Dar acum nu mai cred că o va face. Tu ce crezi?

Palmierul stătea țeapăn în fața lor, rigid în moarte.

— Nu, spuse Alix. Nu cred că o va face.

*

Alix a lăsat cârnații Cumberland la Esther. A trebuit apoi să aștepte trei sferturi de oră autobuzul. Stătea acolo, inventând

povești despre mașină pe care să i le spună lui Brian, inventând scuze, ca o soție vinovată.

*

— N-are nimic, spuse Brian. N-are nicio importanță. Ce zi oribilă ai avut! Bătea ouăle pentru omletă, soțul ideal.

— O să o iau mâine, în pauza de prânz, spuse Alix. Nu mă mai duc acolo încă o dată pe întuneric. Îmi pare așa de rău.

— Oricum aș fi mers cu trenul, spuse Brian.

— Și asta după ce biata mașină a stat nefolosită atâta vreme de Crăciun, spuse Alix jalnic, puțin ametită încă de scotch-ul lui Esther. Mărturisise numai despre un singur cauciuc.

— Nici atunci nu a fost din vina ta, spuse Brian, rezonabil, împărțind omleta pe felii de pâine prăjită cu unt.

— Nu, nu, spuse Alix, încă și mai jalnic, vehement, disperat, n-ar fi fost atât de rău dacă era vina mea, dar nu a fost vina mea, a fost vina altor oameni. Oameni absurzi, stupizi, fără rost, groaznici. Făcând răul înadins. Răutăcioși. Vina oamenilor.

— Lasă asta, spuse Brian. Vino și mănâncă omleta. Mâine o să fie totul bine.

*

Dar a doua zi în pauza de prânz, în timp ce Alix Bowen și Polly Piper, înarmate cu o roată de rezervă și câteva sandviciuri, se apropiau de Lykewake Gardens într-un taxi, au văzut de departe că nu era totul bine. Strada era plină de poliție, care alcătuia un cordon; pe strada părăginită, prin aerul rece, se simțea dezastrul, calm, mohorât, murmurând. Inima lui Alix, se strânse:

— Știam eu că o să se întâmple ceva, îi spuse ea lui Polly, știam eu.

Șoferul taxiului încetini, opri la vreo douăzeci de metri de cordonul polițiștilor; sesizând că se întâmpla ceva deosebit, era prins între dorința de a vedea mai mult și dorința de a se retrage. Se întoarse, întrebător, către pasagerele lui, care mai devreme nu-i prea gustaseră glumele despre roata de rezervă și care acum priveau înainte încremenite.

— Vreți să o ștergem? spuse el cu un ton încurajator (căci erau, totuși, clientele lui și sub protecția lui), dar era târziu să se retragă, căci poliția care îi zărise, se apropia de ei, ca un mic ciorchine.

Alix ieși din taxi, făcu un gest către mașina ei, care stătea dincolo de cordon, explică; da, era mașina ei, cu pană la cele

două roți; da, venise să o repare, să o ia, împreună cu prietena ei domnișoara Piper; da, fusese parcată aici toată noaptea. Polly i-a plătit șoferului de taxi, dar acesta zăbovea, parcă împotriva propriei voințe, lăsându-se supt în vâltoarea pericolului. Întrebări veneau către Alix din toate părțile. Ea încerca să înainteze către Renault, dar era împiedicată; cineva îi ceru cheile, dar ea refuză să i le dea. Ce înseamnă toate acestea? întrebă Polly, cu un ton intimidant, de magistrat, dar nu i se răspunse. Puteau acum vedea că mașina însăși era obiectul atenției, punctul fatal al atracției, sursa agitației și murmurelor; Polly, pusă pe jăratec de confuzia polițiștilor, încercă să se îndrepte spre Renault, vorbind în același timp despre Ministerul de Interne, dar ei îi vorbeau îngroziți, se așezau în fața ei, o opreau; nu mergeți, domnișoară, nu vă duceți aproape, strigau ei cu asemenea convingere încât chiar Polly ezită.

— Dar ce este? E vreo bombă? întrebă ea; dar Alix știa deja că nu era nicio bombă. Știa că acolo, în mașina ei, era capul lui Jilly Fox.

Și, desigur, așa era. Ei bine, recunoscuse Alix mai târziu, era evident. Configurația străzii, lumina aspră și albă de ianuarie, mașinile poliției, polițiștii dezorganizați, fețele privind de la ferestrele de la etaj, atmosfera de groază subjugată și de emoție ilicită; ce altceva putea să însemne? Unde altundeva conducea povestirea anterioară a întâlnirii fără ceai de la vremea ceaiului?

— Nu, nu e o bombă, a spus unul din polițiști. E un cap, un cap omenesc.

A spus el așa? Nici Polly și nici Alix nu au putut mai târziu să fie sigure de asta, iar amândouă și-au amintit clar că la un anumit moment (aproximativ în acest moment?) Alix a fost auzită declarând; „Știu al cui este capul” și Polly a fost auzită spunând „Taci din gură și cere să fie chemat avocatul tău”.

Amândouă au fost de acord, mai târziu, că aceasta a fost cea mai incriminantă remarcă pe care Polly ar fi putut să o facă în acele împrejurări; dar amândouă au fost de acord că, în acele împrejurări, era greu să gândești clar, chiar dacă fuseseși educat la Cambridge să faci asta în toate împrejurările.

Nimeni nu părea să gândească foarte clar; nimeni nu părea să aibă controlul lucrurilor. Descoperirea, oricare era ea, era recentă; situația era încă fluidă, nerezolvată. Alix continua să

repete că e mașina ei, dar că nu va înmâna nimănui cheile până nu i se va explica ce se întâmplă; treptat își croia drum în susul străzii către mașină, pas cu pas, unul sau doi polițiști înaintând fără niciun chef împreună cu ea.

— Dar pot să mă uit în propria mea mașină, se auzi Alix spunând, plângăreț, inocent; și în acest moment atenția grupului a fost distrasă de sosirea unui vehicul mai nou, mai închis la culoare, mai elegant, de ofițer superior, și Alix profită de ocazie ca să traverseze ultimii doi sau trei metri și să privească înăuntrul Renault-ului. Polly renunțase și rămăsese în urmă; Alix se simțea ciudat de lipsită de teamă. Și acolo, într-adevăr, odihnindu-se pe scaunul șoferului, înfășurat larg într-o bucată de pânză, dar numai parțial acoperit, era capul lui Jilly Fox. Ochii îi erau deschiși și priveau în gol. Alix se uită la ei, la fața lui Jilly, la părul nepieptănat. Deci asta era; moartea. Alix a privit și nu a împietrit. Buzele ei se mișcau, uscate. Adio, Jilly, spuse Alix Bowen, stând acolo pe pavajul rece. Adio. Un polițist, un polițist tânăr și bărbos, stătea tăcut, plin de respect șocat, lângă ea, prea șocat ca să întrerupă aceste scurte funeralii. Și când Alix Bowen se întoarse spre cei vii, se întoarse spre Polly Piper, Polly era împietrită, Polly care, cu un pas în urmă, adăpostită de scutul a ceea ce Alix cunoștea, stătea acolo palidă și înghețată, îmbătrânită și nemișcată, îngrozită și atinsă de suflul morții.

— E în regulă, Polly, se afirmă că ar fi spus Alix. Nu-ți face griji, e în regulă. Deși, în modul cel mai clar cu putință, nu era nimic în regulă.

Au stat, parcă veacuri, în strălucirea mată și albă a amiezii, înmărmuriți cu toții. Nu mișca nimica. Departe, în josul străzii șoferul de taxi stătea lângă mașina lui. Fețe priveau de la ferestre. O tânără cu un cărucior și cu un copilaș stătea nemișcată, la ieșirea de la numărul 18, imobilizată la capătul potecii care dădea în stradă, fiindu-i imposibil să treacă pentru a-și face cumpărăturile. Polly stătea ca o statuie, cu haina și cizmele ei de piele, cu pălăria ei de blană. Tânărul polițist stătea, nesigur. O ramă rece îi ținea pe loc.

Și atunci, dintr-o dată, lucrurile au început să se miște. Un bărbat care părea că are autoritate s-a apropiat de Alix și Polly, plin de întrebări, de asigurări, de respect; supusă, Alix, recunoscând ierarhia, i-a înmânat cheile, i-a spus povestea zilei

de ieri. Da, putea să identifice victima. Da, o cunoștea bine. Da, o văzuse vie cu o zi înainte. Unde? Aici, în Lykewake Gardens. Ce număr? Putea să le spună precis unde, când, de ce? Polly sugeră din nou prudență, vorbi de avocat, dar Alix, blindată de nevinovăție, ignoră aceste avertismente. Lui Alix îi trecu prin minte că încă nu fusese găsit corpul lui Jilly Fox. Zăcea oare corpul lui Jilly Fox încă la numărul 43 din Lykewake Gardens? Ar trebui oare să îi conducă acolo?

— Numărul 43 este chiar după colț, se auzi ea spunând. Nu, nu știu cine locuiește acolo. Cred că e un fel de casă părăsită.

Bărbatul cu autoritate a sugerat că Alix și Polly ar trebui să se așeze în mașina lui, la adăpost de frig, până când el va merge să se uite în casă. Polly a spus că trebuie să se întoarcă la serviciu, dar el i-a răspuns că s-ar putea să nu fie posibil. Polly a întrebat atunci dacă ar putea da un telefon la Ministerul de Interne ca să spună unde este. Alix a zâmbit la această replică, bănuind că Ministerului de Interne îi păsa foarte puțin unde se găsea ea cu Polly și că unii de acolo ar putea chiar să fie surprinși să afle că ele există încă. Cu cine ați dori să vorbiți? a întrebat bărbatul. Polly a numit pe cea mai importantă persoană care a putut să-i treacă prin minte și i s-a spus că poate să vorbească de la radioul mașinii. „Harry”, a auzit-o Alix pe Polly spunând. „Harry, sunt eu, Polly. Ce? Da, eu” (Intimitatea era stabilită). „Nu, sunt într-o mașină a poliției. Nu o să revin la birou în după-amiaza aceasta. Ce? Nu, nu pot să-ți spun acum. O să-ți spun mai târziu. Sunt cu...”, interesându-se prin geamul mașinii, „inspectorul șef Nicholls. Și cu colega mea Alix Bowen. Da, o să te sun în seara asta. Până atunci, la revedere”.

Inspectorul șef Nicholls a părut suficient de impresionat de această convorbire. A plecat asigurându-le că se va întoarce curând. Și s-a întors, arătând, după cum i s-a părut lui Alix, puțin crispat în jurul gurii și destul de important. Tocmai văzuse, și-a imaginat ea, cealaltă parte a lui Jilly Fox.

Alix și-a petrecut restul zilei ajutând poliția în anchetă. Lui Polly i s-a permis să plece după vreo două ore; de fapt, a fost obligată să plece, oarecum împotriva voinței ei. Ea a spus că voia să stea cu Alix, dar a fost convinsă să renunțe.

A plecat, ieșind din comisariatul de poliție într-un nor de asigurări volubile; își revenise acum din șocul inițial, și se distra de minune, după cum Alix știuse că se va întâmplă.

A avut chiar prezența de spirit să ia cu ea roata de rezervă.

— Bănuiesc că nu e nevoie de ea ca piesă la dosar, nu-i așa? a spus ea, când a cerut-o înapoi.

— O să o păstrez pentru tine, Alix. Dumnezeu știe când o să-ți capeți mașina înapoi. N-ai nicio grijă, o să-l sun pe Brian imediat ce se întoarce de la Milton Keynes. O să-i spun tot.

Și a dispărut, cu roata sub haina de piele, ca un instrument de tortură robust purtat de un sfânt sănătos.

Alix a continuat să dea declarații, să dea nume, adrese, numere de telefon. Prezența prevenitoare a lui Sir Harry Hagget, cel invocat atât de nedelicat, plana asupra anchetei, protector, și ea era tratată cu curtoazie; cu o curtoazie șovinistă, dar era totuși curtoazie. După un timp, când a început să înțeleagă implicațiile posibile ale publicității în presă a legăturilor ei de după Garfield cu Jilly, a regretat că nu a urmat sfatul lui Polly și nu a cerut un avocat, dar era deja prea târziu pentru asta. Ziua trecea, punctată de cești de ceai. Mintea lui Alix rătăcea. Capete retezate, răni plutind, dinți în clești, cocoși cu coadă de șarpe. De ce nu suferea mai mult la oribila moarte a lui Jilly? Pentru că Jilly o dorise așa. Devenise o martiră și murise senină. Dar o martiră pentru ce? Pentru ce?

Alix a fost interogată în legătură cu cauciucurile tăiate. Da, avusese impresia că auzise zgomote, chicote, hârjoneli, când se apropia de mașină noaptea trecută. Voci de fete?

Alix a ezitat. Da, așa avusese impresia. Dar putea să afirme asta?

— Nu pot fi sigură, a spus ea.

De ce parcase atât de departe de casă, au vrut să știe. Nu știu, spusese ea – un fel de prevedere, poate? Deci se așteptase să se întâmple ceva? Oh, nu știa. Dar într-o zonă ca aceea… Ce știa despre acea zonă? Care erau contactele lui Jilly în zonă? Menționase Jilly vreun nume?

Și au continuat așa, cu întreruperi lungi și obositoare. Ucigașul din Harrow Road lovește din nou, vor anunța titlurile. A doua încercare în interval de o lună. Alix nu putea să-și amintească cine fusese prima din această a doua serie, victima dinaintea Crăciunului.

Fuseseră voci de fete, Alix era aproape sigură. Dar niște fete nu ar fi putut să reteze capul lui Jilly Fox. (Ar fi putut? Ar fi făcut-o?)

Era bizar, ironic, deși nu tocmai întâmplător, că se găsea aici, cugetând asupra naturii criminalității feminine și asupra neglijenței feminine care favorizează crima, subiecte care constituiau miezul preocupărilor profesionale ale ei și ale lui Polly Piper. Fuseseră atrase spre scena crimei ca de o stea călăuzitoare. Căutase Jilly Fox moartea? Ei bine, da, evident, dar nu trebuie să spunem asta.

Alix își reamintea strada întunecata, șoaptele, cineva fugind. Criminali și victime. Dureros, dureros. Sunt în pericol să fiu cuprinsă, se gândea Alix, de acea „panică morală" de care Adler a fost acuzată că o evocă atunci când a sugerat (în *Surori în crimă,* 1975) apariția unui nou fel de femeie-criminal, produs al mișcării feministe din anii șaptezeci. Cu ce delectare primejdioasă își îndreptaseră atenția sociologistele feministe către aceste lucruri. Cum era acel studiu asupra bandelor de femei din New York pe care Polly i-l recomandase atât de călduros? Fete de facultate și fete de stradă. Erau ea și Polly vinovate de admirație pentru criminalitate? Pentru eroinele străzii, pentru șmechere, pentru ușuratice, pentru viteze? Cum altcumva a ajuns ea însăși, Alix Bowen, absolventă de la Cambridge, să meargă în Lykewake Gardens, lângă Harrow Road? Alesese să se implice ea însăși, tot așa cum Jilly Fox alesese să întâmpine o moarte violentă.

Alix, sorbind un ceai tare, încerca să-și fixeze gândurile asupra imaginii acelei femei cu copilașul ei ieșind din casa din Lykewake Gardens. O tânără negresă, purtând un pardesiu lung cenușiu și o pălărie de lână; o plasă de nylon, un coș de cumpărături cu mânere de plastic pe braț; cu copilașul bine învelit și cu o bonețică pe cap, stând într-un cărucior ieftin, albastru, de modă veche. O femeie obișnuită, un copilaș obișnuit. Săracă, altfel de ce ar fi locuit într-un astfel de cartier, dar călduros îmbrăcați, îmbrăcați respectabil, în fața frigului; iar pereții de cărămidă ai casei lor erau vopsiți destul de elegant, deși într-un roz-portocaliu cam violent. Pe un ornament de stucatură ieftină deasupra ușii scria 1867. Un cămin, un loc intim. Fără monștri pictați, fără șobolani rozând picioare. Pe vremuri, se gândea Alix, puteam să-mi imaginez asemenea vieți, asemenea vieți pașnice, obișnuite, de zi cu zi. Puteam să îmi închipui rufe uscându-se la foc, ceainice în jăratec, un ghiveci cu o plantă pe pervazul ferestrei. Acum nu le mai văd.

Văd numai orori. Îmi imaginez orori. Am făcut curte ororilor și ele au venit să mă salute. Deși am dorit nu să le fac curte ci să le alung. Să le privesc în ochi și să le distrug cu privirea mea. Dar ele au câștigat, m-au distrus ele pe mine. Nu există speranță pentru o viață pașnică, pentru o viață a oamenilor, pentru o societate fără teamă. Teama crește, prosperă, este cultivată, înflorește, explodează. Acea femeie și copilașul ei au fost opriți pentru totdeauna în fața casei lor. Strada îi va distruge.

Sunt învinsă, se gândea Alix. Suntem învinși. Dar cum *pot* să admit înfrângerea? Am luptat oare toți acești ani pentru o cauză pierdută?

*

Inspectorul șef Nicholls s-a întors după-amiază târziu să o întrebe pe Alix dacă ar fi de acord să-l însoțească la morga spitalului să facă formalitatea de recunoaștere a rămășițelor lui Jilly Fox. Îmi pare rău, doamnă Bowen, a spus el, dar dacă ați putea veni acum, aș putea să vă las după aceea să plecați acasă. Nu am putut contacta părinții. Se pare că sunt plecați în străinătate. Într-o vacanță organizată în afara sezonului la Marrakesh.

Desigur, a spus Alix, incapabilă de la natură și prin educație să nu pară îndatoritoare. Nicholls oferea o lume de normalitate, în comparație cu gândurile ei. S-au așezat împreună în spatele mașinii și Nicholls i-a explicat că morga Coroner era închisă pentru curățenia bienală; prin urmare trebuie să meargă la Spitalul St. Andrew. Au pălăvrăgit în timp ce treceau pe străzile întunecate. Se vedeau reclamele ziarului *Standard*: VICTIMĂ A UCIGAȘULUI ÎNTR-O MAȘINĂ PĂRĂSITĂ. Ca de obicei, iar au greșit puțin, a spus Nicholls. Nu cred că e nevoie să vă solicit maximum de discreție față de presă, doamnă Bowen. Nu, a spus Alix, la urma urmelor sunt un funcționar public. De fapt, un fel de funcționar public.

— Când o să-mi primesc mașina? a întrebat Alix, când au coborât la St. Andrew. Soțul meu va fi foarte plictisit. Nici nu am curajul să-i spun.

Era o glumă. El râse. Polly Piper, reflectă Alix, nu s-ar fi coborât până la a face o asemenea glumă. Polly Piper făcea probabil chiar acum altfel de glume, modeme, ucigătoare, în

timp ce bea whisky și sifon cu Sir Harry Haggett la clubul lor din Pall Mall.

Spitalul era vechi, din cărămidă aparentă, victorian. Au mers de-a lungul unor coridoare, au coborât cu un lift de serviciu, de modă veche, scârțâitor, cu ușă din grilaj metalic. Au mers apoi, din nou, de-a lungul altor coridoare. Se deschideau uși.

— Hello, Stanley, îi spuse inspectorul șef Nicholls unui bătrân în halat alb cu mustața îngălbenită de nicotină.

Stanley privi bănuitor la Alix.

— E dintre cei apropiați, spuse Nicholls.

Ca răspuns, Stanley dădu din cap și îi introduse într-o altă cameră, mai mică, asemenea unei firide. O draperie albastru-închis atârna de-a curmezișul capătului firidei. Un tânăr, cu o cravată neagră pusă în grabă peste o cămașă albă cu dungi negre, încheiata în grabă, se învârtea pe-acolo, nervos. Alix îi surprinse privirea; el și-o întoarse în altă parte, încurcat. Părea destul de bolnav. Semăna întrucâtva cu Alan Headleand. Alix s-ar fi așteptat să fie muzică, dar nu era. În secolul al nouăsprezecelea, își spuse sever, lumea obișnuia să meargă să caște gura la victimele de la morga din Paris. Gentlemeni englezi, poeți englezi, romancieri englezi mergeau acolo înadins să se uite. Géricault colecta capete de la ghilotină, le lua cu el la atelier să le picteze, sau cel puțin așa pretindea Esther. Cine era ea să se lase copleșită? Și oricum, văzuse deja ceea ce putea fi cel mai groaznic; capul lui Jilly, alb-gălbui, frumos, livid, cu ochii privind în gol, învelit în pânza gri, mistic, minunat.

— Gata, Mike? întrebă Stanley insinuant. Mike dădu din cap. Gata, doamnă? se interesă Stanley, cu un ton destul de neplăcut. Alix dădu din cap.

Draperia foșni dând la iveală ceva care era departe de a fi un punct culminant; acolo zăcea o formă culcată, dar care era acoperită cu un cearșaf și pe capul căreia era așezat un șervețel alb delicat. Stanley îi făcu lui Mike un semn cu capul; Mike ridică ușurel șervețelul. Și acolo, din nou, era capul lui Jilly Fox, acum cu ochii închiși decorativ. Paloarea era remarcabilă; nuanța galben-verzui și textura erau ireale, ca de ceară. Mike părea foarte fericit. Șuvițele de păr încâlcite ca niște șerpi fuseseră pieptănate îngrijit; fusese săracul Mike obligat să le pieptene el însuși? închiseseră degetele lui acei ochi extatici acuzatori? Alix și-a dat seama dintr-o dată ce era Mike; era un student,

făcându-și stagiul de ucenic. Câștigând bani, călindu-și spiritul. Ea ar fi vrut să îi vorbească. Ar fi vrut să o atingă pe Jilly. Ar fi vrut ca Stanley să facă glumele grosolane reconfortante pe care știa că el le-ar fi făcut dacă ea nu ar fi fost de față. Nu avea curajul să întrebe dacă ar putea să o atingă pe Jilly. În schimb, se trezi, pentru prima oară în viața ei, că își face cruce – probabil într-un fel greșit, dacă există un fel greșit de a face un asemenea gest. Felul în care se face crucea la Masa Neagră, Masa Diavolului? Stanley, Mike și Nicholls stăteau în spatele ei cu respect, dar cu un aer oarecum bănuitor. Alix o privea pe Jilly, ca și cum ar fi fost o operă de artă tocmai terminată. Dădu din cap în semn că îi confirmă identitatea. Căuta în minte niște cuvinte de adio, un epitaf. Cuvinte, orice fel de cuvinte. Zboruri de cuvinte-îngeri, să-i cânte pentru odihna sufletului. Aici zace Jilly Fox, cu cele trei diplome ale sale, pe o masă de morgă.

Nicholls își drese vocea. Stanley dădu din cap spre Mike. Ucenicul Mike păși înainte ca să îi acopere fața, dar și Alix păși înainte și, fără să ceară permisiunea, atinse blând fruntea înghețată a lui Jilly. Înghețată? Da, înghețată. Evident, tocmai fusese scoasă dintr-un frigider. Un dulap frigorific, cu rafturi, își imagină Alix. Stanley, Mike și Nicholls se apropiară de Alix. Alix păși înapoi respectuos. O scenă ridicolă – draperia uzată de atingerea atâtor degete, cravata neagră, halatul alb, șervețelul, extraordinarul amestec de solemnitate, amenințare și lipsă de respect.

— Și ce au folosit, se auzi Alix spunând, ca să-i taie capul? Un ferăstrău electric Black & Decker?

*

Dar nici măcar această ghicire nedelicat corectă a instrumentului decapitării nu a putut să o transforme în principalul suspect. Nici măcar într-un suspect secundar sau terțiar. I s-a permis să plece acasă.

*

Episodul Jilly Fox a pus capăt stagiului lui Mike Gitting ca asistent la morgă. În seara aceea el i-a spus lui Stanley (de care se atașase destul de mult) că s-a săturat de fragmentele omenești sosind în cutii. A.M. Adus mort. A.F.M. (Adus foarte mort), în acest caz, a fost Stanley de acord, adăugind la ceai puțin lapte pasteurizat, din cutia pe care o ținea în frigiderul de la morgă, dar nu te lăsa indispus de asta, Mike, aceste cazuri ale

poliției sunt întotdeauna neplăcute, e doar ghinion că au trebuit să vină atunci când erai tu aici. E o meserie bună, o viață sigură, ascultă-mă pe mine. Poți să obții o diplomă, să faci o carieră din asta. Nu, mulțumesc, a spus Mike, care obținuse deja o diplomă în istorie de la Universitatea din Sussex și aștepta o întrevedere pentru angajarea la o filială provincială a companiei Global International Network. Nu, nu cred. Nu cred că mi se potrivește. Dar în ciuda acestei decizii prompte, visele lui Mike Gitting urmau să fie bântuite încă mulți ani. Fusese educat la o școală de quakeri în York și, copil fiind, fusese impresionat de descrierile capetelor expuse deasupra porților orașului, expuse și lăsate să putrezească, cu părul căzând, cu dinții rânjind nepăsător în vânt; acum au revenit să rânjească la el. Capete, pulpe, ciosvârte trase în țeapă. Nu, nu, nu, mulțumesc, spuse Mike Gitting zvârcolindu-se în somnul său tulburat de istorie.

*

— Dumnezeule, sărmana Alix, a spus Liz Headleand, când Polly Piper a sunat-o să-i povestească noutățile palpitante. Dar apoi a reflectat, în timp ce încerca să o sune pe Esther, că dintre toți oamenii, Alix era cel mai puțin probabil să fie profund tulburată de o asemenea întâmplare înfiorătoare. De ce? Se întreba de ce?

*

Otto Werner nu era la fel de încrezător. Când a auzit ce s-a întâmplat, vinovăția i-a accentuat temerile. Întâlnirea avusese loc din cauza lui. Și dacă i s-ar fi tăiat capul chiar lui Alix? Dacă, fără să fi vrut, ar fi trimis-o pe Alix la moarte? Și ce să mai spunem de suferința pe care probabil că o îndura acum Alix? Oare îl acuza ea pe Otto pentru această suferință?

Nu, Alix nu îl acuza pe Otto. Nu-i trecuse prin minte așa ceva. După cum corect ghicise Liz, ea nici nu părea foarte tulburată de aspectele mai senzaționale ale morții lui Jilly și de fapt nici nu suferea foarte mult din cauza morții ei. I s-ar fi părut un sentimentalism excesiv să sufere pentru o plecare care fusese într-atâta hotărâtă și dorită dinainte. A fost forțată, în următoarele luni, să acorde o atenție considerabilă cazului, căci întrebările poliției au continuat și au avut loc diferite feluri de comentarii post-mortem – (pentru Jilly Fox, pentru prietenia lui Alix cu Jilly, pentru postul lui Alix de la Garfield, pentru micul comitet consultativ din Nightingale Terrace) – și a fost auzită, la

un moment dat, declarând, discutabil, provocator, că îl compătimește foarte mult pe ucigașul lui Jilly Fox, care fusese forțat să joace un rol într-o dramă pe care nu a conceput-o el (a spus „el”).

La sugestia lui Liz, Alix a luat masa cu Edgar Lintot căruia i-a descris impresiile ei despre Jilly și despre picturile murale din Lykewake Gardens. Nu, fusese ea de acord cu Edgar, Jilly nu era deloc nebună. Dar cel care o omorâse este nebun. Bietul om. Da, bietul om, a fost Edgar de acord. Interesant caz, a spus Edgar. Da, interesant, a fost Alix de acord. Nu cred că este foarte plăcut să umbli peste tot posedat de o nevoie nestăpânită de a reteza capetele oamenilor, a spus Alix, acceptând încă un pahar de vin. Sunt în întregime de acord cu tine, a spus Edgar. Astfel grăia vocea învechită a rațiunii, într-un mic restaurant grecesc chiar lângă Charlotte Street.

Ceremonia post-mortem era mai greu de oficiat. Rolurile de victimă și de ucigaș erau mai greu de atribuit. Alix nu avea niciun confident în această cercetare; loialitatea față de Brian, față de propriul ei trecut, față de întreaga rețea a trecutului o puneau în imposibilitatea să vorbească despre asta, fie și cu Liz, fie și cu Esther. Din această cauză, în perioada care a urmat, le-a văzut mai rar pe Esther și pe Liz. Nu vorbea nici cu Otto. Ea și Otto au continuat să se întâlnească, la fel ca înainte, în prezența altora. Nu s-a petrecut nimic între ei, cu excepția unor priviri, a unor priviri fugare, a unor momente de conștiință. Nimic. Era o consolare să prinzi o privire, să strângi o mână la plecare? Da, poate.

Vremuri grele. Brian nu a căpătat slujba de la Gloseley, pe care Alix începuse aproape să o considere un fel de soluție. Orele lui Alix de la Garfield au fost suspendate, s-a renunțat la ele ca și la fețele de masă, sub pretext că se fac economii. Dar, de fapt, după cum știau toți destul de bine, au fost suspendate din cauza scandalului cu Jilly Fox. Alix nu a fost surprinsă. Munca la Nightingale Terrace a ajuns încet în impas, în vreme ce Polly își pregătea noua ei viață. Alix și-a depus și ea cererea de demisie. S-a discutat să i se găsească un alt post în cadrul Ministerului de Interne, dar nu i s-a oferit nimic. Ea și Polly stăteau la birourile lor cu picioarele pe masă, bând cafea, discutând interminabil despre afacerea Fox. Spre deosebire de Alix, Polly era obsedată de identitatea asasinului și lansa

sugestii trăsnite despre posibila implicare a unor bine cunoscuți pervertiți sexuali din înalta societate, sugestii născute de aluzia singurei victime care scăpase la faptul că asasinul ar fi putut avea mustață. Alix, depășită, își bătea joc de teoriile ei. Și așa își petreceau timpul, fără niciun rost, în primăvara lui optzeci și patru. Brian își petrecea aproape tot timpul liber participând la întâlniri politice, sprijinind minerii. Strângea bani, distribuia manifeste.

Alix privea imagini ale grevei minerilor la televizor. Privea poliția echipată pentru reprimarea răscoalelor. Privea poliția călare atacând. Asculta soții de miner vorbind despre solidaritate. L-a auzit pe liderul sindicatului minerilor vorbind de o victorie sigură. A văzut mașini în flăcări, camioane răsturnate. Singură, stătea și privea la televizor și asculta, ore și ore în șir. Ce simțea? Un fel de nemulțumire teribilă, care o măcina. Ca și cum plăcile minții ei s-ar fi frecat și s-ar fi zgâriat una de alta. Artritic, incurabil; o inflamație invizibilă, internă. Dacă stătea liniștită și nu își lăsa mintea să se miște deloc, durerea se liniștea, dar imediat ce încerca să gândească, să reacționeze la ceea ce vedea și auzea, durerea începea din nou. Și totuși (și aici era locul unde mintea ei tresărea ca protest, îi spunea să stea liniștită) – și totuși, Brian avea dreptate, sigur că avea dreptate. Cauza acestei întregi dureri, a acestor gânduri care o măcinau, a acestei suferințe profunde era însuși sistemul economic. Acest sistem în care trăia. Nu putea exista nicio speranță în acest sistem, și atunci de ce bunul ei simț, ființa ei rațională, educația ei, toate își strigau protestul împotriva nebuniei noii vieți risipite a lui Brian? Împotriva stupidei lipse de noimă a lozincilor nou găsiților tovarăși politicieni cu mustață și buze subțiri? Fără îndoială, din cauza originii ei sociale, ar zice tovarășii lui Brian. Au și zis. Dar ea nu credea asta.

Și dacă ar crede, ce-ar fi? Unde ar trebui să se ducă ea atunci? Așa stăteau Alix Bowen și multe alte mii asemenea ei privind, în vreme ce anul se scurgea, imaginile triste care umpleau micul ecran și ascultând vocile îndreptățite ale lipsei de rațiune în încleștarea finală a taberelor aflate în război pe pământul țării ei. Unde era vocea care să vorbească pentru ea, în numele ei, în numele Angliei? Unde era Cromwell, unde era Winstanley? Era oare țara condamnată, terminată, luptându-se

și zbătându-se în ultimele bătălii, artificial pregătite, ale trecutului?

*

Minerii au fost în concediu la Marea Neagră.

Minerii și-au amanetat inelele de logodnă și ramele de argint ale fotografiilor de familie.

Minerii au mâncat bine la cantine, din pachete de mâncare de la marxiști bogați din ținuturile lor natale.

Copiii minerilor suferă de subnutriție acută.

Minerii au aruncat cărămizi în geamurile altor mineri.

Minerii sunt oameni pașnici, domestici care își iubesc bunicuțele.

Minerii își bat soțiile.

Soțiile minerilor au participat curajos la pichetele de grevă.

*

Ce nu pot înțelege, i-a spus Esther lui Alix, este ce au toate aceste lucruri de-a face cu tine. Sau cu mine. Pur și simplu nu este problema noastră. Nu am creat-o noi și asta e. Nu am întâlnit niciodată un miner și sunt sigură că un miner nici nu ar vrea să mă întâlnească.

Lucrurile nu sunt așa de simple, a spus Alix.

*

Alix și Brian au fost obligați în cele din urmă să scape de vechiul Renault 4. Au făcut tot ce au putut să îl mențină în funcțiune; l-au cârpit după episodul Lykewake Gardens și a mai pufăit vitejește câteva săptămâni, dar apoi a suferit un alt dezastru umilitor. Coborând într-o dimineață, Brian a descoperit că un geam fusese spart și radioul furat. Oh, Doamne, oh Doamne, a spus Alix. Punctul ei de vedere era că hoții nu ar trebui să atace sau să fure niște mașini vechi, atât de evident lipsite de noroc; ar trebui să caute mașini nou înscrise în circulație. Brian nu se lăsa cu una cu două și, împreună cu Alix, a mers la un depozit de fiare vechi din Stockwell unde puteai procura piese de schimb aproape pe gratis. Alix privea întristată, cu admirație, cum Brian se cățăra pe grămezile semețe de mașini vechi făcute bucăți, căutând vreun frate al propriei mașini. Soarele slab de primăvară lumina fiarele ruginite sau cromate, tapițeriile îmbibate cu apă și geamurile sparte, buruienile care creșteau pe la colțurile cărămizilor care pavau curtea, în timp ce Brian, sprinten, își făcea drum printre

vechiturile mecanice în căutarea unui geam de schimb. Faptul că nu reușea să găsească unul de mărimea potrivită îl deprima. Toate Renault-urile aruncate aici erau din modele mai recente decât al lui. Mă dau bătut, i-a spus el lui Alix, ștergându-și mâinile de pantalonii gri; va trebui să scăpăm de el, pur și simplu nu merită să mai cheltuim ca să-l reparăm.

— Și ce o să facem cu el? a întrebat Alix, în timp ce mergeau spre casă. Gândul de a vinde mașina la fiare vechi pentru nimica toată o întrista. Nu făcuse niciodată o pasiune pentru mașină și îi considerase întotdeauna ridicoli pe cei care dădeau nume mașinilor și vorbeau despre ele ca despre oameni, dar, cu toate acestea, nu îi plăcea imaginea mașinii aruncate la fiare vechi, îngrămădită printre cadavre. Știa că nici lui Brian nu îi plăcea ideea, deși erau amândoi prea simțitori ca să-și împărtășească această emoție întrucâtva dubioasă.

— Mă ocup eu de asta, a spus Brian, galant.

Și s-au întors acasă într-o liniște tulburată doar de curentul de la geamul spart, abătuți, în timp ce se gândeau la costul înlocuirii mașinii. Finanțele familiei Bowen nu erau înfloritoare, perspectivele lor nu erau strălucitoare.

*

Rita Ablewhite zăcea într-un pat de spital, privind la tavan. Uneori murmura ceva pentru ea însăși. Uneori, dar nu prea des, Shirley venea să stea cu ea. Infirmierele spuneau că înțelege mai mult decât lasă să se vadă și că, dacă ar coopera, ar fi în stare să mănânce singură, să se îmbrace singură, poate chiar să meargă din nou. Dar Rita Ablewhite, în acel moment, nu hotărâse să coopereze. O poziție foarte nesatisfăcătoare.

*

Deborah Manning a murit. O dusese mai mult decât s-ar fi așteptat sau ar fi sperat cineva, dar sfârșitul, a asigurat-o Nicholas pe Alix, nu a fost prea greu. Spunea asta doar ca să o protejeze? Alix nu știa.

A mers la înmormântare, la mica biserică de la poalele localității Downs. Frunzele castanilor se desfăcuseră. O primăvară verde, plină. Erau și clopoței prin tufișuri. Ilse prezida praznicul, doamna de la conac. Cu o grație extraordinară. Nomada cumințită. Sam dispăruse în grădină și stătea culcat privind în adâncul iazului. Irișii galbeni se ridicau maiestuos, festiv. După părerea lui Nicholas, pipirigul scăpase de sub

control. O să mai taie din el, acum că Deborah nu mai e. De unde vine oare acest farmec? se întreba Alix. Este natural? Este de la natură? Este un dar? Își amintea de Sebastian, care fusese destinat unei vieți de tihnă. Și ea, cu întrebările ei, cu îndoielile ei, cu greutățile ei, cu retragerile ei, îl distrusese. Așa descifra ea acum întâmplările trecutului. Se părea însă că nu îl distrusese pe Nicholas. Nici chiar marea ei iubire nu îl distrusese. A hotărât să se țină departe, să se dea la o parte din lumina lui, să îl lase să existe.

*

Palmierul lui Esther a murit. Esther i-a aplicat o eutanasie nedureroasă, punându-l afara pe treptele din față într-o noapte geroasă. I-a părut rău a doua zi de dimineața și l-a luat înăuntru din nou, sub influența tânărului tăcut de la etajul de sus – care nu mai era atât de tânăr acum, dar ea așa l-a numit întotdeauna; tânărul tăcut. Când acesta, plecând de acasă, a văzut palmierul pe trepte, i-a adresat lui Esther poate singura propoziție completă pe care ea a auzit-o de la el în circa treisprezece ani.

— O să omori săraca plantă, spuse el, dacă o lași afară.

— Da, știu, a spus Esther umil, cerându-și parcă scuze, dar nu o prea duce bine în casă. M-am gândit să-i ofer o schimbare.

Și l-a pus înapoi la fereastra din față, dar faptul se împlinise și uscarea s-a accelerat. Esther se simțea inexplicabil vinovată de câte ori îl vedea pe tânărul tăcut (ceea ce nu se prea întâmplă prea des).

Nu a fost deloc surprinsă să primească, la o săptămână după această expunere la ger, un telefon de la Elena, din Bologna, informând-o despre Claudio că era bolnav în spital și că voia să o vadă. Cred că ar trebui să vii, a spus Elena.

Și astfel Esther s-a dus, răspunzând acestui ultim apel. În toți acești ani nu o întâlnise niciodată pe soția lui Claudio și nu se aștepta să o întâlnească neapărat nici acum; cu toate acestea, în vreme ce avionul companiei Alitalia cobora, se întreba cum arăta ea de fapt? Și ce fel de basme, dacă a fost vreunul, îi spusese el soției sale despre prietenia lui cu Esther Breuer? Nu avea nicio îndoială că el le minți pe amândouă; delicatețea o împiedicase să o interogheze pe Elena prea direct despre acest subiect, dar, cu toate acestea, înțelesese, indirect, că persoana ipohondrică și acră pe care Claudio o descria drept soția sa era,

la fel ca și vârcolacul, o plăsmuire a imaginației sale. Roberta Volpe era răbdătoare, plăcută, blândă, stăpânită, se înțelegea din spusele Elenei. Ea și Elena se simpatizau. Așa cum se simpatizează două persoane normale. Așa se înțelegea din spusele Elenei.

Esther se gândea la Claudio Volpe, care fusese marea iubire a vieții ei, și se întreba ce s-a întâmplat cu acea iubire. Acum ea nu o mai simțea, încetase oare să existe? Faptul că nu o mai simțea însemna că nu a existat niciodată? Asemenea gânduri o frământau. Își irosise întreaga ei viață emoțională de adult cu o fantezie. Cu un vârcolac. Cu o non-persoană. Mai era posibilă o vindecare? Și cum va putea face față priveliștii unui non-Claudio, a cochiliei lui Claudio, a lui Claudio cel real?

Esther Breuer era foarte conștientă de faptul că, toată viața, relațiile ei emoționale au fost bazate în parte pe dorința de a evita relațiile sexuale normale. Nu avea nevoie de cineva ca Liz Headleand să îi spună asta, nici Liz nu ar fi avut niciodată impertinența să sugereze așa ceva. Căci și ea și Liz știau că înțelegerea acestui fapt este lipsită de importanță. Și totuși, Esther Breuer, apropiindu-se de patul de spital al lui Claudio, după o cafea întăritoare la Elena, a fost obligată să se oprească, să-și adune puterile, să ezite, pe linoleumul lustruit; sângele îi cânta în urechi.

Ce era de fapt plin de importanță, ce era această obsesie pe care o acceptase, o dorise, o încurajase? Claudio zăcea acolo galben, scofâlcit, ascuțit, într-o rezervă a spitalului. Flori, cărți, fructe, sticle cu băuturi tari îi înconjurau patul. Un crucifix atârna pe perete. El a privit-o tăios când a intrat. Tăios, arțăgos. Un bătrân, un bătrân bolnav. Dar a fost ușurată să simtă că el nu era încă inofensiv; din el emana încă o putere stinsă, mirosul răutății.

— *Șiediti,* i-a ordonat el și ea s-a așezat.

— *Ascolta,* a spus el și ea a ascultat.

I-a vorbit despre suflet, despre călătoria acestuia prin timp; despre material și imaterial; despre *spiritus mundi*, despre *anima,* despre *stella marina,* despre *deus absconditus.* Citise pe Jung, i-a spus, Jung, bătrânul șarlatan; da, era interesant totuși să se uite înapoi la cărțile pe care le admirase în tinerețe; uită-te la Medus, i-a spus el, uită-te la *stella marina,* vietatea care arde

ca o stea în adâncul apei, steaua de mare care arde la Polul Nord.

Esther asculta, ușurată. Ușurată să îl găsească la fel de nebun ca întotdeauna, mai nebun decât oricând. Găsindu-l așa, într-adevăr sublim, chiar pentru el, sublim de nebun, și-a dat seama că de ceea ce se temuse cel mai mult era să fi găsit un bătrân arțăgos, micșorat, umilit, plângându-se de mâncarea de la spital, de prostia infirmierelor, de dureri. Dar nu, Claudio era mult, mult dincolo și deasupra tuturor acestora, încă încurajându-se cu vise despre puteri ascunse și cunoaștere interzisă. I-a vorbit de Gorgona și de Meduza și de Gericault și de Demigorgona și de Salomeea și de Bessi din Turcia. I-a vorbit de o vrăjitoare pe care o cunoscuse la Sofia. I-a vorbit de un nebun de preot dominican care îl vizita în fiecare seară ca să discute teologie. Ca să-l distreze, Esther i-a povestit istoria lui Jilly Fox și a cocoșului cu coadă de șarpe. El a fost încântat, așa cum ea știuse că va fi. Nu este un ucigaș muritor, a spus Claudio, este un spirit. Este o halucinație în masă, dezlănțuită de frica oamenilor. Prin neîncredere poți să o dezarmezi. Dacă hotărăști asta, Esther, nu o să mai fie nicio crimă.

— Nu văd cum aș putea să desființez o halucinație în masă printr-o singură voință, a spus Esther. Ar trebui să se alăture toți ceilalți.

— Nu-ți cunoști propriile puteri, a spus Claudio, solemn. Dacă vei vrea asta, nu o să mai fie nicio crimă.

— Adevărat? a spus Esther privind la crinii albi, la trandafirii galbeni, gândindu-se că în curând îi va cere lui Claudio să îi ofere o băutură și apoi va alerga înapoi la Elena pentru alinare, pentru ca să râdă, să plângă, să se vindece în lumea exterioară, în lumea sănătății.

Tocmai sorbea un gin tare cu amaro când s-a anunțat un alt vizitator. S-a auzit un ciocănit ușor la ușă; e acel imbecil de preot, a spus Claudio, bănuitor, nerăbdător (se vedea că se bucură de confruntările lui de fiecare noapte), dar nu era el; era un englez arătos, cu părul negru cârlionțat, aducând o orhidee în ghiveci. Esther nu l-a recunoscut la început, atât era de în afară de context, atât de departe de casă, dar el a recunoscut-o;

— Esther Breuer, cred, a spus el, după ce l-a salutat pe Claudio și și-a depus orhideea, și abia atunci l-a recunoscut și ea pe istoricul de artă și șeful sponsorizărilor, Robert Oxenholme.

— Toarnă-i lui Robert ceva de băut, îi dădu Claudio instrucțiuni în engleză. Nu fusese niciodată atât de plauzibil în engleză.

— Dumneata ce bei? întrebă Robert, inspectând paharul de culoare închisă al lui Esther.

Ea îi spuse.

— O să beau același lucru, spuse el.

Și așa au băut și au discutat; o mică petrecere la capul patului unui bolnav. Esther a simțit că ar trebui să evadeze și să le lase celor doi bărbați timp să fie împreună, deși mai era o jumătate de oră până când Elena se va întoarce de la lucru, dar Robert Oxenholme a insistat să plece o dată cu ea. L-au asigurat pe Claudio că vor reveni într-o altă zi și l-au lăsat cu crucifixul și cu preotul lui. Pe coridor, Robert Oxenholme a luat-o pe Esther de braț.

— Nu-mi place moartea, i-a spus el. Vino să bem ceva. Și, oricum, am să-ți spun niște lucruri. Ai timp?

— Nu-mi place moartea, a repetat el, într-un bar de pe Via Castiglione. Dar poate Claudio e nemuritor. Ești de mult la Bologna?

Robert Oxenholme, a reieșit, venise la Bologna în principal ca să-l vadă pe Claudio. Să-mi aduc ultimul omagiu bătrânului escroc, a spus Robert cu afecțiune. Un mare om, Claudio. În felul lui.

— Da, a spus Esther.

— Și dumneata, Esther – dacă pot să-ți spun așa – ce faci aici?

— Sunt într-o misiune asemănătoare.

— Nu lucrezi?

— Nu tocmai. Deși m-am gândit să merg mâine să-l văd pe Angellotti la Institut. Și să arunc o privire la Cossa. Genul ăsta de lucruri.

— Ești liberă pentru cină?

Esther râse.

— Acesta e tipul de conversație pe care obișnuiam să-l fac în Italia când aveam douăzeci și cinci de ani, spuse ea ca explicație. Nu, nu sunt liberă. Stau cu sora lui Claudio, Elena, după cum trebuie să fi înțeles, și ea mă așteaptă acasă.

— Acasă, repetă el ca un ecou, jucăuș, melancolic.

— Stai la un hotel?

— Îmi petrec jumătate din viață în hoteluri.

— Ce trist.

— Ai putea să cinezi cu mine mâine?

— Nu știu. Ezita, nefiind sigură că el vorbește serios. Poate Elena…

— Ar putea să mă invite *acasă?*

Ea râse din nou. Îl întrebă unde era pentru el acasă, ce era cu familia lui, de ce călătorește așa mult; sunt sigură că ai cunoștințe în Bologna, îi spuse ea, ferm, cineva cu poziția dumitale are cunoștințe pretutindeni.

— O cunosc pe soția lui Claudio, Roberta, spuse Robert. E o persoană foarte drăguță. Dar n-aș putea să cad pe capul ei tocmai acum.

— Sărmanul Robert, spuse Esther.

— Te-am ascultat o dată ținând o conferință, spuse Robert. La Royal Institute. A fost una din cele mai frumoase conferințe pe care le-am auzit în viața mea.

Esther îl privi printre gene.

— Despre ce era? întrebă ea.

El îi spuse, destul de detaliat și destul de exact, despre ce fusese. Vorbise despre orașul ideal al Renașterii în artă și în filosofie. Un subiect neobișnuit pentru ea. Își amintea bine de asta. Lucrase mult la acea conferință.

— Ai publicat-o vreodată? Ea clătină din cap.

— De ce nu? De ce nu publici?

Ea clătină din nou din cap.

— Îți irosești talentul, spuse el. Îl îngropi în pământ, în loc să-l investești.

— Asta e ceea ce spune lumea, acuma, spuse ea. Fiecare ne alegem parabolele noastre. A dumitale e la modă în acest moment.

— Preferi parabola semănătorului? Preferi să-ți semeni gândurile pe pământ sterp?

— Ai auzit ce am spus.

— Iar eu te bat din nou la cap. Ca să-ți spun să nu-ți irosești talentul. Cercul se închide.

— Și ce m-ai sfătui?

— Ceva puțin mai ambițios, poate. Oare din cauză că ești femeie ești lipsită de ambiție? Sau din cauză că disprețuiești banii? Sau din cauză că nu ai nevoie de bani? Sau din cauză că îți disprețuiești publicul?

— Mă descurc în felul meu, spuse Esther.

— Eu am scris o carte despre Signorelli, spuse Robert Oxenholme. Nu mi-a cerut-o nimeni, nimeni nu mi-a plătit ca să o scriu, dar am scris-o. Comandă încă o băutură.

— Da, spuse Esther. Am citit-o.

— Ei bine, e mai mult o monografie decât o carte, spuse el.

— Da, spuse ea.

— Nu înțeleg atitudinea dumitale, spuse el. Ai datoria să vrei să publici. E foarte englezesc modul în care nu-ți pasă de asta.

— Nu sunt tocmai englezoaică, spuse Esther. Ca să-ți spun exact, sunt mai mult austriaco-evreică. Dar zi mai departe, spune-mi ce aș avea datoria să fac și nu fac. Sunt atentă.

Robert Oxenholme îi explică ce gândea el că ar trebui să facă ea cu talentul ei. Ar trebui să fie productivă, ar trebui să fie ambițioasă, ar trebui să se angajeze să scrie o operă durabilă. Esther observă că până și cursurile serale la care preda fuseseră desființate prin reducerea cheltuielilor publice, efectuate de guvernul pe care el îl reprezenta (o exagerare, dar el nu trebuia să știe asta), dar el respinsese acest argument ca lipsit de orice importanță; cursuri serale pentru doamne bătrâne, spuse el, o pierdere de timp pentru cineva cu realizările, cu înzestrarea dumitale... Nu, ea are datoria să lucreze la o cu totul altă scară, după cum ea știa prea bine, și nu era prea târziu, era timpul să aducă o contribuție durabilă în lumea științei, ce drept avea ea să desconsidere aceasta? El devenea elocvent. Ea era o pierdere pentru națiune, sugeră el, un accident cauzat de un sistem de educație care prețuiește mai mult modestia decât respectul de sine, care încurajează bălăcăreala diletantă, care batjocorește profitul, realizările, succesul. Scoase din servietă un ghid despre frescele lui Carracci de la Palazzo Maguani, editat de Credito Romagnolo; aici, vezi, este relația corectă dintre artă și comerț, spuse el, în timp ce ea răsfoia ghidul, uitându-se la Romulus și Remus sugând de la lupoaică, la fericita *Răpire a Sabinelor* și la *Romulus dominat de mândrie.* Iată patronajul secolului al douăzecilea, patronajul luminat, arta și industria mână în mână.

— Da, spuse Esther. Îmi sugerezi, deci, să contactez banca Nat West sau banca Midland pentru o donație, ca să scriu o carte despre Crivelli? El se opri, respiră adânc și își repetă invitația pentru cină.

— Sun-o pe prietena dumitale, spune-i că întârzii, spuse el. Pot să-ți dau câteva sugestii interesante. Nu Nat West sau Midland, sunt de acord, dar niște sugestii cu adevărat interesante…

— Ești diavolul, care mă ispitește cu bogățiile lumii, spuse Esther.

— Nu, spuse Robert, puțin întristat. Claudio este diavolul. Eu nu sunt decât un negustor care încearcă să-ți vândă o nouă ideologie, dar nu mă aștept să o cumperi.

— De ce încerci atât de insistent? Încerci să te convingi singur?

El ridică din umeri.

— Poate. Sorbi din paharul lui cu *Punt e Mes.* Străbunicul meu era colecționar, știi. Nu era o colecție rea, printre colecțiile englezești. A trebuit să ne despărțim de o bună parte din ea.

— Cine trăiește aici – făcu ea un gest în susul străzii, spre fațade, spre balcoane, spre obloanele roșii, spre splendorile năruindu-se – nu are nevoie să colecționeze, totul e în fața ușii, te poți plimba printre opere de artă în fiecare zi.

— Ah, dar cine a construit totul, ca noi – mărunte creaturi neînsemnate – să putem să trecem pe sub arcade, noi – gânduri întârziate, noi – firavi omuleți?

Își dădea seama că această noțiune îl emoționa. Ei nu-i trecuse niciodată prin minte până atunci să gândească în acești termeni. I-a spus asta.

— Trebuie să îți mulțumesc, spuse ea, pentru această nouă perspectivă.

— Bologna roșie, spuse el meditativ. Un oraș comunist. Un oraș bine gospodărit. Un oraș civilizat. Ei bine, trebuie să mă întorc la hotelul meu singuratic.

— Sărmanul Robert, spuse ea. Mi-a plăcut cartea dumitale despre Signorelli.

— Ești prea amabilă, spuse el. Nu e tocmai o lucrare monumentală, dar e a mea, a mea.

— Nu văd ce e greșit în a fi diletant, spuse Esther vag, ridicându-se. Gândurile ei se întorseseră la Elena și la seara care o aștepta. Nu face rău nimănui, nu-i așa?

— Asta e o aspirație cam negativă, spuse Robert Oxenholme, urmând-o pe trotuar. Începuse să cadă o ploaie ușoară. Să nu faci rău.

— Oh, nu știu, spuse Esther, cu atenția risipindu-i-se, dintr-o dată dornică să scape de el. Poți tinde spre mai rău.

Ea îi mulțumi, îi strânse mâna.

El stătea pe trotuar, nehotărât. Esther plecă vioi, îndepărtându-se de tentația pe care i-o oferea. Orice ar fi, își spunea ea, a venit prea târziu.

— De ce nu vii să locuiești cu mine? a întrebat-o Elena pe Esther, mai târziu în noaptea aceea.

— Pentru că ar fi prea plăcut. Pentru că e prea frumos. Pentru că ești prea frumoasă, a spus Esther.

— Gândește-te la asta, a spus Elena.

*

În colțul din dreapta jos al picturii din sala XIV era o mică șopârlă. Sângele picura din picioarele lui Christos pe un craniu, dar mica șopârlă nici nu se uita. Stătea încălzindu-se la soare. Esther privea. Privea atât de atent încât i se păru că o vede mișcând, dar desigur nu se mișcase; era doar umbra lui Robert Oxenholme care se mișca, în timp ce s-a apropiat tăcut și s-a oprit în spatele ei.

— Hello, spuse el, m-am gândit că o să te găsesc aici.

În seara aceea au cinat împreună.

*

A doua zi, Esther a întâlnit-o pe soția lui Claudio, Roberta. Era o femeie scundă, robustă, cu părul alb, drept cu fața bronzată și ochii foarte albaștri și un mod practic, aproape abrupt de a fi; foarte puțin șic, foarte puțin italiancă, s-a gândit Esther, în vreme ce își strângeau ferm mâinile într-un mod camaraderesc, pe coridorul spitalului. Era greu să-ți imaginezi pe cineva mai puțin asemănător unei persoane ipohondre. Avea maniere delicate și o atitudine foarte maternă; o trata pe Esther ca pe un copil, cu căldură, impersonal, protector. „Cara”, i s-a adresat ea, de la prima întâlnire, și așa i se va adresa și în anii ce vor urma. Esther s-a simțit instantaneu în siguranță cu Roberta. O femeie bună, o femeie uzată și bătută de vânt, o femeie trăită în aer liber. Fața îi era bronzată de soare, ochii erau albaștri ca niște flori.

*

Claudio a murit trei săptămâni mai târziu, două săptămâni după întoarcerea lui Esther la Ladbroke Grove. Esther nu a fost la înmormântare; a hotărât că nu-și poate permite costul

biletului. Cheltuise destul din resursele ei subțiri pentru Claudio Volpe. Dar a citit necrologurile, care erau frumoase și lungi. Un mare om, Claudio, după cum spusese Robert Oxenholme. Un mare om, cu reputație internațională. „Faima este pintenul care îmboldește limpedele spirit. Acea ultimă infirmitate a nobilelor minți, de a disprețui plăcerile și a trăi zile de trudă...” Ea cântărea lecția lui Claudio Volpe. El atinsese măreția prin intensitatea angajării în propria-i nebunie. Unde cei raționali eșuează, Claudio reușise. A avut un necrolog de șaptezeci și șapte de rânduri în *London Times.* Le-a numărat. În ziarele italiene, desigur, omagiile erau și mai exagerate. Unul din ziare pretindea că el murise în brațele unui preot dominican; un jurnal mai senzațional pretindea, dimpotrivă, că ceruse să i se treacă o țeapă prin inimă. Săraca Signora Volpe, a fost singurul răspuns al lui Esther la această născocire răutăcioasă. Unul din ziare publica o fotografie cu Elena și Roberta braț la braț la înmormântare. Amanta și văduva, sugera ziarul într-un mod murdar și, spuse Esther, inexact.

Alix și Liz Headleand i-au exprimat condoleanțe. Niciuna din ele nu-l întâlnise vreodată pe răul Claudio și Alix nu a prea găsit ce să-i spună, dar Liz, amintindu-și de conversația de pe malul canalului despre monomanie, a fost mai inspirată. Nebun, da, a fost ea de acord cu Esther, probabil fusese nebun, dar numai, după cum se zice, dinspre nord-nord-vest. Nebun într-un mod util, nebun într-un mod manevrabil. Esther i-a descris-o pe Signora Volpe. Liz a ascultat-o cu interes profesional. De fapt, a spus Liz, și Charles a înnebunit. Își imaginează că aude voci în ceruri. Își imaginează că cerul e plin de voci.

A râs, a râs și Esther.

Antenele parabolice l-au înnebunit pe Charles, a spus Liz, savuros.

*

Claudio a murit, dar mama lui Liz Headleand a început să-și revină. Nimeni nu era prea încântat de asta; nici chiar ea însăși sau, cel puțin, nu părea. Dar încet, inexplicabil, starea ei se ameliora. De ce, ar fi vrut să strige Liz, în timp ce Shirley îi dădea detalii la telefon. De ce? Oh, bine, spuse Liz, păsându-i prea puțin că nu poate să-și ascundă iritarea, o să vin să o văd.

Și a plecat, în vara lui ’84, anulând câteva întâlniri, câteva întrevederi, conducând pe autostrada M 1, jucându-se cu

butonul radioului din mașină, încercând să evite ceea ce părea o discuție continuă, circulară repetitivă, fără sfârșit, despre greva minerilor și alegând în cele din urmă un ciclu de cântece norvegiene de la sfârșitul secolului al nouăsprezecelea. Avea o mașină nouă și nu era prea sigură cum să prindă posturile la radio; de exemplu, unde era World Service? Dispăruse peste noapte, o dată cu alte reduceri anunțate? Fusese vândut Albaniei? Liz se gândea la Alix Bowen și la vechiul Renault 4. Se gândise să-și vândă mașina veche la un preț de nimica lui Brian și Alix, dar nu fusese în stare să găsească o formulă potrivită pentru oferta ei.

Își rezervase o cameră la hotelul Open Hearth. Nu voia să stea cu Shirley și era sigură că Shirley nu voia să o aibă la ea. Casa din Abercom Avenue, după cum îi spusese Shirley, era goală, dar nimeni în toate mințile nu ar fi vrut să doarmă acolo. Și dacă Rita Ablewhite și-ar reveni și ar dori să se întoarcă acasă? Gândul o îngrozea pe Liz, o îngrozea pe Shirley.

Liz și-a atârnat îmbrăcămintea în dulapul camerei de hotel. Reținuse camera pentru două nopți și se întreba deja dacă e nevoie să stea atât de mult. Timpul se scurgea încet, ezita, se oprea în loc.

Liz stătea la capul mamei ei. Da, era adevărat, își revenea. Părea să o recunoască pe Liz. Un fel de recunoaștere îndepărtată îi însufleța trăsăturile semi-paralizate și părea că încearcă să zâmbească. Aceasta a șocat-o într-atâta pe Liz încât s-a așezat jos repede. Și a început să vorbească, cum făcuse ani de zile la telefon. I-a povestit mamei ei despre noua ei mașină și despre noul radio al mașinii. I-a povestit despre reportajele fără sfârșit cu mineri și despre ciclul de cântece norvegiene; a detectat oare un slab tremur înțelegător de dezgust când a menționat aceasta? Liz a mers apoi mai departe, trecând la treburile băieților ei vitregi și ale fetelor ei, la proiectele lui Charles. Bătrâna uitase probabil că ea și Charles erau divorțați și, oricum, în acest moment, ce mai conta, era vreo diferență? Trei sferturi de oră a vorbit. Cincizeci de minute. Ora academică. Destul, destul. Și-a luat poșeta, ziarul de seară din Northam și și-a luat rămas-bun. Mama ei zăcea într-un salon lung și palid, cu doamne bătrâne de fiecare parte a patului ei și cu un dulăpior curat la cap. Liz nu adusese flori. Mâine va aduce flori.

A pornit pe străzile Northam-ului, în noaptea luminoasă de vară. Un grup de bărbați stăteau la colțul de la Hag Bank cu placarde și găleți, colectând donații pentru mineri. Un băiat, coborât parcă din alte timpuri, trecu elegant pe patine cu rotile în josul unei rampe pentru cărucioarele de invalizi. Un grup de fete cu fuste mini și sandale de plastic chicoteau pe o alee. Liz privea la vitrinele magazinelor; magazine moderne, super-magazine, magazine de lux, la fel ca în orice oraș. Unde era cafeneaua Regent, unde obișnuiau să stea mame și fete plictisite, la câte o cafea cu prăjituri? Și chelnerițele îmbrăcate în negru, cu șorțuri albe, miroseau omenește a căldură și sudoare? Toată lumea mirosea mai mult înainte. Acum miroase numai sărăcia lucie și excentricitatea. Era asta o îmbunătățire? se întreba Liz. Zvonul era că lui Brian Bowen i se oferise o slujbă în Northam și că el se gândea să o accepte. Cum zvonul venea direct de la Alix Bowen, era probabil autentic.

Northam-ul este un oraș mic și într-un sfert de oră Liz hoinărise deja din centrul comercial până în vechiul district industrial. De vânzare. De închiriat, scria pe afișe. Auzise de asta, dar nu văzuse cu propriii ei ochi. Bălării și scaieți creșteau, așa cum crescuseră ca o consecință a celui de-al doilea război mondial în craterele bombelor din timpul copilăriei lui Liz. S-a oprit și a privit îndelung. Canalul era verde de buruieni. Un bătrân își plimba câinele. Nu, nu era nimic pentru ea aici, absolut nimic.

Și-a grăbit pasul în timp ce se întorcea, la deal, către noul ei automobil japonez din parcajul spitalului.

*

Uitându-se la televizor târziu în acea noapte, singură în camera ei de hotel, Liz a aflat că mai mulți reporteri ai televiziunii britanice fuseseră capturați și luați ca ostatici în Orientul Mijlociu. Unul din ei era Dirk Davis, care fusese odată, de mult, prieten și coleg al lui Charles. Prieten și apoi dușman. A rezistat tentației de a-l suna pe Charles la apartamentul lui din Kentish Town. Charles cunoștea deja probabil aceste știri rele. Charles știa totul și, oricum, chiar și numai menționarea numelui lui Dirk Davis îl umplea, nu se știe de ce, de o furie nestăpânită. Dar Liz împărțise cu Dirk Davis, în zilele de demult, multe castroane cu spaghete, multe farfurii de chop suey și nu îi

plăcea să-l știe legat, legat la ochi, amenințat. Găleți, cătușe, arme. Nu, nu îi plăcea asta.

*

Shirley și Liz stăteau la masa de bucătărie din Abercom Avenue bând nes.

— Poate să continue așa oricât, a spus Shirley, posac, gesticulând vag spre camera tăcută.

Au vorbit despre moșteniri, despre vânzarea casei. Dar știau că nu vor face nimic. Absolut nimic.

— Cred, a spus Shirley, că încearcă să comunice ceva.

Cele două surori s-au privit una pe alta cu bănuiala teribilă, îngrozite.

— Oh, Dumnezeule, a spus Liz.

A plecat acasă în noaptea aceea și a fost amendată pentru depășirea vitezei legale pe porțiunea dintre Northampton și Milton Keynes.

*

Shirley stătea lângă patul mamei sale, ținând în mână bucățele de carton albe cu literele alfabetului clar scrise pe ele cu caractere mari, aldine. A-A-S a format ea un cuvânt. Mama ei a dat din cap, imperceptibil. C-A-P, a încercat ea. Un alt semn pe jumătate vizibil. Imaginația lui Shirley ezita. C-E-L-I-A, a încercat ea și a fost sigură că a fost întâmpinată de o opacitate totală. Cuvântul M-A-M-A a fost primit, poate cu un palid semn de recunoaștere. Deci asta era, trebuia început din nou, totul de la început. Ce însemna aceasta? Merita? Oricum, era mai bine decât să stea acolo tricotând. Și Shirley a perseverat.

*

Otto Werner a sunat-o pe Alix Bowen și a invitat-o să ia prânzul împreună undeva. Era o invitație fără precedent. Ei doi nu se întâlniseră niciodată singuri. Alix nu lua prânzul în oraș, cu excepția întâlnirilor ocazionale cu Polly Piper, cu care îi plăcea să rămână în contact. Bănuia că nici Otto nu prânzea adesea în oraș. Bănuiala i-a fost confirmata de nesiguranța lui în privința locului unde să propună acest rendez-vous.

— Dar unde o să fii tu la acea oră a zilei? repeta el plângător, la care ea tot răspundea, în cele din urmă destul de iritată;

— Nu o să *fiu* nicăieri, o să vin unde spui tu.

— Bine, atunci, a spus Otto și a sugerat un restaurant italian lângă Kingsway, unde fusese dus o dată de un istoric din Aberdeen.

Stătea acolo nerăbdător, așteptând-o pe Alix; a sosit cu douăzeci de minute mai devreme, de teamă să nu întârzie, și era prea îngrijorat ca să se poată concentra asupra exemplarului din *New Statesman* pe care începuse să-l adnoteze, cum îi era obiceiul, pentru Alan Headleand. Chelnerii îl băteau la cap oferindu-i băuturi și, în cele din urmă, ca să scape de ei a comandat un suc de roșii; sorbea din el cu grijă când, în sfârșit, ea sosi. Ploua; ea purta o pelerină de ploaie bleu-pal cu glugă. Chelnerii i-o smulseră aproape în holul îngust. Stătea acolo, clipind, ștergându-și ochelarii, obișnuindu-se cu lumina din interior, în timp ce chelnerii încercau să o împingă în direcția lui. Ea nu se grăbea. Oh, Dumnezeule, se gândi Otto, privind-o; oh, Dumnezeule. Otto o iubea. Deși nu din această cauză erau acum aici. Nu numai. Ea ținea strâns în mână o servietă burdușită cu hârtii. Refuză să-i lase pe chelneri să i-o ia. Ce iubea el la ea, unul dintre multele, multele lucruri pe care le iubea la ea, era aerul de certitudine nedumerită, cu care, cu încăpățânare, nu se lăsa. Și nici de data aceasta ea nu se lăsă.

— Otto, înaintă ea spre el.

Masa era prea înghesuită ca el să se poată ridica să o salute. Ea îi strânse ușor mâna și se așeză.

— Plouă, spuse ea, inutil, scuturându-și părul sălbatic, încărunțit.

— Alix. O privi lung. Cel puțin aceasta i se permitea să facă. Chelnerii planau în jur, se adunau, stăteau pe capul lor, ofereau băuturi.

— O să iau ce ai luat și tu, spuse Alix. Este Bloody Mary?

— Da, spuse Otto.

— Dacă mă gândesc mai bine, spuse Alix, poate o să iau doar suc de roșii. Cu mult sos Worcester.

Păcălit, Otto îi zâmbi, puțin orbit. Ea purta un jerseu albastru. Ochii îi erau de un foarte interesant albastru-cenușiu-intens. Orbit, el o sorbea din ochi.

— Deci, ce e nou? întrebă Alix, mâncând veselă o bucățică de chiflă. Comandară incompetent un prânz.

— Am vrut să vorbesc cu tine despre Brian, spuse Otto în cele din urmă. De fapt, ce vreau să spun este că voiam să te întreb

despre Brian. Despre ce ar trebui să-i spun lui Brian. Nu știu cum să mă exprim. Alix, mă exprim foarte neclar.

Alix sorbi o lingură de *stracitella.*

Otto își drese glasul.

— Brian mi-a spus că i s-a oferit acea slujbă la Northam.

— Da, spuse Alix.

— M-a întrebat ce părere am despre asta.

— Da, spuse Alix.

— Deci, te întreb pe tine ce părere ai, ca să știu ce părere să am. Înțelegi ce vreau să spun.

— Înțeleg.

— Spune-mi, Alix.

Alix lăsă jos lingura.

— Mănâncă-ți spaghetele, Otto, o să se răcească, spuse ea hotărât. Apoi îi spuse ce gândea despre slujba ce-i fusese oferită lui Brian.

— Desigur, pe hârtie, este exact genul de lucru pe care Brian poate să-l facă, spuse ea. Este exact genul de lucru pe care ar trebui să-l facă. Un program al comunității, finanțare publică destul de bună, un consiliu de stânga, mult sprijin. Perry Blinkhorn s-a gândit la Brian. Îl cunoști pe Perry? Și ar fi clase cu adevărat amestecate social, nu tipul de adunătură auto-selectată la care a predat Brian la colegiu în ultimii ani…

Vocea ei se pierdu jalnic.

— Atunci care sunt impedimentele? întrebă Otto.

— Oh, nu știu, spuse Alix revigorată dintr-o dată. Pare neloial să le menționez, dar o voi face. În primul rând, nu am încredere în Perry Blinkhorn și nu am încredere în finanțarea programului. Cred că ar putea da bani pentru un an, dar dacă nu iese bine pot să-l desființeze. Nu-mi place nici aspectul contractului pe care i l-au oferit. Și, bineînțeles, nimic din ce am spus nu ar conta, vreau să spun că aș fi de acord ca Brian să joace această carte, dacă ar fi cu adevărat lucrul pe care ar vrea să-l facă. Dar nu știu dacă își dorește asta. Brian e un bun profesor de tip clasic, direct, ortodox, știi asta, el vrea să predea marea literatură, nu vrea să-și piardă timpul transcriind amintirile unor șomeri și încercând să le publice într-o revistă improvizată care apare prin contribuție. El poate crede că vrea asta, dar în realitate nu vrea. Eu mă descurc mai bine la asemenea lucruri. Oricât ar fi de ciudat, eu am mai multă răbdare cu oamenii

decât are Brian. Una din rațiunile pentru care el e un bun profesor este că scoate ce e mai bun din oameni, îi face să muncească, insistă să muncească bine, în timp ce eu îi las pur și simplu să pălăvrăgească... Oh, știu că e loc pentru amândouă metodele, știu că sunt utilă în felul meu – sau că am fost utilă la vremea mea – dar efectiv nu-l văd pe Brian încadrându-se în acest sistem cooperativ, comunitar. Tu poți să ți-l imaginezi? Ștacheta lui este prea sus. Ea râse și continuă. Da, ștacheta lui e pusă prea sus. Îi va plictisi și ei îl vor plictisi. Dar nici asta nu ar conta, dacă eu însămi aș crede mai mult în această poveste. Uite, Otto – și se aplecă sub masă, cufundându-se în servieta ei, de unde scoase o broșură pe care i-o întinse peste puiul cu rozmarin și sote de cartofi – uite, acesta e genul de materiale pe care le promovează Consiliul. În așa ceva investește banii.

Otto întoarse paginile *Ghidului întreprinzătorilor din Northam.* Ochii lui alunecară peste fețele zâmbitoare ale unor tineri vegetarieni care făceau reclamă restaurantelor lor cu specific național, peste uitătura intensă, evident înspăimântată, a unor indieni care făceau reclamă pentru muzică afro-caraibiană („stocurile noastre includ reggae, soca, funk, soul...”), peste tinere istețe care ofereau servicii de secretariat pentru mici întreprinderi, peste tineri musculoși oferindu-se să bată lambriuri la prețuri record, peste inventatorul unui dispozitiv mecanic pentru curățirea geamurilor de la etajele superioare, peste trupe de teatru stradal și supraveghetori de locuri de joacă pentru copii, peste restauratori de pietre de mormânt și specialiști în design pentru organizarea de conferințe, peste grupuri care se ocupau de instrumente de tricotat și calculatoare personale, peste o agenție cooperativă a actorilor, editori ai unui ziar alternativ și fabricanți de alimente experimentale cu gust mai puternic, special pentru bătrâni; ochii îi căzură asupra unei reclame dezolante pentru un Centru social și sportiv care prezenta comic și poate ironic o masă goală, două scaune goale, o halbă goală de bere și o singură țigară arzând într-o scrumieră.

— Da, spuse Otto, și ar fi zâmbit dacă n-ar fi observat expresia de pe fața lui Alix.

Ea luă broșura, întoarse paginile și îi atrase atenția asupra unei alte reclame; doi tineri, unul alb, celălalt negru, zâmbind cu cel mai mare șarm posibil și cu optimism neîncrezător, cu o

nuanță de nepăsare și o nuanță de rugăminte îngrijorată; titlul susținea că ei sunt experți în creșterea iepurilor, hamsterilor, cobailor și altor mamifere mici, că pot da sfaturi în privința înmulțirii, bolilor, construirii cuștilor, dietei și tuturor celorlalte probleme de acest fel. Ultima propoziție spunea; „La momentul predării materialului pentru tipar sediul nostru nu este încă terminat.” Un hamster inofensiv ciugulea în fundal, în timp ce ei se întindeau peste o masă către obiectivul aparatului de fotografiat. La vederea lor, ochii lui Alix se umplură de lacrimi.

— Vreau să spun, spuse Alix, cu ochii strălucind, că acesta este genul de lucruri în care cred. Eu cred în asta. Și atunci de ce, când văd așa ceva tipărit pe această hârtie lucitoare, frumoasă și costisitoare, făcut atât de bine și de plauzibil, de ce asta mă face să *plâng?*

El întinse mâna către mâna ei. Se ținură de mână pe fața de masă roz.

— Ceea ce simt este disperare, spuse Alix, smiorcăindu-se în vreme ce izbucnea în lacrimi. Disperare. Totul e atât de lipsit de speranță. Saci de nisip împotriva revărsării apelor. Peticirea găurilor din dig înaintea potopului. Copii cu degetele înghețate. Înecându-se, înecându-se.

Plânse puțin, apoi își șterse ochii.

— Iartă-mă, spuse ea. Iartă-mă. Și, oricum, nu sunt atât de sigură că vreau să merg să trăiesc în Northam. E groaznic să spun asta, dar e adevărat. Aș fi preferat să fi mers la Gloseley. Aș fi mers să manifestez pentru pace la baza militară aeriană. Cu femeile din Gloseley. Ghemuindu-ne noaptea lângă un foc. Aș fi putut fi o adevărată proscrisă la Gloseley!

— Nici tu nu crezi ce spui, spuse Otto.

— Nu, nu cred. Nu cred în nimic. Cred că totul e atât de lipsit de speranță. S-a sfârșit. Nu mai putem merge nici înapoi nici înainte. Suntem terminați. Știi foarte bine ce vreau să spun, Otto, tu simți același lucru.

— Alix, spuse Otto, întinzând din nou mâna către mâna ei, nu știu dacă aș suporta să pleci la Northam. Știu că nu te văd prea des, dar am nevoie să știu că ești aici. Asta înseamnă pentru mine mai mult decât pot să spun, să știu că ești aici. La numai câțiva kilometri depărtare. Aici.

— Nu spune asta, suspină Alix.

— Dar trebuie să-ți spun, replică Otto. Și trebuie, de asemenea, să-ți spun ce nu i-am spus nici lui Brian. Mi s-a oferit o slujbă la Washington. Da, la Washington. Nu anul acesta, în 1986. Nu știu ce să fac. Ar trebui să accept. Nu pot să-mi permit să nu accept. Banii – ei bine, poți să-ți imaginezi că e vorba de bani mulți. Gândește-te la o cifră și dubleaz-o, atâta e de bine plătită slujba asta. Așa încât, cum pot să știu ce să-i spun lui Brian?

Se priviră îndelung, în această parodie de prânz-adulter. Chelnerii profitară de pauză pentru a le oferi desertul. Otto, cu gândurile aiurea, spuse că ar vrea o tartă cu fructe. Se juca gânditor cu linguriță, când Alix încercă să îi răspundă.

— Trebuie să te duci, spuse ea, previzibil. Nu are niciun rost să stai aici. Când chiar eu spun că aici s-a sfârșit, atunci înseamnă că într-adevăr s-a sfârșit. Se opri, apoi continuă. Ce crede Caroline?

— Nu e încântată de idee. Nu-i place America. Dar ar merge. Dacă eu doresc.

— Oh, Doamne, spuse Alix, nu știu ce să zic.

— Sigur că nu știi.

Chelnerii au adus cafeaua.

— Și eu nu știu ce să-i spun lui Brian, declară Otto.

— Nu, sigur că nu știi.

Și au băut cafeaua în liniște, ținându-se de mână.

*

Alix, stând în autobuz în drum spre casă, privea în gol, prin geamul șiroind, la cumpărătorii uzi de pe Oxford Street. În ciuda teroriștilor, în ciuda șomajului, în ciuda crimelor care avuseseră loc chiar pe Oxford Street, cumpărătorii se îmbulzeau încă. Poate, se gândea Alix, oriunde ar fi mai bine decât la Londra. Traficul se târa, se oprea, se târa din nou. Alix curăță un mic loc rotund pe geamul aburit, și acolo, la colțul cu Bond Street, stând lângă vânzătorul de flori, îl zări pe soțul ei, Brian Bowen, cu doi din tovarășii lui. Brian ținea o găletușă galbenă de plastic și o pancartă scrisă de mână, cu textul „Ajutați soțiile și familiile minerilor”. Ploaia îi cădea neîntrerupt pe gluga hanoracului, în timp ce făcea să sune monedele în găletușa lui. Stătea impasibil, voios, zâmbind când cineva arunca vreo monedă. Fraternitatea oamenilor. Cei mai mulți îi zâmbeau lui Brian, chiar și clienții versați de pe Bond Street și Oxford Street îi zâmbeau.

Dar Alix nu a zâmbit. Brian cu găletușa lui era mai mult decât putea suporta. Și-a lăsat capul în jos, și-a scos batista și tot drumul până la Wandsworth Bridge a plâns.

*

Stephen Cox era de părere că Brian și Alix ar trebui să plece la Northam. Nu vedea nimic nepotrivit în slujba oferită la Northam. Lucra la o piesă despre Pol Pot și era de părere că extremismul Consiliului orașului Northam fusese mult exagerat Nu credea nici că Northam e foarte departe de Londra. Era mult mai aproape decât Tokio sau Seul sau Singapore, a observat el rațional, înfășurând o țigară.

Esther, Liz și Alix luau cina împreună, acasă la Esther. Trecuseră luni de când nu se văzuseră toate trei odată, ca acuma. Schimbau noutăți și se părea că sunt foarte multe.

Esther a vorbit întâi despre flirtul ei cu Robert Oxenholme, care a înflorit în lunile ce trecuseră de la moartea lui Claudio. A scos-o seara la restaurant, a invitat-o la operă, a rugat-o să meargă cu el la recepții. Esther, râșnind puțin piper în bolul cu *zuppa de verdura,* a mărturisit că e flatată. Rușinos de fermecător, l-a calificat ea; sinistru de fermecător. Sunt, într-un fel, fascinată, a spus Esther, privindu-l la lucru, într-o cameră aglomerată. Și ce vrea el de la mine? Oh, nu știu, cred că vede în mine promisiunea lui neîndeplinită, ocaziile lui pierdute. Robert e sclipitor și bănuiesc că simte că își irosește talentul în toată această aberație cu sponsorizarea și că eu îmi irosesc talentul meu într-un mod cu totul diferit, așa că încearcă să mă corupă.

— Poate că de fapt el crede că nu ți-ai irosit deloc talentul, sugeră Alix.

— Ei bine, nu știu, spuse Esther. Eu însămi nu știu ce să zic, așa încât bănuiesc că nici el nu știe.

— Și ești pe cale de a fi coruptă? se interesă Liz.

— Îmi plac destul de mult mesele la care mă invită, spuse Esther, prudent. Dar nu sunt așa încântată de recepții. Cât despre operă, ori cu ea, ori fără ea. Deși Boris Godunov a fost destul de frumos. Are o lojă la operă și poți să stai acolo și să bei tot timpul spectacolului, dacă vrei.

— Și ce s-a întâmplat cu soția lui?

— Soția lui, a explicat Esther, a fugit cu un antrenor de cai de curse.

Esther a strâns farfuriile de supă și a început să servească felul următor.

Charles și Lady Henrietta urmau să divorțeze, le-a informat Liz, în timp ce Esther servea tocana de pește. Prietenește? Nu, nu prea. Costisitor, mai curând. Capacitatea mea de a câștiga bani e mai prețuită acum decât a fost pe vremuri, a spus Liz. Zvonul, sau de fapt Ivan Warner, susținea că Henrietta are o aventură cu un actor în vârstă; dar, la vârsta ei, cred că e puțin probabil, a spus Liz. Charles s-a apucat de un nou proiect, cu partenerul lui de altădată; sunt amândoi plini de entuziasm, aproape ca în zilele de odinioară, pornind din nou de la nimic,

făcându-și singuri cafeaua la birou. Întineriți. Vechiul inamic al lui Charles, Dirk Davis, este încă ținut ostatic, ceea ce pare să-l afecteze pe Charles exagerat de mult. De câte luni? Trei, patru? Desigur, ar putea să fie deja mort, a spus Liz, pescuind un os de pe farfuria ei. Nu știu, cred că într-un fel Charles simte că dacă Dirk scapă, va supraviețui și el însuși. Trebuie să fi trecut deja cinci luni, căci îmi amintesc că am auzit știrea la actualități când eram la Northam să o văd pe mama, în iunie. Și ce mai făcea mama ei? Dumnezeu știe, a spus Liz, dar după cum știți amândouă foarte bine, aș vrea să moară. Shirley spune însă că deja se poate face înțeleasă puțin. Nu poate să vorbească, dar poate să formeze cuvinte cu cartonașele pe care le-a făcut Shirley pentru ea. E teribil. Aș fi preferat să fi murit.

Alix nu putea să fie la fel de sinceră în privința sentimentelor ei, fiind încă o femeie măritată. Nu putea să le spună lui Esther și lui Liz că e îndrăgostită de unul din prietenii cei mai apropiați ai soțului ei, Otto Werner. Cum nu putea să-i spună acest lucru nici lui Otto și nici lui Brian, trebuia să-l țină pentru ea. În schimb, tăindu-și o felie de brânză, luând un biscuit, acceptând încă un pahar de vin, le-a spus că începuse să-și caute casă în Northam și le-a descris casele pe care le văzuse deja. Prețurile erau considerabil mai scăzute decât la Londra, desigur, și unele din casele victoriene erau încântătoare. Era una pe o mică alee rustică spre Grădina Botanică…

Perry Blinkhorn, a trebuit să admită Alix, reușise să se facă foarte plăcut. Poate că, la urma urmelor, nu era atât de rău cum crezuse.

— Eu cred că e groaznic că pleci, a spus Liz. Și Esther tot amenință că o să plece să locuiască la Bologna. Ce o să fac eu, dacă mă lăsați singură?

— Ai putea să te măriți iarăși cu Charles, a sugerat Esther. Sau cu Ivan Warner.

— E nostim că spui asta, a spus Liz. Știi, chiar cred că Ivan s-a gândit să mă ceară în căsătorie. Și o să vă spun ceva și mai nostim. Ivan mi-a devenit destul de drag. M-am trezit chiar întrebându-mă cum ar fi să fiu măritată cu Ivan.

— Nici chiar așa, Liz, a protestat Alix.

— Ei bine, sigur că nu m-aș mărita cu el, sunt mult mai fericită așa singură decât am fost vreodată, dar e interesant că am putut chiar să mă gândesc la asta, nu-i așa? De fapt, poate că

nu e chiar atât de interesant. Poate că m-am gândit la asta pentru că el se gândea la asta. Și, oricum, el a hotărât să nu mă ceară.

S-a lăsat tăcerea, în timp ce Liz își aprindea o țigaretă. Alix se întreba ce se mai întâmplă cu Stephen Cox. Existase cândva senzația, impresia că ar fi posibil ca Liz și Stephen să se căsătorească, dar părea că această posibilitate se risipise, deși ei doi se vedeau încă destul de des. Se potriveau prea bine, poate.

Luminările pâlpâiau, focul gazelor pâlpâia, camera era caldă și intimă. Auzise atâtea confidențe. Tapetul roșu absorbise atâtea confidențe. Alix își amintea cum a alergat aici, să se adăpostească, din Lykewake Gardens. Acum aproape un an. Bănuia că va putea încă să vină la Londra să cineze, să înnopteze la Liz. Dar va fi la fel ca până acum? Nu o să incomodeze? Lui Alix nu-i plăcea să incomodeze.

Tăcerea s-a prelungit, pașnic o vreme. Apoi Liz a povestit, pe scurt, despre pisicuța ei. Traficul murmura liniștit pe Ladbroke Grove. Alix le-a vorbit de Ilse și de Nicholas, de cât de ciudat i se părea să îi vadă așezați, adulți, într-o casă atât de serioasă. Esther le-a oferit caise uscate. O sirenă a poliției gemu în depărtare. Un câine lătră. Și treptat, tainic, stând acolo, au devenit conștiente de o schimbare în calitatea zgomotelor străzii – o schimbare, era oare posibil, în calitatea luminii? Esther, mergând la bucătărie să pună la fiert apa pentru cafea și aruncând o privire de la fereastra etajului unu în jos, spre strada lăturalnică, observă o grupare ciudată a mașinilor; un grup de polițiști. Se întoarse în camera din față și văzu că și Liz și Alix ascultau, deși nu știau ce.

Perdelele erau trase, camera strălucea confortabil. Figurine delicate mărșăluiau pe etajere, ca întotdeauna. Mica fântână de mozaic, din zilele de la Cambridge, era la locul ei. Palmierul dispăruse, dar Esther cumpărase o nouă plantă, un arbore-umbrelă cu frunze mari, adânc palmate și cu frunze moi delicate verzi-pal deschizându-se ca niște mânuțe ridicate din mijloc; o plantă mai prietenoasă, mai puțin zbârlită. Niște crini stăteau într-o vază roșu-aprins; un cadou de la Robert, le spusese Esther. Deci Robert a stat în camera roșie, acolo unde stătuse odată Claudio înaintea lui?

Esther își drese vocea.

— Cred că se întâmplă ceva afară în stradă, spuse ea. Să mă uit?

Nu aveau niciun chef să se uite, nu aveau niciun chef să permită străzii să se amestece în seara lor. Erau la adăpost aici înăuntru, își creaseră singure un adăpost. Puteau să-și prevadă una alteia reacțiile; vedeau aceleași imagini.

— Nu știu, spuse Liz.

— Nu știu, spuse Alix.

Și pentru o bucată de vreme stătură acolo, liniștite, izolate. Afară tensiunea creștea. Esther trecu în dormitor, care dădea în spatele casei, și, fără să aprindă lumina, se uită afară în noaptea de octombrie. În spate era o mică și îngustă grădină londoneză, ultima dintr-un șir de grădini, o grădină pe colț. Părea plină de oameni. Esther se întoarse în camera din față, camera din față de la etajul unu, și trase foarte puțin perdeaua grea pentru a privi afară.

Se uită în cameră, la Liz care stătea ghemuită într-un fotoliu, la Alix care stătea tolănită pe canapea cu picioarele pe o măsuță joasă.

— Casa e încercuită, spuse ea, plat.

— Ce dracu’ s-a întâmplat? întrebă Alix, în sfârșit, cu un ton de ușoară și indulgentă curiozitate.

— Nu știu, spuse Esther. Să ies să văd?

— N-aș face asta, spuse Liz. Dacă e poliția, o să tragă în tine. Râseră toate.

Exista o singură ușă a casei în față, explică Esther, și o ușă spre grădină a apartamentului de la subsol, unde locuia de zeci de ani bătrână doamnă Finchley.

— Nu se poate să fi venit pentru doamna Finchley, spuse Alix.

— Poate că la etajul de sus este o ascunzătoare pentru o fabrică de bombe a Armatei Republicane Irlandeze, sugeră Liz.

— Nu cred că e irlandez, acel tânăr liniștit de la etaj, spuse Esther. Nu știu ce e sau cine e, dar nu cred că e irlandez.

— Cred că e mai bine să stăm aici și să ne bem cafeaua, spuse Alix. Sunt de acord cu Liz, dacă vom încerca să fim de folos o să tragă în noi. După părerea mea e mai bine să rămânem neobservate.

Deci Esther a făcut cafeaua și au așteptat, nu complet în tăcere; vorbeau sărind de la una la alta cu totul dezordonat. Alix se uită la ceas.

— O să mă împuște dacă încerc să plec acasă? întrebă ea. Trebuie să mă gândesc la plecare.

Și atunci sună telefonul. Au sărit toate, ca și când ar fi fost vinovate de ceva. Esther răspunse. Da, fu ea de acord, prevăzător, ea era doctorița Breuer. Da, era acasă. Cu niște prietene. Apoi ascultă câteva momente. Apoi spuse da, înțeleg, și puse receptorul jos.

— Încearcă să-l aresteze pe tânărul tăcut de la etaj, spuse ea. Ce ciudat. Nu au spus pentru ce.

— El e probabil ucigașul din Harrow Road, sugeră Alix, cu întârziere, căci la asta se gândeau toate.

— Da, probabil, aprobă Liz.

— Oh, Doamne, spuse Esther.

— Și, ce trebuie să facem noi? El e acolo sus?

— Așa cred ei.

— Și ce vor să facem noi?

— Nu au fost foarte expliciți. Au spus că nu știu dacă e înarmat, dar au spus că e periculos.

— Periculos? Sigur nu! spuse Liz. Și, îmi pare rău să o spun, dar toate au râs de această replică.

— Ei, bine, sunt o mulțime de polițiști afară și dacă noi i-am observat, îmi imaginez că până acum i-a observat și el. De ce nu se duc pur și simplu să bată la ușă și să întrebe de el? spuse Alix, care aruncase o privire pe lângă perdea.

— Ar fi prea simplu, spuse Liz. Le place să transforme asemenea lucruri în mari spectacole. Poate că speră ca el să ne ia ostatice pe toate trei și să poată să organizeze ceva ca în filme. Le place așa ceva.

— Ăsta e tipul de afirmații iresponsabile pe care le fac prietenii lui Brian, spuse Alix mai mult cu interes decât critic.

— Păi, au dreptate, poliția este o adevărată rușine, spuse Liz cu hotărâre. Și tu o să fii prima de acord când o să te împuște prin fereastra aceea. Pleacă de acolo, Alix, pleacă de acolo.

Alix plecă ascultătoare din dreptul ferestrei, dar continuă să aducă argumente în favoarea poliției; nu era vina lor dacă au învățat să facă față confruntărilor, poziția lor în societatea urbană era din ce în ce mai greu de apărat…

— Alix, spuse Esther, nu-mi vine să cred că tocmai tu vorbești așa. Ce s-a întâmplat cu concepția ta politică? Cum o să se

potrivească toate astea cu Republica Socialistă din South Yorkshire? Ăsta e tipul de poziție pe care mă situez eu, nu tu.

— Oh, nu știu, spuse Alix fără vlagă, bănuiesc că e din cauza tatălui meu și a respectului meu pentru autoritate, sau, mai curând, a dorinței mele ca autoritatea să fie respectată și demnă de respect, așa cum era tatăl meu – de fapt el era demn de respect, dar nu era respectat, dacă înțelegi ce vreau să spun.

— Bănuiesc că ar fi neînțelept să mai deschidem o sticlă de vin, spuse Esther.

— Da, spuse Liz, ai dreptate.

— Au zis să nu plecăm? întrebă Alix.

— Da, se pare că negociază cu el la telefon. De la stația lor de radio din mașină.

— Ți-au dat numărul lor de telefon? Ca să putem să-i sunăm? Dacă se întâmplă ceva aici înăuntru?

— Nu.

— Nebuni incompetenți, ți-am spus eu, spuse Liz cu satisfacție.

— Liz, mă uimești, spuse Esther. De unde vine această atitudine împotriva poliției?

— Bănuiesc că am învățat-o de la copii, spuse Liz. Aaron a avut niște necazuri cu ei zilele trecute. A fost oprit – e adevărat, era patru dimineața, dar asta nu e o crimă – și percheziționat și pentru că le-a zis câteva, l-au închis pentru o noapte.

— Probabil că i-a plăcut, spuse Esther.

— Prostii, spuse Liz. A fost furios. O.K., asta i-a întărit prejudecățile, ceea ce e întotdeauna plăcut, dar a fost cu adevărat jignit.

— Era beat? se interesă Alix.

— Bănuiesc că da, dar ce importanță are asta? Era pe jos, nu cu mașina și mergea, văzându-și de treaba lui. Recitind poezii, potrivit versiunii lui.

— Ăsta e, probabil, un delict, spuse Esther.

— Cinna poetul, spuse Alix. Nu, nu, eu sunt Cinna poetul.

— Mă întreb dacă tipul amenință că se va sinucide? spuse Liz. Fața ei se lumină brusc, cu competență. Chiar nu ți-au dat un număr la care să-i putem suna? Dacă ți-ar fi dat, am fi putut să le spunem că unul din musafirii tăi este un psihiatru de înaltă calificare care se oferă să intervină – bineînțeles contra plată – în calitate de specialist.

— Ce ocazie pierduta, au fost cu toate de acord.

— Am putea să formăm 999, spuse Alix. Sau circumscripția locală de poliție.

— Nu, au pierdut ocazia, spuse Liz. Dar spune-ne despre el, Esther. Cine e acest monstru de sub acoperișul tău?

— Păi, să fiu sinceră, spuse Esther, nu știu absolut nimic despre el. A locuit aici ani de zile – opt, nouă? — chiar mai mult

— Și îl cheamă Whitmore. P. Whitmore. Nu știu de unde vine P. Nu primește niciodată scrisori, doar reclame. Nu știu unde lucrează. Nu vorbește niciodată. Nu scoate niciodată niciun sunet. Nu primește niciodată pe nimeni, sau cel puțin eu nu am observat. Singura dată când am vorbit în ultimele luni a fost când mi-a spus că sunt crudă cu palmierul, că l-am lăsat afară pe treptele de la intrare să moară.

— Cam puțin lucru, spuse Liz.

— Bănuiesc, spuse Esther, că nu există absolut nicio rațiune ca el *să nu fie* un criminal psihopat. Dar, pe de altă parte, eu nu cunosc nicio rațiune care să sugereze că este un criminal. Sau că a comis vreun delict de orice fel.

Se așternu o tăcere mai puțin deprimantă.

— Lumea e plină de nebuni, spuse Alix, și bănuiesc că toți ne întâlnim cu ei din când în când.

— Bietul băiat, spuse Esther. Acum că mă gândesc la el, îmi pare rău că nu i-am spus niciodată mai mult decât salut sau bună-dimineața. Dar, niciodată nu mi s-a părut că dorește să i se vorbească.

— Dacă l-ai fi invitat să bea ceva, spuse Liz, probabil că ai fi sfârșit cu capul într-un ghiveci cu flori. Așa că e mai bine că nu ai făcut-o.

— Credeți că ar trebui să merg sus să văd ce face? întrebă Esther. Aș putea să-l conving să coboare. Sunt destul de pricepută la calmat oamenii și, la urma urmelor, el știe cine sunt.

— Nu cred că trebuie să faci așa ceva, spuse Alix. Au spus că e primejdios.

— Tu să nu vorbești. Adu-ți aminte de Jilly Fox.

— Săraca Jilly, spuse Alix și oftă. Săraca Jilly.

Esther făcu încă un ibric de cafea.

— Și cât pierdem vremea pe aici, cred că am putea să riscăm câte un strop de lichior, spuse ea.

La câte un păhărel de lichior, ca să le distreze, le-a spus povestea olandezului din avion, pe care nu avusese până acum ocazia să le-o relateze. În timp ce povestea, ea și Alix observară că Liz reacționa la poveste cu o emoție specială; într-adevăr, devenise neobișnuit de îmbujorată la față și, când povestea s-a terminat, i-a cerut insistent lui Esther mai multe detalii. Ce vârstă avea olandezul? Cât de înalt era? Ce meserie avea? Unde locuia? Îi aflase Esther numele?

Flatată de primirea făcută istorisirii sale, Esther a reușit să satisfacă toate aceste curiozități.

— De fapt, a spus ea, la sfârșitul interogatoriului, pot să-ți spun mult mai multe despre acest om după un zbor de două ore decât pot să-ți spun despre P. Whitmore după ce am locuit zece ani în aceeași casă. Dar acela era un bărbat absolut memorabil.

— Da, spuse Liz și își scoase cutiuța de pudră, se examină în oglindă și își pudră nasul.

— În timp ce bietul P. Whitmore este un om cu totul oarecare. Oare faptul că cineva e un oarecare îl transformă în criminal, Liz?

— Nu întotdeauna, din fericire, spuse Liz. Dar uneori, da.

Au tăcut din nou, ascultând liniștea de la etaj.

— E ridicol, spuse Liz, pe măsură ce noaptea trecea. Mâine dimineața trebuie să mă scol la șapte.

— Bănuiesc că aș putea să-l sun pe Brian să-i spun ce s-a întâmplat, spuse Alix, dar nu prea are rost să-i fac griji, nu-i așa?

Telefonul sună din nou. Poliția o informa pe Esther că sunt pe punctul de a intra, și că Esther și musafirii ei ar trebui să treacă în camera din spate și să stea acolo cu lumina stinsă până când li se va spune că pot pleca.

— Cum vom ști când putem ieși? a vrut Esther să știe.

Întrebarea produse o oarecare încurcătură.

— O să batem la ușa dumneavoastră, spuse poliția.

— Cum vom ști că sunteți dumneavoastră, întreba Esther, și de fapt cine sunteți dumneavoastră? Eu nu pot să vă văd numărul sau legitimația sau ceva cu care se presupune că vă puteți identifica, nu-i așa?

Liz și Alix erau foarte amuzate de acest schimb de cuvinte. Esther puse receptorul jos.

— Nu văd ce rost are să stăm în dormitor pe întuneric, spuse Esther.

— E mai bine să facem ce ni s-a spus, fu de părere Alix.

— Sunt proști ca noaptea, v-am spus eu, hotărî Liz, dar până la urmă au fost de acord cu Alix.

Și astfel, au trecut tustrele în dormitorul întunecat și au stat una lângă alta pe cuvertura albă croșetată a patului, admirând decorul dormitorului în penumbră. Îmi place oglinda ta, șopti Liz. Esther, în șoaptă, descrise cum a făcut rost de ea. O cumpărase de la un magazin de vechituri de pe Seven Sisters Road. E ca și cum te-ai întoarce înapoi la anii de școală, șopti Esther.

— Mă duc să-mi iau țigările, spuse Liz, după trei minute. Nu ne-au spus că n-avem voie să fumăm, nu-i așa?

Se întoarse imediat și, ridicând provocator vocea la nivelul normal, le raportă că a putut auzi pași în hol.

Câteva minute mai târziu, se auzi o bătaie la ușa dinspre hol.

Esther o deschise. S-a terminat, spuse un polițist. Omul de la etaj a fost de acord să vină cu ei, pașnic.

Alix, stând lângă fereastră, dădu la o parte perdeaua și îl văzu pe P. Whitmore condus în jos pe treptele de la intrare. Era, după cum spusese Esther, un om oarecare. Părea ușor nedumerit. A fost băgat în spatele unei mașini a poliției, cu mâinile în cătușe.

Deci acesta, se gândi Alix, este ucigașul lui Jilly Fox.

*

Viața pașnică a lui Esther în casa din Ladbroke Grove a fost distrusă de acest incident. Ea a insistat să rămână acolo în acea noapte, cu toate ofertele lui Liz și Alix de a o găzdui, dar hărțuiala din următoarele săptămâni a fost mai mult decât putea suporta. Imediat ce povestea a ajuns la presă, casa a fost încontinuu înconjurată. Fotografi, camere de televiziune, poliție, ziariști, curioși. Tot ce e mai rău în natura umană, i-a spus Esther lui Liz la telefon, înconjurată de geamantane. Pleca în Somerset să stea cu Peggy și Humphrey. Casa o îngrozea. Nu era atât pericolul pe care prieteni rău intenționați sugerau că o pândise pe ea însăși; era mai mult revelația prin asociație a naturii oribile a curiozității altora. Și ea însăși era oribilă, era curioasă. Ce făcea el acolo sus, ce gândea? Ce găsise poliția acolo, chiar deasupra tavanului ei? Dacă l-ar fi invitat o dată să bea ceva cu ea, ar fi salvat oare viața lui Jilly Fox?

Nu o să mai fie nicio crimă, spusese Claudio, și Claudio, se pare, avea dreptate.

— Stau toți aici și cască gura, îi spuse ea lui Liz. E ca în piața Rillington. Nu pot să mai trăiesc aici. E ca în povestea aceea despre casa cu ferestre aurite. Știi unde e casa ta, căci este cea care strălucește din depărtare. Dar aici e invers. Afli că înăuntru este doar putregai.

— Dar nu în tine, Est, răspunse Liz. Nu în tine.

Esther râse stânjenită.

— În noi toți, spuse Esther. Ziarele m-au contactat, să le spun versiunea mea. Ce versiune?, i-am întrebat. Nu am nicio versiune. Oricum este totul *sub judice.* Plec la Somerset. Și în cele din urmă, poate, la Bologna.

— Dar ce o să faci cu lucrurile tale? o întrebă Liz. E atât de plăcut în apartamentul tău. Lucrurile tale îmi sunt cunoscute de o viață.

— O să te sun de la Peggy când mă liniștesc.

*

P. Whitmore a fost acuzat de șapte crime.

P. Whitmore, în ciuda mărturiilor presupusei victime a penultimei sale încercări de crimă (un atac, de fapt, nedovedit), nu avusese niciodată mustață. Nici nu era, oricât efort de imaginație ai fi făcut, un membru al aristocrației. Polly Piper era dezamăgită.

*

— Bănuiesc că trebuie să fie vinovat, i-a spus Alix lui Hannah Glover la o ceașcă de ceai bun. Altfel toată povestea ar fi prea bizară. Aud că își va recunoaște vinovăția. Așa mi-a spus Edgar Lintot.

— Ei bine, draga mea, a spus Hannah Glover, prietena ta Esther Breuer a scăpat ca prin minune.

— Oh, nu fi absurdă, Hannah, a spus Alix, fără să șovăie; deși, desigur, în sinea ei era de acord că așa era.

*

Alix și Polly Piper și-au organizat, așa cum își promiseseră, prânzul lor festiv de adio la Logan. Alix era curajos de bine dispusă. A băut un Martini sec fără sifon și cealaltă jumătate a unei sticle de vin alb, a mâncat un sufleu de spanac și o porție de pește cu un sos verde-gălbui ornat cu niște frunze netede și a terminat cu o tartă mică și un Calvados. Polly a întrecut-o și a luat un al doilea Calvados. Au vorbit despre ucigaș și despre Esther, despre satanicul Claudio Volpe. Poate el stăpânea

spiritul bietului P. Whitmore, a sugerat Polly. Crimă prin telecomandă?

Au trecut apoi de la moarte la iubire. Alix îi spuse lui Polly, cum nu putea să-i spună lui Liz sau lui Esther, că e îndrăgostită de Otto Werner. Și ce ai de gând să faci? întrebă Polly. Nimic, spuse Alix.

Polly este de acord. Nu îi trece prin minte nimic de sugerat, îi povestește lui Alix despre propria ei pasiune pentru un negustor de antichități care nu părea căsătorit și avea o reputație întrucâtva suspectă. Nu înseamnă absolut nimic pentru mine, spune Polly, nu-mi place, nu îl respect, nu mi-ar plăcea să fiu văzută cu el în lume, dar nu mă pot abține să nu mă culc cu el. E un fel de gigolo, bănuiesc. Ce înseamnă asta?

Discută apoi complicațiile în viața sexuală a femeilor emancipate de azi. Alix îi face confidențe. Rareori vorbește despre asemenea lucruri. Polly dă din cap, zâmbește, oftează.

— Dumnezeule, o să-mi fie dor de tine, Alix, spune ea sentimental, lacrimogen. A fost grozav să lucrez cu tine. Am fost o echipă bună, nu-i așa, Alix?

Și face semn cu mâna, poruncitor, absent, cerând nota de plată.

*

Esther urca pe dealul Crowsfoot în după-amiaza întunecată de decembrie. Era o zi aspră, uscată și din când în când se auzea un răpăit sec, când ghindă după ghindă cădea pe pământul înghețat. În lumina care se stingea, un păstor își aduna oile de pe pășunea abruptă de deasupra ei. Pădurea cobora și mai abrupt. Cărarea adâncită, mărginită primăvara și vara de ferigi și ciuboțica cucului și urzici și rugi, era străjuită acum de un mic gard de piatră făcut în vechime de mâna omului și îmbrățișat de natură. Rădăcinile copacilor se încleștau în pietre. O bufniță țipă de trei ori. Nopțile erau lungi la țară.

*

Lungi îi păreau lui Alix și nopțile provinciale de iarnă, lungi erau și serile în casa nou închiriată. Stătea la geam, privind suburbiile Northam-ului. Luminile sclipeau în jos spre vale. Ironia soartei făcuse, au observat unii, ca Brian să se întoarcă la Northam atât de curând după moartea tatălui său. Prea târziu apelase la el Perry Blinkhorn. Prea târziu pentru a-i mai fi bucurat ultimii ani bătrânului Fred Bowen. Dar la timp pentru ca

Alix să se mai repeadă, din când în când, până la Leeds să-și vadă părinții care îmbătrâneau.

Brian lucra nopțile. Alix stătea singură. Sam era în vacanță cu Nicholas și Ilse; în ianuarie va începe să meargă la noua lui școală.

Teoretic, Alix se instala în noua casă. Cumpăra abajururi, șervețele. Alix nu se pricepea la asemenea lucruri. Închiriaseră casa lor din Londra. Brian fusese de acord că nu ar fi înțelept să o vândă. Cine știe ce va aduce viitorul? O proprietate la Londra (acceptase Brian – extremistul) nu era de lepădat atât de ușor.

Brian se purta cu o considerație înduioșătoare, umilă, tratând-o pe Alix cu o delicatețe respectuoasă pe care ea i-o întorcea în bună măsură. Erau foarte atenți unul cu altul în aceste zile, Alix și Brian. Vorbeau puțin despre dificultățile pe care ar putea să le aibă, chiar despre cele pe care Sam ar putea să le aibă, dar multe erau gândite, subînțelese.

Alix stătea singură pentru că așa voia. Ușile îi fuseseră deschise, ușile societății; Sally Blinkhorn o invitase la cină, fusese la o petrecere de Crăciun la primărie, îl întâlnise pe bătrânul istoric al Northam-ului la o sărbătorire la universitate, fusese invitată la un cocktail de directorul galeriei de artă, care s-a dovedit a fi un fost student al lui Esther de la Institutul Feldman. Shirley Harper o invitase la cină. Luase singură inițiativa și o vizitase pe bătrâna doamnă Orme, cu o pungă de hârtie cu peștișori. Fusese invitată la o seară de poezie și la o conferință. Fusese invitată la o petrecere pentru a-l întâlni pe poetul Northam-ului.

Dar, în general, refuza invitațiile. Prefera să stea aici, singură, într-o casă închiriată. O singurătate profundă, intensă umplea și casa și pe ea; îi era frică, dar dincolo de frică ce era; o așteptare? Așa stătuse singură, când era tânără, cu atâția ani în urmă, și își crescuse copilașul, Nicholas, într-un subsol.

Acum micuțul Sam terminase școala elementară și stătea cu fratele lui vitreg Nicholas în Sussex. Niciunul dintre ei nu mai avea nevoie de ea. Nici Brian nu prea avea nevoie de ea. Era absorbit de noii lui colegi, de noua lui muncă. Vorbea cu ea mai curând despre acestea, decât despre altceva. Găsea munca aici mai interesantă decât ar fi îndrăznit vreunul din ei să spere.

Alix privea fix în noaptea întunecată, încordându-și privirea în încercarea de a pătrunde viitorul.

Îi era dor de Liz și de Esther. Într-un alt fel, mai acut, mai dureros, îi era dor de Otto. Otto acceptase postul de la Washington. El o suna uneori seara, când Brian era plecat. Era o neliniște în vocea lui când îi vorbea, dar Alix se făcea că nu o percepe. Vremea neliniștii se sfârșise. El voia să știe dacă ea e bine, voia să știe când va veni data viitoare la Londra, voia să știe cum e casa ei, grădina ei, liniștea ei. Oh, e liniște aici, spunea Alix, privind peste grădina din spate către un maidan suburban. Otto nu insista.

Trebuie să-mi iau un serviciu, își spunea Alix uneori. Dar un fel de amorțeală o bloca.

S-ar fi izolat complet dacă ar fi putut. Brian înțelegea. O înțelegea foarte bine. Tăcut, a strâns-o de mână la cina cu praz cu maioneză și plăcintă de pește.

— Peștele e minunat aici, a spus Alix, cu o voce slabă. Piața e minunată. Nu există pește ca ăsta la Londra. Nici chiar la Harrods.

— Plăcinta e foarte bună, declară Brian.

— Shirley a sunat iarăși, a spus Alix. Ne-a invitat iar la cină. O să trebuiască să mergem.

— Da, spuse Brian, o să trebuiască să mergem.

— Dar Cliff o să te scoată din minți, avertiză Alix. E atât de lipsit de tact.

— Nu face nimic, a spus Brian. Nu face nimic.

— Și atunci o să trebuiască să îi invităm și noi, replică Alix, și atunci o să ne invite și ei. Și tot așa, și tot așa.

— Dar ai putea să ajungi să-ți placă Shirley, a spus Brian neîncrezător.

— Nu cred că Shirley mă simpatizează, hotărî Alix.

— Cum poate cineva, vreodată, spuse Brian cu căldură, să te antipatizeze pe tine?

*

Liz a discutat despre mutarea lui Alix și Brian cu Stephen Cox în timpul cinei la Bertorelli’s, un restaurant din Notting Hill. Stephen urma să țină o conferință la Northam și avea să stea peste noapte la Brian și Alix.

— Știi ce a spus Alix? o întrebă Stephen pe Liz. A spus; „Oh, Doamne, acum că ne-am mutat din oraș bănuiesc că *toată lumea* o să vrea să vină să stea peste noapte la noi și, cum nu am serviciu, chiar că nu am timp să fac și să desfac p-p-paturile

toată ziua. O să trebuiască să îți aduci un sac de dormit”, așa a spus Alix.

— Cu ce *ton* a spus asta? se interesă Liz.

— Ah, spiritual. Spiritual. Nu ai de ce să-ți faci griji. Sau nu prea mult.

— Alix e o eroină, spuse Liz. Eu nu aș putea suporta așa ceva. Dacă ar trebui să mă mut la Northam, ar fi sfârșitul pentru mine. Iubesc Londra. Azi e una din zilele când iubesc Londra. Iubesc acest restaurant, iubesc pisica restaurantului, iubesc Notting Hill și cred că am văzut un film magnific.

— Ești într-adevăr într-o dispoziție bună, răspunse Stephen, admirativ.

Pisica restaurantului, neagră cu pete albe, comic obeză, ostentativ mustăcioasă și zâmbitoare, torcea lângă gleznele lor. Portretul ei împodobea peretele din față.

— Da, a spus Liz, zâmbind, sunt bine dispusă.

— Spune-mi ce s-a întâmplat cu casa lui Esther?

— Nici chiar gândul la casa lui Esther nu poate să mă deprime în acest moment. Interzic orice gând despre Harrow Road. Dar dacă într-adevăr vrei să știi, o să trecem la plecare pe acolo. E destul de interesant ce se întâmplă cu casa lui Esther. E în curs de a fi eliminată. Complet eliminată. Ca și cum n-ar fi existat niciodată. Tăiată din corpul orașului, ca un cancer.

— Și când începe procesul lui Paul Whitmore?

— Edgar spune că într-o lună sau două.

— Și care e părerea lui Edgar despre prietenul lui Esther, Paul Whitmore?

— Oh, crede că e nebun. Nebun de legat.

— Spui că Edgar nu crede în puterea răului.

— Nu. Îi displace să vorbească despre puterea răului. Ar trebui să discuți cu el o dată despre Pol Pot.

Stephen a zâmbit, amabil, interogativ, răsucind lingurița în ceașca de cafea.

— Încă regret oarecum acea ocazie pierdută, spuse Liz. Îmi pare rău că nu am urcat și nu am bătut la ușa lui P. Whitmore. Am fost o lașă să nu mă duc.

— Toți suntem lași, a spus Stephen.

*

Alix și Brian Bowen își sorbeau politicos vinul de Xeres. Shirley oferea nervos, agresiv, alune. Cliff și-a aprins o țigară. Celia stătea într-un colț și privea. Sam stătea în colț și privea.

Au vorbit despre pești și despre prețurile caselor, despre plante de ghiveci și despre sănătatea mamei lui Shirley.

Era, după cum Alix știuse că va fi, dificil să se evite politica. Într-o cameră ca aceasta, într-un moment ca acesta, cu oameni ca Brian și Cliff, totul părea politic, politizat. Nu puteau vorbi despre educație, deși Alix ar fi fost interesată să audă mai multe despre reputația colegiului de stat la care urma să meargă Sam; educația era un subiect care îi dezbina. Nu puteau vorbi despre serviciul lui Brian, căci aceasta ar fi inclus menționarea Consiliului care îl finanța și impozitele ridicate pe care le plătea Cliff, ca cetățean și comerciant, care erau după părerea lui finanțele care finanțau. Chiar și prețurile caselor erau un subiect alunecos de care Alix și Shirley i-au îndepărtat pe Brian și Cliff cât au putut. Și sănătatea mamei lui Shirley oferea o potențială controversă, deși din fericire Cliff refuză să o perceapă. Datorită perseverenței pe care Shirley, vrând-nevrând, o dovedise, starea Ritei Ablewhite se îmbunătățea treptat și deși nu putea încă să vorbească așa încât să fie înțeleasă, auzea ceva mai bine, putea să arate că înțelege, putea să răspundă la întrebări formând cu cartonașele D-A sau N-U. Ar putea în cele din urmă să ajungă la un grad de mobilitate la care o întoarcere acasă ar fi posibilă, într-atât de bune erau serviciile sociale la Northam. Nu va fi în stare să se descurce cu scările casei din Abercom Avenue, dar exista deja toaletă la parter în spatele casei și Consiliul oferea subvenții generoase pentru adaptarea casei în asemenea ocazii...

Nu, plantele din ghivece erau un subiect mai sigur. Cele pe care Shirley le moștenise de la Fred Bowen erau înfloritoare. Alix le-a admirat, de câteva ori.

Conversația șchiopăta, înainta greoi, binevoitor, ca un olog.

Cei doi tineri priveau. Alix sesiza la Sam o plictiseală acută, o neliniște, pentru care simțea cea mai adâncă simpatie. Celia era prea politicoasă ca să-și trădeze cea mai mică emoție. Celia îi amintea lui Alix de unele seri din propria ei copilărie. Și se simțea solidară și cu ea.

Casa era curată și ordonată. Curățenia ei era apăsătoare. Nenaturală.

Despre Liz, care ar fi furnizat un punct natural de contact, nu puteau vorbi. Resentimentele lui Shirley față de Liz erau prea evidente, prea directe. Liz se purtase rău cu Shirley, cu mama ei, și cu casa din Abercom Avenue. Alix era de acord cu afirmația nerostită a lui Shirley că era așa. Dar cu toate acestea, în străfundul ființei ei, se bucura la gândul că Liz cea egoistă, cea vioaie, cea energica, exista, că ea continua să locuiască într-o altă lume, în lumea de demult, în lumea familiară a Londrei. Și că, la urma urmelor, casa din Wandsworth era doar închiriată. Nu vândută.

Alix mânca încet cotletul de porc. Shirley oferise o cină în familie și într-adevăr era o cină în familie.

Alix măsură cu privirea decorul. Perdele cu ciucuri. Lucruri asortate. O tavă, un cărucior pentru servit. Nicio carte, în niciuna din camere. Poate că Celia are cărți în camera ei de la etaj?

Sam s-a înviorat când a văzut desertul; excelente posibilități de alegere, plăcintă cu cremă, tartă cu fructe, *mousse.* Sam a vrut puțin din fiecare. Shirley i-a zâmbit, cu primul ei zâmbet cald din acea seară.

— Fantastic, într-adevăr fantastic, a spus Sam, întinzând farfuria pentru încă o porție. Sam cel veșnic flămând de desert.

Celia ciugulea, fără entuziasm. Interogată de Alix, a admis că își dădea bacalaureatul și trecuse deja examenul de intrare la Oxbridge. Da, i se oferise un loc, condiționat de rezultatele de la bacalaureat. Va studia istorie și istorie antică. Da, era mulțumită de asta, căci școala ei le descurajase în privința șanselor elevelor de a intra dintr-o dată la Oxbridge în trimestrul suplimentar. Alix ar fi dorit să afle mai mult despre asta, să afle ce gândeau Shirley și Cliff și Celia despre regulamentul de la Oxbridge privitor la trimestrul suplimentar, dar nu a îndrăznit să continue discuția asupra acestui subiect; nu era nimic altceva decât curată politică.

Deci Celia își va lua un an liber între școală și universitate?

— Nu, a spus Celia, strâmbând din nas. Docilitatea ei era sinistră. Abia așteaptă să scape de aici, s-a gândit Alix. Cei doi frați ai ei dispăruseră deja, unul la Londra, celălalt în Australia. Celia era speranța familiei. Iar ea abia aștepta să părăsească familia. Și era, după cum se vedea din felul amenințător cum își încrucișa gleznele, doar o fetiță.

La cafea, cafea făcută la o mașină electrică de un tip pe care Alix nu-l mai văzuse niciodată, mintea ei zbură înapoi la propriul ei examen de admitere, la camera Florei Piercy, la anul ei liber. Timpul petrecut ca guvernantă contra casă și masă, îngrijirea singuratică a unui copilaș francez prietenos, entuziasmul la regăsirea lui Liz și a lui Esther. În acest timp, Esther se îndrăgostise de Italia. Liz stătuse acasă, aici la Northam, plină de speranțe, marile speranțe. Alix nu făcuse mare lucru. Era tânără, cu toată viața-i înainte.

— Mulțumesc pentru seara asta atât de plăcută, Shirley, a spus Brian, politicos, ca un adevărat gentleman înnăscut, pe când stăteau în hol, punându-și pardesiele și pălăriile. Scăpase ușor; nimeni nu o menționase pe mătușa Yvonne.

*

Rita Ablewhite a murit în noaptea aceea în patul ei de spital. Liniștit, elegant, fără niciun sunet, a suferit un atac de inimă și a murit.

*

Liz a sunat-o pe Alix ca să-i spună vestea.

— Vin acolo în după-amiaza asta.

— Vino să dormi la mine.

— Nu, a spus Liz, rezervase deja o cameră la hotelul Open Hearth, dar ar putea veni la cină?

— Sigur, a spus Alix.

*

— A murit, a spus Liz. Da, a murit. În sfârșit. Nu-mi vine să cred.

Dar Charles nu asculta. Tocmai primise știrea că Dirk Davis ar fi fost executat de răpitorii lui. Știrea trecuse fulgerător pe teletextul lui când căuta cu totul altceva. Mesajul apăruse pe ecran cu litere verzi strălucitoare. Nu era confirmat încă.

— A murit, repetă el, ca un ecou, afirmația lui Liz. Dar nu asculta ce spunea ea, pălăvrăgind la telefon.

*

— Shirley mă urăște, le-a spus Liz, la cel de al doilea pahar de whisky, lui Alix și Brian. Mă urăște. Eu nu o urăsc, dar ea mă urăște.

— Și ce-i cu asta? a spus Alix, viguros. De ce trebuie surorile să se iubească?

— Tu o iubești pe sora ta.

— Da, dar nu prea o văd, nu-i așa? Nu mult mai des decât o vezi tu pe Shirley. Nu mi-ar plăcea să locuiesc cu ea într-o casă. Nici măcar foarte aproape de ea, la drept vorbind.

— Mi-e frică, a spus Liz. Mi-e frică de casa aceea oribilă.

Rita Ablewhite a fost incinerată, cu minimum de ceremonie. Numai cele două fete ale ei și Cliff și Celia Harper au fost de față. Nu s-au cântat imnuri, nu a fost muzică.

*

Liz și-a luat o săptămână liberă ca să o ajute pe Shirley să facă ordine în casă. Hotărâtă, a rămas să locuiască la hotel. Shirley părea că respectă această hotărâre.

Au fost de acord asupra unui plan de acțiune. Împreună vor cerceta casa pentru a găsi un testament, sau orice indicație de comunicare cu vreun avocat. Dacă nu vor găsi nimic o să ia legătura cu avocații lui Cliff.

— Nu că îi consider deosebit de buni, a spus Shirley, dar cel puțin sunt din partea locului.

Împreună, Liz și Shirley s-au oprit tremurând la portalul din față, în timp ce Shirley răsucea cheia; împreună au tremurat în holul umed. Casa era foarte rece. Mirosea a mort. Câteva reclame primite prin poștă zăceau pe covoraș; Shirley le ridică. Shirley plătise tot timpul notele de plată așa că nu sosise multă corespondență pentru Rita Ablewhite.

Se simțeau stângace, incompetente. Au trebuit să forțeze biroul ca niște hoți, cu unelte din trusa de scule a mașinii lui Shirley. Lemnul frumos lustruit a crăpat, încheietoarea a cedat.

Shirley a privit sertarele pline de bucățele de hârtie și plicuri vechi.

— Am tot încercat să-mi fac curaj să o întreb dacă există un testament, dar mi se părea atât de – lipsit de tact, a spus Shirley. Liz a râs. Cumva, aici, în această casă, relațiile între ele nu erau atât de rele. Era posibil chiar râsul, *in extremis.*

— Bine, a spus Liz. Tu începi de la capătul acela, eu încep de la acesta.

Rămăseseră cu pardesiele și fularele pe ele, în ciuda existenței unui radiator electric cu o singură rezistență. Era același radiator care le încălzea în copilărie. În fața lui, Liz, pe atunci școlăriță, își uscase chiloțeii, acum aproape patruzeci de ani. Firele erau deteriorate, ștecherul era rotund, un model rareori întâlnit în anii ’80.

Shirley a găsit testamentul destul de repede. S-au dus să-și facă o ceașcă de cafea înainte de a-l deschide.

„Ultimul testament al meu, Rita Ablewhite, domiciliată în Northam pe Abercom Avenue, numărul 8.” Era datat 1949. Avocații erau executorii ei testamentari. Testamentul lăsa totul, în măsura în care au putut să-și dea seama dintr-o examinare în fugă, celor două fiice ale sale în mod egal, cu prevederi pentru nepoți în cazul în care fiicele ar deceda înaintea ei. Un testament corespunzător, un testament făcut de un avocat. Un testament care nu dezvăluia nimic. Liz și Shirley nu știau dacă să fie ușurate sau dezamăgite. S-au uitat una la alta, întrebătoare. Niciuna nu și-a trădat gândurile.

— Casa nu cred că valorează cine știe ce, a spus Shirley, după un timp, în starea în care se găsește. Dar e mai bine decât nimic.

— E un testament care arată atât de normal, a spus Liz, minunându-se.

Amândouă surorile au stat un timp acolo, atingând cu degetele, meditativ, medalioanele lor de argint.

Apoi s-au întors la birou, într-un elan de energie. Au golit sertarele, au aruncat chitanțele vechi în coșul de hârtii, au aruncat note de plată de la pescărie, vechi de treizeci de ani, cu sume incredibil de mici, au păstrat câteva lucruri mai serioase – un carnet de membru la o cooperativă, un carnet de economii. Plictisite de birou, au urcat la etaj și au început să înghesuie haine vechi în pungi negre. Costumele tatălui lor, păstrate cu biluțe de naftalină. Armata Salvării o să le primească, a spus Shirley, și ce nu iau pentru ei poate să fie folosit pentru cadourile pe care le face Consiliul. Pornite, au împachetat și au sortat. Râzând, în sfârșit bine dispuse. Făcuseră o treabă bună.

Chiar înainte de plecare, Shirley a revenit la problema testamentului. Ar trebui să luăm contact cu avocații ei, a spus ea. Enderby & Enderby. A încercat să îi caute în cartea de telefon, dar nu erau acolo.

— Vai de mine, a exclamat ea. S-au mutat, sau au murit, sau ceva în genul ăsta. Ce se întâmplă când dispar avocații?

— Mm? făcu Liz, absentă. Nu asculta. Se ghemuise pe podea, asupra sertarelor de jos, deschise, ale biroului. Sertare ticsite cu tăieturi din ziare.

— Te-am întrebat, cum am putea să-i găsim pe avocați?

Liz a închis sertarul și s-a ridicat greoi, ezitând, în picioare; capul i se învârtea ușor. Nu mai era așa suplă cum fusese, nu mai putea să se lase în genunchi așa de ușor ca înainte.

— Nu știu, spuse Liz. Nu se putea concentra deloc. Stătea acolo, privind în gol.

— E destul pentru astăzi, hotărî Shirley. Trebuie să mă duc acasă. O să încerc să le dau de urmă mâine, vrei?

— Da, foarte bine, da, sigur, fu de acord Liz.

— Te simți bine, Liz?

— Da, da, bine, mă simt doar puțin ametită, asta e totul. M-am ridicat brusc.

Liz și-a trecut o mână peste frunte.

— Mă simt bine, a repetat, nesigur. Și apoi, puțin mai viguros; poate îmi poți împrumuta cheile, Shirley? Aș putea veni mâine să mai sortez din lucruri. Spuneai că trebuie să stai acasă mâine, nu-i așa?

— Da, îmi vine instalatorul. Dar o să încerc să îi găsesc pe avocați. Cineva trebuie să știe ce s-a întâmplat cu ei. Uite, asta e cheia de la ușa din față. Merge puțin cam greu și nu trebuie să o bagi complet… nu știu de ce – încearcă – da, așa.

— Mulțumesc, a spus Liz când au ajuns pe asfaltul cu crăpături al aleii din fața casei.

Și astfel și-a aranjat întâlnirea.

*

Sertarele biroului și sertarele de jos ale garderobei erau ticsite cu hârtii. Tăieturi din ziare, din anii ’20, ’30. Nimic foarte personal, nicio scrisoare, nicio fotografie de familie, numai tăieturi. Tăieturi notate. Tăieturi datate. Din ziarele locale, din ziare centrale. Amestecate printre ele erau câteva documente aparent fără nicio legătură; rapoarte școlare pentru Liz și Shirley, certificate de vaccinare. Ce caut de fapt, se întreba Liz, în timp ce împrăștia hârtiile pe jos. Un certificat de căsătorie sau un certificat de deces? Amintiri dinainte de Northam? O fotografie a tatălui meu?

Inima îi bătea foarte tare în casa tăcută și sângele îi suna în urechi. Își spuse că era din cauza poziției crispate.

Își aminti de mama ei, tăind ziare.

Multe tăieturi se refereau la familia regală. O obsesie nevinovată, comună. Exista un pachet întreg în legătură cu încoronarea din 1937, un altul referitor la încoronarea din 1953.

Pe coperta maro a pachetului din 1937 mama ei scrisese; „Și noi am fost la Londra. A plouat.”

Noi? Cine *noi?* Liz era prea mică în 1937, iar Shirley încă nu se născuse.

O legătură strânsă cu o veche panglică elastică era plină cu referiri la dr. Alethea Ward, care donase bursa ce îi purta numele, bursă care îi fusese acordată lui Liz. Un dosar complet, de la necrologul apărut în *Northam Daily Telegraph* mai departe. Murise în 1935, anul nașterii lui Liz, un fapt pe care Liz, cu egoismul cumplit al tinereții, îl uitase până acum. Alethea Ward însemna pentru ea tot atât de puțin ca și numele binefăcătorilor înscrise pe băncile din parcuri. Iar aici era povestea vieții Aletheei, conservată și întâmplător, postum, reactualizată. Nu exista nicio indicație asupra naturii interesului Ritei Ablewhite pentru Alethea Ward.

Rita părea de asemenea să fi fost obsedată, mai puțin normal, de cazurile de crime sexuale împotriva copiilor. Dând peste pachetele cu asemenea tăieturi din ziare, Liz a trebuit să-și impună să se uite. Harababura de hârtii țâșnea și se revărsa înaintea ochilor ei. Se putea construi orice poveste din aceste fragmente. Mintea ei zbura de la una la alta. Și de ce colectase mama ei, cu atâția ani în urmă, tăieturi de ziar despre familiile Hestercombe și Oxenholme? De ce erau atât de multe fotografii din ziare cu Stocklinch Hall? Oare ce o lega pe Rita Ablewhite de acest loc? Puteai așeza aceste piese cum doreai, ca pe fragmentele unui roman experimental. Un bărbat se sinucisese cu un briceag, în pădurea Stanhope, scria într-o notă din *Evening Star.* Un bărbat a fost acuzat de uciderea unei fetițe de șase ani. Comportare suspectă în localul unei școli. A pretins că era deprimat din cauza unei operații. A comis un delict împotriva moralei publice pe podul de cale ferată. Sentința – redusă după recurs, la trei ani. Sinucidere, fiind bolnav mintal. Găsit spânzurat într-un abator, după ce poliția i-a alertat pe vecini. Stocklinch Hall va fi deschis publicului în după-amiezele de duminică. O zi plăcută în împrejurimile orașului Leeds. Tablou de Van Dyck vândut pentru plata funeraliilor. Delict împotriva moralei încercat în adăpostul pentru biciclete al unei școli.

Liz se ridică în picioare, începu să se plimbe încolo și încoace, prin cameră, aprinse o țigară. Cu răbdare s-ar fi putut asambla părțile, dar Liz nu avea răbdare. Umbla prin cameră în sus și în

jos, în sus și în jos. Se aduna oare în subconștientul ei, în adâncurile cele mai îndepărtate ale memoriei, o imagine, o amintire, o senzație? O conversație pe care a surprins-o fără să vrea, pe care nu a înțeles-o? Se lăsă din nou în genunchi, desfăcu încă alte maldăre de tăieturi de ziar. Putea fi oare răspunsul aici, pur și simplu, în unul din aceste pachete ponosite?

Alte sinucideri, alți pedofili. În total mai multe sinucideri decât crime, mai multe delicte minore decât delicte majore. Exista o ordine rudimentar cronologică. Liz încercă să gândească, să raționeze. Tatăl ei plecase – pentru a se înrola în armată, potrivit unor supoziții de familie, vag definite – în 1940 și fusese omorât undeva în străinătate, din nou potrivit unor supoziții de familie, vag definite, în 1944. Se întoarse la tăieturile care i se păreau cel mai probabil legate de ceea ce voia să afle. Ar fi putut alege pe oricare din aceste victime drept tatăl ei. Oricare din acești proscriși, din acești perverși, din acești sinucigași cu briceagul. Povestea avea o logică implacabilă. Avea un sens narativ. Se lega de tăcerea, de izolarea, de bariera secretului, de teama care le stăpânise pe cele două fiice. Inima lui Liz bătea atât de sălbatic, că se întrebă dacă e pe punctul de a muri. Fii calmă, își spuse sieși, fii calmă. Răsfoi din nou bucățile de hârtie îngălbenită. Din propria-i copilărie nu avea aproape nicio amintire. Karl, analistul ei, încercase, oferise sugestii, ipoteze, dar în zadar. Înainte de vârsta de patru ani, nimic. Era aceasta explicația?

Nu mai putea fi atentă. Răsfoi mai departe, găsind o tăietură nevinovată, prinsă cu o agrafă de o fotografie a marchizului de Stocklinch și de un articol despre prințesa Margaret Rose și Crawfie; o reclamă pentru bunele servicii ale unicei și singurei prietene a mamei ei, domnișoara Featherstone, membră a numeroase asociații și comitete, profesor autorizat pentru sistemul P. G. Waley de producere a sunetelor cu ajutorul sinusurilor. Domnișoara Featherstone cea corpolentă și domnișoara Mynors cea mititică. Da, își amintea de ele.

Liz se ridică din nou, își aprinse încă o țigară. Istorie, fapte, memorie, fantezie. Adevăr, convingere, credință, iluzie. Își petrecuse întreaga viața profesională încercând să cerceteze relațiile dintre aceste concepte.

Merse la fereastră, privi afară la strada de suburbie, înghețată în aerul rece de februarie. Copacii dezgoliți de frunze se profilau pe cerul întunecat.

Întregul trup îi palpita, zvâcnea, pulsa; își simțea capul pe punctul de a exploda de efortul pe care-l făcea să-și reamintească, să se acomodeze. Cu câtă premeditare îl indusese în eroare, cu atâția ani în urmă, pe inocentul Karl. Îi oferise piste false, îl păcălise, sperând pe jumătate că el va detecta minciunile ei. Și acum pistele erau în jurul ei, pretutindeni. Capătul firului era în propria-i mână.

Nu putea să mai continue. Respirând din greu, epuizată, simțea cum cunoașterea îi scapă, simțea că se pierde. Privi la podeaua plină de hârtii. Ce *fel de efort mi se cere?* Rosti aceste cuvinte, cu voce tare. Ele răsunară straniu în casa goală. *Dacă aș ști, l-aș face,* își spuse, în tăcere, crezând în ceea ce spunea.

Nu, nu va ajunge niciodată la cunoaștere, va exista numai teamă, incertitudine, bănuială. Cunoașterea ar fi moarte. Respirația lui Liz se acceleră, în vreme ce simțea că se apropie de revelație. *Este oare teamă ceea ce e în mine, este neapărat teamă?*

Un soare mare ardea mocnit, în străfundurile minții ei, cu puțin sub linia orizontului.

Îngenunche din nou, începu iar să răsfoiască mărturii jalnice ale unor vieți jalnice. Un impuls îi spunea să le ardă, să le arunce în boilerul Ideal, așa cum aruncase altădată secretele vinovate ale copilăriei ei și să le dea foc. Pielea îi ardea. Rușine? Vinovăție? Era foarte aproape de acești monștri; putea să îi adulmece în peșterile lor, putea să îi adulmece în peștera propriului ei trup.

Liz stătea ghemuită într-un peisaj sumbru, citind știri de la poliție, citind despre familia regală. Prințesa Elizabeth, prințesa Margaret Rose, lordul Filey of Foley, onorabilul Roy Oxenholme.

Sunt epuizată, se gândi Liz. Înfrântă, începu să împingă tăieturile înapoi în mapele lor, în plicurile lor; mărturia devenise deja o harababură, piesele componente își pierduseră, ilogic, logica. Ce conta cine era tatăl ei? Deschise sertarele, începu să îngrămădească din nou hârtiile în ele, la întâmplare. *Ce contează cine sunt eu?*

Va pleca, se va întoarce la siguranța hotelului anonim, a hotelului fără istorie. La împletiturile din trestie de plastic și la liftul cu covoraș. La hotelul cu o istorie inventată, falsă.

O viață de corvoadă, o viață de secrete, o viață de tăcere. O sentință pe viață la tăcere.

Liz ridică vasul pentru răcit vinul, pipăi monograma lui de argint. Se gândi la Henrietta Latchett. Strălucirea argintului, strălucirea cositorului.

Atenția îi rătăci spre polița cu cărți. Cărțile mamei ei. Vechile favorite; romane victoriene, romane edwardiene, romane polițiste din colecția Penguin. Un șir provenit din premiile școlare și manualele lui Liz însăși. Povești pentru copii. Antologii școlare. Liz luă câteva din ele, le deschise, privi inscripțiile, altădată familiare. Și chiar spre capăt, strâns între două volume mai mari, un volum subțire, un abecedar pentru copii, într-o legătură jerpelită. Liz îl luă în mână, îl privi cu o ușoară uimire: *Drumul strălucitor.*

La prima vedere, nu îi trezi nicio amintire. Privi atent coperta: doi copii, un băiat și o fată, alergând vesel în josul (nu în susul) unui deal, pe fundalul unui soare trimițând raze de lumină, desenat în stilul anilor treizeci. Charles învățase să citească după acest abecedar. Oare învățase și ea după aceeași carte acum aproape jumătate de secol? Fusese un titlu popular înaintea războiului; erau oare ea și Charles legați printr-o amintire comună? O amintire à la Jung? Și de asta alesese Charles acest titlu pentru serialul lui?

Deschise cartea cu grijă. Da, iată propriul ei nume, scris de o mână necunoscută. *Elizabeth Ablewhite. Drumul strălucitor, Primul pas,* 1933. Întoarse paginile. Începea poate să-și amintească? Recunoștea acum pe acești copii drăguți? Pat și Ann. Pat, Ann și mama. Cântă, mama, cântă. Mama poate cânta. Cântă mamei, Ann. Pat are un băț. Ann are un coș. Ilustrațiile erau evocatoare; o peluză burgheză de un verde-șters, înconjurată de răzoare erbacee estompat colorate, ornate cu nalbe și crenelate cu toporași. Mama tânără și decorativă, într-un fotoliu, citind, lângă o bibliotecă cu geam și obișnuita lampă cu franjuri. Mama îi sărută pe copii la culcare. Ann stă în pat cu un câine mops. Naivități de creșă, idila copilăriei. Și unde era tatăl? Ah, uite-l, venind acasă de la muncă, purtând un pardesiu cu cordon și o haină cu revere ascuțite, în moda anilor treizeci.

Liz privi lung trăsăturile tatălui. Ras, tuns, corect, ușor sinistru. Părea un fel de om de încredere. Dar nu foarte de încredere. Nu se putea compara cu mama, cea omniprezentă, cea elegant îmbrăcată, cea mereu zâmbitoare, cea competentă. Tatăl era o figură obscură, el apărea numai în trei secvențe; Venirea acasă, în tren și La iarbă verde.

Tatăl. Da, stătuse pe genunchii tatălui ei, învățând să citească chiar din această carte. Se frecase ca o pisicuță în sus și în jos, stând călare pe genunchii tatălui ei, agresorul de copii. Silabisind cuvintele tatălui. Bucurându-se de țesătura aspră a pantalonilor lui. Bucurându-se de mirosul lui ilicit. Chicotind când el o gâdilase și se jucase cu ea. Umedă între picioarele ei inocente de copil.

Vinovăție. Rușine. Sexualitate infantilă. Liz privea la copiii cu șosete albe, în grădina lor însorită, monosilabică. Copii în grădină. Șarpele șuiera, ademenitor. Copiii îmbătrâneau, încetișor. Coborau în josul dealului pentru totdeauna, pe drumul strălucitor, și în spatele lor ardea pentru totdeauna marele soare întunecat și sumbru. Liz își scutură capul încet, își zâmbi lenеș. Era frumos, era necesar, își spunea ea. Își atinse medalionul, își puse degetele pe imaginile din carte. Fusese foarte aproape de cunoaștere. Nu o să meargă mai departe astăzi; își va cruța forțele pentru următoarea întâlnire.

*

A avut nevoie de forță în seara aceea, când a sunat Charles. Charles era într-o stare vecină cu isteria. Fusese informat că grupul terorist îl executase pe Dirk Davis și aruncase o casetă video cu evenimentul peste poarta Ambasadei britanice. Se susținea că acea casetă îl arăta pe Dirk Davis legat la ochi, cu spatele la un zid; Dirk Davis împușcat de doi pușcași mascați; trupul lui Dirk Davis zăcând, zvâcnind, apoi, inert, la picioarele zidului.

— Cristoase, ce înfiorător, spuse Liz, compătimitor. De ce au făcut asta?

Charles nu știa; de ce ar face cineva așa ceva? Făcuseră niște cereri absurde cu privire la eliberarea unor teroriști din închisorile Israelului; absolut nimic de a face cu Anglia, a spus Charles. Liz nu știa ce să-i spună să îl liniștească, nu știa cum să-i atragă atenția că de fapt nici moartea lui Dirk Davis nu avea nimic de a face cu Charles. Pentru că știa că Charles simțea că

avea. Și poate, ca să fim drepți cu el, toți reporterii de televiziune se simțeau atinși de această moarte; durere camaraderească?

Ceea ce îl chinuia mai mult pe Charles, își dădea seama de asta, era ideea cu caseta video. Moartea asistată de tehnologie. Moartea într-un program de știri de un tip nou, fabricat de tine însuți. Moartea la teletext. Poate Charles era vinovat. Fusese pasionat de aceste lucruri, era încă obsedat de antenele parabolice. Preconizase o lume în care oamenii să poată recepționa, oricând doresc, imagini reale, în mișcare, ale morții vechilor camarazi. De oriunde din lume. Poate că Charles merita această lecție.

*

Charles se plimba agitat prin singura cameră mare a apartamentului său din Kentish Town, gesticulând nervos de unul singur, vorbind singur. Poate că imaginile video erau false. Henry Adamson, care le văzuse, a spus că ar putea fi false. Lui Charles îi era greață, căci știa că nu se va putea liniști până când nu va vedea acea casetă video, până când nu va fi martor la împușcarea lui Dirk Davis. Până când nu va identifica el însuși cadavrul lui Dirk Davis. Până când nu-l va vedea pe Dirk Davis murind de o moarte violentă și căzut zvâcnind la picioarele unui zid de cărămidă. Și nu o dată, ci încă o dată și încă o dată și încă o dată. Era condamnat să privească încă o dată și încă o dată și încă o dată. Subjugat de imaginea morții. Neputându-se dezlipi de imaginea morții. Încă o dată și încă o dată. Parcajul de mașini din Acton, zidul de cărămidă din Baldai. Încă o dată și încă o dată și încă o dată.

*

Liz Headleand s-a trezit la cinci dimineața, la hotelul Open Hearth, simțindu-se bolnavă. Scuturată de febră psihică, cu o durere de cap îngrozitoare. A luat două tablete de Panadol și a așteptat zorile. Nu avea nimic altceva de făcut, decât să aștepte să-i treacă.

Era prea bolnavă ca să se scoale. A băut o ceașcă de ceai, a refuzat orice asistență medicală. Stătea în pat și transpira. I s-au adus fructe și pâine prăjită. Ziua trecea. Shirley a venit să-i ceară cheile casei din Abercom Avenue. Liz zăcea, amuțită, fierbinte, umbrindu-și ochii cu mâna. Shirley a încercat să-i explice că e pe cale de a da de urma avocaților, dar Liz nu o

asculta. Nu acum, a șoptit ea, nu acum. Douăzeci și patru de ore a zăcut acolo, în vreme ce amintirile își croiau drumul prin trupul ei. Își aminti vag calmul ei din ziua precedentă, când a fost confruntată cu mărturiile. De ce nu fusese mai șocată? Fără îndoială, pentru a se auto-apăra. Un șiretlic bine cunoscut. Acum era ziua socotelilor. O viață de amintiri într-o zi. Cum poate cineva să știe și să nu știe în același timp? Cât de des își pusese această simplă întrebare, pe când descâlcea firele încurcate ale amintirilor altora? Cum poate ceva absolut neașteptat să fie același lucru cu ceea ce era de așteptat? Cum se poate?

Reprimare. Traumatism. Secrete bine ascunse. Ceva dezgustător într-un șopron. Un caz clasic. Un caz banal. Nu e de mirare că mă simt atât de putredă, își spuse Liz, sculându-se din pat la sfârșitul zilei, să se uite la știrile de la ora zece. Șocul se stingea, febra scădea. Deci Dirk Davis era mort, și Jilly Fox era moartă, și Claudio Volpe era mort și Rita Ablewhite era moartă, și ea Liz Headleand era încă vie. Fruntea îi era rece și umedă, începea să-i fie foame. Organismul, mașina, începea, în ciuda tuturor celor întâmplate, să se refacă. Sună restaurantul și comandă o omletă cu cartofi prăjiți și o jumătate de sticlă de Beaujolais. Șezând sprijinită pe perne la capul patului, singură, în cămașa de noapte albă, veche de cinci ani, se gândi la natura nesatisfăcătoare a cunoașterii. La natura decepționantă, anti-climax a cunoașterii. Deci asta era. O noapte de vise urâte, o zi de transpirație, apoi pofta de o omletă cu cartofi prăjiți. Începuse să-și piardă interesul pentru ghicitoarea care o chinuise zeci de ani. Mâine va merge și va înfunda tot acel gunoi în boilerul Ideal și îi va da foc. De ce să o deranjeze pe Shirley cu aceste mici speculații urâte. Să se prefacă în fum; ghiceli, bănuieli, jumătăți de adevăruri. Familia regală, Stocklinch Hall, recomandările domnișoarei Featherstone, dr. Alethea Ward și acei pedofili jalnici. Nu-și va mai reaminti nimic. Nu va mai privi în trecut, nu-și va mai întreba inima ei păcătoasă. Va merge înainte, neînduplecat, sub soarele roșu închis, pe drumul strălucitor, către singurul sfârșit posibil.

*

Liz a fost ușurată să-și amintească, săptămâna următoare, că formulase ea însăși, independent, în ziua ei de transpirație, noțiunea de anti-climax necesar, căci s-a dovedit, ca un anti-climax, că fata lui Shirley, Celia, știa despre bunicul ei de ani de

zile. Acest lucru nu părea să-i fi făcut mult rău. Shirley și Liz, cugetând la descoperirile avocaților, alimentând discret boilerul Ideal cu hârtii incriminatorii, cântăreau această descoperire.

— E adevărat, și-a petrecut ceva timp cu ea, spunea Shirley, uimită, în timp ce răscolea o legătură de vechi rapoarte școlare de la Battersby care ardeau mocnit, dar nu avea idee că vorbeau una cu alta. Sau nu despre asemenea lucruri.

— Și Celia nu a menționat niciodată nimic din toate acestea?

— Niciun cuvânt. Dar Celia a fost întotdeauna atât de închisă în ea.

S-au oprit apoi la misterele eredității. Shirley a încercat câteva întrebări delicate despre natura posibilă a anomaliei manifestate de tatăl lor, dar Liz le-a ocolit, susținând că nu știe mare lucru despre asemenea lucruri. Avocatul mamei lor, mai bine-zis succesorul avocatului mamei lor, un tânăr dinamic, vioi, de treizeci și cinci de ani, cu biroul pe Dilke Street, scosese testamentul, se uitase prin câteva hârtii vechi, le asigurase încurajator; da, tatăl lor, Alfred Ablewhite, era mort de-a binelea; da, după câte știa, Alfred și Rita fuseseră căsătoriți legal; Alfred fusese arestat în 1939 pentru un delict sexual minor (își expusese sexul în fața unor copii de școală primară, în drum spre Școala de copii St. John, pe un pod de cale ferată), fusese achitat și, la scurt timp după aceea, își luase viața, deși nu s-a putut dovedi cu certitudine că fusese vorba de o sinucidere. Deci acesta era misterul. O poveste tristă. Moarte accidentală. Se încasaseră bani mulți de la asigurări.

Un mic mister destul de urât; fiecare familie are așa ceva. Așa a declarat Liz, în timp ce privea hârtiile înnegrindu-se. Nu, a repetat ea, nu știe mare lucru despre asemenea lucruri, nu era tipul de deviații sexuale cu care avusese ea de a face, profesional.

Liz nu i-a spus asta lui Shirley, dar nu se putea împiedica să nu asocieze acest tip de deviații cu tinerii neadaptați și arierați din burghezia săracă. Își amintea de unul din aceștia din propria copilărie, în aleea care se face din Jubilee Road, lângă Alhambra. Acesta își scuturase către ea chestia mare și neputincioasă. Nu a știut atunci ce era acel obiect mare, închis la culoare, nenatural; ceva destul de urât, se gândise la vremea aceea.

Trebuie să o întrebe pe Alix despre relația dintre deviațiile sexuale și originea socială. Alix va avea grijă să-i furnizeze o referință sociologică.

— De fapt, bănuiesc că am putea spune că e o ușurare, a spus Shirley. Că nu a fost mai rău. Putea să fie mai rău.

— Oh, cu siguranță, a spus Liz. Și i-a relatat lui Shirley despre câteva dintre cazurile cele mai rele pe care le întâlnise. Copii uluiți, ametiți de confruntarea cu minotauri cu cap de om.

Și conversația lor a trecut, destul de natural, la ucigașul din Harrow Road, Paul Whitmore, al cărui proces îndelungat se desfășura chiar atunci, ocupând titlurile presei de scandal. Nu mai era în discuție întrebarea dacă el comisese sau nu crimele; mai mult se discuta de ce poliția nu îl prinsese mai devreme și dacă ar putea să fie considerat nevinovat ca iresponsabil. Dacă va fi, a prezis Liz – și după părerea ei era clar că ar trebui să fie astfel – o să fie un protest public imens. Lumea părea să creadă că viața într-un spital de psihiatrie este plină de cocktailuri, de crevete și fripturi, a spus Liz. Și nu este? a întrebat Shirley. Nici chiar la Garfield, a spus Liz, nu li se dădeau crevete.

Pe Liz nu o interesa prea mult de ce era Paul Whitmore un criminal. Își pierduse șansa de a se implica, nereușind să urce și să-i bată la ușă în seara aceea când era la Esther. O interesa mai mult faptul că aceste crime ale lui o goniseră pe Esther din Londra și, după cum se părea, chiar din țară. Esther pleca la Bologna la vară, pleca de tot. Sau așa spunea.

— Dar tu nu crezi în puterea răului? a întrebat Shirley încercând să facă un nod la un sac de plastic negru plin cu cutii vechi de cremă de ghete, capace de sticle de sosuri, cutii antice de lapte praf din timpul războiului.

Liz a reflectat, împingând cenușa unor rapoarte de poliție în flăcările neiertătoare.

— Nu, a spus ea după un timp. Și nu cred nici în puterea binelui. Cred în suferință și în ușurarea suferinței. Cred în plăceri. Și cred în moarte. Cred că această credință în puterea răului a provocat o suferință imensă. Nu văd rațiunea suferinței. Mi-ar plăcea să nu mai avem de a face cu ea.

— Nu te pot urmări, a spus Shirley.

— Nu sunt sigură că mă pot urmări eu însămi, replică Liz.

— Bănuiesc că am putea aduce pe cineva să facă curat, a spus Shirley.

— Da, am putea, dar ar fi prea jenant, nu crezi? Ca și cum ți-ai expune rufele murdare, spuse Liz.

Shirley a râs.

— Trebuie să-ți spun, că eu cred că te-ai purtat groaznic cu mama. Și deschizând un borcan de murături, l-a mirosit.

— Ea s-a purtat groaznic cu noi, răspunse Liz.

— Miroase asta, a spus Shirley, întinzându-i borcanul.

Liz l-a mirosit.

— Isuse!

*

Alix Bowen stă pe platforma de sus a unui autobuz etajat, în drum spre locul de muncă, citind ziarul *Northam Daily Telegraph.* Condamnarea lui Paul Whitmore a fost trecută pe planul al doilea de terminarea grevei minerilor. Un nou răufăcător a fost dat pe mâna mulțimii. Minerii cei viteji au fost învinși; după expresia puțin elegantă a primului ministru, au fost „bătuți". Alix nu știe ce să creadă. *Telegraph,* care e un ziar de dreapta, se bucură, dar, sobru, le cere cititorilor săi să calculeze costul. Costul e incalculabil de mare. Națiunea e divizată cum nu a fost niciodată până acum, mișcarea laburistă e în mine, autoamăgirea unora din prietenii lui Brian a atins proporțiile unei psihoze de masă. Unii susțin – de exemplu, Sally, fata lui Liz Headleand – că nu e totul pierdut, deși o bătălie a fost pierdută, căci soțiile minerilor au văzut lumina, și-au lămurit gândurile, s-au radicalizat, înaintează în noua lume minunată a matriarhatului. Alix se îndoiește. Alan Headleand crede că e posibil să cazi pentru a sări apoi înainte. Da, poate, gândește Alix, dar Alan e tânăr și are timpul de partea lui. Otto Werner crede că întreaga poveste a fost un dezastru total, ireversibil. El părăsește țara. Nu se va mai întoarce.

Alix își aruncă privirea, de pe ziare la străzile pe care le lasă în urmă. Începuse să se obișnuiască cu priveliștea Northam-ului. Aici e Bard Road, cu apartamentele lui construite de Consiliu, acum condamnate. Ferestre oarbe, bătute în cuie. Acoperite cu placaj. Părăsit, dar nu chiar în ruine. Bardul cel orb. Ascultați vocea bardului, care vede prezentul, trecutul și viitorul. Consiliul a tot discutat despre restaurarea acestei străzi, luni în șir. Nu sunt bani, spune Consiliul. Consiliul luptă cu guvernul. Banii.

Alix se duce să-l vadă pe bardul Northam-ului, care nu e încă orb, deși e oarecum surd și în orice caz îmbătrânește. Lucrează

acum cu faimosul poet al Northam-ului. Este, ca toate ocupațiile ei de până acum, una fără viitor, dar, deși de astă dată nu este utilă din punct de vedere social; este, totuși, un nou început și găsește o oarecare plăcere în ce face. S-a săturat, deocamdată, să încerce să fie utilă comunității. Nu are niciun rost. Comunitatea nu o vrea iar ei nu îi pasă prea mult, pentru moment, de comunitate. Nu e nicio speranță, în actualul sistem social, să îndrepți ceva. Singura speranță e o revoluție și Alix nu crede că o revoluție e probabilă.

Stephen Cox a plecat în Cambodgia.

Speră că e bine-sănătos. Alix a dat peste noua ei ocupație cu totul accidental. L-a întâlnit pe poetul Northam-ului la o petrecere dată la Galeria de artă Holroyd de directorul galeriei, prieten al lui Esther. S-au înțeles de minune, Alix și Beaver, după ce au descoperit, din întâmplare, că poetul Northam-ului îl cunoscuse pe tatăl lui Sebastian Manning, în zilele de demult; „Da, l-am cunoscut la Paris", a spus bătrânul Beaver, cel sălbatic și bărbos. „La Paris, în anii treizeci." Și au depănat amintiri, în fața unei picturi plăcute, dar cam șterse, a lui Rigby Saunders, care reprezenta un lac cu păpuriș din Sussex; Alix i-a vorbit despre tânărul Nicholas, Beaver i-a vorbit de zilele petrecute ca ajutor de curier la *Tranziția.* Iar acum ea e în drum spre casa lui Beaver, ca să îi catalogheze hârtiile, poate să îi editeze *Scrisorile*; cine știe, să îi scrie biografia? Beaver, care e un bătrân monstru irascibil, arțăgos și dezamăgit, s-a atașat de Alix. Și ea a ajuns aproape să-l îndrăgească. (Nu se simte obligată să-l compătimească. El respinge grosolan orice compătimire; este dincolo de așa ceva.) Casa lui e un haos. Soția i-a murit, camerele sunt ticsite de hârtii. Timpul a trecut pe lângă el și, prin rotirea lui naturală, l-a prins din nou din urmă. E acum la modă pentru generația tânără. Operele lui sunt retipărite. I se iau interviuri. *Tranziția,* subliniază Beaver, era un periodic care proclama, „revoluția mondială". Nu prea sunt semne de așa ceva, mormăie Beaver, împingându-i lui Alix încă o cutie plină de scrisori de la Joyce, Pound, Gertrude Stein, Ford Madox Ford, de schițe de Duchamp, Miró, Picasso, de pietre pictate de Man Ray. Fără să vrea, Alix e vrăjită de toate acestea. „Astea valorează o avere", îi spune ea. „Ești un bătrân nebun iresponsabil, că nu ai luat legătura cu Ellmann, când sunt atâția

care dau anunțuri, în *Times Literary Supplement,* că vor să cumpere scrisori", îi spune ea.

Morsa de Beaver pufnește, amenință că o să le ardă, o desfată cu anecdote. Scrie pentru ea poeme vulgare și amenință că o să le publice. Ea râde și îl sărută pe frunte.

Revoluția mondială. Într-o mansardă prăfuită din Northam, Alix stă și citește despre aspirații moarte. Dar poemele trăiesc. Poemele lui Beaver sunt bune. Sunt artă adevărată și sunt bune. Alix și-a găsit colțișorul ei de nemurire în mansarda lui Beaver. Are putere; Beaver i-a conferit putere. Poate să distrugă, să editeze, să publice. Poate să îi bucure pe cercetători și biografi sau să îi respingă. Poate chiar să ia masa cu ei, pe cheltuiala lui Beaver.

Găsește o tăietură de ziar cu o recenzie a celui de al doilea volum de versuri al lui Beaver, publicată în *Scrutiny.* Recenzia îl laudă pe Beaver, numindu-l unul din cei mai buni poeți ai noii generații. I-o arată lui Beaver. Beaver râde cu poftă. Îi spune povești despre adepții lui Leavis. Râd amândoi cu lacrimi.

Deci iată unde m-a dus educația mea privilegiată, se gândește Alix, stând pe platforma de sus a unui autobuz cu etaj, subvenționat de municipalitate, în drum spre o suburbie nordică a Northam-ului.

Eu stau într-o mansardă de fildeș, în timp ce Brian trudește ca într-o mină, cu cei dezavantajați, cu analfabeți. Paradoxal.

Brian crede că opera lui Beaver este elitistă. Acesta este un cuvânt nou pentru Brian, un cuvânt pe care nu l-a folosit niciodată cât a lucrat la Universitatea Deschisă, la Colegiul pentru Educația Adulților din sudul Londrei. Oare într-adevăr asta vrea să spună? Am ajuns la un paradox, se gândește Alix. Nu l-am ales. Am fost împinsă spre el. Nu sunt mulțumită. Dar ce altceva pot face? Se gândește la cei doi tineri cu hamsterii lor, din broșura aceea lucioasă. Sediul lor încă nu e terminat.

*

Iunie 1985. E ziua de naștere a lui Esther. Esther împlinește cincizeci de ani. Alix și Liz o felicită că a aranjat cu această ocazie singurul weekend însorit al unui an mohorât și ploios.

— Dar nu va fi soare altundeva, spune Esther, culcată pe dealul ierbos sub cerul albastru de vară. Pot să aranjez vremea doar pentru valea aceasta. În toate celelalte locuri plouă încă. Există o limită a puterilor mele.

Alix și Liz cer permisiunea să se îndoiască. Puterile ei, susțin ele cu admirație, nu au limite, sunt supranaturale; nu s-au manifestat oare aceste puteri în mod sublim prin convocarea, cu o seară înainte, a apariției, în carne și oase, a vechii lor prietene de la Cambridge Flora Piercy? Esther râde, amintindu-și uimirea lor. Ea însăși nu fusese uimită să o vadă pe Flora Piercy pășind în grădină, căci aranjase această sosire, o regizase cu oarecare grijă, o plănuise de când descoperise că Flora locuia un pic mai departe de Peggy și Humphrey, cu al doilea soț al ei, Basil Penarth. „Trebuie să cobori să bem ceva și să le faci o surpriză lui Liz și Alix”, îi spusese ea Florei, și Flora se supusese convocării ei și se materializase la poarta grădinii, aducând un buchet de trandafiri albi cam zdrențuiți și o bucată de brânză Camembert. Stătuseră în grădină sub cireș, la masa de lemn, bând șampanie, împărtășindu-și trei decade de noutăți. Nașteri, morți, căsătorii. Flora revendica doi nepoți și era acum judecător de pace, așezându-se, după cum s-a exprimat ea, după o carieră agitată în calitate de comisionar și agent de călătorii în sudul Franței. Timpul, a spus Flora Piercy Penarth, este o iluzie. Era însoțită de un copoi spaniel.

— Spanielul, spune Esther gânditoare, culcată pe dealul ierbos sub cerul albastru de vară, e o pacoste. De aia nu am lăsat-o pe Flora să vină la acest picnic. Ea a vrut să vină, dar toate au o limită. Câinele ăla nu știe să stea liniștit.

Esther mușcă dintr-un sandvici cu ou și anșoa, întinde paharul lui Liz să-i toarne din vinul Berry Bros, Saint Véran ’77*,* ținut rece în termos.

— E o zi perfectă, spune Alix.

Mănâncă, beau, vorbesc, stau tolănite acolo la soare. Iarba e plină de piciorul-cocoșului, de trifoi, margarete, măzăriche și albăstrele; răzorul e plin de degețel, caprifoi, gușa porumbelului, măcriș, nu-mă-uita, studeniță. Iarba însăși e variată; golomăț, păiuș, ovăz sălbatic, iarba vântului. Esther le indică pe fiecare, leneș, inexact. Nici chiar Esther nu se pricepe foarte bine la ierburi. Îi scapă un raigras destul de neobișnuit. Pur și simplu se strecoară neobservat.

Dealul verde urcă în spatele lor până la azurul strălucitor. Miei mari roz, suprarealiști, colorați de pământul roșu, se conturează în vârful dealului pe cerul albastru. O extraordinară strălucire

primitivă, atemporală, licărește în aerul fierbinte al după-amiezei. O briză ușoară mișcă iarba ca valurile unei ape.

Alix și Liz nu fuseseră invitate niciodată până acum la refugiul lui Esther din Somerset. Totul aici e nou pentru ele. Esther le ținuse departe de Peggy și Humphrey; ei nu-i place să-și amestece prietenii. Peggy și Humphrey sunt plecați acum în Franța, așa încât lui Liz și Alix li se permite să vină în vizită. Este și o petrecere de adio, nu numai o aniversare. Esther pleacă la Bologna, în iulie. Va locui cu Elena și va scrie o carte în colaborare cu Robert Oxenholme. Așa au fost aranjate lucrurile.

— Puteți veni să mă vedeți în Italia, spune Esther, când Alix și Liz își exprimară regretul pentru plecarea ei. Și, cine știe, poate o să vină. Poate că invitația e bună.

Soarele începe să coboare pe cer, către vest, către dealul verde și abrupt. Iarba foșnește de insecte.

— Stranie, spune Liz, visătoare, acea mică pădurice prin care am trecut și luminișul. Și mirosul de supă de anghinare.

— Mai e o pădure, în josul râului, spune Esther, care miroase a curry și dulceață arsă.

Esther le descrie secretele peisajului. Le spune despre șarpele de lângă bazinul cu păstrăvi. Le spune despre bâtlanul din păpuriș. Le spune despre mielul sângerând. Le spune despre vițelul singuratic. Le spune despre ciocănitoarea din dumbravă. Le spune despre primulele din martie, despre oleandrul din toiul verii, despre purpura și aurul toamnei. Le spune despre izvoarele care apar, misterios, susurând pe câmpul verde, și dispar la fel de misterios, indiferent de cât plouă. Un izvor secret, o sursă ascunsă, o obârșie sacră.

Ochii lui Alix sunt închiși.

— Alix doarme, spune Liz. O ascultă cum respiră adânc, greu.

— Nu, nu dorm, spune Alix. Nu chiar.

Închid tustrele ochii. Poate că toate dorm puțin și visează.

Se ridică apoi și își strâng lucrurile. Alix pune harta în vechea sacoșă de sfoară. Liz își schimbă saboții vechi. Esther își pune o floare după ureche.

Pornesc apoi pe potecă, pe drumul ocolit spre casă. Soarele coboară. O vulpe le privește de la marginea unui luminiș, stă pe loc un moment, apoi aleargă să se ascundă în aluniș.

În vârful ultimului urcuș abrupt spre casă, se opresc să răsufle, sprijinindu-se de o poartă. În jos se întinde pădurea

adâncă, dumbrava, valea tainică, casa, masa de lemn, cireșul. Dincolo de ele sunt dealurile și dincolo de dealuri marea. Acolo unde stau e liniștit, dar deasupra capetelor lor, sus în frunzișul copacilor, trece un vânt iute. El scutură frunzele, ramurile. Frunzele sclipesc și dansează. Trece un duh. Soarele e întunecat de o strălucire roșie. Se scufundă. Esther, Liz, Alix sunt amuțite de atenție. Soarele atârnă pe cer, arzând. Pământul se adâncește într-un roșu tot mai profund. Soarele sângerează, pământul sângerează. Soarele a rămas nemișcat.